

Aleksandra Pietrowicz • Rafał Sierchuła

KU ARMII NARODOWEJ

Z DZIEJÓW KONSPIRACJI WOJSKOWEJ
STRONNICTWA NARODOWEGO W WIELKOPOLSCE 1939–1942

Polska

Narodowa

Fr. 29, dnia 24 czerwca 1940r.

"Cokolwiek będzie, cokolwiek się stanie,
Czy strach i popłoch zdejmie ziemię wszędzie,
Aż świat od osi zadrży po krawędzi,
Czy mądrość światła
I...

KU ARMII
NARODOWEJ

Studia i Materiały Poznańskiego IPN

Tom LIV

Oddziałowe Biuro Badań Historycznych w Poznaniu

CENTRALNY
PROJEKT
BADAWCZY

IPN

II WOJNA ŚWIATOWA
I OKUPACJE
ZIEM POLSKICH
1939–1944/45

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU
ODDZIAŁ W POZNANIU

Aleksandra Pietrowicz • Rafał Sierchuła

KU ARMII NARODOWEJ

Z DZIEJÓW KONSPIRACJI WOJSKOWEJ
STRONNICTWA NARODOWEGO W WIELKOPOLSCIE 1939–1942

Poznań–Warszawa 2023

Recenzenci

prof. dr hab. Bogdan Chrzanowski
dr hab. Krzysztof Kaczmarek

Projekt graficzny okładki

Sylwia Szafrńska

Redakcja

Izabela Baran

Korekta

Aleksandra Pietrowicz

Indeks osób

Mariusz Dobkowski

Na okładce wykorzystano fotografie ze zbiorów Elżbiety Wojcieszek i AIPN

Skład i łamanie

Iwona Kuśmirowska

© Copyright by Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi
Polskiemu, 2023

Wydawca: Instytut Pamięci Narodowej Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
Publikacja przygotowana przez Oddział IPN – KŚZpNP w Poznaniu, ul. Rolna 45a, 61-487 Poznań

Seria „Studia i Materiały Poznańskiego IPN”: tom LIV

IPN nie wyraża zgody na wykorzystywanie zdjęć zamieszczonych w publikacji do celów komercyjnych.
Wykorzystanie zdjęć wymaga pozyskania praw.

ISBN 978-83-8376-414-6 (pdf)

Zapraszamy:

ipn.gov.pl

ksiegarniaipn.pl

Wydawnictwo
Instytutu Pamięci
Narodowej

Spis treści

<i>Słowo wstępne Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej</i>	27
<i>Wprowadzenie, Aleksandra Pietrowicz, Rafał Sierchuła</i>	29
<i>Warunki działalności konspiracyjnej na terenie Okręgu Rzeszy Kraj Warty</i>	35
<i>Zarys historii konspiracji wojskowej Stronnictwa Narodowego w Wielkopolsce 1939–1942</i>	62
<i>Żołnierze i współpracownicy Narodowej Organizacji Bojowej – Armii Narodowej. Sylwetki</i>	91

ANEKS I. DOKUMENTY WŁASNE ORGANIZACJI NOB/OJN/AN, WYDAWNICTWA, DOKUMENTACJA ŻOŁNIERZY I ICH RODZIN

Nr 1. Regulamin organizacyjny	379
Nr 2. Regulamin Wydziału Propagandy.	385
Nr 3. Zarządzenie komendanta miasta Poznania.	388
Nr 4. Odbitka pieczęci „Organizacja Bojowa SN Ziem Zachodnich”	391
Nr 5. Bon obligacyjny wydawany przez NOB.	392
Nr 6. Bon obligacyjny wydawany przez NOB.	392
Nr 7. Plan rejonu warsztatów artylerii oraz Intendentury Wojskowej wykonany przez Jerzego Kurpisza.	393
Nr 8. Plan Dzielnicy Śródmieście wykonany przez Jerzego Kurpisza	394
Nr 9. Plan Dzielnicy Wilda wykonany przez Jerzego Kurpisza	395
Nr 10. Plan Warsztatów Kolejowych wykonany przez Jerzego Kurpisza.	396
Nr 11. Plan części Zakładów im. H. Cegielskiego (W-3) w czasie okupacji niemieckiej DWM wykonany przez Jerzego Kurpisza	396
Nr 12. Plan części Dzielnicy Stare Miasto wykonany przez Jerzego Kurpisza.	397
Nr 13. Plan dzielnicy Łazarz wykonany przez Jerzego Kurpisza. Zielonym kwadratem na rogu ulic Matejki i Berwińskiego zaznaczona jest willa namiestnika . .	398
Greisera	398

Spis treści

Nr 14. Plan rejonu koszar wojskowych przy ul. Bukowskiej wykonany przez Jerzego Kurpisza	399
Nr 15. Plan Ławicy z lotniskiem i fortem VII wykonany przez Jerzego Kurpisza . . .	400
Nr 16. Plan lotniska na Ławicy wykonany przez Jerzego Kurpisza	401
Nr 17. Plan wsi Krosinko w pow. mosińskim, dostarczony Jerzemu Kurpiszowi . . .	402
Nr 18. Odbitki pieczętek wykorzystywanych przez dział legalizacji	403
Nr 19. Falszywy dokument (Passierschein) Antoniego Wolniewicza zezwalający na wielokrotne przekraczanie granicy pomiędzy terenami wcielonymi do Rzeszy a GG wydany na nazwisko Anton Bogucki	404
Nr 20. Falszywy dokument osobisty (tzw. Fingerabdruck) Antoniego Wolniewicza wydany na nazwisko Julian Mirochna	406
Nr 21. Falszywy dokument osobisty (tzw. Fingerabdruck) Bolesława Koterasa, wydany na nazwisko Bolesław Kaźmierczak	407
Nr 22. Falszywy dokument osobisty (tzw. Fingerabdruck) Józefa Przybyły, wydany na nazwisko Jan Stasiński	408
Nr 23. Falszywy dokument osobisty (tzw. Fingerabdruck) Jerzego Kurpisza, wydany na nazwisko Jerzy Kwaśniewski	409
Nr 24. Falszywy dokument osobisty (tzw. Fingerabdruck) Leonarda Nowaka, wydany na nazwisko Adalbert Tomaszewski	410
Nr 25. Falszywe zezwolenie na podróż (Reisegenehmigung) Leonarda Nowaka, wydany na nazwisko Adalbert Tomaszewski	411
Nr 26. Falszywy dokument osobisty (tzw. Fingerabdruck) Władysława Grzędzielskiego, wydany na nazwisko Władysław Grochowski.	412
Nr 27. Falszywa karta zatrudnienia Władysława Grzędzielskiego, wydana na nazwisko Władysław Grochowski	413
Nr 28. Falszywe zezwolenie na podróż (Reisegenehmigung) Władysława Grzędzielskiego, wydane na nazwisko Władysław Grochowski.	414
Nr 29. Blankiet dowodu posiadania roweru przez Polaka używany przez dział legalizacji Armii Narodowej w Kaliszu	415
Nr 30. Blankiet dokumentu zezwalającego Polakowi na korzystanie z roweru, używany przez dział legalizacji Armii Narodowej w Kaliszu	415
Nr 31. Falszywy dokument osobisty (tzw. Fingerabdruck) Stefana Chojnackiego, wydany na nazwisko Wiktor Frysiak.	416
Nr 32. Falszywe zezwolenie na podróż (Reisegenehmigung) Stefana Chojnackiego, wydane na nazwisko Wiktor Frysiak.	417
Nr 33. Dowód zatrudnienia Teresy Matysiak.	418
Nr 34. Falszywy dokument osobisty (tzw. Fingerabdruck) Edwarda Nowickiego, wydany na nazwisko Paul Schmidt.	419
Nr 35. Falszywa przepustka Edwarda Nowickiego, wydana na nazwisko Paul Schmidt	420

Nr 36. Fotografia Edwarda Nowickiego	420
Nr 37. Rozkaz nr 4 komendanta powiatowego OJN w Ostrowie Wlkp., 30 IX 1940 r.	421
Nr 38. Rozkaz nr 5 komendanta powiatowego OJN w Ostrowie Wlkp., 15 X 1940 r.	426
Nr 39. Rozkaz nr 1 komendanta powiatowego OJN w Ostrowie Wlkp. do komendantów rejonowych, 15 X 1940 r.	428
Nr 40. Instrukcja komendanta powiatowego OJN w Ostrowie Wlkp. dot. bezpieczeństwa, 15 X 1940 r.	430
Nr 41. Lista zaprzysiężonych żołnierzy OJN Placówka Grabów n. Prosną, 12 XI 1940 r.	432
Nr 42. Informacja komendanta Placówki OJN w Grabowie n. Prosną dotycząca m.in. stanu organizacji, 25 X 1940 r.	433
Nr 43. Notatki z nasłuchów radiowych dla redakcji „Zerwiemy Pęta”	434
Nr 44. Biuletyn przygotowywany na podstawie nasłuchów radiowych dla kierownictwa HP i redakcji „Zerwiemy Pęta”	435
Nr 45. Biuletyn przygotowywany na podstawie nasłuchów radiowych dla kierownictwa HP i redakcji „Zerwiemy Pęta”	439
Nr 46. „Biuletyn Radiowy” z 22 lipca 1940 r. przeznaczony dla kierownictwa NOB.	440
Nr 47. „Biuletyn Radiowy” z 27 lipca 1940 r. przeznaczony dla kierownictwa NOB.	440
Nr 48. „Biuletyn Radiowy” z 9 października 1940 r. przeznaczony dla kierownictwa NOB.	441
Nr 49. Biuletyn z nasłuchów radiowych przygotowywany przez braci Małeckich z Kórnik	442
Nr 50. Biuletyn z nasłuchów radiowych przygotowywany przez braci Małeckich z Kórnik	443
Nr 51. Notatki z nasłuchów radiowych prowadzonych przez Zygmunta i Włodzimierza Maksów dla redakcji „Polski Narodowej”	444
Nr 52. Notatki z nasłuchów radiowych prowadzonych przez Zygmunta i Włodzimierza Maksów dla redakcji „Polski Narodowej”	445
Nr 53. „Polska Narodowa” wydawana w Poznaniu przez Wydział Propagandy sztabu NOB nr 7 z 5 I 1940 r.	446
Nr 54. „Polska Narodowa” wydawana w Poznaniu przez Wydział Propagandy sztabu NOB nr 10 z 24 I 1940 r.	447
Nr 55. „Polska Narodowa” wydawana w Poznaniu przez Wydział Propagandy sztabu NOB nr 19 z 24 III 1940 r.	448
Nr 56. „Polska Narodowa” wydawana w Poznaniu przez Wydział Propagandy sztabu NOB nr 22 z 19 IV 1940 r.	449
Nr 57. „Polska Narodowa” wydawana w Poznaniu przez Wydział Propagandy sztabu NOB nr 29 z 24 VI 1940 r.	450
Nr 58. „Polska Narodowa” wydawana w Poznaniu przez Wydział Propagandy sztabu NOB nr 40 z 14 X 1940 r.	451

Spis treści

Nr 59. „Polska Narodowa” wydawana w Poznaniu przez Wydział Propagandy sztabu NOB nr 44 z 20 XI 1940 r.	453
Nr 60. „Polska Narodowa” nr 49 z 18 I 1941 r. – winieta gazetki wznowionej po rozbiciu Wydziału Propagandy sztabu NOB	455
Nr 61. „Polska Narodowa” nr 61 z 14 VI 1941 r. wydawana przez odbudowane struktury propagandy NOB w Poznaniu	456
Nr 62. „Polska Narodowa” nr 94 z 4 IV 1942 r. wydawana w leśniczówce Drapałka I k. Kórnik.	457
Nr 63. „Polska Narodowa” nr 112 z 8 VIII 1942 r. wydawana w leśniczówce Drapałka I k. Kórnik.	460
Nr 64. „Naród w Walce” – gazetka wydawana w Poznaniu przez Wydział Propagandy sztabu NOB.	461
Nr 65. „Bóg i Ojczyzna” – gazetka wydawana przez NOB w leśniczówce Drapałka I k. Kórnik.	462
Nr 66. „Armia Narodowa” wydawana przez OJN w Kaliszu	464
Nr 67. Ulotka wydana przez Wydział Propagandy sztabu NOB w Poznaniu 1 V 1940 r.	466
Nr 68. Ulotka wzywająca do bojkotu poznańskich tramwajów wydana przez Wydział Propagandy sztabu NOB w Poznaniu	467
Nr 69. Gryps Stefana Chojnackiego z Fortu VII w Poznaniu	468
Nr 70. Gryps Wiktorii Frysiakównej do narzeczonego, Stefana Chojnackiego, osadzonego w Forcie VII w Poznaniu	469
Nr 71. List Stefana Chojnackiego z więzienia Berlin-Plötzensee do rodziny, 23 XII 1941 r.	470
Nr 72. List pożegnalny Stefana Chojnackiego z więzienia Berlin-Plötzensee do rodziny, 19/20 III 1942 r.	471
Nr 73. List pożegnalny Franciszka Filipiaka z więzienia w Poznaniu do rodziny, 10 IV 1942 r.	472
Nr 74. List pożegnalny Mściława Frankowskiego z więzienia Berlin-Plötzensee do rodziny, 19 III 1942 r.	473
Nr 75. Kartka dr. Klemensa Gorzyńskiego do brata wysłana z Fortu VII w Poznaniu, 31 XII 1941 r.	475
Nr 76. Kartka dr. Klemensa Gorzyńskiego do brata wysłana z Fortu VII w Poznaniu, 4 III 1942 r.	476
Nr 77. Kartka dr. Klemensa Gorzyńskiego do Marii Maksowej wysłana z Fortu VII w Poznaniu, 26 VI 1942 r.	477
Nr 78. List matki do Czesława Józwiaka, 15 VI 1941 r.	478
Nr 79. List Czesława Józwiaka z więzienia Berlin-Neukölln do brata Wacława, 1 IV 1942 r.	480
Nr 80. Gryps Czesława Józwiaka do rodziny, więzienie w Zwickau, 1 VII 1942 r. . . .	481

Nr 81. Pismo z więzienia przy ul. Młyńskiej w Poznaniu do Stanisławy Karpik z informacją o osadzeniu więźnia karnego Stanisława Karpika w tymże więzieniu . . .	483
Nr 82. List pożegnalny Stanisława Karpika z więzienia przy ul. Młyńskiej w Poznaniu do rodziny, 21 VIII 1942 r.	484
Nr 83. Fingerabdruck (dokument tożsamości) Franciszka Kęsego.	485
Nr 84. Fragment listu Franciszka Kęsego do rodziny z więzienia we Wronkach 16 III 1941 r.	486
Nr 85. Fragment grypsu Edwarda Klinika z więzienia Berlin-Neukölln do siostry Ireny, 9 V 1942 r.	487
Nr 86. Tekst modlitwy do Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych zapisany ręką Edwarda Klinika	488
Nr 87. List pożegnalny Edwarda Klinika z więzienia w Dreźnie do rodziców, 24 VIII 1942 r.	490
Nr 88. List pożegnalny Alojzego Knacha z więzienia przy ul. Młyńskiej w Poznaniu do rodziny, 15 IX 1942 r.	492
Nr 89. List pożegnalny Stefana Królewskiego z więzienia we Wrocławiu do rodziny, 23 VII 1942 r.	493
Nr 90. Kartka Zygmunta Maksa z Fortu VII w Poznaniu do matki, 12 XI 1941 r. . . .	494
Nr 91. Gryps Zygmunta Maksa z Fortu VII w Poznaniu do matki, 17 II 1942 r. . . .	495
Nr 92. Kartka Marii Maksowej do męża Włodzimierza osadzonego w Forcie VII w Poznaniu, 7 IV 1942 r.	497
Nr 93. List Włodzimierza Maksa z więzienia w Oleśnicy do rodziny, 8 XI 1942 r. . . .	498
Nr 94. List pożegnalny Włodzimierza Maksa z więzienia we Wrocławiu do rodziny, 17 XII 1942 r.	500
Nr 95. List pożegnalny Zygmunta Maksa z więzienia we Wrocławiu do rodziny, 17 XII 1942 r.	502
Nr 96. List pożegnalny Antoniego Małanowskiego z więzienia w Dreźnie do rodziny, 8 VII 1943 r.	504
Nr 97. Gryps Sabiny Malińskiej do rodziny z więzienia w Budziszynie 7 VI 1943.	506
Nr 98. List pożegnalny Władysław Małeckiego z więzienia w Dreźnie do rodziny, 8 VII 1942 r.	508
Nr 99. List pożegnalny Władysława Palacza z więzienia w Poznaniu do rodziny, 21 IV 1942 r.	509
Nr 100. List pożegnalny Bronisława Piotrowskiego z więzienia we Wrocławiu do rodziny, 19 XII 1942 r.	510
Nr 101. List pożegnalny Franciszka Smolarka z więzienia we Wrocławiu do rodziny, 17 XII 1942 r.	512
Nr 102. Kartka od rodziców do Czesławy Świgińskiej osadzonej w Forcie VII w Poznaniu, 21 X 1942 r.	513

Spis treści

Nr 103. Gryps Czesławny Świgoniowej z więzienia w Zwickau, 31 I 1942 r.	514
Nr 104. Koperta listu do Czesławy Świgoniowej więzionej w Lipsku, odesłana do nadawcy, gdyż list nadszedł przed upływem dwumiesięcznego okresu (więźniarka mogła otrzymywać jeden list na dwa miesiące)	516
Nr 105. List Czesławy Świgoniowej z więzienia w Fordonie w Bydgoszczy do rodziny, 12 III 1944 r.	517
Nr 106. Gryps Józefa Świgonia z więzienia w Budziszynie do rodziny, 24 V 1943 r. . .	519
Nr 107. List pożegnalny Stefana Tritta z więzienia w Poznaniu do rodziny, 2 IX 1942 r.	521
Nr 108. List pożegnalny Bohdana Weychana z więzienia w Dreźnie do rodziny, 8 VII 1943 r.	522
Nr 109. Karta meldunkowa Jadwigi Bronikowskiej	523
Nr 110. Karta meldunkowa Bolesława Dachtery	524
Nr 111. Zaświadczenie wydane przez MO w Bydgoszczy zwolnionej z więzienia w Fordonie Czesławie Świgoniowej, 3 II 1945 r.	525
Nr 112. Nekrolog dr. Klemensa Gorzyńskiego zamieszczony przez rodzinę w „Woli Ludu”, 1 XI 1946 r.	525

ANEKS II. DOKUMENTY WYTWORZONE PRZEZ INSTYTUCJE NIEMIECKIE

Nr 1. 1939, Poznań – Wykaz członków Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i okolicy 1937–1939	529
Nr 2. 1939, Poznań – Wykaz personaliów członków zarządów stronnictw politycznych – Stronnictwo Narodowe – Koło Stęszew	531
Nr 3. 1939 październik, Poznań – Notatka SD dotycząca m.in. miejsca ukrycia archiwum SN oraz nieobecności w Poznaniu czołowych działaczy SN	532
Nr 4. 1940 lipiec, Poznań – Fragment raportu agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego	534
Nr 5. 1940, Poznań – Fragment meldunku agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego	536
Nr 6. 1940, Poznań – Fragment meldunku agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego	538
Nr 7. 1940, Poznań – Fragment meldunku agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego	540
Nr 8. 1942 kwiecień, Poznań – Pismo Urzędu Kierowniczego Gestapo w Poznaniu (referat II C) do Prezydenta Policji w sprawie wystawienia przepustki na okres od 15 IV do 31 VIII 1942 r. dla Volksdeutscha Alexa Schwarza (Zenona Ciemniejewskiego), wykonującego specjalne zadania.	542

Nr 9. 1940 lipiec 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie.	544
Nr 10. 1940 lipiec 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie.	547
Nr 11. 1940 lipiec 28, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie.	548
Nr 12. 1940 lipiec 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie.	549
Nr 13. 1940 sierpień 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie.	550
Nr 14. 1940 wrzesnia 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie.	551
Nr 15. 1940 wrzesień 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie.	553
Nr 16. 1940 wrzesień 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie.	554
Nr 17. 1940 październik 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie.	556
Nr 18. 1940 październik 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie.	558
Nr 19. 1940 listopad 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie.	560
Nr 20. 1940 listopad 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie.	562
Nr 21. 1940 listopad 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie.	564

Spis treści

Nr 22. 1940 grudzień 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	566
Nr 23. 1940 grudzień 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	569
Nr 24. 1940 grudzień 31, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	571
Nr 25. 1941 styczeń 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	573
Nr 26. 1941 styczeń 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	575
Nr 27. 1941 styczeń 31, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	577
Nr 28. 1941 styczeń 31, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	578
Nr 29. 1941 luty 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	579
Nr 30. 1941 luty 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	581
Nr 31. 1941 luty 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	583
Nr 32. 1941 luty 27, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	585
Nr 33. 1941 luty 27, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	587
Nr 34. 1941 luty 27, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	589

Nr 35. 1941 marzec 11, Łódź – Fragment sprawozdania Tajnej Policji Państwowej – Urzędu Policji Państwowej w Łodzi do inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga	590
Nr 36. 1941 marzec 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	592
Nr 37. 1941 marzec 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora Sipo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	595
Nr 38. 1941 marzec 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	597
Nr 39. 1941 marzec 31, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	599
Nr 40. 1941 kwiecień 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	602
Nr 41. 1941 kwiecień 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	603
Nr 42. 1941 kwiecień 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	604
Nr 43. 1941 maj 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	605
Nr 44. 1941 maj 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	606
Nr 45. 1941 maj 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	608
Nr 46. 1941 maj 27, Łódź – Fragment sprawozdania Tajnej Policji Państwowej – Urzędu Policji Państwowej w Łodzi do inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga	610
Nr 47. 1941 czerwiec 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	612

Spis treści

Nr 48. 1941 czerwiec 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	613
Nr 49. 1941 czerwiec 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	614
Nr 50. 1941 lipiec 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie	615
Nr 51. 1941 sierpień 28, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	617
Nr 52. 1941 sierpień 28, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	618
Nr 53. 1941 wrzesień 13, Poznań – Fragment sprawozdania Wyższego Dowódcy SS i Policji w Kraju Warty SS Gruppenführera i Generalleutnanta policji Wilhelma Koppogo do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	619
Nr 54. 1941 wrzesień 29, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	625
Nr 55. 1941 październik 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP (Gauleitera) Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	626
Nr 56. 1941 październik 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	629
Nr 57. 1941 październik 31, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	630
Nr 58. 1941 listopada 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	631
Nr 59. 1941 listopad 25, Kalisz – Sprawozdanie Ekspozytury Policji Państwowej w Kaliszu do Urzędu Policji Państwowej w Łodzi (Wydziału IV Gestapo) dotyczące OJN	633
Nr 60. 1941 listopada 29, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	637

Nr 61. 1941 listopada 29, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	639
Nr 62. 1941 grudzień 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	640
Nr 63. 1941 grudzień 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	641
Nr 64. 1941 grudzień 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	642
Nr 65. 1942 styczeń 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	643
Nr 66. 1942 styczeń 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	645
Nr 67. 1942 styczeń 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	646
Nr 68. 1942 marzec 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	647
Nr 69. 1942 marzec 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	648
Nr 70. 1942 maj 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	649
Nr 71. 1942 sierpień 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	651
Nr 72. 1942 wrzesień 9, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	653
Nr 73. 1942 listopad 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera	655

Spis treści

Nr 74. 1942 styczeń 30, Poznań – Raport Tajnej Policji Państwowej / Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu.	658
Nr 75. 1941 kwiecień 17, Poznań – Pierwsza strona rozkazu uwięzienia działacza NOB wydanego przez Sąd Obwodowy w Poznaniu	681
Nr 76. 1941 maj 24, Poznań – Pierwsza strona Raportu Pierwszego Prokuratora przy Sądzie Krajowym w Poznaniu Hermanna Kerla do Nadprokuratora Rzeszy przy Trybunale Ludowym w Berlinie, dotyczącego wyników dochodzenia przeciwko Antoniemu Wolniewiczowi i jego współpracownikom	682
Nr 77. 1941 październik 15, Poznań – Pierwsza strona aktu oskarżenia przeciwko przywódcom NOB.	684
Nr 78. 1941 listopad 16, Kłodzko – Zaświadczenie o dostarczeniu aktu oskarżenia więźniowi dr. Stefanowi Piotrowskiemu.	687
Nr 79. 1941 grudzień 1, Elbląg – Pismo dotyczące przekazania więźnia Stefana Chojnackiego z więzienia w Elblągu do więzienia w Poznaniu	689
Nr 80. 1941 grudzień 8, Berlin – Pismo kierownika Biura Prasowego przy Trybunale Ludowym w Berlinie do kierownika Biura Prasowego przy Wyższym Sądzie Krajowym w Poznaniu dotyczące mającej się odbyć rozprawy przeciwko Antoniemu Wolniewiczowi i jego współpracownikom	691
Nr 81. 1941 grudzień 17, Poznań – Pierwsza strona protokołu rozprawy głównej przeciwko komendzie NOB przed Trybunałem Ludowym w Berlinie na sesji wyjazdowej w Poznaniu	693
Nr 82. 1941 grudzień 18, Poznań – Pierwsza i druga strona wyroku Trybunału Ludowego w Berlinie na sesji wyjazdowej w Poznaniu w sprawie przeciwko Antoniemu Wolniewiczowi i jego współpracownikom	694
Nr 83. 1942 marzec 25, Poznań – Fragment uzasadnienia wyroku wydanego przez Wyższy Sąd Krajowy w Poznaniu na rozprawie przeciwko Feliksowi Słabolepszemu i dziesięciu innym oskarżonym żołnierzom NOB	698
Nr 84. 1942 sierpień 10, Poznań – Dwie pierwsze strony wyroku Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu wydanego na rozprawie przeciw Witoldowi Weselikowi i innym	705
Nr 85. 1942 maj 1, Poznań – Pierwsza strona aktu oskarżenia przeciwko żołnierzom NOB Wacławowi Malewskiemu i innym	709
Nr 86. 1942 maj 1, Poznań – Uwaga do aktu oskarżenia przeciwko żołnierzom NOB Wacławowi Malewskiemu i innym.	711
Nr 87. 1942 sierpień 7, Berlin – Pismo Kancelarii Wodza III Rzeszy Adolfa Hitlera skierowane do Ministra Sprawiedliwości Rzeszy.	713
Nr 88. 1942 sierpień 26, Poznań – Pismo Namiestnika Kraju Warty (Generalnego Prokuratora) do Ministra Sprawiedliwości Rzeszy.	715
Nr 89. 1942 lipiec 16, Elbląg – Pierwsze trzy strony wyroku Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu wydanego 16 lipca 1942 r. na sesji wyjazdowej w Elblągu	

w sprawie karnej przeciwko żołnierzom NOB Waławowi Malewskiemu i innym	718
Nr 90. 1942 sierpień 26, Poznań – Pismo Namiestnika Kraju Warty (Generalnego Prokuratora) do Ministra Sprawiedliwości Rzeszy informujące o nieskorzystaniu przez Namiestnika Arthura Greisera z prawa łaski wobec skazanych na śmierć żołnierzy NOB	721
Nr 91. 1942 kwiecień 30, Rawicz – Pierwsza strona teczki więźnia Rajmunda Terczewskiego z informacją o wyroku i o zesłaniu do niemieckiego obozu koncentracyjnego Mauthausen	725
Nr 92. 1942 sierpień 26, Poznań – Pismo Prokuratora Generalnego w Kraju Warty do kierownika więzienia Sądu Krajowego w Lesznie informujące o przekazaniu więźnia Rajmunda Terczewskiego, żołnierza NOB, z więzienia w Zwickau do więzienia sądowego w Lesznie	728
Nr 93. 1942 wrzesień 24, Rawicz – Meldunek o zgonie więźnia ks. Nikodema Cieszyńskiego.	730
Nr 94. 1942 marzec 18, Poznań – Pismo kancelarii Namiestnika Kraju Warty (Generalnego Prokuratora) do Nadprokuratora przy Trybunale Ludowym w Berlinie informujące o zgonie żołnierza NOB Władysława Szczepaniaka	732
Nr 95. 1942 grudzień 5, Niemiecki obóz koncentracyjny Gusen, Karta osobowa więźnia Antoniego Bogatki	734
Nr 96. 1942 grudzień 19, Niemiecki obóz koncentracyjny Gusen, Karta osobowa więźnia Romana Lubońskiego	735
Nr 97. 1942 grudzień 19, Niemiecki obóz koncentracyjny Gusen, Karta osobowa więźnia Władysława Mroczkowskiego.	736
Nr 98. 1942 grudzień 19, Niemiecki obóz koncentracyjny Gusen, Karta osobowa więźnia Henryka Sobczaka	737
Nr 99. 1943 marzec 9, Niemiecki obóz koncentracyjny Mauthausen, Akt zgonu więźnia Teofila Wieczorka	738
Nr 100. 1944 czerwiec 24, Niemiecki obóz koncentracyjny Buchenwald, Karta osobowa więźnia Michała Gołębnika	739
Nr 101. 1944 październik 29, Niemiecki obóz koncentracyjny Buchenwald, Karta informacyjna więźnia Jerzego Świerczyńskiego	740
Nr 102. 1943 marzec 25, Mauthausen – Meldunek o zgonie więźnia niemieckiego obozu koncentracyjnego Mauthausen Karola Gałka	741
Nr 103. 1942 marzec 14, Berlin – Przepustka wydana przez Nadprokuratora przy Trybunale Ludowym w Berlinie zezwalająca na udział w egzekucji Antoniego Wolniewicza i jego współpracowników w więzieniu Berlin-Plötzensee	743
Nr 104. 1942 marzec 20, Berlin – Protokół wykonania kary śmierci na dowódcy NOB Antonim Wolniewiczu, ściętym w więzieniu Berlin-Plötzensee	744

Spis treści

Nr 105. 1943 lipiec 5, Drezno – Polecenie wykonania kary śmierci na Józefie Szczepaniaku i trzynastu innych skazanych na śmierć żołnierzach NOB	746
Nr 106. 1943 listopad 10, Drezno – Pismo zarządu więzienia w Dreźnie do Czesławy Świgoń dotyczące możliwości odebrania rzeczy jej straconego męża Józefa	748
Nr 107. 1943 listopad 24, Drezno – Akt zgonu Józefa Świgionia straconego w więzieniu w Dreźnie.	750
Nr 108. 1942 kwiecień 22, Poznań – Obwieszczenie Prokuratora Generalnego w Kraju Warty o wykonaniu wyroków śmierci na żołnierzach NOB.	752
Nr 109. 1942 sierpień 6, Poznań – Obwieszczenie Namiestnika Rzeszy w Kraju Warty (Prokuratora Generalnego) o wykonaniu wyroków śmierci na żołnierzach NOB . . .	753
Nr 110. 1942 sierpień 22, Poznań – Obwieszczenie Namiestnika Rzeszy w Kraju Warty (Prokuratora Generalnego) o wykonaniu wyroków śmierci na żołnierzach NOB.	754
Nr 111. 1942 sierpień 25, Poznań – Obwieszczenie Namiestnika Rzeszy w Kraju Warty (Prokuratora Generalnego) o wykonaniu wyroków śmierci na żołnierzach NOB.	755
Nr 112. 1942 grudzień 15, Poznań – Obwieszczenie Namiestnika Rzeszy w Kraju Warty (Prokuratora Generalnego) o wykonaniu wyroków śmierci na żołnierzach NOB.	756
Nr 113. 1942 grudzień 18, Poznań – Obwieszczenie Namiestnika Rzeszy w Kraju Warty (Prokuratora Generalnego) o wykonaniu wyroków śmierci na żołnierzach NOB.	757
Nr 114. 1943 luty 1, Poznań – Obwieszczenie Namiestnika Rzeszy w Kraju Warty (Prokuratora Generalnego) o wykonaniu wyroków śmierci na żołnierzach NOB . . .	758

ANEKS III. FOTOGRAFIE

Nr 1. Waclaw Adamski	761
Nr 2. Marian Appelt z żoną i córką	761
Nr 3. Klara Auch przed sklepem męża, Poznań, ul. Chwaliszewo 33	761
Nr 4. Stanisław Auch	761
Nr 5. Feliks Bajerlein	762
Nr 6. Edmund Bartkowiak	762
Nr 7. Antoni Bogatko	762
Nr 8. Józef Bonia	762
Nr 9. Stanisław Boroń	763
Nr 10. Augustyn Braun	763
Nr 11. Paweł Bürger	763
Nr 12. Stefan Chojnacki	764

Nr 13. Stefan Chojnacki przed egzekucją w więzieniu Berlin-Plötzensee	764
Nr 14. Tadeusz Chudziński	764
Nr 15. Walerian Chudziński	764
Nr 16. Ks. Nikodem Cieszyński, więzienie w Rawiczu	765
Nr 17. Wawrzyn Dakowski	765
Nr 18. Antoni Dargas	765
Nr 19. Aleksander Dębski.	765
Nr 20. Albin Dokowicz	766
Nr 21. Franciszek Dolata, więzienie w Rawiczu	766
Nr 22. Nikodem Dolata, więzienie w Rawiczu	766
Nr 23. Aleksandra Domalska, więźniarka UB w Poznaniu	766
Nr 24. Franciszek Dota, więzienie w Rawiczu	767
Nr 25. Bolesław Drożak	767
Nr 26. Henryk Drożak	767
Nr 27. Bronisław Durewicz	767
Nr 28. Stefan Dytkiewicz	768
Nr 29. Edmund Effert	768
Nr 30. Edward Fabiańczyk	768
Nr 31. Franciszek Filipiak	768
Nr 32. Franciszek Firlik	769
Nr 33. Marian Frankowski, 1938 r.	769
Nr 34. Stoją od lewej: Marian Frankowski, Mścisław Frankowski, Henryk Zielazek, siedzą od lewej: Barbara Zielazek (siostra Henryka, sympatia Mariana), NN, Maria Frankowska, Poznań, 1940 r.	769
Nr 35. Mścisław Frankowski w mundurze organizacyjnym SN	770
Nr 36. Mścisław Frankowski przed egzekucją w więzieniu Berlin-Plötzensee	770
Nr 37. Jan Furmaniak	770
Nr 38. Antoni Garbarek	770
Nr 39. Kazimierz Gintrowicz	771
Nr 40. Ks. Bronisław Gładysz, więzienie w Rawiczu.	771
Nr 41. Michał Gołębiak	771
Nr 42. Karol Gorlicz	772
Nr 43. Klemens Gorzyński	772
Nr 44. Klemens Gorzyński, rysunek wykonany przez współwięźnia w Forcie VII w Poznaniu	772
Nr 45. Stanisław Góral	772
Nr 46. Medard Grabianowski.	773
Nr 47. Władysław Grzędzielski.	773
Nr 48. Władysław Grzędzielski przed egzekucją w więzieniu Berlin-Plötzensee	773
Nr 49. Stanisław Grzegorzewicz	773

Spis treści

Nr 50. Leon Haegenbarth	774
Nr 51. Damian Hancyk	774
Nr 52. Antoni Hys	774
Nr 53. Heliodor Jankiewicz	774
Nr 54. Hieronim Jędrusiak	775
Nr 55. Czesław Józwiak	775
Nr 56. Witold Józwiak	775
Nr 57. Franciszek Jujka	775
Nr 58. Mieczysław Kamiński	776
Nr 59. Stanisław Karpik, stoi drugi z lewej	776
Nr 60. Antoni Kaźmierski	776
Nr 61. Edward Kaźmierski	776
Nr 62. Franciszek Kęsy	777
Nr 63. Stanisław Klauziński, więzienie w Rawiczu	777
Nr 64. Edward Klinik	777
Nr 65. Alojzy Knach	777
Nr 66. Zdzisław Kochanowski	778
Nr 67. Piotr Kosobudzki	778
Nr 68. Bolesław Koteras	778
Nr 69. Bolesław Koteras przed egzekucją w więzieniu Berlin-Plötzensee	778
Nr 70. Tekla Koteras, niemiecki obóz koncentracyjny Auschwitz	779
Nr 71. Stefan Królewski	779
Nr 72. Edmund Kruppik	779
Nr 73. Zdzisław Krupski	779
Nr 74. Jan Krystkowiak	780
Nr 75. Włodzimierz Krzyżankiewicz	780
Nr 76. Stanisław Kudliński	780
Nr 77. Jadwiga Kurpiszówna	780
Nr 78. Jerzy Kurpisz	781
Nr 79. Jerzy Kurpisz przed egzekucją w więzieniu Berlin-Plötzensee	781
Nr 80. Antoni Kut	781
Nr 81. Franciszek Lange z żoną Stanisławą	781
Nr 82. Antoni Latanowicz	782
Nr 83. Antoni Lehman	782
Nr 84. Feliks Lissowski z żoną Heleną z d. Appelt	782
Nr 85. Antoni Lutosławski	783
Nr 86. Teodor Łagoda	783
Nr 87. Józef Ławniczak	783
Nr 88. Franciszek Majnert	783
Nr 89. Włodzimierz Maks	784

Nr 90. Włodzimierz Maks, rysunek wykonany przez współtowarzysza z więziennej celi w Forcie VII w Poznaniu	784
Nr 91. Stefan Zygmunt Maks	784
Nr 92. Antoni Malanowski z rodziną	784
Nr 93. Sabina Malińska	785
Nr 94. Władysław Małecki	785
Nr 95. Kazimierz Mazurek	785
Nr 96. Teresa Menzel, niemiecki obóz koncentracyjny Auschwitz	785
Nr 97. Stanisław Michalak, więzienie w Rawiczu	786
Nr 98. Kazimiera Michalska, niemiecki obóz koncentracyjny Auschwitz	786
Nr 99. Stanisław Mierzwiński	786
Nr 100. O. Julian Mirochna	786
Nr 101. Kazimiera Mrozkowiak	787
Nr 102. Józef Mrozkowiak	787
Nr 103. Władysław Napierała	787
Nr 104. Leonard Nowak	787
Nr 105. Ludwik Nowak	788
Nr 106. Edward Nowicki	788
Nr 107. Adam Olszewski	788
Nr 108. Henryk Osajda	788
Nr 109. Marian Orlewicz z rodziną	789
Nr 110. Władysław Pałac	789
Nr 111. Czesław Pałasik	789
Nr 112. Fałszywe dokumenty Nikodema Pałasika z wpisaniem imieniem jego brata Stanisława	790
Nr 113. Teofil Pasiciel	790
Nr 114. Henryk Patella	790
Nr 115. Jan Pazoła, więzień UB	790
Nr 116. Antoni Piekarek w gronie osób szkolonych przed wojną w ramach TOK, siedzi pierwszy od prawej w drugim rzędzie	791
Nr 117. Dr Stefan Piotrowski	791
Nr 118. Dr Stefan Piotrowski przed egzekucją w więzieniu Berlin-Plötzensee	791
Nr 119. Ludwik Pludra	792
Nr 120. Janusz Podlewski	792
Nr 121. Stanisław Pokojewski, niemiecki obóz koncentracyjny Auschwitz	792
Nr 122. Stanisław Poprawski	792
Nr 123. Antoni Porwich	793
Nr 124. Józef Przybyła	793
Nr 125. Józef Przybyła przed egzekucją w więzieniu Berlin-Plötzensee	793
Nr 126. Józef Kazimierz Pukacki	793

Spis treści

Nr 127. Teresa Ratajczak	794
Nr 128. Teresa Ratajczak, niemiecki obóz koncentracyjny Auschwitz	794
Nr 129. Jan Remelski	794
Nr 130. Antoni Rusin, więzień UB.	794
Nr 131. Władysław Rutkowski	795
Nr 132. Stefan Rybarczyk	795
Nr 133. Bronisław Sabiniewicz	795
Nr 134. Marcin Sabiniewicz po wojnie	795
Nr 135. Zygmunt Sękowski	796
Nr 136. Józefat Sikorski przed egzekucją w więzieniu Berlin-Plötzensee	796
Nr 137. Wojciech Skibiński	796
Nr 138. Feliks Słabolepszy, więzienie w Rawiczu.	796
Nr 139. Albin Smolanowicz	797
Nr 140. Rozalia Smolanowicz	797
Nr 141. Franciszek Smolarek	797
Nr 142. Helena Stecula, niemiecki obóz koncentracyjny Auschwitz	797
Nr 143. Marian Stencel, więzień UB.	798
Nr 144. Tadeusz Stranc	798
Nr 145. Stanisław Strugarek	798
Nr 146. Antoni Strzelczyk	798
Nr 147. Józef Szafrąński	799
Nr 148. Władysław Szafrąński	799
Nr 149. Józef Szczepaniak, pośrodku w okularach	799
Nr 150. Konstanty Szczurczak	800
Nr 151. Helena Szwacka.	800
Nr 152. Bronisław Szwarc.	800
Nr 153. Stanisław Świątkowski	800
Nr 154. Czesława i Józef Śwignoniowie z synami Witoldem i Tadeuszem	801
Nr 155. Rajmund Terczewski.	801
Nr 156. Rajmund Terczewski, więzienie w Rawiczu	801
Nr 157. Michał Tomaszewski.	802
Nr 158. Ludwik Trafas.	802
Nr 159. Mieczysław Trajdos	802
Nr 160. Edyta Tucholska	802
Nr 161. Zygmunt Waliszak	803
Nr 162. Antoni Wałęsa	803
Nr 163. Edmund Wasikowski	803
Nr 164. Bohdan Weychan z żoną Heleną	803
Nr 165. Bohdan Weychan, rysunek wykonany przez współwięźnia A. Nowakowskiego w więzieniu w Zwickau.	804

Nr 166. Jarogniew Wojciechowski	804
Nr 167. Antoni Wolniewicz	804
Nr 168. Stanisław Woźniak	804
Nr 169. Czesław Wszędybył	805
Nr 170. Ks. Stanisław Zaborowicz	805
Nr 171. Halina Zalewska z narzeczonym Jerzym Kurpiszem	805
Nr 172. Teofil Zielewicz	805
Nr 173. Komenda Hufca ZHP w Śremie, stoją od lewej: w pierwszym rzędzie Józef Szafrąński, Franciszek Rzekiecki, Czesław Łakomy, Stanisław Jurga, Marek Lubiatowski, Czesław Grzesiak, w drugim rzędzie Garbarczyk, Henryk Bartkowiak, NN, Waław Adamski, Wojciechowski, NN, NN, NN, w trzecim rzędzie NN, Mieczysław Kaczmarek, Marian Błaszkwik, NN, NN, NN, 1939 r.	806
Nr 174. Zespół redakcyjny gazetki „Zerwiemy Pęta” podczas nasłuchu radiowego	806
Nr 175. Zespół redakcyjny gazetki „Zerwiemy Pęta” podczas prac redakcyjnych	807
Nr 176. Zespół redakcyjny gazetki „Zerwiemy Pęta” podczas powielania	807
Nr 177. Żołnierze NOB po wyzwoleniu więzienia w Ambergu (Niemcy), 22 IV 1945 r.: Edward Klemens – oznaczony jednym krzyżykiem, dr Leon Langner – oznaczony dwoma krzyżykami, Franciszek Sklepik – oznaczony trzema krzyżykami	808
Nr 178. Dom przy ul. Dąbrowskiego w Poznaniu (obecnie nieistniejący), w którym na parterze znajdował się sklep, a na pierwszym piętrze mieszkanie Alojzego Knacha	808
Nr 179. Skrytka w stodole, miejsce ukrywania się zagrożonych żołnierzy NOB (zbiory Aleksandry Pietrowicz)	809
Nr 180. Zabudowania w ogrodnictwie Albina Smolanowicza na poznańskim Górczynie, w których znajdował się magazyn broni, materiałów wybuchowych oraz radiostacja, nieodkryty podczas rewizji Gestapo	809
Nr 181. Leśniczówka Drapałka I k. Kórnik, lokal konspiracyjny NOB, miejsce drukowania „Polski Narodowej”	810
Nr 182. Zenon Ciemniejewski, agent Gestapo	810
Nr 183. Zbigniew Goździejewicz, agent Abwehry	810
Nr 184. Tomasz Pacyński, po aresztowaniu współpracownik Gestapo	811
Nr 185. Walter Borck, przewodniczący Senatu Karnego niemieckiego Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu, odpowiedzialny za największą liczbę wyroków śmierci na polskich konspiratorach	811
Nr 186. Werner Jahnke, sędzia niemieckiego Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu	811
Nr 187. Materiały znalezione przez Gestapo przy przywódcach i członkach SN	811
Nr 188. Materiały znalezione u por. Edmunda Kamińskiego w widocznych na zdjęciu blaszanych puszkach w majątku Psarskie (pow. śremski): 9 kg materiału wybuchowego (trotylu), 4 ręczne granaty z zapalnikami, 4 zapalniki czasowe z zegarami, 2 zapalniki z lontami, 2 rewolwery z amunicją, 5 kg gwoździ przeciwponowych	812

Spis treści

Nr 189. Puszka z zawartością 1 kg materiału wybuchowego (trotylu) z zapalnikiem i zegarem oraz granat ręczny z zapalnikiem.	812
Nr 190. Maszyna do pisania marki Adler znaleziona u Jana Śledzińskiego przy ul. Wronieckiej 25 w Poznaniu	813
Nr 191. Aparat radiowy marki Elektryk Stentor, 2 słuchawki, 2 akumulatory i 2 baterie anodowe znalezione u leśniczego Antoniego Kurka we Wroninach, pow. gostyński	813
Nr 192. Sprawna krótkofalówka z akumulatorem i trzema słuchawkami znaleziona u Albina Smolanowicza przy ul. Bosej 10 w Poznaniu	814
Nr 193. Powielacz, 2 paczki wosków powielaczowych i 14 pudełek farby powielaczowej znalezione u Czesława Tomczaka przy ul. Dąbrowskiego 115 w Poznaniu	814
Nr 194. Powielacz, radio marki Kosmos-Pionier (wcześniej zamurowane), radio marki Nora, paczka papieru ulotkowego i maszyna do pisania marki Erika znalezione u Alfreda Wojciechowskiego przy ul. Dolina 2 w Poznaniu	815
Nr 195. Powielacz i aparat radiowy marki Philips znalezione u ks. Bolesława Wośki na probostwie w poznańskiej dzielnicy Wilda	815
Nr 196. Powielacz znaleziony u dr. Stefana Piotrowskiego przy ul. Półwiejskiej 26a m. 8 w Poznaniu	816
Nr 197. Powielacz marki Greif znaleziony u Franciszka Filipiaka na strychu domu przy ul. Rawickiej 16 m. 3 w Poznaniu	816
Nr 198. Brunatny kuferek ręczny zawierający polskie książki, mapę oraz książkę kasową organizacji (dochody i wydatki), własność Bolesława Koterasa, znalezione u rodziny Auch przy ul. Wielkie Garbary 47 w Poznaniu	817
Nr 199. Ręczny kuferek zawierający polskie książki i mapy, własność por. Mariana Jachimskiego, znalezione u krawca Wacława Gnacego przy ul. Średniej 6/7 w poznańskiej dzielnicy Chwaliszewo	817
Nr 200. Maszyna do pisania marki Premier znaleziona u Leona Tomaszewskiego w starej drewnianej skrzyni w piwnicy domu w Poznaniu	818
Nr 201. Aparat radiowy marki Philips bez obudowy znaleziony u Edmunda Kraczeńskiego przy ul. Kostrzyńskiej 17/2 w Poznaniu	818
Nr 202. Aparat radiowy marki Telefunken znaleziony u inżyniera budownictwa Czesława Mikołajczaka w Śremie.	819
Nr 203. Bateria akumulatorowa, słuchawki, część nadajnika i nadajnik znalezione u Jana Szymańskiego przy ul. Wiejskiej 75 w podpoznańskiej (ówcześnie) Ławicy	819
Nr 204. Paczka polskich książek szkolnych, niemieckie karty zatrudnienia, puszcza prochu, 2 dubeltówki, jeden karabin, 2 rewolwery bębnekowe marki Dreyse z siedmioma nabojami odkopane w piwnicy Teofili Boguckiej przy ul. Dolna Wilda 28 w Poznaniu	820

Nr 205. Chorągiew z napisem „Sztandar SN Poznań – Oddział Jarocin. Królowo Korony Polskiej, prowadź nas do Wielkości” oraz chorągiew z napisem „SN Poznań – Oddział Dakowy Mokre pow. Nowy Tomysł”, byłego Katolickiego Związku Młodzieży Żeńskiej	820
Nr 206. Komplet znalezionych u członków SN: broni, amunicji, materiałów wybuchowych, kwasów i trucizn	821
Nr 207. Wejście do magazynu w piwnicy domu przy ul. Dolna Wilda 28 w Poznaniu	821
Nr 208. Materiały znalezione w magazynie przy ul. Dolna Wilda 28 w Poznaniu: 2 rewolwery bębnekowe w blaszanym pudełku, 3 fuzje do polowania i karabin zawinięte w chustę, polskie książki szkolne oraz niemieckie karty zatrudnienia w paczkach	821
Nr 209. Odkopywanie wejścia do piwnicy domu przy ul. Dolna Wilda 28 w Poznaniu	822
Nr 210. Odkopane wejście do magazynu w piwnicy domu przy ul. Dolna Wilda 28 w Poznaniu	822
Nr 211. Schody na drugie piętro w domu przy ul. Pamiątkowej 12 w Poznaniu, w których znajdował się schowek mieszczący ukryte przez Edmunda Wasikowskiego materiały archiwalne konspiracyjnego SN	823
Nr 212. Schody w domu przy ul. Półwiejskiej 33 (lewy tylny dom) w Poznaniu, w których schowana była część archiwum SN, na pierwszym planie aresztowany przez Gestapo Edmund Wasikowski.	823
Nr 213. Fragment sieni w Szpitalu Sióstr Elżbietanek w Poznaniu, w której znaleziono część archiwum SN ukrytego przez Edmunda Wasikowskiego	824
Nr 214. Drukarnia „Polski Narodowej”, pośrodku szef Wydziału Propagandy Marian Frankowski, student historii, obok jego dwaj współpracownicy.	824
Nr 215. Drukarz Czesław Tomczak (pierwszy od lewej) podczas powielania „Polski Narodowej” w piwnicy domu przy ul. Dolna Wilda w Poznaniu, z tyłu stoi Marian Frankowski	825
Nr 216. Szef Wydziału Propagandy Marian Frankowski (z prawej) wraz z osobami zajmującymi się powielaniem „Polski Narodowej”	825
Nr 217. Przedwojenny Dom Żołnierza w Poznaniu (obecnie ul. Niezłomnych), w czasie okupacji siedziba Gestapo	826
Nr 218. Fort VII w Poznaniu, główne wejście na teren kazamat	826
Nr 219. Fort VII w Poznaniu, most nad fosą i wejście, widok obecny	827
Nr 220. Budynek niemieckiego Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu	827
Nr 221. Gilotyna w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Poznaniu	828
Nr 222. Więzienie w Rawiczu, wewnątrz tzw. bloku czerwonego, widok obecny.	828
Nr 223. Więzienie przy ul. Klęczkowskiej we Wrocławiu, 1945 r.	828

Spis treści

Nr 224. Podwórze więzienia przy ul. Klęczkowskiej we Wrocławiu z widoczną gilotyną, prawdopodobnie 1945 r.	829
Nr 225. Więzienie Berlin-Plötzensee, pomieszczenie, w którym znajdowała się gilotyna, widok obecny	829
Nr 226. Więzienie w Dreźnie, cele pojedyncze przylegające do placu więziennego, widok obecny.	829
Nr 227. Więzienie w Dreźnie, wewnątrz celi pojedynczej, widok obecny	829
Nr 228. Plac więzienny w Dreźnie, pośrodku miejsce, na którym znajdowała się gilotyna, widok obecny	830
Nr 229. Pomnik poświęcony Poznańskiej Piątce na Nowym Katolickim Cmentarzu w Dreźnie przy Bremer Straße, widok obecny	830
Nr 230. Tablica pamiątkowa na ścianie budynku przy ul. Dolna Wilda 28 w Poznaniu, w którym działała tajna drukarnia „Polski Narodowej” oraz mieścił się magazyn NOB	830
Nr 231. Pamiątkowy głaz na terenie Nadleśnictwa Babki (Leśnictwo Drapałka) k. Poznania	831
Nr 232. Pamiątkowy obelisk w Forcie VII w Poznaniu upamiętniający przywódców NOB	831
Wykaz źródeł fotografii	833
Wykaz skrótów	835
Wykaz niemiecko-polskich terminów	841
Wykaz niemiecko-polskich nazw geograficznych	845
Bibliografia.	849
Indeks osób.	861

Słowo wstępne Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej

Stronnictwo Narodowe było największą partią polityczną działającą na terenie Wielkopolski. Budowane przez okres międzywojenny zaplecze polityczne, wpływy medialne, umocowanie społeczne zostały zweryfikowane w okresie II wojny światowej i okupacji niemieckiej, kiedy region ten włączono do III Rzeszy. Działacze tej formacji politycznej jako pierwsi stanęli do walki konspiracyjnej, tworząc podziemne struktury, tak cywilne, jak i wojskowe. Szczególnie heroiczny obraz zmagania o odbudowę niepodległego państwa polskiego ukazuje działalność uczniów Romana Dmowskiego w Wielkopolsce, skazanych ostatecznie na zagładę, którą dopełniły powojenne prześladowania władz komunistycznych i celowe wymazanie przez nie dorobku tego ruchu z kart historii.

Chcąc przybliżyć zagadnienie zmagania Stronnictwa o wolność Polski, a przede wszystkim przypomnieć żołnierzy i działaczy konspiracji ruchu narodowego, prezentujemy książkę poświęconą największej polityczno-wojskowej organizacji konspiracyjnej Wielkopolski – Armii Narodowej. Formacja ta wywodząca się ze Stronnictwa Narodowego w ciągu dwóch lat działalności objęła swoim zasięgiem Wielkopolskę, Kujawy i Pomorze, łącząc ze sobą tworzone struktury Narodowej Organizacji Bojowej powstałej w Poznaniu i Organizacji Jedności Narodowej z Kalisza.

Już w maju 1942 r. w Londynie tak pisał o ich przywódcach Tadeusz Bielecki, prezes Stronnictwa Narodowego:

„Poznański zmysł realizmu, który posiadali na równi z innymi, nie zabił w nich junackiej fantazji. Cała Europa zgięła kolana przed zwycięskimi Niemcami, a im – poznańskim rogotym duszom – marzyła się Wielka Polska od Odry do linii Dmowskiego na wschodzie. Nic to, że dokoła szalało krzyżackie okrucieństwo, że ziemie zachodnie włączone do Rzeszy niszczone ogniem i mieczem – oni wierzyli, walczyli i ginęli, przekazując innym, jakby spod ziemi wyrastającym szeregom, czujną troskę o sprawę narodową”.

W publikacji oprócz historii zmagania z niemieckim okupantem, poznać Państwo tragiczny bilans okupacji ziem wcielonych do III Rzeszy, w tym problemy, z jakimi

borykali się Polacy, nie tylko sprowadzani do roli niewolników XX wieku, ale także eksterminowani przez totalitarny i ludobójczy reżim niemiecki.

Autorom przygotowującym niniejsze opracowanie przyświecała intencja przywrócenia pamięci o często zapomnianych, wymazanych z powszechnej świadomości polskich konspiratorach walczących o wolną Polskę. W zamieszczonym w publikacji leksykonie znajdziecie Państwo blisko półtora tysiąca nazwisk, ponad sto dokumentów organizacyjnych wytworzonych przez struktury narodowe i podobną liczbę dokumentów niemieckich przedstawiających sposoby i techniki eliminacji działaczy podziemia.

Publikacja poświęcona konspiracji narodowej w Wielkopolsce wprowadza do obiegu naukowego wiele nowych ustaleń ważnych dla historii polskich struktur konspiracyjnych na Kresach Zachodnich okupowanej Rzeczypospolitej. Mamy nadzieję, że przyczyni się ona do dalszej popularyzacji tego niezwykle ważnego rozdziału historii Polski.

Karol Nawrocki

Prezes Instytutu Pamięci Narodowej

Wprowadzenie

„Jestem zupełnie spokojny. Wiem, że ponoszę śmierć nie za czyn haniebny, lecz za gorącą miłość Ojczyzny mej i tylko ta nieszczęsna wojna powodem tego”¹. Słowa te napisał Mściśław Frankowski 19 marca 1942 r. w więzieniu Berlin-Plötzensee w pożegnalnym liście skierowanym do żony i córeczki. Był jednym z blisko dwustu żołnierzy Narodowej Organizacji Bojowej (NOB) skazanych na karę śmierci przez niemieckie sądownictwo w latach II wojny światowej. Jednym z setek polskich patriotów podejmujących dramatyczną walkę z okupantem na polskich ziemiach zachodnich inkorporowanych jesienią 1939 r. bezpośrednio do III Rzeszy, skazanych „w imieniu narodu niemieckiego” (*im Namen des Deutschen Volkes*) za zdradę stanu.

Organizacja, do której kierownictwa Mściśław Frankowski należał od samego początku, była do pierwszych miesięcy 1941 r., według oceny Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, najsilniejszą organizacją konspiracyjną na całym obszarze „byłych polskich ziem zachodnich”². Według szacunków (jak się wydaje, przesadzonych) w okresie największego rozwoju NOB liczyła na terenie Kraju Warty do 35 tys. żołnierzy, z czego ok. 10 tys. w samym Poznaniu³.

O znaczeniu NOB pisał Główny Delegat Rządu RP dla ziem polskich wcielonych do Rzeszy Adolf Bniński w opracowanym dla rządu raporcie: „Cały obszar Ziem Zachodnich jest terenem wpływu Str[onnictwa] Narodowego, podobnie jak przed wojną. Założenia programowe tego stronnictwa zyskują coraz więcej zwolenników, choć nie zawsze opowiadanie się za programem oznacza wejście w ramy organizacyjne Str[onnictwa] Narodowego. Zwiększenie wpływów haseł programowych Str[onnictwa] Narodowego zaznacza się szczególnie w ośrodkach robotniczych. [...] Wielkim ciosem dla pracy Str[onnictwa] Narodowego stały się liczne aresztowania w ośrodkach kierowniczych, które przez Poznań sięgnęły do Warszawy. [...] Mimo

¹ F. Miczuga, *Konspiracja Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i w Wielkopolsce*, Poznań 1995, s. 45.

² AIPN Ld 1/280, Sprawozdanie Inspektora Sicherheitspolizei i SD w Kraju Warty do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy w Berlinie, 15 V 1942 r., k. 380.

³ AIPN Ld, 1/208, Raport Tajnej Policji Państwowej Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Posen, 30 I 1942 r., k. 22 [paginacja cyfrowa]. Dokument nr 74.

niedomagań organizacyjnych, spowodowanych warunkami, należy przewidywać, że zmiana warunków ujawni bezwzględnie dominującą pozycję Str[onnictwa] Narodowego na terenie Ziem Zachodnich”⁴.

Pomimo impetu organizacyjnego, poważnego dorobku w pracy konspiracyjnej, bolesnych strat, które dotknęły wielkopolską społeczność, dzieje NOB są mało znane. Wielu jej działaczy, zwłaszcza szczebla kierowniczego, nie przeżyło wojny. Ci, którzy zdołali uniknąć aresztowań bądź ocalili z niemieckich więzień i obozów koncentracyjnych, po wojnie nie kwapili się ze spisywaniem relacji. Formacja polityczna, do której należeli (obóz narodowy, Stronnictwo Narodowe) była przez władze komunistyczne od samego początku uznana za szczególnie wrogą, „faszystowską”. Nie powiodła się próba jej zalegalizowania jako polskiej demokratycznej partii politycznej. Działacze narodowi byli ścigani, więzieni, mordowani, a w najlepszym razie inwigilowani i spychani na margines życia społecznego⁵.

Dlatego współczesny historyk dysponuje bardzo skromną bazą źródłową. Wraz z aresztowanymi działaczami w ręce Gestapo często bowiem trafiała dokumentacja organizacyjna. Zakonspirowane schowki i magazyny, które ocalały, nie mogły być po wojnie ujawnione i w większości niszczały. Z czasem, naturalną rzeczą kolejną, odeszli ci, którzy jeszcze o nich pamiętali. Przechowywane skrupulatnie pamiętki, których wartości często nie znały nawet rodziny, przepadały. Na szczęście znaleźli się strażnicy historii, którzy gromadzili i ocalili fragmenty dziejów swojej organizacji, utrwaliли sylwetki zamordowanych kolegów. Wśród nich przede wszystkim wymienić trzeba Nikodema Pałasika⁶, szewca, pierwszego komendanta Dzielnicy Poznań Górczyn NOB, Feliksa Bajerleina, żołnierza NOB w Dzielnicy Poznań Górczyn⁷ oraz Antoniego Kuta i Piotra Kosobudzkiego, żołnierzy Organizacji Jedności Narodowej.

Po rozpoczęciu działalności przez Instytut Pamięci Narodowej pracownicy Oddziału w Poznaniu starali się nawiązywać kontakty z żyjącymi jeszcze żołnierzami NOB lub ich rodzinami. Dzięki temu udało się pozyskać zarówno dokumenty, w tym wstrząsające listy pożegnalne, jak i fotografie. Wszystkim osobom, które udostępni-

⁴ *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, t. 4: *Uzupełnienia*, red. K. Iranek-Osmecki i in., Londyn 1989, s. 189.

⁵ L. Kulińska, *Narodowcy. Z dziejów obozu narodowego w Polsce w latach 1944–1947*, Warszawa–Kraków 1999; J. Mysiakowska-Muszyńska, *Zabiegi o legalizację Stronnictwa Narodowego w kraju w latach 1945–1947*, Warszawa 2011; R. Sierchuła, *Środowisko Stronnictwa Narodowego na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych XX w. w Wielkopolsce w świetle opracowań Urzędu Bezpieczeństwa*, mps.

⁶ Zostawił on bardzo cenną relację, gromadził fotografie żołnierzy NOB. Dotarł także do fragmentów dostępnej zaraz po wojnie dokumentacji niemieckiej, m.in. wykonał fotokopie teczek agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego.

⁷ Relacje i opracowania Feliksa Bajerleina zostały zdeponowane w Bibliotece Kórnickiej PAN oraz w Bibliotece Raczyńskich w Poznaniu.

ły niezwykle cenną dokumentację ze zbiorów rodzinnych, autorzy składają w tym miejscu serdeczne podziękowania.

Podstawą źródłową niniejszej publikacji stała się jednak (z konieczności) przede wszystkim dostępna w Polsce dokumentacja niemiecka. Składają się na nią w pierwszym rzędzie akta prokuratorskie i sądowe, zwłaszcza wyroki Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu (Oberlandesgericht Posen), zachowane (niestety niekompletnie) w zasobie Archiwum IPN – Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Poza tym autorzy wykorzystali (również niekompletne) sprawozdania Inspektora Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w Kraju Warty do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy w Berlinie, znajdujące się w zasobie Archiwum IPN w Łodzi. Szczególnie cenna okazała się teczka o sygnaturze 1/208, zawierająca sprawozdanie niemieckiej Policji Państwowej podsumowujące śledztwo przeciwko NOB i – jako załączniki – fotografie wykonane przez Gestapo w czasie rewizji. Wykorzystano także te czki więźniów z zespołów archiwalnych Zakład Karny Rawicz i Zakład Karny Wronki oraz karty meldunkowe znajdujące się w zbiorach Archiwum Państwowego w Poznaniu. Autorzy wykorzystali też fragmenty księgi więźniów Zakładu Karnego w Rawiczu znajdującej się w Archiwum IPN w Poznaniu. W mniejszym stopniu pomocne okazały się dostępne w Internecie dokumenty z Arolsen Archives oraz baz danych Straty.pl i powstancywielkopolscy.pl.

Przy opracowaniu notek biograficznych autorzy sięgnęli ponadto do nieocenionej *Encyklopedii konspiracji wielkopolskiej 1939–1945*, a także regionalnych słowników biograficznych oraz słowników biograficznych powstańców wielkopolskich.

Książka, którą oddajemy do rąk czytelników, została podzielona na trzy rozdziały.

W pierwszym z nich przedstawione zostały warunki działalności konspiracyjnej na terenie Okręgu Rzeszy Kraj Warty. Omówiono niemiecki system okupacyjny na tym obszarze oraz zarysowano formy oporu i walki z nim.

Rozdział drugi prezentuje w zarysie historię wojskowych struktur podziemia narodowego, obejmujących swym zasięgiem teren Wielkopolski w latach 1939-1942. Obserwujemy w nim proces tworzenia się oddolnych struktur konspiracyjnych oraz ich łączenia, czego efektem było powstanie Armii Narodowej.

Rozdział trzeci, będący zarazem trzonem publikacji, zawiera notki biograficzne żołnierzy i współpracowników NOB i OJN, którzy w efekcie procesów scaleniowych stali się żołnierzami Armii Narodowej. Rozdział ten jest plonem żmudnych kwerend archiwalnych, przede wszystkim w niemieckich dokumentach sądowych i więziennych. Autorzy ustalili 1460 nazwisk osób związanych z konspiracją wojskową SN w Kraju Warty. Niemal do wszystkich nazwisk udało się dopisać notki biograficzne. Jak już wyżej podano, głównym źródłem wiedzy o konspiracyjnej działalności większości prezentowanych osób jest dokumentacja sądowa i więzienna sporządzona przez niemieckie władze okupacyjne. Trzeba o tym koniecznie pamiętać. Akty oskarżenia

czy wyroki zawierają dane wymuszone w drodze często bestialskich tortur. Na tej podstawie nie sposób ustalić faktycznej roli danej osoby i zakresu jej pracy w organizacji. Oczywiście gdzie tylko było to możliwe, autorzy starali się konfrontować dokumentację niemiecką z dostępnymi publikacjami, zwłaszcza słownikami biograficznymi, a także z, bardzo niestety nielicznymi, relacjami. Z pewnością Gestapo wiedziało o konspiratorach więcej, niż zostało to opisane w aktach oskarżenia. Świadczą o tym fragmenty sprawozdań Inspektora Sicherheitspolizei i Sicherheitsdienst, w których znaleźć można informacje o roli agentury w rozpracowaniu organizacji oraz o stosowanych metodach operacyjnych, w tym o cierpliwie, nieraz tygodniami prowadzonych obserwacjach poprzedzających uderzenie. Dla skazania konspiratora oprawcom wystarczyło jednak udowodnienie jakiegokolwiek kontaktu z organizacją, otrzymania choćby jednego egzemplarza gazetki bądź informacji z nasłuchów radiowych. Na tej podstawie sąd ferował zwykle wyroki 5–6 lat obozu karnego. Często, o czym świadczą notki biograficzne, były to faktycznie wyroki śmierci. Osoby funkcyjne zwykle otrzymywały wyroki śmierci. Okolicznościami obciążającymi były: przedwojenna aktywność polityczna bądź społeczna, wykształcenie, stopień wojskowy, udział w powstaniu wielkopolskim, postawa w śledztwie (szczególnie uparte zaprzeczanie zarzutom, nieprzyznawanie się do winy), młody wiek. Warto też zwrócić uwagę na to, że jedynymi świadkami w rozprawach przed OLG Posen byli funkcjonariusze Gestapo prowadzący śledztwo.

Integralną częścią publikacji są dołączone do niniejszej książki aneksy. W pierwszym z nich autorzy prezentują wybraną dokumentację własną NOB, w tym m.in.: zachowane rozkazy organizacyjne, winiety prasowe⁸, zapisy z nasłuchów radiowych, plany wykonywane przez Wydział Graficzny z myślą o przyszłych działaniach powstańczych, bony obligacyjne wydawane przez organizację, kartki i listy wysyłane przez aresztowanych żołnierzy NOB z niemieckich więzień i obozów koncentracyjnych.

W aneksie drugim znalazła się wybrana dokumentacja niemiecka, w tym m.in. w całości przetłumaczony na język polski Raport kończący śledztwo Gestapo przeciwko NOB, fragmenty Sprawozdań Inspektora Sicherheitspolizei i SD do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (skany), fragmenty wyroków Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu (skany), fragmenty teczki agenta Zenona Ciemniejewskiego (kserokopie), wybrane skany z dokumentacji więziennej i obozowej.

Aneks trzeci zawiera materiał fotograficzny. Przedstawiono w nim przede wszystkim dostępne autorom fotografie żołnierzy NOB (w układzie alfabetycznym) oraz zachowane fotografie wykonane przez Gestapo w czasie przeprowadzonych przeciwko NOB akcji.

⁸ Największy zbiór wydawanej przez NOB prasy konspiracyjnej znajduje się w Bibliotece Kórnickiej PAN i AIPN.

W książce znalazły się ponadto: wykaz skrótów, słownik terminów niemieckich, słownik nazw geograficznych, oraz bibliografia obejmująca informacje o wykorzystanych materiałach archiwalnych i wybranej literaturze przedmiotu. Ostatnią, bardzo istotną częścią książki, jest indeks osób.

W notkach biograficznych, w części dotyczącej okupacji niemieckiej, stosowane jest ówczesne nazewnictwo miejscowości, a więc Posen (Poznań), Rawitsch (Rawicz) itd. Jeśli dana miejscowość po wojnie znalazła się w obrębie państwa polskiego, podajemy w nawiasie jej obecną nazwę, np. Breslau (obecnie Wrocław), Brieg (obecnie Brzeg). Stosujemy też niemieckie nazwy instytucji okupanta i zakładów pracy, np. Oberlandesgericht Posen (Wyższy Sąd Krajowy w Poznaniu), Posener Gummiwerke (Stomil). Natomiast przy nazwach ulic przyjęliśmy ich obecne brzmienie, biorąc pod uwagę również wygodę czytelników. Dlatego np. piszemy ul. Nowowiejskiego, choć ulica ta do 1939 r. nosiła nazwę Kręta, a w czasie okupacji niemieckiej Kohleisstrasse. Z tego samego powodu, określając przynależność mniejszych miejscowości do powiatów, podajemy ich obecne usytuowanie (np. Kórnik przed wojną należał do powiatu śremskiego, a obecnie do poznańskiego).

Poważniejsze wzmianki na temat NOB zaczęły się pojawiać w literaturze historycznej dopiero pod koniec lat sześćdziesiątych XX w. Przede wszystkim wymienić tu należy *Wielkopolskę w cieniu swastyki* Edwarda Serwańskiego. Za pewien przełom można uznać opublikowany w 1979 r. artykuł Adama Bosaka *Sprawa Wolniewicza i towarzyszy przed Trybunałem Ludowym Rzeszy*. Istotne ustalenia przyniosły publikacje ukazujące się od lat osiemdziesiątych, szczególnie pióra Mariana Woźniaka i Rafała Sierchuły. Trzeba tu ponadto wspomnieć pracę Franciszka Miczugi *Konspiracja Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i w Wielkopolsce*⁹. NOB nadal jednak czeka na monografię z prawdziwego zdarzenia.

Celem niniejszej publikacji jest zaprezentowanie w skondensowanej formie podstawowych informacji na temat tej największej do 1941 r. podziemnej organizacji w okupowanej Wielkopolsce. Przede wszystkim jednak autorzy podjęli trud zestawienia leksykonu działaczy NOB. Warto się pochylić nad prezentowanymi sylwetkami i zauważyć, że trzonem organizacji byli robotnicy i rzemieślnicy, uczniowie i studenci. Taki skład społeczno-zawodowy świadczy niewątpliwie o szerokim zasięgu Stronnictwa Narodowego przed wojną. Jest jednocześnie pośrednim dowodem ogromnych strat, jakie poniosły wielkopolskie elity w wyniku prowadzonego przez niemieckiego okupanta od początku wojny „politycznego oczyszczania gruntu”, które skutkowało egzekucjami, zsyłkami do obozów koncentracyjnych bądź deportacjami do Generalnego Gubernatorstwa. Wielu żołnierzy NOB oddało swoje życie w walce o niepodległą i suwerenną ojczyznę. Autorzy pragną przypomnieć choć w tak skromny

⁹ Na temat literatury przedmiotu zob. rozdział drugi niniejszej publikacji.

sposób nazwiska niesłusznie zapomnianych żołnierzy polskiej konspiracji narodowej. Czasem są to rzeczywiście tylko same nazwiska, wymienione np. w uzasadnieniu do wyroku niemieckiego sądu. Przywołujemy je mimo wszystko, także w nadziei, że być może odezwą się jeszcze żyjące rodziny i w przyszłości do nazwiska uda się dopisać inne dane biograficzne.

Publikowane niemal bez wyjątku po raz pierwszy materiały archiwalne i zdjęcia wzbogacają treść książki i dodatkowo ją dokumentują. Są unikatowym, jak sądzimy, świadectwem z jednej strony oporu, walki i męczeństwa konspiratorów, z drugiej zaś terroru, bezlitosnego i konsekwentnego działania aparatu policyjnego, sądowego, więziennego niemieckiego okupanta.

Na zakończenie chcielibyśmy w sposób szczególny wyrazić podziękowanie tym wszystkim, którzy bezpośrednio przyczynili się do powstania tej publikacji. Przede wszystkim recenzentom: prof. dr. hab. Bogdanowi Chrzanowskiemu (UG) i dr. hab. Krzysztofowi Kaczmarekowi (IPN) – za pomoc merytoryczną i cenne uwagi do gotowego tekstu. Dziękujemy za wsparcie w kwerendzie archiwalnej dyrektorowi Henrykowi Krystkowi i pracownikom Archiwum Państwowego w Poznaniu, dr. Rafałowi Kościańskiemu naczelnikowi Oddziałowego Archiwum IPN w Poznaniu oraz pracownikom archiwów IPN z Poznania, Warszawy, Łodzi, Bydgoszczy i Kielc, redaktorowi Jerzemu Zielonce, pracownikom Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz archiwistom Inspektorii Salezjańskiej we Wrocławiu. Składamy podziękowania wszystkim pracownikom instytucji muzealnych i naukowobadawczych z Wielkopolski za pomoc w pozyskaniu fotografii zamieszczonych w książce.

Szczególne wyrazy wdzięczności za udostępnienie często unikalnych informacji, dokumentów i ikonografii kierujemy do kombatantów oraz rodzin, krewnych, przyjaciół i kolegów osób, które zostały przedstawione w niniejszej publikacji.

Warunki działalności konspiracyjnej na terenie Okręgu Rzeszy Kraj Warty

Mustergau

W następstwie poniesionej we wrześniu 1939 r. klęski militarnej terytorium państwa polskiego znalazło się pod okupacją Rzeszy Niemieckiej i Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich¹. O podziale Polski zdecydował pakt o przyjaźni i granicach, zawarty między III Rzeszą a ZSRS 28 września 1939 r.

Okupacja niemiecka objęła obszar prawie połowy terytorium państwa polskiego. Dekretem Kanclerza Rzeszy Adolfa Hitlera z 8 października 1939 r. część tego terenu, zajmująca powierzchnię blisko 92 tys. km kw. i zamieszkiwana przez 10 mln ludności, została inkorporowana bezpośrednio do Rzeszy. Po przejściu zarządu na terenach okupowanych z rąk komendantów wojskowych przez administrację cywilną (26 października 1939 r.) ziemie polskie wcielone bezpośrednio do III Rzeszy znalazły się w obrębie czterech jednostek administracyjnych Rzeszy: Okręgu Gdańsk-Prusy Zachodnie, Okręgu Kraj Warty, Prowincji Śląskiej oraz Prowincji Prusy Wschodnie².

Okręg Rzeszy Kraj Warty (Reichsgau Wartheland, do 29 stycznia 1940 r. Okręg Rzeszy Poznań) był największą pod względem zajmowanej powierzchni (43 943 km kw.) jednostką terytorialno-administracyjną III Rzeszy i jedyną utworzoną wyłącznie z ziem należących przed wrześniem 1939 r. do Polski. Obejmował przedwojenne województwo poznańskie, część województw pomorskiego i łódzkiego (z miastem Łodzią) oraz fragment województwa warszawskiego. Dzielił się na 3 rejencje: poznańską, inowrocławską i łódzką (do 1 kwietnia 1940 r. kaliską) oraz na 38 powiatów wiej-

¹ Z wyjątkiem niewielkiego terytorium zajętego przez Słowację.

² C. Łuczak, *Polska i Polacy w drugiej wojnie światowej*, Poznań 1993, s. 92–95. Na temat różnych aspektów polityki okupanta niemieckiego na ziemiach wcielonych do III Rzeszy zob. też C. Madajczyk, *Polityka III Rzeszy w okupowanej Polsce*, t. 1–2, Warszawa 1970; W. Jastrzębski, J. Sziling, *Okupacja hitlerowska na Pomorzu Gdańskim w latach 1939–1945*, Gdańsk 1979; S. Lewandowska, *Okupowanego Mazowsza dni powszednie 1939–1945*, Warszawa 1993; R. Kaczmarek, *Pod rządami gauleiterów. Elity i instancje władzy w rejencji katowickiej w latach 1939–1945*, Katowice 1998; W. Jastrzębski, *Okupacyjne losy ziem polskich wcielonych do III Rzeszy (1939–1945)*, Bydgoszcz 2017; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem (Kraj Warty 1939–1945)*, Poznań 1996.

skich (Landkreise) i 6 powiatów miejskich (Stadtkreise): Poznań, Łódź, Inowrocław, Gniezno, Kalisz i Włocławek³. Teren ten, według danych na dzień 1 września 1939 r., zamieszkiwało 4922 tys. osób, w tym 4189 tys. Polaków (85,1 proc.), 385 tys. Żydów (7,8 proc.) i 325 tys. Niemców (6,6 proc.). Osoby innych narodowości stanowiły zaledwie 0,5 proc. ogółu ludności⁴.

26 października 1939 r. najwyższe stanowisko w Kraju Warty – namiestnika Rzeszy (Reichsstatthalter) – objął były prezydent senatu gdańskiego Arthur Greiser, który pełnił już od 14 września 1939 r. funkcję szefa administracji cywilnej przy zarządzie wojskowym w Poznaniu. Pięć dni wcześniej został mianowany przywódcą NSDAP (Gauleiter) na tym terenie⁵.

Niemieckie plany wobec okupowanych ziem polskich różniły się w sposób zasadniczy od stosowanej w czasie zaboru pruskiego polityki kolonizacyjnej. Zakładały bowiem zdobycie na wschodzie tzw. przestrzeni życiowej – ziemi wolnej od dotychczasowych jej mieszkańców oraz jej zgermanizowanie metodą kolonizacji. Propagowane przez Greisera hasło „germanizacji ziemi” zakładało eliminację ludzi obcych etnicznie i rasowo i na ich miejsce stworzenie nowej germańskiej struktury: „po 10 latach – mówił Greiser w 1939 r. – nie będzie już tu ani snopka zboża, który by nie był z ziemi niemieckiej, i nie będzie tu zagrody chłopskiej, która by nie była w rękach niemieckich”⁶. Kraj Warty miał też w zamyśle Greisera i przywódców III Rzeszy stać się okręgiem wzorcowym oraz poligonem narodowego socjalizmu (*Mustergau, Exerzierplatz des Nationalsozialismus*)⁷. 23 października 1942 r. na odprawie urzędników kierujących propagandą Greiser stwierdził: „Kraj Warty jest pod względem walki narodowościowej placem ćwiczeń narodowego socjalizmu i okręgiem wzorcowym dla budowy przyszłej Rzeszy. Tutaj w całej pełni i od podstaw tworzy się nowe urządzenia we wszystkich dziedzinach życia, w duchu narodowo-socjalistycznym. Stan, ku któremu zmierza okręg Warty, [...] jest ideałem, ku któremu w przyszłości dążyć będzie cała Rzesza”⁸.

³ C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 3–8.

⁴ *Ibidem*, s. 83.

⁵ C. Łuczak, *Arthur Greiser – hitlerowski władca w Wolnym Mieście Gdańsku i w Kraju Warty*, Poznań 1997; C. Epstein, *Wzorcowy nazista. Arthur Greiser i okupacja Kraju Warty*, Wrocław 2010.

⁶ J. Marczewski, *Hitlerowska koncepcja polityki kolonizacyjno-wysiedleńczej i jej realizacja w „Okręgu Warty”*, Poznań 1979; E. Serwański, *Wielkopolska w cieniu swastyki*, Warszawa 1970, s. 59–68; B. Rudawski, *Grabież mienia w Kraju Warty 1939–1945. Działalność Urzędu Powierniczego w Poznaniu*, Poznań 2018, s. 25–26.

⁷ M. Alberti, „*Exerzierplatz des Nationalsozialismus*”. *Der Reichsgau Wartheland 1939–1945* [w:] *Genesis des Genozids. Polen 1939–1941*, red. K.M. Mallmann, B. Musiał, Darmstadt 2004, s. 114–115; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 8–9.

⁸ *Raporty z ziem wcielonych do III Rzeszy (1942–1944)*, red. Z. Mazur, A. Pietrowicz, M. Rutowska, Poznań 2004, s. 20; C. Łuczak, *Dzień po dniu w okupowanej Wielkopolsce i Ziemi Łódzkiej (Kraj Warty)*, Poznań 1993, s. 16.

Biorąc pod uwagę ogromną procentową przewagę ludności nieniemieckiej, zadanie szybkiego zgermanizowania Kraju Warty było niezwykle trudne. Dlatego wprowadzono tu wiele rozwiązań wyjątkowych, a politykę okupacyjną od początku cechowała bezwzględność i brutalność. Jej rygory w pełni uzasadniały nazwę używaną przez polskich mieszkańców tego terenu – *Straflager Wartheland* (Obóz karny Kraj Warty)⁹.

System okupacyjny a możliwości działania organizacji konspiracyjnych¹⁰

Prezentując aspekty wprowadzonego na terenie Kraju Warty systemu okupacyjnego, które miały bezpośredni lub pośredni wpływ na możliwości działania organizacji konspiracyjnych, w pierwszej kolejności wymienić trzeba politykę eksterminacji elit społeczeństwa polskiego: inteligencji, duchowieństwa, ziemiaństwa, działaczy gospodarczych, społecznych i politycznych, uczestników powstań narodowych oraz osób wyróżniających się w swoim otoczeniu umiejętnościami organizacyjnymi i przywódczymi, prowadzoną od pierwszych chwil okupacji. Fizyczne unicestwienie elit miało spowodować degradację reszty ludności do roli bezwolnej siły roboczej i jednocześnie zapobiec powstawaniu organizacji niepodległościowych. „Operacja Tannenberg”, zwana także – słowami Adolfa Hitlera – akcją „politycznego oczyszczania gruntu”, trwała do początku 1940 r. Jej wyznacznikiem były tajne i publiczne egzekucje w wielu miejscowościach. Na terenie Kraju Warty tylko do końca 1939 r. zginęło ok. 10 tys. przedstawicieli polskich elit¹¹. Kontynuacją „operacji Tannenberg” była tzw. akcja prewen-

⁹ Zob. *Pismo Kierownictwa Odcinka Służby Bezpieczeństwa Reichsführera SS w Łodzi z 5 X 1942 r.* [w:] *Położenie ludności polskiej w Kraju Warty 1939–1945. Dokumenty niemieckie*, wybór i tłum. C. Łuczak, Poznań 1987, s. 281.

¹⁰ Edward Serwański, który jako emisariusz Biura Zachodniego Delegatury Rządu RP na Kraj w latach 1942–1943 regularnie odbywał podróże między Generalnym Gubernatorstwem a Krajem Warty, napisał w swoich wspomnieniach: „Zwrócenie uwagi na różnice warunków życia pomiędzy Wielkopolską a GG w sferze pracy konspiracyjnej jest moim zdaniem niezwykle ważne. Różnice te bowiem określały równocześnie zasadniczą odmienność form, metod i charakteru ruchu oporu na tych ziemiach” (E. Serwański, *W kręgu myśli zachodniej. Wspomnienia i zapiski Wielkopolanina*, Poznań 2003, s. 108); zob. też *Okręg Poznański Armii Krajowej w końcowej fazie okupacji*, red. M. Woźniak, Poznań 1995, s. 62–66.

¹¹ M. Wardzyńska, *Był rok 1939. Operacje niemieckiej policji bezpieczeństwa w Polsce. Intelligenzaktion*. Warszawa 2009, *passim*; *Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939–1945. Województwo leszczyńskie*, Warszawa 1980; *Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939–1945. Województwo konińskie*, Warszawa 1981; *Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939–1945. Województwo poznańskie*, Warszawa 1982; *Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939–1945. Województwo łódzkie miejskie*, Warszawa 1983; *Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939–1945. Wojewódz-*

cyjna, przeprowadzona w ramach Intelligenzaktion, a trwająca od marca do czerwca 1940 r. Polegała ona przede wszystkim na masowych aresztowaniach i zsyłkach do obozów koncentracyjnych. Większość osób aresztowanych w ramach tej akcji nie przeżyła pierwszego roku pobytu w obozach¹². Jak ocenia Czesław Łuczak, w wyniku bezpośredniej eksterminacji w Kraju Warty zginęło w czasie okupacji niemieckiej ok. 70 tys. Polaków¹³.

Również wysiedlenia, uważane przez Greisera za najważniejsze narzędzie germanizacji Kraju Warty, rozpoczęte przez okupanta jesienią 1939 r., dotknęły w pierwszym rzędzie osoby zaliczone do polskich warstw przywódczych oraz ich rodziny. Do wiosny 1941 r. transporty wysiedlanych kierowane były na teren Generalnego Gubernatorstwa, które miało stanowić swoisty rezerwat dla Polaków. Powierzenie przeprowadzenia deportacji organom policyjnym powodowało, że akcje te miały charakter wyjątkowo brutalny, były też związane z utratą mienia oraz narażeniem życia i zdrowia ofiar. W wyniku tej akcji zerwaniu uległy więzi rodzinne, sąsiedzkie, przyjacielskie i organizacyjne. Do marca 1941 r. z Kraju Warty do GG wysiedlono ponad 280 tys. osób. Do 1944 r. natomiast przesiedleniami wewnętrznymi oraz rugami objęto co najmniej 345 tys. osób¹⁴.

Dotkliwa była także wywózka na roboty do Rzeszy, ogoławająca teren z osób młodych i sprawnych fizycznie. Pierwsze zsyłki miały miejsce już we wrześniu 1939 r. Pod koniec wojny na terenie Rzeszy pracowało ok. 450 tys. polskich robotników przymusowych pochodzących z Kraju Warty¹⁵. W połowie 1944 r. działalność organizacji

two kaliskie, Warszawa 1984; *Zbrodnie Wehrmachtu w Wielkopolsce w okresie Zarządu Wojskowego (1 września – 25 października 1939)*, red. M. Woźniak i in., Kalisz 1986; K. Radziwończyk, „Akcja Tannenberg” grup operacyjnych Sipo i SD w Polsce jesienią 1939 r., „Przegląd Zachodni” 1966, nr 5.

¹² C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, Poznań 1996, s. 31–32. Kolejna akcja tzw. prewencyjnych aresztowań trwała od lipca do listopada 1941 r. i dotknęła przede wszystkim polskie duchowieństwo. Według obliczeń Łuczaka ofiarami aresztowań prewencyjnych padło ok. 7 tys. osób. Ogółem w latach okupacji niemieckiej do obozów koncentracyjnych deportowano ok. 10 tys. Polaków (*ibidem*, s. 19, 31–32).

¹³ *Ibidem*, s. 38; zob. też szczegółowe dane przedstawione przez Edwarda Serwańskiego, *Wielkopolska...*, s. 107–111. Natomiast zamieszkującą Kraj Warty ludność żydowską w pierwszym okresie okupacji objęto wysiedleniami do GG, ale już od 1940 r. pozostała część (ok. 260 tys. osób) zamknięto w gettach. Od jesieni 1941 r. okupant niemiecki przystąpił do eksterminacji Żydów, przede wszystkim w obozie zagłady Kulmhof w Chełmie nad Nerem, gdzie zamordowano ok. 150–200 tys. osób (M. Alberti, *Die Verfolgung und Vernichtung der Juden im Reichsgau Wartheland 1939–1945*, Wiesbaden 2006, *passim*; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 41–48).

¹⁴ M. Wardzyńska, *Wysiedlenia ludności polskiej z okupowanych ziem polskich włączonych do III Rzeszy w latach 1939–1945*, Warszawa 2017, s. 140–378; E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 116–147; M. Rutowska, *Wysiedlenia ludności polskiej z Kraju Warty do Generalnego Gubernatorstwa 1939–1941*, Poznań 2003; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 52–56.

¹⁵ Odsetek wywiezionych na roboty z tego terenu był najwyższy na całych okupowanych przez Niemcy ziemiach polskich, przekraczając 12 proc. ogółu ludności polskiej (C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 77).

podziemnych częściowo sparaliżował masowy pobór ludności do prac fortyfikacyjnych, tzw. Einsatz, który objął niemal 500 tys. osób¹⁶.

Na miejsce wysiedlonych i wywiezionych Polaków od jesieni 1939 r. władze okupacyjne osiedlały tzw. Niemców etnicznych. Do końca 1944 r. sprowadzono ich ok. 537 tys. Spowodowało to daleko idące zmiany w składzie narodowościowym tego terenu. W drugiej połowie 1944 r. Niemcy stanowili niemal 30 proc. ludności Kraju Warty¹⁷. Pozostawienie pewnej liczby Polaków władze okupacyjne uznały za konieczne w warunkach trwającej wojny. Potrzebni byli jako tania, bezlitośnie eksploatowana siła robocza¹⁸.

Omawiając czynniki determinujące możliwości prowadzenia działalności konspiracyjnej w Kraju Warty, nie można pominąć faktu szybkiego wycofania na wschód jednostek regularnej armii polskiej, za którymi podążyło wielu ochotników szukających przydziałów wojskowych. Część z nich nie powróciła już do swoich miejscowości. Niemało żołnierzy i oficerów Armii „Poznań” znalazło się w niemieckich i sowieckich obozach jenieckich. Brak przeszkolonych kadr wojskowych był od początku poważnym problemem organizacji konspiracyjnych na terenie Kraju Warty¹⁹.

Zgodnie z doktryną narodowego socjalizmu władze okupacyjne wprowadziły ścisły rozdział między Niemcami, uważającymi siebie za rasę panów, nadludzi (*Übermenschen*), a Polakami – podludźmi (*Untermenschen*). Namiestnik Kraju Warty w Zarządzeniu z 25 września 1940 r. stwierdzał: „W realizowanej w Kraju Warty polityce od samego początku przestrzegana jest stale zasada rozdziału narodowościowego Niemców i Polaków”²⁰. Polacy nie mogli uzyskać niemieckiego obywatelstwa, lecz przyznano im status „podopiecznych Rzeszy niemieckiej”, skazując jednocześnie na dyskryminację we wszystkich dziedzinach życia publicznego. Stanowiska kierownicze czy to w urzędach, czy w gospodarce obejmować mogli jedynie Niemcy. Pełna zewnętrzna germanizacja tego terenu została wprowadzona już w pierwszych dniach okupacji.

¹⁶ Okręg Poznański Armii Krajowej..., s. 8.

¹⁷ J. Marczewski, *Hitlerowska koncepcja polityki kolonizacyjno-wysiedleńczej...*; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 68–74, 82–83; E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 148–153. Na temat sytuacji narodowościowej w Łodzi zob. J. Wróbel, *Przemiany demograficzne w Łodzi w latach okupacji niemieckiej 1939–1945* [w:] *Łódź pod okupacją*. Studia i szkice, red. T. Toborek, M. Trębacz, Łódź 2018, s. 15–62.

¹⁸ C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 147–165. W raporcie Sekcji Zachodniej Departamentu Informacji i Prasy Delegatury Rządu na Kraj z 10 XII 1942 r. czytamy: „Na terenie »Kraju Warty«, jeśli chodzi o Polaków, jest miejsce tylko dla ciężko i wydajnie pracujących. Dla inteligencji, która – jak to powiedział Greiser – uległa »wyłączeniu«, tj. wytępieniu, nie ma tu żadnego miejsca” (*Raporty z ziem wcielonych...*, s. 21).

¹⁹ *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, t. 1, cz. 2: *Wrzesień 1939 – czerwiec 1941*, wyd. 2 (popr. i uzup.), red. A. Suchcitz i in., Warszawa 2015, s. 633–636, 770, 791, 912–913, 915–916.

²⁰ *Położenie ludności polskiej w Kraju Warty...*, s. 165–168; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 195–197.

Znikły wszelkie polskie napisy i szyldy, miejscowości i ulice otrzymały niemieckie nazwy. Polityka narodowościowa namiestnika Greisera, w przeciwieństwie do działań prowadzonych w tym zakresie przez wielkorządców Górnego Śląska czy Pomorza, nie zakładała masowej germanizacji ludności nieniemieckiej, lecz – o czym już była mowa – jej eksterminację bądź wypędzenie. Dlatego wprowadzenie Niemieckiej Listy Narodowościowej w Kraju Warty nie odbiło się tak dotkliwie na zachowaniu jedności i solidarności narodowej Polaków, nie skutkowało też masowym poborem młodych mężczyzn do Wehrmachtu. Próba (nieudaną) wewnętrznego skłócenia społeczności polskiej było powołanie w 1943 r. przez Greisera tzw. Związku Polaków Wydajnie Pracujących (*Verband der Leistungspolen*)²¹.

Władze okupacyjne przeprowadziły konfiskatę majątku państwa polskiego, polskich i żydowskich instytucji i organizacji oraz znacznej części mienia prywatnego. Wszystkie polskie organizacje, nawet charytatywne, zostały zlikwidowane. Nie było polskiego szkolnictwa, instytucji kulturalnych, sportowych itd.²² Sytuacja ta praktycznie uniemożliwiała legalizację konspiratorów, jak i zapewnienie lokalowego i materialnego wsparcia organizacjom podziemnym.

Znaczne utrudnienie dla działalności konspiracyjnej stwarzały warunki, w jakich mieszkali Polacy, przesiedleni do najgorszych mieszkań, w których panowało przełudnienie. Do mieszkania Polaków w każdej chwili wkroczyć mógł każdy Niemiec, nie tylko policjant czy urzędnik, by zobaczyć, co się w nim dzieje, kto przebywa, albo dokonać rewizji²³.

Na możliwości działań konspiracyjnych wpływ miały też licznie wprowadzone przez okupanta, a dotyczące Polaków zakazy i szykany, np. rekwizycja radioodbiorników, aparatów fotograficznych, zakaz korzystania z telefonów, zakaz opuszczania miejscowości bez pisemnego zezwolenia, zakaz korzystania z samochodów i części pociągów, tzw. godzina policyjna, ostra kontrola korespondencji²⁴.

²¹ C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 57–67, 194–197; K.M. Pospieszalski, *Niemiecka Lista Narodowa w „Kraju Warty”. Wybór dokumentów z objaśnieniami w języku polskim i francuskim*, Poznań 1949.

²² C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 92–100; E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 154–160, 202–258; B. Rudawski, *Grabież mienia w Kraju Warty...*, *passim*.

²³ *Położenie ludności polskiej...*, s. 152–153; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 174–176, 196; *Raporty z ziem wcielonych...*, s. 10, 159–160.

²⁴ Wszelkie podróże wolno było Polakowi odbywać wyłącznie na podstawie przepustki wydanej przez władze policyjne. Z reguły w grę wchodziły tylko wyjazdy służbowe. Polakom zakazano korzystania z pociągów pospiesznych i autobusów. Jechać mogli tylko trzecią klasą. Rowery pozostawiono zasadniczo jedynie tym, którzy mieli do pracy więcej niż 3 km. Rowery te zostały specjalnie oznakowane białym pasem na ramie i służyć miały tylko jako środek transportu do i z pracy (*Położenie ludności polskiej...*, s. 94, 256–258, 260–261, 264–269, 273–274, 313; por. C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 118–119; *Raporty z ziem wcielonych...*, s. 62, 146). Godzina policyjna dla Polaków w 1941 r. trwała w miesiącach zimowych od 20.00 do 5.00, wiosną i jesienią od 21.00 do 5.00, a w lecie od 22.00 do 4.00 (*Położenie ludności polskiej...*, s. 36, 81, 330).

Wprowadzono surowo egzekwowany obowiązek pracy dla wszystkich Polaków w wieku ponad 12 lat. Czas pracy wydłużał się w miarę trwania wojny i od 1943 r. wynosił nierzadko 70 godz. tygodniowo. Polacy zmuszani też byli do wykonywania nieodpłatnej pracy w niedziele i święta. Prawo do urlopu zawieszono od 1941 r. Polacy nie mieli w zasadzie możliwości wyboru miejsca pracy, bo decydowało o tym urzędowe skierowanie. Nie wolno im było również samowolnie zerwać stosunku pracy. Wobec uchylających się od pracy stosowano różne sankcje, np. grzywny, karę chłosty, więzienia, deportację do obozu koncentracyjnego, a nawet karę śmierci. Drakońskie kary groziły za opieszałość w pracy, nie mówiąc już o podejmowanych aktach sabotażu. Liczne kontrole uliczne, a także łapanki, miały doprowadzić do ujawnienia tych, którzy próbowali nie podporządkowywać się zarządzeniom okupanta w sprawie przymusu pracy²⁵.

Polityka płacowa w Kraju Warty była też wybitnie dyskryminacyjna. Wynagrodzenia Polaków wynosiły w najlepszym razie 62 proc. tego, co otrzymywali Niemcy. Do tego pensje Polaków, poza zwyczajnymi podatkami, były dodatkowo obciążone tzw. daniną Polaków, wynoszącą ponad 20 proc. pensji brutto. Zarobki 17 proc. polskich robotników już jesienią 1942 r. nie pozwalały na wykupienie nawet tych skromnych przydziałów kartkowych, jakie otrzymywali Polacy. Niskich poborów nie mogły zrekompensować oszczędności, bo te, jeśli znajdowały się na kontach bankowych, zabrano Polakom już w 1939 r., a posiadane w domu środki pieniężne zwykle były niemal w całości konfiskowane w chwili wysiedlenia bądź przesiedlenia. Ogromne zubożenie społeczeństwa polskiego przekładało się na możliwości (a raczej niemożność) materialnego wspierania działań organizacji konspiracyjnych²⁶.

Eksploatacja przez nadmierną pracę przy niewystarczającym wyżywieniu (ok. 50 proc. normy żywieniowej dla osoby pracującej), ograniczonej pomocy medycznej i społecznej, fatalnych nieraz warunkach higienicznych bytowania powodowała postępującą degradację biologiczną ludności, zwiększała zachorowalność i śmiertelność²⁷.

O skuteczności systemu okupacyjnego decydował też aparat urzędniczy, a zwłaszcza policyjny. Zwierzchnictwo nad wszystkimi formacjami policyjnymi w Kraju Warty sprawował Wyższy Dowódca SS i Policji. Podlegali mu zarówno inspektor Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa, jak i dowódca Policji Porządkowej (Ord-

²⁵ C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 147–156; E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 161–183; *Położenie ludności polskiej...*, s. 74, 80, 85, 97, 99, 123, 200, 204–206, 208, 214–215, 217–219, 223, 225–226.

²⁶ C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 156–162; *Położenie ludności polskiej...*, s. 200–201, 211–212, 218.

²⁷ C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 169–170, 172–174; E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 184–200; *Położenie ludności polskiej...*, s. 200–201, 209, 211–212, 235, 239–251.

nungspolizei). W ramach Policji Bezpieczeństwa funkcjonowała tajna policja państwowa (Geheime Staatspolizei – Gestapo), która odegrała zasadniczą rolę w zwalczaniu organizacji konspiracyjnych. Organem dowodzącym działaniami Gestapo w Kraju Warty był utworzony w Poznaniu Kierowniczy Urząd Policji Państwowej (Staatspolizeileitstelle), któremu podlegały Urzędy Policji Państwowej w Inowrocławiu i Łodzi. Ogółem w urzędach Gestapo różnych szczebli zatrudnionych było ok. 1000 funkcjonariuszy. Kierowniczemu Urzędowi Policji Państwowej podlegały też więzienia i obozy, sądy doraźne, a także straż fabryczna (Werkschutz). Nie można jednak pominąć roli, jaką w zwalczaniu konspiracji odegrała inna formacja policyjna funkcjonująca w ramach Policji Bezpieczeństwa – Policja Kryminalna, a ponadto struktury policyjne podlegające dowódcy Policji Porządkowej, szczególnie żandarmeria, policja ochronna, policja pomocnicza, policja wodna, a nawet straż pożarna. Nie bez znaczenia były też różnego rodzaju formacje policyjne, jak straże wiejskie i miejskie, straż kolejowa czy straż leśna. Funkcje parapolicyjne wykonywały także liczne urzędy administracji okupanta, w tym Urząd Pracy (Arbeitsamt) oraz struktury partyjne NSDAP²⁸.

Już w 1940 r. w służbach i instytucjach używanych do akcji przeciw Polakom skupionych było na terenie Kraju Warty ponad 200 tys. urzędników. Były to siły pozwalające na daleko idące kontrolowanie Polaków we wszystkich aspektach ich życia oraz na coraz skuteczniejsze przeciwdziałanie ich poczynaniom. Często były rozmaite kontrole na ulicach, w miejscu pracy i rewizje w mieszkaniach. Obowiązek obserwowania ludności polskiej spoczywał zresztą na wszystkich Niemczech. W tych warunkach Gestapo, korzystające także z pomocy konfidentów, potrafiło przeniknąć głęboko do społeczeństwa polskiego. Prowadzenie działalności konspiracyjnej wymagało nie tylko odwagi, ale także inteligencji, przebiegłości, umiejętności maskowania się. Praca w podziemiu stała się tak niebezpieczna, że kto działał aktywnie, zwłaszcza na stanowisku dowódczym, wcześniej czy później padał ofiarą aresztowania. Ofiary były niepomiarne wysokie, a straty nie do powetowania²⁹.

²⁸ S. Nawrocki, *Policja hitlerowska w tzw. Kraju Warty w latach 1939–1945*, Poznań 1970, *passim*; *Drezdeński szafot*, red. R. Sierchuła, Poznań 2015, s. 24–26; M. Kaczmarek, *Organizacja poznańskiego Gestapo 1939–1945*, Żabikowo 2003; *Organizacja i działalność Gestapo w Kaliszu. Stan badań i perspektywy badawcze*, red. W. Kukuła, W. Majchrzak, M. Woźniak, Kalisz 1991.

²⁹ C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 10–13; S. Nawrocki, *Policja hitlerowska w tzw. Kraju Warty...*, *passim*; *idem*, *Hitlerowski aparat do zwalczania ruchu oporu na ziemiach wcielonych do Rzeszy (na przykładzie Kraju Warty)*, „Przegląd Zachodni” 1988, nr 3, s. 75–98. „Niezliczone zarządzenia i przepisy wnikają głęboko w życie prywatne, system kontrolny odsłania je i upodabnia je do życia koszarowego. Ta jawność życia, brak azylu domowego przed kontrolą okupanta – jest jednym z najcięższych nieszczęść, jakie spadają na ludność polską »okręgu Warty«”, czytamy w raporcie Sekcji Zachodniej Departamentu Informacji Delegatury Rządu RP na Kraj z 30 IX 1942 r. (*Raporty z ziem wcielonych...*, s. 10); zob. też interesujące uwagi Mieczysława Starczewskiego, *Ruch oporu na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim*, Katowice 1988, s. 116–121.

Trudno przecenić wpływ, jaki wywierała na niegermańską ludność Kraju Warty działalność niemieckiego wymiaru sprawiedliwości, a zwłaszcza restrykcyjne prawo karne. Jeszcze w trakcie działań wojennych we wrześniu 1939 r. na terenach zajmowanych przez Wehrmacht zarządzeniem Naczelnego Dowódcy Wojsk Lądowych gen. płk. Walthera von Brauchitscha wprowadzone zostało niemieckie specjalne prawo karne. Formalnie jednak unormowanie przepisów prawnych na terenie ziem polskich wcielonych do III Rzeszy przyniosło dopiero rozporządzenie z 6 czerwca 1940 r. Wprowadzało ono na tym obszarze ustawodawstwo obowiązujące w tzw. Starej Rzeszy, zastrzone przez dodatkowe przepisy odnoszące się tylko do ziem inkorporowanych. Kolejną regulację stanowiły drakońskie przepisy rozporządzenia z 4 grudnia 1941 r. o stosowaniu prawa karnego wobec Polaków i Żydów na „niemieckich terenach wschodnich”. Wyroki śmierci zapadały nie tylko za przynależność do organizacji konspiracyjnych, ale np. za drobne kradzieże, nielegalny handel, nielegalne przekroczenie granicy czy uchylanie się od pracy. Osoba, która ukończyła 14 lat, była traktowana przez sądy jak dorosła. Oskarżeni pozbawieni byli obrońców. Egzekwowanie prawa karnego w Kraju Warty należało do rozbudowanego systemu sądowniczego, obejmującego sądy lokalne, sądy specjalne (Sondergerichte), w których nie obowiązywał zwykły tryb postępowania, oraz organ naczelny – Wyższy Sąd Krajowy, mający rangę sądu apelacyjnego. Do wejścia w życie rozporządzenia o prawie karnym dla Polaków i Żydów z 4 grudnia 1941 r. polskich konspiratorów sądziły także Trybunał Ludowy w Berlinie (Volksgerichtshof) i Sąd Wojenny Rzeszy (Kriegsgericht). Do końca okupacji niemieckiej w ich gestii pozostały sprawy z oskarżenia o szpiegostwo. Wobec nacisków szefostwa Policji Bezpieczeństwa i samego namiestnika Greisera, przeciwnych przydługiej, ich zdaniem, procedurze sądowej, orzecznictwo w sprawach politycznych (przygotowywania zdrady stanu) przejęły powołane rozporządzeniem Greisera z 3 sierpnia 1942 r. policyjne sądy doraźne, złożone z funkcjonariuszy Policji Państwowej. Nie pozostało zatem nic z formalnego legalizmu, a osoby oskarżone o działalność polityczną zostały faktycznie wyjęte spod prawa. System policyjny, sądowniczy i więzienny miał poważny udział w likwidacji polskości w Kraju Warty³⁰.

Ważnym czynnikiem określającym warunki pracy konspiracyjnej na terenie Kraju Warty było ścisłe oddzielenie tego obszaru od Generalnego Gubernatorstwa (gdzie

³⁰ *Drezdeński szafot...*, s. 15–23, 27–38, 61–73; K.M. Pospieszalski, *Hitlerowskie „prawo” okupacyjny w Polsce. Wybór dokumentów*, cz. 1: *Ziemie „wcielone”*, „Documenta Occupationis”, t. 5, Poznań 1952, s. 328–329; M. Świtoński, „Udział hitlerowskiego sądownictwa i prokuratury w eksterminacji ludności polskiej w rejencji poznańskiej w latach 1939–1945”, Poznań 1988, s. 1, mps, zbiory Biblioteki GKBZHWP – IPN Okręgowej Komisji w Poznaniu; P. Mnichowski, *Hitlerowskie sądownictwo specjalne w tzw. Kraju Warty narzędziem zbrodni przeciwko ludzkości*, „Kronika Wielkopolski” 1985, nr 1, s. 32; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 24–29. Według obliczeń tego autora przez więzienia i wychowawcze obozy pracy niemieckiej policji bezpieczeństwa w Kraju Warty przeszło co najmniej 50 tys. Polaków (*ibidem*, s. 33; *Położenie ludności polskiej...*, s. 29, 49, 62, 85, 95–97, 106, 114, 118).

znajdowały się kierownictwa centralne różnych struktur Polskiego Państwa Podziemnego). Granica była dobrze strzeżona i trudna do przekroczenia. Utrudniało to utrzymywanie stałej łączności, przerzut poczty konspiracyjnej i osób³¹.

Pewne znaczenie dla określenia warunków i możliwych form prowadzenia działalności konspiracyjnej w Kraju Warty miały także takie czynniki, jak charakter danego terenu (przemysłowy czy rolniczy), ukształtowanie terenu i zalesienie, infrastruktura, zwłaszcza drogi i możliwości komunikacyjne. Teren Kraju Warty – nizinny, pozbawiony większych kompleksów leśnych, o stosunkowo rozwiniętej infrastrukturze komunikacyjnej – nie sprzyjał istnieniu oddziałów partyzanckich³².

Podstawową determinantą wyznaczającą ramy oporu i walki podziemnej Polaków w Kraju Warty był jednak system okupacyjny. „Na terenie ziem zachodnich warunki pracy konspiracyjnej są niezmiernie ciężkie. Cały ten obszar można by porównać do silnie strzeżonego więzienia, w którym każdy ruch jest ze wszech stron obserwowany”, pisał Adolf Bniński w czerwcu 1941 r. w sprawozdaniu dla rządu Rzeczypospolitej w Londynie, w rok po objęciu przez siebie funkcji Głównego Delegata Rządu dla ziem polskich wcielonych do Rzeszy³³.

Mimo wszystko opór i walka

Specyfika metod i form oporu i walki prowadzonej przeciwko niemieckiemu okupantowi na ziemiach polskich wcielonych do III Rzeszy była rozumiana przynajmniej przez część środowisk konspiracyjnych na terenie GG, choć często niedostrzegana przez tamtejsze społeczeństwo. Wyrazem dążeń do uzmysłowienia szerszemu ogółowi zasadniczych różnic w warunkach działalności podziemnej między GG a ziemiami zachodnimi może być następujący fragment artykułu z prasy konspiracyjnej nieznanego autorstwa: „Polak z tzw. Generalnej Guberni, znalazłszy się przelotnie na terenach polskich wcielonych do Rzeszy, określa zazwyczaj atmosferę tam panującą jako mroźną, ścinającą z nóg, zabijającą wszelkie żywsze poruszenia myśli i uczucia, a życie Polaków tamtejszych jako beznadziejną, tępą szarżyznę. I przerażony brakiem wszelkich śladów polskości wraca czym prędzej do swoich stron. [...] Tymczasem pod skorupą martwoty i tępej ciszy, jaka spowija dziś polski Poznań, Toruń czy Katowice, ucho wrażliwsze wyczuje niemilknące odgłosy walki. Walka ta jest inna niż ta, jaką prowadzi z okupantem społeczeństwo polskie w tzw. GG. Jej forma nie rozpala uczucia patriotycznego, nie przemawia do wyobraźni, nie jest malownicza

³¹ C. Epstein, *Wzorcowy nazista...*, s. 140; T. Bór-Komorowski, *Armia podziemna*, wyd. 5, Londyn 1985, s. 87; *Armia Krajowa w dokumentach...*, t. 1, cz. 2, s. 988.

³² *Okręg Poznański Armii Krajowej...*, s. 67.

³³ *Armia Krajowa w dokumentach...*, t. 1, cz. 2, s. 986.

ani efektywna”³⁴. Natomiast emisariusz Biura Zachodniego Delegatury Rządu RP na Kraj Edward Serwański zapisał: „wszyscy konspiratorzy, do których dotarłem, pracowali na co dzień. [...] Kontaktować się z nimi mogłem w zasadzie tylko wieczorami bądź po nocach. [...] Rano wszyscy musieli iść do pracy. [...] Przygniatało zmęczenie społeczeństwa. Ludzie po pracy zawodowej zabiegani byli wokół zakupów. Poza tym w domach zajmowano się chałupnictwem, aby uzupełnić braki na rynku doskwierające Polakom. [...] Nie pozostawało wiele czasu na konspirację. W całej Wielkopolsce toczyła się szerokim frontem walka o biologiczne przetrwanie. [...] W okresie mojej pracy na stanowisku emisariusza Biura Zachodniego na terenie Wielkopolski nie miałem nikogo na etacie”³⁵.

Początki działalności konspiracyjnej na terenie Kraju Warty łączyły się ze spontaniczną, oddolną aktywnością członków środowisk kombatanckich, wojskowych, działaczy samorzutnie powstałych komitetów obywatelskich i straży samorządowych, ocalałych z aresztowań działaczy społecznych i politycznych oraz młodzieży. Na ziemi łódzkiej i na Pomorzu wyraźnie zaznaczył się udział komórek dywersji pozafrontowej w tworzeniu zrębów konspiracji wojskowej. Powstające już od września 1939 r. liczne niewielkie grupy w zasadzie do 1942 r. wchłonięte zostały przez większe struktury regionalne lub terenowe struktury organizacji ogólnopolskich bądź zostały rozbite aresztowaniami³⁶.

Organizacje, które podejmowały działalność na całym bądź większości przedwojennego terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, zwykle dążyły do budowy struktur terytorialnych, opierając się na przedwojennym podziale administracyjnym, a więc bez uwzględniania granic wprowadzonych przez okupantów. Miało to reperkusje na terenie Kraju Warty, na którym funkcjonowały np. struktury czterech okręgów Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej: Poznańskiego, Pomorskiego, Łódzkiego i Warszawskiego.

W Wielkopolsce uwidoczniły się zwłaszcza ambicje organizowania konspiracji na całym obszarze ziem zachodnich, co było związane z przywódczą rolą Poznania jako swoistej stolicy ziem zachodnich, widoczną w czasie zaboru pruskiego, szczególnie zaś w dobie walki o niepodległość 1918–1919³⁷. Cechą konspiracji na tym terenie

³⁴ „Ziemie Zachodnie Rzeczypospolitej”, grudzień 1942, nr 2.

³⁵ E. Serwański, *W kręgu myśli zachodniej...*, s. 108–111.

³⁶ Wśród organizacji o charakterze lokalnym utworzonych w Poznaniu wymienić można powstałe na bazie Związku Strzeleckiego: Tajną Polską Organizację Wojskową, rozbitą w kwietniu 1940 r., oraz Komitet Niesienia Pomocy, wchłonięty wiosną 1940 r. przez ZWZ (*Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej 1939–1945*, red. M. Woźniak, Poznań 1998, s. 570–571, 672). W Łodzi jednymi z pierwszych organizacji konspiracyjnych były: tzw. Grupa Borysa Fiedotiewa, która jeszcze w 1939 r. weszła w skład Służby Zwycięstwu Polski, oraz Polska Organizacja Wojskowa, współpracująca później ze Związkiem Odwetu Okręgu Łódź ZWZ (T. Toborek, *Początki konspiracji niepodległościowej w Łodzi w 1939 r.* [w:] *Łódź w 1939 roku. Studia i szkice*, red. T. Toborek, P. Weingertner, Łódź 2011).

³⁷ A. Kwiłdecki, *Poznań stolicą Polski Zachodniej. Od kongresu wiedeńskiego do Powstania Wielkopolskiego*, Poznań 2008; *Polska myśl zachodnia w Poznaniu i Wielkopolsce. Jej rozwój i realizacja w wiekach XIX i XX*, red. A. Kwiłdecki, Warszawa 1980.

była, głównie w pierwszym okresie, pewnego rodzaju autonomiczność i nieufność wobec inicjatyw centralnych, przy poparciu dla rządu RP na emigracji. Rozumiał to pułkownik, a potem generał Stefan Rowecki „Rakoń”, gdy jako komendant Obszaru nr 1 ZWZ, pisał w meldunku organizacyjnym z 8 stycznia 1940 r.: „Proszę o zgodę na powolne, systematyczne montowanie wejścia w Obszary [nr] 5 i 6 [Poznański i Pomorski] wymagające specjalnego tam podejścia, zarówno z racji typu ludności tych obszarów, jak i tamtejszych warunków okupacyjnych”³⁸.

Specyfiką większości organizacji o proveniencji politycznej było łączenie pionów politycznych i wojskowych.

Wśród organizacji, które podejmowały swoje działania na szerszym niż lokalny obszarze, wymienić trzeba Wojskową Organizację Ziem Zachodnich, utworzoną w Poznaniu na przełomie marca i kwietnia 1940 r. z połączenia Poznańskiej Organizacji Zbrojnej, Wojska Ochotniczego oraz Wielkopolskiej Organizacji Wojskowej. Jej ogniwami znajdowały się także w Gnieźnie, Wrześni, Lesznie, Rawiczu, Kępnie, Inowrocławiu, Mogilnie, Toruniu i Szubinie. Prowadziła działalność wywiadowczą, informacyjno-propagandową, sabotażową, pomoc społeczną i szkolenie wojskowe. Jej liczebność szacuje się na ok. 1000 członków. Została rozbita aresztowaniami w ciągu 1940 r.³⁹ Na terenie Poznania oraz powiatów: gnieźnieńskiego, wrzesińskiego, mogileńskiego, inowrocławskiego, konińskiego i poznańskiego działała Tajna Organizacja Narodowa, utworzona w końcu 1939 r. w Gnieźnie. Prowadziła ona przygotowania do powstania, wydawała prasę. W połowie 1940 r. liczyła ok. 200 członków. Jesienią 1941 r. została rozbita aresztowaniami⁴⁰. Na terenie Łódzkiego ożywioną działalność prowadziła Polska Organizacja Bojowa „Wolność” (poza Łodzią miała komórki w powiatach łódzkim, łaskim, łęczyckim i tureckim). W październiku 1940 r., wraz z kilkoma innymi organizacjami konspiracyjnymi, utworzyła ona Polską Organizację Zbrojną „Znak”, później scaloną z ZWZ-AK⁴¹.

Główną rolę w konspiracji na terenie Kraju Warty odegrały jednak agendy Polskiego Państwa Podziemnego, przede wszystkim ZWZ-AK oraz – zwłaszcza w pierwszych latach okupacji – formacje wywodzące się z przedwojennych masowych partii politycznych: Stronnictwa Narodowego i Stronnictwa Ludowego. Zanim

³⁸ *Armia Krajowa w dokumentach...*, t. 1, cz. 1: *Wrzesień 1939 – czerwiec 1941*, Warszawa 2015, s. 142. Stefan Rowecki znał dobrze charakter i nastroje Wielkopolan, gdyż w latach 1930–1935 dowodził 55 pułkiem piechoty w Lesznie.

³⁹ J. Łochyński, „Wojskowa Organizacja Ziem Zachodnich 1939–1942. Powstanie, rozwój organizacyjny i działalność”, Poznań 1990 (mps pracy doktorskiej obronionej na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu); por. też J. Łochyński, *Wojskowa Organizacja Ziem Zachodnich (WOZZ)* [w:] *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 645–646.

⁴⁰ *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 568–569.

⁴¹ C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 214–215; T. Toborek, *Armia Krajowa w Łodzi i regionie* [w:] *Łódź pod okupacją...*, s. 256–257.

jednak – w ogromnym skrócie – przedstawiona zostanie ich działalność, wspomnieć należy o grupie, która przyczyniła się w największym stopniu do powołania struktur państwa podziemnego, zwłaszcza na terenie Wielkopolski. Mowa tu o wywodzącej się z obozu narodowego organizacji „Ojczyzna”, utworzonej w Poznaniu pod koniec września 1939 r. Nawiązanie przez „Ojczyznę” kontaktu z rządem RP we Francji (w grudniu 1939 r.) spowodowało powierzenie jej działaczom zadania zorganizowania załączków tajnej polskiej administracji cywilnej, porozumienia stronnictw politycznych oraz komendy Okręgu Poznańskiego ZWZ⁴².

Ziemie wcielone do Rzeszy były głównym obszarem aktywności organizacyjnej obozu narodowego: Stronnictwa Narodowego i Organizacji Narodowo-Radykalnej.

Terenowi działacze SN na terenie Poznańskiego i Pomorza prowadzili pracę konspiracyjną, zachowując dużą niezależność od władz centralnych. Do 1941 r. najsilniejszą strukturą SN na ziemiach wcielonych była Narodowa Organizacja Bojowa, utworzona w Poznaniu w listopadzie 1939 r. Ze względu na to, że przedstawieniu działalności tej organizacji poświęcone są kolejne rozdziały niniejszej publikacji, w tym miejscu chcemy jedynie wspomnieć, że po rozbiciu NOB przez Gestapo jej nieliczne ocalałe struktury znalazły się w Związku Walki Zbrojnej lub w tworzonej na terenie Wielkopolski od połowy 1941 r. Narodowej Organizacji Wojskowej. Organizowane na Pomorzu od końca 1939 r. z inicjatywy Waclawa Ciesielskiego struktury SN-NOB utworzyły dwa okręgi: Pomorski i Kujawski. Ten drugi działał na obszarze Kraju Warty. NOB wspierała powstające tu komórki Okręgu Pomorskiego ZWZ i Głównej Delegatury Rządu dla ziem wcielonych. Po fali aresztowań trwających od listopada 1940 r. do września 1941 r. ocalałe struktury zasilily przede wszystkim ZWZ i NOW. Konspiracyjne komórki SN i jego pionu wojskowego NOW powstawały na terenie przedwojennego Okręgu Łódzkiego SN już w pierwszych tygodniach okupacji. Po rozbiciu NOB, o czym była już mowa, to właśnie na bazie struktur łódzkich doszło do rozbudowy okręgu poznańskiego NOW. Podporządkowane były mu podokręgi w Łodzi i Kaliszu. W 1943 r. Okręg Poznański NOW liczył ok. 10 tys. żołnierzy. Komendantem organizacji był por. Marian Kwiatkowski „Konrad”. Jesienią 1943 r. przeprowadzono scalenie z AK. Doprowadziło to do rozłamów, większość podokręgów kaliskiego i łódzkiego opowiedziały się bowiem przeciw scaleniu i przeszły do Narodowych Sił Zbrojnych⁴³.

⁴² J.J. Nikisch, *Organizacja „Ojczyzna” w latach 1939–1945*, „Więź” 1985, nr 10–12, s. 184–207; E. Serwański, *W kręgu myśli zachodniej... passim; „Ojczyzna” 1939–1945. Dokumenty, wspomnienia, publicystyka*, red. Z. Mazur, A. Pietrowicz, Poznań 2004; A. Pietrowicz, *Organizacja „Ojczyzna” – element Polskiego Państwa Podziemnego* [w:] *Wkład Wielkopolan w stworzenie Polskiego Państwa Podziemnego (stan badań)*, red. J. Zielonka, Poznań–Leszno 2014.

⁴³ R. Sierchuła, *Formacje wojskowe Narodowej Demokracji w Wielkopolsce w latach 1939–1949*, „Życie i Myśl” 1996, nr 4, s. 17–19; K. Komorowski, *Polityka i walka. Konspiracja zbrojna ruchu narodowego 1939–1945*, Warszawa 2000, s. 200–213; J. Pietrzak, *Polska konspiracja polityczna w Łodzi 1939–1945. Zarys problematyki* [w:] *Łódź pod okupacją...*, s. 208–210.

Strukturą konspiracyjną powołaną przez ONR (działający w podziemiu pod szyldem Grupy „Szańca”, od tytułu centralnego organu prasowego tej organizacji) była Organizacja Wojskowa Związek Jaszczurczy, rozwijająca się od jesieni 1939 r. Dla usprawnienia pracy konspiracyjnej na ziemiach wcielonych do Rzeszy powołano w październiku 1941 r. Komisariat Ziem Zachodnich z siedzibą w Warszawie, któremu podlegały właściwe terytorialnie okręgi⁴⁴. Okręg Łódzki ZJ został utworzony jesienią 1939 r. Rozbudował on liczne struktury sztabowe i terytorialne. Prowadził ożywioną działalność informacyjno-propagandową. Jesienią 1942 r., po połączeniu z częścią Okręgu Łódzkiego NOW, utworzono Okręg IX Łódzki NSZ. W jego skład wchodziło dziewięć powiatów, a liczebność okręgu przekraczała 2000 żołnierzy. Komendantem był ppor. Ewaryst Zwierzewicz „Teofil”⁴⁵. Na terenie Poznańskiego i Pomorza organizowano przede wszystkim struktury wywiadowcze w ramach Ekspozytury „Zachód”, podlegającej bezpośrednio szefowi wywiadu KG ZJ, komórki propagandowe oraz jedynie zręby innych komórek organizacyjnych. Szeroko rozbudowana siatka wywiadowcza uległa rozbiciu w wyniku licznych aresztowań trwających od grudnia 1941 aż do początków 1943 r. W związku z tym Okręg X Poznański NSZ organizowany był jesienią 1942 r. na bazie Podokręgu Kaliskiego NOW. Okręg podzielony był na 27 powiatów. Kierowali nim kolejno: kpt. Władysław Rutkowski „Witold” i płk Edmund Effert „Stefan Winiarski”. Po rozłamie w NSZ wiosną 1944 r. Okręg Poznański podporządkował się Komendzie NSZ-AK. Okręg XI Pomorski NSZ tworzony był w oparciu o ocalałe struktury ZJ, SN, NOW. Miał on charakter kadrowy, skupiony głównie na prowadzeniu pracy wywiadowczej. Na terenie Kraju Warty jego komórki istniały w powiatach szubińskim, inowrocławskim, ciechocińskim (nieszawskim) i włocławskim. Po rozłamie wiosną 1944 r., podobnie jak w Okręgu Poznańskim, większość struktur weszła do NSZ-AK⁴⁶.

⁴⁴ Były to Okręgi: Śląski (VIII), Łódzki (IX), Poznański (X), Pomorski (XI), a także Okręg Częstochowski (VI), chociaż leżał na terytorium GG. Inspektorami Ziem Zachodnich ZJ, potem NSZ, byli por. rez. Lech Neyman „Domarat”, płk w st. spoczynku Stanisław Thiel „Przemysław”, płk dypl. Edmund Michalski „Morawski” (M.M.O. Gniadek-Zieliński, *Narodowe Siły Zbrojne 1942–1947*, Warszawa 2017, s. 174–176; Z. Gnat-Wieteska, *Inspektorat Ziem Zachodnich [w:] Narodowe Siły Zbrojne. Materiały z sesji naukowej poświęconej historii Narodowych Sił Zbrojnych*, Warszawa 25 października 1992, Warszawa 1994, s. 69–80; B. Chrzanowski, *Związek Jaszczurczy i Narodowe Siły Zbrojne na Pomorzu 1939–1947. Nieznane karty pomorskiej konspiracji*, Toruń 1997, s. 24–26, 66–69, 141.

⁴⁵ K. Komorowski, *Polityka i walka...*, s. 340–344; T. Bojanowski, *Łódź pod okupacją niemiecką w latach II wojny światowej (1939–1945)*, Łódź 1992, s. 341–344; M.M.O. Gniadek-Zieliński, *Narodowe Siły Zbrojne...*, s. 179–180; J. Pietrzak, *Polska konspiracja polityczna w Łodzi 1939–1945...*, s. 210–212.

⁴⁶ M.M.O. Gniadek-Zieliński, *Narodowe Siły Zbrojne...*, s. 180–182; R. Sierchuła, *Formacje wojskowe Narodowej Demokracji w Wielkopolsce...*, s. 24–27; *idem*, *Narodowe Siły Zbrojne w Wielkopolsce 1942–1946 [w:] Konspiracja antykomunistyczna i podziemie zbrojne w Wielkopolsce w latach 1945–1956*, red. A. Łuczak, A. Pietrowicz, Poznań 2016, s. 61–68; K. Komorowski, *Polityka i walka...*, s. 344–354; B. Chrzanowski, *Związek Jaszczurczy...*, s. 66–67, 73–74; *Okręg poznański Armii Krajowej w końcowej fazie okupacji...*, s. 18–20, 23–24, 29–30.

Na terenie Kraju Warty liczące się struktury konspiracyjne tworzyli także działacze SL. Kierownictwo SL w Wielkopolsce zostało powołane wiosną 1940 r. Na jego czele stał Jan Wojkiewicz „Jacek Pogoda”, a po jego aresztowaniu we wrześniu 1941 r. – Tadeusz Nowak „Gromada”. W roku następnym pracowało dziewiętnaście kierownictw powiatowych. Kierownicze struktury polityczne zespolone były z wojskowymi. Okręg X Poznański Batalionów Chłopskich podzielony był na cztery podokręgi (dwadzieścia obwodów-powiatów). Oba piony miały charakter kadrowy, skupiając nieco ponad sześćuset zaprzysiężonych żołnierzy⁴⁷. Struktury konspiracyjne SL powstawały też na terenie powiatu częstochowskiego oraz w części województwa łódzkiego włączonych do Rzeszy (do grudnia 1940 r. utworzono cztery kierownictwa powiatowe). Organizacją na szczeblu wojewódzkim kierował Stefan Ignar. Województwo łódzkie stanowiło też V Okręg BCh. W części leżącej na terenie ziem wcielonych zorganizowano sześć obwodów, ale tylko w trzech z nich działały pełne sztaby. Liczba zaprzysiężonych żołnierzy wynosiła ok. 4500. Nie przejawiali oni jednak szerszej działalności. Granica pomiędzy GG a ziemiami wcielonymi stanowiła istotną granicę aktywności konspiracyjnego ruchu ludowego. Ludowcy pomorscy działali w rozproszeniu, bez kontaktu z centralą. Utworzona przez nich w październiku 1939 r. Polska Organizacja Wolności posiadała swoje struktury także na terenie Kraju Warty – w powiatach włocławskim i ciechocińskim (nieszawskim). W drugiej połowie 1940 r., po aresztowaniach, ocalałe ogniwa weszły do Okręgu Pomorskiego ZWZ⁴⁸.

Od początku okupacji działalność konspiracyjną podjęli też socjaliści łódzcy. Powstały dwie grupy, z których liczniejsza, kierowana przez Henryka Wachowicza, początkowo związana z PPS-WRN (Wolność, Równość, Niepodległość) ostatecznie w 1941 r. przeszła do organizacji Polskich Socjalistów, tworząc jeden z okręgów PS. Jego liczebność wynosiła ok. 1500 zaprzysiężonych. Na czele Okręgowego Komitetu Łódzkiego PPS-WRN stał od września 1941 r. Edmund Chodyński. Jesienią 1941 r. obie organizacje w wyniku aresztowań zaprzestały działalności, przekazując ocalałych członków do ZWZ. Nieliczni działacze lewego skrzydła w 1942 r. znaleźli się w Polskiej Partii Robotniczej. Próby organizowania przez PPS struktur na terenie Wielkopolski i Pomorza nie powiodły się⁴⁹.

⁴⁷ K. Przybysz, *Ludowcy na ziemiach włączonych do Rzeszy 1939–1945*, Warszawa 1987, s. 95–106, 135–139, 159–160, 177–180; *Bataliony Chłopskie i wieś wielkopolska w walce z hitlerowskim okupantem (1939–1940). Materiały sympozjum zorganizowanego w Poznaniu dnia 21 kwietnia 1983 r.*, red. A. Czubiński, Poznań 1986.

⁴⁸ K. Przybysz, *Ludowcy na ziemiach włączonych do Rzeszy...*, s. 75–84, 121–127, 143–145, 170–171, 174, 178; J. Pietrzak, *Polska konspiracja polityczna w Łodzi 1939–1945...*, s. 219–220.

⁴⁹ T. Bojanowski, *Łódź pod okupacją...*, s. 345–351; K. Dunin-Wąsowicz, *Polski ruch socjalistyczny 1939–1945*, Warszawa 1993, s. 40, 77, 84, 115, 171–172; J. Pietrzak, *Polska konspiracja polityczna w Łodzi 1939–1945...*, s. 213–218.

Nie reaktywowało także na większą skalę działalności na terenie Kraju Warty (z wyjątkiem Łodzi) Stronnictwo Pracy. Działacze tej partii na Pomorzu wsparli przede wszystkim terenowe struktury tajnej administracji państwowej⁵⁰.

Z innych organizacji ogólnopolskich, które tworzyły swoje komórki w Kraju Warty, pewne sukcesy na początku okupacji odnosiła Komenda Obrońców Polski, której inspektorat IV obejmował ziemie wcielone. Nieliczne komórki KOP przetrwały tu do 1942 r. W niewielkim stopniu rozwinął na tych terenach swoje struktury Ruch Miecza i Pługa, natomiast w 1943 r. zaczęła rozbudowywać w Kraju Warty swój Okręg VIII Polska Niepodległa. Poza tym przenikały na ten teren regionalne organizacje pomorskie „Gryf Pomorski” i Polska Armia Powstania. Do połowy 1942 r. działalność wywiadowczą na ziemiach wcielonych i w tzw. starej Rzeszy prowadziła organizacja „Muszkietierowie”⁵¹.

Od początku okupacji na terenie Kraju Warty samorzutnie powstawały liczne, zwykle efemeryczne i skupiające niewielką liczbę członków, organizacje młodzieżowe, często o proveniencji harcerskiej. Prowadziły one przede wszystkim działalność samopomocową, samokształceniowo-wychowawczą i informacyjno-propagandową. Własną specyfikę miał Kujawski Związek Polityczno-Literacki „Zew”, utworzony w lutym 1940 r. Organizacja ta, licząca ok. 300 osób, działała na terenie Włocławka, Inowrocławia i Kujaw Wschodnich. Została rozbita przez Gestapo w lutym 1941 r.⁵²

⁵⁰ T. Bojanowski, *Łódź pod okupacją...*, s. 364–365; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 208, 210; A. Andrusiewicz, *Stronnictwo Pracy 1937–1950. Ze studiów nad dziejami najnowszymi chadecji w Polsce*, Warszawa 1988, s. 139, 145; J. Pietrzak, *Polska konspiracja polityczna w Łodzi 1939–1945...*, s. 218–219; G. Górski, *Administracja Polski Podziemnej w latach 1939–1945. Studium historyczno-prawne*, Toruń 1995, s. 230–233, 238–240; B. Chrzanowski, *Delegatura Rządu RP na Kraj na Pomorzu. Nieznane karty z frontu walki cywilnej podczas okupacji niemieckiej i po jej zakończeniu*, Toruń 2011, *passim*.

⁵¹ C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 221–222; B. Chrzanowski, A. Gąsiorowski, K. Steyer, *Polska Podziemna na Pomorzu w latach 1939–1945*, Gdańsk 2005, *passim*; A. Gąsiorowski, *Komenda Obrońców Polski na Pomorzu [w:] Walka podziemna na Pomorzu w latach 1939–1945. W 50. rocznicę powstania Służby Zwycięstwu Polski. Materiały sesji w Toruniu 27–28 IX 1989 r.*, red. J. Sziling, Toruń 1990, s. 289–306; *idem*, *Polska Armia Powstania. Największa tajemnica pomorskiej konspiracji*, Toruń 1997, *passim*; K. Steyer, *Zarys działalności Tajnej Organizacji Wojskowej „Gryf Pomorski” 1939–1945 [w:] Pomorskie organizacje konspiracyjne (poza AK) 1939–1945. Materiały sesji naukowej w Toruniu w dniach 6–7 listopada 1993 r.*, red. S. Salmonowicz, J. Sziling, Toruń 1994, s. 83–97; B. Chrzanowski, „Miecz i Pług” (Zjednoczone Organizacje Ruchu „Miecz i Pług”) na Pomorzu w latach okupacji niemieckiej 1939–1945, Toruń 1997; M. Woźniak, *Wielkopolska konspiracja wojskowa (1939–1945). Zarys stanu badań. Postulaty badawcze*, „Życie i Myśl” 1986, nr 9/10, s. 71, 73, 75; F. Wojciechowski, *Polska Niepodległa. Organizacja konspiracyjna*, wyd. 2, Warszawa 1997, s. 47, 97–100, 181; P. Matusak, *Wywiad Związku Walki Zbrojnej-Armii Krajowej 1939–1945*, Warszawa 2002, s. 33.

⁵² B. Ziółkowski, *Kujawski Związek Polityczno-Literacki i Kujawskie Stowarzyszenie Społeczno-Literackie na Kujawach wschodnich w latach okupacji niemieckiej 1939–1945 (działalność i losy konspiratorów)*, Toruń 2006; W. Stankowski, *Janina Lech i jej współpracownicy w Kujawskim Związku Polityczno-*

Najbardziej rozbudowane struktury utworzyła w Kraju Warty ogólnopolska konspiracyjna organizacja harcerska – Szare Szeregi. Chorągwie (noszące kryptonim ul) organizowane były już od początku 1940 r., jak Chorągiew Pomorska – Ul Lina, Poznańska – Ul Przemysław, Łódzka – Ul Kominy. Podjęto tajne nauczanie i akcje pomocy społecznej, dokumentowano zbrodnie okupanta, organizowano podziemne życie kulturalne i sportowe, tajną prasę i propagandę. Prowadzono jednak również zajęcia czysto harcerskie, wychowawcze, samokształceniowe oraz szkolenie instruktorskie. Liczebność organizacji szacuje się na ok. 700 osób w Chorągwi Łódzkiej, tyle samo w Pomorskiej i 1000 w Poznańskiej. Równolegle rozwijała się Organizacja Harcerki, która w Wielkopolsce w 1943 r. skupiała w dziesięciu środowiskach ok. 250 harcerki. Działalność obu organizacji z czasem w dużej mierze zespolona została z ZWZ-AK, a także ze strukturami tajnej państwowej administracji cywilnej. Harcerze mieli znaczny udział w działalności wywiadowczej oraz sabotażowo-dywersyjnej, harcerki – w służbie łączności i sanitarnej⁵³.

Poza strukturami uznającymi rząd RP na uchodźstwie pozostawały komórki konspiracyjne tworzone przez działaczy komunistycznych. W Kraju Warty działały one głównie na ziemi łódzkiej. Wiosną 1942 r. na ich bazie organizowana była Polska Partia Robotnicza (PPR), a od połowy 1942 r. jej pion wojskowy Gwardia Ludowa, zwykle ściśle ze sobą personalnie powiązane. Kraj Warty znalazł się w zasięgu działania utworzonego w czerwcu 1942 r. obwodu łódzkiego PPR, złożonego z pięciu okręgów. Został on rozbity aresztowaniami w 1943 r.⁵⁴

W końcu września 1939 r. zostały odtworzone na uchodźstwie władze naczelne Rzeczypospolitej Polskiej, które miały całkowite prawo występowania w imieniu Polski zarówno na arenie międzynarodowej, jak i wobec własnych obywateli. Wkrótce potem, z inicjatywy konspiracji krajowej oraz rządu na uchodźstwie, powołane zostały instytucje, które pełnić miały istotne funkcje państwa na terenie okupowanego kraju. Zaczynało się kształtować Polskie Państwo Podziemne⁵⁵. Najważniej-

-Literackim i Kujawskim Stowarzyszeniu Społeczno-Literackim. Działalność oraz tragiczny kres wrocławskiej konspiracji [w:] *Drezdeński szafot*, s. 129–141.

⁵³ J. Jabrzemski, *Harcerze z Szarych Szeregów*, Warszawa 1997, s. 211–265; *Szare Szeregi. Harcerze 1939–1945*, red. J. Jabrzemski, t. 2: *Materiały – relacje*, Warszawa 1988, s. 61–354; *Harcerki 1939–1945*, wyd. 2 (popr. i uzup.), red. K. Wyczańska, Warszawa 1983, *passim*.

⁵⁴ Pierwszym sekretarzem Komitetu Obwodowego PPR był Ignacy Loga „Ignac”. Komendantem obwodowym Gwardii Ludowej (potem Armii Ludowej) został Mykoła Demko *vel* Mieczysław Moczar (C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 211–213, 223–225; T. Bojanowski, *Łódź pod okupacją...*, s. 351–359; P. Gontarczyk, *Polska Partia Robotnicza. Droga do władzy 1941–1944*, Warszawa 2003, s. 116–117, 237, 243, 269, 357, 373; J. Pietrzak, *Polska konspiracja polityczna w Łodzi 1939–1945...*, s. 221–223).

⁵⁵ Zgodnie z definicją zaproponowaną przez Stanisława Salmonowicza przyjmujemy tu, że „Polskie Państwo Podziemne stanowiło zespół struktur prawno-państwowych, organizacyjnych i obywatelskich, które miały zapewnić konstytucyjną ciągłość działalności państwa polskiego na jego włas-

szymi jego elementami były: Główne Delegatury Rządu, a od lata 1942 r. Delegatura Rządu na Kraj i powołana w 1944 r. Krajowa Rada Ministrów, Polityczny Komitet Porozumiewawczy, skupiający przedstawicieli głównych stronnictw politycznych: Stronnictwa Narodowego, Stronnictwa Ludowego, Polskiej Partii Socjalistycznej oraz Stronnictwa Pracy, stanowiący trzon powołanej na początku 1944 r. Rady Jedności Narodowej – odpowiednika parlamentu, a przede wszystkim siły zbrojne Państwa Podziemnego: Służba Zwycięstwu Polski–Związek Walki Zbrojnej–Armia Krajowa, stanowiące część sił zbrojnych RP. Polskie Państwo Podziemne tworzyły także działające w konspiracji liczne organizacje polityczne, społeczne, zawodowe, młodzieżowe itp., uznające rząd RP na uchodźstwie oraz jego przedstawicielstwo w kraju za jedyne legalne władze i tworzące swoiste zaplecze obywatelskie tego państwa. Jego obywatelami byli wreszcie ci wszyscy, którzy – nie włączając się w działalność konspiracyjną – czuli się związani z Państwem Podziemnym poczuciem obywatelskiej lojalności, wspierali je moralnie i materialnie.

Krótki przegląd struktur Polskiego Państwa Podziemnego działających na terenie Kraju Warty zacząć wypada od agend cywilnych, do których formalnie należało zwierzchnictwo, choć ukształtowały się one później i odgrywały faktycznie mniejszą rolę niż organizacja wojskowa.

W wyniku zabiegów działaczy „Ojczyzny” rząd postanowił wiosną 1940 r. utworzyć osobną Główną Delegaturę Rządu dla ziem wcielonych do Rzeszy (GDRzw). 3 maja 1940 r. urząd Głównego Delegata objął Adolf hr. Bniński „Białoń” (mianowany formalnie 3 grudnia 1940 r.). W lecie 1940 r. powołano w Poznaniu Biuro GDRzw (namiastkę władzy administracyjnej) z kilkoma wydziałami (m.in. Organizacyjnym, Łączności z Zagranicą, Dokumentacji i Propagandy, Opieki Społecznej, Oświatowym) i rozpoczęto organizowanie struktur terenowych. W drugiej połowie tego roku utworzono przedstawicielstwo GDRzw w Warszawie (późniejsze Biuro Zachodnie Delegatury Rządu na Kraj). GDRzw podlegało pięć Okręgowych Delegatur Rządu (odpowiedników urzędów wojewódzkich): Poznańska, którą kierował początkowo Delegat Główny, potem Okręgowy, Pomorska, Śląska, dla Okręgu Łódzkiego oraz dla części Północnego Mazowsza wcielonej do Rzeszy⁵⁶.

nym terytorium. Owa konstytucyjna ciągłość, rzeczywiste wykonywanie funkcji państwa na jego dotychczasowym terytorium oraz lojalność znakomitej większości społeczeństwa polskiego wobec Polskiego Państwa Podziemnego stanowiły zasadnicze elementy jego istnienia” (S. Salmonowicz, *Polskie Państwo Podziemne. Z dziejów walki cywilnej 1939–1945*, Warszawa 1994, s. 18–19; zob. też G. Górski, *Polskie Państwo Podziemne 1939–1945*, Toruń 1998).

⁵⁶ E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 301–309, 472; J.J. Nikisch, *Organizacja „Ojczyzna”...*, s. 189–191; W. Grabowski, *Polska tajna administracja cywilna 1940–1945*, Warszawa 2003, s. 106–108, 188–191, 287–288; G. Górski, *Administracja Polski Podziemnej w latach 1939–1945. Studium historyczno-prawne*, Toruń 1995, s. 32, 34–35, 55–57, 62, 105–106, 145, 196–198.

Z Głównym Delegatem współpracowało Porozumienie Stronnictw Politycznych skupiające reprezentantów trzech stronnictw: SN, SL i SP oraz „Ojczyzny”. Po aresztowaniu Bnińskiego (26 lipca 1941 r.) PSP zaproponowało na jego następcę Leona Mikołajczaka, który jednak został aresztowany już w grudniu 1941 r. W tej sytuacji Delegat Główny na obszar GG Cyryl Ratajski podjął decyzję o przejęciu kierownictwa na ziemiach wcielonych do Rzeszy. PSP zostało rozbite przez Gestapo jesienią 1941 r. Mimo wysiłków nie udało się już tego ciała odtworzyć⁵⁷.

Odbudowę rozbitych struktur tajnej administracji cywilnej w Wielkopolsce prowadziło początkowo niezależnie Biuro Zachodnie i miejscowi działacze SL (ich inicjatywa nie została jednak uznana przez Delegata Rządu na Kraj). Przystępując w drugiej połowie 1942 r. funkcję Delegata Okręgowego w Wielkopolsce objął Stefan Rowiński „Eryk”, działacz „Ojczyzny”. 15 października 1943 r. zastąpił go działacz SN Leon Jędrowski „Gajewski”, który stale przebywał w Warszawie, gdyż nie udało się zalegalizować jego pobytu w Wielkopolsce. ODR w Wielkopolsce miała dwa biura (w tym warszawskie) i co najmniej siedem wydziałów. Podlegało jej siedemnaście delegatur powiatowych. Tajne szkolnictwo w Wielkopolsce prowadzone było przez dwa ośrodki: Okręgowe Biuro Oświaty i Kultury w Warszawie oraz Kuratorium Wojenne z siedzibą w Ostrowie Wielkopolskim⁵⁸.

Pierwszym Delegatem Okręgowym dla województwa łódzkiego został mec. Witold Kotowski, działacz SN, który kierował swoimi agendami z Warszawy. W sierpniu-wrześniu 1942 r. zastąpił go Piotr Rychlik z SL, również rezydujący w Warszawie. Pod koniec 1943 r. w ODR Łódź pracowały na etatach 34 osoby oraz trzy honorowo. Zorganizowano biuro oraz dwanaście wydziałów (m.in. Administracji, Bezpieczeństwa, Opieki Społecznej, Oporu Społecznego, Okręgowe Biuro Oświaty i Kultury). Na terenie wcielonym do Rzeszy powołano delegatury powiatowe dla sześciu powiatów. W styczniu 1945 r., wobec nawiązania przez Rychlika kontaktów z Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego i próby rozwiązania ODR, funkcję delegata powierzono Stefanowi Kaczorowskiemu z SP. Łódzka ODR przetrwała do rozwiązania cywilnych władz Polskiego Państwa Podziemnego 1 lipca 1945 r.⁵⁹

Struktury tajnej administracji państwowej w województwie pomorskim organizował od połowy 1940 r. Wacław Ciesielski „Roman”, aresztowany w listopadzie

⁵⁷ *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, t. 2, cz. 1: *Czerwiec 1941 – kwiecień 1943*, wyd. 2 (popr. i uzup.), red. E. Maresch i in., Warszawa 2019, s. 313; E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 302–307; W. Grabowski, *Polska tajna administracja cywilna...*, s. 49, 106–108.

⁵⁸ E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 358–364, 472–476, 479–482; W. Grabowski, *Polska tajna administracja cywilna...*, s. 241, 314–318; G. Górski, *Administracja Polski Podziemnej...*, s. 197–198, 233–235.

⁵⁹ W. Grabowski, *Polska tajna administracja cywilna...*, s. 292–300; *idem*, *Tajna administracja na terenie województwa łódzkiego w latach II wojny światowej* [w:] *Łódź pod okupacją...*, s. 225–246; G. Górski, *Administracja Polski Podziemnej...*, s. 236–238; J. Jędrzejewski, *Łódzka Okręgowa Delegatura Rządu RP w latach 1942–1945*, „Rocznik Łódzki” t. 52, 1995, s. 191–205.

tegoż roku. W połowie 1941 r. Delegatem Okręgowym został mianowany Antoni Antczak „Adamski”. Kadry wywodziły się przede wszystkim z SP i SN. Pomorska ODR miała, jak na warunki panujące na ziemiach wcielonych do Rzeszy, szeroko rozbudowane struktury, zwłaszcza Wydział Bezpieczeństwa, który zorganizował oddziały Straży Samorządowej w niemal 270 ośrodkach. Delegatura posiadała dwa biura (w Warszawie i w Toruniu), dziesięć wydziałów, Kierownictwo Walki Cywilnej oraz Okręgowe Biuro Oświaty i Kultury. W terenie działały 33 delegatury powiatowe i miejskie⁶⁰.

Od 1942 r. najsilniejszą organizacją na terenie Kraju Warty był ZWZ-AK, organizacja wojskowa, której głównym celem miało być prowadzenie walki bieżącej z okupantem oraz przygotowanie zbrojnego powstania. Pierwsze struktury ich poprzedniczki – Służby Zwycięstwu Polski – powstały na Ziemi Łódzkiej i na Pomorzu w październiku 1939 r. W Wielkopolsce natomiast proces organizacyjny przebiegał wolniej (stąd cztery wschodnie powiaty poznańskiego znalazły się w Okręgu Łódzkim ZWZ), a komenda Okręgu ZWZ sformowana została dopiero w czerwcu 1940 r. Okręg Poznański i Okręg Pomorski wchodziły w skład Obszaru Zachodniego, którego komenda rezydowała w Warszawie⁶¹.

W Okręgu Łódzkim istniało początkowo siedem, a od połowy 1940 r. pięć inspektoratów rejonowych (w tym jeden – Piotrków Trybunalski – na terenie GG). Inspektorat Kalisz został w sierpniu 1943 r. formalnie włączony do Okręgu Poznańskiego. W połowie 1944 r. Okręg Łódzki liczył ok. 10 tys. żołnierzy. Komendantami okręgu byli kolejno: ppłk Leopold Okulicki, mjr Stanisław Juszcakiewicz, płk Ludwik Czyżewski i płk Michał Stempkowski⁶².

Okręg Poznański zorganizował w różnym okresie od pięciu do ośmiu inspektoratów rejonowych (23–28 obwodów) oraz trzy obwody eksterytorialne. W połowie 1943 r. w trzystu plutonach szkieletowych zaprzysiężonych było ok. 6 tys. żołnierzy⁶³. Okręgiem dowodzili kolejno: płk Rudolf Ostrihansky, por. rez. Tadeusz Janowski, mjr Waclaw Kotecki, ppłk Antoni Henryk Szramka-Gliszczyński (nie dotarł do

⁶⁰ W. Grabowski, *Polska tajna administracja cywilna...*, s. 300–313; G. Górski, *Administracja Polski Podziemnej...*, s. 230–233; B. Chrzanowski, *Delegatura Rządu RP na Kraj na Pomorzu...*, s. 83–142, 153–155, 217–220.

⁶¹ M. Woźniak, *Geneza i początki organizacyjne Służby Zwycięstwu Polski – Związku Walki Zbrojnej w obszarze poznańsko-pomorskim (październik 1939 – wrzesień 1940)* [w:] *Walka podziemna na Pomorzu...*, s. 67–92; *idem*, *Okręg poznański Armii Krajowej* [w:] *Armia Krajowa. Rozwój organizacyjny*, red. K. Komorowski, Warszawa 1996, s. 385, 391; T. Toborek, *Armia Krajowa w Łodzi...*, s. 252–260; E. Wawrzyniak, *Okręg Łódź Armii Krajowej* [w:] *Armia Krajowa. Rozwój organizacyjny...*, s. 347–348.

⁶² T. Toborek, *Armia Krajowa w Łodzi...*, s. 252–271; E. Wawrzyniak, *Okręg Łódź...*, s. 341–357; *Okręg Łódzki Armii Krajowej*, red. M. Budziarek, Łódź 1988, *passim*.

⁶³ M. Woźniak, *Okręg poznański Armii Krajowej* [w:] *Armia Krajowa...*, s. 385–396; *Okręg Poznański Armii Krajowej...*, s. 21–31.

okręgu), płk Henryk Kowalówka, por. Jan Kołodziej (nieformalnie), ppłk Andrzej Rzewuski.

Okręg Pomorze podzielony był na trzy, a potem dwa podokręgi (dziesięć inspektoratów rejonowych oraz dwa obwoły samodzielne). Tylko Podokręg Południowy, obejmujący Kujawy, działał na terenie Kraju Warty. W drugiej połowie 1943 r. liczebność Okręgu Pomorskiego AK wynosiła ok. 18 tys. żołnierzy (w tym 8 tys. w oddziałach liniowych). Dowodzili kolejno: mjr Józef Ratajczak, płk Rudolf Ostrihansky, ppłk Jan Pałubicki, mjr Franciszek Trojanowski, ppłk Józef Chyliński (formalnie szef sztabu)⁶⁴.

Charakterystyczna dla podziemia akowskiego na terenie Kraju Warty była duża rola ogniw pośrednich – inspektoratów. To głównie w ich sztabach przygotowywano plany operacyjne przyszłych wystąpień zbrojnych oraz Odtwarzania Sił Zbrojnych. Sztaby okręgów i inspektoratów były wielokrotnie rozbijane, a braki kadrowe zmuszały do łączenia stanowisk⁶⁵. W zasadzie (choć nie przez cały okres okupacji) w obu okręgach pracowały wszystkie wydziały sztabu, a także Wojskowy Sąd Specjalny. Główny wysiłek skierowano na tworzenie siatki organizacyjnej i zapewnienie sprawnej łączności wewnętrznej i zewnętrznej. Utworzono podstawowe komórki techniczne: legalizacji, szyfrów i mikrofilmów. Rozbudowywano służby wywiadowcze i informacyjno-propagandowe, w tym propagandę dywersyjną wśród Niemców (akcja „N”). Od wiosny 1940 r. działał Związek Odwetu, prowadzący działalność sabotażowo-dywersyjną. W 1943 r. na miejsce ZO powołane zostało Kierownictwo Dywersji (Kedyw). Prowadzono w niewielkim stopniu szkolenie wojskowe. Wiele wysiłku włożono w akcję scaleniową mniejszych organizacji wojskowych. W ramach tzw. Odtwarzania Sił Zbrojnych formowano zawiązki przyszłych regularnych oddziałów wojskowych. Na terenie Okręgu Poznańskiego powstawały małe oddziały partyzanckie. Znacznie lepiej rozwijała się partyzantka w Okręgu Łódzkim, głównie jednak na obszarze Inspektoratu Piotrków (w GG), w którym działało ok. 500 partyzantów. W lipcu 1944 r. stali się oni trzonem 25 pp AK. Najwięcej oddziałów partyzanckich (ok. 75) operowało na terenie Okręgu Pomorskiego, ale poza obszarem Kraju Warty. Powszechny był brak uzbrojenia. Jedynie w Okręgu Poznańskim we wrześniu i październiku 1943 r. doszło do odebrania zrzutów lotniczych z Wielkiej Brytanii. Okręg Łódzki wziął udział w akcji „Burza”. Do Okręgu Poznańskiego rozkaz o „Burzy” nie

⁶⁴ K. Komorowski, *Armia Krajowa na Pomorzu* [w:] *Armia Krajowa. Rozwój organizacyjny...*, s. 358–384; B. Chrzanowski, A. Gąsiorowski, K. Steyer, *Polska Podziemna na Pomorzu w latach 1939-1945*, Gdańsk 2005, s. 117–160.

⁶⁵ Na przykład komenda Okręgu Poznańskiego ZWZ-AK odbudowywała się pięć razy, a w 1944 r. Okręgiem Poznańskim kierował oficer w stopniu porucznika rezerwy (*Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 404). Natomiast pracę Okręgu Łódzkiego w znacznym stopniu sparaliżowały aresztowania ciągnące się przez rok 1942 (T. Toborek, *Armia Krajowa w Łodzi...*, s. 264–265).

dotarł. W końcowym okresie okupacji, w momencie wkraczania Armii Czerwonej, niektóre istniejące jeszcze struktury tego okręgu podjęły walkę z wycofującymi się Niemcami⁶⁶.

Na zakończenie tego zwięzłego przeglądu działających na terenie Kraju Warty organizacji konspiracyjnych wypada poświęcić nieco uwagi stosowanym na tym obszarze metodom walki.

Najbardziej rozpowszechnioną w warunkach systemu okupacyjnego panującego w Kraju Warty formą oporu była samoobrona ludności i opieka społeczna, której ważnym aspektem była pomoc dla rodzin osób aresztowanych lub zamordowanych, a także dla więźniów i jeńców wojennych. Nie było organizacji, która nie prowadziła by w mniejszym lub większym zakresie tej działalności⁶⁷. Swoistą formą samoobrony, a właściwie walki o biologiczne przetrwanie, było nielegalne zdobywanie żywności i innych niezbędnych artykułów, tajna produkcja np. odzieży, mydła, świec, rozwijanie „czarnego rynku”⁶⁸.

Ogromną wagę miała tajna działalność oświatowa i kulturalna. Według ciągle niepełnych danych objęto nią na terenie Wielkopolski prawie 9500 uczniów (w tym ok. 10 proc. na poziomie szkoły średniej). Akcję prowadziło ponad 920 wykwalifikowanych nauczycieli. W części przedwojennego województwa pomorskiego, która znalazła się w Kraju Warty, najszerszy zasięg miało tajne szkolnictwo w powiatach inowrocławskim, włocławskim i ciechocińskim (nieszawskim). Korzystało z niego jednak zaledwie kilkuset uczniów. Na terenie Ziemi Łódzkiej wcielonej do Rzeszy tajne szkolnictwo objęło ponad 2 tys. uczniów na poziomie szkoły powszechnej i ok. 220 na poziomie szkoły średniej⁶⁹. Rozwijała się także tajna działalność kulturalna. Odbывały się konspiracyjne odczyty, koncerty i przedstawienia. Starano się uroczyście obchodzić rocznice narodowe i święta religijne⁷⁰. W *Raporcie o sytuacji na Ziemiach Zachodnich nr 4 (do 1 III 1943 r.)* czytamy: „Ludność polska na tere-

⁶⁶ *Ibidem*, s. 252–271; E. Wawrzyniak, *Okręg Łódź...*, s. 341–357; M. Woźniak, *Okręg poznański...*, s. 385–396; *Okręg Poznański Armii Krajowej...*, *passim*; *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, *passim*.

⁶⁷ E. Serwański, *Wielkopolska...*, *passim*; *Polskie Państwo Podziemne w Wielkopolsce 1939–1945*, t. 3: *Twierdzą nam będzie każdy próg*, red. W. Handke i in., Poznań 2007, s. 7–33.

⁶⁸ C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 246–249.

⁶⁹ W. Grabowski, *Polska tajna administracja cywilna...*, s. 290, 296–297, 305, 317–318, 324–325; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 287–290; *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 573–575; M. Walczak, *Wielkopolska konspiracja oświatowa 1939–1945*, Warszawa 1972; K. Lesiakowski, *Tajne nauczanie w okupowanej Łodzi (1939–1945) – organizacja, ludzie, znaczenie [w:] Łódź pod okupacją...*, s. 291–310; B. Chrzanowski, A. Gąsiorowski, K. Steyer, *Polska Podziemna na Pomorzu...*, s. 517–522.

⁷⁰ Por. C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 277–282. E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 423–443; T. Bojanowski, *Łódź pod okupacją...*, s. 375–379; P. Matusak, *Edukacja i kultura Polski Podziemnej 1939–1945*, Siedlce 1997, *passim*.

nie ZZ od początku wojny pozbawiona została zupełnie życia kulturalnego. Nie ma oczywiście mowy o teatrze, koncercie, ani nawet o przeczytaniu wartościowej książki. Książka polska zresztą została zniszczona prawie doszczętnie. Mimo to ludność polska podejmuje próby zorganizowania chociażby namiastki życia kulturalnego. W domu, w którym cudem ocalał fortepian... urządza się »koncerty« szopenowskie dla sześciu osób, to znów przygotowuje się cichaczem kukiełkowe przedstawienie dla dzieci itp. Dalej pilnie w wielu rodzinach przestrzega się rocznic świąt narodowych. Wszystko to jest skromne, ubogie. Mowy nie ma o jakimś śpiewie zbiorowym. Na koniec więc tych uroczystości padają słowa: »a teraz w myślach odśpiewajmy hymn narodowy«⁷¹.

Również sport na ziemiach wcielonych musiał zejść do podziemia. Szczególnie ożywioną działalność prowadziły tajne kluby piłki nożnej na terenie Poznania i Łodzi. Odbywane konspiracyjnie mecze bywały przerywane przez policję, a sportowcy represjonowani⁷².

Wobec ciosów zadanych Kościołowi katolickiemu (od jesieni 1941 r. władze okupacyjne w Kraju Warty zezwoliły na działanie tylko jednej świątyni w powiecie) istotną formą oporu stało się tajne duszpasterstwo, w którym działało ok. 100 ukrywających się księży katolickich⁷³.

Sprawnie działający system łączności był podstawą funkcjonowania wszystkich organizacji konspiracyjnych. Jego trzon stanowiły zespoły łączniczek i służby kurierskie zapewniające stały kontakt poszczególnych struktur i komórek. Ograniczenia w poruszaniu się ludności polskiej na terenie Kraju Warty zmuszały do organizowania systemu sztafetowego łączności (podziału trasy na krótsze odcinki) oraz dużej liczby etapowych „skrzynek”, tzn. punktów bądź lokali, w których dokonywana była wymiana poczty. Często dla bezpieczeństwa stosowano zasadę przekazywania informacji ustnie. Bardzo ważną rolę w utrzymywaniu łączności pomiędzy strukturami konspiracyjnymi w Kraju Warty a centralami w Warszawie odgrywali Polacy zatrudnieni w niemieckim kolejnictwie. Poczta konspiracyjną ze względów bezpieczeństwa zazwyczaj szyfrowano, a także mikrofilmowano, aby łatwiej można ją było ukryć⁷⁴.

⁷¹ *Raporty z ziem wcielonych do III Rzeszy...*, s. 84–85.

⁷² Nie doszedł np. do skutku przygotowany w 1943 r. mecz między reprezentacjami Łodzi i Poznania (T. Bojanowski, *Łódź pod okupacją...*, s. 378; zob. też C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 282–283; R. Wryk, *Straty osobowe Akademickiego Związku Sportowego w latach drugiej wojny światowej 1939–1945*, Poznań 1991).

⁷³ K. Śmigiel, *Kościół katolicki w tzw. Okręgu Warty 1939–1945*, Lublin 1979; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 299–311; E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 419–422.

⁷⁴ *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, *passim*; *W konspiracji wielkopolskiej 1939–1945. Wybór wspomnień*, red. Z. Szymankiewicz, Poznań 1993, *passim*; *Polskie Państwo Podziemne w Wielkopolsce...*, t. 3, s. 65–84.

Ważnym działem niemal wszystkich większych organizacji konspiracyjnych była legalizacja (przygotowywanie fałszywych dokumentów osobistych, książeczek pracy, drukowanie różnego rodzaju formularzy urzędowych, zezwoleń na przejazdy koleją, przepustek oraz kart zaopatrzeniowych)⁷⁵.

Dość szeroko prowadzona była działalność w zakresie informacji i propagandy. W Kraju Warty wydawano ok. 150 tytułów prasy podziemnej. Większość z nich odbijana była na powielaczach i ukazywała się krótko. Nakład był zróżnicowany – od kilkunastu (przy wydawnictwach rękopiśmiennych) do nawet paru tysięcy egzemplarzy. Kolportowano także prasę i wydawnictwa wychodzące na terenie GG⁷⁶. Wiele wysiłku włożono w dokumentowanie (w tym fotograficzne) przejawów polityki okupanta oraz informowanie władz Polskiego Państwa Podziemnego i rządu RP na emigracji o sytuacji panującej na ziemiach wcielonych. Bardzo pomysłowo prowadzona była akcja propagandy dywersyjnej wśród Niemców (akcja „N”). Rozwijał się też tzw. mały sabotaż⁷⁷.

Szczególnie spektakularne sukcesy przyniosła działalność wywiadowcza, zwłaszcza w zakresie wywiadu wojskowego i gospodarczego. W tej dziedzinie dochodziło do bliskiej współpracy komórek wywiadowczych różnych organizacji. Tworzono ekspozytury na terenie Rzeszy, oparte m.in. na skupiskach robotników przymusowych, docierano do najpilniej strzeżonych laboratoriów, poligonów, zakładów produkcyjnych i fortyfikacji. Szczególny nacisk położono na rozbudowę siatek wywiadowczych. Współpracowały one z komórkami wywiadu ofensywnego ZWZ-AK (Straganu, potem Lombardu), a także z siatką Wojskowej Służby Kobiet⁷⁸.

⁷⁵ *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, *passim*; J. Remelski, *Działaniem w legalizacji* [w:] *W konspiracji wielkopolskiej...*, s. 352–357; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 242–243.

⁷⁶ R. Macyra, *Prasa konspiracyjna w Kraju Warty w latach 1939–1945*, Poznań 2006; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 270–276; *Działalność informacyjna Polskiego Państwa Podziemnego*, red. W. Grabowski, Warszawa 2003, *passim*; G. Mazur, *Biuro Informacji i Propagandy SZP-ZWZ-AK 1939–1945*, Warszawa 1987, s. 264–282; W.J. Muszyński, *W walce o Wielką Polskę. Propaganda zaplecza politycznego Narodowych Sił Zbrojnych (1939–1945)*, Warszawa 2000, s. 69, 83–85, 88, 106–108, 111–112, 115–116, 150–151, 178–182; M. Orłowski, *Prasa konspiracyjna Stronnictwa Narodowego w latach 1939–1947*, Poznań 2006, s. 168–174; K. Przybysz, *Ludowcy na ziemiach włączonych do Rzeszy...*, s. 202–214; T. Bojanowski, *Łódź pod okupacją...*, s. 241–242, 330–331, 343, 347, 354–356, 361–364.

⁷⁷ *Akcja dywersyjna „N”. Dokumenty i materiały z archiwum Tadeusza Żencykowskiego*, opr. G. Mazur, Wrocław 2000, *passim*; G. Mazur, *Biuro Informacji i Propagandy SZP-ZWZ-AK...*, s. 113–115, 118, 264–266, 268, 272–273, 277, 279–282; T. Bojanowski, *Łódź pod okupacją...*, s. 331–332; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 243–244; *Polskie Państwo Podziemne w Wielkopolsce...*, t. 4: *Do krwi ostatniej...*, red. W. Handke i in., Poznań 2007, s. 10–55.

⁷⁸ P. Matusak, *Wywiad Związku Walki Zbrojnej...*, *passim*; *W konspiracji wielkopolskiej...*, *passim*; *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, *passim*; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 240–241; K. Komorowski, *Polityka i walka...*, s. 200–212, 344–349; B. Chrzanowski, *Związek Jaszczurczy...*, s. 66–67, 73–74; J. Łochyński, *Wojskowa Organizacja Ziemi Zachodnich...*, s. 129–131, 199–207, 210–216; A. Pietrowicz, *Babska siatka*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2011, nr 5–6, s. 39–53.

Najbardziej dotkliwą dla gospodarki okupanta formą walki był sabotaż prowadzony zarówno w sposób zorganizowany, jak i spontaniczny od samego początku okupacji. Nie da się nawet w przybliżeniu podać rozmiarów szkód spowodowanych tą akcją w przemyśle i gospodarce rolnej. Powszechnie realizowano hasło „pracuj, Polaku, powoli” (pPp). Nierzadko dochodziło do samowolnego zrywania stosunku pracy, a nawet do strajków. Uruchamiano specjalne komórki produkcji środków walki dywersyjnej (np. ZJ w Łodzi, ZWZ w Poznaniu). Stosowano także elementy walki bakteriologicznej. Najczęściej występującymi formami walki sabotażowo-dywersyjnej były podpalenia, podkładanie bomb z opóźnionym zapłonem, uszkodzanie maszyn i produktów. Od 1943 r. coraz liczniej działały patrole dywersyjne, wykonujące akcje sabotażowo-dywersyjne oraz odwetowe, wymierzone w funkcjonariuszy aparatu administracyjno-policyjnego i konfidentów. Na przełomie lat 1942 i 1943 pojawiły się oddziały partyzanckie⁷⁹.

Wiele organizacji konspiracyjnych w trosce o przyszłą sprawność bojową swoich oddziałów prowadziło szkolenie wojskowe. Szczególny nacisk na tę formę działalności konspiracyjnej kładły zwłaszcza organizacje wywodzące się z obozu narodowego oraz ZWZ-AK. Oczywiście zakres, w jakim szkolenie wojskowe mogło być prowadzone w warunkach panujących na ziemiach wcielonych, był niewielki. Dlatego kadry dla ziem zachodnich przygotowywano także na terenie GG, np. w ramach Korpusu Zachodniego ZWZ-AK czy Akcji Specjalnej Inspektoratu Ziem Zachodnich NSZ⁸⁰.

Brak odpowiednich kadr był jednym z najpoważniejszych problemów, z jakimi borykały się wszystkie organizacje konspiracyjne. Większość stanowisk sztabowych i dowódczych obejmowali oficerowie niższych szarż, głównie rezerwy. Aresztowania działaczy konspiracyjnych, prowadzące nieraz do sparaliżowania pracy całych ogniw, powodowały też okresowe braki w łączności struktur terenowych z Centralą w GG. Spektakularny jest przykład Okręgu Poznańskiego AK, który pozostawał bez łączności z KG od kwietnia 1944 do stycznia 1945 r. Innym poważnym problemem był brak broni i środków walki⁸¹.

⁷⁹ C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 235–242, 248–249; *W konspiracji wielkopolskiej...*, *passim*; B. Chrzanowski, A. Gąsiorowski, K. Steyer, *Polska Podziemna na Pomorzu...*, s. 471–488.

⁸⁰ J. Gozdawa-Gołębiowski, *Obszar Warszawski Armii Krajowej. Studium wojskowe*, Lublin 1992, s. 131–133; *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 46, 280, 397–399; K. Komorowski, *Polityka i walka...*, s. 215–216; Z. Gnat-Wieteska, *Inspektorat Ziem Zachodnich...*, s. 69–74, 76–80; B. Chrzanowski, *Związek Jaszczurczy...*, s. 22–26, 66–67, 70, 73, 80–81; A. Pietrowicz, *Korpus Zachodni ZWZ-AK w planach i działalności organizacji „Ojczyzna”* [w:] *Polska pod okupacją 1939–1945*, t. 1, red. M. Gałęzowski i in., Warszawa 2015, s. 149–182.

⁸¹ *Okręg poznański Armii Krajowej...*, *passim*; *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, *passim*; Łódź pod okupacją..., *passim*.

Szacuje się, że w Kraju Warty istniało w różnych okresach co najmniej pięćdziesiąt cywilnych i wojskowych organizacji konspiracyjnych. Ich liczebność jest trudna do określenia, tym bardziej że ocaleni z aresztowań działacze jednej organizacji często włączali się w struktury kolejnej. Tylko przez szeregi konspiracji wielkopolskiej mogło się przewinąć ok. 25 tys. żołnierzy. Niemal 7 tys. spośród nich zostało aresztowanych przez Gestapo⁸².

Oczywiście działalność struktur konspiracyjnych stanowiła tylko wierzchołek walki prowadzonej przeciw okupantowi na terenie Kraju Warty. Większość społeczeństwa polskiego pozostawała poza tymi strukturami. Istnienie organizacji konspiracyjnych wpływało jednak na aktywizację całej ludności, radykalizację nastrojów, podtrzymywanie na duchu, kształtowanie świadomości politycznej i narodowej. Jednocześnie bez solidarnej postawy społeczeństwa jakakolwiek praca konspiracyjna nie mogłaby być w takich warunkach prowadzona⁸³.

Podsumowując opisane w wielkim skrócie zasady polityki okupanta niemieckiego w Kraju Warty, które określiły w decydującym stopniu panujące na tym obszarze warunki pracy konspiracyjnej, chcemy przytoczyć fragment dokumentu opracowanego przez Sekcję Zachodnią Departamentu Informacji i Prasy Delegatury Rządu na Kraj, w którym uchwycono, naszym zdaniem, istotę oporu społeczeństwa polskiego na tym terenie: „Na ZZ nie ma żadnych dziedzin życia [...], w które by nie wkroczył wróg. Odebranie społeczeństwu polskiemu w całości prawa własności stanowi jeden z najistotniejszych elementów terrorystycznej polityki okupanta. Wróg wnika nawet w życie prywatne i osobiste Polaków. [...] Na skutek likwidacji zbiorowego życia polskiego na ZZ polskość – zewnętrznie biorąc – jako społecz-

⁸² *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 48; C. Łuczak, *Pod niemieckim jarzmem...*, s. 222–223.

⁸³ Sporo interesujących wiadomości o postawach społeczeństwa polskiego na ziemiach wcielonych dostarczały raporty Sekcji Zachodniej Departamentu Informacji i Prasy Delegatury Rządu RP na Kraj. Raport z terenu łódzkiego informował: „Rośnie agresywność ogółu, wyczerpanego biernym trwaniem. Niemcy nazywają to nastrojami powstańczymi. Obok tego jednak konspiracja wśród ludności polskiej jest na ogół niezbyt prężna. Liczne aresztowania, które dotknęły niemal wszystkie organizacje, spowodowały pewne osłabienie życia politycznego. [...] Niezależnie od tego obserwuje się stale wypadki wielkiego poświęcenia i bohaterstwa. Wzrosła solidarność narodowa” (*Raport o sytuacji na Ziemiach Zachodnich Nr 8 (do 31 X 1943) [w:] Raporty z ziem wcielonych...*, s. 314). W raporcie z terenu Wielkopolski czytamy: „Od kwietnia trwają liczne aresztowania w organizacji wojskowej, wywiadzie i harcerstwie męskim. [...] W fabrykach działają prowokatorzy, którzy obserwują zachowanie się swych współpracowników – Polaków – i słuchają toczących się rozmów. [...] Prowokatorzy denuncjują za wszelkie dowcipy polityczne oraz rozmowy związane z zagadnieniami wzg[łędnie] sytuacją polityczną i wojenną. [...] Prześladowania i terror wywołują skutek odwrotny do zamierzonego. Miast lęku, wywołują wolę walki i chęć odwetu. [...] Solidarność wewnątrz grupy narodowej polskiej jest bardzo duża. [...] Akcja samopomocowa rozwija się doskonale. Pomoc dla więźniów znajdujących się w obozach podejmowana jest nieustannie i bez względu na konsekwencje” (*Raport o sytuacji na Ziemiach Zachodnich Nr 6 (do 15 VIII 1943) [w:] Raporty z ziem wcielonych...*, s. 144, 165–166).

ność nie istnieje. [...] W tzw. GG. tak ważne czynniki życia zbiorowego jak ulica i język, szkoła i książka są w dalszym ciągu polskie, tam – niemieckie. Nawet dziecko polskie stało się na ZZ ważnym przedmiotem walki, stanowi jej osobną pozycję i problem. W Polsce środkowej istnieje wreszcie bogate życie polityczne (prasa, władza państwowa, ujawniona opinia publiczna itp.). Tam tego wszystkiego nie ma. Tam każdy walczący Polak jest sam w sobie rozkazem, komunikatem, dowódcą”⁸⁴.

⁸⁴ Archiwum Akt Nowych, Delegatura Rządu RP na Kraj, 202/III-165, Problemy Ziem Zachodnich w propagandzie polskiej (Tezy polityki propagandowej), [1943], k. 456.

Zarys historii konspiracji wojskowej Stronnictwa Narodowego w Wielkopolsce w latach 1939–1942

W okresie II Rzeczypospolitej Wielkopolska stanowiła najpoważniejszą bazę społeczną Narodowej Demokracji w Polsce. Tutejsze oddziały Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego, Związku Ludowo-Narodowego, Obozu Wielkiej Polski i Stronnictwa Narodowego należały do najliczniejszych w kraju. Ponadto Obóz Narodowy miał poważne oparcie w organizacjach społecznych, kombatanckich i oświatowych Wielkopolski. Na tym terenie funkcjonowały dwa okręgi SN: w Poznaniu i Kaliszu. Według danych Zarządu Okręgowego w Poznaniu w 1937 r. SN na podlegającym mu terenie osiągnęło stan 82 tys. członków skupionych w 898 kołach. Natomiast na terenie Okręgu Kaliskiego stronnictwo liczyło, według materiałów sprawozdawczych Zarządu Głównego SN z lipca 1936 r., 1150 członków i 85 kół, działających w 8 obwodach i 2 powiatach¹.

¹ Zob. m.in. J. Marczewski, *Narodowa Demokracja w Poznańskim 1900–1914*, Warszawa 1967; Z. Kaczmarek, *Obóz Wielkiej Polski w Poznańskim w latach 1926–1932*, „Dzieje Najnowsze” 1974, t. 3, s. 21–54; Z. Kaczmarek, K. Pawlak, *Endecja w regionie leszczyńskim w okresie międzywojennym*, „Rocznik Leszczyński” 1979, t. 2, s. 33–91; H. Lisiak, *Endecja w Wielkopolsce wobec przewrotu majowego 1926 roku [w:] Między wielką polityką a narodowym partykularyzmem*, red. J. Kiwerska, B. Koszela, Poznań 2002, s. 121–130; H. Lisiak, *Działalność Obozu Wielkiej Polski w Poznańskim w latach 1930–1932*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne” 2004, t. 3, s. 159–170; H. Lisiak, *Ostatnia konfrontacja. Stronnictwo Narodowe i sanacja w Poznańskim podczas wyborów parlamentarnych i samorządowych 1938/1939*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne” 2004, t. 3, s. 171–178; H. Lisiak, *Narodowa Demokracja w dobie Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Początki i rozwój (1900–1914)*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne” 2005, t. 4, s. 35–46; H. Lisiak, *Powstanie Stronnictwa Narodowego i pierwszy okres jego działalności w Poznańskim (1928–1929)*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne” 2005, t. 5, s. 51–57; H. Lisiak, *Endecja i sanacja w walce o wpływy na uczelniach poznańskich*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne” 2005, t. 5, s. 59–65; H. Lisiak, *Narodowa Demokracja w Wielkopolsce w latach 1918–1939*, Poznań 2006; M. Woźniak, *Narodowa Organizacja Bojowa (1939–1941). Geneza – struktura – koncepcja – działalność*, „Życie i Myśl” 1986, nr 9, s. 51–52; J.J. Terej, *Rzeczywistość i polityka. Ze studiów nad dziejami najnowszymi Narodowej Demokracji*, Warszawa 1979, s. 80.

Narodowa Organizacja Bojowa

Z chwilą wybuchu II wojny światowej działalność partii została przyhamowana i przybrała charakter konspiracyjny. W wyniku działań wojennych znaczna część działaczy szczebla kierowniczego opuściła Wielkopolskę, a później Polskę. Byli wśród nich m.in. dr Czesław Meissner, dr Tadeusz Wróbel, dr Marian Seyda czy Antoni Dargas, którzy znaleźli się na emigracji. Niektórzy działacze, jak dr Stanisław Celichowski czy Stanisław Czapiewski trafili do sowieckiej strefy okupacyjnej. Inni zostali objęci niemieckimi deportacjami z przełomu 1939 i 1940 r.² Spośród przedwojennych działaczy poznańskiego SN do Generalnego Gubernatorstwa trafili m.in. dr Karol Stojanowski, prof. dr Ludwik Jaxa-Bykowski i Edward Bensch.

Próby zintensyfikowania działań i utworzenia konspiracyjnej organizacji SN w Poznaniu podjął przedwojenny kierownik Wydziału Propagandy i Prasy Zarządu Wojewódzkiego SN w Poznaniu Antoni Wolniewicz. W proces ten, rozpoczęty w październiku 1939 r., zaangażowali się pozostali w Poznaniu członkowie zarządu okręgu: dr Stefan Piotrowski, Stefan Chojnacki i Mściśław Frankowski³.

Opierając się na przedwojennych strukturach i kontaktach organizacyjnych, grupa poznańska zainicjowała utworzenie jednej z największych organizacji podziemnych Wielkopolski. Była nią działająca od listopada 1939 do listopada 1941 r.⁴ Narodowa Organizacja Bojowa⁵. Jej celem było podjęcie działań na całym obszarze ziem

² M. Wardzyńska, *Wysiedlania ludności polskiej z okupowanych ziem polskich włączonych do III Rzeszy w latach 1939–1945*, Warszawa 2017, s. 140–150; M. Rutowska, *Wysiedlenia ludności polskiej z Kraju Warty do Generalnego Gubernatorstwa 1939–1941*, Poznań 2003; *eadem*, *Lager Głowna. Niemiecki obóz przesiedleńczy na Główniej w Poznaniu dla ludności polskiej (1939–1940)*, Poznań 2008. Niezbadanym problemem badawczym w tym zakresie pozostaje wpływ na deportacje przejętej w 1939 r. polskiej dokumentacji państwowej, m.in. spisów działaczy SN, które zostały zagarnięte z poznańskiego urzędu wojewódzkiego przez policję niemiecką.

³ Bazą dla tworzącej się organizacji byli m.in. członkowie kół miejskich i powiatu poznańskiego SN, a w dalszej kolejności działacze struktur powiatowych Wielkopolski.

⁴ Struktury powiatu średzkiego NOB przetrwały do wiosny 1942 r., po czym weszły w skład AK.

⁵ Na temat NOB zob. E. Serwański, *Wielkopolska w cieniu swastyki*, Warszawa 1970, s. 291–294, 310–313; M. Woźniak, *Narodowa Organizacja Bojowa (1939–1941)...*, s. 50–65; K. Komorowski, *Polityka i walka. Konspiracja zbrojna ruchu narodowego 1939–1945*, Warszawa 2000, s. 101–102, 200–205; R. Sierchuła, *Działalność wojskowa organizacji konspiracyjnych Obozu Narodowego w Wielkopolsce w latach 1939–1945* [w:] *Narodowe Siły Zbrojne. Materiały z sesji naukowej poświęconej historii Narodowych Sił Zbrojnych*, Warszawa 1992, s. 103–106; *idem*, *Formacje wojskowe Narodowej Demokracji w Wielkopolsce w latach 1939–1949*, „Życie i Myśl” 1996, nr 4, s. 17–30; *idem*, *Formacje wojskowe Obozu Narodowego w Wielkopolsce*, „Inne Oblicza Historii” 2007, nr 2–3, s. 43–53; *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej 1939–1945*, red. M. Woźniak, Poznań 1998; N. Pałasik, *W służbie podziemnej Wielkopolski 1939–1945*, Poznań 1984, s. 8–9, mps (zbiory Rafała Sierchuły); A. Basak, *Sprawa Wolniewicza i towarzyszy przed Trybunałem Ludowym Rzeszy*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi” 1979, t. 4, s. 147–171; M. Woźniak, *Wielkopolska konspiracja wojskowa w latach 1939–1945*, „Życie i Myśl” 1986, nr 9/10, s. 60–83; *idem*, *Polskie organizacje wojskowe w południowej Wielkopolsce w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945*, Poznań 1969, mps (zbiory Rafała Sierchuły);

zachodnich Polski, a więc na terenach, które dekretem Adolfa Hitlera z 8 października 1939 r. zostały inkorporowane do III Rzeszy. Do listopada 1940 r. struktura ta używała nazw „Obrona Polski” i „Obrońcy Narodu”.

Decyzję o powołaniu organizacji podjęto 16 listopada 1939 r. Podczas spotkania założycielskiego, które odbyło się na zapleczu piwiarni Stefana Białego mieszczącej się na narożniku ulic Młyńskiej i Nowowiejskiego⁶, dokonano zaprzysiężenia obecnych na miejscu działaczy i podziału funkcji w utworzonej Komendzie Dzielnicy Zachodniej SN. Przyjęto wówczas dla pionu wojskowego nazwę NOB. W spotkaniu uczestniczyli: Antoni Wolniewicz, Bronisław Szwarz, Feliks Holasz, Franciszek Kabat, Stefan Chojnacki, Jerzy Kurpisz, Józef Przybyła, Antoni Popiela, Bruno Schneider, Marian Szymański, Nikodem Pałasik, Zenon Ciemniejewski, Tadeusz Chudziński, Jan Lembicz, Marian Jachimski, Józef Warczak, Roman Paradysz, Henryk Petermann, Bolesław Koteras i Edward Obremski.

W drodze głosowania na komendanta organizacji wybrano ppor. rez. Antoniego Wolniewicza, jego zastępcami zostali ppor. rez. Stefan Chojnacki i kpt. rez. Antoni Popiela. Sprawy finansów organizacji powierzono Bolesławowi Koterasowi, sprawy gospodarcze Józefowi Przybyle, sprawy planowania Jerzemu Kurpiszowi, sprawy propagandy i prasy Zenonowi Ciemniejewskiemu. Od 18 listopada 1939 r. rozpoczęło się wydawanie prasy organizacyjnej⁷.

Obecni zostali zaprzysiężeni na krycyfiks według następującej roty:

„Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu i Trójcy Świętej oraz Tobie, Mario – Królowo Korony Polskiej, stać wiernie na straży u boku idei narodowej Wielkiej Polski.

Przysięgam nigdy, nigdzie i z nikim nie mówić o sprawach organizacji, której jestem członkiem, nawet z moimi najbliższymi członkami rodziny. Przysięgam nie przystępować do innej organizacji, być wiernym i na zarządzenie uczynić wszystko dla dobra Polski. Otrzymaany rozkaz wykonać nawet wtedy, gdyby to miało kosztować moje życie. Tak mi, Panie Boże i Męko Jego Syna, dopomóż. Amen”⁸.

W połowie grudnia 1939 r. Wolniewicz pojechał do Warszawy na rozmowy z konspiracyjnym Zarządem Głównym SN. Ich przebieg przedstawił Władysław Jaworski⁹

idem, *Polska konspiracja wojskowa w Wielkopolsce*, Poznań 1978, mps (zbiory Rafała Sierchuły); A. Pietrowicz, *Struktury konspiracyjne Polskiego Państwa Podziemnego w Poznaniu*, „Kronika Miasta Poznania” 2009, nr 3, s. 15–18; C. Łuczak, *Konspiracja narodowa w Wielkopolsce w latach 1939–1945*, „Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska. Sectio F – Historia” 1996, t. 51, s. 236, 239, 241.

⁶ Dawniej ul. Kręta.

⁷ Na temat prasy NOB zob. R. Macyra, *Prasa konspiracyjna w Kraju Warty w latach 1939–1945*, Poznań 2006, s. 104–129.

⁸ N. Pałasik, *W służbie podziemnej Wielkopolski...*

⁹ Jaworski Władysław „Jacek” (1908–1974) – działacz OWP, SN, od czerwca 1941 r. wiceprezes ZG SN, w maju 1943 r. okresowo p.o. prezesa SN, członek Rady Jedności Narodowej. W lipcu 1945 r. czło-

w opracowaniu napisanym po wojnie w komunistycznym więzieniu. Wolniewicz poinformował Zarząd Główny o działaniach organizacyjnych podjętych w związku z zaistniałą sytuacją na własną rękę, w tym o nawiązaniu łączności z działaczami powiatowymi SN w Wielkopolsce. Dużym problemem okazał się brak członków przedwojennego zarządu okręgu, którzy, o czym była już mowa, opuścili Wielkopolskę. Z osób pełniących kierownicze funkcje w przedwojennym zarządzie pozostały tylko dwie: Wolniewicz i Bensch (ten ostatni został wysiedlony do GG w początkach 1940 r.). Wolniewicz obawiał się, że znani działacze lokalni SN mogą być represjonowani przez okupanta w pierwszej kolejności. Planował utworzenie małych kierownictw powiatowych, opartych na kadrach nowych ludzi. Ponadto złożył raport dotyczący sytuacji okręgów sąsiednich, w którym poinformował o próbach nawiązania z nimi łączności. Na omawianym spotkaniu ustalono, że na terenie ziem przyłączonych do III Rzeszy nie będzie prowadzona działalność organizacyjna w pionach cywilnych i wojskowych, lecz tylko w tym ostatnim¹⁰.

W związku z podjętymi przez Wolniewicza pracami organizacyjnymi został on mianowany przez prezydium konspiracyjnego SN komendantem organizacji wojskowej na obszarze Dzielnicy Zachodniej, która miała obejmować tereny czterech przedwojennych okręgów SN (pomorskiego, kujawskiego, kaliskiego i poznańskiego). Z relacji Jaworskiego wynika, że Wolniewicz w tym czasie nawiązał już kontakty z kierującym okręgiem pomorskim Wacławem Ciesielskim „Romanem” oraz z o. Julianem Mirochną z Kalisza. W dalszej części spotkania Wolniewicz poinformował prezydium o powstaniu i działalności na terenie Poznańskiego i Pomorza konspiracyjnej organizacji „Ojczyzna”, w skład której wchodził m.in. działacze SN związani politycznie z Marianem Seydą. Uznano, że może ona stanowić konkurencję dla działań prowadzonych przez Wolniewicza, Ciesielskiego i Mirochnę¹¹.

Ze sprawozdania Wolniewicza – pisał Jaworski – wynikało, że organizacja Stronnictwa Narodowego na terenie województwa poznańskiego rozwijała się wtedy bardzo dobrze. Masy członkowskie Stronnictwa Narodowego pozostały zasadniczo na miejscu i ludzie chętnie garnęli się do pracy w organizacji. Odnosiło się to szczególnie do młodzieży, która pragnęła walczyć z Niemcami i dlatego chętnie wstępowała do organizacji wojskowej. Stan ten uległ jednak szybko zmianie na gorsze. Mianowicie w samych początkach 1940 r. Niemcy rozpoczęli masowe wywożenie ludności z ziem przyłączonych do Rzeszy

nek Komitetu Legalizacyjnego SN. Skazany wyrokiem WSR w Warszawie 23 IX 1949 r. na 15 lat więzienia.

¹⁰ AIPN Po 06/216, t. 6/1, Władysław Jaworski, Okręg poznański Stronnictwa Narodowego, Warszawa, 12 II 1951 r., k. 151–152.

¹¹ *Ibidem*, W. Jaworski, Okręg Poznański Stronnictwa Narodowego, 1951 r., k. 154–155.

Niemieckiej, głównie z Poznańskiego, Pomorza i ze Śląska. [...] Akcja ta objęła setki tysięcy ludzi. Ofiarą tej akcji padli oczywiście także członkowie Stronnictwa Narodowego. Cała sieć organizacyjna została porwana i trzeba było prace prowadzić od początku¹².

Według oceny, jaką przedstawił Wolniewicz na kolejnym spotkaniu z członkami prezydium SN w Warszawie w kwietniu 1940 r., w wyniku prowadzonych przez Niemców wysiedleń ponad połowa członków NOB została deportowana z Poznańskiego. Największe straty organizacyjne odnotowano jednak na terenie Pomorza. Komendant dzielnicy zachodniej SN uspokajał kierownictwo, twierdząc, że „przystąpiono do odbudowy i do powiązania porwanych przez wysiedlenia kontaktów i ogniw organizacyjnych”¹³.

Podczas kolejnej wizyty w Warszawie w lipcu 1940 r. Wolniewicz informował o odbudowie struktur konspiracyjnych we wszystkich powiatach okręgu poznańskiego. Na czele komend powiatowych stały „trójki” kierownicze. Poinformował również Jaworskiego o budowie struktur konspiracyjnych na Pomorzu¹⁴.

Tymczasem w grudniu 1939 r. doszło do spotkania przedstawicieli „Ojczyzny” z członkami konspiracyjnego prezydium Zarządu Głównego SN. Według relacji Jaworskiego w trakcie tego spotkania działacze „Ojczyzny” mówili o nawiązaniu łączności z rządem i zaproponowali współpracę przy tworzeniu „Delegatury Poznańskiej”, na co prezydium SN wyraziło zgodę¹⁵.

Wiosną 1940 r. mąż zaufania Rządu RP na ziemiach wcielonych do III Rzeszy, wybitny przedwojenny działacz SN, ale w czasie okupacji niemieckiej patron wspomnianej już organizacji „Ojczyzna”, ks. infulat Józef Prądyński, wykonując polecenie rządu, przystąpił do wytypowania kandydata na stanowisko Głównego Delegata Rządu

¹² *Ibidem*, k. 157.

¹³ *Ibidem*. Podczas tej wizyty przedstawiony został jako kurier poznańskiego NOB z centralą w Warszawie handlowiec Zbigniew Goździewicz, który okazał się niemieckim konfidentem. Jako punkt kontaktowy dla organizacji poznańskiej wyznaczono sklep elektrotechniczny w Warszawie przy ul. Hożej 3 lub 5.

¹⁴ *Ibidem*, k. 159. Informując prezydium o „trójkach” kierowniczych, Wolniewicz miał na myśli wprowadzone w lipcu 1940 r. funkcje komendanta i dwóch zastępców (jeden do spraw wojskowych, drugi do spraw publicznych i socjalnych) (Stefan Chojnacki „Grom”, *Zarządzenie komendanta miasta. Poufne. Tylko dla komendantów*, Prace Materiałowe Komisji Historycznej ZBoWiD w Kościanie nr 1. Teczka agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego, oprac. A. Borowski; dokumentacja udostępniona autorowi przez Jerzego Zielonkę, zbiory Rafała Sierchuły).

¹⁵ AIPN Po 06/216/6/1, Władysław Jaworski, Okręg Poznański Stronnictwa Narodowego, 12 II 1951, k. 13–15. Jaworski podaje, że rozmowy odbyły się w końcu grudnia 1939 r. W notatkach Sosnowskiego pod datą 8 XII 1939 r. widnieje informacja: „przez Toruń do Warszawy” (Biblioteka Kórnicka) [dalej: BK], Spuścizna Kiryła Sosnowskiego, t. 11299/1; zob. też J.J. Terej, *Rzeczywistość i polityka...*, s. 148. Terej nie wspomina o rozmowach na temat mianowania Głównego Delegata Rządu dla ziem wcielonych do Rzeszy.

dla ziem wcielonych do Rzeszy (GDRzw) oraz do powołania organu przedstawicielskiego najważniejszych stronnictw politycznych działających na tym obszarze. W tym czasie jedyną liczącą się w konspiracji wielkopolskiej siłą polityczną było SN (czyli Narodowa Organizacja Bojowa). W kwietniu 1940 r. utworzone zostało wprawdzie konspiracyjne kierownictwo Stronnictwa Ludowego w Wielkopolsce z Janem Wojkiewiczem „Jackiem Pogodą” na czele, ale kontakt z nim udało się nawiązać dopiero w czerwcu 1940 r.¹⁶ Stronnictwo Pracy reprezentował do października 1940 r. (bez formalnego mandatu) Adam Poszwiński, należący do najbliższych ks. Prądyńskiego ludzi¹⁷. W tej sytuacji mąż zaufania rządu mógł konsultować kwestię obsadzenia urzędu Głównego Delegata tylko z przedstawicielem SN, a konkretnie z dr. Stefanem Piotrowskim, który w imieniu kierownictwa NOB wysunął swoją kandydaturę. Doszło wtedy do dłuższej, dramatycznej rozmowy, w trakcie której ks. Prądyński zdołał przekonać Piotrowskiego do przedstawienia rządowi tylko jednej propozycji personalnej – Adolfa hr. Bnińskiego¹⁸. Została ona przyjęta na pierwszym zebraniu skompletowanego przez ks. Prądyńskiego Porozumienia Stronnictw Politycznych¹⁹ w Poznaniu w lipcu 1940 r. Uczestniczyli w nim, oprócz męża zaufania rządu, Bniński, dr Piotrowski, Wojkiewicz, Poszwiński i Edward Piszcz, członek kierownictwa „Ojczyzny”. Można uznać za wiarygodną podaną przez Bnińskiego informację, że objął on, „na polecenie męża zaufania”, urząd Głównego Delegata w maju 1940 r.²⁰ PSP zatwierdziło także jako zastępców Głównego Delegata ks. Prądyńskiego „Twardosza” i dr. Piotrowskiego „Weterynarza”²¹. Na sekretarza powołany został Piszcz. Po

¹⁶ E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 294–295, 302; S. Zbierski, *Nad Wartą ludowa straż. Z konspiracyjnej działalności wielkopolskich ludowców w latach 1939–1945*, Warszawa 1966, s. 97–98; Instytut Polski i Muzeum gen. Sikorskiego, Londyn, Kolekcja 25/10c, l.dz. K.2388/42, Sprawozdanie Tadeusza Nowaka, kwiecień 1942 r., k. 1.

¹⁷ E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 298, 302–303; Instytut Zachodni w Poznaniu, Dok. III-60, Przyczynki do dziejów konspiracji polskiej na terenie Wielkopolski w latach 1939–1945; Z relacji Stefana Brzezińskiego, b.d., k. 1–2.

¹⁸ „Ojczyzna” 1939–1945. *Dokumenty, wspomnienia, publicystyka*, red. Z. Mazur, A. Pietrowicz, Poznań 2004, s. 325–326; J.J. Terej, *Rzeczywistość i polityka...*, s. 173–174. O roli Piotrowskiego Z. Kaczmarek, *Piotrowski Stefan [w:] Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 436.

¹⁹ Miało ono stanowić odpowiednik działającego w Warszawie Politycznego Komitetu Porozumiewawczego stronnictw politycznych. Podobne instytucje porozumiewawcze stronnictw tworzone były w głównych ośrodkach organizacyjnych konspiracji na terenie okupowanej Polski, np. we Lwowie, w Wilnie czy Krakowie (W. Grabowski, *Polska tajna administracja cywilna 1940–1945*, Warszawa 2003, s. 35, 38, 40–41, 45–49; G. Górski, *Polskie Państwo Podziemne 1939–1945*, Toruń 1998, s. 95–96; na temat Politycznego Komitetu Porozumiewawczego zob. S. Dzięciołowski, *Parlament Polski Podziemnej 1939–1945*, Warszawa 2004.

²⁰ *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, t. 6: *Uzupełnienia*, red. K. Iranek-Osmecki, T. Żenczykowski i in., Londyn 1989, s. 188. Formalnie nominację dla Bnińskiego podpisał premier Władysław Sikorski dopiero 3 XII 1940 r., razem z nominacją dla Cyryla Ratajskiego na Głównego Delegata Rządu dla GG.

²¹ E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 302. W raporcie złożonym w Rzymie w październiku 1940 r. podano m.in.: „W Poznaniu urzęduje komitet złożony z przedstawicieli stronnictw [...] przy czym panu-

aresztowaniu dr. Piotrowskiego w lutym 1941 r. przedstawicielem SN w PSP został mec. Włodzimierz Krzyżankiewicz. W sierpniu 1941 r. PSP wysunęło jego kandydaturę (obok Leona Mikołajczaka ze SP) na stanowisko następcy Delegata Głównego (w związku z aresztowaniem Bnińskiego). Organ porozumiewawczy stronnictw pełnił funkcje doradcze i opiniodawcze wobec Delegata. Opiniował m.in. strukturę Biura Głównej Delegatury Rządu RP w Poznaniu, kierunki działania tej Delegatury, kandydatów na okręgowych delegatów Rządu w Łodzi, na Pomorzu, Śląsku i w Ciechanowie (dla Północnego Mazowsza). Warto tu zauważyć, że delegatami w Łodzi i w Ciechanowie zostali działacze SN, mec. Witold Kotowski „Henryk” i Kazimierz Iłowiecki „Rura”. PSP ponadto wyrażało swoje stanowisko w kwestiach: położenia społeczeństwa polskiego pod okupacją niemiecką, poczynań politycznych rządu na uchodźstwie (poparto np. zawarcie traktatu Sikorski–Majski), stosunków pomiędzy władzami cywilnymi a wojskowymi Polskiego Państwa Podziemnego. Jesienią 1941 r. PSP zostało rozbite w wyniku aresztowań²².

Udział przedstawicieli NOB w pracach Głównej Delegatury Rządu i PSP w Poznaniu nie wyczerpywał współpracy tej organizacji ze strukturami Polskiego Państwa Podziemnego, i to nie tylko politycznymi. Początkowo wydawała się możliwa współpraca także w dziedzinie wojskowej. W lutym 1940 r. przybył do Poznania, skierowany tu przez ówczesnego komendanta dla okupacji niemieckiej Związku Walki Zbrojnej pułkownika, a potem generała Stefana Roweckiego „Rakonia” na wyraźne polecenie rządu, emisariusz – mjr Jerzy Michalewski „Dokładny”. Nawiązał kontakt z działaczami „Ojczyzny”, ale szukał też możliwości spotkania z przedstawicielami najważniejszych konspiracyjnych organizacji wojskowych działających w Poznaniu. Taką organizacją była niewątpliwie NOB. Wolniewicz zadeklarował gotowość udziału kierowanej przez siebie organizacji w jednej ogólnopolskiej formacji wojskowej. Prawdopodobnie 8 lutego 1940 r. pod egidą Michalewskiego utworzony został w Poznaniu tzw. Komitet ZWZ, jako struktura poprzedzająca formalne sformowanie Okręgu Poznańskiego ZWZ. W skład Komitetu weszli przedstawiciele NOB, WOW, POZ, Szarych Szeregów i „Ojczyzny”. Komitet działał do początku czerwca 1940 r., kiedy to przybył do Poznania pierwszy komendant Okręgu ZWZ płk Rudolf Ostrihansky „Ludwik”. Wkrótce potem NOB wycofała się ze współpracy z ZWZ i przy-

je w nim całkowita harmonia” (IPMS, Kancelaria Cywilna i Gabinet Wojskowy Prezydenta RP, A.48.4.GI, poz. 21, Depesza Adama Zielińskiego do min. Seydy, Lizbona, 10 XI 1940 r., b.p.). Z ramienia NOB z Biurem Głównej Delegatury w Poznaniu współpracował też blisko dr Klemens Gorzyński.

²² „Ojczyzna” 1939–1945..., s. 58–60; *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, t. 2, cz. 1: *Czerwiec 1941 – kwiecień 1943*, wyd. 2 (popr. i uzup.), red. E. Maresch i in., Warszawa 2019, s. 313, 350; W. Grabowski, *Polska tajna administracja cywilna...*, s. 107–108; E. Serwański, *Wielkopolska w cieniu...*, s. 302–303, 305–306; M. Woźniak, *Walka podziemna z okupantem [w:] Dzieje Poznania w latach 1793–1945*, red. J. Topolski, L. Trzeciakowski, Warszawa–Poznań 1998, s. 1405, 1411–1412; por. S. Zbierski, *Nad Wartą ludowa straż...*, s. 103, 106, 132, 154–155, 158, 160.

stąpiła do realizacji własnej koncepcji organizacji wojskowej, której wynikiem było powołanie Armii Narodowej²³.

Jednym z najważniejszych kierunków działań wytyczonych przez Wolniewicza była działalność propagandowa²⁴. Żołnierze NOB gromadzili i ukrywali aparaty radiowe, maszyny do pisania, powielacze, zdobywali papier i matryce woskowe. W wielu obwodach prowadzone były nasłuchy audycji radia zagranicznego w języku polskim (np. BBC, radio Tuluza). Na podstawie notatek z nasłuchów spisywane były biuletyny z najświeższymi wiadomościami. Służyły one również redakcjom publikowanej przez organizację prasy konspiracyjnej. W toku swojej działalności NOB wydawała m.in.: „Biuletyn Narodowy”, „Biuletyn radiowy”, „Polskę Narodową”²⁵, „Naród w Walce”, „Ku Wolności”, „Bóg i Ojczyzna”, „Jedność Narodową” i „Armię Narodową”. Wydziałem Propagandy kierowali kolejno: Zenon Ciemniejewski²⁶, Marian Frankowski, Albin Smolanowicz i Edmund Wasikowski. Poza częścią informacyjną gazetki zawierały też artykuły, którymi próbowano oddziaływać na morale społeczeństwa, podtrzymywać na duchu, kształtować właściwe postawy wobec okupantów. Oprócz konspiracyjnej prasy wydawano ulotki, i to nie tylko w języku polskim, ale także niemieckim (propaganda dywersyjna) i francuskim. Te ostatnie skierowane były do przebywających w Poznaniu od lata 1940 r. jeńców francuskich²⁷.

Kolejnym polem działalności NOB były prace wywiadowcze. Dokonano na szeroką skalę rozpoznania urzędów administracji okupanta, obiektów wojskowych, policyjnych, zakładów przemysłowych. Sporządzano wycinkowe i ogólne plany sytuacyjne gmachów zajmowanych w Poznaniu przez władze niemieckie i Wehrmacht, najważniejszych zakładów przemysłowych, poznańskiego węzła kolejowego, szkół

²³ M. Woźniak, *Narodowa Organizacja Bojowa...*, s. 57; Załącznik C do Meldunku nr 4 płk. Roweckiego do gen. Sosnkowskiego, 8 II 1940 r. (Meldunek o sytuacji w Poznańskim i na Pomorzu) [w:] *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, t. 1, cz. 1: *Wrzesień 1939 – czerwiec 1941*, wyd. 2 (popr. i uzup.), red. A. Suchcitz i in., Warszawa 2015, s. 234–236; Hasło „Komitet ZWZ w Poznaniu” [w:] *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 271–272.

²⁴ Szerzej na ten temat zob. R. Macyra, *Prasa konspiracyjna w Kraju Warty...*, s. 104–129; M. Woźniak, *Narodowa Organizacja Bojowa (1939–1941)*..., s. 53–54, 61; R. Macyra, *Ludzie prasy konspiracyjnej w Poznaniu. Opowieść o losie...*, „Kronika Miasta Poznania” 2009, nr 3, s. 43–44, 48–52.

²⁵ „Polska Narodowa” była najdłużej ukazującą się konspiracyjną gazetą na terenie okupowanej Wielkopolski (od listopada 1939 do września 1942 r.). Wychodziła dość regularnie, jako tygodnik bądź dwutygodnik. Mogła się też poszczycić największym nakładem – do 3500 egz. (R. Macyra, *Prasa konspiracyjna w Kraju Warty...*, s. 108–121, 264–265).

²⁶ Ciemniejewski uznawany jest za kierownika propagandy, gdyż kierowany przez niego referat propagandy Dzielnicy NOB Poznań-Jeżyce jako pierwszy wydał ulotkę konspiracyjną w NOB (zob. Prace Materiałowe Komisji Historycznej ZBoWiD w Kościanie nr 1. Teczka agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego).

²⁷ AIPN Ld, 1/278, Sprawozdanie Inspektora SiPo i SD w Kraju Warty do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy w Berlinie, 14 X 1940 r., k. 82; *ibidem*, Sprawozdanie Inspektora SiPo i SD w Kraju Warty do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy w Berlinie, 13 XII 1940 r., k. 129.

i szpitali. Wszystkie te działania związane były z planami powstańczymi NOB, której przywódcy liczyli, podobnie jak wielu Polaków, na szybkie pokonanie III Rzeszy przez mocarstwa zachodnie. Przygotowaniu do powstania towarzyszyły również działania zmierzające do przejęcia przez organizację władzy w powojennej Polsce. W tym celu organizowano kadry dla administracji, gospodarki, opieki społecznej i innych służb publicznych²⁸. Zwrócono też baczna uwagę na ujawnianie i piętnowanie wszelkiego rodzaju kolaborantów i zdrajców.

Wywołanie w odpowiednim momencie antyniemieckiej insurekcji należało do najważniejszych celów NOB. Koordynatorem planów powstańczych w Poznaniu był Stefan Chojnacki, który we wrześniu 1940 r. wydał rozkaz o gromadzeniu broni przez członków organizacji. Jeden z magazynów z bronią znajdował się przy ul. Dolna Wilda 28. Po jego odkryciu policja niemiecka zabezpieczyła w nim kilka fuzji, karabin, dwa pistolety, amunicję, a także dużą liczbę niemieckich książek pracy, polskie podręczniki szkolne i inne materiały piśmiennicze²⁹. Dla potrzeb przyszłego powstania skonstruowano dwie krótkofalowe stacje nadawcze i przygotowano trucizny dla celów sabotażowych³⁰. Dodatkowo według niemieckiego sprawozdania policyjnego w końcu 1940 r. na teren Poznania przetransportowano z Warszawy radiostację nadawczą³¹. Broń i inne materiały bojowe gromadzone były przez żołnierzy NOB również w innych rejonach.

Trudno określić rozmiary i zakres prowadzonych przez organizację przygotowań do przyszłych działań powstańczych. Jednym z elementów tych przygotowań były wspomniane wyżej plany miasta Poznania z naniesionymi na nich obiektami wojskowymi i administracji cywilnej okupanta, plany samych tych obiektów oraz poznańskiego węzła kolejowego. Na podstawie zachowanych dokumentów niemieckich najlepiej znane są przygotowania do działań powstańczych podjęte przez komendę Wydzielonych Obwodów Warsztaty Kolejowe i Dyrekcja Kolei, gdzie nie tylko przydzielono poszczególnym „piątkom” konkretne zadania opanowania wskazanych hal, magazynów i innych pomieszczeń, ale prowadzono też szkolenie wojskowe. Wiadomo, że szkolenie wojskowe prowadzone było również na terenie powiatów średzkiego i śremskiego, a wolno przypuszczać, że nie były one wyjątkiem³². Kolejnym etapem przygotowań wojskowych i konsekwencją podejmowanych szkoleń w tym zakresie

²⁸ A. Basak, *Sprawa Wolniewicza i towarzyszy...*, s. 155–156.

²⁹ AIPN Ld, 1/208, Raport Tajnej Policji Państwowej / Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, 30 I 1942 r. Dokument nr 74.

³⁰ *Ibidem*; A. Basak, *Sprawa Wolniewicza i towarzyszy...*, s. 155.

³¹ Fragment sprawozdania inspektora Sipo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa Sipo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie, 30 XI 1940 r. Dokument nr 21.

³² AIPN Gk, 74/4, Wyrok OLG Posen, 25 III 1942 r., k. 182–209; AIPN Gk, 74/5, Wyrok OLG Posen, 17 III 1942 r., k. 70–103; AIPN Gk, 74/6, Wyrok OLG Posen, 8 VII 1942 r., s. 326–352; AIPN Gk, 74/10, Wyrok OLG Posen, 31 V 1943 r., k. 217–246; A. Pietrowicz, *Konspiracja w Kórniku i okolicach*

miała być organizacja oddziałów bojowych i specjalnych grup dywersyjnych zdolnych do podjęcia walki w oznaczonym czasie.

Szeroko rozbudowany został dział legalizacyjny, umożliwiający funkcjonowanie organizacji konspiracyjnej, zwłaszcza utrzymywanie łączności między poszczególnymi strukturami, a także z warszawską centralą, oraz ochronę czołowych działaczy. Zdobywano blankiety oryginałów, względnie fałszowano dokumenty władz niemieckich, szczególnie dowodów osobistych, książek pracy, zezwoleń na podróże, różnego rodzaju przepustek. Wykonywano duplikaty rozmaitych stempli. Wiele dokumentów „wyprodukowanych” przez dział legalizacji było tak dobrze podrobionych, że według ustaleń niemieckich, wykazywały one „zadziwiające podobieństwo” z oryginalnymi³³. Wspomniane wyżej książki pracy zostały zdobyte w lutym 1940 r. w akcji przeprowadzonej przez żołnierzy NOB w niemieckim urzędzie zatrudnienia. W akcji tej brali bezpośredni udział Ludwik Pludra, Albin Smolanowicz i Czesław Pałasik.

Działalność sabotażowa podejmowana była przez poszczególne struktury NOB zależnie od posiadanych możliwości. Jej przejawem było propagowanie sabotowania przez członków organizacji zarządzeń okupanta w zakładach pracy, urzędach i innych miejscach publicznych i – w granicach bezpieczeństwa – popularyzowanie takiej postawy wśród społeczeństwa polskiego. W dokumentach niemieckiej policji znaleźć można m.in. informacje na temat akcji ulotkowej NOB wzywającej do bojkotu tramwajów poznańskich w związku z dyskryminacją Polaków³⁴. Na szerszą skalę działalność sabotażowa była możliwa w zakładach produkcyjnych bądź w transporcie, zwłaszcza kolejowym. Najwięcej informacji zdobyło Gestapo na temat akcji przeprowadzonych przez NOB w Heeresbekleidungsamt (Wojskowym Urzędzie Umundurowania)³⁵. Trudno ocenić, na ile znalezione przez Gestapo w trakcie rewizji materiały bojowe mogły być rzeczywiście wykorzystywane przez NOB w działaniach sabotażowo-dywersyjnych. Chodzi tu zwłaszcza o dwa magazyny ukryte przed wojną przez jednostki dywersji pozafrontowej, a odnalezione przez Gestapo w majątku Psarskie k. Śremu oraz w budynku przedwojennej Dyrekcji Poczty w Poznaniu (gdzie

w świetle akt prokuratorskich sprawy karnej 2 OJs. 168/42 przeciwko Józefowi Szczepaniakowi i jego współpracownikom [w:] Drezdeński szafot, red. R. Sierchuła, Poznań 2015, s. 80, 83.

³³ M. Woźniak, *Narodowa Organizacja Bojowa...*, s. 60. Szczególne znaczenie miała komórka legalizacyjna prowadzona w Kaliszu przez Edytę Tucholską, zatrudnioną w tamtejszym starostwie powiatowym. Z przygotowywanych przez nią dokumentów korzystał m.in. Wolniewicz. Blankiety oryginalnych dokumentów zdobywali także członkowie organizacji zatrudnieni w urzędzie gminnym w Jutrosinie (AIPN Gk, 687/544, Wyrok OLG Posen, 10 VII 1942 r., k. 149–151 (paginacja cyfrowa); AIPN Ld, 1/279, Sprawozdanie Inspektora SiPo i SD w Kraju Warty do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy w Berlinie, 13 III 1941 r., k. 94–95).

³⁴ AIPN Ld, 1/278, Sprawozdanie Inspektora SiPo i SD w Kraju Warty do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy w Berlinie, 13 XII 1940 r., k. 129.

³⁵ Zob. fragment Raportu Tajnej Policji Państwowej / Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, 30 I 1942 r. (Aneks II, dokument 74).

w czasie okupacji niemieckiej znajdowało się kierownictwo okręgowe NSDAP – Gau-
leitung). W tym drugim przypadku niemiecka policja bezpieczeństwa była wstrząś-
nięta możliwością dokonania przez NOB zamachu w jednym z najważniejszych urzę-
dów niemieckich w Kraju Warty³⁶. Niewątpliwie wykorzystywane były tzw. gwoździe
dywersyjne (przeciwoponowe).

Niektóre akcje nie miały na celu doraźnego działania przeciw gospodarce oku-
panta, lecz raczej związane były z przygotowaniem do przyszłych działań powstań-
czych. Do takich można zaliczyć wykonywanie duplikatów wszelkich dostępnych
kluczyków do samochodów osobowych i ciężarowych³⁷.

Stosunkowo szeroko prowadzona była akcja pomocy społecznej, w którą włączały
się także osoby niezaprzyjęzone, ale sprzyjające organizacji. Gromadzono środki
finansowe, żywność, ubrania, leki itp., organizując konspiracyjne magazyny³⁸. Moż-
na było dzięki temu udzielać pomocy najbardziej potrzebującym Polakom, zwłasz-
cza rodzinom, które utraciły najbliższych w wyniku działań wojennych bądź akcji
terrorystycznych okupanta, rodzinom jeńców wojennych, więźniów niemieckich
zakładów karnych i obozów koncentracyjnych. Ponadto przygotowywano i wysy-
łano do obozów oraz więzień paczki żywnościowe. Z posiadanych zapasów i pie-
niędzy korzystali również działacze szczebli kierowniczych NOB, którzy cały swój
czas i wysiłek poświęcali organizacji, czy też konspiratorzy ukrywający się przed
aresztowaniem³⁹.

Specyficzną formą działalności samopomocowej, która jednak znalazła odrębne
miejsce w raporcie Gestapo, była akcja szczepień przeciwko tyfusowi prowadzona
latem 1940 r.⁴⁰

W ramach działalności organizacyjnej planowano powołać sadownictwo „kaptu-
rowe”, którego celem miało być osądzenie i karanie śmiercią zdrajców sprawy naro-
dowej, szkodników społecznych oraz konfidentów policji niemieckiej i Gestapo.

³⁶ M. Woźniak, *Narodowa Organizacja Bojowa...*, s. 60; AIPN Gk, 74/7, Wyrok OLG Posen, 17 VIII 1942 r., k. 262 i.; AIPN Ld, 1/280, Sprawozdanie Inspektora SiPo i SD w Kraju Warty do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy w Berlinie, 15 X 1941 r., k. 108–109; AIPN Ld, 1/208, Raport Tajnej Policji Państwowej / Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, 30 I 1942 r. (Aneks II, dokument 74).

³⁷ AIPN Ld, 1/278, Sprawozdanie Inspektora SiPo i SD w Kraju Warty do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy w Berlinie, 14 XI 1940 r., k. 105; AIPN Gk, 74/4, Wyrok OLG Posen, 25 III 1942 r., k. 178–205

³⁸ Dość dobrze znane są działania w tym zakresie prowadzone na terenie Dzielnicy Poznań-Górczyn, dzięki relacji jej pierwszego komendanta Nikodem Pałasika (mps).

³⁹ Wiele informacji na temat prowadzenia przez NOB akcji pomocy społecznej znaleźć można w zachowanych wyrokach OLG Posen. O pracach podejmowanych w tym zakresie na terenie powiatu średzkiego, zwłaszcza w Obwodzie Kórnik, zob. A. Pietrowicz, *Konspiracja w Kórniku i okolicach...*, s. 81–82.

⁴⁰ AIPN Ld, 1/208, Raport Tajnej Policji Państwowej / Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, 30 I 1942 r.

Poważnym problemem dla każdej organizacji konspiracyjnej była kwestia zapewnienia podstaw materialnych działalności, zwłaszcza pieniędzy. NOB uzyskiwała wsparcie finansowe z centrali SN w Warszawie w wysokości 20 tys. RM. Ważnym źródłem pozyskiwania funduszy były dobrowolne składki członkowskie. Według zapisów w zagarniętych przez Gestapo księgach kasowych organizacji przyniosły one 1,2 tys. RM. Ponadto NOB uzyskała kolejne 13,8 tys. RM ze sprzedaży drukowanych przez organizację bonów⁴¹. Bony te z napisem „O wolną i narodowo-katolicką Polskę. Do ostatniej kropli krwi. Za Komendę Organizacji Bojowej SN na ziemię zachodnie” sprzedawano za kwoty 5, 10, 25, 50 i 100 RM. Część z tych funduszy w formie paczek żywnościowych i zapomóg była przekazywana osobom znajdującym się w szczególnie trudnej sytuacji bytowej⁴². W połowie 1940 r. na terenie Poznania doszło do dużej fali aresztowań, która dotknęła także struktury NOB. Była związana z likwidacją przez policję niemiecką Wojskowej Organizacji Ziemi Zachodnich. Wspomina o tym unikatowy dokument, a mianowicie poufne zarządzenie wydane przez komendanta miasta Poznania NOB Stefana Chojnackiego w lipcu 1940 r. Trafiało ono do rąk Gestapo za pośrednictwem agenta działającego w strukturach kierowniczych NOB.

W swoim Zarządzeniu Chojnacki pisał m.in.:

Masowe aresztowania wyrządziły szkody w naszych szeregach. Mamy więcej szkód przez fatalny przypadek aniżeli na skutek dekonspiracji. Wbrew różnym plotkom, nie zostaliśmy zdekonspirowani i pozostaliśmy na dobrowolnie przez nas wybranych pozycjach. Rozpuszczanie przez naszych wrogów pogłosek o naszej dekonspiracji jest dla nas mimowolną przysługą. Nie będziemy temu zaprzeczać, przeciwnie, potwierdzimy. Nam wystarczy świadomość, że trwamy na posterunku. Czasy obecne zmuszają nas do skrzętnej i wytrwałej pracy – pracy sekretnej, rozsądnej, mądrej, w warunkach konspiracyjnych, która obliczona jest nie tylko na dziś, ale i na jutro. Nie możemy też dopuścić do tego, aby nasza organizacja miała ponieść jakiegokolwiek szkody lub ofiary z powodu naszej nieostrożności, wględnie] lekkomyślnej gadaniny. Robotą naszą musi nadal być zakonspirowana. Działać musimy w ukryciu i dyskretnie. Musimy zaprzestać ze zbędnymi spotkaniami i zbiórkami, jak też unikać wszystkiego, co by chociaż cień podejrzenia wzbudzić mogło.

Wyciągając wnioski z zaistniałej sytuacji, komendant NOB Poznania zarządził wprowadzenie wielu obostrzeń dotyczących funkcjonowania łączności kon-

⁴¹ M. Woźniak, *Narodowa Organizacja Bojowa...*, s. 61.

⁴² A. Basak, *Sprawa Wolniewicza i towarzyszy...*, s. 155; AIPN Ld, 1/208, Raport Tajnej Policji Państwowej / Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, 30 I 1942 r.

spiracyjnej, podziału terenu i zadań dla poszczególnych dowódców konspiracyjnych.

Niezykle cenne są zawarte w omawianym Zarządzeniu informacje na temat kompetencji terenowych komendantów trzech obwodów (dzielnic) Poznania. W strukturze Dzielnicy Wilda włączone zostały jako wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe. Komendantowi Dzielnicy Jeżyce zlecono obserwację byłych koszar 57 i 58 pułku piechoty oraz 7 pułku artylerii ciężkiej, a komendantowi Dzielnicy Łazarz – obserwację koszar 1 pułku pancernego (15 Pułku Ułanów Poznańskich).

Wprowadzono również funkcje dwóch zastępców komendanta obwodowego (dzielnicowego): ds. wojskowych oraz ds. publicznych i socjalnych.

Według omawianego zarządzenia zastępcą ds. wojskowych musiał być oficer, a do jego obowiązków należało:

1. zgrupowanie i zorganizowanie wszystkich oficerów i podoficerów w poszczególnych obszarach;
2. magazynowanie broni i amunicji;
3. prowadzenie terenowego i wojskowego wywiadu.

Natomiast zastępcą ds. publicznych i socjalnych miał być „dotychczasowy zastępca komendanta dzielnicowego, jeśli jest człowiekiem zdatnym, rzutkim, energicznym i przedsiębiorczym”. W zakres jego obowiązków wchodziły następujące kwestie:

1. obserwacja życia publicznego i socjalnego w poszczególnych dzielnicach;
2. wywiad dotyczący innych grup i organizacji;
3. rejestracja volksdeutschów, „szpicli i Polaków, którzy są w Gestapo”;
4. rejestracja rodzin, które potrzebują charytatywnej pomocy. „Wykazy te należy przekazać II zastępcy komendanta miasta. Uwzględnić należy wszystkie polskie rodziny, których głowa w niewoli przebywa”.

Funkcję zastępcy komendanta miasta Poznania ds. wojskowych objął na mocy omawianego zarządzenia ppor. Marian Jachimski „Machoń II”.

Następstwem wspomnianej fali aresztowań był zakaz pertraktacji z innymi organizacjami konspiracyjnymi bez zgody komendanta miasta⁴³.

Działaność środowisk harcerek w NOB/AN

W ramach NOB działała duża grupa młodzieży poznańskiej, w tym wielu członków ZHP. Ci ostatni wywodzili się przede wszystkim ze środowiska skupionego wokół przedwojennej oficyny wydawniczej „Harcerstwo Polskie”. Przywódcą tej grupy przed wojną był hm. RP Stanisław Sedlaczek, a współpracownikami hm. Sylwester Pie-

trzykowski i hm. Leon Świętkowiak. Harcerska struktura konspiracyjna wywodząca się z tego środowiska powstała jesienią 1939 r. i używała nazwy Harcerstwo Polskie (HP) lub Harcerstwo.

Grupy związane z HP w Poznaniu wywodziły się z następujących przedwojennych struktur: 16 Poznańskiej Drużyny Harcerzy (grupa Lecha Masłowskiego), 17 PDH (grupa Andrzeja Otmianowskiego) i z Hufca Jeżyce (phm. Bogdan Hancyk). Nawiązano również kontakty z konspiracyjnym środowiskiem Hufca Śródka (phm. Kazimierz Mielcarek) i Hufca Winiary (Teodor Łagoda).

Funkcję komendanta HP w Poznaniu pełnił hm. Leon Świętkowiak, a jego zastępcą był phm. Bogdan Hancyk. Utworzono komendę miasta, która dzieliła się na Obwody Poznań-Wschód i Poznań-Zachód⁴⁴. Strukturę organizacyjną oparto na systemie trójkowym. Kontakty utrzymywali tylko kierownicy „trójek”. Wiosną 1940 r. środowisko liczyło ok. pięćdziesięciu harcerzy.

W ramach działalności informacyjno-propagandowej HP wydawało gazetkę konspiracyjną „Zerwiemy Pęta”. Redagował ją Bogdan Hancyk przy współpracy Ignacego Nowickiego. Gazetka ukazywała się od października 1939 r. do przełomu kwietnia i maja 1940 r. Zawierała wiadomości radiowe z komentarzami (z nasłuchu m.in. radia Tuluza i BBC), artykuły oraz utwory satyryczne. Na winiecie czasopisma widniał m.in. orzeł w koronie rozrywający szponami krępujący go łańcuch. Autorami winiety byli Marian Sławiński i Przemysław Wolniewicz⁴⁵.

Hancyk był inicjatorem akcji malowania haseł antyniemieckich i swastyk na budynkach, w których mieszkali renegaci.

Już jesienią 1939 r. doszło do nawiązania kontaktów HP z NOB⁴⁶. Utrzymywał je Świętkowiak bezpośrednio z komendantem NOB Antonim Wolniewiczem, a początkowo także z Antonim Dargasem. Następstwem podjętej współpracy była działalność harcerska w NOB. Przykładem może być tu grupa HP-NOB Witolda Józwiaka „Mściwoja” i Lecha Masłowskiego „Jerzego”, wywodząca się z 16 PDH, a działająca na terenie Obwodu Śródmieście. Struktura ta miała lokale kontaktowe i rozdzielnie prasy przy ul. Nowowiejskiego 6 i ul. Ogrodowej 11⁴⁷. Dzięki kontaktom z Masłowskim lub Witoldem Józwiakiem dołączył do nich harcerz 21 PDH Czesław Józwiak wraz

⁴⁴ *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 197; A. Pietrowicz, *Struktury konspiracyjne Polskiego Państwa Podziemnego...*, s. 22.

⁴⁵ R. Macyra, *Prasa konspiracyjna w Kraju Warty...*, s. 155; *idem*, *Ludzie prasy konspiracyjnej w Poznaniu...*, s. 46–47.

⁴⁶ *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 196–197; A. Pietrowicz, *Struktury konspiracyjne Polskiego Państwa Podziemnego...*, s. 22; C. Łuczak, *Konspiracja narodowa w Wielkopolsce...*, s. 238.

⁴⁷ B. Kowalczyk, *Szesnastaków frontowe boje i podziemne działania, czyli o Drużynie Poznańskich Bema-rów i jej członkach w latach drugiej wojny światowej 1939–1945*, Poznań 1994, s. 103–107; AIPN Po, 08/418, Protokół przesłuchania podejrzanego J. Pazoły, Warszawa, 25 I 1949 r., k. 55; *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 348.

z grupą swoich przyjaciół z oratorium salezjańskiego, Edwardem Klinikiem, Franciszkiem Kęsym, Edwardem Kaźmierskim i Jarogniewem Wojciechowskim (późniejsi błogosławieni, wyniesieni na ołtarze przez Ojca Świętego Jana Pawła II w 1999 r.).

W myśl dyrektyw Świątkowiaka grupa ta, podobnie jak inne grupy HP, poza kolportażem m.in. pisma NOB „Polska Narodowa”, zajmowała się działalnością informacyjno-wywiadowczą, prowadząc rozpoznanie obiektów administracyjnych, gospodarczych, wojskowych czy policyjnych okupanta w Dzielnicy Śródmieście⁴⁸.

2 stycznia 1940 r. w lokalu przy ul. Nowowiejskiego 6 Masłowski zorganizował uroczystą zbiórkę w pierwszą rocznicę śmierci Romana Dmowskiego. W lutym 1940 r. grupa „Jerzego” przeprowadziła akcję prowokacyjną przeciwko sześciu osiedleńcom z Estonii i Łotwy, polegającą na wrzuceniu do ich mieszkań ulotek antyniemieckich napisanych w języku niemieckim z jednoczesnym powiadomieniem Gestapo. Innymi ważnymi zadaniami członków HP-NOB było np. sporządzanie rejestru volksdeutschów oraz udział w akcji pomocy społecznej, w tym dla Polaków osadzonych w obozie wysiedleńczym przy ul. Bałtyckiej⁴⁹. W połowie 1940 r., gdy w Poznaniu pojawili się jeńcy francuscy, starano się dostarczyć im napisane w ich języku ojczystym informacje o sytuacji wojennej.

Organizacja Jedności Narodowej

Organizatorzy podziemia narodowego w Kaliszu w znacznej mierze wywodzili się ze struktur przedwojennego Okręgu Kaliskiego SN. Podjęli oni działalność już w październiku 1939 r., tworząc polityczno-wojskową organizację pod nazwą Organizacja Jedności Narodowej. Jej organizatorami byli⁵⁰ o. Julian Mirochna i ks. Stanisław Zaborowicz. Na czele OJN stanął działacz SN Antoni Strzelczyk „Kazik”.

Według dokumentów niemieckich organizacja przystąpiła do szerszej działalności organizacyjnej w lutym 1940 r.⁵¹ W czerwcu 1940 r. do OJN został zaprzysiężony mjr Jan Tomasz Stengert „Siwy”⁵². W tym czasie był związany z działającym na terenie

⁴⁸ M. Woźniak, *System okupacyjny Kraju Warty* [w:] *Dzieje Poznania*, red. J. Topolski, t. 2, cz. 2, s. 1398; R. Sierchuła, „Poznańska Piątka” – historia wojenna, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, nr 5–6, s. 136–143.

⁴⁹ B. Kowalczyk, *Szesnastaków frontowe boje...*, s. 105.

⁵⁰ E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 337; AIPN Po, 003/311, Raport o wszczęciu wstępnego agenturalnego rozpracowania, Kalisz, 27 I 1951 r., k. 5; AIPN Po, 05/106, Krótka monografia powiatu kaliskiego za lata 1945–1948, k. 2.

⁵¹ AIPN Ld, 1/198, Zwischenbericht über die Widerstandsorganisation „Jedność Narodowa” in Kalisch, Kalisz, 25 XI 1941 r., k. 8.

⁵² AIPN Po, 003/111, Raport o wszczęciu wstępnego agenturalnego rozpracowania, Kalisz, 21 I 1951 r., k. 4. Według innych źródeł w ZWZ Stengert działał od sierpnia do października 1940 r. (*Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, t. 1, s. 488; K. Komorowski (w książce *Polityka i walka...*,

Kalisza ZWZ. Spośród innych osób z kierownictwa OJN w dostępnych publikacjach⁵³ wymieniani są jeszcze Antoni Lutosławski i ppor. Adam Olszewski.

Według dokumentów niemieckich organizacja utworzyła trzynaście struktur organizacyjnych – rejonów. Struktura organizacyjna oparta była na systemie piątkowym, a każdy rejon składał się z czterech, pięciu grup pięcioosobowych⁵⁴. Swoim zasięgiem organizacja obejmowała tereny powiatów: kaliskiego, konińskiego, kolskiego, ostrowskiego i tureckiego⁵⁵.

Placówki OJN, poza samym Kaliszem, działały także na terenie powiatu kaliskiego, m.in. w Błaskach, Godzieszach Wielkich i Opatówku⁵⁶. Kaliskim komendantem powiatowym OJN został Tadeusz Sobański, a tureckim Kazimierz Sekura „Łysy”⁵⁷.

Na terenie powiatu ostrowskiego komendantem OJN był ppor. Antoni Sobczak, a jego zastępcą Franciszek Jujka. Placówką w Ołoboku dowodził Antoni Hys⁵⁸.

OJN była organizacją wojskową. Według sprawozdania niemieckiej policji państwowej miała gromadzić broń, prowadzić sabotaż w zakładach pracy, uprawiać dywersję i wspomagać w uciezkach jeńców alianckich⁵⁹.

Zachowała się treść przysięgi organizacyjnej. Piotr Kosobudzki tak opisał przebieg zaprzysiężenia:

Szeregiem ustawiliśmy się pod ścianą, z ust inspektora padł cichy rozkaz. – Do przysięgi! – Po czym uroczyście zarecytował słowa przysięgi, a my w pełnym skupieniu i [z] powagą powtarzaliśmy za nim. Brzmiała ona następująco: Przy-

s. 203) grono kierownicze przedstawia następująco: komendant Antoni Strzelczyk, sprawy ideowo-wychowawcze i samopomoc o. Julian Mirochna, szef wyszkolenia wojskowego mjr Jan Stengert oraz Stanisław Brzęczyk, Marian Karnage i ks. Stanisław Zaborowicz.

⁵³ AIPN Po, 003/111, Raport..., k. 13; *Armia Krajowa: zarys historii wojennej kaliszan: 1914–1945*, oprac. J. Piotrowski, Kalisz 2004, s. 120–121; A. Rusin, *Nad Wartą, Prosną i Wisłą. Wspomnienia działacza narodowego od lat trzydziestych do dziewięćdziesiątych obecnego stulecia*, Warszawa, 1993, s. 62–63; J.J. Terej, *Rzeczywistość i polityka...*, s. 169.

⁵⁴ AIPN Ld, 1/198, Zwischenbericht über die Widerstandsorganisation..., k. 8.

⁵⁵ E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 337; J.J. Terej (w książce *Rzeczywistość...*, s. 169) zasięg organizacji zmniejszył do terenu powiatów kaliskiego i tureckiego. W publikacji *Południowo-zachodnia Wielkopolska w walce z hitlerowskim okupantem*, red. B. Polak, Kościan 1972, s. 23, stan organizacji na początek 1940 r. określono jako „ponad 200 członków, zorganizowanych w 25 grup pięcioosobowych na terenie Kalisza i powiatów: kaliskiego, ostrowskiego i kępińskiego”; zob. też *Dzieje Kalisza*, red. W. Rusiński, Poznań 1977, s. 643–644.

⁵⁶ AIPN Po, 003/111, Raport..., k. 14.

⁵⁷ *Ibidem*, k. 5; P. Kosobudzki, *Przez druty, kraty i kajdany. Wspomnienia partyzanta NSZ*, Wrocław 1997, s. 57–61.

⁵⁸ E. Serwański, *Ostrów Wielkopolski i jego region w okresie II wojny światowej (1939–1945)*, Poznań 1992, s. 167, 168, 175; *W konspiracji wielkopolskiej 1939–1945. Wybór wspomnień*, opracował Z. Szymankiewicz. Poznań 1993, s. 352–354. Znaczna część członków OJN w pow. ostrowskim, należała do TOW.

⁵⁹ AIPN Ld, 1/198, Zwischenbericht über die Widerstandsorganisation..., k. 8.; E. Serwański, *Wielkopolska...*, s. 338.

sięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcy Świętej Jedyndemu być wiernym Ojczyźnie mej, Rzeczypospolitej Polskiej, stać na straży honoru imienia polskiego, Komendantom Organizacji być uległym, rozkazy dowódcy i przełożonych wiernie wykonywać, tajemnic Organizacji strzec, za sprawę Ojczyzny mej walczyć do ostatniego tchu w piersiach bez żadnej osobistej prywaty i w ogóle postępować tak, abym mógł żyć i umierać jak prawy obywatel polski. Tak mi dopomóż Bóg i święta Syna jego Męka. OJN: Przyjmuję Cię w szeregi Żołnierzy Wolności, obowiązkiem Twoim będzie walka o wyzwolenie Ojczyzny. Zwycięstwo Będzie Twą nagrodą, zdrada karana będzie śmiercią⁶⁰.

Organizacja prowadziła ponadto ożywioną działalność wydawniczą. W związku z likwidacją przez niemieckie władze okupacyjne prasy w języku polskim pisma konspiracyjne odgrywały znaczącą rolę w przekazywaniu informacji wojennych i propagandowych. Kalisz i Ostrów Wlkp. stanowiły, poza Poznaniem, ważne centra wydawnicze prasy o orientacji narodowej. Grupa kaliska wydawała pisma o następujących tytułach: „Armia Narodowa” – edycja ostrowska, „Jedność Narodowa” – edycja kaliska i „Armia Narodowa” – edycja kaliska (kontynuacja gazety „Jedność Narodowa”⁶¹), ponadto kolportowano wydawane w GG przez Centralny Wydział Propagandy KG NOW pismo konspiracyjne „Walka”⁶².

Pismo „Jedność Narodowa” wydawane było na powielaczu w Kaliszu. W skład zespołu redakcyjnego wchodził: Adam Olszewski, Antoni Strzelczyk, Konstanty Szurczak, o. Julian Mirochna. Ukazywało się od lutego 1940 r. Strzelczyk i Szurczak prowadzili nasłuch radiowy audycji angielskich, korzystając z aparatów radiowych o. Mirochny ukrytych na terenie klasztoru franciszkanów w Kaliszu. Artykuły i informacje drukowano w domu położonym przy ul. Widok 51. Gazeta wychodziła w nakładzie ok. 250 egz. do lutego 1941 r. Kolportowano ją na terenie powiatów kaliskiego i ostrowskiego⁶³. Kontynuacją pisma był periodyk „Armia Narodowa”. W zbiorach autorów artykułu zachowały się dwa numery tego pisma, z listopada i grudnia 1940 r.

⁶⁰ P. Kosobudzki, *Przez druty, kraty i kajdany...*, s. 58.

⁶¹ R. Macyra, *Prasa konspiracyjna w Kraju Warty...*, s. 128, 130, 245, 255; *Centralny katalog polskiej prasy konspiracyjnej 1939–1945*, oprac. L. Dobroszycki, Warszawa 1962, s. 21 (w tej publikacji „Armia Narodowa” odnotowana jest jako pismo SN z Warszawy).

⁶² AIPN Ld, 1/198, *Zwischenbericht über die Widerstandsorganisation...*, k. 8. Według ustaleń Mariana Woźniaka ks. dr Zaborowicz (jeden z liderów OJN) nawiązał bliżej nieokreślone kontakty z Tajną Organizacją Narodową, która z jego inicjatywy rozpoczęła wydawanie gazetki „In hoc signo vinces” („W tym znaku zwyciężysz”). Prawdopodobnie gazetę drukowano (powielano?) w Kleczewie lub ŚlesinieGk (*Encyklopedia konspiracji...*, s. 568; na temat TON zob. *Gniezno i ziemia gnieźnieńska. Walka o wolność narodową i społeczną 1918–1945*, red. J. Topolski, B. Polak, Gniezno 1978, s. 406–415; R. Macyra, *Prasa konspiracyjna w Kraju Warty...*, s. 131–132).

⁶³ R. Macyra, *Prasa konspiracyjna w Kraju Warty...*, s. 130; *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 233–234.

(numery 25 i 30, Rok II). Mimo że, podobnie jak „Jedność Narodowa”, czasopismo było drukowane w Kaliszu, na winiecie wpisywano Warszawę. Jako wydawcę podawano skrót OJNAK. Pismo ukazywało się 2–3 razy w miesiącu. Według Romana Macyry skład redakcyjny był taki sam jak w przypadku „Jedności Narodowej”, poszerzony tylko o Mariana Grzeźczyka⁶⁴. „Armia Narodowa” wydawana była również przez OJN na terenie Ostrowa Wielkopolskiego. Zespół redakcyjny tego periodyku tworzyli tam: Antoni Sobczak, o. Julian Mirochna, Franciszek Jujka „Mściśław”, „Maciej” (N.N.), drukował natomiast Stanisław Piekarski. Kolportażem zajmował się Jujka. Pismo ukazywało się od lutego do marca 1941 r. Prawdopodobnie druk w Ostrowie rozpoczęto z inicjatywy o. Mirochny po rozbiciu przez Gestapo redakcji kaliskiej⁶⁵.

Kontakty OJN i ZWZ w Kaliszu

Na przełomie lat 1939 i 1940 na terenie powiatu kaliskiego rozpoczęto tworzenie Inspektoratu Rejonowego ZWZ Kalisz, podlegającego organizacyjnie Okręgowi Łódź. Pierwszym twórcą struktur był ppor. Emil Sztark „Mocny”⁶⁶, który objął komendę IR Kalisz. Komendantem Obwodu Kalisz ZWZ mianowano ppor. rez. Wiesława Laskowskiego „Sławka”⁶⁷, który nawiązał kontakty ze strukturami OJN i podjął współpracę z o. Mirochną. Latem 1940 r. doszło do sporów personalnych przy podjętych przez IR Kalisz próbach scalenia struktur OJN z ZWZ. Konflikt wykorzystali politycznie kaliscy narodowcy, którzy podpisali umowę scaleniąwą z ppor. Sztarkiem, a później odmówili współpracy, określając ZWZ jako ekspozyturę sanacji. O kontaktach OJN i ZWZ informował gen. Kazimierza Sosnkowskiego gen. Stefan Rowecki, pisząc:

Stronnictwo Narodowe wystąpiło do walki przeciw nam, zwłaszcza na terenie Kalisza. W Kaliszu inspektor główny K[o]m[en]dy Gł[ównej] 30–31 października 1940 r. zetknął się z miejscowymi przywódcami Stronnictwa Narodowego

⁶⁴ R. Macyra, *Prasa konspiracyjna w Kraju Warty...*, s. 245; S. Lewandowska, *Polska konspiracyjna prasa informacyjno-polityczna 1939–1945*, Warszawa 1982, s. 41.

⁶⁵ R. Macyra, *Prasa konspiracyjna w Kraju Warty...*, s. 129.

⁶⁶ Emil Sztark „Mocny” (1895–1972) – podporucznik Wojska Polskiego (starszeństwo 1 IX 1920 r.), służył w 23 pułku ułanów, od 1924 r. w rezerwie. Mieszkał w Kaliszu. Uczestnik kampanii 1939 r., zaprzysiężony do SZP-ZWZ. Organizator Inspektoratu Rejonowego ZWZ w Kaliszu. Aresztowany 6 II 1941 r. i wysłany do KL Auschwitz, gdzie przebywał do 5 XI 1941 r., po powrocie do Kalisza wysłany na przymusowe roboty do Wrocławia. Tam aresztowany i w lipcu 1944 r. wysłany do KL Gross-Rosen.

⁶⁷ Wiesław Kazimierz Laskowski „Sławek” (1913–1944?) – podporucznik rezerwy Wojska Polskiego (starszeństwo 1 I 1938 r.), pracował w sądzie w Kaliszu, przed wojną mieszkał w Warszawie. Uczestnik kampanii 1939 r., zaprzysiężony do SZP-ZWZ, komendant Obwodu Kalisz ZWZ. Po aresztowaniu ppor. Sztarka mianowany komendantem IR Kalisz ZWZ. W październiku 1941 r. wyjechał do Warszawy, gdzie został aresztowany w marcu 1944 r.

wego oraz nowymi kierownikami tzw. Armii Narodowej (Antoni Wolniewicz). Jedni i drudzy występowali zdecydowanie agresywnie przeciwko SSS [kryptonim ZWZ] właśnie dlatego, że jest on podporządkowany rządowi. Oświadczyli pełną nieufność do rządu i wszelkich jego poczynań w Kraju. Nieufność względem rządu uzasadniają brakiem właściwego przedstawiciela Stronnictwa Narodowego [w rządzie]. Delegata w Poznaniu zaledwie tolerują. Odżegnywali się od jakiegokolwiek współpracy bojowej. Wychodzą z tego, że Stronnictwo Narodowe przestało być grupą polityczną, a stało się ruchem narodowym i wyzwolenie Kraju zapewni tylko armia narodowa, którą tworzą i przeciwstawiają SSS. Ofic[er] zawod[owy] (mjr Stengert) powtórzył inspektorowi K[o]m[en]dy Gł[ównej] opinię swego podwładnego, że „lepiej, żeby Polska była w niewoli, jeśli nie ma być narodową”. W rozumieniu Stronnictwa Narodowego armia narodowa dąży do wyzwolenia Kraju i opanowania go pod względem społeczno-politycznym. W tym celu przewiduje własny rząd partyjny. Zaślepienie i niechęć do SSS przebijają z każdego wyводу przedstawicieli politycznych i wojskowych. Kazano lokalnej organizacji Strzelczyka (obóz jedności narodowej) [Organizacja Jedności Narodowej] wejść do SSS celem rozbicia SSS. Komendant uchylił się od rozmowy z inspektorem K[o]m[en]dy Gł[ównej], nie poddał się inspekcji, mimo że od sierpnia 1940 r. był zaprzysiężony SSS i składał raporty, uważając, że inspekcja jest dowodem braku zaufania do niego, oświadczył Komendantowi Okręgu Łódź, że uważa się za zwolnionego z przysięgi SSS. Antoni Wolniewicz oświadczył, że Strzelczyk działał w myśl dyrektywy armii narodowej⁶⁸.

Kontakty OJN z NOB

Od zimy 1939 r. NOB rozpoczęła organizowanie Rejonu Nr 4 obejmującego tereny Ostrowa Wlkp., Jarocina, Krotoszyna i Kępna. Inspektorem tego rejonu został Ludwik Nowak „Południowy”, a po nim Władysław Grzędzielski „Wojciech”. Grzędzielski jako jeden z pierwszych działaczy NOB nawiązał kontakt z OJN. Po początkowej niechęci ze strony OJN, w wyniku otrzymanych przez NOB pełnomocnictw z ZG SN w Warszawie, nastąpiło połączenie organizacji. W związku z tym w strukturach NOB powołano Rejon nr 5 obejmujący powiaty: kaliski, koniński, kolski i turecki. Inspektorem rejonowym został początkowo Strzelczyk, a po nim Grzędzielski.

Współpraca z TOW

Znacznie wcześniej doszło do połączenia OJN z Tajną Organizacją Wojskową. Została utworzona w listopadzie 1939 r. na terenie Ostrowa Wlkp.⁶⁹ Jej komendantem był Marian Grześczyk „Winkelfeld”, którego wspierała Rada Organizacyjna przemianowana w styczniu 1940 r. na Sztab Wykonawczy. W jego skład wchodził: Antoni Piekarek, Władysław Plewa, Wincenty Franc, Sylwester Michalski, Leon Działoszyński, Jan Kosmala i Aleksander Prałat⁷⁰. Organizacja działała w systemie piątkowym na terenie ośmiu rejonów wojskowych i obiektów wydzielonych⁷¹.

Znaczącą rolę w działalności TOW odegrał wspomniany już Ludwik Nowak, działacz NOB, który rozszerzył działalność organizacyjną na całą południową Wielkopolskę. W grudniu 1939 r. odbyło się w Ostrzeszowie spotkanie organizatorów konspiracji wojskowej z terenu południowej Wielkopolski w celu powołania wspólnego kierownictwa. W spotkaniu tym uczestniczyli m.in.: Ludwik Nowak, Marian Grześczyk, Antoni Strzelczyk, Wacław Kotecki, Janusz Podlewski, Franciszek Gawrych, Antoni Kubicki i Stefania Persa. Reprezentowali oni powiaty: kaliski, ostrowski, kępiński, krotoszyński i jarociński⁷². W styczniu 1940 r. TOW weszła w skład OJN, a od lutego 1940 r. była ściśle powiązana z NOB⁷³. W przyjętym 21 stycznia 1940 r. „Postanowieniu Sztabu Wykonawczego TOW” uchwalono schemat organizacji terytorialnej, zakładający podjęcie działalności w rejonach Ostrzeszowa, Kępna i Pleszewa oraz nawiązanie kontaktów z Kaliszem, Łodzią, Warszawą i Poznaniem⁷⁴. Łączność organizacyjną z Kaliszem zapewniały kurierki: Wiktorzanka i siostry Roszak⁷⁵.

Armia Narodowa

W pierwszej połowie 1940 r. w skład gremium kierowniczego NOB weszli działacze OJN z Kalisza – o. Julian Stefan Mirochna, który objął funkcję kierownika

⁶⁹ Według dokumentu organizacyjnego TOW powstała 10 XI 1939 r. podczas narady ośmiu działaczy. Spotkanie odbyło się w mieszkaniu Wincentego Franca (Dokument organizacyjny z dnia 10 XI 1939 r. (zbiory Rafała Sierchuły)).

⁷⁰ Rozkaz nr 3 Komendanta powiatowego TOW, 23 I 1940 r. (zbiory Rafała Sierchuły). W rozkazie tym znajdują się nominacje: do stopnia porucznika dla Antoniego Sobczaka i do stopnia podporuczników dla A. Piekarka, Działoszyńskiego, Plewy, Franca, Michalskiego, Kosmali, Prałata, S. Piekarskiego.

⁷¹ AIPN Po, 05/64, Charakterystyka kontrwywiadowcza miasta i powiatu Ostrów Wlkp., Ostrów Wlkp., 15 III 1956 r., k. 5–6; E. Serwański, *Ostrów Wielkopolski...*, s. 167; E. Jakubek, *Ostrowski ośrodek Armii Krajowej*, Ostrów Wlkp. 2005, s. 84–87.

⁷² M. Woźniak, *Polskie organizacje wojskowe w południowej Wielkopolsce...*

⁷³ *Encyklopedia konspiracji...*, s. 569. W styczniu 1940 r. TOW podporządkowało się również ZWZ.

⁷⁴ Postanowienie Sztabu Wykonawczego TOW, 21 I 1940 r. (zbiory Rafała Sierchuły).

⁷⁵ AIPN Po, 05/64, Charakterystyka kontrwywiadowcza..., k. 6.

Wydziału Opieki Społecznej, i mjr Jan Tomasz Stengert, który został doradcą wojskowym organizacji. Połączone organizacje OJN i NOB zaczęły używać nazwy Armia Narodowa.

1 września 1940 r. wprowadzono Regulamin organizacyjny nr 1 Narodowej Organizacji Bojowej Komendy Dzielnicy Zachodniej⁷⁶.

W dokumencie tym określono m.in.:

Stronnictwo Narodowe na ziemiach zachodnich przyjmuje nazwę jednolitą na czas okupacji – „Narodowa Organizacja Bojowa”. Oficjalną nazwą używaną publicznie jest – „Armia Narodowa”.

Narodowa Organizacja Bojowa jest organizacją jednolitą, o charakterze wojskowym i publiczno-społecznym, opartą na idei narodowej. Obejmuje zatem życie cywilne, jak i wojskowe w jedną niepodzielną całość. Wywodzi się z Ruchu Wszechpolskiego i jest dalszym ciągiem toczzonej walki przez Obóz Wielkiej Polski i Stronnictwo Narodowe. [...] Jest organizacją powszechną, obejmującą cały naród na przestrzeni czasu, terenów przez Niego zamieszkałych bez względu na uwarstwienie stanowe⁷⁷.

Celem i zadaniem NOB było:

1. zorganizować wszystkich Polaków w kadry bojowe,
2. przepoić ideą narodową,
3. pogłębić myśl ideową [Romana] Dmowskiego i wychowywać w niej społeczeństwo polskie,
4. uświadamić społeczeństwo w chwilach krytycznych i wskazywać właściwe drogi działania w imię dobra Narodu,
5. czuwać nad godnością i honorem Polaka,
6. stwarzać wszelkimi środkami do dyspozycji zostającymi rząd duchowy i faktyczny nad Polakami zostającymi pod okupacją,
7. kierować akcją bojową tak, iżby przyniosła realny skutek dla sprawy narodowej Polski,
8. celem zasadniczym jest wszelkimi sposobami oczyścić kraj z wroga,
9. opanować życie wewnętrzne Narodu i urządzić je w imię Idei narodowej, w myśl potrzeb Narodu [...] to znaczy nie dopuścić do zaistnienia ustrojów opartych na przesłankach międzynarodowych: a. przeżytej demokracji, której przedsmak mieliśmy do 1926 r., b. wytypić partyjnictwo i pieniactwo

⁷⁶ AIPN Ld, 1/208, Regulamin organizacyjny nr 1, b.d., k. 40–45 (Aneks I, dokument 1).

⁷⁷ *Ibidem*, k. 40.

polskie – zgubne w życiu zbiorowym narodu, a podtrzymywane przez wrogo usposobionych nam sąsiadów, c. nie dopuścić do zradykalizowania życia społecznego w myśl światopoglądu komunistycznego czy socjalistycznego [...], d. nie dopuścić do totalnych rządów klikki autorytarnej czy zespołowej – działających w imię potrzeb materialnych jednostek czy grup [...].

10. celem ostatecznym walki musi być Polska Wielka Narodowo-Katolicka⁷⁸.

Struktura organizacyjna NOB-AN

Terenem działania NOB miały być ziemie włączone do Rzeszy na mocy dekretów z października 1939 i maja 1940 r., obejmujące okręgi: Poznański, Pomorski⁷⁹, Włocławski⁸⁰, Łódzki⁸¹ oraz Śląski⁸². NOB „stara się o wpływy na ziemiach leżących po Odrę oraz wśród Polaków zamieszkałych w głębi Rzeszy. Działa jako samodzielna jednostka organizacyjna wydzielona w formie dzielnicy zachodniej z ogólnej organizacji działającej na obszarze całej Polski”⁸³.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ Kierownikiem Okręgu Pomorze NOB był Wacław Ciesielski „Roman” (K. Komorowski, *Konspiracja pomorska 1939–1947. Leksykon*, Gdańsk 1993, s. 162. Autor tego opracowania wymienia również komendantów rejonów NOB: Bydgoskiego – Adam Lewandowski, Franciszek Jabczyński; Grudziądzkiego – Poraziński, Szulz; Toruńskiego – prawdopodobnie W. Ciesielski; Inowrocławskiego – Tadeusz Skrzypczyński, Wacław Bagaziński i pchor. rez. Kwiatkowski (w rzeczywistości był to pchor. rez. Roman Umiński „Romek”). Z kolei L. Dombek i A. Nowicki w książce *Tajne organizacje wojskowe w Inowrocławiu na terenie Kujaw Zachodnich w latach 1939–1945*, Inowrocław 1997, s. 70, identyfikują Wacława Pagazińskiego jako Wacława Bagazińskiego. Zob. też B. Ziółkowski, *Polskie Podziemie na Kujawach Wschodnich i Ziemi Dobrzyńskiej w latach 1939–1945*, Toruń 2008, s. 507);

⁸⁰ Komendantem Okręgu Kujawsko-Dobrzyńskiego struktury wojskowej SN, podlegającej NOB Dzielnicy Zachodniej, w pierwszym półroczu 1940 r. był ppor. rez. Edward Mirecki. Komendantem Podokręgu Inowrocław struktury wojskowej SN w 1940 r. był ppor. rez. inż. Józef Frommholz „Świętobór” (B. Ziółkowski, *Polskie Podziemie na Kujawach Wschodnich...*, s. 507–510).

⁸¹ O funkcjonowaniu Rejonu NOB Łódź (Łódź, Sieradz, Łęczyca, Łask) wspomina Nikodem Pałasiak w opracowaniu *W służbie podziemnej Wielkopolski...* Struktura ta do 1941 r. nie wchodziła w skład Dzielnicy Zachodniej NOB. Włączenie tego obszaru nastąpiło w chwili powstania Okręgu Poznańskiego NOW (R. Sierchuła, *Narodowa Organizacja Wojskowa w Kraju Warty [w:] Obóz narodowy w obliczu dwóch totalitaryzmów*, red. R. Sierchuła, Warszawa 2010, s. 91, 95).

⁸² Struktury NOB zorganizowano na terenie Zagłębia Dąbrowskiego. Dowodził nimi kpt. Dionizy Ścisło. Obejmowały one m.in. Dąbrowę Górniczą, Sosnowiec i powiat będziński (K. Komorowski, *Polityka i walka...*, s. 187–190). Natomiast kwestią dalszych badań pozostaje sprawa działań i identyfikacji organizacji o nazwie Narodowa Organizacja Bojowa Związku Jaszczurczego, wspomianej w książce Bogusława Jędrzejca *Walka i pamięć. Przyczynek do dziejów najnowszych Zagłębia i Śląska 1939–1946*. Rybnik 2010.

⁸³ AIPN Ld, 1/208, Regulamin organizacyjny nr 1, k. 41.

W cytowanym dokumencie przedstawiono także strukturę organizacji w terenie. Tworzyły ją cztery zasadnicze szczeble: dzielnica, okręg, rejon i powiat.

Dzielnica podlegała Zarządowi i Komendzie Głównej w Warszawie. Na czele Dzielnic Zachodniej stał jej komendant, zatwierdzony przez władze centralne. Siedzibą komendy dzielnicy był Poznań. Komendant odpowiadał osobiście za całokształt działalności na terenach mu podległych przed władzami naczelnymi, a członkowie sztabu dzielnicy odpowiadali przed jej komendantem. Sztab dzielnicy był ciałem doradczym, a wykonawczym tylko po uzgodnieniu z komendantem w zakresie danego resortu. Komenda dzielnicy dzieliła się na dwie części: sztab wojskowy i sztab cywilny. Sztab wojskowy składał się z czterech referatów: wojskowego, policji, wywiadu i łączności. Kierownikiem sztabu był szef referatu wojskowego. Sztab cywilny również składał się z czterech członków, szefów referatów: ds. społeczno-publicznych, administracyjnego, propagandy i spraw gospodarczo-aprowizacyjnych. Kierownikiem sztabu miał być szef ds. społeczno-publicznych lub administracyjnych.

Drugim szczeblem organizacyjnym był okręg, pokrywający się zasadniczo z terenem administracyjnym przedwojennego województwa. Kierownictwo okręgu podlegało komendantowi dzielnicy. Sztab komendy okręgu składał się z takiej samej liczby referatów jak sztab komendy dzielnicy. Wyjątek stanowił Okręg Poznański NOB, którego komenda składała się z dwóch członków: komendanta organizacyjno-wojskowego i jego zastępcy ds. porządku i bezpieczeństwa publicznego.

Okręg dzielił się na rejony, które obejmowały kilka powiatów. Teren działania każdego rejonu określała komenda dzielnicy po uzgodnieniu z komendą okręgu. Na czele rejonu stał jego komendant. Siedzibą rejonu było miejsce zamieszkania komendanta rejonu lub miejsce jego działania. W skład sztabu rejonu wchodził: szef wojskowy, szef policji, szef wywiadu i szef łączności. Miasto Poznań miało status rejonu.

Podstawową komórką organizacyjno-terenową był powiat. Sztab powiatu składał się z komendanta powiatu, jego zastępcy i sześciu członków, szefów referatów: policyjnego, wywiadowczego, łączności, administracji, ds. publiczno-społecznych i propagandy. Referaty dzieliły się na podreferaty. Powiat w swej strukturze dzielił się na obwody (dawne gminy wiejskie), dzielnice (gdzie miasta powiatowe liczyły powyżej 25 tys. mieszkańców) oraz „piątki” – najniższe komórki organizacyjne. W miejscowościach, w których udało się sformować większą liczbę „piątek”, tworzone plutony złożone z pięciu „piątek”.

We wrześniu 1940 r. Wolniewicz powołał ściśle gremium kierownicze AN, w którym znaleźli się: dr Stefan Piotrowski – doradca ds. politycznych, Hieronim Szybowski – kierownik działu administracyjnego, Józefat Sikorski – kierownik działu gospodarczego, a ponadto działacze OJN po scaleniu z NOB: o. Julian Stefan Mirochana – kierownik działu opieki społecznej oraz mjr Jan Tomasz Stengert – doradca wojskowy.

W praktyce struktura organizacyjna NOB-AN ukształtowała się następująco⁸⁴: sformowano Okręg Poznański, Okręg Śląski, Okręg Pomorski oraz Okręg Włocławski, który prawdopodobnie nie usamodzielniał się.

Okręg Poznański podzielony został na jedenaście rejonów kierowanych przez inspektorów terenowych:

- Rejon nr 1 Poznań-Miasto – inspektor ppor. rez. Stefan Chojnacki „Grom”, zastępcy: Marian Szymański i Marian Jachimski;
- Rejon nr 2 Leszno, Rawicz, Gostyń – inspektor Jerzy Kurpisz „Orlik”;
- Rejon nr 3 Śrem, Kościan, Wolsztyn, Nowy Tomyśl – inspektor Zenon Ciemniejewski „Lipa”, „Modrzew”;
- Rejon nr 4 Ostrów Wlkp., Jarocin, Krotoszyn, Kępno – inspektor Ludwik Nowak „Południowy” po nim Władysław Grzędzielski „Wojciech”;
- Rejon nr 5 Kalisz, Konin, Turek, Koło – p.o. inspektora por. Antoni Strzelczyk „Kazik”, po nim Władysław Grzędzielski „Wojciech”;
- Rejon nr 6 Środa, Września, Gniezno – inspektor Edward Nowicki „Mech”, „Marynarz”, do końca 1940 r. do tego rejonu włączono część powiatu mogileńskiego i miasto Trzemeszno;
- Rejon nr 7 Inowrocław-miasto, powiat strzelecki, część powiatu mogileńskiego, do czasu wyodrębnienia Okręgu Kujawy⁸⁵ – inspektor Tadeusz Skrzypczyński;
- Rejon nr 8 Bydgoszcz-miasto, powiat nakielski, do czasu wyodrębnienia się Okręgu Pomorze – inspektor Adam Lewandowski;
- Rejon nr 9 Wągrowiec, Żnin, Szubin – włączony do Rejonu Nr 7;
- Rejon nr 10 Oborniki, Szamotuły, Międzychód, Czarnków, Chodzież – inspektor Józef Przybyła „Kropka”;
- Rejon nr 11 Poznań-powiat – włączony do Rejonu Nr 1.

Obsada organizacyjna Rejonu nr 1⁸⁶ przedstawiała się następująco:

⁸⁴ N. Pałasik, *W służbie podziemnej Wielkopolski...*; BK, BK12778, Feliks Bajerlein, *Stronnictwo Narodowe Wielkopolski w okresie okupacji hitlerowskiej*, t. 1–4; AIPN Ld, 1/208, Raport Tajnej Policji Państwowej / Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, 30 I 1942 r.

⁸⁵ Na terenie Inowrocławia pierwsze struktury NOB powstały w grudniu 1939 r. Pierwsze spotkanie konspiracyjne odbyło się 8 XII 1939 r. w domu na skrzyżowaniu ulic Poznańskiej i Szymborskiej. Wśród organizatorów wymieniani są mjr Aleksander Oczachowski, Tadeusz Skrzypczyński i Waclaw Bagaziński (L. Dombek, A. Nowicki, *Tajne organizacje wojskowe w Inowrocławiu...*, s. 70).

⁸⁶ N. Pałasik, *W służbie podziemnej Wielkopolski...*; AIPN Ld, 1/208, Raport Tajnej Policji Państwowej / Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, 30 I 1942 r.; M. Woźniak, *Narodowa Organizacja Bojowa (1939–1941)...*, s. 63–64; BK, BK12778, F. Bajerlein, *Stronnictwo Narodowe Wielkopolski...* Ten ostatni wspomina również o komendantach obwodów: Poznań-Winiary – Józefie Remleinie oraz Poznań-Starołęka – Tadeuszu Majewiczu. Obaj ujęci przez Gestapo, jeden zmarł w obozie, drugi został zgilotynowany we Wrocławiu. Należy zaznaczyć, że struktura ta, jak się wydaje, jest niepełna i wymaga dalszych badań źródłowych.

- Powiat NOB Poznań-Wschód (od 1940 r.) – Henryk Petermann „Elli”;
- Powiat NOB Poznań-Zachód (od 1940 r.) – Mściław Frankowski „Mieczysław”;
- Dzielnica NOB Śródmieście – Bronisław Szwarz „Świerk”, po nim Marian Szymański „Cis”;
- Dzielnica NOB Jeżyce – Bruno Schneider „Zawiślański” po nim Józef Warczak „Mars”;
- Dzielnica NOB Łazarz – Marian Jęczkowiak „Księga” po nim Bronisław Szwarz;
- Dzielnica NOB Wilda – Tadeusz Chudziński;
- Dzielnica NOB Dębiec – Józef Mrozkowiak „Dąb”;
- Dzielnica NOB Stare Miasto – ppor. Marian Jachimski „Machoń II”;
- Dzielnica NOB Górczyn – Nikodem Pałasik „Wiśnia”, po nim Albin Smolanowicz „Mewa”.

Poza tym na terenie zakładów pracy, w których działała większa liczba żołnierzy NOB, tworzono Wydzielone Obwody. Powstały one w Stomilu (Posener Gummiwerke) – komendant Józef Kaczmarek i Stefan Tritt, w Dyrekcji Kolei (Reichsbahndirektion) – komendant Edmund Obremski, w Warsztatach Kolejowych⁸⁷ (Eisenbahnwerkstätten) – komendant Kazimierz Walczak.

Najważniejsze adresy organizacyjne NOB na terenie Poznania to: Garbary 47 (mieszkanie Klary Auch, w którym ukrywał się Wolniewicz), ul. Mostowa 5 (lokal sztabowy NOB), ul. Bosa 57 (zabudowania Albina Smolanowicza, magazyn NOB), ul. Dąbrowskiego 69 (mieszkanie Józefa Warczaka, tajna drukarnia), ul. Dąbrowskiego 115 (komórka legalizacyjna), plebania kościoła Zmartwychwstańców (punkt nasłuchów radiowych), ul. Dolna Wilda 28 (dom Teofili Boguckiej, lokal kontaktowy, magazyn organizacyjny, tajna drukarnia), ul. Kopczyńskiego 64 (mieszkanie Stefana Królewskiego, tajna drukarnia i punkt rozdzielczy prasy), ul. Marszałka Focha (obecnie Głogowska) 175 (centralny punkt kolportażu), ul. Chwaliszewo 6/7 (mieszkanie Wacława Gnacego, skrytka Wydziału Finansowego), ul. Mokra 12 (mieszkanie Tekli Koterasy, archiwum NOB, magazynek druków legalizacyjnych)⁸⁸.

Według zeznań Wolniewicza złożonych po aresztowaniu AN w grudniu 1940 r. miała liczyć na terenie Warthegau ponad 30 tys. żołnierzy, z czego na Poznań przypadało ponad 10 tys.⁸⁹

⁸⁷ Po wojnie Zakłady Naprawcze Taboru Kolejowego.

⁸⁸ A. Pietrowicz, *Struktury konspiracyjne Polskiego Państwa Podziemnego...*, s. 17; podane adresy przywołane za: AIPN Ld, 1/208, Raport Tajnej Policji Państwowej / Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, 30 I 1942 r., Aneks II, dokument 74).

⁸⁹ AIPN Ld, 1/208, Raport Tajnej Policji Państwowej / Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, 30 I 1942 r.

Dekonspiracja

Wiosną 1940 r. Gestapo rozbiło współpracujące z NOB Harcerstwo Polskie. Według informacji dr. Herberta Michaela, który był tłumaczem w rozprawach przed niemieckim prokuratorem Trybunału Wojennego Rzeszy, aresztowano blisko stu harcerzy⁹⁰.

Dekonspiracja OJN nastąpiła rok później w wyniku donosu przesłanego do siedziby Gestapo w Kaliszu 14 lutego 1941 r.⁹¹

26 lutego 1941 r. funkcjonariusze kaliskiego Gestapo podjęli akcję mającą na celu aresztowanie zespołu redakcyjnego pisma „Jedność Narodowa”. Informacje o jej przebiegu pozostawił w swojej relacji Antoni Kut.

W tym dniu [26 lutego 1941 r.] Gestapo w oparciu o nadesłany, jak się później okazało, anonim podjęło kroki zmierzające do likwidacji kierownictwa [organizacji], a w tym aresztowania samego Strzelczyka. Strzelczyk znajdował się wtedy w zakonspirowanym domu przy Rzeźni i mimo przewagi liczebnej funkcjonariuszy Gestapo zdołał zbiec, raniąc przy tym kilku gestapowców. [...] pomimo podjętej akcji pościgowej przez specjalne oddziały Szupo, Strzelczyk [...] [i Olszewski] przeszli po krach Prosnę, z przymarznąętą do ciała odzieżą nad ranem dotarli do Ołoboku⁹².

We wspomnianym budynku Rzeźni przy ul. POW (obecnie ul. Złota) oprócz Strzelczyka przebywał również Adam Olszewski⁹³. W strzelaninie rany mieli odnieść trzech gestapowcy⁹⁴.

⁹⁰ *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 195.

⁹¹ R. Macyra, *Prasa konspiracyjna w Kraju Warty...*, s. 131. Z opracowania na temat kaliskiego Gestapo pochodzącego z nieistniejącej w chwili obecnej Fundacji Archiwum Poznańskiej Armii Krajowej i Walki o Suwerenne Prawa Narodu w Poznaniu wynika, że do pierwszych aresztowań członków OJN doszło 23 I 1941 r. W tym dniu Gestapo aresztowało Tadeusza Sobańskiego vel Turkowskiego, komendanta OJN w Kaliszu, oraz Władysława Junorę. W czasie rewizji u zatrzymanych znaleziono maszynopis przysięgi składanej przez członków OJN oraz dwie książeczki pokwitowań OJN za wpłaty na cele organizacyjne i samopomocy (fragment opracowania bez autora i daty sporządzenia, w zbiorach Rafała Sierchuły).

⁹² Ankieta żołnierza Armii Krajowej, innej organizacji wojskowej, uczestnika konspiracji cywilnej (1939–1945) (ankieta wypełniona przez Antoniego Kuta, w zbiorach Rafała Sierchuły).

⁹³ A. Rusin, *Nad Wartą, Prosną i Wisłą...*, s. 67–68; *Armia Krajowa: zarys historii wojennej kaliszan...*, s. 121 – według tego opracowania wśród broniących się konspiratorów miał być też Konstanty Szurczak. Zgodnie z powojennymi zeznaniami żony małżeństwo zostało aresztowane w swoim mieszkaniu 26 II 1941 r. (AIPN Po, 04/481, Protokół przesłuchania świadka Stefani Szurczak, Kalisz, 14 V 1947 r., k. 111).

⁹⁴ Ranni zostali: szef Ekspozytury Policji Państwowej w Kaliszu, sekretarz kryminalny Schönrogge, urzędnik kryminalny Schäfer i SS-Reservist Rack (AIPN Ld, 1/276, Sprawozdania Tajnej Policji Państwowej – Urzędu Policji Państwowej w Łodzi do Inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga, 11 III 1941 r., k. 17; *Armia Krajowa: zarys historii wojennej*

Do listopada 1941 r. Gestapo aresztowało na terenie powiatu kaliskiego 65 osób, które oskarżono o przynależność do narodowej konspiracji i deportowano do niemieckiego obozu koncentracyjnego. Wśród aresztowanych znaleźli się wszyscy kierownicy rejonów, w liczbie dziewięciu, i większość kierowników „piątek”⁹⁵. W kwietniu 1941 r. aresztowaniami dotknięty został teren powiatu tureckiego. W rękach Gestapo znaleźli się m.in.: Kazimierz Sekura, Jan Kociołek oraz Stefan i Piotr Kosobudzczy. Trzej ostatni zdołali zbiec z aresztu⁹⁶.

Edward Serwański w swojej monografii pisze o aresztowaniu 25 członków OJN, w tym Tadeusza Sobańskiego (komendanta powiatu kaliskiego), Kazimierza Sekury, komendanta powiatu tureckiego, 16 komendantów rejonów oraz 4 franciszkanów.

Podczas rewizji przeprowadzonej przez Gestapo w klasztorze oo. Franciszkanów w Kaliszu (gdzie gwardianem był o. Mirochna) Niemcy odkryli magazyn broni i materiałów wybuchowych OJN, drukarnię oraz dwa odbiorniki radiowe.

Do września 1942 r. Gestapo aresztowało 85 działaczy OJN, z których 65 zesłano do niemieckiego obozu koncentracyjnego Auschwitz⁹⁷. Z kierownictwa organizacji ucieczką do GG uratował się o. Mirochna.

W przypadku poznańskich struktur konspiracyjnych proces infiltracji kierownictwa NOB przez Niemców rozpoczął się jesienią 1939 r. i przebiegał dwutorowo. Początkowo kierował nim niemiecki wywiad wojskowy, korzystający z pomocy agenta Zbigniewa Goździejewicza, a następnie Gestapo, któremu informacje o działalności NOB przekazywał Zenon Ciemniejewski⁹⁸.

Działalność agenturalna Goździejewicza pozwoliła Niemcom rozszyfrować powiązania i lokale kontaktowe w Warszawie, w tym kontakty z przedstawicielami kon-

kalizan..., s. 121; „Dziś za jednego Niemca śmierć poniesie 50 Polaków”. *Materiały z konferencji popularnonaukowej w Zgierzu 20 III 2012*, red. J. Wróbel, Łódź 2013, s. 57; K. Lesiakowski, *Kaliszanie – ofiary zbrodni zgieśniałej z 20 III 1942 r.*, „Rocznik Łódzki” 2012, t. 59, s. 105). W zachowanych fragmentarycznie aktach strona niemiecka jako datę tego wydarzenia podaje 27 II 1941 r. (AIPN Gk, 91/53, Akta dochodzenia w sprawie Adama Olszewskiego i innych uczestników zbrojnego starcia z funkcjonariuszami Policji Bezpieczeństwa w Kaliszu w dniu 27 II 1941 r., Łódź, 1 III 1941 r., k. 4).

⁹⁵ *Położenie ludności polskiej w Kraju Warty 1939–1945. Dokumenty niemieckie*, wyb. C. Łuczak, Poznań 1987, s. 101.

⁹⁶ P. Kosobudzki, *Przez druty, kraty i kajdany...*, s. 60–74.

⁹⁷ Z ustaleń powojennych zawartych w aktach procesowych Heinricha Noltego, zastępcy szefa kaliskiego Gestapo (a konkretnie z zeznania świadka Jana Janickiego), wynika, że z grupy tej obozy niemieckie przeżyło tylko sześć osób (AIPN Po, 04/481, Protokół przesłuchania świadka Jana Janickiego, Kalisz, 27 V 1947 r., k. 131). Wśród osób, które zginęły w KL Auschwitz, byli m.in.: Adam Baldsztet, Jan Wasilewski, Antoni Tyll, Michał Janicki, Walenty Janicki, Józef Karczewski, Marian Kolański, Henryk Kujawiński, Stanisław Paszewski, Konrad Siemiątkowski i Józef Wróbel (*ibidem*, Akta sprawy Heinricha Noltego, k. 77, 79, 87–90, 93–96, 98–99; B. Piętka, *Księga pamięci. Transporty Polaków do KL Auschwitz z Wielkopolski, Pomorza, Ciechanowskiego i Białostoczczyzny 1940–1944*, t. 1, Oświęcim 2013, s. 321, 323).

spiracyjnych władz centralnych SN w Warszawie. Ciemniejewski przekazywał regularnie informacje na temat działaczy konspiracyjnego SN w Poznaniu i powiatach. Umożliwiło to poznańskiemu Gestapo nie tylko rozbicie struktur SN (NOB-AN) w Poznańskim, ale także dokonanie spektakularnych aresztowań w konspiracyjnym Zarządzie Głównym w Warszawie.

Według sprawozdania Standartenführera Damzoga z 31 stycznia 1941 r. w dniach 6 i 11 grudnia 1940 r. aresztowano działaczy szczebla kierowniczego NOB. W trakcie kolejnej akcji, w nocy z 27 na 28 stycznia 1941 r., zatrzymano ponad 200 osób tylko na terenie Poznania⁹⁹. W sprawozdaniu z 15 kwietnia 1941 r. podano, że do tego czasu aresztowano w sumie 531 członków NOB¹⁰⁰. W kolejnym sprawozdaniu z 14 maja 1941 r. zanotowano, że w areszcie przebywa 642 członków NOB¹⁰¹.

Tak duża liczba aresztowanych zmusiła Niemców do umieszczenia ich w różnych więzieniach zarówno na terenie Kraju Warty, jak i tzw. Starej Rzeszy, m.in. w Warthe-stadt (Wronki), Rawitsch (Rawicz), Allenstein (Olsztyn), Elbing (Elbląg), Oels (Oleśnica), Glatz (Kłodzko), Bautzen (Budziszyn), Schneidemühl (Piła), Glogau (Głogów), Liegnitz (Legnica), Zwickau, Dresden (Drezno) i Berlinie.

Przy dekonspiracji NOB poznańskie Gestapo, jak już wspomniano, 18 maja 1941 r.¹⁰² dokonało aresztowań czołowych działaczy konspiracyjnego Zarządu Głównego SN w Warszawie, Mieczysława Trajdosa¹⁰³ i Aleksandra Dębskiego¹⁰⁴. W wyniku śledztwa ujawniono struktury kierownicze SN na terenie Generalnego Gubernatorstwa¹⁰⁵.

W lutym 1941 r. przybył do Warszawy o. Mirochna, jedyny ocalały z aresztowań członek kierownictwa NOB. Został on zobowiązany przez ZG SN do objęcia kierownictwa nad nadal istniejącymi strukturami NOB. Ojciec Mirochna podjął próbę odbudowy organizacji w porozumieniu z działającymi w Poznaniu Albinem Smolanowiczem i Franciszkiem Firlikiem. Już jednak w marcu 1941 r. Gestapo rozbiło tę odtwarzaną strukturę, aresztując Smolanowicza i Firlika. Kolejną próbę reaktywacji NOB o. Mirochna podjął we współpracy z mec. Hieronimem Szybowiczem,

⁹⁹ AIPN Ld, 1/279, Sprawozdanie Inspektora SiPo i SD w Kraju Warty do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy w Berlinie k. 17 (Aneks II, dokument 27).

¹⁰⁰ Aneks II, dokument 41, k. 138.

¹⁰¹ Aneks II, dokument 43, k. 182.

¹⁰² AIPN Ld, 1/280, Sprawozdanie Inspektora SiPo i SD w Kraju Warty do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy w Berlinie, 30 VII 1941 r., k. 32.

¹⁰³ Mieczysław Trajdos (1892–1942) – członek Ligi Narodowej, ZLN, SN, prezes konspiracyjnego SN. Aresztowany w maju 1941 r., rozstrzelany 7/8 VII 1942 r.

¹⁰⁴ Aleksander Dębski (1890–1942) – w latach 1925–1926 wojewoda wołyński; współtwórca i w latach 1926–1933 przewodniczący Wydziału Wykonawczego Obozu Wielkiej Polski; 1928–1930 poseł; 1935–1939 członek KG SN. Aresztowany w maju 1941 r., zginął 31 I 1942 r.

¹⁰⁵ AIPN Ld, 1/208, Raport Tajnej Policji Państwowej / Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, 30 I 1942 r.

Franciszkiem Smolarkiem, Edmundem Wasikowskim i dr. Klemensem Gorzyńskim, lecz poznańskie Gestapo rozpoznało już i wysłедиło zarówno większość struktur, jak i działacze organizacji na terenie Kraju Warty. Jesienią 1941 r. doszło do kolejnej fali aresztowań, która położyła kres istnieniu NOB¹⁰⁶. W toku prowadzonych działań śledczych udało się funkcjonariuszom Gestapo zdekonspirować system łączności pomiędzy kierownictwem NOB w Poznaniu a o. Mirochną. W wyniku niemieckiej prowokacji o. Mirochna został aresztowany 21 listopada 1941 r. w Warszawie¹⁰⁷.

Po zakończeniu często niezwykle brutalnie prowadzonych śledztw działacze NOB stawali przed niemieckimi sądami, przede wszystkim przed Wyższym Sądem Krajowym w Poznaniu. Proces komendy NOB toczył się przed Trybunałem Ludowym Rzeszy w Berlinie na sesji wyjazdowej w Poznaniu 17 i 18 grudnia 1941 r. Wszyscy oskarżeni: Wolniewicz, Chojnacki, Piotrowski, Sikorski, Koteras, Kurpisz, Mściśław Frankowski, Przybyła i Grządzielski zostali skazani na karę śmierci. Zginęli na gilotynie w więzieniu Berlin-Plötzensee 20 marca 1942 r.¹⁰⁸ Ogółem sądy niemieckie skazały na najwyższy wymiar kary blisko dwustu żołnierzy NOB¹⁰⁹. Wyroki śmierci wykonywane były w niemieckich więzieniach m.in. w Posen (Poznaniu), Breslau (Wrocławiu), Berlinie i Dresden (Dreźnie), zazwyczaj przez zgilotynowanie. Spośród tych, którzy zostali skazani na osadzenie w obozach karnych, tylko nieliczni przeżyli wojnę.

Część ocalałych z pogromu komórek NOB włączyła się w struktury ZWZ lub zasiłała tworzoną od 1942 r. Narodową Organizację Wojskową.

¹⁰⁶ AIPN Ld, 1/280, Sprawozdanie Inspektora SiPo i SD w Kraju Warty do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy w Berlinie, 13 XI 1941 r., k. 149–150. W ciągu pierwszych dwóch tygodni listopada Gestapo aresztowało siedemnaście działaczy odbudowanego kierownictwa NOB, ponadto zlikwidowało drukarnię i redakcję „Polski Narodowej” w Poznaniu.

¹⁰⁷ A. Pietrowicz, *Struktury konspiracyjne Polskiego Państwa Podziemnego...*, s. 17–18; AIPN Po, 06/216, t. 6/1, W. Jaworski, Okręg Poznański Stronnictwa Narodowego, 1951 r., mps, k. 21, 24–25; A. Kut, M. Woźniak, *Mirochna Stefan Julian* [w:] *Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej...*, s. 355.

¹⁰⁸ A. Basak, *Sprawa Wolniewicza i towarzyszy...*, *passim*.

¹⁰⁹ Jedną z list zamordowanych oraz skazanych na więzienia i obozy koncentracyjne działaczy NOB przedstawia Franciszek Miczuga w pracy *Konspiracja Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i w Wielkopolsce*, Poznań 1995, s. 33–36.

Żołnierze i współpracownicy Narodowej Organizacji Bojowej – Armii Narodowej. Sylwetki

Adam Karol „Karp” (1911–?), ur. 17 lutego w Nowym Tomyślu. Mieszkaniec Kórnika, rybak, zatrudniony przez Fundację „Zakłady Kórnickie”. W czasie okupacji niemieckiej pracownik leśny w leśniczówce Drapałka k. Kórnik. Żołnierz NOB (Obwód Kórnik „Topola”). Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 9 czerwca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 5 lat obozu karnego. Po wojnie mieszkał w Bydgoszczy.

[EKW]

Adamczewski Kazimierz, podoficer WP, komendant „piątki” NOB (Dzielnica Poznań-Śródmieście).

[IZ, SN, t. 905]

Adamczyk Edward (1913–1945), ur. 9 października w Werne, pow. Bochum (Niemcy). Piekarz. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Podczas wojny zatrudniony jako robotnik w DWM. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Jana Biernata (Dzielnica Poznań-Wilda). Aresztowany przez Gestapo 10 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 10 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19619), gdzie zmarł 21 lutego.

[EKW]

Adamski, żołnierz „piątki” Adama Sadalskiego (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe).

[AIPN GK, 74/4]

Adamski [być może pseudonim], członek sztabu NOB odbudowanego po aresztowaniach z przełomu 1940/1941, skarbnik.

[Wyrok 2 OJs 130/42 (138), kopia (zbiory Aleksandry Pietrowicz)]

Adamski Bronisław (1909–1942), ur. 20 września w Jankowie, pow. poznański. Robotnik rolny. Podoficer rezerwy WP. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB w jesienią 1939 r., żołnierz w Powiecie Poznań-Wschód (w obwodzie dowodzonym przez Pawła Sałenczewa). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Brał udział w zebraniach organizowanych w lesie w Kobylnicy. Aresztowany przez Gestapo 1 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 28 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 7 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch 12 czerwca 1942 r., gdzie zmarł 18 października.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN, 2535/121]

Adamski Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Adamski Stanisław (1907–1943), ur. 11 października w Międzyborzu, pow. śremski. Podoficer rezerwy WP. Robotnik. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako majster w niemieckiej firmie budowlanej. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Franciszka Kabata. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i ulotek. Aresztowany przez Gestapo 3 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 28 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Adamski Wacław „Długi” (1914–1942), ur. 8 sierpnia w Zbrudzewie, pow. śremski. Absolwent Gimnazjum im. J. Wybickiego w Śremie. Pracował jako urzędnik w starostwie powiatowym w Śremie. Członek ZHP, drużynowy. W 1939 r. organizował Pogotowie Wojenne Harcerzy w Śremie. W czasie okupacji pracował jako kreślarz w Landratsamcie. W NOB od listopada 1939 r., redaktor i organizator kolportażu prasy konspiracyjnej (m.in. „Biuletynu Radiowego”) i ulotek na terenie pow. śremskiego. Uczestnik akcji wykradzenia powielacza z Landratsamtu. Dostarczał formularze druków urzędowych dla celów legalizacji. Od połowy 1941 r. w ZWZ. Aresztowany przez Gestapo 22 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 22 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Affeldt Konstanty „Kaczmarek” (1914–1942), ur. 1 września, w pow. toruńskim Mieszkaniec Wolnego Miasta Gdańska, gdzie pracował jako księgowy. W czasie oku-

pacji zamieszkał w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Wilda. Kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo latem 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 14 października 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 5 listopada w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Agaciński Stanisław (1905–1942), ur. 28 kwietnia w Piersku, pow. szamotulski. Mieszkaniec Poznania. Prowadził własny sklep rybny. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako palacz w Monopolu Niemieckim. Zaprzysiężony do NOB w lipcu 1940 r., żołnierz „piątki” Jana Lembicha (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki. Aresztowany przez Gestapo 10 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19451), gdzie zmarł 22 grudnia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Alejski Bronisław (1900–1942), ur. 27 lipca. Kamieniarz ze Stęszewa, pow. poznański. Powstaniec wielkopolski. Prezes Zarządu koła SN Stęszew. W czasie okupacji pracował jako robotnik budowlany w niemieckiej firmie. Żołnierz NOB w Stęszewie, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, ubezpieczał spotkania organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 7 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, gdzie zmarł 19 stycznia, rzekomo na grypę.

[IPN, Oddziałowa Komisja ŚZpNP w Poznaniu, OKP. S. 9/81; M. Olszewski, *Fort VII w Poznaniu*, Poznań 1974]

Ambrosius Henryk (1922–1943), ur. 10 lipca w Swarzędzu, pow. poznański. Sprzedawca. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., żołnierz „piątki” Alfonsa Machowicza (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Prowadził działania wywiadowcze obejmujące osiedlanych w Poznaniu Niemców. Brał udział w zebraniach organizacyjnych. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 13 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19453), gdzie zmarł 11 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Anderson, przygotowywał fałszywe dokumenty podrózne dla kierownictwa NOB. [IZ, SN, t. 887]

Andersz Franciszek (1899–1942), ur. 2 grudnia w Poznaniu. Powstaniec wielkopolski. Ślusarz zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Podoficer rezerwy WP. Komendant „piątki” NOB (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Brał udział w kolportażu „Polski Narodowej” i rozpowszechnianiu wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 27 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 3 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 6 lat obozu karnego. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 27 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Andrzejak Franciszek (1908–1999), ur. 4 października w Krzyżownikach, pow. poznański. Mieszkaniec Ławicy (obecnie w granicach Poznania). Piekarz. Podoficer rezerwy WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Prawdopodobnie nie należał do NOB, wiedział jednak o kolportażu „Polski Narodowej”, wpłacił też datek na akcję pomocy społecznej. Aresztowany przez Gestapo 24 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 23 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 2 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu Warthstadt. Zmarł po wojnie 29 marca.

[EKW]

Andrzejewski Andrzej „Zecer” (1899–1942), ur. 22 września w Dakowach Suchych, pow. grodziski. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Podoficer rezerwy WP. Mieszkaniec Poznania. Drukarz. Od wiosny 1940 r. w konspiracji, żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Wilda. Prowadził działalność legalizacyjną (wykonywał blankiety dokumentów, pieczętki), dostarczał czcionki drukarskie, uczestniczył w kolportażu prasy podziemnej. Aresztowany przez Gestapo wiosną 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 27 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 4 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęzkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Andrzejewski Franciszek Jan (1914–1942), ur. 21 września w Borbeck k. Essen (Niemcy). W 1918 r. wraz z rodziną osiedlił się w Polsce. Robotnik, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Podoficer rezerwy WP. We wrześniu 1939 r. walczył m.in. w obronie Warszawy. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., komendant siedmiu „piątek” na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Prowadził kolportaż podziemnej prasy, zbierał fundusze na cele organizacji. Uczestniczył w naradach dotyczących planów powstania zbrojnego, kierował przygotowaniem do opano-

wania hali lokomotywowni. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 25 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 23 maja w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Andrzejewski Marian (1910–1943), ur. 1 października w Grodzisku Wlkp. Mistrz budowlany, w czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako technik w urzędzie powiatowym w Grodzisku Wlkp. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r. Aresztowany przez Gestapo 25 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na 5 lat obozu karnego. Osadzony 24 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17783), gdzie zmarł 30 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/544]

Andrzejewski Seweryn (1919–?), ur. 18 stycznia w Poznaniu. Robotnik, zatrudniony w firmie budowlanej. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Ławica (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Kolportował „Polskę Narodową” i ulotki. Prowadził działalność wywiadowczą. Aresztowany przez Gestapo 25 marca 1941 r. i osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 17 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony 23 stycznia 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Gusen (nr obozowy 48778).

[EKW]

Andrzejewski Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Andrzejewski Władysław (1922–1942?), ur. 24 lipca w Żegrzu (obecnie w granicach Poznania). Robotnik wykwalifikowany, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Żołnierz NOB na terenie Wydzielonego Obwodu Stomil („piątka” Kazimierza Czarneckiego). Otrzymywał wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 18 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Prawdopodobnie nie dożył wyroku OLG Posen, wydanego w Zwickau 16 maja 1942 r.

[AIPN GK, 74/5]

Andrzejewski Zygmunt, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Anioła Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Anioła Michał (1903–1986), ur. 18 września w Plewiskach, pow. poznański. Mieszkaniec Poznania. Kowal. Członek Zarządu koła SN Junikowo. Współpracownik NOB. Podczas dekonspiracji organizacji nie został ujawniony. Po wojnie mieszkał w Poznaniu. Pochowany 12 czerwca na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[AIPN Po, 003/100, t. 3]

Antczak Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Antkowiak Marian (1914–2009), ur. 6 grudnia w Starołęce Wielkiej (obecnie w granicach Poznania). Brat Stanisława. Robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Żołnierz NOB na terenie Wydzielonego Obwodu Stomil („piątka” Stanisława Antkowiaka). Otrzymał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 27 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 6 lat obozu karnego. Osadzony 30 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17786), następnie 23 stycznia 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Gusen (nr obozowy 45677). Zmarł 24 października, pochowany na cmentarzu parafialnym na Starołęce w Poznaniu.

[EKW]

Antkowiak Stanisław (1912–1943), ur. 24 października w Poznaniu. Brat Mariana. Elektromonter, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Komendant „piątki” NOB na terenie Wydzielonego Obwodu Stomil. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 2 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 28 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17788), gdzie zmarł 3 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Antoniewicz Adam (1888–1944), ur. 12 grudnia w Bielejewie, pow. jarociński. Powstaniec wielkopolski. Mieszkaniec Panienki w pow. jarocińskim. Rolnik. Komendant „piątki” NOB, kolporter pisma „Dla Ciebie, Polsko”. Komendant Placówki ZWZ w Panien-

ce. Prowadził punkt rozdzielczy prasy konspiracyjnej przekazywanej z pow. średzkiego do jarocińskiego. Udzielał schronienia ukrywającym się konspiratorom. W jego domu ukryty był aparat radiowy do prowadzenia nasłuchów. Aresztowany przez Gestapo 12 sierpnia 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Breslau i Görnitz. Skazany 17 marca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 13 stycznia.

[EKW]

Appelt Marian (1892–1943), ur. 24 lipca w Poznaniu. Bratanek Klary Auch z d. Appelt, kuzyn Stanisława Auch. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, dosłużył się stopnia sierżanta. Rzeźnik, zatrudniony w Rzeźni Miejskiej w Poznaniu. Żołnierz NOB w „piątce” Stanisława Auch. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne w swoim miejscu pracy. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 19 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19457), gdzie zmarł 14 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Auch Klara z d. Appelt (1873–1943), ur. 12 sierpnia w Osiecznej, pow. leszczyński. Matka Stanisława Auch. Mieszkanka Poznania. Gospodyni domowa. Zaprzysiężona do NOB wiosną 1940 r. Ukrywała w swoim mieszkaniu komendanta NOB Antoniego Wolniewicza i członka sztabu NOB odpowiedzialnego za sprawy finansowe Bolesława Koterasa. Przechowywała także archiwum sztabowe. Aresztowana przez Gestapo 18 grudnia 1940 r. Osadzona w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazana 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 6 lat pozbawienia wolności. Osadzona najpierw w więzieniu w Fordonie k. Bromberg, a 15 stycznia 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 28860), gdzie zmarła 18 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/589]

Auch Stanisław (1908–1942), ur. 23 marca w Poznaniu. Syn Klary, kuzyn Mariana Appelta. Urzędnik. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., komendant „piątki” (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne. Aresztowany przez Gestapo 18 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Warthestadt. Skazany 19 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na karę śmierci. Stracony 14 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Aumüller Stefan (1910–1943), ur. 16 sierpnia w Poznaniu. Robotnik. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Stare Miasto. Otrzymywał „Polskę Narodową” i informacje z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 21 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 19 stycznia.

[EKW]

Bagaziński Wacław (1905–1976), ur. 19 września w Szelejewie, pow. żniński. Mistrz cukierniczy, mieszkaniec Inowrocławia. Działacz SN. Prawdopodobnie pierwszy komendant NOB w Inowrocławiu (kierował powiatami Inowrocław, Szubin, Mogilno). Przyjeżdżał na narady do Poznania i Torunia. Poszukiwany przez Gestapo, ukrywał się na Kielecczyźnie. Zmarł po wojnie 2 listopada, pochowany w Inowrocławiu.

[IZ, SN, t. 887]

Bajer Bolesław (1921–1980), ur. 22 września w Poznaniu, żołnierz NOB. Zmarł 7 kwietnia.

[IZ, SN, t. 880]

Bajerlein Feliks „Jan Zalewski” (1911–1987), ur. 28 stycznia w Poznaniu. Inżynier architekt. Zatrudniony w Urzędzie Planowania Miasta w Poznaniu (także w okresie okupacji niemieckiej). Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn, kierownik grupy młodzieżowej. Współpracował z Edmundem Obremskim w wykonywaniu planów terenów kolejowych w Poznaniu (w tym dworca) oraz terenu Warsztatów Kolejowych. Brał udział w wykradaniu z Biura Projektowego Budownictwa Naziemnego planów węzłów kolejowych Koła, Jarocina, Kutna i Ostrowa Wlkp. Kolportował „Polskę Narodową” i ulotki. Uczestniczył w akcji pomocy społecznej. Wojnę przeżył. Zmarł 1 marca w Poznaniu.

[BRacz, Relacja Feliksa Bajerleina, rkps 2406, cz. 1–3; Relacja Nikodema Pałasiaka, mps (zbiory autorów)]

Bajerlein Ignacy, żołnierz NOB, udostępniał mieszkanie w celu prowadzenia nasłuchów radiowych.

[BRacz, Relacja Feliksa Bajerleina, rkps 2406, cz. 1, s. 84]

Bajerlein Kazimierz (1905–1982), ur. 1 grudnia w Poznaniu. Kupiec, właściciel sklepu w Poznaniu. Członek SN. Żołnierz NOB w Obwodzie Winiary. Otrzymywał „Polskę Narodową” i wiadomości z nasłuchu radiowego. Po aresztowaniu przez Gestapo osa-

dzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 2 lata obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu.
[EKW]

Bajon Stanisław (1887–1942), ur. 14 kwietnia w Błotnikach, pow. wolsztyński. Rolnik, potem robotnik zatrudniony w Zakładzie Oczyszczania Miasta w Poznaniu. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., komendant dwóch „piątek” w Dzielnicy Poznań-Wilda. Zorganizował kolportaż „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne. Prowadził działalność wywiadowczą. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 10 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 7 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[C. Łuczak, *Dzień po dniu w okupowanym...*]

Bakoś Henryk (1912–1943), ur. 24 maja w Poznaniu. Fryzjer. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., żołnierz „piątki” Tadeusza Majewicza (Obwód Starołęka). Aresztowany przez Gestapo 6 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 17 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 3 kwietnia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Balcerek Andrzej (1898–1943), ur. 20 listopada w Otuszu, pow. nowotomyski. Powstaniec wielkopolski. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Mariana Stefaniaka (Dzielnica Poznań-Górczyn). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 4 lata obozu karnego. Osadzony 16 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17800), gdzie zmarł 25 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Balcerek Jan, rolnik z Piekar k. Stęszewa, członek SN, komendant NOB w Piekarach. Podlegało mu prawdopodobnie siedem „piątek”. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne, zbierał składki członkowskie.

[IZ, SN, t. 891]

Balcerzak, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Banach Marian, żołnierz NOB w „piątce” Feliksa Błażyńskiego (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Banackiewicz [Banaszkiwicz?] **Zbigniew** (1913–1941), ur. 2 lipca w Lesznie. Pomocnik biurowy, żołnierz NOB. Aresztowany w grudniu 1940 r. Zginął 3 sierpnia w Forcie VII w Posen.

[IZ, SN, t. 905; AIPN, 3055/438]

Banaszak Wiktor, pracownik DWM, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 891]

Baraniak Aleksander, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Baranowska Maria z d. Bin (1906–1954), ur. 18 kwietnia w Szczypcu, pow. pińczowski. Mieszkanka Poznania. Pomoc domowa. Prawdopodobnie formalnie nie była zaprzysiężona do NOB. Otrzymywała „Polskę Narodową”, uczestniczyła w słuchaniu wiadomości radiowych z ukrytego aparatu radiowego. Aresztowana przez Gestapo 13 kwietnia 1941 r. Osadzona w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazana 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego. Pochowana 27 lipca na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[EKW]

Barbusiński Stefan, żołnierz OJN w Kaliszu.

[AIPN Po, 003/111]

Barcikowska Izabela z d. Karłowska (1903–?), ur. 5 lutego w Poznaniu, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Bartkowiak Edmund (1909–1980), ur. 24 października w Poznaniu. Absolwent UP (Wydział Lekarski), członek korporacji „Icaria”. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1939 r. Łącznik z komendą NOB w Stęszewie, pow. poznański, zwłaszcza z dr. Klemensem Gorzyńskim. Przewidywany na szefa sanitarnego Okręgu Poznańskiego NOB. Po aresztowaniach przywódców NOB stracił kontakt z organizacją. Aresztowany przez Gestapo w marcu 1943 r. Osadzony 3 września 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen. Po wojnie podjął służbę w PSZ na Zachodzie (w randze

kapitana). Powrócił do Polski w 1946 r. Pracował jako lekarz w klinice ortopedycznej UP w Poznaniu, następnie w Łodzi (prof. AM w Łodzi). Zmarł 15 stycznia.

[AIPN Po, 003/219]

Bartkowiak Józef (1906–1944), ur. 25 lutego w Bochum (Niemcy). Mieszkaniec Dachowej, pow. poznański. Murarz. Żołnierz NOB w Obwodzie Kórnik „Topola”, skierowany do „piątki” w leśniczówce Drapałka I k. Kórnika. Uczestniczył w drukowaniu „Polski Narodowej” i budowaniu ziemianek w okolicznych lasach. Aresztowany przez Gestapo 27 września 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 31 maja 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Bautzen na 6 lat obozu karnego. Osadzony 18 czerwca 1943 r. w więzieniu w Rawitsch, zmarł na gruźlicę 26 grudnia w Görchen, filii więzienia w Rawitsch.

[EKW]

Bartkowiak Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Bartkowiak Stefan (1902–1985), ur. 10 sierpnia w Sroczku Wielkim, pow. kościański. Mieszkaniec Bnina, pow. śremski. Leśniczy, w czasie okupacji niemieckiej pracował jako strażnik leśny w lasach kórnickich. Żołnierz NOB w Obwodzie Kórnik „Topola” („piątka” Józefa Śwignonia). Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 10 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 6 lat obozu karnego. Od 1945 r. do emerytury pracował jako leśniczy Leśnictwa Mieczewo (Państwowe Nadleśnictwo Kórnik). Zmarł w Kórniku.

[EKW]

Bartkowiak Wincenty (1885–1942), ur. 8 marca w Poznaniu. Kotlarz, zatrudniony w Fabryce Kotłów w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Franciszka Andersza (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Płacił składki organizacyjne. Udostępniał swój warsztat na zebrania konspiracyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 4 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19463), gdzie zmarł 29 grudnia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Bartoszewski Jan (1913–1942), ur. 7 czerwca w Poznaniu. Urzędnik bankowy, w czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik. Prawdopodobnie nie należał

do NOB, znał jednak osoby kolportujące „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo ok. 5 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 13 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 3 lata obozu karnego za nie-
łożenie donosu na żołnierzy NOB. Zmarł 18 sierpnia w więzieniu w Warthestadt.

[IZ, SN, t. 905]

Baryga Antoni (1909–1941), ur. 18 stycznia w Poznaniu. Murarz. Żołnierz NOB w „piątce” Feliksa Holasza (Dzielnica Poznań-Łazarz), prowadził punkt kolportażu „Polski Narodowej” i ulotek. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen, gdzie zmarł 9 kwietnia, rzekomo na gruźlicę.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/4]

Bączyk Kazimierz (1905–1982), ur. 16 lutego w Śmiłowie, pow. szamotulski. Mieszkaniec Poznania. Cieśla. Od maja 1940 r. otrzymywał „Polskę Narodową”. Być może nie był formalnie zaprzysiężony do NOB. Aresztowany przez Gestapo 11 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 4 lata obozu karnego. Od 4 marca 1944 r. osadzony w filii niemieckiego obozu koncentracyjnego Gusen-Ebensee (nr obozowy 19475). Wojnę przeżył. Zmarł 1 marca w Poznaniu.

[EKW]

Bączyk Marceli (1906–1943), ur. 12 stycznia w Wolsztynie. Ślusarz, pracownik Warsztatów Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w czerwcu 1940 r., komendant „piątki” w Wydzielonym Obwodzie Warsztaty Kolejowe. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Uczestniczył w konspiracyjnych naradach, niekiedy udostępniając na spotkania swoje mieszkanie. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 25 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 12 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 24 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17794), gdzie zmarł 17 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Bednarz Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Bekerowicz Antoni (1894–1943), ur. 11 czerwca w Poznaniu. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Po wojnie prowadził restaurację

w Poznaniu, przejętą przez okupanta niemieckiego w czerwcu 1940 r. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Wilda. Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 12 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19469), gdzie zmarł 7 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Bendler, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Bendzalski [Będzalski?, Bęcalski?], żołnierz „piątki” Antoniego Zalaszewskiego. Otrzymywał „Polskę Narodową” i biuletyny z nasłuchów radia zagranicznego. Płacił składki organizacyjne.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5; AIPN GK, 687/516]

Bensch Edward (1901–1986), ur. 6 października w Buku, pow. poznański. Powstaniec wielkopolski. W latach 1936–1939 właściciel wytwórni pilników w Poznaniu. Współorganizator konspiracyjnych struktur SN w Poznaniu w 1939 r. Wysiedlony z Poznania do GG, zamieszkał w Warszawie. Działal w tamtejszych strukturach SN. W czasie powstania warszawskiego aresztowany, zbiegł z transportu do Pruszkowa. Po wojnie członek Komitetu Legalizacyjnego SN. Od września 1945 do grudnia 1946 r. działał w strukturach poznańskiego okręgu SN. Aresztowany w styczniu 1947 r. przez UB. Uniewinniony przez WSR w Poznaniu.

[AIPN, 0185/56]

Bertrandt Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Beyer Fryderyk, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Białas, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Białczyński, n.o. Jakubowski, żołnierz NOB w Obwodzie Winiary, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”.

[AIPN GK, 74/5]

Bialecki. Urzędnik, zatrudniony w zakładzie ubezpieczeń. Dostarczał odręcznie przepisywane wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych do komórki Ignacego Silskiego.

[AAN, RJM, mf. 24626]

Biały Kazimierz (1888–1943), ur. 16 lutego w Śmiglu, pow. kościański. Powstańca wielkopolski. Działacz SN i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Mieszkaniec Stęszewa, pow. poznański, właściciel przedzalni wełny. W czasie okupacji pracował jako robotnik. Kierował „piątką” NOB w Stęszewie. Organizował kolportaż „Polski Narodowej” i akcje sabotażowe. Zbierał fundusze na cele organizacji. Gromadził broń. Aresztowany przez Gestapo 6 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na 10 lat obozu karnego. Osadzony 24 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17821), gdzie został zamordowany 21 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/544]

Biały Leon „Kamień”, „Stefan” (1909–1942), ur. 4 kwietnia w Meiderich (Niemcy). Od 1919 r. mieszkaniec Poznania. Księgowy. Podoficer rezerwy WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji prowadził piwiarnię założoną przez jego ojca. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1939 r. Na zapleczu piwiarni zorganizował lokal odprawowy i kontaktowy sztabu NOB, odbywało się tam też zaprzysiężanie osób przyjmowanych do organizacji. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 24 października 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Oels i Rawitsch. Zmarł 15 maja z wycieńczenia śledztwem w więzieniu w Rawitsch, nie doczekawszy rozprawy sądowej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/589]

Biedny [Stanisław?], żołnierz „piątki” Stefana Jachimskiego (Dzielnica Poznań-Łazarz).

[IZ, SN, t. 905]

Biegała Czesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Biegański Franciszek (1908–1942), ur. 2 stycznia w Ströbitz (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Podoficer rezerwy WP. Pracownik biurowy, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB na początku 1941 r., żołnierz „piątki” Franciszka Dolaty (Wydzielony

Obwód Stomil). Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 5 lat obozu karnego. Osadzony 30 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 1 września.

[EKW]

Bielerzewski Józef (1894–1943), ur. 18 marca w Gostyniu. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Mieszkaniec Poznania. Krawiec, zatrudniony w czasie okupacji niemieckiej w Reichsbahnbekleidungsamt w Posen. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., żołnierz „piątki” Stanisława Łukowczyka (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Aresztowany przez Gestapo 15 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 8 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 6 lat obozu karnego. Osadzony 22 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17824), gdzie zmarł 13 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Bierka Jakub (1897–1943), ur. 18 lipca w Nowej Wsi, pow. poznański. Robotnik. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, ranny, odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy. W 1919 r. walczył w szeregach Grenzschtzu, przejściowo internowany przez polskie władze. Po wojnie zatrudniony w Zakładzie Oczyszczania Miasta w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., żołnierz „piątki” Alberta Gościniaka (Obwód Osiedle Warszawskie). Aresztowany przez Gestapo 15 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Elbing i w Rawitsch. Skazany 23 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 5 lat obozu karnego. Osadzony 24 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17827), gdzie zmarł 28 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/569]

Biernacki Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Biernacki Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Biernat Jan „Bieja” (1919–1942), ur. 26 kwietnia w Wierzejewicach, pow. mogileński. Mieszkaniec Poznania. Ślusarz maszynowy, zatrudniony w czasie okupacji niemieckiej w Firmie Herkules w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r.

przez ppor. Alfreda Wojciechowskiego. Komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Wilda. Kolportował „Polskę Narodową”, rozprowadzał bony obligacyjne NOB, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 6 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII, w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen, następnie w więzieniu w Warthestadt. Skazany wyrokiem OLG Posen 10 sierpnia 1942 r. na karę śmierci. Stracony 7 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW]

Bilski Czesław (1902–?), ur. 1 lipca w Marten pod Dortmundem (Niemcy). Pomocnik kupiecki. Członek SN. Żołnierz NOB w „piątce” Mariana Sławińskiego (Dzielnica Poznań-Łazarz). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 21 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego. Osadzony 1 kwietnia 1943 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 19471) i Gross-Rosen (10 marca 1944 r.).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Binert Stefan, żołnierz NOB w „piątce” Piotra Górnego (Dzielnica Poznań-Dębiec). [Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Binkowski Kazimierz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Błaszak Kazimierz „Florian” (1919–1942), ur. 18 sierpnia w Ślesinie, pow. koniński. Absolwent gimnazjum w Koninie i Dywizyjnego Kursu Podchorążych 25 DP. Plutonowy podchorąży WP. Członek ZHP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., ranny w obronie Warszawy. W czasie okupacji pracował w rzeźni miejskiej w Koninie. Na przełomie lat 1939/1940 nawiązał kontakty z NOB. Współpracował też z KOP. Od 1941 r. w ZWZ, komendant Obwodu Konin. Aresztowany przez Gestapo 10 października 1941 r. Osadzony w więzieniu w Hohensalza. Skazany 18 września 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Hohensalza na karę śmierci. Stracony w więzieniu policyjnym w Hohensalza ok. 10 października.

[EKW]

Błażyński Feliks, student. Komendant „piątki” NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn. Zastrzelony przy przekraczaniu granicy.

[N. Pałasik, *W służbie podziemnej Wielkopolski 1939–1945*, Poznań 1984, mps (zbiory Rafała Sierchuły); F. Miczuga, *Konspiracja Stronnictwa Narodowego...*]

Błotna Stanisława, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Bober Teofil (1918–1943), ur. 28 lutego w Rudnikach, pow. nowotomyski. Mieszkaniec Żabikowa, pow. poznański. Wykwalifikowany robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1941 r., żołnierz „piątki” Stanisława Rybowiaka (Wydzielony Obwód Stomil). Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 14 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 7 lat obozu karnego. Osadzony 10 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17831), gdzie zmarł 18 lutego.

[EKW]

Bocheński Stefan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Bocian [Stefan?], żołnierz NOB, otrzymywał „Polskę Narodową”.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/6]

Bogarzewski Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Bogatko Antoni Maria Eustachy (1899–1954), ur. 20 września w Seroczkach (obecnie pow. aleksandrowski). Absolwent gimnazjum w Warszawie i Szkoły Rolniczej Wyższego Stopnia w Dahme (Niemcy). Służbę wojskową odbył w Wilnie. Ziemianin, właściciel Seroczek. W czasie okupacji niemieckiej prowadził punkt kontaktowy dla łączników oraz poczty konspiracyjnej i funduszy, przekazywanych przez Główną Delegaturę Rządu w GG, a także ZG SN dla podziemnych struktur działających na terenie Kraju Warty. Aresztowany 29 listopada 1941 r. przez funkcjonariuszy Gestapo w Posen. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (9 listopada 1942 r., nr obozowy 46934) i Gusen (5 grudnia 1942 r., nr obozowy 4115). Po powrocie do kraju dowiedział się o wywłaszczeniu go z majątku przez władze komunistyczne. Skłoniło go to do wyjazdu z Polski. Zmarł 29 września w koszarach angielskich w Hilden k. Düsseldorfu (Niemcy).

[AIPN Ld, 1/208]

Bogosiewicz Tadeusz, żołnierz NOB, kolporter „Polski Narodowej”.

[AIPN GK, 687/580]

Bogucka Teofila z d. Drochowska „Tekla” (1911–1942), ur. 9 lutego w Murowanej Goślinie, pow. obornicki. Przyrodnia siostra Hieronima i Tadeusza Jakubków. Mąż przebywał w niewoli niemieckiej. Właścicielka sklepu spożywczego w Poznaniu. W NOB opiekowała się lokalem kontaktowym, magazynem, w którym m.in. przechowywana była broń, oraz punktem rozdziału prasy – znajdującymi się w jej domu. Ponadto w piwnicy okresowo mieściła się drukarnia „Polski Narodowej”, a także ukrywano aparat radiowy i sporządzane były notatki z nasłuchu radia zagranicznego. Mieszkanie Boguckiej służyło też jako miejsce spotkań i narad sztabu NOB Miasta Poznania i Dzielnicy Poznań-Wilda. Aresztowana przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Więziona w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazana 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracona 14 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Bogucki Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Bogusiewicz Tadeusz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Bogusławski Maksymilian (1901–?), ur. 28 września w Grodzisku Wlkp. Powstaniec wielkopolski. Podoficer rezerwy WP. Kupiec. Członek SN. W czasie kampanii wrześniowej 1939 r. pełnił służbę pomocniczą, konwojował grupę podejrzanych o dywersję volksdeutschów z Buku do Poznania. W NOB od wiosny 1940 r., wraz ze Stefanem Rybarczykiem organizował struktury na terenie Grodziska Wlkp., prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozprowadzał bony obligacyjne. Aresztowany przez Gestapo 24 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na 8 lat obozu karnego. Osadzony 24 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 17834) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 48800).

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Boguszewicz Tadeusz (1908–?), ur. 13 września w Essen-Steele (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Kupiec. Członek SN. W czasie okupacji zatrudniony na kolei. Zaprzyszczony do NOB w lutym 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozprowadzał bony obligacyjne. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen

i w więzieniu w Elbing. Skazany 19 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na 8 lat obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Bonia Józef „Rak” (1914–1942), ur. 22 lutego w Rakoniewicach, pow. wolsztyński. Mieszkaniec Opalenicy, pow. grodziski. Studiował na WSH w Poznaniu. Podchorąży WP. Członek SN. We wrześniu 1939 r. walczył m.in. w obronie Warszawy. W czasie okupacji pracował w należących do rodziny hotelu i restauracji w Opalenicy. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r., członek komendy Powiatu Grodzisk Wlkp. Organizował referat policyjny NOB, mający przygotować rozbrojenie żandarmerii niemieckiej i objęcie służby w pow. grodziskim w momencie zbrojnego powstania. Był skarbnikiem Powiatu. Prowadził nasłuch radiowy, kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 13 października 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 22 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Bonia Leon (1903–?), ur. 19 czerwca. Mieszkaniec Opalenicy, pow. grodziski. Brat Józefa. Nauczyciel, w czasie okupacji niemieckiej zatrudniony prawdopodobnie w cukrowni w Opalenicy. Oficer rezerwy WP. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., członek komendy Powiatu Grodzisk Wlkp., odpowiedzialny za sprawy wojskowe. Przygotowywał plany powstania zbrojnego. Prowadził nasłuchy radia zagranicznego i opracowywał wiadomości radiowe. Zastępca Heliodora Jankiewicza, komendanta Powiatu Grodzisk Wlkp. Drugim zastępcą, ds. administracji, był Bronisław Śmierchalski. W czasie aresztowań żołnierzy NOB w pow. grodziskim jesienią 1941 r. ukrywał się. Aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r. Wojnę przeżył.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*]

Bontke [Bondke?] **Marian**, komendant NOB w Gostyniu.

[IZ, SN, t. 887]

Borkowski Zdzisław, członek sztabu Obwodu Aleksandrów Kujawski NOB (Okręg Kujawski)

[K. Komorowski, *Polityka i walka...*]

Borowiak Stanisław (1917–1943), ur. 4 listopada w Poznaniu. Czeladnik rzeźnicki. Członek SN. Od października 1940 r. żołnierz NOB w „piątce” Bronisława Napieralskiego (Obwód Winiary). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany

21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 13 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Borowczyk Waclaw (1920–1942), ur. 23 września w Rogoźnie, pow. obornicki. Mieszkaniec Poznania. Fryzjer. Członek SN. Od lata 1940 r. komendant „piątki” NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 3 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 17 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 15 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/596]

Borowczyk Wawrzyniec, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Borowicz, żołnierz „piątki” Mariana Lewandowskiego w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto).

[AIPN GK, 687/516]

Borowicz Edward, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Borowicz Wincenty Antoni (1885–1942), ur. 4 lipca w Głuszynie (obecnie w granicach Poznania). Robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Komendant „piątki” NOB w Wydzielonym Obwodzie Stomil. Rozprowadzał „Polskę Narodową” i bony obligacyjne. Aresztowany przez Gestapo 13 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 18 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 29 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17843), gdzie zmarł 23 grudnia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Bosacki Tomasz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Braun Augustyn „Gustek” (1885–1951), ur. 15 sierpnia w Poznaniu. Członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” i skautingu. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Uczestnik powstania wielkopolskiego. Mieszka-

niec Środy (obecnie Wielkopolskiej). Urzędnik, zatrudniony w DOKP w Poznaniu, a w czasie okupacji niemieckiej w firmie budowlanej w Środzie. Zaprzyśnięty do NOB w lecie 1940 r., członek sztabu komendy Powiatu Środa, komendant „piątki”. Prowadził działalność wywiadowczą. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Po rozbiciu NOB, od wiosny 1942 r. w AK. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 10 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na karę śmierci, zamienioną – na skutek skorzystania przez namiestnika Kraju Warty Arthura Greisera z prawa łaski – na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckim obozie karnym Rollwald k. Nieder-Roden (Niemcy). W listopadzie 1945 r. wrócił do Polski. Zmarł 5 grudnia w Środzie.
[EKW]

Breński Wincenty (1922–1942), ur. 22 stycznia w Brodnicy, pow. śremski. Mieszkaniec Poznania. Członek ZHP. Robotnik. Zaprzyśnięty do HP w styczniu 1940 r. Kolporter gazetek „Zerwiemy Pęta” i „Świt”. Uczestniczył w ewakuacji magazynu broni i amunicji po aresztowaniu przez Gestapo Stanisława Nowaka w maju 1940 r. Magazyn został częściowo przeniesiony do mieszkania Breńskiego (ul. Wiślana 21 m. 3) i tam odkryty podczas rewizji 8 stycznia 1942 r. Aresztowany przez Gestapo 8 stycznia 1942 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen, gdzie 30 grudnia zmarł w wyniku śledztwa.

[AAN, RJM, mf. 24980]

Bronikowska Jadwiga z d. Widyńska (1898–1943), ur. 13 października w Koronowie, pow. bydgoski. Mieszkanca Poznania. Urzędniczka. Od lata 1940 r. łączniczka szefa Wydziału Propagandy sztabu NOB Mariana Frankowskiego. Aresztowana przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzona w Forcie VII w Posen. Skazana 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 5 lat obozu karnego. Osadzona w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz, gdzie zmarła 26 kwietnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Bronikowski Paweł, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Brylczak Walenty, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Brząkowski [Brzękowski?] **Andrzej**, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Brzeszczakowa Jadwiga, członkini OJN w Kaliszu.

[AIPN Po, 003/111]

Brzęczyk Stanisław, żołnierz OJN w Kaliszu.

[AIPN Po, 003/111]

Brzostowicz Kazimierz (1901–1942), ur. 18 listopada w Kleczewie, pow. koniński. Działacz SN. Mistrz stolarski. Zaprzysiężony do placówki OJN w Kleczewie przez Ignacego Zaborowicza. Od wiosny 1940 r. komendant placówki. Zaprzysiężony także do TON przez Henryka Rolińskiego. Aresztowany 9 sierpnia 1941 r. przez Gestapo z Hohensalza. Osadzony w więzieniach w Gnesen, policyjnym w Hohensalza i w Posen przy ul. Młyńskiej. Skazany 15 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 2 października w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/654]

Brzozowski Jan (1917–1943), ur. 10 stycznia w Kokorzynie, pow. kościański. Mieszkaniec Poznania. Czeladnik rzeźnicki. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Otrzymywał „Polskę Narodową” i wiadomości z nasłuchu radiowego. Aresztowany przez Gestapo 23 maja 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 23 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 4 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 20 maja.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Brzóska Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Brzóska Stanisław „Sokół”, „Biały” (1903–1945), ur. 25 marca w Poznaniu. W 1918 r. należał do drużyny skautowej POW i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W 1920 r. ochotnik do WP. Podoficer rezerwy WP. Absolwent Wyższej Szkoły Budowy Maszyn w Poznaniu. Energetyk. Mieszkaniec Koła. Działacz ZS. Radny miasta Koła. Od października 1939 r. w OJN. Zagrożony aresztowaniem przeniósł się do Poznania. Zatrudniony w zakładach Siemens. Na przełomie lat 1940/1941 wykonywał zadania wywiadowcze w Chełmnie n. Nerem. Po rozbiciu OJN przez Gestapo żołnierz NOW, od września 1943 r. (po scaleniu) w AK. Podporucznik c.w. Aresztowany przez Gestapo 22 czerwca 1944 r. Osadzony w obozie karnym w Poggenburg. Skazany 3 stycznia 1945 r. wyrokiem Polizeistandgericht STAPO Posen na karę śmierci. Rozstrzelany 5 stycznia w Poggenburg.

[EKW]

Buchert Bronisław (1919–1971), ur. 24 października w Poznaniu. Pracował w Poznaniu, w należącym do jego ojca zakładzie produkującym dzianiny. Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Dębiec. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 7 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 5 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 10 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie 17 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen. Wojnę przeżył. Zmarł 22 czerwca.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/570; w niemieckich dokumentach sądowych: Bolesław]

Budnik Marian (1923–?), ur. 25 marca w Pawłowie, pow. gnieźnieński. Mieszkaniec Pobiedzisk, pow. poznański. Malarz. Żołnierz NOB w Obwodzie Pobiedziska. Otrzymywał „Polską Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, 17 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, następnie 23 stycznia 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Gusen (nr obozowy 45690).

[EKW]

Budzyński Jan (1905–?), ur. 23 grudnia w Sławnie, pow. gnieźnieński. Mieszkaniec Poznania. Rzeźnik. Żołnierz NOB w „piątce” Białczyńskiego „Jakubowskiego” (Obwód Winiary). Otrzymywał „Polską Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 2 lata obozu karnego. 29 kwietnia 1943 r. osadzony w więzieniu w Mürau (Mirov, Czechy).

[EKW; AIPN, 2535/2069]

Burchard Antoni (1900–?), ur. 10 sierpnia w Stęszewie, pow. poznański. Mieszkaniec Poznania. Księgowy. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Stare Miasto. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 2 lata obozu karnego.

[Członkowie organizacji Stronnictwa Narodowego z Miasta Poznania...]

Burek, żołnierz NOB w „piątce” Józefa Tischlera (Dzielnica Poznań-Jeżyce).

[AIPN GK, 74/4]

Burkieciak Ignacy, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Bury Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Busko Walerian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Bürger Paweł (1897–?), ur. 26 stycznia w Poznaniu. W latach dwudziestych XX w. przejściowo przebywał we Francji, służył też przez rok w Legii Cudzoziemskiej. Par-
kieciarz. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz „piątki” Jana Lembicza
(Dzielnica Poznań-Śródmieście). Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r.
Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 9 marca
1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego.
Osadzony 21 lutego 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Gross-Rosen,
następnie 11 marca 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Buchenwald
(nr obozowy 38603).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Burzyński Stanisław (1897–1982), ur. 3 listopada w Rogoźnie, pow. obornicki.
W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Powstaniec wielko-
polski. Po wojnie zgłosił się do WP. Walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Miesz-
kaniec Poznania. Fryzjer. Od 1935 r. pracował jako kościelny przy parafii Zmar-
twychwstania Pańskiego w Poznaniu. Członek SN. W czasie okupacji niemieckiej
zatrudniony jako kontroler w firmie eksportującej ziemniaki. Zaprzysiężony do NOB
na początku 1940 r. Prowadził akcję pomocy społecznej w Dzielnicy Poznań-Wilda,
kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osa-
dzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 10 sierpnia 1942 r.
wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt,
16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, a trzy dni
później w niemieckim obozie koncentracyjnym Gusen (nr obozowy 49887). Zmarł
23 lutego w Rogoźnie.

[EKW]

Cabański Marcel Mieczysław (1921–1943), ur. 28 grudnia w Poznaniu. Junak PW.
Tapicer. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy
Poznań-Śródmieście. Kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo
22 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt.

Skazany 10 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 26 marca.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Cebula Józef „Henryk”. Mieszkaniec Nowych Skalmierzyc, pow. ostrowski. Prowadził pierwsze konspiracyjne spotkanie OJN w dniu 19 listopada 1939 r. na strychu kościoła ewangelickiego przy ul. Kaliskiej w Nowych Skalmierzycach.

[„Gazeta Skalmierzycka” 2020, nr 2; *W konspiracji wielkopolskiej 1939–1945...*]

Cebulski Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Cegielski, żołnierz „piątki” Leona Tomaszewskiego (Obwód Osiedle Warszawskie). Uczestniczył w działalności charytatywnej, kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK 687/569]

Cegła Edmund „Cytra” (1915–2003), ur. 1 sierpnia w Hörde (Niemcy). Mieszkaniec Swarzędza, pow. poznański. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r., żołnierz w Obwodzie Swarzędz. Otrzymał „Polską Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 31 maja 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthstadt, od 15 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, a cztery dni później – w niemieckim obozie koncentracyjnym Gusen (nr obozowy 45709). Wojnę przeżył. Zmarł 18 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Cegłowski Bolesław (1877–1953), ur. 18 września w Warszawie. Lekarz. Zmobilizowany w czasie I wojny światowej do armii rosyjskiej, dostał się do niewoli niemieckiej. Po wojnie pracował jako lekarz w Kaliszu (m.in. ordynator w Szpitalu św. Trójcy), w 1926 r. prezes kaliskiego obwodu Związku Zawodowego Lekarzy Państwa Polskiego. W czasie kampanii wrześniowej 1939 r. zatrudniony w Szpitalu Ujazdowskim w Warszawie. Od stycznia 1940 r. lekarz Krankenkasse w Kalisch. Żołnierz OJN, NOW, NSZ, ZWZ-AK. Do ZWZ-AK należała także jego żona Renata „Bogda”, z zawodu pielęgniarka. W ich mieszkaniu znajdował się punkt kontaktowy ZWZ-AK. Wraz z żoną i córką wpisany na DVL (IV grupa). Po wojnie uniewinniony z zarzutu zdrady Państwa Polskiego (wyrok Sądu Okręgowego w Kaliszu z 30 listopada 1947 r.).

[AIPN Po, 003/111]

Cergowicz Bronisław, żołnierz NOB w Obwodzie Winiary.
[IZ, SN, t. 880]

Chabielski Stanisław, żołnierz NOB w „piątce” Stanisława Grzegorzewicza (Dzielnica Poznań-Górczyn).
[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Charmaciński [prawdopodobnie Charmaczyński] **Bogdan** (1920–1942),
ur. 6 grudnia w Poznaniu. Żołnierz NOB. Stracony 25 marca w Poznaniu.
[IZ, SN, t. 905; AIPN Po, 3/593]

Charmaciński Seweryn (1886–1943), ur. 12 grudnia w Mieścisku, pow. wągrowiecki. Mieszkaniec Poznania. Murarz. Pracownik Warsztatów Kolejowych w Poznaniu. Żołnierz NOB w „piątce” Franciszka Filipiaka (Dzielnica Poznań-Górczyn). Otrzymał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 11 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19483), gdzie zmarł 6 stycznia.
[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1; w akcie oskarżenia Harmazinski]

Chlebanowski. Urzędnik, zatrudniony w zakładzie ubezpieczeń. Dostarczał odręcznie przepisywane wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych do komórki Ignacego Silskiego.
[AAN, RJM, mf. 24626]

Chmielnik Bronisław Marian (1907–1941), ur. 6 października w Lichtenbergu (Niemcy). Ślusarz. Żołnierz NOB. Rozstrzelany 30 sierpnia w Forcie VII za sabotaż.
[IZ, SN, t. 905; AIPN, 3055/438; AIPN Po, 3/593]

Chojecki Zygmunt, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Chojnacki Stefan „Grom”, n.o. Wiktor Frysiak (1913–1942), ur. 22 lipca w Poznaniu. Student Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP, nauczyciel, działacz SN, kierownik referatu organizacyjnego w Zarządzie Grodzkim SN w Poznaniu. We wrześniu 1939 r. członek Straży Obywatelskiej w Poznaniu. Współorganizator NOB, od kwietnia 1940 r. komendant Miasta Poznania. Rozbudowywał struktury organizacyjne, prowadził przygotowania do zbrojnego powstania, nadzorował działalność wywia-

dowczą. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Więziony m.in. w Forcie VII w Posen i więzieniach w Berlinie. Skazany 18 grudnia 1941 r. przez Volksgerichtshof na sesji wyjazdowej w Posen na karę śmierci. Stracony 20 marca w więzieniu Berlin-Plötzensee.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Chudziak Ludwik (1899–1942), ur. 21 lipca w Żabnie, pow. śremski. W czasie I wojny światowej służył w armii niemieckiej. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Mieszkaniec Żabikowa, pow. poznański, pracował jako robotnik w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Członek OWP, SN i Związku Powstańców Wielkopolskich. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., zastępca komendanta Obwodu Żabikowo. Dowodził kilkoma „piątkami” na terenie Żabikowa i w Dzielnicy Poznań-Dębiec. Organizował kolportaż prasy podziemnej, zbierał fundusze na cele organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Samter. Skazany 22 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW]

Chudziński Tadeusz (1920–1941), ur. 18 lipca w Poznaniu. Uczeń gimnazjum. Członek SN (Wydział Młodych). Współorganizator NOB, komendant Dzielnicy Poznań-Wilda. Tworzył struktury organizacyjne, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, nadzorował działalność wywiadowczą i charytatywną. Aresztowany przez Gestapo 3 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Berlinie i Elbing. Zmarł 14 grudnia w więzieniu w Elbing na skutek wycieńczenia po brutalnym śledztwie.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Chudziński Walerian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Chwaliszewski, robotnik, żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn, współpracownik Wydziału Propagandy sztabu NOB. Udostępniał swoje mieszkanie na druk „Polski Narodowej”.

[AIPN Ld, 1/208]

Cichosz [Stanisław?], żołnierz NOB na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Zmarł przed czerwcem 1942 r., prawdopodobnie w śledztwie prowadzonym przez Gestapo.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/6]

Cichy Henryk, żołnierz NOB w „piątce” Wawrzyna Gwoździaka (Dzielnica Poznań-Dębiec).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Ciemniejewski Leon (1911–?), ur. 9 marca w Poznaniu. Brat Zenona. Czeladnik szewski. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r., komendant kilku „piątek”, przejściowo komendant Obwodu NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne, dostarczał wiadomości z nasłuchu radiowego. Prowadził rozpoznanie niemieckich obiektów wojskowych na swoim terenie, zlecał wykonywanie mapek fragmentów miasta oraz planów rozpoznawanych obiektów. Aresztowany przez Gestapo 17 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Bautzen. Objęty aktem oskarżenia z 22 stycznia 1942 r. Nie stanął przed sądem wraz z resztą swojej grupy NOB (wyrok z 31 marca 1942 r. OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg).

[AAN, RJM, mf. 24840]

Ciemniejewski Zenon „Aleks”, „Lipa”, „Lipowicz”, „Modrzew”, „Jastrząb”, n.o. Aleksander Schwartz, Zenon Bosiacki (1913–1943), ur. 22 grudnia w Poznaniu. Brat Leona. Absolwent Gimnazjum w Koninie. Urzędnik w Zarządzie Miejskim w Poznaniu. Działacz SWP, następnie Wydziału Młodych SN w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Kapral podchorąży WP. We wrześniu 1939 r. zdezerterował z WP. Od listopada 1939 r. współorganizator NOB. Początkowo pracował w Wydziale Propagandy sztabu NOB, następnie jako inspektor rejonowy dla powiatów: nowotomyskiego, wolsztyńskiego, kościańskiego i śremskiego. Na początku grudnia 1939 r. nawiązał kontakty z Gestapo w Poznaniu. Dostarczał informacje na temat sztabu NOB, działalności niektórych struktur terenowych (m.in. w Poznaniu, Ostrowie Wlkp., Jarocinie, Gostyniu, Środzie, Śremie i Dolsku), a także prasę i dokumenty organizacyjne. Pomagał przy rozpracowaniu Okręgu Poznańskiego ZWZ-AK oraz organizacji podziemnych na Śląsku, Pomorzu i w Warszawie. 24 listopada 1941 r. otrzymał wpis na DVL na podstawie rekomendacji Gestapo. W lipcu 1943 r. wyszło na jaw, że wykorzystywał swoją współpracę z Gestapo do szantażowania Polaków i wyłudzenia korzyści majątkowych. Został osadzony w areszcie poznańskiego Gestapo, gdzie zmarł 27 lipca w wyniku tortur podczas śledztwa.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Ciemnoczołowski Florian „Prawdzic” (1905–1980), ur. 19 marca w Lubczy, pow. zniński. Mieszkaniec Poznania. Czeladnik rzeźniczy, zatrudniony w Rzeźni Miejskiej w Poznaniu. Członek SN. Komendant „piątki” NOB na terenie swojego zakładu pracy. Otrzymał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w For-

cie VII w Posen. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 8 lat obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 30 grudnia.

[*Członkowie organizacji Stronnictwa Narodowego z Miasta Poznania...*]

Cierpka Władysław, komendant TOW/OJN w Odolanowie, pow. ostrowski.

[AIPN Po, 05/64]

Ciesielska Cecylia z d. Pawlik „Celina”, „Roma” (1903–1993), ur. 25 września w Poznaniu, żona Waclawa. Nauczycielka. Od 1926 r. mieszkanka Torunia. Łączniczka organizacji konspiracyjnych „Grunwald”, NOB i ZWZ-AK. Utrzymywała łączność kurierską z Poznaniem (komendą NOB, kierownictwem „Ojczyzny”, komendą Okręgu Poznańskiego ZWZ). Przekazywała rozkazy, informacje wywiadowcze i instrukcje szkoleniowe do oddziałów partyzanckich w okolicach Starogardu Gdańskiego. Zaopatrywała je w pieniądze i kartki żywnościowe. Aresztowana przez Gestapo w czerwcu 1942 r., więziona w Danzig i Preussisch Stargard, następnie osadzona w niemieckim obozie koncentracyjnym Stutthof. Po wojnie mieszkała w Poznaniu, pracowała jako nauczycielka. Zmarła 4 marca.

[P. Secler, *Ciesielska Cecylia* [w:] *Słownik biograficzny konspiracji pomorskiej...*]

Ciesielski [Cezielski?] **Józef**, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Ciesielski Tadeusz (1902–1943), ur. 26 lipca w Łodzi. Fryzjer. Żołnierz NOB w „piątce” Leona Ciemniejewskiego (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Otrzymał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 18 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 1 czerwca.

[EKW]

Ciesielski Waclaw „Roman” (1898–1941), ur. 6 września w Orłowie, pow. wąbrzeski, mąż Cecylii. Absolwent gimnazjum w Chełmnie. W latach I wojny światowej wcielony do armii niemieckiej. Od 1919 r. w WP, walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Podoficer WP. Absolwent Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP, działacz MW, współorganizator korporacji „Baltia”. Działacz OWP, potem SN na Pomorzu (sekretarz Rady Wojewódzkiej i kierownik Wydziału Młodych), członek Komitetu Głównego SN. Dziennikarz prasy pomorskiej („Gazeta Bydgoska” i „Słowo Pomorskie”). Na początku okupacji niemieckiej aresztowany przez Selbstschutz, zwolniony w październiku 1939 r. Jesienią 1939 r. współorganizował struktury konspiracyjnej organizacji

„Grunwald” na Pomorzu (szef Wydziału Administracji Cywilnej). W grudniu 1939 r. zaprzysiężony do NOB, komendant Okręgu Pomorskiego, któremu podlegały Rejonny Bydgoszcz, Grudziądz i Toruń. Utrzymywał kontakty z organizacją „Ojczyzna” i strukturami tajnej administracji cywilnej Polskiego Państwa Podziemnego (GDRzw). Przewidywany na Okręgowego Delegata Rządu na Pomorze, tworzył aparat ODR na tym terenie. Wiosną 1940 r. zaprzysiężony do ZWZ, kierownik Wydziału Organizacyjnego sztabu Okręgu Pomorskiego. Aresztowany przez Gestapo 18 listopada 1940 r. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Stutthof, gdzie zginął 2 lutego. [K. Komorowski, *Konspiracja pomorska 1939–1947. Leksykon*, Gdańsk 1993]

Cieszyński Nikodem (1886–1942), ur. 4 września w Koźminie (obecnie Wielkopolskim), pow. krotoszyński. Członek TTZ. Absolwent Gimnazjum w Krotoszynie i Seminarium Duchownych w Gnieźnie i Poznaniu (święcenia kapłańskie otrzymał 31 stycznia 1910 r.). Powstaniec wielkopolski. Rektor kościoła pw. Najświętszej Krwi Pana Jezusa. Wybitny kaznodzieja. Redaktor „Roczników Katolickich”. Działacz ruchów trzeźwościowych. Otrzymywał od Narzyńskich i dr. Janiszewskiego biuletyny z wiadomościami z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 18 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 6 lat ciężkiego więzienia. Osadzony 10 lipca 1941 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 23 września. [AAN, RJM, mf. 24626]

Cieślewicz Leon (1915–1943), ur. 10 marca w Trzuskoloni, pow. gnieźnieński. Mieszkaniec Swarzędza, pow. poznański. Malarz. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Edmunda Mroczkowskiego (Obwód Swarzędz). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo ok. 4 maja 1941 r. Osadzony w Fortcie VII w Posen. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19487), gdzie zmarł 3 kwietnia. [EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Cieślewicz Stanisław, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Cieślewicz Zenon (1911–?), ur. 13 października w Mosinie, pow. poznański. Mieszkaniec Poznania. Technik budowlany zatrudniony w czasie okupacji niemieckiej w Biurze Budowlanym Reichsbahndirektion Posen. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Edmunda Obremskiego. Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na działalność organizacji. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia

1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 5 lat obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Cięgotura Roman (1905–?), ur. 10 grudnia w Inowrocławiu. Ślusarz. Aresztowany w 1941 r. Wyrokiem OLG Posen 11 sierpnia 1942 r. niewinny.

[IZ, SN, t. 905]

Ciszewski Franciszek (1902–1943), ur. 23 września w Dusznikach, pow. szamotulski. Mieszkaniec Poznania. Robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Żołnierz NOB na terenie swojego zakładu pracy w „piątce” Stanisława Rybowiaka. Otrzymywał informacje z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 6 lat obozu karnego. Osadzony 10 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 listopada 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17879), gdzie zmarł 22 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Ciszewski Stefan (1898–1943), ur. 1 listopada w Imiołkach, pow. gnieźnieński. Mieszkaniec Minikowa (obecnie w granicach Poznania). Robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Od lata 1940 r. żołnierz NOB na terenie swojego zakładu pracy w „piątce” Wincentego Borowicza. Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki. Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 6 lat obozu karnego. Osadzony 10 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 listopada 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17880), gdzie zmarł 2 lutego.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Cukierski Kazimierz Stefan (1918–1943), ur. 26 listopada w Poznaniu. Robotnik, zatrudniony w magazynach Zakładów Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Żołnierz NOB na terenie swojego zakładu pracy w „piątce” Stanisława Rybowiaka. Otrzymywał „Polskę Narodową” i informacje z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 5 lat obozu karne-

go. Osadzony 10 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 listopada 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17881), gdzie zmarł 12 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Cwojda Michał, żołnierz NOB w „piątce” Mariana Stefaniaka (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[IZ, SN, t. 905]

Czachowski Jan „Igła” (1885–1944), ur. 16 czerwca w Kórniku, pow. śremski. Mistrz krawiecki, miał własny zakład w Kórniku. Żołnierz NOB w Obwodzie Kórnik „Topola”, organizował akcję pomocy społecznej. Płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 10 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 3 lata obozu karnego. Zmarł 23 lipca w więzieniu w Rawitsch.

[EKW]

Czajczyk, żołnierz NOB, prawdopodobnie w „piątce” Józefa Kaczmarka (Wydzielony Obwód Stomil).

[AIPN GK, 74/5]

Czajka Antoni (1907–?), ur. 17 stycznia w Sadach, pow. poznański, prezes Zarządu koła SN w Sadach, zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., komendant w Sadach i Tarnowie Podgórnym k. Poznania. Podlegały mu prawdopodobnie cztery „piątki”. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne, zbierał składki członkowskie.

[IZ, SN, t. 891]

Czajka Ignacy (1884–1953), ur. 29 stycznia w Niepruszewie, pow. grodziski. Mieszkaniec Poznania. Piekarz. Żołnierz NOB. Aresztowany przez Gestapo 28 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Osadzony od 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19491), następnie 28 stycznia 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Gusen (nr obozowy 47550).

[EKW]

Czajka Jarosław, komendant „piątki” NOB w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM).

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 75/5]

Czajkowski, żołnierz NOB w „piątce” Kazimierza Szali (Obwód Ławica). Otrzymał „Polskę Narodową”.

[AIPN GK, 687/598]

Czajkowski Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Czarnecki Kazimierz „Wawrzyn” (1909–1943), ur. 24 grudnia w Środzie (obecnie Wielkopolskiej). Robotnik wykwalifikowany zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Komentant „piątki” NOB na terenie swojego zakładu pracy. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 29 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17889), gdzie zmarł 14 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Czekała Leon (1921–1942), ur. 23 marca w Poznaniu. Uczył się zawodu elektryka. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., żołnierz „piątki” Rybki, potem Tadeusza Majewicza (Obwód Starołęka). Był łącznikiem oraz kolporterem „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 8 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 17 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Głogau na 6 lat obozu karnego. Osadzony 8 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 4 listopada.

[EKW]

Czenczyński Czesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Czerniak Michał (1904–1994), ur. 30 lipca w Piekarach, pow. gnieźnieński. Mieszkaniec Poznania. Stolarz. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Henryka Kantorskiego (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Aresztowany przez Gestapo 10 lutego 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 33273). Wojnę przeżył. Zmarł 28 czerwca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Czerpiński Franciszek (1914–1986), ur. 4 października w Ławicy (obecnie w granicach Poznania). Członek klubu sportowego „Olimpia”. Robotnik. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w bazie lotniczej na Ławicy. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., żołnierz „piątki” Kazimierza Szali (Obwód Ławica). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 24 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 23 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, a 19 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Gusen (nr obozowy 48378). Wojnę przeżył. Zmarł 2 maja.

[EKW]

Czerwiński Czesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Człapka Bolesław Walenty „Człabol” (1920–1978), ur. 7 lutego w Poznaniu. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., żołnierz „piątki” Jana Stefańskiego. Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 10 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony 8 marca 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 24713). Wojnę przeżył. Zmarł 19 sierpnia.

[EKW]

Czub Teodor „Strzała” (1919–1943), ur. 31 stycznia w Główniej (obecnie w granicach Poznania). Absolwent Gimnazjum im. Bergera w Poznaniu, student Wyższej Szkoły Budowy Maszyn. Członek ZHP, junak PW. W sierpniu 1939 r. zmobilizowany do Pomocniczej Służby Wojskowej w Poznaniu. W początkach października 1939 r. współorganizował HP w Poznaniu, członek komendy. Aresztowany przez Gestapo 7 maja 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen, następnie w więzieniu w Warthestadt. Skazany 21 marca 1941 r. wyrokiem Reichskriegsgericht na 8 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 2 października 1941 r. w więzieniu w Rawitsch. Zmarł w Görchen, filii więzienia w Rawitsch, na skutek wycieńczenia śledztwem i nabytej gruźlicy.

[EKW]

Czubek Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Czyż Wincenty, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Dachtera Bolesław (1909–1943), ur. 21 września w Poznaniu. Żołnierz WP, saper. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w Heeresbekleidungsamt w Posen. Od wiosny 1940 r. żołnierz NOB w „piątce” Antoniego Kopaszewskiego. „Piątka” miała powiązania także z IR Poznań-Miasto ZWZ. Uczestniczył w akcjach sabotażowych, m.in. na terenie magazynów umundurowania Wehrmachtu. Aresztowany przez Gestapo 29 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 3 grudnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 29 stycznia w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[C. Łuczak, *Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu...*; AIPN GK, 165/332]

Dachterski, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Dakowski Wawrzyn, komendant Obwodu NOB w Terespotockich, pow. grodziski, podlegały mu „piątki” w Kopankach i Urbanowie. Organizował akcję pomocy społecznej, rozprawdzał bony obligacyjne, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Dargas Antoni „Der” (1915–1991), ur. 12 marca w Czarnowie, pow. chojnicki. Student Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP, prezes MW na UP, członek korporacji „Legia”. Współorganizator struktur konspiracyjnych SN w Poznaniu w 1939 r. Po wyjeździe z kraju w 1939 r. sekretarz polityczny Mariana Seydy w Biurze Informacji i Dokumentacji w Paryżu. Służył w PSZ w Szkocji. Po wojnie na emigracji w Wielkiej Brytanii. Od 1966 r. prezes SN na emigracji, członek Tymczasowej RJN, redaktor „Myśli Narodowej”. Zmarł 8 listopada w Londynie.

[AUAM S. Kilian, *Antoni Dargas*, [w:] *Słownik biograficzny polskiego obozu narodowego*, t. 4].

Dawidowski Roman (1885–1942), ur. 10 lipca w Głuponie, pow. nowotomyski. Mieszkaniec Poznania. Mistrz rzeźnicki, przed wojną właściciel fabryki konserw w Poznaniu. Prawdopodobnie nie był zaprzysiężony do NOB, otrzymywał jednak wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rawitsch. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 3 lata obozu kar-

nego za niedoniesienie Gestapo o wiadomych sobie nielegalnych działaniach NOB. Zmarł 17 grudnia w więzieniu w Rawitsch.

[AIPN Po, 3/41]

Dąbrowski Leon (1913–1986), ur. 24 października w Gnieźnie. Mieszkaniec Poznania. Czeladnik piekarski. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Mieczysława Motały (Dzielnica Poznań-Wilda). Brał udział w kolportażu „Polski Narodowej”. Zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo w 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, następnie 19 grudnia 1942 r. przeniesiony do niemieckiego obozu koncentracyjnego Gusen (nr obozowy 455719). Wojnę przeżył. Zmarł 5 czerwca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Degórski Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Dehmel Henryk, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Dehmel Marian (1904–1943), ur. 14 sierpnia w Poznaniu. Brat Romana. Kelner. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Wilda. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 3 lutego.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Dehmel Roman (1906–1943), ur. 8 lipca w Düsseldorfie (Niemcy). Brat Mariana. Mieszkaniec Poznania. Pracownik kupiecki. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Wilda. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony 26 czerwca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17902), gdzie zmarł 20 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Deigslers Antoni (1906–1967), ur. 20 sierpnia w Poznaniu. Członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Ślusarz. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Stanisława Reszeli (Obwód Osiedle Warszawskie). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony 10 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, następnie 19 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Gusen (nr obozowy 45996). Wojnę przeżył. Zmarł 19 kwietnia.

[C. Łuczak, *Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu...*]

Depta Andrzej (1887–1942), ur. 15 sierpnia w Dąbskich Holendrach, pow. kolski. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, potem w WP (podoficer rezerwy). Mieszkaniec Poznania, prowadził sklep spożywczy. W czasie okupacji zatrudniony jako urzędnik w Wodociągach Miejskich w Poznaniu. Żołnierz NOB w „piątce” Mariana Sławińskiego (Dzielnica Poznań-Łazarz). Aresztowany przez Gestapo 21 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany wyrokiem OLG Posen 9 marca 1942 r. na sesji wyjazdowej w Samter na 4 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestad, gdzie zmarł 28 września.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Derda Wiktor, pracownik Zarządu Miejskiego w Poznaniu, otrzymywał „Polskę Narodową” od Ignacego Ładniaka, żołnierza Wydzielonego Obwodu NOB Warsztaty Kolejowe.

[IZ, SN, t. 905]

Dobrzycki Tadeusz Jan (1908–1943), ur. 29 kwietnia w Ostrowie Wlkp. Mieszkaniec Poznania. Elektromechanik. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Stanisława Peiserta. Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 26 kwietnia 1941 r. w Litzmannstadt. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 10 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony 19 lutego 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 12 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Dokowicz Albin Kazimierz (1912–1997), ur. 4 marca w Schladen k. Goslar (Niemcy). Mieszkał i pracował w Rawiczu. Kupiec. Członek SN i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Aresztowany 21 sierpnia 1940 r. w związku ze sprawą Alfonsa

Nowaka z Leszna (członka WOZZ). Zwolniony z więzienia w Lissa 19 grudnia 1940 r. z braku dowodów winy. Ponownie aresztowany 28 października 1941 r. pod zarzutem działalności w NOB. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 5 lat obozu karnego. Więziony w Berlinie-Moabicie, Warthstadt i w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 23793), gdzie doczekał wyzwolenia. Zmarł 30 września.

[EKW; AIPN Ka 301/2, t. 9; AIPN GK, 687/544]

Dolata Franciszek (1893–1942), ur. 7 kwietnia w Szamotułach. Mieszkaniec Poznania. Robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Komendant „piątki” NOB na terenie swojego zakładu pracy. Przekazywał informacje z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 13 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 29 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17907), gdzie zmarł 22 grudnia.

[EKW]

Dolata Nikodem (1911–1976?), ur. 4 września w Poznaniu. Rzeźnik. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., ranny w walkach o Modlin, stracił rękę. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r., żołnierz „piątki” Mariana Lewandowskiego (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Łącznik i kolporter „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 14 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 6 lat obozu karnego. Osadzony 15 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17908). Wojnę przeżył.

[EKW]

Dolata Stanisław (1919–?), ur. 6 listopada. Mieszkaniec Poznania. Tokarz. Żołnierz NOB. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Dalszy los nie jest znany.

[EKW]

Dolata Teofil, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Dolski, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Domalska Aleksandra „Zuch”, „Truda”, n.o. Halina Świątkowska, Irena Bajer (po mężu Falgier) (1920–2001), ur. 25 sierpnia w Poznaniu. Mieszkanca Śremu. Absolwentka szkoły wydziałowej w Śremie. Członkini Komendy Hufca Żeńskiego ZHP w Śremie. Żołnierz NOB (AN) w pow. śremskim, zaprzysiężona przez Wacława Adamskiego. Łączniczka i kurierka. Pracowała też w dziale legalizacyjnym. Prowadziła akcję pomocy społecznej dla wysiedlonych z Wielkopolski do GG. Aresztowana w 1941 r. Skazana przez Amtsgericht w Posen za działalność na szkodę III Rzeszy na 22 miesiące więzienia. Osadzona w więzieniach w Fordonie k. Bromberg, Warthestad i Rawitsch. Zwolniona ze względu na ciężki stan zdrowia 14 maja 1942 r. Przedostała się do GG, zaprzysiężona do AK, sanitariuszka i instruktorka WSK w Obwodzie Puławy. Po wojnie powróciła do Śremu. Aresztowana przez WUBP w Poznaniu 30 listopada 1945 r. za przynależność do Zrzeszenia WiN. Skazana 15 maja 1946 r. przez WSR w Poznaniu na 2 lata więzienia. Zagrożona kolejnymi represjami za działalność w ZHP, w 1948 r. wyjechała ze Śremu. Pracowała jako księgowka. Zmarła 7 września w Świnoujściu.

[M. Stasiak, *Domalska Aleksandra* [w:] *SBS*, s. 81–82]

Dombrzalski Zdzisław „Szary” (1907–1965), ur. 8 kwietnia we Włocławku. Technik mechanik. Plutonowy rezerwy WP. Działacz SN i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Szef wywiadu sztabu Okręgu Kujawskiego NOB. Po aresztowaniach w 1942 r. wycofał się z działalności konspiracyjnej. Wojnę przeżył. Zmarł 12 września we Włocławku.

[AIPN By 044/537; K. Komorowski, *Polityka i walka...*, s. 211.]

Dominas Stanisław (1919–1942), ur. 6 listopada w Wanne k. Gelsenkirchen (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Tokarz. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz „piątki” Bronisława Piotrowskiego (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Uczestniczył w kolportowaniu „Polski Narodowej” i zbieraniu składek na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad, gdzie zmarł 24 kwietnia.

[EKW; AIPN GK, 687/570]

Dominas Władysław, żołnierz sekcji Jana Biernata (Dzielnica Poznań-Wilda).

[IZ, SN, t. 905]

Dopierała Ludwik Jan „Jan” (1892–1942), ur. 15 sierpnia w Leśnej Grobli, pow. średzki. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej.

W 1918 r. wstąpił do armii gen. Józefa Hallera, z którą wrócił do Polski. Podoficer rezerwy WP. Mieszkaniec Kobylnicy, pow. poznański, gdzie pracował jako murarz. Członek OWP, skarbnik Zarządu koła SN w Kobylnicy. Zaprzysiężony do NOB w czerwcu 1940 r., komendant Obwodu Kobylnica. Organizował struktury, prowadził działalność wywiadowczą (m.in. ustalał kolaborantów oraz funkcjonariuszy niemieckich), kolportował „Polskę Narodową”, zbierał fundusze na cele organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Elbing i Oels. Skazany 28 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 4 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Dopierała Marian „Wrona” (1921–1942), ur. 16 marca w Poznaniu. Czeladnik szewski. Członek SN. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako malarz pokojowy. W NOB od grudnia 1939 r., komendant dwóch „piątek” w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Uczestniczył w spotkaniach komendantów „piątek”. Podjął działania wywiadowcze mające na celu ustalenie niemieckich urzędów, posterunków policji, obiektów wojskowych i przemysłowych. Aresztowany 17 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Elbing i Schneidemühl. Skazany 16 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW]

Dota Franciszek „Pień” (1892–1943), ur. 16 października w Dachowej, pow. poznański. Robotnik leśny. W NOB od stycznia 1940 r., członek sekcji leśników, drukarz i kolporter „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Zwickau i Rawitsch. Skazany wyrokiem OLG Posen 9 lipca 1943 r. na sesji wyjazdowej w Rawitsch na karę śmierci. Stracony 9 sierpnia w więzieniu w Rawitsch.

[EKW]

Dratwa Marcin (1903–1943), ur. 9 listopada w Poznaniu. Ślusarz. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., żołnierz „piątki” Henryka Kantorskiego (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Aresztowany przez Gestapo 10 lutego 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 26 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Dropik Ignacy (1907–1943), ur. 8 lipca w Kociałkowej Górcie, pow. poznański. Mieszkaniec Poznania. Ślusarz. Przez kontakty z żołnierzami NOB otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 28 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 2 lata obozu karnego. Osadzony 12 czerwca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 6 kwietnia.

[EKW; AIPN GK, 687/555]

Drozd, aresztowany w związku z działalnością Franciszka Smolarka (odbudowa struktur NOB po aresztowaniach z przełomu lat 1940/1941). Współorganizował kolportaż wydawnictw Wydziału Propagandy sztabu NOB do struktur powiatowych. Współpracował z Józefem Górnym i Janem Granatowiczem. Utracił kontakt z NOB po wysłaniu go na roboty do Rzeszy. Nie wiadomo, jakie były jego dalsze losy po aresztowaniu.

[Wyrok 2 Ojs 130/42 (138), kopia (zbiory Aleksandry Pietrowicz)]

Drożak Bolesław „Żubr”, „Kawka” (1923–2019), ur. 17 maja w Sobótce, pow. ostrowski. Brat Henryka. Mieszkaniec Kórnika. Uczeń gimnazjum w Śremie, w czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako robotnik w betoniarni w Gądkach, pow. poznański. Żołnierz NOB od początku 1940 r. (Obwód Kórnik „Topola”). Po rozbiciu NOB przez Gestapo, od wiosny 1942 r. żołnierz AK (Placówka Kórnik „Smoła”). Prowadził nasłuchy radia zagranicznego. Łącznik, kolporter prasy konspiracyjnej, członek redakcji podziemnej gazetki „Bóg i Ojczyzna”. Płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach karnych Dieburg-Eich nad Renem, Dieburg-Biblis i Bernau-Rottau. Wojnę przeżył. Zmarł 16 lutego.

[EKW]

Drożak Henryk (1922–1969), ur. 27 stycznia w Sobótce, pow. ostrowski. Brat Bolesława. Mieszkaniec Kórnika. Uczeń kupiecki, w czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w drogerii. Żołnierz NOB od początku 1940 r. (Obwód Kórnik „Topola”), komendant „piątki”. Po rozbiciu NOB przez Gestapo, od wiosny 1942 r. komendant sekcji w Placówce AK Kórnik „Smoła”. Prowadził nasłuchy radia zagranicznego, współpracował z redakcją „Biuletynu Radiowego”. Uczestniczył w dokumentowaniu fotograficznym zbiorów Fundacji Kórnickiej przed ich zagrabieniem przez Niemców. Organizował kolportaż prasy konspiracyjnej, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w wię-

zieniu w Zwickau. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach karnych Dieburg-Eich nad Renem, Dieburg-Biblis i Bernau-Rottau. Wojnę przeżył.

[EKW]

Duda Ignacy, mieszkaniec Rudnik, żołnierz NOB w pow. grodziskim.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Dudek Waclaw, żołnierz „piątki” Józefa Boni (Obwód Opalenica) w pow. grodziskim. Aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Dudziński Antoni (1911–1942), ur. 16 kwietnia w Zieminie, pow. kościański, tam zamieszkały. Rolnik. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r. Mianowany referentem administracji cywilnej w sztabie Powiatu Kościan. Tworzył struktury organizacyjne, kolportował „Polskę Narodową”, zbierał fundusze na cele organizacji. Ustalał mieszkających na swoim terenie oficerów i podoficerów WP, notował Polaków, którzy uzyskali wpis na DVL. Aresztowany przez Gestapo jesienią 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl, gdzie zmarł 17 czerwca w wyniku wycieńczenia organizmu śledztwem prowadzonym przez Gestapo.

[AIPN GK, 687/544; www.straty.pl]

Dulba Stanisław (1904–?), ur. 7 listopada w Szarkówce, pow. miechowski. Mieszkaniec Poznania. Stolarz. Podoficer rezerwy WP. Członek SN. Prawdopodobnie nie był zaprzysiężony do NOB, otrzymywał jednak sporadycznie „Polskę Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 24 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 23 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego.

[EKW]

Dułowski Edwin Edmund (1912–1943), ur. 24 października w Breslau. Mieszkaniec Poznania. Urzędnik bankowy. Prawdopodobnie nie był zaprzysiężony do NOB, otrzymywał jednak „Polskę Narodową” do czytania. Aresztowany przez Gestapo wiosną 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 13 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 4 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 8 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Durewicz Bronisław „Bruno” (1920–1999), ur. 2 kwietnia w Kaliszu. Zaprzysiężony 5 września 1940 r. do OJN, następnie w NOW, gdzie pełnił funkcję łącznika ze strukturami konspiracyjnymi w Warszawie. Aresztowany 6 września 1943 r. Osadzony w więzieniu przy ul. Szterlinga w Litzmannstadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Auschwitz (22 października 1943 r., nr obozowy 158438) i Bergen Belsen. Od 1949 r. mieszkał w Stanach Zjednoczonych.

[Życiorys, mps (zbiory Rafała Sierchuły)]

Dużewski Witold Stefan (1914–1943), ur. 11 maja w Poznaniu. Księgowy. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., żołnierz „piątki” Tadeusza Grześkowiaka (Dzielnica Poznań-Wilda). Otrzymał „Polskę Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 7 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 4 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Dwornik Stanisław (1915–1991), ur. 11 marca w Pniewach, pow. szamotulski. Mieszkaniec Żabikowa, pow. poznański. W czasie okupacji zatrudniony jako robotnik w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz „piątki” Ludwika Chudziaka (Obwód Żabikowo). Aresztowany przez Gestapo 21 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 15 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen. Wojnę przeżył. Zmarł 5 sierpnia.

[EKW; AIPN GK, 687/596]

Dybała Stanisław (1908–1942), ur. 18 września w Dębińcu (obecnie pow. opolski), mieszkaniec Chłudowa, robotnik rolny. Wiceprezes Zarządu koła SN w Chłudowie. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r. Komendant NOB w Chłudowie od czerwca 1940 r. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, rozprowadzał bony obligacyjne, zbierał składki członkowskie. Aresztowany przez Gestapo 28 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Warthestadt. Zmarł 10 marca.

[IZ, SN, t. 891 i 905; AIPN GK, 687/508]

Dybizbański Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Dytkiewicz Stefan „Kupała”, „Kubala” (1916–1942), ur. 30 lipca w Mogilnie. Mieszkaniec Swarzędza, pow. poznański, zatrudniony w tamtejszym urzędzie gminnym. Należał do SN i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W maju 1940 r. zaprzyszczony do NOB, komendant Obwodu Swarzędz. Tworzył struktury organizacyjne, prowadził kolportaż prasy konspiracyjnej, zbierał fundusze na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 28 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Rawitsch, Elbing i Samter. Skazany 5 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na karę śmierci. Stracony 2 czerwca w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Działoszyński Leon, żołnierz OJN w pow. kaliskim.

[AIPN Po, 05/64]

Dziamski, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Dziebański Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Dziekański Michał (1907–1943), ur. 25 września w Starołęce (obecnie w granicach Poznania). Ślusarz, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Żołnierz NOB na terenie swojego zakładu pracy. Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 7 lat obozu karnego. Osadzony 30 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17937), gdzie zmarł 10 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Eckert Franciszek Józef (1922–1942), ur. 4 stycznia w Poznaniu. Junak PW. Robotnik, zatrudniony w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Żołnierz NOB w „piątce” Jarosława Czajki. Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 10 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthstadt, gdzie zmarł 1 listopada.

[EKW]

Effert Edmund „Janusz”, „Jan”, „Stefan Winiarski” (1889–1944), ur. 21 listopada w Koronowie. Absolwent Gimnazjum w Inowrocławiu. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, dosłużył się stopnia podporucznika. Od 24 kwietnia 1919 r. oficer w Armii Wielkopolskiej. Walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Oficer zawodowy, podpułkownik w stanie spoczynku. Działacz organizacji kombatanckich. Brał udział w przygotowaniach obronnych sztabu DOK nr VII, współorganizator TOK. Ochotnik w kampanii wrześniowej 1939 r., walczył w obronie Warszawy. Pod koniec września 1939 r. zaprzysiężony do SZP. Po powrocie do Poznania nawiązał ścisłą współpracę z NOB i WOW. Aresztowany przez Gestapo 21 czerwca 1940 r., zwolniony po półrocznym śledztwie. W marcu 1942 r. nawiązał kontakt z komendantem Poznańskiego Okręgu NOW por. Marianem Kwiatkowskim. Po utworzeniu NSZ, jako płk „Stefan Winiarski”, był drugim komendantem Okręgu Poznańskiego tej organizacji. Aresztowany przez Gestapo 7 listopada 1943 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w obozie karnym w Poggenburg, gdzie zmarł 7 czerwca w wyniku wycieńczenia brutalnym śledztwem.

[EKW]

Eichstaedt Zbigniew „Brulion” (1914–1942), ur. 31 października w Bydgoszczy. Absolwent gimnazjum w Bydgoszczy. Pracował jako nauczyciel w Bydgoszczy. Podchorąży WP. Jesienią 1939 r. zamieszkał w Psarskim, pow. śremski. Pracował jako inkasent. Zaprzysiężony do NOB w grudniu 1939 r. Od połowy 1940 r. był także żołnierzem Obwodu Śrem ZWZ. Budował ziemianki, w których przechowywano broń i materiały wybuchowe. Redagował konspiracyjny „Biuletyn Radiowy”, uczestniczył w drukowaniu pisma „Ku Wolności”. Aresztowany przez Gestapo 2 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 22 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK 687/544]

Elbanowski, żołnierz NOB w obwodzie dowodzonym przez Leona Ciemniejewskiego (Dzielnica Poznań-Jeżyce).

[AAN, RJM, mf. 24840]

Eliasz Stanisław (1905–1943), ur. 11 listopada w Rozstępniewie, pow. rawicki. Kształcił się w Seminarium Nauczycielskim w Rawiczu. Odbił zasadniczą służbę wojskową w WP. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik w firmie budowlanej w Poznaniu. Członek SN. Żołnierz NOB w „piątce” Władysława Ryłki (Dzielnica Poznań-Dębiec). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 6 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen

i w więzieniu w Warthestad. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 24 marca.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Ereński [Eryński Franciszek?], żołnierz NOB w „piątce” Antoniego Zalaszewskiego (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową” i biuletyny z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Płacił składki organizacyjne.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5; AIPN GK, 687/516]

Fabiańczyk Edward (1913–1942), ur. 23 września w Wanne-Eickel (Niemcy). Studiował na Wydziale Ekonomiczno-Prawnym UP. Od 1934 r. pracował jako urzędnik w fabryce likierów w Kościanie. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w czerwcu 1940 r., współorganizator struktur w Kościanie. Kolportował „Polskę Narodową”, prowadził zbiórkę funduszy na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 16 października 1941 r. Osadzony w więzieniu w Kosten, Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 21 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Faleński Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Falikowski Władysław (1910–1944), ur. 26 września w Mogilnie. Elektryk. Pluto-nowy WP. Żołnierz NOB-NOW na terenie Inowrocławia. Aresztowany przez Gestapo jesienią 1943 r. Osadzony w Staatspolizeistelle Hohensalza – Übergangslager, następnie w Forcie VII w Posen i w więzieniu śledczym Sicherheitspolizei w Poggenburg, gdzie zginął 22 kwietnia.

[L. Dombek, A. Nowicki, *Tajne organizacje wojskowe w Inowrocławiu...*]

Fibak Piotr (1880–1945), ur. 15 stycznia w Sulmierzycach, pow. krotoszyński. Ksiądz katolicki (święcenia kapłańskie otrzymał 13 grudnia 1903 r.) Proboszcz w Szadłowicach. Aresztowany 22 listopada 1939 r., osadzony w więzieniu w Hohensalza, następnie w obozie przejściowym dla duchownych w Lond. W lipcu 1940 r. zwolniony. Ponownie aresztowany 26 sierpnia 1940 r., osadzony w niemieckim obozie karnym w Hohensalza, po pewnym czasie zwolniony. Miał być kapłanem pow. inowrocławskiego NOB-NOW. Po raz kolejny aresztowany w grudniu 1944 r. Zmarł 24 marca w Zakładzie Psychiatrycznym w Dziekance k. Gniezna.

[www.straty.pl]

Fiebig Czesław (1910–1943), ur. 28 czerwca w Poznaniu. Kupiec. Członek SN. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Kolportował „Polskę Narodową”, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 19 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 6 stycznia.
[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Fijak Józef „Józef” (1912–1942), ur. 8 lutego we Wronkach, pow. szamotulski. Mieszkaniec Poznania. Urzędnik. Od początku okupacji podejmował konspiracyjną działalność charytatywną i oświatową. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Łazarz. Prowadził kolportaż prasy konspiracyjnej, zbierał składki organizacyjne. W listopadzie 1940 r. objął komendę Dzielnicy Poznań-Łazarz. Aresztowany przez Gestapo 20 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen oraz w więzieniach w Elbing i przy ul. Kłęczkowskiej w Breslau. Skazany 27 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 15 grudnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.
[EKW; IZ, SN, t. 905]

Filipiak Franciszek „Ułan” (1907–1942), ur. 1 grudnia w Klonowej, pow. sieradzki. Podoficer rezerwy WP (15 Pułk Ułanów Poznańskich). Pracował jako robotnik w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. We wrześniu 1939 r. walczył m.in. nad Bzurą. Po powrocie do Poznania pracował jako palacz na kolei. Zaprzysiężony do NOB w grudniu 1939 r. Zorganizował i prowadził powielarnię „Polski Narodowej”. Komendant Obwodu w Dzielnicy Poznań-Górczyn. Podlegało mu co najmniej osiem „piątek”. Aresztowany przez Gestapo 11 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Warthestadt i Schneidemühl. Skazany 5 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 22 kwietnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/570]

Filipiak Józef, żołnierz OJN w Kaliszu.

[AIPN Po, 003/111]

Filipowicz Florian (1916–?), ur. 28 października w Poznaniu. Robotnik. Członek SN i KSMM. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Żołnierz NOB od początku 1940 r., kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 31 maja 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen oraz w więzieniach

w Warthestad i Berlinie. Skazany 8 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 7 lat obozu karnego. Osadzony 26 czerwca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, 16 kwietnia 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 115625), 15 sierpnia 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Buchenwald (nr obozowy 79215). Wojnę przeżył. Prawdopodobnie wyjechał do Australii.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Filipowski Jerzy (1920–1943), ur. 7 października w Bydgoszczy. Brat Włodzimierza. Mieszkaniec Poznania. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Stefana Mieloszyńskiego (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 6 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 28 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Filipowski Włodzimierz (1918–1943), ur. 3 sierpnia w Wągrowcu. Brat Jerzego. Mieszkaniec Poznania. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Stefana Mieloszyńskiego (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 7 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 20 kwietnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Firlik Florian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Firlik Franciszek „Orliński”, „Krzywonos”, „Fajfer” (1909–1941), ur. 17 stycznia w Bronowie, pow. ostrowski. Absolwent Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UP. Nauczyciel. Harcmistrz, członek kierownictwa Komendy Chorągwi Wielkopolskiej ZHP. Członek SN. Przeszkolony na tajnym kursie dywersji pozafrontowej. Podchorąży rezerwy WP. We wrześniu 1939 r. początkowo kierownik Pogotowia Wojennego Harcerzy w Poznaniu, potem w Komendzie Pogotowia Wojennego Harcerzy w Warszawie. Od końca września 1939 r. w konspiracji harcerskiej, m.in. komendant Chorągwi Wielkopolskiej Szarych Szeregów. Członek organizacji „Ojczyzna”. Współpracownik NOB. Kierownik Wydziału Łączności Konspiracyjnej w sztabie Okręgu Poznańskiego ZWZ. Aresztowany przez Gestapo prawdopodobnie 19 czerwca 1941 r.

W dniu zatrzymania popełnił samobójstwo w gmachu poznańskiego Gestapo. Kawaler Krzyża Orderu Wojennego Virtuti Militari V klasy.

[EKW]

Firlik Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Florczak Jan „Jaguar” (1895–1973), ur. 2 grudnia w Krobi Starej, pow. gostyński. Mieszkaniec Poznania. Ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., komendant „piątki” w Wydzielonym Obwodzie Warsztaty Kolejowe. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Udostępniał swoje mieszkanie na spotkania i narady organizacyjne oraz na szkolenie wojskowe. Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 3 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 10 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19252). Wojnę przeżył. Zmarł 14 czerwca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Florczak Michał, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Floryczak, żołnierz NOB w piątce Maksymiliana Pawłowskiego (Obwód Ławica). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK, 687/596]

Florysiak Michał (1891–1943), ur. 23 września w Sapowicach, pow. poznański. Ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Żołnierz NOB w „piątce” Mariana Pomina (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Po rozbiciu NOB przez Gestapo żołnierz ZWZ. Aresztowany przez Gestapo 28 kwietnia 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 6 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19508), gdzie zmarł 10 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Floryszczak Jakub, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Foltynowicz Zygmunt (1898–1942), ur. 23 marca w Środzie (obecnie Wielkopolskiej). Powstaniec wielkopolski. Mieszkaniec Poznania. Ślusarz, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., żołnierz „piątki” Alojzego Sikory (Obwód Starołęka). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 27 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 14 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 5 lat obozu karnego. Osadzony 3 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17949), gdzie zmarł 31 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Fórmański Alfred Walerian (1908–?), ur. 8 listopada w Berlinie. Mieszkaniec Poznania. Kupiec. Członek SN. Żołnierz NOB w „piątce” Tadeusza Jakubka (Dzielnica Poznań-Wilda). Otrzymywał „Polskę Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Warthestadt. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17948), a 15 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Gusen (nr obozowy 46968).

[EKW]

Franc Wincenty, członek sztabu TOW/OJN w pow. ostrowskim.

[AIPN Po, 05/64]

Frankiewicz Józef, zaprzysiężony do NOB w grudniu 1939 r., członek sztabu Dzielnicy Poznań-Górczyn. Odpowiadał za akcję pomocy społecznej.

[N. Pałasik, *W służbie...*]

Frankiewicz Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Frankowski Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Frankowski Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Frankowski Marian „Echo” (1916–1941), ur. 12 kwietnia w Zdroju k. Grodziska Wlkp. Brat Mścislawa. Absolwent Gimnazjum w Grodzisku Wlkp. Student Wydziału Humanistycznego UP. Kapral podchorąży WP. Członek SN. We wrześniu 1939 r. walczył m.in. w obronie Warszawy. Od listopada 1939 r. współorganizator struktur NOB, członek ścisłego sztabu (kierownik Wydziału Propagandy), redaktor „Polski Narodowej” i „Narodu w Walce”, organizator sieci powielarni i kolportażu. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Więziony w Forcie VII w Posen, gdzie zmarł 3 kwietnia w wyniku tortur podczas śledztwa (w oficjalnym akcie zgonu jako przyczynę podano gruźlicę płuc).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Frankowski Mścisław „Mieczysław”, n.o. Stefan Norski (1900–1942), ur. 6 grudnia w Strzępinie k. Grodziska Wlkp. Brat Mariana. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Urzędnik w starostwach w Grodzisku Wlkp. i Nowym Tomysłu. Członek OWP i SN, działał aktywnie w Zarządzie Powiatowym SN w Nowym Tomysłu, a od 1936 r. w Poznaniu. Członek Okręgowego Kierownictwa Straży Porządkowej. We wrześniu 1939 r. walczył m.in. w obronie Warszawy. Współorganizator NOB, komendant Powiatu Poznań-Zachód. Tworzył struktury organizacyjne, kierował akcją opieki społecznej, działalnością propagandową, sabotażową i wywiadowczą na swoim terenie. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Elbing, Warthestad i Berlinie. Skazany 18 grudnia 1941 r. wyrokiem Volksgerichtshof na sesji wyjazdowej w Posen na karę śmierci. Stracony 20 marca w więzieniu Berlin-Plötzensee.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Frankowski Wojciech, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Frąckowiak Adam (1897–1942), ur. 22 listopada w Śmiłowie, pow. szamotulski. Ślusarz zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Żołnierz NOB w „piątce” Teofila Zielewicza (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe) Aresztowany przez Gestapo 13 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Elbing. Skazany 3 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestad, gdzie zmarł 9 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Frąckowiak Maksymilian (1902?–?), ur. 17 września w Pniewach, kołodziej, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Frąckowiak Tadeusz (1919–1943), ur. 7 października w Nowej Wsi, pow. poznański. Mieszkaniec Poznania. Pomocnik montera. Podoficer rezerwy WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., został ranny. Współpracował w działalności sabotażowej z Bolesławem Dachterą (żołnierzem „piątki” NOB w Heeresbekleidungsamt w Posen. Aresztowany przez Gestapo 11 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na 8 lat obozu karnego. Osadzony 28 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17953), gdzie zmarł 19 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN, 687/544]

Frąckowiak Zygmunt, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Frommholz Józef „Franek” (1913–2004), ur. 18 marca w Inowrocławiu. Absolwent Państwowego Gimnazjum w Inowrocławiu, student Akademii Górniczej w Krakowie. Prezes Stowarzyszenia Studentów Akademii Górniczej i MW. Podczas kampanii wrześniowej 1939 r. dostał się do niewoli niemieckiej. Zwolniony w lutym 1940 r., zamieszkał w Inowrocławiu. W latach 1940–1942 komendant Powiatu Inowrocław NOB. Utrzymywał kontakty z przedstawicielami „Ojczyzny”. Po dekonspiracji NOB działał w NOW, od 1943 r. na terenie Poznania. Aresztowany przez Gestapo 26 października 1943 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, a 28 lipca 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 81498). Po wojnie inżynier górnictwa. Zmarł 3 marca w Katowicach.

[L. Dombek, A. Nowicki, *Tajne organizacje wojskowe w Inowrocławiu...*]

Frykowski Antoni (1904–1942), ur. 18 grudnia w Ostrzeszowie, pow. kępiński. Rzeźnik. Odbył zasadniczą służbę wojskową w WP. Działacz SN (m.in. kierownik Dzielnicy Poznań-Stare Miasto). Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako robotnik w Teatrze Okręgu Warty (opera poznańska). W NOB od początku 1940 r., komendant Obwodu Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Organizował struktury konspiracyjne i kolportaż „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Elbing. Skazany 16 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[IZ, SN, t. 905]

Furmaniak Jan „Kukułka” (1902–1942), ur. 3 grudnia w Rakoniewicach, pow. wolsztyński. Powstaniec wielkopolski. Członek SN. Walczył w kampanii wrześniowej

1939 r. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako koszykarz w firmie Krause w Poznaniu. W NOB od marca 1940 r., kierował kilkoma „piątkami” w Dzielnicy Poznań-Jeżyce, odpowiadał za organizację kolportażu prasy konspiracyjnej, zbierał składki organizacyjne, zorganizował szczepienia ochronne przeciwko tyfusowi, prowadził działalność wywiadowczą. Aresztowany przez Gestapo 28 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Elbing. Skazany 16 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Gabler Tomasz (1895–1942), ur. 18 października w Poznaniu. Kupiec. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Od 1919 r. w WP. Porucznik w stanie spoczynku. Opiekował się organizacjami paramilitarnymi w pow. wrzesińskim. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r. Oficer w Obwodzie Osiedle Warszawskie. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Zbierał składki organizacyjne. W połowie 1940 r. zaprzysiężony do ZWZ. W lipcu 1940 r. skazany na 8 miesięcy więzienia za kontakty z angielskimi jeńcami wojennymi. Aresztowany ponownie 14 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Elbing. Skazany 23 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 10 lat obozu karnego. Osadzony 24 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 7 października.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/569]

Galas [Gallas?] **Franciszek**, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Galiński Marian Józef (1887–1944), ur. 18 marca w Ostałowicach, pow. przemysłański. Mierniczy. Służył w armii austriackiej (podoficer). Po I wojnie światowej zamieszkał w Poznaniu. Pracował jako urzędnik w Dyrekcji Lasów Państwowych. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako kreślarz w Elektrowni Miejskiej. W lecie 1940 r. sporządził dla Wydziału Propagandy NOB matrycę z winietą pisma „Polska Narodowa”. Aresztowany 5 października 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 11 lutego 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Dresden na 3 lata obozu karnego. Osadzony 26 marca 1943 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 30 czerwca.

[EKW]

Gałek Karol Franciszek (1906–1943), ur. 15 czerwca w Wiedniu. Technik kreślarz. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r., żołnierz „piątki” Edmunda Obremskiego

na terenie Reichsbahndirektion Posen. Otrzymywał „Polskę Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Płacił składki organizacyjne. Przystąpił na początku 1941 r. zaprzysiężony do ZWZ. Aresztowany przez Gestapo 29 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 6 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 4 lata obozu karnego. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19510), gdzie zmarł 25 marca.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Gałęski Feliks (1911–1943), ur. 6 października w Herne (Niemcy). Syn Marcina. Mieszkaniec Poznania. Urzędnik. Otrzymywał „Polskę Narodową” i sporadycznie „Pobudkę”. Słuchał audycji radiowych w języku polskim nadawanych przez BBC i radio Tuluza. Skazany 5 września 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 3 kwietnia.

[APP, 1539; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Gałęski Jan (1920–?), ur. 29 lutego we Wronkach, pow. szamotulski. Syn Marcina. Mieszkaniec Poznania. Uczeń introligatorski. Członek ZHP i KSMM. Członek SN. Wprowadzony do NOB przez Floriana Kaźmierczaka. Otrzymywał „Polskę Narodową” za pośrednictwem Floriana Filipowicza. Słuchał audycji radiowych w języku polskim nadawanych przez BBC i radio Tuluza. Wiedział o kontaktach ojca, Marcina Gałęskiego, z POZ. Aresztowany przez Gestapo 29 maja 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 5 września 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 10 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu Zwickau, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (13 stycznia 1943 r., nr obozowy 41397) i Gusen (29 marca 1943 r.).

[AAN, RJM, t. 322; APP, 1539; IZ, SN, t. 905; wzmianka w AIPN GK, 74/6]

Gałęski Józef (1908–?), ur. 11 maja w Holsterhausen (Niemcy). Syn Marcina. Mieszkaniec Poznania. Ekspedient. Otrzymywał „Polskę Narodową” i sporadycznie „Pobudkę”. Słuchał audycji radiowych w języku polskim nadawanych przez BBC i radio Tuluza. Aresztowany przez Gestapo 29 maja 1940 r. Skazany 5 września 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu Zwickau, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (13 stycznia 1943 r., nr obozowy 43894) i Gusen (29 marca 1943 r.).

[APP, 1539]

Gałęski Marcin (1881–1943), ur. 26 października w Węgrach, pow. ostrowski. Ojciec Feliksa, Jana, Józefa i Stanisława. Mieszkaniec Poznania. Urzędnik. Na początku stycznia 1940 r. nawiązał kontakt z Edmundem Horowskim, jednym z organizatorów POZ. Otrzymał odbiornik radiowy, który ukrywał w swoim mieszkaniu. Słuchał audycji radiowych w języku polskim nadawanych przez BBC i radio Tuluza. Także na początku 1940 r., przez syna Jana, nawiązał współpracę z NOB. W domu Gałęskich prowadzony był kolportaż „Polski Narodowej” oraz sporadycznie „Pobudki”, organu POZ. Skazany 5 września 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 10 lat obozu karnego. Osadzony 13 stycznia 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 21675), gdzie zmarł 25 stycznia.

[APP, 1539; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Gałęski Stanisław (1925–1945), ur. 19 maja we Wronkach, pow. szamotulski. Syn Marcina. Mieszkaniec Poznania. Przed wojną uczeń. Wiedział o konspiracyjnych działaniach prowadzonych w domu Gałęskich. Słuchał audycji radiowych w języku polskim nadawanych przez BBC i radio Tuluza. Skazany 5 września 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 2 lata obozu karnego – wyrok złagodniono, gdyż został uznany za małoletniego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Flossenburg. Zmarł 22 kwietnia w Bernried (Niemcy).

[APP, 1539]

Gałkowski Mieczysław (1892–1942), ur. 28 września w Komorowie, pow. grodziski. Księgowy, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Żołnierz NOB na terenie swojego zakładu pracy („piątka” Józefa Kaczmarka). Otrzymał „Polską Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 13 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 4 lata obozu karnego. Osadzony 10 lipca w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17963), gdzie zmarł 27 grudnia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Garbarek Antoni „Jerzy” (1914–1994), ur. 20 maja w Ostrowie Wlkp. Absolwent Średniej Szkoły Budowlano-Drogowej w Poznaniu. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Od 1940 r. żołnierz TOW i OJN w Ostrowie Wlkp. Po rozbięciu OJN żołnierz ZWZ-AK, komendant Placówki Raszków, instruktor szkolenia saperskiego tamtejszej grupy dywersyjnej. Podporucznik AK. W styczniu 1945 r. kierował grupą minerską, która w czasie walk powstańczych z Niemcami w Ostrowie Wlkp. roz-

minowała wiadukt na linii kolejowej do Łodzi. Wojnę przeżył. Zmarł 12 kwietnia w Ostrowie Wlkp.

[E. Serwański, *Ostrów Wielkopolski i jego region ...*; EKW]

Garbarek Bronisław Mieczysław (1923–?), ur. 12 lipca w Poznaniu. Prawdopodobnie nie był zaprzysiężony do NOB, ale otrzymywał sporadycznie „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 13 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 2 lata obozu karnego. Osadzony 18 lutego 1943 r. w więzieniu w Müräu (Mirov, Czechy).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Garbarek Tadeusz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Garczyk Andrzej, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Garczyk Czesław (1922–1943), ur. 1 czerwca w Swarzędzu, pow. poznański. Robotnik. Członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w Heereszeugamt w Posen. Zaprzysiężony do NOB w czerwcu 1940 r., żołnierz „piątki” Edmunda Lipczyńskiego (Obwód Chwaliszewo, Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał wiadomości z nasłuchu radiowego i „Polskę Narodową”. Uczestniczył w akcjach sabotażowych w magazynach umundurowania Wehrmachtu. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthe-stadt. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 15 stycznia.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Gasztecki Józef (1896–1942), ur. 19 listopada we Wrześni. Mechanik i ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Żołnierz NOB w „piątce” Teofila Zielewicza (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, płacił składki. Na początku 1941 r. zaprzysiężony do ZWZ. Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthe-stadt. Skazany 6 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthe-stadt, gdzie zmarł 29 lipca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Gatkiewicz [Gątkiewicz?] **Józef** (1881–1940), ur. 13 grudnia. Kupiec. Współpracownik zorganizowanej przez Ignacego Silskiego i Edmunda Narzyńskiego komór-

ki prowadzącej nasłuchy zagranicznych stacji radiowych i sporządzającej biuletyny z wiadomościami radiowymi. Aresztowany przez niemiecką policję, 10 lutego popełnił samobójstwo w więzieniu w gmachu Polizeipräsidium Posen.

[AAN, RJM, mf. 24626; IZ, SN, t. 905]

Gawlak Leon, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Gaworski Ludwik, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Gąsiorek Adam, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Gąsiorek Leon (1907–1968), ur. 13 czerwca w Poznaniu. Kamieniarz. Żołnierz NOB w „piątce” Jana Biernata (Dzielnica Poznań-Wilda). Aresztowany przez Gestapo w styczniu 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 10 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, następnie Gusen. Wojnę przeżył. Zmarł 27 lipca.

[EKW]

Gąsiorowski Edward, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Gąska Józef „Józek” (1888–1942), ur. 22 lutego w Wierzenicy, pow. poznański. Przed I wojną światową pracował jako robotnik w Westfalii. W czasie I wojny zmobilizowany do armii niemieckiej. Powstaniec wielkopolski. Kolarz zatrudniony na stacji Poznań Główny. Działacz społeczny i związkowy. Wiosną 1940 r. zaprzysiężony do NOB, organizował struktury oraz kolportaż prasy konspiracyjnej na terenie poznańskiej Reichsbahndirektion i w Warsztatach Kolejowych. Udostępniał swoje mieszkanie na spotkania organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 28 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthestadt i Schneidemühl. Skazany 8 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 6 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW]

Gerwazik Władysław „Haft” (1922–1943), ur. 28 maja w Żerkowie, pow. jaro-
ciński. Mieszkaniec Poznania. Członek ZHP. Uczeń krawiecki. We wrześniu 1939 r.

członek Pogotowia Wojennego Harcerzy i Straży Obywatelskiej na Jeżycach. Zaprzysiężony do HP, kolporter pisma „Zerwiemy Pęta”. Aresztowany przez Gestapo 17 maja 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 21 marca 1941 r. wyrokiem Reichskriegsgericht w Berlinie na 2 lata więzienia. W lipcu 1942 r. włączony do kolejnego śledztwa przeciwko HP. Oskarżony o gromadzenie broni i amunicji oraz o pomoc w umieszczeniu części magazynu ewakuowanego po aresztowaniu Stanisława Nowaka w maju 1940 r. w mieszkaniu Damiana Hancyka. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 15 grudnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na karę śmierci. Stracony 27 stycznia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AAN, RJM, mf. 24980]

Gębura Stanisław (1899–1942), ur. 7 czerwca w Krynkach, pow. opatowski. Mieszkaniec Poznania. Robotnik. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Dębiec. Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Uczestniczył w akcji pomocy społecznej. Aresztowany przez Gestapo 7 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 18 września.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Giertych Szczepan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Gintrowicz Kazimierz „Veneda” (1914–1979), ur. 1 lutego w Poznaniu. Absolwent gimnazjum w Wolsztynie i AMW we Lwowie. Prezes Korporacji Studentów AMW Lutyko-Venedya. Plutonowy podchorąży WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., m.in. w bitwie nad Bzurą. Żołnierz NOB w Opalenicy, pow. grodziski, zaprzysiężony w lutym 1940 r. Aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r. Osadzony w więzieniu w Grätz, w Forcie VII w Posen, następnie w niemieckim obozie koncentracyjnym Mittelbau-Dora (nr obozowy 100616). Po wojnie pracował jako lekarz weterynarii, m.in. główny specjalista Wojewódzkiego Zakładu Weterynarii w Poznaniu. Zmarł 20 czerwca w Poznaniu.

[„Echa Opalenicy” 2005, nr 3]

Glanc Hieronim (1915–1942?), ur. 8 października. Student. Żołnierz NOB, następnie ZWZ-AK w pow. konińskim. Aresztowany przez Gestapo 24 października 1941 r. Prawdopodobnie zmarł przed rozprawą, która odbyła się 18 września 1942 r. przed OLG Posen na sesji wyjazdowej w Hohensalza.

[EKW; AIPN GK, 74/8]

Glinka Florian (1911–1993), ur. 25 kwietnia w Parzęczewie, pow. śmigieński. Krawiec. Zaprzysiężony do NOB w grudniu 1939 r., prowadził punkt rozdziału prasy konspiracyjnej dla Dzielnicy Poznań-Górczyn.

[N. Pałasik, *W służbie...*]

Glinka Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Glinke [Marian?], żołnierz „piątki” Antoniego Zalaszewskiego (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową” i biuletyny z nasłuchów radia zagranicznego. Płacił składki organizacyjne.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5; AIPN GK, 687/516]

Gliński, krawiec, udostępniał lokal na spotkania komendantów „piątek” NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce (m.in. z udziałem Mariana Dopierały).

[AIPN GK, 74/4]

Gładysz Bronisław Hieronim (1892–1943), ur. 3 września w Sierakowie, pow. międzychodzki. Absolwent Gimnazjum w Gnieźnie oraz Seminarium Duchownych w Poznaniu i Gnieźnie. Ksiądz katolicki (święcenia kapłańskie otrzymał 13 lutego 1916 r.). Kapelan powstania wielkopolskiego, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Proboszcz parafii św. Antoniego Padewskiego w Starołęce. Docent UP (doktorat z filozofii w 1926 r., habilitacja w 1932 r.). Filister honorowy Polskiej Korporacji Akademickiej Filomatia Posnaniensis. Członek i sekretarz Komisji Teologicznej PTPN. Członek SN. W NOB od listopada 1939 r., doradca i kapelan. Aresztowany przez Gestapo 18 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 14 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 5 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 3 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17975), gdzie zginął 19 czerwca.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Głazowski Witold (1896–1972), ur. 27 marca w Mącznikach, pow. gnieźnieński. Powstaniec wielkopolski. Mieszkaniec Poznania. Aptekarz. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., żołnierz „piątki” Leona Tomaszewskiego (Obwód Osiedle Warszawskie). Uczestniczył w działalności charytatywnej, kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu

w Warthstadt, następnie 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 23693). Wojnę przeżył. Zmarł 30 maja, pochowany we Wrocławiu.

[IZ, SN, t. 905; AIPN, 687/569]

Głowacki Władysław, żołnierz „piątki” Józefa Boni (Obwód Opalenica) w pow. grodzkim, aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120, 132–133]

Gnacy Waclaw (1894–1942), ur. 20 października w Poznaniu. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, inwalida wojenny, odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy. Mistrz krawiecki. Żołnierz NOB w „piątce” Leona Tomaszewskiego w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Był łącznikiem oraz kolporterem „Polski Narodowej”. Przechowywał część archiwum sztabu NOB. Aresztowany przez Gestapo w grudniu 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Elbing i w Schneidemühl. Skazany 16 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[IZ, SN, t. 905]

Godlewski [prawdopodobnie Mirosław Jan] (1904–1963), ur. 15 marca w Guzowie, pow. błoński, por. rez. powstaniec warszawski, b. oficer WP, z polecenia Bronisława Szwarca miał prowadzić rozpoznanie wywiadowcze niemieckich obiektów militarnych w Dzielnicy Poznań-Łazarz.

[AIPN GK, 74/4]

Gogulski Jan (1910–?), ur. 29 sierpnia w Essen (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Absolwent Szkoły Handlowej w Poznaniu, pracował jako urzędnik w firmie ubezpieczeniowej. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r. przez Henryka Petermanna. Otrzymał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 29 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 24 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mittelbau-Dora, następnie 3 lipca 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Gross-Rosen.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Gołębiak Michał (1910–1969?), ur. 20 września w Kolniczkach, pow. jarociński. Mieszkaniec Poznania. Szewc. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Stare Miasto. Aresztowany przez Gestapo 18 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w wię-

zieniu w Elbing. Skazany 1 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 10 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Auschwitz i Buchenwald (nr obozowy 62447).

[EKW, błędnie podano imię: Antoni; IZ, SN, t. 905]

Gomoski [Marian?], żołnierz NOB w Antoninku (obecnie w granicach Poznania), w „piątce” Alberta Gościniaka.

[IZ, SN, t. 905]

Gorączniak Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 885]

Gorlicz Karol, żołnierz OJN w Kaliszu, po rozbięciu tej organizacji w ZWZ-AK. Komendant Placówki Winiary (obecnie w granicach Kalisza).

[AIPN Po, 003/111]

Gorzan Józef (1920–1943), ur. 1 lutego w Poznaniu. Blacharz. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Jana Rybickiego (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 4 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Gorzyński Alfons (1897–1966), ur. 27 lipca w Poznaniu. Brat Klemensa. Oficer WP w stanie spoczynku. Księgowy. Współpracownik NOB i Głównej Delegatury Rządu RP dla ziem wcielonych do III Rzeszy. Pośredniczył w przekazaniu funduszy na działalność NOB (na ręce mec. Hieronima Szybowicza) oraz na pomoc społeczną. Aresztowany przez Gestapo 24 kwietnia 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 7 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch. Po wojnie pracował jako urzędnik miejski w Poznaniu. Zmarł 5 lutego w Łodzi.

[Dokumenty dotyczące rodziny Gorzyńskich, zbiory Sabiny Lewandowskiej (kopie w zbiorach Aleksandry Pietrowicz); wyrok 2 Ojs 130/42 (138), kopia (zbiory Aleksandry Pietrowicz); www.straty.pl]

Gorzyński Klemens (1904–1942), ur. 5 listopada w Poznaniu. Brat Alfonsa. Absolwent Wydziału Lekarskiego UP. Członek korporacji „Lechia”. Działacz SN. Lekarz Pogotowia Ratunkowego i Ubezpieczalni Społecznej. We wrześniu 1939 r. ochotnik

w obronie Warszawy, ranny. Skierowany przez okupanta niemieckiego do pracy w Stęszewie, pow. poznański. W konspiracji od października 1939 r. („Ojczyzna” i NOB). Współpracownik Biura Głównego Delegata Rządu RP dla ziem polskich wcielonych do III Rzeszy. Prowadził konspiracyjną działalność charytatywną i medyczną, organizował kolportaż „Polski Narodowej”. Współpracował z Hieronimem Szybowiczem i o. Julianem Mirochną w odbudowie NOB po aresztowaniach z przełomu lat 1940/1941. Od kwietnia 1941 r. kierował Rejonem Poznań-Zachód. Kurier do Warszawy w sprawach Głównej Delegatury dla ziem wcielonych do Rzeszy, Komendy Okręgu Poznańskiego ZWZ oraz kierownictwa NOB. Jego dom był punktem kontaktowym, przechowywano w nim też odbiornik radiowy oraz fundusze na działalność konspiracyjną. Aresztowany przez Gestapo 18 października 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Udzielał pomocy chorym i skatowanym współwięźniom. Rozstrzelany prawdopodobnie 7/8 lipca 1942 r. w okolicach Stęszewa.

[AIPN, 3055/438; IPN, Oddziałowa Komisja ŚZpNP w Poznaniu, OKP. S. 81]

Gościński Albert (1911–1986), ur. 21 kwietnia w Nieuwenhagen (Holandia). Od 1919 r. mieszkaniec Poznania. Mistrz fryzjerski, prowadził własny zakład w Poznaniu. Odbył zasadniczą służbę wojskową w WP. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r., komendant dwóch „piątek” w Obwodzie Osiedle Warszawskie. Organizował też struktury w Antoninku (obecnie w granicach Poznania). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Udostępniał swój lokal na spotkania sztabu Rejonu Poznań-Wschód. Prawdopodobnie pod koniec 1940 r. zaprzysiężony do ZWZ. Aresztowany przez Gestapo 3 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 23 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 12 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 24 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 33744). Wojnę przeżył. Zmarł 30 sierpnia w Świebodzicach.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/569]

Gozdowski Jan (1893–1943), ur. 28 listopada w Krojanke, pow. Flatów (obecnie złotowski). Ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. W NOB od wiosny 1940 r. („piątka” Franciszka Andrzejewskiego, Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polską Narodową” i informacje z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Wykupywał bony obligacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 4 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19515), gdzie zmarł 14 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Gozdzia [Goździa?] **Jan**, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Gozik [Gózik?] **Czesław**, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Goździejewicz Zbigniew (1903–1949), ur. 2 września w Poznaniu. Kupiec. Od 1940 r. współpracownik Abwehry (niemieckiego wywiadu i kontrwywiadu wojskowego), prowadził działalność na terenie Gniezna, Poznania, Siedlec i Warszawy. W 1940 r. zaangażowany przez Antoniego Wolniewicza do działalności kurierskiej, jako łącznik NOB ze strukturami centralnymi SN w Warszawie. Po wojnie aresztowany pod zarzutem współpracy z wywiadem niemieckim. Skazany 10 maja 1949 r. wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie na karę śmierci. Wyrok wykonano 29 grudnia w Warszawie, w więzieniu przy ul. Rakowieckiej.

[IZ, SN, t. 905]

Goździejewski Henryk Antoni (1922–?), ur. 10 maja w Poznaniu. Zecer. Żołnierz NOB. Aresztowany przez Gestapo 22 maja 1941 r. Osadzony w więzieniu w Warthestad. Dalszy los nie jest znany (być może zmarł 23 kwietnia 2012 r. w Poznaniu).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Góra Stanisław „Kruk” (1902–?), ur. 21 marca w Błaszczach, pow. sieradzki. Włączony do OJN przez Konstantego Szurczaka, zaprzysiężony przez Adama Olszewskiego. Po dekonspiracji Olszewskiego działań konspiracyjnych nie podjął.

[AIPN Po, 003/111]

Góral Stanisław (1912–1942), ur. 1 lipca w Hryniawie (Galicja). Absolwent Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP. Członek korporacji „Legia”. Aplikant adwokacki w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., organizował struktury w środowisku prawniczym. Bliski współpracownik Antoniego Wolniewicza. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Elbing i Oels. Skazany 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 14 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332; AIPN GK, 687/589]

Górny Józef (1913–1942), ur. 28 czerwca w Szemborowie, pow. wrzesiński. Mieszkaniec Poznania. Stolarz. Członek SN i KSMM. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r.

W 1941 r., w czasie odbudowy struktur organizacyjnych po aresztowaniach, mianowany komendantem Dzielniczy Poznań-Śródmieście. Współpracował z wojskowym komendantem Poznania Janem Granatowiczem, ustalając m.in. przebywających w mieście zawodowych żołnierzy WP. Kolportował „Dla Ciebie, Polsko” i „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo prawdopodobnie w listopadzie 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 17 grudnia w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[C. Łuczak, *Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu...*; AIPN GK, 165/332]

Górny Piotr (1887–1942), ur. 10 listopada w Środzie (obecnie Wielkopolskiej). Mieszkaniec Poznania. Ślusarz. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r., komendant Obwodu w Dzielniczy Poznań-Dębiec. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 10 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 24 lipca w wyniku wyczerpania organizmu po brutalnym śledztwie prowadzonym przez Gestapo, nie doczekawszy rozprawy przed OLG Posen, która odbyła się 11 sierpnia 1942 r.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Górski Janusz Tadeusz „Tomek” (1920–1943), ur. 5 października we Włocławku. Absolwent Państwowego Gimnazjum Ziemi Kujawskiej we Włocławku. Podchorąży rezerwy WP. Zaprzysiężony do NOB w czerwcu 1940 r. przez Romana Umińskiego. Zastępca komendanta Powiatu Włocławek (powiat i miasto), odpowiedzialny za szkolenie wojskowe. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej” i „Walki”. Aresztowany przez Gestapo 2/3 sierpnia 1942 r. Osadzony w areszcie Urzędu Policji Państwowej w Hohensalza, następnie w Staatspolizeistelle Hohensalza – Ubergangslager oraz w więzieniach w Zwickau (od 11 XI 1942 r.) i Dresden (od lutego 1943 r.). Skazany wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Dresden 11 lutego 1943 r. na karę śmierci. Stracony 30 marca 1943 r. w Dresden.

[B. Ziółkowski, *Polska podziemna na Kujawach Wschodnich...*; *Drezdeński szafot*].

Górski Józef (1894–?), ur. 9 stycznia w Radgoszczy, pow. wągrowiecki. Ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Prawdopodobnie nie był zaprzysiężony do NOB, otrzymywał jednak sporadycznie „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 2 lata obozu karnego. Od 1 do 20 lipca 1944 r. przebywał w obozie karnym w Poggenburg (nr obozowy 17141).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Górski Józef Wojciech (?–1941), żołnierz Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowego NOB. Aresztowany w styczniu 1941 r. Zginął 8 kwietnia.

[IZ, SN, t. 905; AIPN 3055/438]

Górzyński Ksawery (1892–1942), ur. 2 listopada w Swarzędzu, pow. poznański. Szewc, w czasie I wojny światowej zatrudniony w Urzędzie Umundurowania w Poznaniu. W latach 1919–1922 służył w WP, następnie pracował jako pośrednik w handlu drewnem. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Łazarz. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Udostępnił swój domek ogrodowy na zebrania sztabu Dzielnicy. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 24 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 8 lat obozu karnego. Osadzony 24 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 21 października.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Grabczyński [Grąbczyński?] **Paweł**, komendant „piątki” NOB w Dzielnicy Poznań-Wilda (lub Poznań-Śródmieście), podkomendny Jana Skweresa.

[AIPN GK, 74/5]

Grabianowski Medard Franciszek (1920–1942), ur. 3 maja w Poznaniu. Urzędnik bankowy. Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r., żołnierz „piątki” Zdzisława Plebańskiego (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki organizacyjne. Otrzymał zadanie śledzenia agenta Gestapo działającego w NOB. Po aresztowaniu osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[IZ, SN, t. 905]

Grabowski Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Grabowski Stanisław (1893–1943), ur. 24 października w Śremie. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Podoficer rezerwy WP. Mieszkaniec Śmigła, pow. kościański. Zegarmistrz. Członek SN i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W czasie okupacji niemieckiej utracił warsztat, pracował u niemieckiego zegarmistrza. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., otrzymywał „Polskę Narodową”, kupował bony obligacyjne. Aresztowany

przez Gestapo w październiku 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17995), gdzie zmarł 29 stycznia, rzekomo na chorobę płuc.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/544]

Grabski Henryk, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Graczyk Jacek (1908–?), ur. 14 lipca w Gozdaninie, pow. mogileński. Mieszkaniec Poznania. Krawiec. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Wilda. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, płacił składki na rzecz organizacji, ustalał znajdujące się na terenie jego Dzielnicy obiekty wojskowe i administracji okupanta. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 7 lat obozu karnego. Osadzony 17 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 23697).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Grałowski Marian (1919–?), ur. 18 marca. Mieszkaniec Poznania. Urzędnik. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 11 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Dresden na 3 lata obozu karnego.

[Członkowie organizacji Stronnictwa Narodowego z Miasta Poznania...]

Gramze Sylwester (1897–1945), ur. 8 listopada. Mieszkaniec Gniezna. Urzędnik. Członek komendy Powiatu Gniezno NOB. Aresztowany przez Gestapo 22 sierpnia 1941 r. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz, następnie 24 czerwca 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Buchenwald (nr obozowy 103385). Zmarł 26 stycznia w Ohrdruf (Niemcy).

[Prace Materiałowe Komisji Historycznej ZBoWiD w Kościanie nr 1. Teczka agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego, oprac. A. Borowski, dokumentacja udostępniona przez Jerzego Zielonkę (zbiory Rafała Sierchuły), dalej: Teczka Zenona Ciemniejewskiego; *Gniezno i ziemia gnieźnieńska...*]

Granatowicz Jan „As” (1913–1942), ur. 14 października we Frankfurcie n. Odrą (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Student Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UP. Podporucznik rezerwy WP. We wrześniu 1939 r. walczył w obronie Warsza-

wy. W marcu 1940 r. zaprzysiężony do NOB, współorganizator struktur na terenie DWM i Dzielnicy Poznań-Dębiec. Uczestniczył w odbudowie NOB w Rejonie Poznań-Wschód i na terenie Śródmieścia oraz Dębca po fali aresztowań z przełomu lat 1940/1941. Typowany na komendanta Miasta Poznania. Aresztowany przez Gestapo w listopadzie 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 17 grudnia w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; AIPN GK, 165/332]

Grek Edward (1923–1947), ur. 7 października w Poznaniu. Robotnik. Działacz KSMM. Zaprzysiężony do NOB w pierwszej połowie 1940 r., żołnierz „piątki” Edmunda Paprzyckiego (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 7 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 30 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 4 lata obozu karnego. Osadzony 1 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 17997) i 15 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Gusen (nr obozowy 46984). Wojnę przeżył. Zmarł 6 czerwca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Gronowska, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Gruhn Roman, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Gruszczyński Edmund, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Gruszczyński Kazimierz Władysław (1907–?), ur. 2 lutego w Olszy, pow. mogileński. Mieszkaniec Uzarzewa, pow. poznański. Robotnik. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., komendant „piątki” w Uzarzewie (Rejon Poznań-Wschód). Wszyscy żołnierze jego „piątki” mieli przeszkolenie wojskowe. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany 1 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthe Stadt. Skazany 28 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 12 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 12 czerwca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym

Mauthausen (nr obozowy 18005) i 15 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Gusen (nr obozowy 46985).

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 918/7]

Gruszczyński Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Grządzielski Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Grządzielski Władysław „Wojciech”, n.o. Władysław Grochowski (1908–1942), ur. 18 sierpnia w Berlinie. Absolwent szkoły handlowej. Pracował jako księgarz, prowadził własne wydawnictwo. Działacz OWP, ONR i SN. Współorganizator NOB od spotkania założycielskiego 16 listopada 1939 r. kierował Rejonem 7 (Powiaty Gniezno, Września, Środa), a od połowy 1940 r. Rejonem obejmującym Powiaty: Ostrów Wlkp. Jarocin, Pleszew i Kępno. Jako przedstawiciel organizacji jeździł m.in. do Kalisza i Łodzi. Prowadził rozmowy z komendantem OJN Antonim Strzelczykiem. Po aresztowaniu kierownictwa NOB na początku grudnia 1940 r. ukrywał się w klasztorze Franciszkanów w Kaliszu. Uczestniczył w odbudowie struktur NOB, nawiązał kontakty z komendą Obwodu ZWZ w Kaliszu. Aresztowany przez Gestapo 28 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Berlinie. Skazany 18 grudnia 1941 r. wyrokiem Volksgerichtshof na sesji wyjazdowej w Posen na karę śmierci. Stracony 20 marca w więzieniu Berlin-Plötzensee.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Grzegorzewicz Stanisław, zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Górczyn.

[N. Pałasik, *W służbie...*]

Grzegorzewicz Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Grzelak Stanisław, dowódca placówki Czekanów TOW/OJN.

[AIPN Po, 05/64]

Grzeńczyk Marian „Winkelfeld”, „Janusz Leszcz” (1909–1999), ur. 15 sierpnia w Ostrowie Wlkp. Ukończył Wojskowy Instytut Kartograficzny. Podporucznik WP. Instruktor ZHP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w biurze firmy budowlanej w Ostrowie Wlkp. Od września 1939 r.

organizator i komendant TOW w Ostrowie Wlkp. Przygotowywał plany powstania przeciwko Niemcom. Nawiązał współpracę z OJN w Kaliszu i NOB w Poznaniu. Aresztowany przez Gestapo 25 lipca 1940 r. Osadzony w więzieniach w Ostrowie Wlkp. i Berlinie. Skazany 26 sierpnia 1941 r. wyrokiem Reichskriegsgericht w Berlinie na karę śmierci. Wyrok został zamieniony na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniach w Luckau (Niemcy) i Warthestad, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen i Gusen (nr obozowy 43052). W latach 1945–1946 służył w PSZ na Zachodzie. Po powrocie do Ostrowa Wlkp. pracował jako nauczyciel. Działal społecznie. Honorowy Obywatel Miasta Ostrowa Wlkp. Zmarł 22 kwietnia.

[EKW; AIPN GK, 918/7]

Grześkowiak, właściciel tartaku w Połajewie, pow. czarnkowski. Komendant NOB w Połajewie do wysiedlenia jesienią 1940 r.

[IZ, SN, t. 889]

Grześkowiak Feliks (?–1943), żołnierz NOB w Opalenicy, pow. grodziski. Aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r., zginął w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120, 224]

Grześkowiak Franciszek „Grześ” (1903–1942), ur. 1 września w Kościanie. Ślusarz, kowal. Od 1935 r. pracował w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Kapral rezerwy WP. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., komendant „piątki” na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Uczestniczył w szkoleniu wojskowym, na zajęcia którego udostępniał własne mieszkanie. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej” i rozpowszechniał wiadomości z nasłuchów zagranicznych audycji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 27 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Rawitsch i w Schneidemühl. Skazany 8 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 6 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Grześkowiak Maria z d. Suchocka (1902–2011), ur. 15 czerwca w Swarzędzu, pow. poznański. Mieszkanca Poznania. Urzędniczka. Współpracowniczką NOB. W swoim mieszkaniu ukrywała aparat radiowy. Aresztowana przez Gestapo 24 kwietnia 1941. Osadzona w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazana 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 2 lata obozu karnego. Wojnę przeżyła. Zmarła 21 marca.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/589]

Grześkowiak Tadeusz „Pik II” (1913–1942), ur. 21 października w Poznaniu. Ukończył szkołę handlową, pracował jako księgowy. Podoficer rezerwy WP. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., współorganizował struktury w Dzielnicy Poznań-Wilda, prowadził działalność wywiadowczą i kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał fundusze na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 5 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Allenstein i Breslau. Skazany 8 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 15 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Grzewaszyk, żołnierz NOB w „piątce” Zygmunta Waliszaka (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Gumny, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Gurczewski Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Gutorski Czesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Gutorski Mieczysław „Zecer” (1906–1942), ur. 5 lutego w Jaksicach, pow. inowrocławski. Studiował w Wyższej Szkole Handlowej w Poznaniu, następnie pracował jako urzędnik finansowy. Członek SN. W czasie okupacji zatrudniony w zajętej przez Niemców drukarni Ludwika Kapeli. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., zajmował się m.in. wykonywaniem pieczęci i stempli niezbędnych do celów legalizacyjnych organizacji. Aresztowany przez Gestapo 10 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 10 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 20 października w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Gutowski Stanisław (1911–1941), ur. 28 października. Stolarz. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Śródmieście, otrzymywał „Polskę Narodową” za pośrednictwem Ludwika Wojtyszkowiaka. Zginął 8 kwietnia w Forcie VII w Posen.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5; AIPN, 3055/438]

Gwoździak Wawrzyn, od początku 1940 r. komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Dębiec. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Wydalony z NOB. Jego stanowisko objął Bronisław Buchert.

[AIPN GK, 74/4]

Haegenbarth Leon (1915–1987), ur. 18 grudnia w Berlinie. Absolwent Seminarium Nauczycielskiego w Wolsztynie i Państwowej Szkoły Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego w Poznaniu. Członek ZHP. Mieszkał w Zbąszyniu i pracował jako nauczyciel do wybuchu II wojny światowej. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej” i działalność samopomocową. Zbierał fundusze na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 25 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (od grudnia 1942 r., nr obozowy 654504) i Gusen (nr obozowy 43268). Po wojnie mieszkał w Gorzowie Wlkp., gdzie zmarł 27 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 918/7; AIPN Ka, 301/2, t. 13; AIPN GK, 687/544]

Hajdasz Edward (1903–1942), ur. 29 września w Bielawach, pow. grodziski. Mieszkaniec Poznania. Porucznik rezerwy WP. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako geodeta. Wprowadzony do NOB jesienią 1940 r. przez Mściśława Frankowskiego. Przydzielony jako doradca wojskowy do Obwodu Sęszew (do dr. Klemensa Gorzyńskiego). Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 13 października 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 7 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 27 grudnia.

[C. Łuczak, *Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu...*]

Hajdrowski Bronisław, żołnierz NOB w „piątce” Tadeusza Stranca (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Hałas Andrzej (1900–1942), ur. 21 listopada w Głuszynie, pow. poznański. Mieszkaniec Starołęki (obecnie w granicach Poznania). Robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Ignacego Raczyka (Wydzielony Obwód Stomil). Otrzymywał „Polską Narodową”, płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 7 lat obozu karnego. Osa-

dzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18022), gdzie zmarł 21 grudnia.

[AIPN GK, 74/5]

Hałas Antoni (1905–1944), ur. 13 stycznia w Barlinie. Ksiądz katolicki, święcenia kapłańskie otrzymał w 1928 r., proboszcz parafii pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Poznaniu. Współpracował z NOB. Wysiedlony 4 marca 1940 r. do Mielca, gdzie zginął 13 listopada.

[IZ, SN, t. 880]

Hałas Stanisław (1906–1942), ur. 8 kwietnia w Stęszewie, pow. poznański. Kupiec, właściciel gospodarstwa rolnego. Członek SN. We wrześniu 1939 r. służył w Batalionie ON. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., kierował „piątką” w Obwodzie Stęszew, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 7 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 22 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Hałuszczak Jan (1905–1973), ur. 19 grudnia w Siedlcu, pow. wolsztyński. Mieszkał w Stokach, pow. międzychodzki, gdzie prowadził zakład krawiecki. Członek SN i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Sympatyk NOB, formalnie niezaprzysiężony. Aresztowany przez Gestapo 22 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 31758). Wojnę przeżył. Zmarł 8 września w Stokach.

[EKW, błędnie podano nazwisko: Haluczak; AIPN GK, 687/544]

Hancyk Bogdan Damian (1914–1941), ur. 10 września w Międzychodzie. Brat Zenona. Absolwent Szkoły Handlowej w Poznaniu. Kapral rezerwy WP. Księgowy. Członek ZHP. We wrześniu 1939 r. działał w Pogotowiu Wojennym Harcerzy w Poznaniu. W czasie okupacji pracował jako uczeń krawiecki w zakładzie swojego ojca. Od końca września 1939 r. organizował konspiracyjne struktury harcerskie (HP). Prowadził mały sabotaż, działania wywiadowcze i nasłuch radiowy, redagował biuletyn radiowy, zorganizował powielarnię pisma „Zerwiemy Pęta” oraz archiwum HP. Aresztowany przez Gestapo 4 kwietnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach przy ul. Młyńskiej w Posen, w Berlinie i w Warthestad. Skazany

21 marca 1941 r. wyrokiem Reichskriegsgericht w Berlinie na karę śmierci. Stracony 20 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW]

Hancyk Zenon „Konto” (1916–1992), ur. 30 marca w Międzychodzie. Brat Damiana. Absolwent Gimnazjum Kupieckiego w Poznaniu. Członek ZHP. W czasie okupacji niemieckiej pracował w aptece. W październiku 1939 r. zaprzysiężony do HP, prowadził działalność sabotażową i propagandową. Brał udział w powielaniu i kolportowaniu gazetki „Zerwiemy Pęta”. Aresztowany przez Gestapo 30 kwietnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthestad i przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 21 marca 1941 r. wyrokiem Reichskriegsgericht w Berlinie na rok i 6 miesięcy ciężkiego więzienia. W lipcu 1942 r. włączony do kolejnego śledztwa przeciwko HP, w którym zarzucono mu, że wiedział o umieszczeniu w mieszkaniu jego brata Damiana części magazynu broni ewakuowanego po aresztowaniu Stanisława Nowaka. Osadzony w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 4 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch. Wojnę przeżył. Zmarł 1 marca w Katowicach.

[EKW]

Hancyk Zygmunt (1913–?), ur. 24 marca w Szamotułach, szewc. Komendant NOB w Powiecie Szamotuły. Organizował kolportaż „Polski Narodowej” na swoim terenie, rozprowadzał bony obligacyjne, zbierał składki członkowskie. Uczestniczył w odprawach sztabu w Poznaniu. Aresztowany przez Gestapo, osadzony 17 listopada 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym w Mauthausen (nr obozowy 110064). Wojnę przeżył. Wyemigrował do Kanady.

[IZ, SN, t. 889]

Handke Benon (1915–1941), ur. 23 marca. Pomocnik handlowy. Żołnierz NOB w „piątce” Zygmunta Woźniaka. Zginął 4 kwietnia w Forcie VII w Posen.

[IZ, SN, t. 905; AIPN, 3055/438]

Harmata Władysław (1922–1943), ur. 11 maja w Poznaniu. Robotnik. Żołnierz NOB w „piątce” Antoniego Kopaszewskiego (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Uczestniczył w akcjach sabotażowych, m.in. w magazynach umundurowania Wehrmachtu. Aresztowany przez Gestapo 29 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 3 grudnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 29 stycznia w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[C. Łuczak, *Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu...*; AIPN GK, 165/332]

Hasiński Marcei (1906–1987), ur. 14 listopada w Gostyniu. Mieszkaniec Jutrosina, pow. rawicki. Urzędnik, zatrudniony jako sekretarz gminy w Jutrosinie, pow. rawicki. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako księgowy w urzędzie gminy. Od końca 1940 r. dostarczał NOB dokumenty umożliwiające podróżowanie (Reisegenehmigung). Aresztowany przez Gestapo 4 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 4 lata obozu karnego. Osadzony 22 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 23700), Gusen (15 lutego 1943 r.) i Ebensee. Wojnę przeżył. Zmarł 29 września.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Hellak Bernard Stanisław (1911–?), ur. 13 maja w Poznaniu, kupiec. Żołnierz NOB, aresztowany 11 grudnia 1940 r., zwolniony.

[IZ, SN, t. 905]

Hemmerling Bolesław (1909–1983), ur. 26 stycznia w Mosinie, pow. poznański. Mieszkaniec Mrowina, pow. poznański. Technik budowlany, zatrudniony w Dyrekcji Kolei w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Reichsbahndirektion Posen). Prawdopodobnie nie był członkiem NOB, otrzymywał jednak wiadomości z nasłuchu radiowego i sporadycznie „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na rok obozu karnego. Zwolniony po rozprawie. Wojnę przeżył. Zmarł 1 sierpnia w Mosinie.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Hermann Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Heyducki Edmund (1900–1943), ur. 9 kwietnia w Sławiu, pow. kościański. Administrator dóbr rodziny Kurnatowskich w Gościeszynie, pow. wolsztyński, które w czasie okupacji zostały zagrabione przez Niemców. Członek SN i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Od jesieni 1939 r. pracował jako inspektor majątków ziemskich w pow. wolsztyńskim. W sierpniu 1940 r. nawiązał kontakt z NOB, zorganizował „piątkę” w Gościeszynie. Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 15 października 1941 r. Więziony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich

obozach koncentracyjnych Mauthausen i Gusen (nr obozowy 18036). Zmarł w Gusen 18 kwietnia, rzekomo na zapalenie płuc.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/544]

Heymann Maksymilian (1917–1941), ur. 8 kwietnia, robotnik. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Wilda. Zginął 8 kwietnia w Forcie VII w Posen.

[IZ, SN, t. 905; AIPN, 3055/438]

Hildebrański Izidor, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Hildebrański Walery (1892–1941), ur. 20 kwietnia w Szkółkach, pow. zniński. Murarz. Żołnierz NOB. Zginął 19 kwietnia w Forcie VII w Posen.

[IZ, SN, t. 905; AIPN, 3055/438]

Hoffmann Hieronim (1906–1944), ur. 10 września w Poznaniu. Zawodowy kapral WP. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Kolportował „Polskę Narodową” i wiadomości z nasłuchu radiowego, zbierał składki na rzecz organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu Wartheshadt. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 49737), gdzie zmarł 26 stycznia.

[IZ, SN, t. 905]

Hoffmann Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Hoffman Mieczysław „Karas” (1900–1942), ur. 25 maja w Poznaniu (?). Robotnik. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Uczestniczył w tworzeniu struktur organizacji i w kolportażu „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Wartheshadt, gdzie zmarł 6 kwietnia, nie doczekawszy rozprawy sądowej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Holasz Feliks „Pieniacz”, „Piwko” (1906–1942), ur. 25 maja w Poznaniu. Zecer, pracował w drukarni „Kuriera Poznańskiego”. Członek OWP i SN. Więziony z powodów politycznych. W czasie okupacji pracował jako kelner. Współorganizator NOB, zastępca komendanta Dzielnicy Poznań-Łazarz. Uczestniczył w pracach sztabu NOB.

Aresztowany przez Gestapo 9 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu Warthstadt. Skazany 24 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 23 maja w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.
[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Hołdery Franciszek (1896–1989), ur. 5 stycznia w Zbrudzewie, pow. śremski. Mieszkaniec Kórnika, kupiec. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, ranny, odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Jana Stępniaka (Obwód Kórnik „Topola”). Prowadził akcję pomocy społecznej. Otrzymał „Polską Narodową”. Płacił składki na rzecz organizacji. Po rozbięciu NOB, od wiosny 1942 r. żołnierz AK (Placówka Kórnik „Smoła”). Aresztowany przez Gestapo 17 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Zwickau i Rawitsch. Skazany 10 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 6 lat obozu karnego. Wojnę przeżył.
[EKW]

Hoppel Józef (1904–1988), ur. 10 marca w Poznaniu. Murarz, prowadził własny zakład w Poznaniu. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Winiary. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthstadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (8 marca 1943 r., nr obozowy 10909) i Gusen (12 marca 1943 r., nr obozowy 47445). Po wojnie mieszkał w Poznaniu. Zmarł 1 czerwca.
[EKW; IZ, SN, t. 905]

Hoppel Kazimierz, żołnierz NOB w Obwodzie Winiary, podkomendny Józefa Remleina.
[AIPN GK, 74/4]

Hoppel Stanisław (1922–1989), ur. 16 kwietnia w Poznaniu. Brat Tadeusza. Mechanik samochodowy. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w fabryce zabawek. Zaprzysiężony do NOB w 1940 r., żołnierz „piątki” Stefana Mieloszyńskiego (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany 6 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 6 lat obozu karnego. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19248). Wojnę przeżył. Zmarł w Kłodzku 22 września.
[EKW; IZ, SN, t. 905]

Hoppel Tadeusz (1921–1942), ur. 2 marca w Poznaniu. Brat Stanisława. Członek SN. Robotnik, w czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w fabryce zabawek. Zaprzysiężony do NOB w 1940 r., żołnierz „piątki” Stefana Mieloszyńskiego (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 6 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestad, gdzie zmarł 30 lipca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Horowski Leon, mieszkaniec Terespotockich, pow. grodziski, żołnierz NOB w tym powiecie.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Hoza Jan (1910–1942), ur. 12 czerwca w Róży, pow. nowotomyski. Pracował jako piekarz w Poznaniu. Członek SN. Od jesieni 1940 r. żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Śródmiście. Gromadził i magazynował broń. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 19 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na karę śmierci. Stracony 14 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Hulka Ignacy „Antena” (1904–1942), ur. 26 listopada w Streblau (Niemcy). Ukończył szkołę techniczną w Dreźnie. Radiomechanik, prowadził własny warsztat w okolicach Pniew. Współpracownik NOB od jesieni 1939 r. W lecie 1940 r. zaprzysiężony do ZWZ, komendant Placówki Lwówek-Pniewy. Rozbudowywał struktury organizacyjne, prowadził działalność informacyjno-wywiadowczą, nasłuchiwał radiowy, kolportował prasę konspiracyjną, gromadził sprzęt radiowy dla Komendy Okręgu Poznańskiego ZWZ-AK. Aresztowany przez Gestapo 14 października 1942 r. Zmarł 21 października zamęczony w śledztwie w siedzibie poznańskiego Gestapo.

[EKW]

Hys Antoni „Czarny”, „Franciszek”, „Zygmunt” (1903–1967), ur. 15 maja w Klinach, pow. kępiński. Podoficer zawodowy WP. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej mieszkał w Ołoboku, pow. ostrowski. W październiku 1939 r. zaprzysiężony do OJN, komendant Placówki w Ołoboku. Od marca 1941 r. w ZWZ-AK, podoficer w Obwodzie Ostrów Wlkp. Latem 1943 r. mianowany pełnomocnikiem Komendy Obwodu AK dla akcji zrzutowej, organizował placówkę

odbioru rzutów w Ołoboku. Po dekonspiracji ukrywał się do końca okupacji. Po wojnie prowadził wiejską gospodę w Ołoboku. Zmarł 2 kwietnia.

[EKW]

Ignaszewski Jerzy, komendant Powiatu Aleksandrów Kujawski NOB (Okręg Kujawski).

[K. Komorowski, *Polityka i walka...*, s. 212]

Inda Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Jabczyński Stanisław, komendant Powiatu Włocławek NOB (Okręg Kujawski).

[K. Komorowski, *Polityka i walka...*, s. 210]

Jacek Edward, żołnierz NOB w „piątce” Feliksa Błażyńskiego (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Jachimski Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Jachimski Marian „Machoń II” (1917–1942), ur. 5 sierpnia w Czachurkach, pow. poznański. Zawodowy podporucznik WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji mieszkał w Poznaniu, pracował jako pomocnik biurowy w firmie budowlanej. W NOB od zebrania założycielskiego 16 listopada 1939 r., komendant Dzielnicy Poznań-Stare Miasto i zastępca komendanta Miasta Poznania. Rozbudowywał struktury organizacyjne, przygotowywał plany obiektów ważnych strategicznie z punktu widzenia przyszłych walk powstańczych. Prowadził punkt kolportażu „Polski Narodowej” dla Powiatu Poznań-Wschód. Po uderzeniu Gestapo w kierownictwo NOB starał się zabezpieczyć dokumentację organizacji. Aresztowany przez Gestapo 6 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Allenstein i Schneidemühl. Skazany 1 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sejji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Wycieńczony śledztwem zmarł przed wykonaniem wyroku w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen 25 kwietnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Jachimski Stefan (1915–?), ur. 29 lipca w Iwnie, pow. średzki. Bratanek Mariana Jachimskiego. Mieszkaniec Poznania. Rzeźnik. Członek Towarzystwa Gimnastycz-

nego „Sokół”. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Łazarz. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 21 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 10 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na 8 lat obozu karnego. Osadzony 3 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 18051) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 43062).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Jagaciak Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Jakubek Henryk, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Jakubek Hieronim (1919–1941), ur. 6 września. Robotnik. Żołnierz „piątki” Tadeusza Jakubka (swojego brata) w Dzielnicy Poznań-Wilda. Brat przyrodni Teofili Boguckiej. Aresztowany, zginął 28 marca w Forcie VII w Posen.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/6; AIPN, 3055/438]

Jakubek Tadeusz (1913–1943), ur. 26 września w Rzemieniewicach, pow. szubiński. Brat Hieronima, brat przyrodni Teofili Boguckiej. Piekarz i cukiernik. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r. Do sierpnia 1940 r. (kiedy podjął pracę w Swarzędzu) komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Wilda. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 10 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 15 sierpnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Jakubowski Kazimierz (1890–1942), ur. 21 lutego w Mogilnie. Mieszkaniec Poznania. Kupiec i mistrz krawiecki. Uczestniczył w rozpowszechnianiu biuletynów z wiadomościami z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 1 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 4 lata ciężkiego więzienia. Osadzony 10 lipca 1941 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 18 grudnia.

[AAN, RJM, mf. 24626; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Jakubowski Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

„Jan” N.N., komendant NOB w Rawiczu.

[IZ, SN, t. 887]

Janasik Szczepan Edmund (1889–1976), ur. 8 listopada 1889 r. w Poznaniu. Absolwent Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu oraz Seminarium Duchownych w Poznaniu i w Gnieźnie (święcenia kapłańskie otrzymał 15 lutego 1913 r.). W czasie I wojny światowej kapelan wojskowy. Po wybuchu powstania wielkopolskiego kapelan wojsk powstańczych, współorganizator duszpasterstwa WP. Major rezerwy. Od 1925 r. proboszcz w Bninie, pow. śremski. Więziony przez Niemców w październiku 1939 r. Współpracownik NOB. Po wojnie m.in. deputat ds. Arcybiskupiego Seminarium Duchownego w Poznaniu, dziekan średzki. Zmarł w Bninie 23 stycznia.

[EKW]

Janicki Jan (1917–?), ur. 11 grudnia w Kaliszu. Aresztowany przez kaliskie Gestapo 28 listopada 1941 r. pod zarzutem przynależności do OJN. Osadzony w więzieniach w Kalisch (do 9 czerwca 1942 r.) i Radegast (dzielnica Litzmannstadt) oraz w niemieckich obozach koncentracyjnych Auschwitz (nr obozowy 57024) i Flossen-burg (nr obozowy 84852). Wojnę przeżył.

[AIPN, 04/481]

Janicki Michał (1908–1942), ur. 28 sierpnia w Kaliszu. Stolarz. Aresztowany przez kaliskie Gestapo 26 listopada 1941 r. pod zarzutem przynależności do OJN. Osadzony w więzieniach w Kalisch (do 9 czerwca 1942 r.) i Radegast (dzielnica Litzmannstadt) oraz w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 57025), gdzie zginął 26 sierpnia.

[AIPN, 04/481]

Janiszewski Adam (1917–2003), ur. 24 grudnia w Koninie. Szewc. Członek SN. Od jesieni 1939 r. współorganizował konspiracyjne struktury SN (potem NOB) w pow. konińskim. Współpracował z KOP i ZWZ, m.in. w kolportażu prasy konspiracyjnej. Skazany 18 września 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Hohensalza na 6 lat obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 9 stycznia w Grójcu.

[EKW]

Janiszewski Roman „Jan” (1898–1943), ur. 21 stycznia w Łodzi. Introligator. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, podoficer rezerwy WP. Mieszkaniec Koni-

na, zatrudniony w fabryce mebli. W październiku 1939 r. zaprzysiężony do KOP. Współpracownik NOB. Organizował kolportaż prasy konspiracyjnej. W październiku 1940 r. zaprzysiężony do ZWZ, członek sztabu Obwodu Konin-Miasto, pośredniczył w rozmowach scaleniowych z KOP i NOB. Komendant ZWZ Miasta Konina. Aresztowany przez Gestapo 17 października 1942 r. Osadzony w więzieniach w Hohensalza i Görlitz. Skazany 25 lutego 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Görlitz na karę śmierci. Stracony w więzieniu policyjnym w Hohensalza 26 marca.
[EKW]

Janiszewski Stanisław (1893–1943), ur. 11 marca w Zdziersku, pow. szubiński. Odbił studia medyczne na uniwersytetach w Berlinie, Monachium i Würzburgu. Powstańca wielkopolski. Mieszkaniec Poznania. Lekarz, specjalista chorób skórnych i wenerycznych. Na początku 1940 r. wyrzucony przez Niemców z własnej willi. Otrzymywał regularnie od Narzyńskich przepisywane na maszynie biuletyny z wiadomościami z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych, które dalej rozpowszechniał. Skazany po raz pierwszy jesienią 1940 r. na 3 miesiące więzienia za nieoddanie władzom niemieckim aparatu radiowego. Zwolniony 6 lutego 1941 r. Ponownie aresztowany przez Gestapo 28 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 8 lat ciężkiego więzienia. Osadzony 10 lipca 1941 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18063), gdzie zmarł 6 maja.
[AAN, RJM, mf. 24626; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Jankiewicz Heliodor „Hela” (1906–1942), ur. 10 czerwca w Środzie (obecnie Wielkopolskiej). Mieszkaniec Opalenicy, pow. grodziski. Absolwent WSH w Poznaniu. Prokurent w cukrowni w Opalenicy. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., komendant organizacji na pow. grodziski. Przeszkolony na kursie dla komendantów powiatowych NOB. Budował struktury organizacyjne, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 29 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 22 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Jankowiak Czesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Jankowiak Wanda, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Jankowski Edward, żołnierz NOB w Opalenicy, pow. grodziski.
[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Jankowski Jan (1902–1945), ur. 19 stycznia w Poznaniu. Kierowca. Żołnierz NOB w Obwodzie Poznań-Jeżyce dowodzonym przez Leona Ciemniejewskiego. Otrzymał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 3 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Gross-Rosen (nr obozowy 92135) i Buchenwald (nr obozowy 132447), gdzie zmarł 25 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Jankowski Kazimierz, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Jankowski Leonard „Kula” (1900–1942), ur. 21 października w Rzemieniewicach, pow. szubiński. Przed wojną mieszkał w Poznaniu i pracował jako urzędnik finansowy. Członek SN. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony na kolei. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., był żołnierzem w Dzielnicy Poznań-Wilda. Prowadził nasłuchy zagranicznych stacji radiowych, kolportował „Polskę Narodową”, zbierał fundusze na cele organizacji. Współpracował z Czesławem Gutorskim przy wykonywaniu stempli i pieczętek do celów legalizacyjnych. Aresztowany przez Gestapo 19 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 14 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Jankowski Telesfor (1912–?), ur. 2 grudnia w Sierakowie, pow. wąbrzeski (ówcześnie Breisen w Prusach Zachodnich). Mieszkaniec Poznania. Absolwent Wydziału Lekarskiego UP. Lekarz, uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. Zwolniony z niewoli niemieckiej w październiku 1939 r. W czasie okupacji zatrudniony jako współpracownik dr. Stanisława Janiszewskiego. Uczestniczył w przygotowywaniu w mieszkaniu Narzyńskich biuletynów z wiadomościami z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych oraz w ich rozpowszechnianiu. Aresztowany przez Gestapo 31 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 7 lat ciężkiego więzienia. Osadzony 10 lipca 1941 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18060).

[AAN, RJM, mf. 24626]

Jankowski Wojciech (1917–1980), ur. 23 kwietnia w Poznaniu. Kierowca. W czasie okupacji prowadził kiosk z gazetami. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Otrzymał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 17 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 4 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r.) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 48186). Zmarł 19 października.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Jankowski Zygmunt Edmund (1906–1943), ur. 23 grudnia w Poznaniu. Technik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Komendant „piątki” NOB w swoim miejscu pracy. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki na rzecz organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 29 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 7 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Janowski Jan, żołnierz NOB w Opalenicy, pow. grodziski.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Jarczyński Feliks, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Jardecki Leon, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Jardecki Waław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Jarecki Tadeusz, komendant Obwodu NOB Osiedle Warszawskie.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/4; 74/5]

Jarmużek Sylwester (1915–?), ur. 28 grudnia w Poznaniu. Mechanik. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., żołnierz „piątki” Bronisława Napieralskiego (Obwód Winiary). Przewidziany na komendanta nowej „piątki”. Aresztowany

wany przez Gestapo z 23 na 24 kwietnia 1941 r. i osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19212).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Jarzyna Wiktor (1918-?), ur. 17 października w Poznaniu. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r., „piątka” Franciszka Grześkowiaka (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthstadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 47098), Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8652) i Ebensee (9 kwietnia 1944 r.).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Jasiński Czesław, żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Stare Miasto.

[AIPN Ld, 1/208]

Jasiński Zdzisław, żołnierz NOB, łącznik między Stefanem Chojnackim a Marianem Szymańskim.

[IZ, SN, t. 905]

Jaskóła [Edward?], żołnierz NOB w „piątce” Seweryna Andrzejewskiego (Obwód Ławica). Otrzymywał „Polskę Narodową”.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/7; 687/598]

Jaskulski Michał, żołnierz NOB w „piątce” Mariana Sławińskiego.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/4]

Jaškowiak Józef (1908–1942), ur. 4 października w Bottrop (Niemcy). Po I wojnie światowej zamieszkał w Poznaniu. Zawodowy kierowca. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Kolportował „Polskę Narodową”, zorganizował magazyn broni. Aresztowany przez Gestapo 2 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthstadt i Glogau. Skazany 19 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na karę śmierci. Stracony 14 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Jaškowiak Józef (1912–1942), ur. 19 marca w Swarzędzu, pow. poznański. Kupiec, prowadził własny sklep w Swarzędzu. Zaprzyśięzony do NOB w czerwcu 1940 r., żołnierz w Obwodzie Swarzędz. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne NOB. Aresztowany 31 października 1940 r. Skazany 20 lutego 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 8 lat więzienia. Ponownie postawiony przed sądem i 5 maja 1942 r. skazany wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie karnym Neusustrum, gdzie zginął 29 maja.

[EKW]

Jaškowiak Józef, mieszkaniec Poznania, piekarz. Żołnierz NOB w „piątce” Mieczyśława Motały (Dzielnica Poznań-Wilda), otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki.

[AIPN GK, 74/8]

Jaškowiak Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Jaškowiak Stefan, żołnierz NOB na terenie Rzeźni Miejskiej w „piątce” Mariana Appelta. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/6]

Jaworski Edmund, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Jaworski Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Jaworowski Zygmunt (1921–1942), ur. 26 kwietnia w Poznaniu. Uczeń gimnazjum. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako goniec w redakcji organu NSDAP w Kraju Warty „Ostdeutscher Beobachter”. Zaprzyśięzony do NOB wiosną 1940 r. Kolportował informacje z nasłuchu radiowego. Przekazywał wiadomości, które pochodziły z poufnych raportów Urzędu Propagandy Rzeszy, i komunikaty Biura Informacji, do których miał dostęp w miejscu pracy. Były one wykorzystywane przez redakcję „Polski Narodowej” oraz w propagandzie szeptanej NOB. Aresztowany prawdopodobnie w listopadzie 1941 r. Więziony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 17 grudnia 1942 r. w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Jazy Maksymilian (1912–?), ur. 2 października w Kiełczewie, pow. kościański. Mieszkaniec Poznania. Czeladnik piekarski. Zaprzysiężony do NOB w lipcu 1940 r. („piątka” Tomasa Wilczka, Dzielnica Poznań-Górczyn). Otrzymał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 28 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 12 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 49651) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8038).
[EKW; IZ, SN, t. 905]

Jerczyński, żołnierz NOB w „piątce” Zygmunta Woźniaka w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymał „Polskę Narodową” i biuletyny z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Płacił składki organizacyjne.
[AIPN GK, 687/516]

Jermiś Stanisław (1892–?), ur. 26 października w Kurnatowicach, pow. międzychodzki. Mieszkaniec Poznania. Kowal. Żołnierz NOB w Samodzielnym Obwodzie Warsztaty Kolejowe. Aresztowany przez Gestapo 28 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na rok obozu karnego.
[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Jermiś Walenty, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Jerzak Antoni (1902–?), ur. 2 grudnia w Osiecznej, pow. leszczyński. Mieszkaniec Mosiny. Ślusarz. Żołnierz NOB od czerwca 1940 r. w „piątce” Stanisława Łukowczyka (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 6 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego. Osadzony 19 marca 1943 r. w obozie pracy przymusowej Blechhammer, filii Auschwitz (obecnie Sławęcice, dzielnica Kędzierzyna-Koźła).
[EKW; IZ, SN, t. 905]

Jezierski Artur, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Jeziorkowski Jan (1899–?), ur. 3 października w Sapowicach, pow. poznański. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Od 1919 r. słu-

żył w WP. Walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Podoficer zawodowy, zarządzał magazynami 7 batalionu telegraficznego w Poznaniu. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako robotnik w Heeresbekleidungsamt w Posen. Prawdopodobnie nie należał do NOB, wiedział jednak o zamiarach przeprowadzenia akcji sabotażowej na terenie magazynów umundurowania Wehrmachtu. Aresztowany przez Gestapo 15 października 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na 3 lata obozu karnego za niezłożenie donosu do Gestapo.

[EKW; AIPN, 687/544]

Jeżewski Leon, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Jęczkowiak Marian „Księga” (1887–1942), ur. 8 grudnia w Poznaniu. Drukarz, m.in. kierował drukarnią UP. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, kapral, odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy. Od 1919 r. w WP, uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Członek SN. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r. Kierował dwiema „piątkami” na terenie Dzielnicy Poznań-Łazarz, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 24 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 23 maja w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Jędrusiak Hieronim (1921–1942), ur. 16 września w Poznaniu. Uczeń gimnazjum, członek ZHP. W czasie okupacji pracował jako robotnik. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Łącznik pomiędzy „piątkami”, prowadził też działalność wywiadowczą: lokalizował niemieckie urzędy, obiekty wojskowe itp. na terenie Śródmieścia, wykonywał ich szkice, nanosił je na plan miasta. Działał także w HP. Aresztowany we wrześniu 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen, następnie w Warthestadt, Berlin-Neukölln i Zwickau. Skazany 31 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na karę śmierci. Stracony 24 sierpnia w więzieniu w Dresden.

[EKW]

Joachimiak Stefan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Joczek, żołnierz NOB w Antoninku (obecnie w granicach Poznania), w „piątce” Alberta Gościniaka.

[AIPN GK, 74/5]

Joksch [Joksz?] **Anna** (1897–1963), ur. 23 lipca w Osiecznej, pow. leszczyński. Siostrzenica Klary Auch. Mieszkancka Poznania. Pracownica biurowa. Współpracowniczka NOB. Aresztowana przez Gestapo 18 grudnia 1940 r. Osadzona w Forcie VII w Posen. Zwolniona z braku dowodów winy. Wojnę przeżyła. Zmarła w Poznaniu, pochowana 1 lutego na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 49/8]

Jonder Waclaw, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Józwiak Czesław (1914–1943), ur. 27 czerwca we Wrześni. Stolarz, zatrudniony w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Podoficer rezerwy WP. Członek ZHP. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., żołnierz „piątki” Edmunda Lenartowskiego (Obwód Główna). Otrzymał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 3 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 7 lat obozu karnego. Osadzony 1 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 11 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18096), gdzie zmarł 4 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Józwiak Czesław „Piotr”, „Orwid” (1919–1942), ur. 7 września w Łązynie, pow. bydgoski. Uczeń Gimnazjum im. św. Jana Kantego w Poznaniu. Działał w Oratorium Salezjańskim. We wrześniu 1939 r. był junakiem w Batalionie PW „Koronowo”. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako malarz pokojowy. Od jesieni 1939 r. organizował spotkania konspiracyjne w gronie oratorian salezjańskich. W styczniu 1940 r. zaprzysiężony do NOB, objął kierownictwo „piątki” w Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej” oraz działalność wywiadowczą, rozpoznając lokalizację niemieckich urzędów i obiektów wojskowych na terenie Śródmieścia. Sporządzał plany tych obiektów, nanosił je na mapę miasta. Zbierał adresy osiedlanych w Poznaniu Niemców etnicznych. Aresztowany przez Gestapo 23 września 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthstadt, Berlin-Neukölln i Zwickau. Skazany 31 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na karę śmierci. Stracony 24 sierpnia w więzieniu w Dresden. W 1999 r. ogłoszony błogosławionym przez papieża Jana Pawła II.

[EKW; *Drezdeński szafot*]

Jóźwiak Leon (1890–1953), ur. 4 kwietnia w Szymborzu (obecnie w granicach Inowrocławia). Ojciec Czesława. W 1914 r. wcielony do armii niemieckiej, w szeregach której walczył na froncie zachodnim, odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy. Powstaniec wielkopolski. W okresie międzywojennym pracował w Policji Państwowej, w wydziale śledczym jako przodownik. Od 1933 r. zamieszkał w Poznaniu. Podczas kampanii 1939 r. ewakuowany do Łowicza. Od listopada 1939 r. pracował w niemieckiej policji kryminalnej jako tłumacz. Aresztowany 11 grudnia 1940 r. w związku z dekonspiracją NOB. Zwolniony. W 1945 r. aresztowany przez NKWD i osadzony w Obozie NKWD w Poznaniu (Specłagier NKWD nr 2). Skazany 7 kwietnia 1951 r. przez Sąd Wojewódzki w Bydgoszczy na 3 lata więzienia, następnie 3 maja 1953 r. skazany przez Sąd Najwyższy w Warszawie na 7 lat więzienia. Zwolniony z więzienia. Zmarł 16 grudnia w Poznaniu, tam też pochowany na cmentarzu parafialnym przy ul. Bluszczowej.

[IZ, SN, t. 905]

Jóźwiak Waclaw (1915–1947), ur. 12 sierpnia w Łażynie, pow. bydgoski. Syn Leona, brat Czesława. Studiował na uniwersytecie wileńskim. Aresztowany 12 grudnia 1940 r. w związku z dekonspiracją NOB, zwolniony. Zmarł 16 czerwca. Pochowany na cmentarzu parafialnym w Poznaniu przy ul. Bluszczowej.

[IZ, SN, t. 905]

Jóźwiak Witold „Mściwój”, n.o. Jan Garstecki (1919–2013), ur. 27 czerwca w Poznaniu. Absolwent Gimnazjum im. I.J. Paderewskiego. Harcerz 16 PDH. Członek NOG i Sodalicji Mariańskiej. Junak PW. Jesienią 1939 r. współorganizator (wraz z Lechem Masłowskim) grupy młodzieżowej związanej z NOB. Jednocześnie wszedł do grupy harcerzy 16 PDH działającej w ramach organizacji „Ojczyzna”. Uczestniczył w akcji dokumentowania terroru niemieckiego, m.in. niszczenia pomników narodowych i religijnych, oraz w akcji pomocy społecznej. Kolportował „Polskę Narodową”, brał udział w rozprowadzaniu ulotek dywersyjnych w języku niemieckim oraz wiadomości dla jeńców francuskich. Pełnił zadania łącznika oraz wywiadowcy (np. sporządzanie rejestru volksdeutschów). We wrześniu 1940 r., zagrożony aresztowaniem, przedostał się do GG. Zaprzysiężony do ZWZ-AK, działał w Obwodzie Sokołów Podlaski. Utrzymywał też kontakty z NSZ. Wiosną 1945 r. wrócił do Poznania. Pracował jako dziennikarz. Zmarł 4 lipca w Poznaniu.

[EKW]

Juja Kazimierz (1920–1942), ur. 1 marca w Poznaniu. Ślusarz, pracownik Telefunkena. Komendant Obwodu NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Organizował struktury, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, działalność wywiadowczą i charytatywną. Po

aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 14 marca, nie doczekawszy wyroku sądowego.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Jujka Franciszek „Günther”, „Mściśław”, „Znicz”, „Czesław”, n.o. Józef Bayer (1906–1944), ur. 28 września w Ratajach, pow. wolsztyński. Absolwent Seminarium Nauczycielskiego w Rogoźnie, pow. obornicki. Nauczyciel, od 1930 r. pracował w polskich szkołach w regionie Powiśle i w pow. sztumskim. Organizował tajne nauczanie Polaków na terenie III Rzeszy. Działacz Związku Polaków w Niemczech. Poeta, autor *Hymnu Rodła*. Współpracował z Oddziałem II Sztabu Głównego WP. W 1938 r. wydany z Niemiec pod zarzutem szpiegostwa. Po powrocie do Polski został kierownikiem szkoły w Kębłowie pod Wolsztynem. Jesienią 1939 r. w obawie przed aresztowaniem schronił się w Ostrowie Wlkp. Od 1940 r. współorganizator OJN, zastępca komendanta na pow. ostrowski, redaktor pisma „Armia Narodowa”. Od 1942 r. oficer NOW, następnie AK. Szef Wydziału Łączności Komendy Okręgu Poznańskiego AK. Aresztowany przez poznańskie Gestapo 4 czerwca 1943 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w obozie karnym w Poggenburg, następnie 19 lutego 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Gross-Rosen, gdzie zginął 20 lutego.

[EKW]

Junory Teresa z d. Stach (1896–?), ur. 26 września w Baszkowie, pow. krotoszyński. Mieszkancka Ostrowa Wlkp. Gospodyni domowa. Matka Władysława i Stefana. Uczestniczyła w kolportażu „Armii Narodowej”, przesłała ukryty w paczce egzemplarz swojemu synowi Stefanowi, robotnikowi przymusowemu w Rzeszy (Ragnit k. Tilsit, Prusy Wschodnie). Aresztowana przez Gestapo 29 marca 1941 r. Osadzona w więzieniu sądowym w Ostrowo. Skazana 12 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Ostrowo na 5 lat obozu karnego.

[AAN, RJM, mf. 24959]

Junory Stefan (?–1943). Syn Teresy, brat Władysława. W czasie okupacji niemieckiej wywieziony na przymusowe roboty do Ragnit k. Tilsit w Prusach Wschodnich. Ukryty przez matkę w paczce egzemplarz „Armii Narodowej” przekazał do czytania kolegom z obozowego baraku. Aresztowany przez Gestapo pod zarzutem przygotowania do zdrady stanu. W sprawie karnej przeciwko Teresie i Władysławowi Junorym występował jako świadek. Zmarł 28 lutego w więzieniu w Crone, pow. Bromberg.

[AAN, RJM, mf. 24959]

Junory Władysław (1918–1976), ur. 10 maja w Baszkowie, pow. krotoszyński. Syn 180 Teresy, brat Stefana. Mieszkaniec Kalisza. Pomocnik kupiecki. Od listopada 1940 r. pro-

wadził kolportaż „Armii Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 23 stycznia 1941 r. Osadzony w więzieniu sądowym w Kalisch. Skazany wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Ostrowo na 3 lata obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 18 października.

[AAN, RJM, mf. 24959]

Jurczyński Stefan (1901–1985), ur. 7 sierpnia w Sierakowie, pow. międzychodzki. Członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Powstaniec wielkopolski. Kupiec. W 1937 r. zamieszkał w Śremie, gdzie otworzył własny sklep. Podoficer rezerwy WP. Współpracownik NOB i ZWZ w pow. śremskim. Dostarczał papier i matryce powielaczowe do powielarni pism „Ku Wolności” i „Biuletyn Radiowy”. W 1942 r. Niemcy odebrali mu sklep. W styczniu 1945 r. był członkiem Komitetu Obywatelskiego w Śremie. Po wojnie działał społecznie. Zmarł 4 września w Śremie.

[A. Podsiadły, *Jurczyński Stefan* [w:] *SBS*]

Jurga Stanisław „Siwy” (1902–1992), ur. 8 grudnia w Nowym Gołębinie, pow. kościański. Nauczyciel, od 1933 r. zatrudniony w szkole powszechnej w Śremie. Instruktor ZHP, przyboczny Komendy Hufca Męskiego w Śremie. Podoficer rezerwy WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W grudniu 1939 r. wysiedlony przez Niemców, zamieszkał w Nowym Gołębinie. W marcu 1941 r. powrócił do Śremu, pracował na kolei. Żołnierz NOB, gromadził broń, prowadził nasłuch radiowy i kolportaż gazetki „Orzeł Biały”. Prowadził tajne nauczanie. Aresztowany przez Gestapo 3 czerwca 1943 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w obozie karnym w Poggenburg. Zwolniony 25 października 1943 r. z braku dowodów winy. W styczniu 1945 r. członek Komitetu Obywatelskiego w Śremie. Działacz społeczny. Zmarł 14 marca w Śremie.

[W. Sołtysiak, *Jurga Stefan* [w:] *SBS*]

Juśkowiak Wojciech (1889–1942), ur. 25 marca w Cykówku, pow. śmigieński. Powstaniec wielkopolski. Ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r., żołnierz „piątki” Stanisława Perza (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 3 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 4 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 25 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kabat Franciszek „Wizna” (1897–1942), ur. 11 lutego w Czempiniu, pow. kościański. Powstaniec wielkopolski. W latach 1919–1920 służył w WP. Mieszkaniec Poznania. Ślusarz, w czasie okupacji niemieckiej pracował jako dozorca. Członek

SN. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Łazarz. Udostępniał kotłownię centralnego ogrzewania w domu, w którym był dozorcą, na lokal konspiracyjny (odbywały się tam odprawy, zaprzysiężenia itp.). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i ulotek, rozprowadzał bony obligacyjne. Po aresztowaniu osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 24 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 10 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18097), gdzie zmarł 23 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kabat Kazimierz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kachlicki Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kaczka [Józef?], żołnierz NOB w „piątce” Stefana Jachimskiego (Dzielnica Poznań-Łazarz).

[IZ, SN, t. 905]

Kaczmarek Anna, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kaczmarek Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kaczmarek Edmund, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kaczmarek Edmund (1925–1942), ur. 17 marca w Gołuskach, pow. poznański. Rozwoziciel mleka. Żołnierz NOB na terenie Gołusek w „piątce” Ignacego Leśnego, uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 16 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Warthestadt. Skazany 1 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 4 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 10 grudnia.

[AIPN GK, 687/508]

Kaczmarek Józef „Korek” (1900–1942), ur. 10 stycznia w Budach, pow. krotoszyński. Absolwent gimnazjum w Poznaniu. Pracował jako urzędnik biurowy w Zakładach

Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Członek Zarządu Koła Poznań św. Michała SN. Wiosną 1940 r. zaprzysiężony do NOB, członek sztabu w Posener Gummiwerke (Wydzielony Obwód Stomil), w których to zakładach w czasie okupacji pracował jako magazynier. Kierował co najmniej pięcioma „piątkami”. Kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo w lipcu 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthestad i Zwickau. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG na sesji wyjazdowej w Lissa na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kaczmarek Maksymilian (1896–1975), ur. 10 września w Prusimiu, pow. międzychodzki. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, ranny, odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy. Powstaniec wielkopolski. Następnie w WP, walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Podoficer rezerwy. Mieszkaniec Poznania. Kował, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1940 r., należał do „piątki” Feliksa Słabolepszego (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 2 lata obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 11 maja, pochowany w Brodziszewie.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Kaczmarek Marcin, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kaczmarek Marian (1899–?), ur. 11 sierpnia w Poznaniu. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Ślusarz, zatrudniony jako majster w fabryce maszyn rolniczych w Śremie. Członek SN. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Prawdopodobnie nie należał do NOB, wiedział jednak o kolportowaniu podziemnej prasy w Śremie. Aresztowany przez Gestapo 22 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na rok obozu karnego za niezłożenie donosu do Gestapo. Osadzony 24 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Auschwitz (15 października 1943 r.) i Mauthausen (5 grudnia 1944 r., nr obozowy 112169).

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Kaczmarek Roman, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kaczmarek Stanisław (1902–1942), ur. 23 października w Jaskółkach, pow. grodziski. Mieszkaniec Lubonia, pow. poznański. Kowal, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 3 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 29 lipca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kaczmarek Stanisław (1893–1941), ur. 5 października w Maksymilianowie, pow. grodziski. Powstaniec wielkopolski. Mieszkaniec Kopanek, pow. grodziski. Rolnik. Żołnierz NOB w „piątce” Wawrzyna Dakowskiego, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen, gdzie zmarł 12 października, rzekomo z powodu puchliny wodnej i osłabienia mięśnia sercowego.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*]

Kaczmarkiewicz Władysław (1915–1943), ur. 9 września w Poznaniu. Przed wojną zatrudniony w Drukarni „Kuriera Poznańskiego”. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako malarz. Członek SN. Żołnierz NOB od maja 1940 r. (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 15 maja.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Kaczor, żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn, udostępniał swoje mieszkanie dla łączników spoza Poznania.

[IZ, SN, t. 880]

Kaczorowski Władysław, żołnierz NOB w Opalenicy, pow. grodziski, aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*]

Kaiser Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kalemba Michał, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kalisz Stanisław (1905–1944), ur. 2 września w Czarnotkach, pow. średzki. Mieszkaniec Dachowej, pow. poznański. Rolnik. Komendant „piątki” NOB w pow. średzkim. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 9 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 8 lat obozu karnego. Zmarł 7 lipca w więzieniu w Rawitsch.

[EKW]

Kałuzny Antoni (1912–1943), ur. 6 stycznia w Zawidowicach, pow. pleszewski. Czeladnik szewski. Mieszkaniec Poznania. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Franciszka Koniecznego (Obwód Chwaliszewo, Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polską Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 12 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 6 lat obozu karnego. Osadzony 1 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 18 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kamiński, żołnierz NOB w „piątce” Tadeusza Boguszewicza (Dzielnica Poznań-Śródmieście).

[AIPN GK, 687/618]

Kamiński Mieczysław „Ignac”, n.o. Adam Kwaśniewski (1913–1944), ur. 24 września w Asterfeld (Niemcy). Absolwent AWF w Warszawie. Zaprzysiężony do OJN w listopadzie 1939 r. w Nowych Skalmierzycach. Po rozbiciu tej organizacji wszedł w struktury NOW. We wrześniu 1943 r. w Poznaniu brał udział w rozmowach scaleniowych NOW z AK. Tworzył w Poznaniu Straż Porządkową NOW (odpowiednik pionu dywersyjnego w AK). Uczestniczył w przygotowaniach do zamachu na komendanta więzienia policyjnego w Poznaniu SS-Obersturmführera Hansa Waltera. Aresztowany przez Gestapo w Poznaniu ok. 12 września 1943 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w obozie karnym w Poggenburg. Latem 1944 r. skazany przez Polizeistandgericht STAPO Posen na karę śmierci. Rozstrzelany 16 sierpnia w Poggenburg.

[EKW]

Kancek Franciszek „Franek” (1897–1942), ur. 25 listopada 1897 r. w Ostrowie Wlkp. Podoficer rezerwy WP. Urzędnik pocztowy, zatrudniony w czasie okupacji niemieckiej jako robotnik budowlany w budynku NSDAP Okręgu Kraj Warty w Poznaniu. Żoł-

nierz NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Zlecono mu pieczę nad magazynem materiałów wybuchowych i środków chemicznych ukrytym w piwnicach Poczty Głównej i budynków przylegających (m.in. gmachu NSDAP). Aresztowany przez Gestapo 27 maja 1941 r., więziony w Forcie VII w Posen. Skazany 17 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 15 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW]

Kanduła Bolesław (1901–1944), ur. 10 maja w Starym Tomysłu, pow. nowotomyski. Robotnik rolny i handlarz. Prawdopodobnie nie należał do NOB, wiedział jednak o osobach działających w tej organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany wyrokiem OLG Posen 14 kwietnia 1942 r. na 2 lata obozu karnego za niezłożenie donosu do Gestapo. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz, gdzie zmarł 7 maja.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kantorski Henryk (1910–1943), ur. 30 października w Poznaniu. Ślusarz, prowadził własny warsztat w Poznaniu. Członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r., żołnierz „piątki” Stefana Mieloszyńskiego (Dzielnica Poznań-Jeżyce), od jesieni 1940 r. dowodził własną „piątką”. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”; zbierał składki organizacyjne, prowadził działalność wywiadowczą. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sejsi wyjazdowej w Brieg na 15 lat obozu karnego. Osadzony 1 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18116), gdzie zmarł 2 lutego.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Kapczyński Tadeusz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kapczyński Zdzisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kapela Tadeusz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Karbowiak Felicjan „Fel”, żołnierz OJN w Nowych Skalmierzycach. Łącznik Edmunda Słowińskiego z placówki w Szczypiornie. Następnie w NOW.

[*W konspiracji wielkopolskiej 1939–1945...*]

Karbowiak Józef (1890–?), ur. 13 lutego w Poznaniu (być może ojciec Kazimierza). Pracownik Warsztatów Kolejowych. Żołnierz NOB. Prawdopodobnie nie dożył rozprawy przed OLG Posen, która odbyła się 10 kwietnia 1942 r.

[Członkowie organizacji Stronnictwa Narodowego z Miasta Poznania...]

Karbowiak Kazimierz (1922–1942), ur. 30 stycznia w Poznaniu. Stolarz. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., żołnierz sekcji Stanisława Peisertera (Dzielnica Poznań-Wilda). Otrzymał „Polską Narodową”, płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 10 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 22 maja.

[IZ, SN, t. 905]

Karczewski Bolesław (1907–1944), ur. 9 sierpnia w Poznaniu. Formierz, członek związku zawodowego. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Bolesława Siwochy (Obwód Chwaliszewo, Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymał „Polską Narodową”. Płacił składki organizacyjne. Uczestniczył w akcji pomocy społecznej. Aresztowany przez Gestapo 7 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 5 lat obozu karnego. Osadzony 1 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 18120) i Gusen (24 stycznia 1944 r., nr obozowy 49732), gdzie zmarł 1 lutego.

[EKW]

Karge Jan, rolnik z Terespotockich, pow. grodziski. W czasie okupacji niemieckiej wywłaszczony z gospodarstwa, pracował jako parobek u Niemca. Żołnierz NOB w Terespotockich w „piątce” Wawrzyna Dakowskiego, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*]

Karlic Józef (1898–1943), ur. 18 lutego w Czarniejewie, pow. gnieźnieński. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, ranny. Od 1923 r. mieszkaniec Poznania. Prowadził własny zakład fryzjerski. Zaprzysiężony do NOB w grudniu 1940 r., żołnierz „piątki” Władysława Palacza (Dzielnica Poznań-Górczyn). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 10 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 5 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 6 sierpnia.

[EKW, błędnie podano nazwisko: Carlic; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/570]

Karłowska Gabriela, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Karpik Stanisław (1903–1942), ur. 10 kwietnia w Owińskach, pow. poznański. Mieszkaniec Poznania. Woźnica. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., ranny w obronie Warszawy. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako robotnik w Reichsbahndirektion Posen. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie dowodzonym przez Władysława Palacza (Dzielnica Poznań-Górczyn) Otrzymywał „Polskę Narodową”. Uczestniczył w akcji sabotażu na terenie magazynów Heeresbekleidungsamt w Posen. Po aresztowaniach w NOB, od wiosny 1941 r. żołnierz ZWZ w Obwodzie Poznań-Łazarz. Aresztowany przez Gestapo 23 sierpnia 1941 r., więziony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 21 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Kasior Feliks, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kasparczyk [Kaspraczyk?], żołnierz NOB, przedwojenny członek SN.

[IZ, SN, t. 880]

Kasperczak Leon, pracownik cukrowni w Opalenicy, pow. grodziski. Żołnierz NOB w Powiecie Grodzisk, łącznik pomiędzy Grodziskiem Wlkp., Opalenicą i Poznaniem, kolporter „Polski Narodowej”.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*; BRacz, Spuścizna Feliksa Bajerleina, rkps 2406, t. 1]

Kasprowicz Zdzisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kasprzak Halina Kazimiera (1911–1943), ur. 27 listopada w Inowrocławiu. Absolwentka gimnazjum i kursów handlowych. Mieszkanca Poznania. Przed wojną zatrudniona w sklepie obuwniczym. W czasie okupacji niemieckiej pracowała m.in. jako stenotypistka w firmie „Ires”. Od października 1939 r. uczestniczyła w rozpowszechnianiu biuletynów NOB z wiadomościami z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowana 7 kwietnia 1941 r. Osadzona w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazana 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen

na 5 lat ciężkiego więzienia. Osadzona w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz, gdzie zmarła 17 marca.

[AAN, RJM, mf. 24626]

Kasprzycki [Kasprzyński], żołnierz NOB w „piątce” Pawła Pałki (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Otrzymał „Polską Narodową”, płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK, 687/596]

Kazubski Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kawiecki Zygmunt, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kazmierczak Stefan (1901–1943), ur. 22 sierpnia w Wieruszowie. Mieszkaniec Poznania. Robotnik. Prawdopodobnie nie był zaprzysiężony do NOB, znał jednak osoby kolportujące „Polską Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 19 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na 4 lata obozu karnego za niezłożenie donosu do Gestapo. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18132), gdzie zmarł 25 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Każmierczak Bolesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Każmierczak Florian „Olcha”, pierwszy komendant Dzielnicy Poznań-Stare Miasto NOB, aresztowany w marcu 1940 r.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/4]

Każmierczak Józef (1907–1943), ur. 14 marca w Upartowie, pow. międzychodzki. Mieszkaniec Swarzędza, pow. poznański. Mistrz stolarski. Żołnierz NOB w Obwodzie Swarzędz. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 26 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Każmierski Antoni „Dziedzic” (1910–1942), ur. 2 stycznia w Drzonku, pow. śremski. Absolwent Gimnazjum im. J. Wybickiego w Śremie i Szkoły Pożarnictwa w Bydgoszczy.

Student UP, członek Korporacji „Agraria”. Podporucznik rezerwy WP, oficer pożarnictwa, zastępca komendanta Straży Pożarnej w Bydgoszczy. Od grudnia 1939 r. ukrywał się w Lubiatowie, pow. śremski. Zaprzysiężony do NOB w grudniu 1939 r., komendant Obwodu w Dolsku. Redagował „Biuletyn Radiowy”. Od stycznia 1941 r., po fali aresztowań w NOB, wstąpił do ZWZ. Członek sztabu Obwodu Śrem ZWZ, komendant Placówki w Dolsku. Rozbudowywał struktury organizacyjne NOB i ZWZ w powiatach śremskim i gostyńskim. Utrzymywał kontakty z komendą Okręgu Poznańskiego BCh. Aresztowany przez Gestapo 2 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 22 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Kaźmierski Edward Stanisław „Orkan” (1919–1942), ur. 1 października w Poznaniu. Pracował jako robotnik w firmie „Brzeskiauto”. Działał w Oratorium Salezjańskim w Poznaniu. We wrześniu 1939 r. jako junak PW wyruszył w kierunku Warszawy w poszukiwaniu przydziału wojskowego. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., prowadził rozpoznanie wywiadowcze na terenie Śródmieścia, sporządzał szkice obiektów ważnych z punktu widzenia przyszłych działań powstańczych. Kolportował „Polskę Narodową”. Utrzymywał kontakty z HP. Aresztowany przez Gestapo 23 września 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthestadt, Berlin-Neukölln i Zwickau. Skazany 31 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na karę śmierci. Stracony 24 sierpnia w więzieniu w Dresden. W 1999 r. ogłoszony błogosławionym przez papieża Jana Pawła II.

[EKW; Drezdeński szafot]

Keck Władysław (1915–?), ur. 25 czerwca w Poznaniu. Czeladnik krawiecki. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1940 r., żołnierz „piątki” Bronisława Napieralskiego (Obwód Winiary). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 11 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (17 grudnia 1942 r., nr obozowy 47129) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8615).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kędzierski, żołnierz NOB w „piątce” Zygmunta Woźniaka w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową” i biuletyny z nasłuchu radiowego zagranicznych stacji radiowych. Płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK, 687/516]

Kędziora, właściciel sklepu warzywnego, udostępniał lokal na spotkania NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce.

[AIPN GK, 74/4]

Kędziora [Kendziora?] **Bronisław** (1921–1943), ur. 22 listopada w Królewcu (obecnie Kaliningrad w Rosji). Mieszkaniec Poznania. Członek ZHP. Elektryk. Zaprzysiężony do HP w październiku 1939 r. Uczestniczył w gromadzeniu broni i amunicji, które przekazywał Stanisławowi Nowakowi. Aresztowany przez Gestapo 31 grudnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch 15 grudnia 1942 r. na karę śmierci. Stracony 27 stycznia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[AAN, RJM, mf. 24980]

Kędziora Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kędziora Paweł, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kędziorski Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kęsy Franciszek „Sęp” (1920–1942), ur. 13 listopada w Berlinie. Od 1921 r. mieszkał w Poznaniu. Działał w Oratorium Salezjańskim. W czasie okupacji pracował jako malarz pokojowy. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., prowadził rozpoznawcze wywiadowcze na terenie Śródmieścia, sporządzał szkice obiektów ważnych z punktu widzenia przyszłych działań powstańczych. Kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 23 września 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthestad, Berlin-Neukölln i Zwickau. Skazany 31 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na karę śmierci. Stracony 24 sierpnia w więzieniu w Dresden. W 1999 r. ogłoszony błogosławionym przez papieża Jana Pawła II.

[EKW; *Drezdeński szafot*]

Kiejak Leon, członek sztabu NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn, w jego mieszkaniu odbywały się spotkania komendantów „piątek”.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/4]

Kierończyk Stanisław (1903–1941), ur. 12 kwietnia w Piekarach, pow. poznański. Mieszkaniec Żabikowa, pow. poznański. Kowal. Żołnierz NOB na terenie Żabi-

kowa. Uczestniczył w kolportowaniu „Polski Narodowej” i w akcji pomocy społecznej. Aresztowany przez Gestapo 20 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 15 grudnia w wyniku obrażeń odniesionych podczas śledztwa.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/596]

Kierzkowski Władysław (1901–1942), ur. 24 stycznia w Grudzielcu, pow. ostrowski. Powstaniec wielkopolski. Mieszkaniec Poznania. Handlowiec. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB latem 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Dębiec. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany 7 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Zmarł 5 maja, nie doczekawszy rozprawy przed OLG Posen, która odbyła się 11 sierpnia 1942 r.

[EKW]

Kirchner, żołnierz NOB w „piątce” Józefa Tischlera (Dzielnica Poznań-Jeżyce).

[AIPN GK, 74/4]

Kiszewski Antoni, komendant Obwodu Winiary NOB, przedwojenny kierownik miejscowy SN, zwolniony z niewoli niemieckiej w lecie 1940 r.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/4; 74/5; AIPN GK, 687/598]

Kiszka Marian „Cynk” (1921–1942), ur. 16 lipca w Pobiedziskach, pow. poznański. Uczeń gimnazjum. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r. Uczestniczył w pracach wywiadowczych, lokalizując ważne niemieckie obiekty cywilne i wojskowe na terenie Śródmieścia oraz wykonując ich szkice. Utrzymywał kontakty z HP. Aresztowany przez Gestapo we wrześniu 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthestadt, Berlin-Neukölln i Zwickau. Skazany 31 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na karę śmierci. Stracony 24 sierpnia w więzieniu w Dresden.

[EKW]

Kiszka Ignacy, żołnierz NOB

[IZ, SN, t. 880]

Klatkiewicz Leon (1920–2010), ur. 20 czerwca w Poznaniu. Uczeń gimnazjum. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w gospodarstwie rolnym swojego ojca. Żołnierz NOB w „piątce” Bronisława Bucherta (Dzielnica Poznań-Dębiec). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany 21 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG

Posen na 4 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 48400) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 7796). Po wojnie mieszkał w Poznaniu. Zmarł 30 maja.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Klauziński Stanisław (1895–1968), ur. 29 października w Dubinie, pow. rawicki. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, ranny, odznaczony Krzyżem Żelaznym. Przed II wojną światową mieszkał w Wolsztynie, gdzie był sędzią grodzkim, następnie adwokatem. Członek BBWR. W czasie wojny wspierał NOB, kupując wydawane przez organizację bony. Aresztowany przez Gestapo 15 października 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 5 lat obozu karnego. Osadzony 22 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 47641) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 7644). Po wojnie był czynny jako notariusz w Wolsztynie. Zmarł 6 maja, pochowany na poznańskim cmentarzu przy ul. Lutyckiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Klawek Kazimierz (1904–1992), ur. 26 stycznia w Brzeźnie, pow. czarnkowski. Mieszkał w Połajewie, pow. czarnkowski, pracował jako siodlarz i robotnik rolny. Członek SN. Pod koniec września 1939 r. więziony przez kilka tygodni na miejscowym posterunku żandarmerii i katowany. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako malarz pokojowy w Czarnkowie. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r. Uczestniczył w formowaniu struktur organizacyjnych w pow. czarnkowskim, kolportował „Polskę Narodową”, zbierał fundusze na cele organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 17 października 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen i Gusen (nr obozowy 48188). Wojnę przeżył. Zmarł 7 kwietnia w Szczawnie Zdroju.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Klemczak Józef „Łopata” (1901–1942), ur. 1 marca w Chocieszewicach (obecnie w granicach Pępowa), pow. gostyński. Mieszkaniec Poznania. Zatrudniony jako palacz w kotłowni Poczty Głównej. W czasie okupacji budynek został zajęty przez kierownictwo okręgowe NSDAP Kraju Warty. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Brał udział w ukrywaniu i zabezpieczaniu zmagazynowanej na terenie Poczty Głównej broni, amunicji i środków do prowadzenia dywersji. Aresztowany przez

Gestapo 1 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 17 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 15 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/598]

Klemens Edward (1921–1989), ur. 9 października w Dziecmierowie, pow. poznański. Czeladnik ślusarski, w czasie okupacji zatrudniony na kolei. Żołnierz NOB i AK w Kórniku. Kolporter prasy podziemnej, łącznik, wywiadowca, uczestnik akcji pomocy społecznej. Aresztowany przez Gestapo 27 września 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 31 maja 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Bautzen na 4 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniach w Rawitsch, Schieratz i Amberg (Niemcy). Po wojnie mieszkał w Dachowej, pow. poznański. Zmarł 15 października.

[EKW]

Klemsport Zenon „Węgorz” (1916–1942), ur. 23 listopada w Poznaniu. Architekt. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r., komendant Obwodu Poznań-Rataje. Zorganizował co najmniej trzy „piątki”. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne. Uczestniczył w naradach sztabowych prowadzonych przez Henryka Petermanna. W czasie odbudowy organizacji po aresztowaniach z przełomu lat 1940/1941 objął komendę całej wschodniej części Poznania (Śródka, Miasteczko, Rataje, Starołęka). Aresztowany przez Gestapo prawdopodobnie w listopadzie 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 17 grudnia 1942 r. w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[C. Łuczak, *Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu...*; AIPN GK, 165/332]

Klerykowski Tadeusz (1907–?), ur. 30 czerwca w Poznaniu. Księgowy, zatrudniony w miejskiej Kasie Oszczędności i biurze podróży „Orbis”. W czasie okupacji niemieckiej pracował w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Edmunda Obremskiego. Otrzymał „Polską Narodową” i wiadomości z nasłuchu radiowego. Aresztowany przez Gestapo 29 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (17 stycznia 1943 r., nr obozowy 47643) i Gusen (29 marca 1943 r., nr obozowy 11421).

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Klimaszewska Emilia (1905–1943), ur. 26 lipca w Wilkonicach, pow. gostyński. Mieszkanca Poznania. Absolwentka gimnazjum. Stenotypistka, zatrudniona w Zakładzie Ubezpieczeń „Polonia”, przejętym w czasie okupacji przez Niemców. Jesienią 1939 r. współorganizowała komórki konspiracyjne prowadzące nasłuchy zagranicznych stacji radiowych. Sama słuchała audycji z radioodbiornika na terenie swojego zakładu pracy. Przepisane na maszynie w większej liczbie egzemplarzy wiadomości przekazywała Ignacemu Silskiemu bądź Edmundowi Narzyńskiemu do rozpowszechniania. Korzystały z nich redakcje „Polski Narodowej” i „Zerwiemy Pęta”. Aresztowana przez Gestapo 27 marca 1941 r. Osadzona w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazana 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 8 lat ciężkiego więzienia. Osadzona w więzieniu w Fordonie k. Bromberg, następnie 15 stycznia 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 29251), gdzie zmarła 15 maja.

[AAN, RJM, mf. 24626]

Klinik Edward „Żak” (1919–1942), ur. 21 lipca w Poznaniu. Absolwent Gimnazjum im. Bergera w Poznaniu. Działal w Oratorium Salezjańskim. We wrześniu 1939 r. jako junak PW opuścił Poznań w poszukiwaniu przydziału wojskowego. W czasie okupacji pracował jako robotnik w firmie budowlanej. Jesienią 1939 r. uczestniczył w spotkaniach konspiracyjnych w gronie młodzieży z Oratorium Salezjańskiego. Zaprzysiężony do NOB i HP w styczniu 1940 r., prowadził rozpoznawcze wywiadowcze na terenie Śródmieścia, sporządzał szkice obiektów ważnych z punktu widzenia przyszłych działań powstańczych. Aresztowany przez Gestapo 21 września 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthestadt, Berlin-Neukölln i Zwickau. Skazany 31 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na karę śmierci. Stracony 24 sierpnia w więzieniu w Dresden. W 1999 r. ogłoszony błogosławionym przez papieża Jana Pawła II.

[EKW; *Drezdeński szafot*]

Klocek Wiktor (1917–1990), ur. 2 października w Drawsku, pow. czarnkowski. Mieszkaniec Poznania. Ogrodnik. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., żołnierz „piątki” Edwarda Szymczaka (Obwód Główna). Otrzymywał „Polską Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 33787). Wojnę przeżył. Zmarł 3 września, pochowany na cmentarzu komunalnym w Krzyżu Wlkp.

[IZ, SN, t. 905]

Kłupś Krzysztof (1908–1942), ur. 4 sierpnia w Śmiglu, pow. kościański. Mieszkaniec Piekar w pow. poznańskim. Z zawodu rymarz, prowadził z żoną sklep spożywczy w Piekarach. Członek SN. Żołnierz NOB w Obwodzie Sęszew, udostępniał swoje mieszkanie na spotkania organizacyjne, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 3 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing, gdzie zmarł 6 czerwca w wyniku wyczerpania śledztwem.

[EKW; w dokumentach niemieckich Klupsch; AIPN, 687/544]

Kładkiewicz, żołnierz NOB w „piątce” Bronisława Bucherta (Dzielnica Poznań-Dębiec). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki organizacyjne.
[AIPN GK, 687/570]

Kłosowski Brunon (1912–1977), ur. 25 lipca w Poznaniu. Sprzedawca. Prawdopodobnie nie należał do NOB, wiedział jednak o przynależności swojego znajomego i nie doniósł o tym do Gestapo. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 2 lata obozu karnego. Osadzony 17 czerwca 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 73891). Wojnę przeżył. Pochowany 5 maja na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kłys Stefan (1921–1942), ur. 11 maja w Poznaniu. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r., żołnierz „piątki” Zdzisława Plebańskiego (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthstadt, gdzie zmarł 19 czerwca.

[IZ, SN, t. 905]

Kmieciak Antoni Bogdan „List” (1915–1944), ur. 3 lipca w Bninie, pow. śremski. Mieszkaniec Kórnik. Nauczyciel. Żołnierz NOB i AK. Podporucznik c.w. Kolporter „Polski Narodowej”. Kierownik referatu wywiadowczego Obwodu Kórnik. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 9 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 7 lat obozu karnego. Zmarł 29 grudnia w więzieniu w Zwickau.

[EKW]

Knach Alojzy (1900–1942), ur. 5 lutego w Kozielsku, pow. wągrowiecki. Brat Franciszka. Mieszkaniec Poznania. Powstaniec wielkopolski. Kupiec, właściciel sklepu

kolonialnego w Poznaniu. Podoficer rezerwy WP. Członek SN. We wrześniu 1939 r. walczył m.in. nad Bzurą i w obronie Warszawy. Zaprzyśnięty do NOB w lecie 1940 r., kierował „piątką” w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Udostępnił swój sklep na lokal kontaktowy organizacji. Aresztowany przez Gestapo 24 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 17 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 15 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/596]

Knach Franciszek (1890–1967), ur. 18 listopada w Kozielsku, pow. wągrowiecki. Brat Alojzego. Mieszkaniec Poznania. Powstaniec wielkopolski. Prezes Zarządu koła SN Junikowo. Współpracownik NOB. Podczas dekonspiracji organizacji nie został ujawniony. Po wojnie mieszkał w Poznaniu. Pochowany 6 czerwca na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[AIPN Po, 003/100, t. 3]

Kociołek Jan, żołnierz OJN w pow. tureckim. Kolportował „Armię Narodową”.

[AIPN GK, 687/657; P. Kosobudzki, *Przez druty kraty i kajdany...*]

Kochanowski Zdzisław (1921–1980), ur. 7 stycznia w Grodzisku. Pomocnik malarza. Zaprzyśnięty do NOB we wrześniu 1940 r., żołnierz „piątki” Zdzisława Plebańskiego (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymał „Polską Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 28 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 49662) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8629). Wojnę przeżył. Zmarł 11 listopada.

[IZ, SN, t. 905; AIPN Ka, 301/1, t. 6]

Koczorowska-Szałek Irena (1913–2003), ur. 9 października w Poznaniu. Absolwentka Szkoły Handlowej w Poznaniu. Urzędniczka. Przechowywała w swoim mieszkaniu kufer z ważną dokumentacją sztabu NOB, m.in. kwitami finansowymi. Aresztowana przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzona w Forcie VII w Posen, następnie od września 1941 r. w więzieniu w Warthestadt. Skazana 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 6 lat obozu karnego. Osadzona w więzieniu w Fordonie k. Bromberg, następnie wysłana do pracy przymusowej w fabryce zbrojeniowej Agfa w Monachium. Za udział w proteście została osadzona w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz, skąd w trakcie ewakuacji obozu trafiła

do niemieckiego obozu koncentracyjnego Ravensbrück. Wojnę przeżyła. Zmarła 26 kwietnia w Szczecinie.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kokotowski Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kołacki Marian (1921–?), ur. 24 stycznia w Poznaniu. Elektromonter, zatrudniony w poznańskim węźle kolejowym. Zaprzysiężony do NOB w lipcu 1940 r., żołnierz „piątki” Edmunda Suchorskiego (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 10 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 33791).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kołecki Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kołecki Julian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kołodziej Wiktor (1887–?), ur. 7 października w Buku, pow. poznański. Mieszkaniec Poznania. Kotlarz. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Franciszka Andersza (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji, brał udział w konspiracyjnych spotkaniach. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Poznaniu i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 4 lata obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kołodziejczak Roman „Bayer I” (1895–1945), ur. 28 lutego w Kościanie. Mieszkaniec Ostrowa Wlkp. Powstaniec wielkopolski. Podoficer rezerwy WP. Zaprzysiężony do OJN 5 października 1939 r. Redagował m.in. pismo „Armia Narodowa”. Po rozbiciu OJN, od 1942 r. w AK. W 1943 r. przydzielony do Referatu Wojskowego w ramach Administracji Zastępczej „Teczka”, desygnowany na urząd burmistrza Ostrowa Wlkp. Aresztowany przez Gestapo w Ostrowie Wlkp. Osadzony 4 marca 1944 r. w więzieniach w Kalisch i Litzmannstadt. Zamordowany 17 stycznia w więzieniu policyjnym w Radegast (dzielnica Litzmannstadt).

[EKW]

Komorowski Florian, nauczyciel. W czasie okupacji niemieckiej pracował prawdopodobnie w cukrowni w Opalenicy, pow. grodziski. Żołnierz NOB w Opalenicy. Aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Konefeld [Władysław?], żołnierz NOB w „piątce” Jana Ratajczaka (Obwód Główna), otrzymywał „Polskę Narodową”.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Konieczny, żołnierz NOB na terenie Swarzędza, otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK, 74/5]

Konieczny Franciszek (1910–1942), ur. 26 grudnia w Swadzimiu, pow. poznański. Mieszkaniec Poznania. Obuwnik. Odbił zasadniczą służbę wojskową w WP. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., zastępca komendanta Obwodu Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Kolportował „Polskę Narodową”, biuletyny z nasłuchów radiowych, ulotki. Aresztowany przez Gestapo prawdopodobnie na początku 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 1 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[IZ, SN, t. 905]

Konieczny Jan „Rozważny” (1912–1942), ur. 9 lipca w Kruszewni, pow. poznański. Zawodowy podoficer WP. We wrześniu 1939 r. walczył w 57 pp. Podczas okupacji pracował jako robotnik w hucie szkła w Antoninku (obecnie w granicach Poznania). Zaprzysiężony do NOB w czerwcu 1940 r., kierował trzema „piątkami” w Obwodzie Swarzędz. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”. Prowadził nasłuch radiowy i wydawał biuletyny z informacjami radiowymi. Po aresztowaniach w NOB, w grudniu 1940 r. opuścił Kruszewnię i ukrywał się na terenie Poznania. Wiosną 1941 r. ponownie nawiązał kontakty z NOB i został mianowany komendantem w Swarzędzu, Kobylnicy i Antoninku. Odbudowywał struktury i kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 11 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 21 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/544]

Konieczny Stefan (1914–1995), ur. 5 października w Bottrop (Niemcy). Szklarz. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., żołnierz „piątki” Franciszka Grzeskowiaka

(Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymał „Polską Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 45767) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8144). Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu, pochowany 22 listopada na poznańskim cmentarzu Miłostowo.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Konopiński Stanisław (1920–1942), ur. 11 listopada w Poznaniu. Tokarz. Członek SN. Żołnierz NOB w „piątce” Marcela Cabańskiego (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Otrzymał „Polską Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 13 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 16 sierpnia.

[IZ, SN, t. 905]

Konował Leon, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Konwiński Zygmunt (1917–1942), ur. 12 kwietnia w Swarzędzu, pow. poznański. Pomocnik cieśli. Żołnierz NOB w Obwodzie Swarzędz. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i w akcji pomocy społecznej. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 13 czerwca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Konys Jan (1912–?), ur. 12 czerwca w Sworowie, pow. rawicki. Mieszkaniec Swarzędza, pow. poznański. Robotnik. Żołnierz „piątki” Jana Majerowicza (Obwód Swarzędz). Otrzymał „Polską Narodową”, płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 45766) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8632).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Konys Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kopaszewski Antoni „Orzeł” (1919–1943), ur. 11 grudnia w Poznaniu. Uczeń Gimnazjum im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu. We wrześniu 1939 r. jako junak PW skierowany do pomocniczej służby wojskowej. W czasie okupacji niemieckiej pracował w Heeresbekleidungsamt w Posen. Zaprzysiężony do NOB w grudniu 1939 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Kierował „piątką” złożoną z gimnazjalnych kolegów. Kolportował „Polskę Narodową”. W połowie 1940 r. nawiązał kontakt z ZWZ. Uczestniczył w akcjach sabotażowych, m.in. w niszczeniu materiałów mundurowych Wehrmachtu. Aresztowany przez Gestapo 1 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach Alt-Moabit w Berlinie, Glatz i Breslau. Skazany 3 grudnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 29 stycznia w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; AIPN GK, 165/332]

Koperski Ignacy, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Korbias Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Korczyński Marian [Marian?], żołnierz „piątki” Mariana Porządnego.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Kordelewski [Czesław?], żołnierz „piątki” Seweryna Andrzejewskiego (Obwód Ławica NOB). Otrzymał „Polskę Narodową”.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/7; AIPN GK, 687/598]

Kordus Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kosiński, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kosmala Jan, dowódca Rejonu 7 TOW/OJN w pow. ostrowskim.

[AIPN Po, 05/64]

Kosmoski [Kosmowski?] **Wiktor**, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kosmowski Bolesław (1907–2002), ur. 13 grudnia w Poznaniu. Formierz, zatrudniony w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Stare Miasto. Otrzymał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 1 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 13 lat obozu karnego. Osadzony 1 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18183). Wojnę przeżył. Pochowany 16 października na poznańskim cmentarzu Miłostowo.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kosobudzki Piotr „Błyskawica”, „Zygmunt Kozłowski” (1916–2008), ur. 19 października w Dobrej, pow. turecki. Brat Stefana. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. W lutym 1940 r. zaprzysiężony do OJN przez Kazimierza Sekurę „Łysego”. Po wpadce Sekury, 20 kwietnia 1941 r. aresztowany wraz ze swoim bratem Stefanem i Janem Kociołkiem przez żandarmów niemieckich. Uciekł z aresztu i przedostał się na teren GG. Od 1942 r. w NSZ na Podlasiu (oddział AS kpt. Jerzego Wojtkowskiego „Drzazgi” w rezerwacie przyrody Jata k. Łukowa, woj. lubelskie). Uczestnik akcji „Burza” w ramach NSZ-AK. Od 1945 r. w NZW, zastępca szefa Wydziału Organizacyjnego PAS Okręgu Łódź. Aresztowany przez UB 27 lutego 1946 r., skazany na 2 lata więzienia. W marcu 1947 r. zbiegł z transportu do Łodzi i ukrywał się do ponownego aresztowania w marcu 1950 r. Po wyjściu na wolność pracował w Wałbrzychu, a następnie we Wrocławiu. Od 1956 r. zamieszkał w Turku.

[P. Kosobudzki, *Przez druty kraty i kajdany...*]

Kosobudzki Stefan „Sęk” (1912–?), ur. 22 lipca w Dobrej, pow. turecki. Brat Piotra. Działacz KSMM, prezes Sekcji Młodych SN w Dobrej. W lutym 1940 r. zaprzysiężony do OJN przez Kazimierza Sekurę „Łysego”. Komendant placówki w Dobrej. Po wpadce Sekury, 20 kwietnia 1941 r. aresztowany wraz ze swoim bratem Piotrem i Janem Kociołkiem przez żandarmów niemieckich. Z aresztu uciekł. Wiosną 1942 r. został inspektorem ds. wojskowych NOW w pow. kolskim. Po wyspie, w marcu 1943 r. zbiegł do Warszawy. Odkomenderowany do struktur Okręgu XII NSZ (Podlasie) w Siedlcach. W styczniu 1944 r. skierowany do obozu szkoleniowego NSZ (krypt. OP 1/XII „Dym”) w rezerwacie przyrody Jata k. Łukowa, woj. lubelskie. Zastępca komendanta okręgowego AS NSZ oraz dowódca oddziału AS. Po wejściu wojsk sowieckich działał nadal w konspiracji antykomunistycznej w ramach NSZ-AK. Aresztowany 22 sierpnia 1944 r., przepadł bez śladu. Przepuszczalnie zamordowany przez UB lub NKWD. Według innej wersji wywieziony do łagru w ZSSR, gdzie zmarł.

[P. Kosobudzki, *Przez druty kraty i kajdany...*]

Kostrzewa Stefan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kostrzewa Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Koszczarek Tadeusz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kotecki Stefan (1909–1984?), ur. 19 sierpnia w Kleszczewie, pow. średzki. Mieszkaniec Starołęki (obecnie w granicach Poznania). Ślusarz, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Żołnierz NOB na terenie Wydzielonego Obwodu Stomil. Otrzymał „Polską Narodową”. Po aresztowaniu osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 7 lat obozu karnego. Osadzony 30 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 47662) i Gusen (nr obozowy 6240). Wojnę przeżył. Prawdopodobnie zmarł 1 września w Poznaniu.

[IZ, SN, t. 905]

Koteras Bolesław Teofil „Skarbek”, n.o. Bolesław Kaźmierczak (1914–1942), ur. 20 października w Poznaniu. Brat Tekli. Absolwent Szkoły Handlowej w Poznaniu. Kupiec. Członek kierownictwa NOB, skarbnik organizacji, zajmował się też sprawami legalizacyjnymi. Prowadził szczegółowe księgi kasowe. Inspektor NOB m.in. na terenie pow. ostrowskiego. Kolportował „Polską Narodową” i „Naród w Walce”. Aresztowany przez poznańskie Gestapo 5 grudnia 1940 r. w Warszawie. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Allenstein, Posen (przy ul. Młyńskiej) i Berlinie. Skazany 18 grudnia 1941 r. przez Volksgerichtshof na sesji wyjazdowej w Posen na karę śmierci. Stracony 20 marca 1942 r. w więzieniu Berlin-Plötzensee.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Koteras Tekla (1910–1943), ur. 31 lipca w Głębokiem, pow. poznański. Siostra Bolesława. Właścicielka sklepu spożywczego w Poznaniu. Udostępniła swoje mieszkanie na archiwum dokumentacji i prasy NOB. Przechowywane w nim były także blankiety dokumentów osobistych, przepustek itp., służące dla celów legalizacji oraz umożliwiające podróżowanie. Aresztowana 12 grudnia 1940 r. przez Gestapo osadzona w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazana 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 5 lat obozu karnego. Osadzona w wię-

zieniu w Fordonie k. Bromberg, następnie 15 stycznia 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 29061), gdzie zginęła 17 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/589]

Kowalczyk Marian (1913–1941), ur. 2 lipca. Pomocnik biurowy, żołnierz NOB. Zginął 3 sierpnia w Forcie VII w Posen.

[IZ, SN, t. 905; AIPN, 3055/438]

Kowalewski Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kowalska Wiktoria z d. Szyska, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kowalski Franciszek (1894–1943), ur. 23 marca w Winau (obecnie w granicach Opola). Od 1925 r. mieszkaniec Poznania. Pracownik Warsztatów Kolejowych. Od czerwca 1940 r. żołnierz NOB (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Aresztowany 19 lutego 1941 r. i osadzony w więzieniu w Allenstein. Skazany 8 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 8 lat obozu karnego. Osadzony 22 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18196), gdzie zmarł 1 stycznia.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Kowalski Jerzy Tadeusz „Georg” (1913–1942), ur. 7 maja w Berlinie. Od 1919 r. mieszkaniec Poznania. Chemik. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako robotnik w Warsztatach Kolejowych. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r. Członek sztabu organizacji na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Opracowywał mapy topograficzne na wypadek przyszłego powstania. Przeszkolony na kursie wojskowym dla żołnierzy NOB. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein, gdzie zmarł w wyniku wyczerpania śledztwem.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kowalski Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kowalski Leon, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kowalski Marian (1915–1942), ur. 27 września w Berlinie. Mieszkaniec Brześnicy, pow. śremski, tam też sekretarz w majątku hrabiów Żółtowskich. Od końca 1939 r. współpracownik NOB. Wiosną 1940 r. zaprzysiężony do ZWZ. Uczestniczył m.in. w prowadzeniu nasłuchu radiowego dla wydawanej w Obwodzie Śrem ZWZ prasy konspiracyjnej („Biuletyn Radiowy”, „Ku Wolności”). Aresztowany przez Gestapo 22 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 22 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Kowalski Stefan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kowalski Włodzimierz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kozak Józef, żołnierz NOB w „piątce” Mariana Sławińskiego.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/4]

Kozerski Leon (1916–1942), ur. 11 kwietnia w Kobylimpolu (obecnie w granicach Poznania). Pomocnik malarski. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., komendant Obwodu Główna. Zorganizował co najmniej pięć „piątek”. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Nadzorował działalność wywiadowczą. Aresztowany przez Gestapo 28 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Zmarł przed rozprawą, która odbyła się 16 marca 1942 r. przed OLG Posen na sesji wyjazdowej Schneidemühl.

[IZ, SN, t. 905]

Kozłowski Budzisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kozłowski Czesław, żołnierz OJN w pow. tureckim.

[P. Kosobudzki, *Przez druty kraty i kajdany...*]

Kozłowski Jan (1911–1941), ur. 17 grudnia. Mieszkaniec Poznania. Elektromonter, pracownik DWM. Komendant Obwodu NOB w Dzielnicy Poznań-Wilda, obejmującego DWM. Organizator specjalnej siatki wywiadowczej na terenie DWM.

Aresztowany 11 stycznia 1941 r. Zmarł 28 marca w Forcie VII w Posen, rzekomo na gruźlicę.

[IZ, SN, t. 905; AIPN, 3055/438]

Kozłowski Miron, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Koźłarek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Koźmiński Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Körnlein Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Krabczyński Paweł, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Krajewski Edmund (1905–1942), ur. 21 lutego w Poznaniu. Księgowy. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Józefa Kaczmarka (Wydzielony Obwód Stomil). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany 13 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 14 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 5 lat obozu karnego. Osadzony 10 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 4 sierpnia.

[EKW]

Krajewski Kazimierz, członek sztabu Powiatu Gniezno NOB.

[Teczka Zenona Ciemniejewskiego; *Gniezno i ziemia gnieźnieńska...*]

Krajewski Władysław „Pająk” (1898–1943), ur. 22 czerwca w Chwałkowie, pow. śremski. Kołodziej, prowadził własny warsztat w Robakowie, pow. poznański. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Podoficer rezerwy WP. Członek SN, działacz organizacji katolickich. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W grudniu 1939 r. zaprzysiężony do NOB, współtwórca struktur organizacyjnych na terenie powiatów śremskiego i średzkiego. Aresztowany przez Gestapo 24 września 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Ska-

zany 31 maja 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Bautzen na karę śmierci. Stracony 8 lipca w więzieniu w Dresden.

[EKW]

Kraszewski Edmund (1910–1942), ur. 5 listopada w Poznaniu. Muzyk. W czasie okupacji zatrudniony jako listonosz. Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r. Prowadził nasłuchy zagranicznych stacji radiowych, korzystając z ukrytego przez siebie aparatu radiowego. Sporządzał na maszynie biuletyn radiowy dla redakcji „Polski Narodowej”, komendant Obwodu Osiedle Warszawskie). Aresztowany przez Gestapo w styczniu 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[IZ, SN, t. 905]

Krantz Aleksander, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Krause [Paweł?], żołnierz NOB w Obwodzie Ławica.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/7]

Krause Stanisław (1915–1943), ur. 10 maja w Poznaniu. Robotnik, w czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w Heereszeugamt w Posen. Od czerwca 1940 r. żołnierz NOB w „piątce” Edmunda Lipczyńskiego (Obwód Chwaliszewo, Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Uczestniczył w akcjach sabotażowych na terenie magazynów umundurowania Wehrmachtu. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19558), gdzie zmarł 30 marca.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Kretschmann Edward (1913–1943), ur. 14 września. Żołnierz NOB w Dzielniccy Poznań-Jeżyce. Uczestniczył w kolportowaniu „Polski Narodowej”. Od lata 1940 r. w ZWZ. Uczestnik akcji sabotażowych w magazynach umundurowania Wehrmachtu należących do Heereszeugamt w Posen. Aresztowany przez Gestapo 29 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach Alt-Moabit w Berlinie, Glatz i Breslau. Skazany 3 grudnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 29 stycznia w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[C. Łuczak, *Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu...*; AIPN GK, 165/332]

Kroll, żołnierz „piątki” Leona Tomaszewskiego (Obwód Osiedle Warszawskie). Uczestniczył w działalności charytatywnej, kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK, 687/569]

Kropacz Józef (1907–1943), ur. 13 marca w Poznaniu. Pracował jako sprzątac. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 19 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na 8 lat obozu karnego. Osadzony 3 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18215), gdzie zmarł 9 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Król, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Królewski Stefan (1905–1942), ur. 25 listopada w Poznaniu. Stolarz. Członek SN. Od lata 1940 r. żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn. Skierowany do pracy w Wydziale Propagandy sztabu NOB, drukował i kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthstadt i Oels. Skazany 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 14 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Królewski Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Królikowski Dyonizy (1909–?). Mistrz piekarski. Udostępniał swoje mieszkanie przy ul. Warszawskiej do prowadzenia nasłuchów zagranicznych stacji radiowych i przygotowywania na ich podstawie biuletynów z wiadomościami. Wyszklony z Poznania w końcu marca 1940 r.

[AAN, RJM, mf. 245626]

Krupecki Leon, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Krupecki Roman (1910–?), ur. 5 sierpnia w Krotoszynie. Mieszkaniec Poznania. Robotnik, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1940 r., żołnierz „piątki” Teofila Zielewicza (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polską Narodową”. Aresztowany ok. 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 6 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karne-go. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Gusen. Po wojnie pozostał na emigracji.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kruppik Edmund „Działon”, „Patrona” (1890–1944), ur. 8 sierpnia w Skrzetuszu, pow. obornicki. Absolwent gimnazjum w Rogoźnie. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, podporucznik, wielokrotnie ranny, odznaczony Krzyżem Żelaznym. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Kawaler Orderu Wojennego Virtuti Militari. Kapitan WP w stanie spoczynku. Administrator majątków ziemskich w woj. poznańskim. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako urzędnik. Oficer NOB, doradca wojskowy komyndy Powiatu Środa. Prowadził szkolenie wojskowe. W 1942 r. zaprzysiężony do AK, oficer sztabu IR Środa, przewidziany na dowódcę 68 pp AK. Aresztowany przez Gestapo 29 lutego 1944 r. Osadzony w niemieckim obozie karnym w Poggenburg, następnie w niemieckim obozie koncentracyjnym Gross-Rosen, gdzie 30 września został zamordowany.

[EKW]

Krupski Zdzisław (1914–1993), ur. 4 września w Środzie (obecnie Wielkopolskiej). Ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., żołnierz „piątki” Marcelego Bączyka (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki na rzecz organizacji. Po aresztowaniu osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karne-go. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19221). Wojnę przeżył. Zmarł 28 września.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN Ka, 301/2, t. 10]

Kruszewski Mieczysław (1911–1941), ur. 18 marca w Grudziądzu. Absolwent tamtejszego gimnazjum. Mieszkaniec Poznania. Studiował farmację na UP. Pracownik apteki. Otrzymywał od Narzyńskich biuletyny z wiadomościami z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 2 lipca 1941 r. Osadzony

w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 5 lat ciężkiego więzienia. Osadzony 10 lipca 1941 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 24 września.

[AAN, RJM, mf. 24626]

Kruszyński Janusz (1916–1942), ur. 31 grudnia. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Wilda. W jego mieszkaniu przy ul. Różanej prowadzone były m.in. szczyptenia żołnierzy NOB i ich rodzin przeciwko tyfusowi. Aresztowany przez Gestapo, zmarł 15 maja w więzieniu w Posen przy ul. Młyńskiej. W dokumentach niemieckich figuruje jako Gruszczyński, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905; AIPN Ld, 1/208]

Krystkowiak Jan „Ryś” (1885–1943), ur. 27 maja w Smogorzewie, pow. gostyński. Przed I wojną światową pracował jako robotnik w Westfalii, udzielał się w organizacjach polonijnych i w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”. Po powrocie do Polski w 1919 r. pracował na kolei, od 1928 r. w Chociczy, pow. średzki. Działał społecznie. We wrześniu 1939 r. zmobilizowany, uczestniczył w obronie Warszawy. Jesienią 1939 r. rozpoczął działalność konspiracyjną w zakresie opieki społecznej. Uczestniczył w kolportowaniu gazetek „Dla Ciebie, Polsko”, a po zaprzysiężeniu do NOB na początku 1941 r. także „Bóg i Ojczyzna” oraz „Polska Narodowa”. Komendant Obwodu Nowe Miasto n. Wartą. Organizował grupy konspiracyjne wśród kolejarzy węzła poznańskiego. Wiosną 1942 r. zaprzysiężony do AK. Aresztowany przez Gestapo 28 września 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 31 maja 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Bautzen na karę śmierci. Stracony 8 lipca w więzieniu w Dresden.

[EKW]

Krzemiński Eugeniusz (1904–1944), ur. 17 września. Kupiec, działacz SN. Podoficer rezerwy WP, walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Organizator struktur konspiracyjnych SN we Włocławku. Od 1940 r. szef propagandy Okręgu Kujawskiego NOB, potem Okręgu Kujawsko-Dobrzyńskiego NOW. Aresztowany przez Gestapo 2/3 sierpnia 1942 r. we Włocławku. Osadzony w więzieniu w Leslau, następnie w Staatspolizeistelle Hohensalza – Übergangslager i w więzieniu sądowym w Zwickau. Skazany w marcu 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Dresden na 6 lat więzienia. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Buchenwald, a następnie w obozie Mürau k. Müglitz w Sudetach, gdzie zmarł w marcu.

[K. Komorowski, *Polityka i walka...*; B. Ziółkowski, *Krzemiński Eugeniusz* [w:]

Krzonśkiewicz Kazimierz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Krzyżanek Józef (1893–1944), ur. 28 grudnia w Zaparcinie, pow. poznański. Powstaniec wielkopolski. Mieszkaniec Kórnik, gajowy w lasach kórnickich. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1941 r., członek sekcji Józefa Śwignonia, Obwód Kórnik „Topola”. Otrzymał „Polską Narodową” i płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 9 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 25 marca.

[EKW]

Krzyżankiewicz Włodzimierz (1878–1942), ur. 23 stycznia we Wronkach, pow. szamotulski. Absolwent Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu, studiował prawo na uniwersytetach niemieckich, uzyskując stopień doktora. Przed I wojną światową pracował jako sędzia. W czasie powstania wielkopolskiego działał w Naczelnej Radzie Ludowej. Adwokat i notariusz poznański. Członek SN, radny Miasta Poznania. W pierwszych miesiącach okupacji był zakładnikiem wojskowym. Członek konspiracyjnego Zarządu Okręgowego SN w Poznaniu, od lutego 1941 r. przedstawiciel SN (NOB) w PSP w Poznaniu. Desygnowany na zastępcę Głównego Delegata Rządu RP dla ziem wcielonych do Rzeszy. Aresztowany przez Gestapo ok. 12 października 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, gdzie zmarł 8 lutego, rzekomo na osłabienie serca.

[EKW]

Kubalewski Konstanty (1899–?), ur. 10 grudnia w Turowie. Sekretarz Zarządu koła SN Skórzewo, rolnik z Dąbrówki k. Poznania. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., komendant w Skórzewie do chwili wysiedlenia w październiku 1940 r. Podlegało mu prawdopodobnie pięć „piątek”. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne, zbierał składki członkowskie.

[IZ, SN, t. 891 i 905]

Kubasik Czesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kubiak Marian (1914–1943), ur. 19 sierpnia w Poznaniu. Cieśla, zatrudniony w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Prawdopodobnie nie należał do NOB, ale znał osoby działające w organizacji i nie doniósł o tym do Gestapo. Aresztowa-

ny przez Gestapo 1 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Poznaniu i w więzieniu w Allenstein. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 3 lata obozu karnego. Osadzony 1 maja 1942 r. w więzieniu w Rawiczu, gdzie zmarł 25 stycznia.

[EKW]

Kubicki Stanisław (1905–1943), ur. 27 września w Perzynach, pow. grodziski. Mieszkaniec Przyprostyni, pow. grodziski. Czeladnik garbarski. Zaprzysiężony do NOB latem 1940 r., prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał fundusze na cele organizacji. Aresztowany 25 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na 5 lat obozu karnego. Osadzony 28 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 18234) i Gusen (nr obozowy 56795), gdzie zmarł 23 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/544]

Kubszleger Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kucharski Józef (1909–1942?), ur. 7 stycznia. Mieszkaniec Poznania. Ślusarz. Żołnierz NOB na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe w Poznaniu. Prawdopodobnie zamęczony w śledztwie. Nie został już objęty wyrokiem OLG Posen z 13 kwietnia 1942 r.

[IZ, SN, t. 905]

Kucharski Tadeusz (1913–1942), ur. 20 października w Ostrowie Wlkp. Mieszkaniec Poznania. Technik. Żołnierz NOB w „piątce” Stefana Ruszczyńskiego (Dzielnica Poznań-Wilda). Otrzymywał „Polską Narodową” i płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Allenstein i Oels. Skazany 27 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 5 lat obozu karnego. Osadzony 12 czerwca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 4 listopada.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kuczkowski Władysław (1898–1942), ur. 14 czerwca w Stęszewie, pow. poznański. Powstaniec wielkopolski. Rzeźnik. Członek SN, zastępca prezesa koła w Stęszewie. W czasie okupacji pracował jako murarz. Zaprzysiężony do NOB w grudniu 1939 r., zastępca komendanta NOB w Obwodzie Stęszew. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał fundusze na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo

7 listopada 1941 r. Więziony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 21 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN, 687/544]

Kuczyk Stefan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kudliński Stanisław (1915–2010), ur. 7 marca w Zawadzie, pow. czarnkowski. Mieszkaniec Poznania. Ślusarz, zatrudniony w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz w Obwodzie Winia-ry („piątka” Edmunda Siemiątkowskiego). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 1 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 7 lat obozu karnego. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19215). Wojnę przeżył. Zmarł 5 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN Ka, 301/2, t. 9]

Kulczewski Czesław (1911–1943), ur. 6 czerwca we Frankfurcie n. Odrą. Mieszkaniec Poznania. Zatrudniony w biurze firmy budowlanej „Stopa” w Poznaniu. Członek SN. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Żołnierz NOB w „piątce” Jana Lembicha (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 5 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Kułakowski Mieczysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kunkel Stefan (1913–1942), ur. 8 lipca w Poznaniu. Robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Żołnierz NOB na terenie Wydzielonego Obwodu Stomil. Otrzymywał „Polskę Narodową”. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 7 lat obozu karnego. Osadzony 30 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 3 listopada.

[EKW]

Kupka, żołnierz NOB w piątce Maksymiliana Pawłowskiego (Obwód Ławica). Otrzymał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK, 687/596]

Kupka Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kurek Alojzy (1900–1942?), ur. 5 lutego w Koziółku. Mieszkaniec Poznania. Kupiec. Żołnierz NOB w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Prawdopodobnie nie dożył rozprawy przed OLG Posen, która odbyła się na sesji wyjazdowej w Schneidemühl 1 marca 1942 r., ponieważ nie został objęty wyrokiem.

[Członkowie organizacji Stronnictwa Narodowego z Miasta Poznania...]

Kurek Antoni (1902–?), ur. 1 lutego w Jadownikach, pow. zniński. Mieszkaniec Wronin, pow. gostyński. Leśnik. Żołnierz NOB. Ukrywał aparat radiowy i słuchał audycji zagranicznych rozgłośni. Aresztowany przez Gestapo 22 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Poznaniu i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na 3 lata obozu karnego.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Kurkowiak Józef (1890–1942), ur. 18 lutego w Zamsku, pow. grodziski. Mieszkaniec Poznania. Kolarz. Żołnierz NOB. Aresztowany przez Gestapo 23 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 17 marca, nie doczekawszy rozprawy przed OLG Posen.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kurpisz Jadwiga „Wisła” (1910–1942), ur. 19 września w Kotowie, pow. grodziski. Siostra Jerzego. Po gimnazjum pracowała w Poznaniu jako urzędniczka w Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych. Zaprzysiężona do NOB 20 listopada 1939 r. Łączniczka sztabu. Prowadziła archiwum organizacji oraz magazyn map i planów sporządzanych dla celów przyszłego powstania. Aresztowana przez Gestapo 12 marca 1941 r. Osadzona w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazana 10 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracona 20 października w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kurpisz Jerzy „Orlik”, n.o. Jerzy Kwaśniewski (1916–1942), ur. 28 lipca w Starej Dąbrowie. Absolwent Państwowej Wyższej Szkoły Budowy Maszyn i Elektrotechniki w Poznaniu. Pracował jako kreślarz. Członek OWP. Współorganizator NOB, członek

sztabu, kierownik działu graficznego organizacji. Przygotował m.in. plan Poznania z naniesionymi niemieckimi obiektami wojskowymi, administracyjnymi, zakładami przemysłowymi. Od początku 1940 r. został inspektorem NOB dla Rejonu obejmującego powiaty: leszczyński, rawicki, gostyński i przejściowo kościański. Odbywał misje kurierskie na Pomorze. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Skazany 18 grudnia 1941 r. wyrokiem Volksgerichtshof na sesji wyjazdowej w Posen na karę śmierci. Stracony 20 marca w więzieniu Berlin-Plötzensee.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kusik Józef (1905–1943), ur. 10 marca w Świerczewie (obecnie w granicach Poznania). Mieszkaniec Żabikowa, pow. poznański. Robotnik, zatrudniony w firmie budowlanej Jana Witajewskiego w Poznaniu. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Świerczewo-Żabikowo. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i rozprowadzaniu bonów obligacyjnych. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 22 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 2 kwietnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kut Antoni „Zew” (1920–2005), ur. 17 maja w Sławinie, pow. ostrowski. Absolwent gimnazjum w Ostrowie Wlkp. Członek ZHP i Sodalicji Mariańskiej. Jesienią 1939 r. zaprzysiężony do OJN przez komendanta Placówki w Ołoboku Antoniego Hysa. W lecie 1940 r. zamieszkał w Kaliszu, zatrudniony na poczcie, następnie w Hurtowni Tytoniu E.H.A. Seidak. Redagował serwis informacyjny i pisał artykuły dla konspiracyjnego pisma „Armia Narodowa”. Po dekonspiracji OJN, w lutym 1941 r. włączony do NOW. Prowadził lokal kontaktowy komendanta Okręgu Poznańskiego NOW por. Mariana Kwiatkowskiego. Aresztowany przez Gestapo 5 czerwca 1943 r. Po zakończeniu śledztwa osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Auschwitz (26 września 1943 r., nr obozowy 152486) i Ravensbrück (24 czerwca 1944 r.). Wojnę przeżył. Ukończył Wydział Prawa UP (1949 r.), pracował jako adwokat w Wolsztynie. W marcu 1948 r. był świadkiem w procesie funkcjonariusza Gestapo Heinricha Nolltego w Kaliszu. Zmarł 8 kwietnia w Wolsztynie.

[www.straty.pl]

Kuta Michał, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Kuźniewski Wacław (1912–1942), ur. 10 sierpnia w Poznaniu. Ślusarz-tokarz. Członek ZHP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieck-

kiej pracował w firmie „Arwogaz”. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., żołnierz „piątki” Józefa Sołtysiaka (Dzielnica Poznań-Wilda). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Allenstein. Skazany 27 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 5 lat obozu karnego. Osadzony 12 czerwca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch. Zmarł 3 grudnia w szpitalu więziennym w Görchen, filii więzienia w Rawitsch.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Kwaśniewski Alojzy (1905–1944), ur. 29 marca w Lippink, pow. Schwetz. Mieszkaniec Dachowej, pow. poznański. Młynarz. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r., żołnierz w Obwodzie Kórnik „Topola”. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Zwickau i Rawitsch. Skazany 10 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 16 stycznia.

[EKW]

Kwiatkowski Stanisław, żołnierz OJN w pow. tureckim.

[P. Kosobudzki, *Przez druty kraty i kajdany...*]

Kwieciński Hieronim (1912–1942), ur. 31 sierpnia w Poznaniu. Absolwent Szkoły Handlowej w Poznaniu. Urzędnik, zatrudniony w Zakładzie Ubezpieczeń „Polonia”, a w czasie okupacji niemieckiej w Zakładzie Ubezpieczeń Allianz. Współpracownik komórki Ignacego Silskiego i Edmunda Narzyńskiego prowadzącej nasłuch zagranicznych stacji radiowych i sporządzającej na ich podstawie biuletyny z wiadomościami. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany 4 października 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 10 lat ciężkiego więzienia. Osadzony 10 lipca 1941 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 28 listopada.

[AAN, RJM, mf. 24626]

Kwocz Jan (1884–1941), ur. 21 grudnia w Starołęce Wielkiej, pow. poznański. Murarz. Żołnierz NOB. Zginął 18 sierpnia w Forcie VII w Posen.

[IZ, SN, t. 905; AIPN, 3055/438]

Laboch Zygmunt (1912–1996), ur. 23 lipca w Hanowerze (Niemcy). Mieszkaniec Starołęki (obecnie w granicach Poznania). Elektromonter zatrudniony w Zakładach

Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., żołnierz „piątki” Stefana Tritta (Wydzielony Obwód Stomil). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 2 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 7 lat obozu karnego. Osadzony 30 kwietnia 1941 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 23738). Wojnę przeżył. Zmarł 24 czerwca, pochowany na cmentarzu Minikowo w Poznaniu.
[EKW, błędnie podano nazwisko: Łoboch; IZ, SN, t. 905]

Lampe Leon (1899–1958?), ur. 31 maja w Poznaniu. Absolwent Szkoły Kupieckiej. Powstaniec wielkopolski. W latach 1919–1921 służył w WP. Następnie pracował jako handlowiec i przedstawiciel Adriatyckiego Towarzystwa Ubezpieczeniowego. W czasie okupacji niemieckiej otrzymywał od Narzyńskich biuletyny z wiadomościami z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Dostarczał papier maszynowy. Aresztowany 31 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 5 lat ciężkiego więzienia. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (10 grudnia 1942 r., nr obozowy 48379) i Gusen (11 grudnia 1942 r., nr obozowy 5234). Wojnę przeżył. Prawdopodobnie zmarł 27 września w Poznaniu.
[AAN, RJM, mf. 24626]

Lange Franciszek (1904–1973), ur. 28 listopada w Dachowej, pow. poznański. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Powstaniec wielkopolski. Rolnik, w czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako robotnik w betoniarni w Gądkach, pow. poznański. Żołnierz NOB w Obwodzie Kórnik „Topola”. Otrzymywał „Polskę Narodową”. Brał udział w pracach legalizacyjnych. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Zwickau i Rawitsch. Skazany 9 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach pracy w Magdeburgu i Dessau-Roeslau n. Łabą. Wojnę przeżył. Zmarł 6 sierpnia w Śremie.
[EKW]

Langner Leon (1913–1975), ur. 15 marca w Borówku, pow. poznański. Mieszkaniec Kórnik. Lekarz. Wystawiał fikcyjne zwolnienia lekarskie komendantowi NOB w Powiatach Środa i Śrem Józefowi Szczepaniakowi, dzięki czemu nie musiał on podejmować pracy i mógł całkowicie poświęcić się pracy w organizacji. Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 27 września 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Zwickau i Liegnitz. Skazany 11 czerwca

1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Liegnitz na 7 lat obozu karnego. Osadzony m.in. w niemieckim obozie pracy w Dessau-Roeslau n. Łabą. Po wojnie podjął na powrót pracę lekarza w Kórniku. Zmarł 15 lipca.

[EKW]

Lasik Zdzisław, żołnierz NOB w „piątce” Feliksa Błażyńskiego (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Laskowski Mieczysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Laskowski Wiesław, księgowy, żołnierz NOB w Kaliszu.

[IZ, SN, t. 905]

Latanowicz Antoni (1896–1942), ur. 15 stycznia w Dolsku, pow. śremski. Mieszkaniec Świerczewa (obecnie w granicach Poznania). Stolarz. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Starszy sierżant rezerwy WP. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., komendant Obwodu Świerczewo-Żabikowo. Kolportował „Polskę Narodową”, zbierał fundusze na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo wiosną 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Samter. Skazany 22 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Lehman Antoni, mieszkaniec Kopanek, pow. grodziski. Żołnierz NOB w „piątce” Wawrzyna Dakowskiego, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*]

Lehmann Edmund, żołnierz NOB zaprzysiężony przez Mariana Frankowskiego.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Lehmann Halina (1917–?), ur. 28 marca w Poznaniu. Księgowka, współpracowniczka NOB. Aresztowana 11 grudnia 1940 r., zwolniona.

[IZ, SN, t. 905]

Lehmann Izabella (1915–?), ur. 8 lipca w Poznaniu. Fryzjerka, współpracowniczka NOB. Aresztowana 11 grudnia 1940 r., zwolniona.

[IZ, SN, t. 905]

Lehmann Stanisław (1881–?), ur. 8 kwietnia w Łopiennie, pow. Wągrowiec. Współpracownik NOB. Aresztowany 11 grudnia 1940 r., zwolniony.
[IZ, SN, t. 905]

Lehmann Stanisława z d. Naskręt (1899–?), ur. 30 października w Bergfried (Niemcy). Mieszkanka Poznania. Gospodyni domowa. Aresztowana w sprawie Antoniego Wolniewicza, komendanta NOB.
[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 49/8]

Lemański Wacław (1899–1943), ur. 22 lutego w Szewcach, pow. nowotomyski. Mieszkaniec Poznania. Krawiec. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako dorożkarz. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz „piątki” Józefa Tischlera (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Otrzymał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 18 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthstadt i Rhein w Prusach Wschodnich. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł w kwietniu.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Lembicz Jan „Lama” (1911–1942), ur. 28 stycznia w Poznaniu. Prowadził własny warsztat rymarsko-kaletniczy. Członek OWP i SN. Zaprzysiężony do NOB w grudniu 1939 r., komendant Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Dowodził czterema „piątkami”, kolportował „Polskę Narodową”, zbierał fundusze na cele organizacji. Prowadził szkolenie polityczne dla komendantów obwodów. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Rhein w Prusach Wschodnich. Skazany 19 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Głogau na karę śmierci. Stracony 14 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.
[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Lembicz Mieczysław, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Lemicz, żołnierz NOB w „piątce” Kazimierza Szali (Obwód Ławica). Otrzymał „Polskę Narodową”.
[AIPN GK, 687/598]

Lemirz Stefan, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Lenartowski Edmund (1905–1991), ur. 5 sierpnia w Gniewkowie, pow. inowrocławski. Brat Leona. Mieszkaniec Poznania. Pracownik biurowy. Prezes KSMM w rejonie poznańskiej dzielnicy Główna. Od 1940 r. pracował w DWM jako spawacz. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Główna. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, przekazywał wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 6 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Rhein w Prusach Wschodnich. Skazany 1 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 9 lat obozu karnego. Osadzony 22 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18286). Wojnę przeżył. Zmarł 20 lipca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Lenartowski Leon, brat Edmunda, żołnierz NOB w jego „piątce” (Obwód Główna). [IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Lesiński Stanisław (1890–?), ur. 2 maja w Szewcach, pow. nowotomyski. Rolnik z Krzyżownik, pow. średzki. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako robotnik. Zaprzysiężony do NOB przez Władysława Krajewskiego, żołnierz Powiatu Środa. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 9 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 7 lat obozu karnego.

[EKW]

Leśniczak Feliks (1895–1955), ur. 19 maja w Lubnicy. Kupiec. Powstaniec wielkopolski, działacz Zarządu Związku Podoficerów Rezerwy Ziem Zachodnich, prezes koła ostrowskiego Legionu Wielkopolskiego, działacz SN (wiceprezes zarządu powiatowego w Ostrowie Wlkp.). Komendant Powiatu Ostrów Wlkp. NOB. Aresztowany przez Gestapo 29 kwietnia 1940 r. w związku z przeprowadzaną wtedy przez niemiecką policję bezpieczeństwa na terenie całej Wielkopolski tzw. Intelligenzaktion. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Dachau (6 maja 1940 r.), Mauthausen (26 czerwca 1940 r.) i Gusen (nr obozowy 43718). Wojnę przeżył, zmarł w Ostrowie Wlkp.

[E. Serwański, *Ostrów wielkopolski i jego region...*]

Leśniewski Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Leśniewski Stefan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Leśniewski Tadeusz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Leśny Ignacy (1908–1942), ur. 28 czerwca w Gołuskach, pow. poznański. Rolnik. Członek SN. W czasie okupacji pracował jako robotnik rolny. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r. przez swojego szwagra, Wincentego Zysa. Kierował NOB na terenie Gołusek, sformował co najmniej cztery „piątki”, kolportował „Polskę Narodową”, zbierał fundusze na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 15 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 1 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/508]

Leśny Walenty (1889–1943), ur. 11 lutego w Rostarzewie, pow. wolsztyński. Od 1907 r. mieszkał w Westfalii, brał udział w I wojnie światowej. W 1919 r. zamieszkał w Poznaniu. Przez 12 lat prowadził karczmę, krótko przed wojną pracował jako magazynier w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz „piątki” Ludwika Chudziaka (Obwód Żabikowo). Aresztowany przez Gestapo 22 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthestadt i w Samter. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19570), gdzie zmarł 31 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/596]

Lewandowski, żołnierz „piątki” Seweryna Andrzejewskiego (Obwód Ławica NOB). Otrzymywał „Polskę Narodową”.

[AIPN GK, 74/7; 687/598]

Lewandowski Alfons, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Lewandowski Antoni Bolesław, n.o. Bolesław Romański (1892–1943), ur. 4 sierpnia w Worytach (pow. olsztyński). Kupiec. W okresie międzywojennym prowadził drogerię w Bydgoszczy. Prezes Towarzystwa Kupców i członek Zarządu Głównego Związku Towarzystw Kupieckich na Okręg Nadnotecki, członek Izby Przemysłowo-Handlowej, w latach 1921–1933 członek Rady Miejskiej w Bydgoszczy. Działacz SN na Pomorzu (prezes Zarządu Powiatowego w Bydgoszczy). Poseł II i III kadencji (1928–1935). Inspektor Rejonu NOB Bydgoszcz-miasto i Powiat Nakło. W obawie

przed aresztowaniem na przełomie lat 1941/1942 uciekł do GG. Zmarł 29 sierpnia w Błędowie (pow. grójecki) jako Bolesław Romański. W 2008 r. jego prochy spoczęły w grobie rodzinnym na Cmentarzu Starofarnym w Bydgoszczy.

[IZ, SN, t. 905; AIPN Ld, 1/208; AIPN By 07/37, przedwojenni znajomi mówili na niego „Abel”, w literaturze poświęconej konspiracji występuje pod imieniem Albin]

Lewandowski Jan Stanisław (1919–1942), ur. 1 lipca w Łodzi. Mieszkaniec Swarzędza, pow. poznański. Stolarz. Żołnierz NOB w Obwodzie Swarzędz. Aresztowany przez Gestapo 31 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w czerwcu 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 29 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Lewandowski Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Lewandowski Marian (1911–1943), ur. 23 sierpnia w Poznaniu. Rzeźnik. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 14 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rhein w Prusach Wschodnich. Skazany 1 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 12 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 19 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 29 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Lewandowski Stefan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Liberski Marian Marcin (1919–1942), ur. 4 listopada w Poznaniu. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r., żołnierz „piątki” Mariana Dopierały (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 23 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 5 lat obozu karnego. Zmarł 17 października w więzieniu w Warthestadt.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Lipczyński Edmund (1912–1944), ur. 19 października w Poznaniu. Robotnik. Odbił zasadniczą służbę wojskową w 3 pułku lotniczym w Poznaniu. Członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony do czyszczenia broni w Heereszeugamt w Posen. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 7 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rhein w Prusach Wschodnich. Skazany 1 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 9 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18301), gdzie zmarł 17 maja. Według innych danych 23 stycznia 1944 r. przeniesiony do niemieckiego obozu koncentracyjnego Gusen (nr obozowy 45799), gdzie zmarł 17 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Lisiak Stefan (1922–1942), ur. 14 stycznia w Poznaniu. Kreślarz. Członek ZHP. Należał do SN. Od marca 1940 r. żołnierz NOB w „piątce” Henryka Sobczaka (Dzielnica Poznań-Wilda). Otrzymywał „Polską Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 10 października 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rhein w Prusach Wschodnich. Skazany 13 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony 15 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Warthstadt, następnie 14 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 18 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Lisiecki Adam „Wyżeł” (1913–1942), ur. 18 listopada w Szlachcinie, pow. średzki. Absolwent gimnazjum w Poznaniu. Plutonowy podchorąży WP. Pracował jako referent wojskowy w Urzędzie Poczty i Telegrafów w Poznaniu. W czasie okupacji pracował jako robotnik. Zaprzysiężony do NOB latem 1940 r., komendant Obwodu III w Dzielnicy Poznań-Wilda. Prowadził działalność wywiadowczą, ustalając na swoim terenie niemieckie obiekty wojskowe. Szkolił kierowników „piątek”. Kolportował „Polską Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 6 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Schneidemühl i Breslau. Skazany 8 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 15 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Lisiecki Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Lissowski Feliks (1898–1941), ur. 18 października w Poznaniu. Kupiec. Szwagier Mariana Appelta. Żołnierz NOB. Uczestniczył w działalności legalizacyjnej. Aresztowany przez Gestapo prawdopodobnie w styczniu 1941 r. Zmarł 29 listopada w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[Dokumenty rodzinne Moniki Gromadzińskiej i Alberta Kubzdeli]

Liszkowski Walenty (1919–1943), ur. 14 lutego w Chełmnie, pow. szamotulski. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., ciężko ranny. Podczas II wojny światowej zatrudniony jako urzędnik w Posener Gummiwerke. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1940 r., żołnierz „piątki” Józefa Kaczmarka (Wydzielony Obwód Stomil). Otrzymywał „Polskę Narodową” i informacje z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Płacił składki na rzecz organizacji. Przewidziany w planach powstańczych na dowódcę akcji opanowania magazynów i biura Posener Gummiwerke. Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 10 lat obozu karnego. Osadzony 10 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18308), gdzie zmarł 17 marca.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Litmanowski Franciszek (1890–1942), ur. 13 sierpnia w pow. kościańskim. Mieszkaniec Poznania. Rzemieślnik. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Albina Smolanowicza (Dzielnica Poznań-Górczyn). Otrzymywał „Polskę Narodową” i wiadomości z nasłuchu radiowego. Udostępniał swoje mieszkanie na zebrania komendantów dzielnic z komendantem Miasta Poznania. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 25 lipca, nie doczekawszy rozprawy przed OLG.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Lorenz Franciszek (1894–1942), ur. 13 listopada. Mieszkaniec Wolsztyna. Palacz. Żołnierz NOB w Powiecie Wolsztyn. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen, gdzie zmarł 23 stycznia, rzekomo na zapalenie płuc.

[M. Olszewski, *Fort VII...*]

Lorych Mieczysław „Berg” (1897–1969), ur. 12 grudnia w Ostrowie Wlkp. Absolwent gimnazjum. Urzędnik, m.in. kierownik Wydziału Administracyjnego w Starostwie Powiatowym w Ostrowie Wlkp. Jesienią 1939 r. zaprzysiężony do OJN. Od 1942 r. w AK, skierowany do pracy w Administracji Zmilitaryzowanej, pełnił obowiązki szefa Referatu Wojskowego w Ostrowie Wlkp. Latem 1944 r. desygnowany

z ramienia AK i ODR na starostę powiatowego. Współpracował także z działem legalizacji oraz kontrwywiadem sztabu Obwodu Ostrów Wlkp. AK. Wojnę przeżył. Zmarł w Ostrowie Wlkp. 26 sierpnia.

[EKW]

Lubawa Stefan, żołnierz NOB w „piątce” Stanisława Grzegorzewicza (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Lubiatowski Władysław (1912–1960), ur. 3 czerwca w Dubinie, pow. rawicki. Zatrudniony jako pracownik biurowy w wójtostwie w Jutrosinie, pow. rawicki. Formalnie niezaprzyśiężony do NOB, dostarczał organizacji blankiety Fingerabdruck Ausweise i innych dokumentów. Aresztowany przez Gestapo 4 lipca 1941 r. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 5 lat obozu karnego. Osadzony 22 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 47148) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 7646). Wojnę przeżył.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Luboński Roman (1906–1971), ur. 9 sierpnia w Poznaniu. Malarz. Sierżant rezerwy WP. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. Żołnierz NOB w „piątce” Zenona Szyszki (Obwód Poznań-Śródmieście). Otrzymywał „Polskę Narodową”, uczestniczył w spotkaniach, na których słuchano audycji radia zagranicznego, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 19 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (18 grudnia 1942 r., nr obozowy 45490) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 7911). Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu, pochowany 28 grudnia na poznańskim cmentarzu Miłostowo.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Luther Jan (1902–1943), ur. 10 maja w Obornikach. Mieszkaniec Lasku, pow. poznański. Ślusarz zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Żołnierz NOB na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 3 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 4 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 6 sierpnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Lutkowski Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Lutosławski Antoni „Sęk” (1907–1994), ur. 17 stycznia w Opatówku, pow. kaliski. Rękawicznik. Działacz SN, m.in. kierownik organizacyjny na pow. kaliski. Od 1940 r. w OJN, po rozbięciu tej organizacji żołnierz NOW. Łącznik komendanta Okręgu Poznańskiego NOW Mariana Kwiatkowskiego. Od wiosny 1942 r. przebywał w Warszawie, członek komórki legalizacyjnej SN-NOW. Po powstaniu warszawskim ewakuowany do Częstochowy. Od stycznia do sierpnia 1946 r. kierownik komórki mikro-foto przy prezydium konspiracyjnego SN. Aresztowany przez UB w 1948 r. Skazany 22 października 1948 r. wyrokiem WSR w Warszawie na karę dożywotniego więzienia. Zwolniony w 1956 r.

[AIPN, 944/470]

Ładniak Ignacy (1906–1987), ur. 6 stycznia w Modrzu, pow. poznański. Kierowca, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Franciszka Andrzejewskiego (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne, uczestniczył w spotkaniach organizacyjnych. Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 3 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 9 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 47683) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8387). Wojnę przeżył. Zmarł 16 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Ładniak Kazimierz (1919–1978), ur. 28 lutego w Modrzu, pow. poznański. Robotnik, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Franciszka Andrzejewskiego (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne, uczestniczył w spotkaniach organizacyjnych. Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 3 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 48959) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8441). Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu, pochowany 9 listopada na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Łagoda Stanisław (1908–?), ur. 30 listopada w Börning (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Urzędnik biurowy. Aresztowany w sprawie Antoniego Wolniewicza.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 49/8]

Łagoda Teodor (1918–2002), ur. 14 października w Poznaniu. Członek ZHP. Czeladnik ślusarski. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB wiosną w 1940 r. (Obwód Winiary). Otrzymał „Polską Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 24 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19217). Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu 26 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN Ka, 301/2, t. 9]

Łagodziński Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Łagodziński Nikodem, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Ławicki Czesław (1895–1943), ur. 6 lipca w Opalenicy, pow. grodziski. Powstańca wielkopolski. Mieszkaniec Poznania. Kowal, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych. Od września 1940 r. żołnierz Wydzielonego Obwodu NOB Warsztaty Kolejowe w „piątce” Stefana Słowińskiego. Otrzymał „Polską Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo w 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 4 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19567), gdzie zmarł 15 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Ławniczak Józef „Jurek”, n.o. Józef Hancyk, Józef Nowakowski (1911–1997), ur. 27 marca w Skarszewie, pow. kaliski. Działacz KZWM i Przystosowania Rolniczego. Podoficer WP. W latach 1940–1941 żołnierz OJN, następnie w NOW (inspektor ds. wojskowych w pow. konińskim). Na przełomie lat 1942/1943 wszedł w skład Okręgu X Poznań NSZ. Uczestnik powstania warszawskiego. Po scaleniu NSZ i AK w strukturach tej ostatniej. Żołnierz KWP, od maja 1945 r. wcielony do LWP. Zmarł 31 grudnia w Sieradzu.

[Życiorys, mps (zbiory Rafała Sierchuły)]

Łączkowski Wojciech, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Łochyński Bolesław (1914–1942), ur. 22 listopada w Uścikowie, pow. obornicki. Absolwent Szkoły Handlowej w Poznaniu. Księgowy. Podoficer rezerwy WP. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Wilda, potem Poznań-Dębiec. Kolportował „Polskę Narodową”, zbierał fundusze na cele organizacji. Rozpoznawał miejsca osiedlania Baltendeutschów na swoim terenie. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 16 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Łoza Mieczysław (1910–1942), ur. 8 stycznia w Jasinie, pow. poznański. Mieszkaniec Swarzędza, pow. poznański. Czeladnik stolarski. We wrześniu 1939 r. służył w żandarmerii. Zaprzysiężony do NOB w sierpniu 1940 r., kierował strukturami w jednej z dzielnic Swarzędza. Uczestniczył w kolportowaniu „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 5 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na karę śmierci. Stracony 2 czerwca w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Łoza Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Łuczak Bolesław (1920–1942), ur. 18 listopada w Krzesinach, pow. poznański. Mieszkaniec Poznania, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Żołnierz NOB w „piątce” Kazimierza Czarneckiego (Wydzielony Obwód Stomil). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Zwickau. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 6 lat obozu karnego. Zmarł 10 czerwca w więzieniu w Zwickau, pochowany w Pölbitz (Niemcy).

[EKW]

Łuczak Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Luczak Zenon (1911–1943), ur. 27 listopada w Poznaniu. Tapicer. Członek klubu sportowego. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w pralni Wehrmachtu. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 18 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 1 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 15 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 15 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18264), gdzie zmarł 10 maja.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Łukowczyk Stanisław „Sęp” (1918–1942), ur. 26 września w Myjach, pow. ostrzeszowski. Student UP. Podchorąży rezerwy WP. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., kierował „piątką” na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe, tworzył też struktury NOB w poznańskim węźle kolejowym. Zorganizował nasłuch radiowy, kolportował wiadomości radiowe i „Polskę Narodową”. Prowadził szkolenie wojskowe dla żołnierzy NOB w swoim Obwodzie. Uczestniczył w opracowaniu planu działań powstańczych na terenie Warsztatów Kolejowych. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen oraz w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 8 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 8 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Łupiński Leon (1918–1942), ur. 22 grudnia w Berlinie. Mieszkaniec Poznania. Pracownik biurowy. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., żołnierz „piątki” Henryka Sobczaka (Dzielnica Poznań-Wilda). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 13 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19575), gdzie zmarł 28 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Machnicki [Marian?], żołnierz NOB w „piątce” Antoniego Żalaszewskiego. (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową” i biuletyny z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK, 74/5; AIPN GK, 687/516]

Machowiak, żołnierz NOB w „piątce” Mariana Porządnego.

[AIPN GK, 74/5]

Machowicz Alfons „Jaszczurka” (1916–1942), ur. 13 lipca w Jaraczewie, pow. jarociński. Brat Zygmunta. Mieszkaniec Poznania, prowadził własny warsztat szewski. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r. Kierował pięcioma „piątkami” w Dzielnicach Poznań-Śródmieście i Poznań-Wilda. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, gromadził broń i amunicję. Przygotowywał spisy osiedlanych na jego terenie Niemców, rozpracowywał kolaborantów. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen oraz w więzieniu w Warthestadt. Skazany 10 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 7 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Machowicz Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Machowicz Zygmunt (1921–1942), ur. 18 marca w Jaraczewie, pow. jarociński. Brat Alfonsa. Mieszkaniec Poznania, sprzedawca. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r. Dowódca siedmiu „piątek” w Dzielnicach Poznań-Śródmieście i Poznań-Wilda. Prowadził nasłuch radiowy dla redakcji „Polski Narodowej”. Kolportował to pismo. Przygotowywał spisy osiedlanych w Poznaniu Niemców, zbierał informacje o kolaborantach. Aresztowany przez Gestapo 27 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen oraz w więzieniu w Warthestadt. Skazany 10 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 7 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Maciejak Edmund (1914–1942), ur. 16 września w Recklinghausen (Niemcy). Mieszkaniec Miejskiej Górki, pow. rawicki. Księgowy. Wiosną 1940 r. nawiązał kontakt z NOB. Aresztowany przez Gestapo 28 października 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sejsji wyjazdowej w Schneidemühl na 3 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w Görchen, filii więzienia w Rawitsch, gdzie zmarł 15 sierpnia.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Maciejewska Teresa (1914–1991), ur. 18 września w Poznaniu. Księgowa. Aresztowana w sprawie Antoniego Wolniewicza. Wojnę przeżyła. Zmarła w Poznaniu, pochowana 11 października na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 49/8]

Maciejewski Jan (1905–1977), ur. 1 grudnia w Raszkowie, pow. kościański. Pielęgniarski. W czasie okupacji pracował u dr. Klemensa Gorzyńskiego w Sęszewie, który zaprzysiął go do NOB. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 7 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Elbing i Rawitsch. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na 4 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 48966) i Gusen (nr obozowy 7282). Po wojnie pracował jako pielęgniarski w Poznaniu, gdzie zmarł 22 stycznia.

[EKW; AIPN, 687/544]

Maciejewski Jan (1897–1943), ur. 21 marca w Dubinie, pow. rawicki. Powstaniec wielkopolski. Kotlarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki organizacyjne, brał udział w konspiracyjnych spotkaniach. Aresztowany przez Gestapo w 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony 24 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 7 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Maćkowiak Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Maćkowiak Czesława (1910–1943), ur. 19 lipca w Brzozie, pow. szamotulski. Mieszkanca Poznania. Krawcowa. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn. Uczestniczyła w powielaniu „Polski Narodowej” w mieszkaniu swojego szwagra Franciszka Filipiaka. Aresztowana przez Gestapo 21 czerwca 1941 r. Osadzona w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazana 5 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzona w więzieniu w Fordonie k. Bromberg, następnie 15 stycznia 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz, gdzie zmarła 1 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/570]

Maćkowiak Jacek Kornel „Milczek” (1919–?), ur. 15 września w Poznaniu. Absolwent gimnazjum w Poznaniu, student Politechniki Gdańskiej. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako pomocnik ślusarski w Poznańskich Tramwajach. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Otrzymywał „Polskę Narodową”, prowadził akcję pomocy społecznej. Aresztowany przez Gestapo 24 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 23 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 4 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen. Po wojnie wyemigrował do Stanów Zjednoczonych.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Maćkowiak Jan (1896–1943), ur. 11 czerwca we Wronowie, pow. kościański. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. W latach 1919–1921 służył w WP. Mieszkaniec Poznania. Kowal, zatrudniony m.in. w Fabryce Fortepianów Drygasa w Poznaniu. Udzielał się w organizacjach katolickich. W czasie okupacji robotnik w DWM. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Mariana Porządnego (Obwód Chwaliszewo, Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 25 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 24 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19577), gdzie zmarł 2 kwietnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/539]

Maćkowiak Jan „Sroka” (1904–1943), ur. 13 maja w Poznaniu. Księgowy. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Jeżyce (podlegał Janowi Furmaniakowi). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, rozprowadzał bony obligacyjne, płacił składki organizacyjne. W jego mieszkaniu odbywały się spotkania komendantów sekcji oraz szczepienia żołnierzy NOB przeciw tyfusowi. Aresztowany przez Gestapo 27 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 17 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 9 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Madajczak Władysław (1906–1942), ur. 15 czerwca w Śremie. Mieszkaniec Stęszewa, pow. poznański, prowadził własny warsztat ślusarski i kuźnię. Członek SN. Działacz społeczny. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji utracił warsztat, pracował w niemieckiej firmie. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r.,

kierował „piątką” na terenie Stęszewa. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 7 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 21 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN, 687/544]

Madaliński Adam, student medycyny, żołnierz NOB. Przeprowadzał szczepienia członków kierownictwa organizacji, a także niektórych żołnierzy NOB i ich rodzin przeciwko tyfusowi i cholercie. Poszukiwany przez Gestapo.

[IZ, SN, t. 905; AIPN Ld, 1/208]

Magdziarek Tadeusz, żołnierz NOB w „piątce” Feliksa Błazyńskiego (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Majerowicz Jan „Piotruś” (1890–1942), ur. 9 listopada w Swarzędzu, pow. poznański. Stolarz. Członek Zarządu koła SN w Pobiedziskach. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r. Kierował jedną z dzielnic Swarzędza (ogródki działkowe). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 5 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na karę śmierci. Stracony 2 czerwca w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Majerowicz Witold, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Majewicz, organizator struktur NOB w rejonie Stęszewa, wysiedlony.

[IZ, SN, t. 891]

Majewicz Tadeusz „Sum” (1916–1942), ur. 27 lutego w Poznaniu. Dyplomowany ogrodnik. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Starołęka, następnie komendant całego Obwodu. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne. Kierował działalnością wywiadowczą (ustalenie położonych na terenie Obwodu niemieckich urzędów, obiektów wojskowych i przemysłowych, opracowywanie listy zamieszkujących Starołękę niemieckich osiedleńców-volksdeuschów). Uczestniczył w przygotowaniu planów zbrojnego powstania. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony

w Forcie VII w Posen. Skazany 17 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na karę śmierci. Stracony 15 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; AIPN GK, 165/332]

Majnert Franciszek „Józef” (1897–1945), ur. 27 stycznia w Łagiewnikach, pow. krotoszyński. Powstaniec wielkopolski. Chorąży WP. Zaprzysiężony 13 listopada 1939 r. do OJN podczas zebrania organizacyjnego w Kaliszu. Komendant Placówki w Nowych Skalmierzycach. Po rozbiciu OJN prawdopodobnie w NOW. Po akcji scaleniowej podoficer AK (IR Ostrów Wlkp.). Wiosną 1942 r. aresztowany i więziony przez cztery tygodnie w więzieniu w Neu-Skalden. 4 października 1943 r. w obawie przed aresztowaniem zbiegł do Niemiec i ukrywał się w Kassel. Aresztowany 26 maja 1944 r. Osadzony w więzieniach w Breitenau, Radegast (dzielnica Litzmannstadt) i Kalisch. Zamordowany 19 stycznia w zbiorowej egzekucji w lesie skarszewskim.

[W *konspiracji wielkopolskiej 1939–1945...*; „Gazeta Skalmierzycka” 2020, nr 2]

Maks Włodzimierz Aleksander (1892–1942), ur. 25 marca w Ostrowach, pow. kutnowski. Ojciec Zygmunta Stefana. Mieszkaniec Poznania. Elektrotechnik zatrudniony w Gazowni Miejskiej. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Stare Miasto. Przechowywał aparat radiowy, prowadził regularnie nasłuchy radiowe, z których sporządzał serwis informacyjny. Uczestniczył w kolportowaniu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo w listopadzie 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 17 grudnia w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[C. Łuczak, *Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu...*; AIPN GK, 165/332; zbiory rodziny Maksów (kopie w zbiorach Aleksandry Pietrowicz)]

Maks Zygmunt Stefan (1922–1942), ur. 29 stycznia w Poznaniu. Syn Włodzimierza. Uczeń gimnazjum. W czasie okupacji niemieckiej pracował w biurze. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Stare Miasto. Prowadził regularnie nasłuchy radiowe, uczestniczył w kolportowaniu „Polski Narodowej” oraz wiadomości z nasłuchów radiowych. Aresztowany przez Gestapo w listopadzie 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 17 grudnia w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[C. Łuczak, *Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu...*; AIPN GK, 165/332; zbiory rodziny Maksów (kopie w zbiorach Aleksandry Pietrowicz)]

Malanowski Antoni „Strzeмиę” (1907–1943), ur. 7 maja w Iwnie, pow. średzki. Podoficer zawodowy w stanie spoczynku. Prowadził własny warsztat rymarski w Środzie. Działał w Związku Podoficerów Rezerwy, był instruktorem PW. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., walczył nad Bzurą i w obronie Warszawy. W lutym 1940 r. zaprzysiężony do NOB, komendant Powiatu Środa. Organizował struktury NOB, nadzorował działalność wywiadowczą i propagandową. Współpracował z Powiatową Delegaturą Rządu. Aresztowany przez Gestapo 24 września 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Zwickau i Bautzen. Skazany 31 maja 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Bautzen na karę śmierci. Stracony 8 lipca w więzieniu w Dresden.

[EKW]

Malański Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Malewski Wacław (1909–1942), ur. 22 września w Biaskach, pow. piński. Absolwent Gimnazjum oo. Jezuitów w Krakowie. Mieszkaniec Poznania, korektor w koncernie wydawniczym Drukarnia Polska. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik w Heeresbekleidungsamt w Posen. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r. Prowadził działalność sabotażową w miejscu pracy, kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 1 października 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 21 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW]

Malinowski Kazimierz (1913–1943), ur. 20 stycznia w Gostyniu. Mieszkaniec Piasków, pow. gostyński, pracował w sklepie z towarami żelaznymi w Gostyniu. Działacz SN. W czasie okupacji zatrudniony jako malarz w niemieckiej firmie w Piaskach. Od maja 1940 r. komendant „piątki” NOB. Uczestniczył w kolportowaniu „Polski Narodowej” i zbieraniu składek na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 2 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen i Gusen (nr obozowy 18335). Zmarł w Gusen 7 marca, rzekomo na zapalenie płuc.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/544]

Malińska Sabina „Saba” (1913–1943), ur. 2 lipca w Osiecznej, pow. leszczyński. Absolwentka Seminarium Nauczycielskiego. Mieszkancka Gądek, pow. poznański. Pracowała jako guwernantka w Fundacji Kórnickiej. Zaprzysiężona do NOB w styczniu

1940 r. Współpracowała przy wydawaniu pism „Polska Narodowa” oraz „Bóg i Ojczyzna” w leśniczówce Drapałka I. Uczestniczyła w kolportażu prasy konspiracyjnej. Była kurierką (m.in. do konspiracyjnego Zarządu Głównego SN w Warszawie) i łączniczką. Po scaleniu z AK, od marca 1942 r. była łączniczką IR Środa AK. Aresztowana przez Gestapo 27 września 1942 r. Osadzona w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Leipzig, Bautzen i Dresden. Skazana 31 maja 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Bautzen na karę śmierci. Stracona 8 lipca w więzieniu w Dresden.
[EKW]

Małecki Kazimierz (1913–1989), ur. 28 lutego w Kórniku, pow. poznański. Syn Stanisława, brat Władysława. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako magazynier w Bibliotece Kórnickiej. Żołnierz NOB (Obwód Kórnik „Topola”) i AK (Placówka Kórnik „Smoła”) w Powiecie Środa. Prowadził nasłuchy radiowe, współpracował przy redagowaniu prasy konspiracyjnej („Biuletyn Radiowy”). Aresztowany przez Gestapo 27 września 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 11 czerwca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Liegnitz na 6 lat obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 16 listopada w Kórniku.

[EKW]

Małecki Stanisław (1881–1966), ur. 23 września w Kórniku, pow. poznański. Ojciec Kazimierza i Władysława. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy. Pracował jako dozorca w Fundacji Kórnickiej. Podczas okupacji niemieckiej zatrudniony jako dozorca na zamku w Kórniku. Był świadkiem rabunku dzieł sztuki i cennych przedmiotów z wyposażenia zamku. Notował wywożone obiekty, a w miarę możliwości także miejsca przeznaczenia. W swoim pokoju służbowym ukrywał aparat fotograficzny, którym Władysław Małecki wykonał potajemnie fotografie szczególnie wartościowych obiektów, będących własnością Fundacji Kórnickiej. Udostępniał synom znajdujące się na zamku radioodbiorniki do prowadzenia nasłuchów radiowych, na podstawie których Małeccy redagowali „Biuletyn Radiowy”. Zaprzysiężony do NOB, od wiosny 1942 r. w AK. Otrzymał „Polską Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 27 września 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Leipzig. Skazany 31 maja 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Bautzen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniach w Breslau i Rawitsch. Wojnę przeżył. Zmarł 20 maja w Kórniku.

[EKW]

Małecki Tadeusz (1921–1963), ur. 16 września w Poznaniu. Uczeń kupiecki. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako robotnik w Warsztatach Kolejowych

w Poznaniu. Żołnierz NOB w „piątce” Feliksa Słabolepszego (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymał „Polskę Narodową”. Płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 4 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 24012). Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu, pochowany 12 października na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Małecki Waclaw, żołnierz NOB zatrudniony w czasie okupacji niemieckiej w Heeresbekleidungsamt w Posen. Uczestnik akcji sabotażowych w swoim miejscu pracy. Aresztowany przez Gestapo 29 września 1941 r.

[AIPN Ld, 1/280]

Małecki Władysław „Żbik”, „Szarak” (1920–1943), ur. 24 września w Kórniku, pow. poznański. Syn Stanisława, brat Kazimierza. Uczeń gimnazjum w Kościanie, członek ZHP. W czasie okupacji niemieckiej mieszkał w Kórniku, pracował jako leśnik w leśniczówce Drapałka. Fotografował najcenniejsze zbiory Zamku i Biblioteki Kórnickiej przed ich wywiezieniem przez niemieckich okupantów. Wydawał „Biuletyn Radiowy” na podstawie nasłuchów, które prowadził wraz z bratem i ojcem. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r. Współredagował „Polskę Narodową” oraz „Bóg i Ojczyzna”. Po scaleniu z AK, od marca 1942 r. kontynuował działalność konspiracyjną w ramach Placówki „Smoła” w IR Środa. Aresztowany przez Gestapo 24 września 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Zwickau, Bautzen i Dresden. Skazany 31 maja 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Bautzen na karę śmierci. Stracony 8 lipca w więzieniu w Dresden.

[EKW]

Małolepszy Marian (1913–1989), ur. 5 sierpnia w Poznaniu. Malarz. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Wilda. Otrzymał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 48986) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8157). Wojnę przeżył. Zmarł 9 marca, pochowany na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Maniaczyk Jan (1910–?), ur. 18 czerwca w Uścięcicach, pow. grodziski. Ślusarz, pracownik Warsztatów Kolejowych w Poznaniu. Walczył w kampanii wrześniowej

1939 r. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., żołnierz „piątki” Franciszka Szczepańskiego (Wydzielony Obwód Warszaty Kolejowe). W przygotowaniach do akcji powstańczej na terenie Warsztatów Kolejowych podlegał Franciszkowi Andrzejewskiemu. Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 5 lat obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Manka [Mąka?], żołnierz w „piątce” Józefa Boni (Obwód Opalenica) w pow. grodziskim.

[AIPN GK, 687/544]

Mańczak, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Marchelek Ignacy (1905–?), ur. 5 czerwca Recklinghausen (Niemcy). Stelmach. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako robotnik w Miejskim Urzędzie Dróg Wodnych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Juliana Michalczaka (Obwód Chwaliszewo, Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 12 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 1 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 9 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 18340) i Gusen (23 stycznia 1944 r., nr obozowy 46089).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Marciniak Antoni (1914–1942), ur. 30 maja w Swarzędzu, pow. poznański. Ślusarz samochodowy. Podoficer rezerwy WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako kierowca w Hucie Szkła w Antoninku (obecnie w granicach Poznania). Po kilkumiesięcznym pobycie na robotach przymusowych w Rzeszy, od wiosny 1941 r. pracował w warsztatach BMW w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lipcu 1940 r., organizował struktury konspiracyjne w Obwodzie Swarzędz. Jako referent spraw wojskowych prowadził rozpoznanie lokalnych niemieckich obiektów policyjnych i wojskowych oraz transportów przechodzących przez Swarzędz. Uczestniczył w kolportowaniu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 8 stycznia 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na

sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 21 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/544]

Marcinkowski Benon (1920–1992), ur. 22 maja w Poznaniu. Uczeń Państwowej Szkoły Technicznej Budowy Dróg i Melioracji. Junak PW. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako kreślarz w DWM. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r. Łącznik pomiędzy Albinem Smolanowiczem (komendantem Dzielnic Poznań-Górczyn), Józefem Mrozkowiakiem (komendantem Dzielnic Poznań-Dębiec) i Henrykiem Petermannem (komendantem Powiatu Poznań-Wschód). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 13 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 5 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestad, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 49656) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8133). Wojnę przeżył. Zmarł 23 lipca, pochowany na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/570]

Martelek, komendant „piątki” NOB w Dzielnic Poznań-Wilda.

[AIPN GK, 74/6]

Marynarz Roman, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Masłowski Lech „Jerzy” (1921–1994), ur. 10 lipca w Poznaniu. Uczeń Gimnazjum im. I.J. Paderewskiego, harcerz 16 PDH, junak PW. Współorganizator konspiracji harcerskiej związanej z NOB. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i ulotek dywersyjnych w języku niemieckim. Udostępniał swoje mieszkanie na spotkania organizacyjne. W marcu 1940 r. wysiedlony do Sanoka. Oficer c.w. NOW i AK. Dowódca oddziału partyzanckiego „Szczerbic” operującego w okolicach Krakowa. Wojnę przeżył. Zmarł 4 sierpnia w Łodzi.

[EKW]

Matysiak Czesław (1914–1943), ur. 18 lutego w Zieminiu, pow. kościański, i tam zamieszkały. Rolnik. Krótco przed wojną osiedlił się na Wołyniu. Powrócił do Ziemi na początku okupacji niemieckiej. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r. Uczestniczył w rozbudowie struktur organizacji i kolportażu „Polski Narodowej”. Ustalał przebywających na jego terenie żołnierzy WP. Aresztowany przez Gestapo 16 października

ka 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 7 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18356), gdzie zginął 11 marca, według zeznań świadków rozszarpany przez esesmańskie psy.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/544]

Matysiak Teresa (1917–1943), ur. 17 września w Poznaniu. Urzędniczka. Zaprzysiężona do NOB jesienią 1940 r., maszynistka w Wydziale Propagandy sztabu NOB, przepisywała informacje z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Łączniczka w Dzielnicy Poznań-Wilda. Otrzymywała „Polskę Narodową”. Aresztowana przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzona w Forcie VII w Posen. Skazana 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 5 lat obozu karnego. Osadzona w więzieniu w Fordonie k. Bromberg, następnie 15 stycznia 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 28929), gdzie zmarła 16 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Mazana Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Mazgaj Antoni (1916–1942), ur. 2 stycznia w Wanne (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Robotnik, zatrudniony w magazynach HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Od lata 1940 r. żołnierz NOB w „piątce” Jana Stefańskiego, otrzymywał informacje pochodzące z „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 10 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 2 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 29 lipca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Mazurek Jan (1921–1995), ur. 15 listopada w Poznaniu. Ślusarz. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz „piątki” Bronisława Bucherta (Dzielnica Poznań-Dębiec). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 21 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen i Gusen (23 stycznia 1944 r., nr obozowy 48200). Wojnę przeżył. Zmarł 28 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/570]

Mazurek Kazimierz (1911–?). Nauczyciel. Mieszkaniec Opalenicy, pow. grodziski. W czasie okupacji niemieckiej pracował prawdopodobnie w cukrowni w Opalenicy. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r., żołnierz na terenie Opalenicy. Aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 listopada 1943 r., nr obozowy 39410), Gusen i Ebensee. Wojnę przeżył.
[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Mączyński Ignacy, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Mączyński Jan, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Mądrzak Marian, dowódca placówki TOW/OJN w Rudzielcu, pow. ostrowski.
[AIPN Po, 05/64]

Meissner Maciej (1900–1943), ur. 10 grudnia w Gnieźnie. Żołnierz NOB w Opalenicy, pow. grodziski. Aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 161947), gdzie zginął 20 listopada.
[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Melzer [Wacław?], żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Menzel Teresa z d. Koteras (1898–1943), ur. 13 sierpnia w Głębokiem, pow. poznański. Siostra Bolesława i Tekli Koterasów. Mieszkanca Poznania. Gospodyni domowa. Udostępniała swoje mieszkanie na zebrania kierownictwa NOB oraz schronienie dla ukrywających się. Przekazywała wiadomości i pocztę organizacyjną. Po aresztowaniu siostry zabrała z jej mieszkania ukryte tam radio służące do nasłuchów stacji zagranicznych i przeniosła je do innej kryjówki. Aresztowana 11 marca 1941 r. przez Gestapo. Osadzona w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazana 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 6 lat obozu karnego. Osadzona w więzieniu w Fordonie k. Bromberg, następnie w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 29082), gdzie zmarła 7 marca.
[EKW; AIPN GK, 687/589]

Metelski Czesław (1911–1943), ur. 20 czerwca w Poznaniu. Ślusarz, elektryk, zatrudniony w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Żołnierz specjalnej grupy wywiadowczej NOB i zastępca Jana Kozłowskiego, komendanta Obwodu w Dzielnicy

Poznań-Wilda. Składał miesięczne meldunki wywiadowcze, płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 17 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 8 lat obozu karnego. Osadzony 7 sierpnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18366), gdzie zmarł 16 lutego.

[EKW]

Męclewicz Edward (1904–1941), ur. 27 marca w Poznaniu. Kupiec. Działacz SN. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Stare Miasto. Udostępniał swoje mieszkanie na narady i spotkania ścisłego sztabu NOB. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen, gdzie zmarł 7 kwietnia, rzekomo na gruźlicę płuc.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 49/8, błędnie podano nazwisko: Mencilwicz]

Michalak Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Michalak Michał „Mieczysław Mierzejewski”, „Biały”, „Szary” (1904–1945), ur. 5 września w Jasieniu, pow. kościański. Ukończył Katolicką Szkołę Powszechną oraz Szkołę Doksztalającą w Kościanie. Powstaniec wielkopolski. Członek ZHP. Funkcjonariusz Policji Państwowej w Kościanie. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1939 r. Wysiedlony 10 grudnia 1939 r. do Buczyzna Dworskiego, pow. sokołowski (Sokołów Podlaski), gdzie w styczniu 1940 r. założył Polską Organizację Bojową. Wydawał jej gazetkę „Wiadomości Wojskowe i Polityczne”. Od września 1940 r. w Związku Jaszczurczym, komendant Powiatu Sokołów. Od 1942 r. w NSZ, zastępca komendanta powiatowego oraz referent wydziałów: I (organizacyjnego), II (wywiad i kontrwywiad) oraz VI (propaganda i informacja). W lutym 1944 r. p.o. szefa Oddziału II Komendy Okręgu NSZ w Siedlcach, a we wrześniu 1944 r. szef referatu wywiadowczego Komendy Obwodu AK. Aresztowany w styczniu 1945 r. Skazany 19 lutego 1945 r. przez Wojskowy Sąd Garnizonowy w Warszawie na karę śmierci. Stracony 27 lutego w Warszawie.

[*Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956...*]

Michalak Stanisław „Kruk” (1909–1943), ur. 17 października w Chrzanie, pow. jarociński. Rolnik. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. W marcu 1941 r. wyrzucony z gospodarstwa, które następnie przejął Niemiec. Pracował jako robotnik drogowy. W kwietniu 1941 r. zaprzysiężony do NOB, kierował „piątką”, kolportował pismo „Armia Narodowa”, a po scaleniu z AK także pismo „Dla Ciebie, Polsko”. Zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony

w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rawitsch. Skazany 9 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na karę śmierci. Stracony 9 sierpnia w więzieniu w Rawitsch.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Michalczak Marian (1911–1943), ur. 11 lipca w Poznaniu. Ślusarz. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Wilda. Uczestniczył w zebraniach organizacyjnych, otrzymywał wiadomości z prasy konspiracyjnej. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthe-stadt, następnie w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 21 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Michalczyk Julian „Karaś” (1913–1942), ur. 4 grudnia w Recklinghausen (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Absolwent Miejskiej Szkoły Handlowej w Poznaniu. Podoficer zawodowy WP. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r. Kierował Obwodem Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Rozbudowywał struktury organizacyjne, zorganizował nasłuch radiowy, akcję propagandową i kolportaż „Polski Narodowej”. Zbierał fundusze na cele organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 16 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[C. Łuczak, *Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu...*]

Michalska Felicja (1923–1943), ur. 20 kwietnia w Poznaniu. Siostra Kazimierzy. Gospodyni domowa. Zaprzysiężona do NOB w kwietniu 1940 r., łączniczka w Dzielnicy Poznań-Wilda. Aresztowana 11 grudnia 1940 r. przez Gestapo. Osadzona w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazana 28 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 5 lat obozu karnego. Osadzona w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz, gdzie zmarła 10 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/555]

Michalska Kazimiera (1913–1943), ur. 3 grudnia w Poznaniu. Siostra Felicji. Urzędniczka. Zaprzysiężona do NOB w kwietniu 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Wilda. Przepisywała na maszynie informacje z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych dla Wydziału Propagandy sztabu NOB, pokwitowania odbioru składek i datków na cele organizacji, a także teksty referatów na zebrania kierownictwa Dzielnicy

Poznań-Wilda. Aresztowana przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzona w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazana 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 7 lat obozu karnego. Osadzona w więzieniu w Fordonie k. Bromberg, następnie 15 stycznia 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz, gdzie zmarła 15 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Michalski Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Michalski Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Michalski Sylwester, żołnierz OJN w Nowych Skalmierzycach.

Michalski Władysław (1900–1944), ur. 26 listopada w Jutrosinie, pow. rawicki. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Kowal, kotlarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Prawdopodobnie niezaprzyszczony, uczestniczył jednak sporadycznie w zebraniach żołnierzy Wydzielonego Obwodu NOB Warsztaty Kolejowe, na których przekazywane były informacje z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych i treści publikowane w „Polsce Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na rok obozu karnego. Osadzony 17 listopada 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 110084), gdzie zmarł 9 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Mielcarek Stanisław, żołnierz NOB w „piątce” Nikodema Pałasika (Dzielnica Poznań-Górczyn), skarbnik w sztabie tej Dzielnicy.

[N. Pałasik, *W służbie...*]

Mielewska Stanisława, właścicielka drogerii w Poznaniu, żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn. Uczestniczyła w akcji pomocy społecznej, udostępniała drogerię jako punkt kontaktowy.

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Mieloszyński Stefan (1895–1943), ur. 1 lipca w Śremie. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Mistrz stolarski, prowadził własny war-

sztat w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r., komendant dwóch „piątek” w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 6 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 16 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 14 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Mierzwiński Stanisław (1922–1949), ur. 5 stycznia w Warszawie. W latach 1934–1937 kadet we Lwowie i Rawiczu. W 1939 r. złożył małą maturę w Gimnazjum im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu. Ochotnik w kampanii wrześniowej 1939 r., walczył pod Kutnem. Od listopada 1939 r. w NOB. Po wysiedleniu do GG w 1940 r. żołnierz NOW Krakowie, drukował i kolportował prasę podziemną. Po scaleniu żołnierz AK. W maju 1944 r. w stopniu porucznika AK dowodził oddziałem partyzanckim w Obwodzie Myślenice. Od marca 1945 r. w Poznaniu, organizował ODB konspiracyjnego SN. W czerwcu 1946 r. przedostał się do Niemiec. Od września 1946 do kwietnia 1947 r. działał w siatce wywiadowczej MSW polskiego rządu na uchodźstwie. W listopadzie 1947 r. został wysłany z misją do Polski. Aresztowany 10 grudnia 1947 r. w Poznaniu. Skazany 4 grudnia 1948 r. wyrokiem WSR w Warszawie na karę śmierci. Stracony 18 lutego w więzieniu przy ul. Rakowieckiej w Warszawie.

[AIPN, 0185/38]

Migdałek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Mikołajczak Czesław Witalis, n.o. Piotr Borowski (1913–1972), ur. 12 kwietnia w Śremie. Absolwent Państwowej Szkoły Budownictwa w Poznaniu. Zatrudniony w Zarządzie Miejskim w Śremie na stanowisku budowniczego miejskiego. Członek Wydziału Młodych OWP, potem SN. We wrześniu 1939 r. walczył w obronie Warszawy. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako budowniczy miejski w Stadtgemeinde Schrimm. Żołnierz NOB w Obwodzie Śrem. Aresztowany przez Gestapo we wrześniu 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Zwolniony 21 kwietnia 1942 r. z braku dowodów. Podjął pracę w firmie budowlanej w Piątku (pow. łęczycki). Jesienią 1942 r., zagrożony aresztowaniem, przedostał się na teren GG, gdzie ukrywał się pod fałszywym nazwiskiem. Po wojnie pracował jako inżynier budownictwa, po 1957 r. właściciel firmy budowlanej i biura architektonicznego w Śremie. Działał społecznie. Zmarł 30 listopada w Poznaniu.

[E. Jankowska, *Mikołajczak Czesław Witalis* [w:] *Słownik biograficzny Śremu*]

Mikołajczak Kazimierz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Mikołajczak Ludwik, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Mikołajczak Władysław (1913–1943), ur. 27 czerwca w Poznaniu. Mieszkaniec Minikowa (obecnie w granicach Poznania). Ślusarz samochodowy, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Komendant „piątki” na terenie Wydzielonego Obwodu NOB Stomil. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 3 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 29 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18383), gdzie zmarł 28 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Mikołajewski Franciszek (1895–1942), ur. 21 listopada w Kociałkowej Górcie, pow. poznański. Ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r., żołnierz „piątki” Teofila Zielewicza (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymał „Polską Narodową”, płacił składki organizacyjne, brał udział w zebraniach i szkoleniu wojskowym. Po aresztowaniu osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Tremessen. Skazany 3 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19565), gdzie zmarł 27 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Mikołajewski Kazimierz (1902–1970), ur. 26 stycznia w Poznaniu. Brat Teodora. Kelner. Żołnierz NOB na terenie Wydzielonego Obwodu Stomil. Aresztowany przez Gestapo 28 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 6 lat obozu karnego. Osadzony 10 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 45505) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 6344). Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu, pochowany 14 maja na poznańskim cmentarzu Miłostowo.

[EKW]

Mikołajewski Teodor (1907–1942), ur. 13 kwietnia w Poznaniu. Brat Kazimierza. Laborant zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Komendant „piątki” na terenie Wydzielonego Obwodu NOB Stomil. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 13 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 29 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 20 września.
[EKW]

Mikulski Florian (1914–1943), ur. 14 kwietnia w Kórniku, pow. poznański. Kowal, kotlarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Od lipca 1940 r. żołnierz NOB w „piątce” Franciszka Andersza (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polskę Narodową” i informacje z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych, brał udział w zebraniach organizacyjnych, płacił składki. Aresztowany przez Gestapo 29 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 7 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 22185), gdzie zmarł 15 października.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/654]

Milchert Edmund (1905–1944), ur. 27 lipca w Inowrocławiu. Absolwent Politechniki Gdańskiej, inżynier chemik, pracował jako urzędnik biurowy. Członek sztabu NOB w Powiecie Inowrocław, kierował strukturami wywiadu. Aresztowany przez Gestapo jesienią 1943 r. Osadzony w Staatspolizeistelle Hohensalza – Übergangslager, następnie w Forcie VII w Posen i w więzieniu Sicherheitspolizei w Poggenburg, gdzie zginął 11 maja.

[L. Dombek, A. Nowicki, *Tajne organizacje wojskowe w Inowrocławiu...*]

Mirecki Edward (1912–1998), ur. 11 października w Aleksandrowie Kujawskim. Absolwent Gimnazjum Męskiego Księży Salezjanów. Członek SN. Podporucznik rezerwy WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Od wiosny 1940 r. komendant Okręgu Kujawskiego NOB (od 1942 r. w ramach Okręgu Poznańskiego NOW). Zagrożony aresztowaniem, w 1942 r. przedostał się do Warszawy. Po powstaniu warszawskim wywieziony do Spellen koło Wessel w Niemczech. Po powrocie do Polski działał w strukturach konspiracyjnych SN. Aresztowany przez UB w 1946 r. Zmarł w Mińsku Mazowieckim 13 czerwca.

[K. Komorowski, *Polityka i walka...*; B. Ziółkowski, *Polska podziemna na Kujawach Wschodnich i Ziemi Dobrzyńskiej...*]

Mirochna Stefan Julian „Kawka”, n.o. Antoni Lis (1903–1942), ur. 31 sierpnia w Bochni. Franciszkanin (absolwent Seminarium Franciszkanów w Krakowie, święcenia kapłańskie otrzymał 6 lipca 1926 r.). Gwardian klasztoru w Kaliszu. Działacz SN, prezes Zarządu Grodzkiego w Kaliszu. Od stycznia 1940 r. patron OJN w Kaliszu, współorganizował nasłuch radiowy oraz druk pism „Jedność Narodowa” i „Armia Narodowa” w budynku klasztoru Franciszkanów. Prowadził rozmowy scalenkowe OJN z NOB. W połowie 1940 r. objął w sztabie NOB kierownictwo Wydziału Opieki Społecznej. Zdekonspirowany w styczniu 1941 r., ukrywał się w Warszawie, gdzie nawiązał kontakt z konspiracyjnym Zarządem Głównym SN. Podjął się odbudowy struktur organizacyjnych NOB po aresztowaniu całego kierownictwa. Aresztowany przez Gestapo 21 listopada 1941 r. w Warszawie. Osadzony w Forcie VII w Posen. Rozstrzelany w lasach stęszewskich 7/8 lipca 1942 r.

[EKW]

Misiak Tadeusz, komendant Powiatu Śrem NOB. Zdołał zbiec przed aresztowaniem na teren GG.

[EKW]

Miska Feliks, żołnierz OJN w Turku, otrzymywał od Kazimierza Sekury prasę konspiracyjną.

[AIPN, 2448/832]

Mistrzak Alfons (1904–1943), ur. 3 marca w Mostkach, pow. kępiński. Mieszkaniec Kórnika. Kupiec. Żołnierz NOB w Obwodzie Kórnik „Topola”. Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau, gdzie zmarł 26 marca na gruźlicę, zaostrzoną w wyniku maltretowania podczas śledztwa oraz warunków więziennych.

[EKW]

Młodzikowski Teofil (1919–1943), ur. 31 marca w Poznaniu. Urzędnik. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 16 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 5 maja.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Moder [być może pseudonim], żołnierz NOB w Powiecie Oborniki, łącznik między komendantem powiatu a sztabem NOB w Poznaniu.

[IZ, SN, t. 889]

Modrzyński [Jan?], organizator NOB na terenie Gruszczyzna i okolic, wywieziony do GG latem 1940 r.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Molik Stanisław (1894–1961), ur. 3 maja w Lutomiu, pow. międzychodzki. Mieszkaniec Łowynia, pow. międzychodzki. Rolnik. W czasie I wojny światowej wcielony do armii niemieckiej, dosłużył się stopnia podoficera. Członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” i SN (m.in. kierował organizacją SN w Łowyniu). Za działalność w SN był karany przez polskie sądy w okresie międzywojennym. Jesienią 1940 r. podjął współpracę z NOB. Zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 19 października 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 8 lat obozu karnego. Osadzony 22 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 49885) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 7074). Wojnę przeżył. Zmarł 20 sierpnia w Łowyniu.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Monka Zenon Stanisław [Zygmunt?] (1919–1943), ur. 9 października w Pobiedziskach, pow. poznański. Mieszkaniec Swarzędza, pow. poznański. Czeladnik zegarmistrzowski. Członek ZHP. Żołnierz NOB na terenie Swarzędza („piątka” Floriana Wojciechowskiego). Kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo w styczniu 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19598), gdzie zmarł 8 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Motała Mieczysław „Rogał” (1918–1942), ur. 3 listopada w Chalinie, pow. bydgoski. Mieszkaniec Poznania, czeladnik piekarski. W czasie okupacji zatrudniony w niemieckiej piekarni. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Wilda. Prowadził lokal kontaktowy NOB. Zbierał fundusze na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 14 października 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 9 listopada w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Motyliński Marian „Rys” (1915–1942), ur. 17 lipca w Poznaniu. Absolwent gimnazjum, terminował w zawodzie mechanika. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r.,

żołnierz w Dzielnicy Poznań-Wilda. Pracował w Wydziale Propagandy Dzielnicy, organizował pomoc dla najbardziej potrzebujących żołnierzy NOB, prowadził tajną bibliotekę, zbierał informacje na temat Polaków starających się o wpis na DVL i volksdeutsche. Aresztowany przez Gestapo 5 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Schneidemühl i Breslau. Skazany 8 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 15 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Mrociński Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Mroczkowski Edmund (1918–1969), ur. 13 października w Swarzędzu, pow. poznański, i tam zamieszkały. Ślusarz. Komendant „piątki” NOB, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 31 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 5 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 9 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen. Wojnę przeżył. Zmarł 19 sierpnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Mroczkowski Władysław (1921–?), ur. 20 sierpnia w Swarzędzu, pow. poznański, i tam zamieszkały. Robotnik stolarski. Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r., żołnierz „piątki” Leona Przybyła. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 31 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 5 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 7 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestad, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 48984) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8734).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Mroczyk Zygfryd (1911–1994), ur. 19 grudnia w Langen-Bochum (Niemcy). Mieszkaniec Poznania, działacz Klubu Sportowego „Lipno” w Stęszewie, pow. poznański. Inżynier elektryk. Podporucznik rezerwy WP. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako kreślarz w poznańskiej parowozowni. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Osiedle Warszawskie. Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 15 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 23 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na

sesji wyjazdowej w Breslau na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 18399) i Gusen (23 stycznia 1944 r., nr obozowy 48210). Wojnę przeżył. Zmarł 12 kwietnia.

[EKW; AIPN GK, 687/569]

Mrozkowiak Józef „Dąb” (1892–1942), ur. 29 lutego w Parzęczewie, pow. kościański. W czasie I wojny światowej wcielony do armii niemieckiej, wrócił do Polski w 1920 r. jako żołnierz armii gen. Józefa Hallera. Mistrz szewski, prowadził własny warsztat w Poznaniu. Członek OWP i SN W NOB od listopada 1939 r. Od czerwca 1940 r. komendant Dzielnicy Poznań-Dębiec. Rozbudowywał struktury organizacji (także na terenie Lubonia i Żabikowa, pow. poznański), organizował pomoc społeczną, sabotaż i kolportaż prasy konspiracyjnej („Polska Narodowa” i „Naród w Walce”) oraz ulotek. Rozprowadzał bony obligacyjne. Uczestniczył w zebraniach komendantów dzielnic NOB z udziałem komendanta Miasta Poznania. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 5 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 22 kwietnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/570; w dokumentach niemieckich: Mrozkowiak]

Mrozkowiak Kazimiera z d. Kaźmierczak, żona Józefa. Zaprzysiężona do NOB w grudniu 1940 r., łączniczka sztabu Dzielnicy Poznań-Dębiec, kolporterka „Polski Narodowej”.

[N. Pałasik, *W służbie...*]

Muchajer Ewald (1913–1994), ur. 7 października w Kwilczu, pow. międzychodzki. Ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB latem 1940 r., żołnierz „piątki” Wincentego Urbaniaka (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymał „Polską Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo w 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 4 lata obozu karnego. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19226). Wojnę przeżył. Zmarł 16 września.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Musialski Stanisław (1911–1942), ur. 21 marca w Michorzewie, pow. nowotomyski. Mieszkaniec Poznania. Ślusarz. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Jana Biernata (Dzielnica Poznań-Wilda). Otrzymał „Pol-

skę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 10 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 10 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthstadt, gdzie zmarł 11 listopada.

[EKW]

Musiał Czesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Musiał Feliks (1914–1943), ur. 21 kwietnia w Suchym Lesie, pow. poznański. Mieszkaniec Gruszczyzna, pow. poznański. Podoficer WP. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako kowal. Zaprzysiężony do NOB latem 1940 r., żołnierz „piątki” Ludwika Jana Dopierały (Kobylnica, pow. poznański). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Prowadził działania wywiadowcze na swoim terenie, ustalając m.in. przebywających tam Niemców, zwłaszcza członków formacji narodowosocjalistycznych. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 5 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Musielak, żołnierz NOB, „piątka” Jana Rybickiego (Dzielnica Poznań-Jeżyce).

[AIPN GK, 74/4]

Musielak, żołnierz NOB, „piątka” Henryka Sobczaka (Dzielnica Poznań-Wilda).

[AIPN GK, 74/5]

Musielski Edward (1921–?), ur. 22 maja w Poznaniu. Urzędnik. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., żołnierz „piątki” Henryka Sobczaka (Dzielnica Poznań-Wilda). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 18 października 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 13 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony 26 czerwca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 18405) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 6799).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Musik Ignacy, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Muszyński Teofil „Świerk” (1905–1942), ur. 28 lutego w Poznaniu. Ślusarz zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., komendant „piątki” na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Współorganizował struktury na terenie poznańskiego węzła kolejowego. Uczestniczył w przygotowaniach do akcji powstańczej (m.in. dorabianie kluczy do obiektów kolejowych), zorganizował nasłuch audycji radiowych, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen oraz w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 8 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 6 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Myłka Marian (1912–1999), ur. 14 sierpnia w Polwicy, pow. średzki. Mieszkaniec Robakowa, pow. poznański. Kowal, przed wojną miał własny warsztat. Od wiosny 1941 r. żołnierz NOB w Powiecie Środa („piątka” Franciszka Doty). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 17 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Liegnitz. Skazany 11 czerwca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Liegnitz na 5 lat obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 3 czerwca.

[EKW]

Myszak Marian „Cierń” (1918–1998), ur. w Środzie (obecnie Wielkopolskiej). Żołnierz NOB, potem ZWZ-AK w Obwodzie Środa. Wojnę przeżył. Zmarł w Środzie Wlkp.

[T. Masłowska, *Jeśli zapomnę o nich...*]

Najderek Konrad, żołnierz NOB w „piątce” Piotra Górnego (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Napieralski Bronisław (1915–1943), ur. 27 listopada w Poznaniu. Robotnik. Żołnierz NOB w Obwodzie Winiary, od wiosny 1940 r. komendant „piątki”. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 24 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 23 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 10 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 15 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/650]

Napierała-Kowalski Władysław „Piwko” (1915–?), ur. 22 marca w Schluckenau (Sudetengau, Czechy). Mieszkaniec Poznania. Student Wydziału Matematycznego UP i Politechniki Lwowskiej. Sierżant podchorąży WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako laborant w zakładzie fotograficznym w Poznaniu. Żołnierz NOB od wiosny 1940 r. Otrzymywał „Polskę Narodową”. Przygotowywał na potrzeby organizacji dokładny plan Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 12 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestad, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 48220) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8686). [EKW; IZ, SN, t. 905]

Narozny Adam, komendant „piątki” NOB (Dzielnica Poznań-Śródmieście), podwładny Jana Skweresa. [IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Narozny Franciszek Stefan (1908–?), ur. 22 listopada w Dortmund. Absolwent Wydziału Lekarskiego UP. Pracował jako lekarz w Aleksandrowie Kujawskim. Podporucznik rezerwy WP. Członek sztabu Powiatu Aleksandrów Kujawski NOB (Okręg Kujawski). Po wojnie pracował jako lekarz w Bydgoszczy. [K. Komorowski, *Polityka i walka...*]

Narzyńska Kazimiera Cecylia z d. Siernicka [Szernicka?] (1898–1943), ur. 3 listopada w Jaraczewie, pow. jarociński. Żona Edmunda, matka Stelli i Bogdana. Mieszkanca Poznania. Gospodyni domowa. Uczestniczyła w rozpowszechnianiu wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych, dyktując je synowi Bogdanowi, który sporządzał biuletyny przepisywane na maszynie, przekazywane m.in. redakcjom „Polski Narodowej” i „Zerwiemy Pęta”. Aresztowana 31 marca 1941 r. Osadzona w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazana 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 10 lat ciężkiego więzienia. Osadzona w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz, gdzie zmarła 8 kwietnia. [AAN, RJM, mf. 24626]

Narzyńska Stella Halina (1921–1942), ur. 14 października w Bydgoszczy. Córka Kazimiery i Edmunda, siostra Bogdana. Mieszkanca Poznania. Urzędniczka, zatrudniona w Zakładzie Ubezpieczeń „Polonia”, przejętym na początku okupacji przez Niemców. Od końca 1939 r. uczestniczyła w rozpowszechnianiu przepisywanych na maszynie wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Korzystały z nich redakcje „Polski Narodowej” i „Zerwiemy Pęta”. Aresztowana 26 marca 1941 r. Osa-

dzona w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazana 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 8 lat ciężkiego więzienia. Osadzona w więzieniu w Fordonie k. Bromberg, gdzie zmarła 29 grudnia.

[AAN, RJM, mf. 24626]

Narzyński Bogdan (1926–?), ur. 30 maja w Bydgoszczy. Syn Kazimierzy i Edmunda, brat Stelli. Przepisywał dyktowane mu przez ojca i matkę wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Uczestniczył w rozpowszechnianiu biuletynów z wiadomościami z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych.

[AAN, RJM, mf. 24626]

Narzyński Edmund Wilhelm (1889–1941), ur. 30 lipca w Gräfrath (Niemcy). Mąż Kazimierzy, ojciec Stelli i Bogdana. Absolwent Szkoły Handlowej we Wrocławiu. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Mieszkaniec Poznania. Kupiec, następnie urzędnik, zatrudniony w Zakładzie Ubezpieczeń „Polonia”, przejętym w czasie okupacji przez Niemców. Jesienią 1939 r. współorganizował komórki konspiracyjne prowadzące nasłuchy zagranicznych stacji radiowych. Rozpowszechniał przepisywane na maszynie biuletyny radiowe, z których korzystały redakcje „Polski Narodowej” i „Zerwiemy Pęta”. Aresztowany 3 października 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na karę śmierci. Stracony 18 listopada w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AAN, RJM, mf. 24626]

Narzyński Henryk Leon (1908–1940), ur. 17 czerwca w Turzy powiat wągrowiecki. Kuzyn Edmunda. Pracownik apteki „Pod Białym Orłem” w Poznaniu, w której od jesieni 1939 r. znajdował się punkt rozdzielczy przepisywanych na maszynie wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Korzystały z nich redakcje „Polski Narodowej” i „Zerwiemy Pęta”. Dostarczył Edmundowi Narzyńskiemu maszynę do pisania. Aresztowany w połowie grudnia 1939 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Według danych niemieckich zastrzelony 6 stycznia przy próbie ucieczki z Fortu VII.

[M. Olszewski, *Fort VII...*; AAN, RJM, mf. 24626]

Następnik Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nawrocki Henryk, nauczyciel z Opalenicy, pow. grodziski. Komendant „piątki”, zaprzysiężony do NOB przez Heliodora Jankiewicza w lutym 1940 r. (Powiat Grodzisk Wlkp.). Aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*]

Nawrocki Władysław, żołnierz NOB w Opalenicy, pow. grodziski. Aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Buchenwald. Wojnę przeżył.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Nekar, fryzjer, żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Stare Miasto. W jego mieszkaniu ukrywał się Hieronim Szybowicz w okresie, kiedy kierował odbudową struktur NOB w Wielkopolsce (wiosna–jesień 1941 r.).

[AIPN Ld, 1/208]

Nieborak Edmund, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Niewiadomski Maksymilian Edward (1906–1941), ur. 13 września w Gostyniu. Absolwent Gimnazjum im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu i Wydziału Lekarskiego UP (1932 r.). Członek korporacji „Magna Polonia”. Mieszkał i praktykował w Kaliszu. Żołnierz OJN. Aresztowany 2 marca 1941 r. przez Gestapo. Rozstrzelany 6 czerwca wraz z grupą dwudziestu innych więźniów w lesie niedaleko wsi Lis (obecnie część Kalisza).

[AIPN Ld, 496/1, t. 6; AIPN Po, 04/481]

Nikel Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nogaj Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nowacki, żołnierz NOB w „piątce” Zygmunta Woźniaka.

[AIPN GK, 687/516]

Nowacki Alfred „Nemo”, „Piąty” (1896–1945), ur. 13 października w Poznaniu. W czasie I wojny światowej wcielony do armii niemieckiej. Po wojnie mieszkał w Łodzi, od 1929/1930 w Berlinie. Handlowiec. Podchorąży rezerwy WP. Współpracował z Oddziałem II Sztabu Generalnego WP. W 1940 r. powrócił do Polski jako obywatel Rzeszy. Zamieszkał w Winiarach (obecnie w granicach Kalisza), gdzie w 1941 r. zorganizował fabryczkę środków spożywczych. Nawiązał kontakty z OJN, współpracując w organizacji punktów nasłuchów radiowych i kolportowania wydawnictw podziemnych. Udzielał schronienia ukrywającym się przed Gestapo. Zatrudniał fikcyjnie konspiratorów. Jednocześnie włączony do pracy w Oddziale II KG ZWZ-AK.

W lecie 1942 r. mianowany dowódcą komórki wywiadowczej „Podlasie”, podlegającej Ekspozyturom Wywiadowczym KG AK „Stragan”, następnie „Lombard”. Pośredniczył w utrzymywaniu łączności między KG AK a podlegającymi jej strukturami w Berlinie. Współpracował także z IR Kalisz AK. W jego fabryce działało kwatermistrzostwo Obwodu Kalisz. Porucznik AK. Aresztowany 2 marca 1944 r. Osadzony w areszcie Gestapo w Litzmannstadt, następnie w więzieniu w Kalisch. Skazany 8 grudnia 1944 r. wyrokiem Volksgerichtshof na sesji wyjazdowej w Kalisch na karę śmierci. Rozstrzelany 19 stycznia 1945 r. w zbiorowej egzekucji w lesie skarszewskim.

[EKW; H. Rabiega, *Nowacki Alfred* [w:] *Słownik biograficzny Wielkopolski południowo-wschodniej...*]

Nowacki Edmund „Edek”, „Skowronek” (1909–1942), ur. 19 kwietnia w Poznaniu. Murarz. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1939 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Kierował pięcioma „piątkami”. Prowadził rozpoznanie wywiadowcze na swoim terenie (ustalanie m.in. obiektów wojskowych, urzędów okupanta). Kolportował „Polskę Narodową”. Zbierał fundusze na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 27 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 16 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Nowacki Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nowaczyk Kazimierz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nowak, żołnierz NOB w „piątce” Bolesława Siwochy, Obwód Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK, 687/516]

Nowak, mieszkaniec Lwówka, pow. grodziski. Żołnierz NOB, zaprzysiężony przez Bronisława Śmierchalskiego, komendanta Obwodu Lwówek.

[AIPN GK, 687/544]

Nowak Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nowak Bolesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nowak Franciszek (1905–?), ur. 28 września w Poznaniu. Doręczyciel paczek. Prawdopodobnie nie należał do NOB, wiedział jednak o konspiracyjnej działalności i nie doniósł o tym do Gestapo. Aresztowany przez Gestapo z 23 na 24 kwietnia 1941 r. i osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 3 lata obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Nowak Ignacy, dowódca Placówki TOW/OJN Gorzyce Wielkie, pow. ostrowski.

[AIPN Po, 05/64]

Nowak Kazimierz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nowak Leon, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nowak Leonard, n.o. Adalbert Tomaszewski (1910–?), ur. 19 października w Luboczescnicy, pow. szamotulski. Robotnik rolny. Mieszkaniec Poznania. Prezes zarządu koła SN Tarnowo Podgórne. Aresztowany przez Gestapo w sprawie Antoniego Wolniewicza.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 49/8]

Nowak Ludwik „Południowy” (1900–1966), ur. 25 lipca w Żelicach, pow. wągrowiecki. Powstaniec wielkopolski, żołnierz wojny polsko-bolszewickiej. Oficer rezerwy WP. Mieszkaniec Krotoszyna, zastępca burmistrza tego miasta. Działacz społeczny. We wrześniu 1939 r. komendant samoobrony miasta i pow. krotoszyńskiego, później walczył w regularnych oddziałach WP. Współorganizator TOW na terenie południowej Wielkopolski (powołał komendy powiatowe w Ostrowie Wlkp., Kępnie i Krotoszynie). Utrzymywał kontakty z OJN i NOB. Aresztowany 25 lipca 1940 r. w Ostrowie Wlkp. Skazany 26 sierpnia 1941 r. wyrokiem Reichskriegsgericht w Berlinie na 5 lat więzienia. Osadzony w więzieniach Alt-Moabit w Berlinie i w Warthestadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 48991) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 6334). Po wyzwoleniu w 1945 r. wstąpił do PSZ na Zachodzie. Do kraju powrócił w 1947 r. Zmarł 24 kwietnia w Babińcu, pochowany na cmentarzu w Ostrowie Wlkp.

[EKW]

Nowak Marcin, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nowak Stanisław (1910–?), ur. 7 listopada w Kwilczu, pow. międzychodzki. Mieszkaniec Poznania. Piekarz. Żołnierz NOB w „piątce” Mieczysława Motały (Dzielnica Poznań-Wilda). Otrzymał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 4 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 48995) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8409).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Nowak Stanisław „Doktor” (1902–1986), ur. 7 września w Krakowie. Ochotnik w wojnie polsko-bolszewickiej. Absolwent Wydziału Lekarskiego UJ. Od 1937 r. pracował w Kaliszu. Uczestniczył jako lekarz w kampanii wrześniowej 1939 r., w obronie Warszawy. W październiku 1939 r. powrócił do Kalisza. Żołnierz OJN, zorganizował ucieczkę z Kalisza do GG poszukiwanego przez Gestapo o. Juliana Mirochny. Po rozbiciu OJN służył w AK. Po 1945 r. zmobilizowany do LWP, pracował w szpitalach wojskowych w Kaliszu, Poznaniu i Lublinie. Zmarł 6 czerwca.

[AIPN Po, 003/111; AIPN Wr, 024/40, t. 4]

Nowak Stanisław (1924–1943), ur. 5 września w Ziminie, pow. średzki. Mieszkaniec Poznania. Uczeń gimnazjum. Członek ZHP, Ligi Morskiej i Kolonialnej oraz Sodalicii Mariańskiej. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik w firmie Siemens-Schuckert Werke w Poznaniu. Jesienią 1939 r. zaprzysiężony do HP. Współpracownik redakcji i kolporter gazetki „Zerwiemy Pęta”. Aresztowany 17 maja 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 21 marca 1941 r. wyrokiem Reichskriegsgericht w Berlinie na rok i 9 miesięcy więzienia. Aresztowany ponownie w maju 1942 r. i włączony do kolejnego śledztwa przeciwko HP, w którym został oskarżony o zorganizowanie magazynu broni i amunicji na posesji domu, w którym mieszkał (ul. Kolejowa 53). Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 15 grudnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na karę śmierci. Stracony 27 stycznia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[AAN, RJM, mf. 24980]

Nowak Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nowakowski Edward, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nowakowski Wacław (1914–?), ur. 2 września w Siekierkach Małych, pow. średzki. Mieszkaniec Kostrzyna Wlkp., pow. poznański. Furman w przedsiębiorstwie przewozowym. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r., komendant dwóch „piątek” w Powiecie Poznań-Wschód (Obwód Kostrzyn Wlkp.). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozprowadzał bony obligacyjne. Aresztowany 28 stycznia 1941 r. przez Gestapo. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 28 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 9 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (nr obozowy 48992) i Gusen.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 918/7; AIPN, 2535/121]

Nowakowski Zbigniew, komendant „piątki” NOB w Dzielnicy Poznań-Śródmieście, podwładny Jana Skweresa.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Nowicki Edward „Mech”, „Marynarz”, n.o. Paul Schmidt (1912–1942), ur. 5 lutego w Kostrzynie Wlkp., pow. poznański. Właściciel warsztatu szewskiego i sklepu obuwniczego. Podoficer rezerwy WP. Członek SN, Związku Przemysłowców i KSMM. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. Ukrywał się w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r. Inspektor NOB dla Rejonu obejmującego Powiaty: Ostrów Wlkp., Leszno, Wolsztyn, Chodzież, następnie dla Rejonu obejmującego powiaty: Środa Wlkp., Września i Gniezno. Kurier m.in. do Łodzi. Aresztowany przez Gestapo 26 lipca 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthestadt i Glatz. Skazany 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 14 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; AIPN GK, 165/332; AIPN GK, 687/589]

Nowicki Franciszek (1901–?), ur. 21 stycznia, kupiec, żołnierz NOB. Aresztowany 11 grudnia 1940 r., zwolniony.

[IZ, SN, t. 905]

Nowicki Jan, komendant NOB w Powiecie Oborniki. Organizował kolportaż „Polski Narodowej” na swoim terenie, rozprowadzał bony obligacyjne, zbierał składki członkowskie. Uczestniczył w odprawach sztabu w Poznaniu.

[IZ, SN, t. 889]

Nowicki Julian „Julek” (1907–1993), ur. w Puszczykówku, pow. poznański. Żołnierz NOB, od 1941 r. w ZWZ-AK (Placówka Puszczykówko). Wojnę przeżył. Zmarł w Puszczykowie.

[T. Masłowska, *Jeśli zapomnę o nich...*]

Nowicki Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nowicki Stefan (1899–1942), ur. 7 sierpnia w Dąbrówce, pow. poznański. Magazynier zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Żołnierz NOB na terenie swojego zakładu pracy („piątka” Stanisława Rybowiaka). Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 19 września.

[EKW]

Nowicki Władysław „Tusz” (1906–1942), ur. 6 lutego w Poznaniu. Zecer. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Wykonywał pieczęcie i stemple do celów legalizacyjnych i dla kierownictwa NOB. Aresztowany 16 czerwca 1941 r. przez Gestapo. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 10 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 20 października w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW]

Nowicki Zygmunt, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Nyczke Ignacy, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Obecny Wiktor (po wojnie zmienił nazwisko na Orlicki) (1909–1993), ur. 9 listopada w Poznaniu. Absolwent Gimnazjum św. Stanisława Kostki w Kościanie i Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP (1935 r.). Aplikant w Sądzie Grodzkim w Poznaniu. W 1938 r. zdał egzamin sędziowski. W czasie okupacji niemieckiej pracował w Poznaniu jako motorniczy i konduktor tramwajarski. Organizator struktur konspiracyjnych SN i NOB na terenie Kościana. W 1941 r. uciekł do GG. Pracował tam w tartaku w Konewce, pow. tomaszowski, i jako urzędnik w Tomaszowie Mazowieckim. Po

wojnie pracował jako sędzia, a także pracownik naukowy na uniwersytecie w Poznaniu. Zmarł 5 grudnia w Poznaniu, pochowany na poznańskim cmentarzu Miłostowo.
[IZ, SN, t. 905]

Obremski Edmund „Cholewa”, kreslarz, zatrudniony w Biurze Budowlanym Reichsbahndirektion Posen. Komendant „piątki” NOB na terenie Wydzielonego Obwodu Dyrekcja Kolei. Przygotował podkładowe opracowania planów terenów kolejowych w Poznaniu, z dworcem i budynkami Warsztatów Kolejowych. Były one wykorzystywane przy szkoleniu członków organizacji do przyszłych walk powstańczych w mieście. Kolportował „Polskę Narodową”, zbierał składki na działalność organizacji.
[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Obst Sylwester, mieszkaniec Urbanowa, pow. grodziski. Pracownik cukrowni w Opalenicy, pow. grodziski, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”.
[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*]

Ochociński Bronisław (1919–1943), ur. 27 sierpnia w Kłęcku, pow. gnieźnieński. Elektryk. Podoficer WP. Członek sztabu NOB w Powiecie Gniezno. Aresztowany 22 sierpnia 1941 r. Osadzony 23 października 1941 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18434), gdzie zmarł 29 stycznia.
[Teczka Zenona Ciemniejewskiego; *Gniezno i ziemia gnieźnieńska...*]

Oczachowski Aleksander „Jastrzębiec”, „Jaksa”, „Zdzisław” (1899–1987), ur. 26 lutego w Inowrocławiu. Uczestnik powstania wielkopolskiego i wojny polsko-bolszewickiej. Członek ZHP. Porucznik rezerwy WP. W 1938 r. mianowany dowódcą Batalionu Obrony Narodowej w Jabłonnie, pow. legionowski. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej pracował w gospodarstwach rolnych w Żelechlinie, potem w Orłowie. Zaprzysiężony do NOB 8 grudnia 1939 r., komendant wojskowy w Powiecie Inowrocław. Od 1942 r. działał w ramach NOW, komendant Podokręgu Inowrocław „Ruina”. Utrzymywał kontakty z Komendą Okręgu Poznańskiego NOW. Na przełomie lat 1942/1943 wraz z grupą niescaloną z AK wszedł w skład NSZ. Od grudnia 1943 do lipca 1944 r. ukrywał się przed Gestapo w Bydgoszczy. W lipcu 1944 r. zaprzysiężony do AK. Wojnę przeżył. Zmarł 23 maja w Kazuniu Polskim, pow. nowodworski.
[L. Dombek, *Oczachowski Aleksander* [w:] *Inowrocławski słownik biograficzny...*]

Odrobny Kazimierz (1904–1981), ur. 8 maja w Kłodzisku, pow. szamotulski. Studiował na WSH w Poznaniu, członek korporacji „Gedania Posnaniensis”. Dzia-

łacz SN. Członek Związku Zawodowego „Praca Polska”. Na przełomie lat 1939/1940 prowadził werbunek do NOB w Dzielnicy Poznań-Łazarz (m.in. zaprzysiął Mariana Sławińskiego). Aresztowany 11 kwietnia 1940 r. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Dachau (nr obozowy 5334) i Mauthausen (nr obozowy 45553). Po wojnie na emigracji. Zmarł 13 września w Velbert (RFN).

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/4]

Olbrychowski Franciszek (1917–?), ur. 19 października w Mielżynie, pow. gnieźnieński. Mieszkaniec Pobiedzisk. Czeladnik szewski. Żołnierz „piątki” Seweryna Śniadeckiego w Pobiedziskach (Powiat Poznań-Wschód). Otrzymywał „Polskę Narodową” i informacje z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 13 maja 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 4 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthstadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (17 grudnia 1942 r., nr obozowy 45842) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8125).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Olejniczak Kazimierz (1921–2007), ur. 6 marca w Nowym Tomysłu. Syn Tadeusza. W czasie okupacji niemieckiej mieszkał w Zbąszyniu, terminował u ojca w zakładzie fotograficznym. Zaprzysiężony do NOB w 1940 r., uczestniczył w akcji pomocy społecznej, kolportował „Polskę Narodową”, zbierał fundusze na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 25 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 20 maja 1942 r. wyrokiem Burggericht Posen na 9 miesięcy obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 21 lipca.

[IPN, Oddziałowa Komisja ŚZpNP w Poznaniu, OKP. S. 9/81]

Olejniczak Tadeusz (1896–?), ur. 16 marca w Berlinie. Ojciec Kazimierza. Drogerzysta, następnie właściciel zakładu fotograficznego w Zbąszyniu. Żołnierz NOB. Aresztowany przez Gestapo 25 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 20 maja 1942 r. wyrokiem Burggericht Posen na 9 miesięcy obozu karnego. Zmarł wkrótce po zwolnieniu.

[IPN, Okręgowa Komisja ŚZpNP w Poznaniu, OKP. S. 9/81]

Olejnik Czesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Olszewska Helena (1907–1941) [według dokumentów niemieckich ur. 28 lutego 1904 r.]. Żona Adama. Członkini OJN. Aresztowana 26 lutego 1941 r. Osadzo-

na w więzieniu w Kalisz. Rozstrzelana 6 czerwca wraz z grupą dwudziestu innych więźniów w lesie niedaleko wsi Lis (obecnie część Kalisza).

[AIPN Ld, 496/1, t. 6]

Olszewski Adam „Czarny” (1909–1944?), ur. 21 listopada w Pólku, pow. kaliski. Mąż Heleny. Działacz SN. W końcu 1939 r. zaprzysiężony przez Antoniego Strzelczyka do OJN. Łącznik między Łodzią a Kaliszem. 26 lutego 1941 r. podczas próby aresztowania przez Gestapo stawił zbrojny opór wspólnie z Antonim Strzelczykiem. Ranili trzech gestapowców i zbiegli. Po rozbiciu OJN (wiosna 1941 r.) w NOW, podporucznik c.w., szef łączności Podokręgu Kalisz. Na przełomie lat 1942/1943 znalazł się w strukturach NSZ, szef łączności Podokręgu Kalisz. Aresztowany 6 grudnia 1943 r. w Łodzi.

[EKW]

Olsztyński Maksymilian (1909–1943), ur. 12 czerwca w Zacharzewie, pow. ostrowski. Mieszkaniec Żabikowa, pow. poznański. Rzeźnik. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1940 r., żołnierz „piątki” Wojciecha Skibińskiego. Aresztowany 22 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 4 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 2 kwietnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/596]

Opaska Władysława z d. Strzelecka, żołnierz NOB.

[IZ SN, t. 905]

Orchowski Walenty „Kamerdyner” (1902–1942), ur. 9 września w Wielodworze, pow. koniński. Ochotnik w wojnie polsko-bolszewickiej. Urzędnik. Członek ZHP. Działacz spółdzielczy. Od jesieni 1939 r. członek KOP, dowódca Placówki w Golinie (Obwód Konin). Prawdopodobnie od 1940 r. w ZWZ, podporucznik c.w. Utrzymywał kontakty z NOB. Aresztowany przez Gestapo 5 listopada 1941. Osadzony w więzieniu śledczym w Hohensalza. Zamordowany 21 lipca w czasie śledztwa.

[EKW]

Orlewicz Marian „Orma” (1897–1943), ur. 11 stycznia w Daszewicach, pow. śremski. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Powstaniec wielkopolski. Podoficer rezerwy WP. Kupiec. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako rozwoziciel chleba. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Alfreda Wojciechowskiego, skierowany do pracy w Wydziale Propagandy Dzielniczy Poznań-Wilda. Kolportował „Polskę Narodową”, przewoził materiały poligraficzne

do drukarni NOB przy ul. Dolna Wilda w Poznaniu. Aresztowany przez Gestapo w kwietniu 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthestadt i Glatz. Skazany 27 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 7 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19608), gdzie zmarł 11 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Osajda Henryk „Michał”, „Mały”, „Proboszcz” (1921–1961), ur. 3 stycznia w Koninie. Uczeń gimnazjum. Członek ZHP. Organizował struktury NOG w Koninie. Członek SN. Jesienią 1939 r. współorganizował konspiracyjne struktury SN (potem NOB) w Koninie. Po rozbięciu NOB działał w NOW jako członek komendy Podokręgu Kalisz, potem komendant NOW w Powiecie Konin. Przeciwny scaleniu z AK, na przełomie lat 1942/1943 przeszedł do NSZ (Okręg Poznań). Został mianowanym szefem Wydziału Legalizacji Podokręgu Kalisz i komendantem Powiatu Konin NSZ. Aresztowany przez Gestapo jesienią 1943 r. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Gross-Rosen i Buchenwald. W marcu 1945 r. uciekł z Buchenwaldu i przedostał się na teren pow. konińskiego. Wobec groźby aresztowania przez UB przedostał się na teren Niemiec, następnie do Stanów Zjednoczonych. Działał w emigracyjnym SN. Zmarł 23 stycznia w Chicago.

[EKW]

Osiewicz Stefan (1906–1982), ur. 27 sierpnia w Słupowie, pow. szubiński. Szewc, prowadził własny warsztat w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w 1940 r., współpracownik Mariana Frankowskiego, szefa Wydziału Propagandy sztabu NOB. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 28 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 4 lata obozu karnego. Osadzony 23 kwietnia 1941 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18451). Wojnę przeżył. Zmarł 5 listopada.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/555]

Osiński Edmund, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Osiński Zygmunt, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Ossig Feliks, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Osuch Marian (1900–1942), ur. 31 stycznia w Poznaniu. Ślusarz. Pracował jako dozorca i mieszkał w gmachu Naczelnej Dyrekcji Poczt. Obiekt ten został zajęty na początku 1940 r. przez Okręgowe Kierownictwo NSDAP. Zaprzysiężony do NOB w czerwcu 1940 r. Opiekował się ukrytą bronią, amunicją i bojowymi środkami chemicznymi, które zostały zmagazynowane na terenie obiektu przed wojną. Brał udział w planowaniu akcji sabotażowej w gmachu NSDAP z użyciem środków chemicznych. Prowadził także nasłuchy zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 22 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 17 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 15 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/598]

Osuch Stanisław (1909–1942), ur. 25 sierpnia w Żegrzu (obecnie w granicach Poznania). Robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB w 1940 r., komendant „piątki” na terenie Wydzielonego Obwodu Stomil. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 21 kwietnia 1941 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 13 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Owczarek Leon, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Pabich Walenty (1910–1943), ur. 9 lutego w Grudzielcu, pow. ostrowski. Mieszkaniec Wolsztyna, właściciel sklepu rzeźnickiego, skonfiskowanego przez Niemców w marcu 1940 r. Odtąd zatrudniony w niemieckim sklepie rzeźnickim. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB latem 1940 r. Rozbudowywał struktury organizacyjne, zbierał składki. Aresztowany przez Gestapo 15 października 1941 r. w Wolsztynie. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 5 lat obozu karnego. Osadzony 23 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 13 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/544]

Pachocki Jan (1906–?), ur. 26 stycznia w Świerzach Górnych, pow. kozienski. Mieszkaniec Lubonia, pow. poznański. Szewc. Żołnierz NOB w „piątce” Józefa Kusika (Obwód Świerczewo-Żabikowo). Aresztowany przez Gestapo 22 lutego 1941 r. Osa-

dzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/596]

Pacyński Tomasz „Wiślak” (1918–2010), ur. 1 września w Poznaniu. Absolwent Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu, student Wydziału Lotniczego Politechniki Gdańskiej, członek korporacji Związków Akademików Gdańskich Wisła. Studia ukończył na Politechnice Wrocławskiej (inżynier mechanik) w 1957 r. W czasie okupacji niemieckiej w Wielkopolsce. Komendant Obwodu Jarocin gmina NOB i NOW, od 1942 r. w NSZ, Szef VI Oddziału (oświatowo-wychowawczego) Komendy Okręgu X NSZ. Aresztowany przez Gestapo w październiku 1943 r., podjął współpracę agenturalną. W latach 1945–1954 więziony przez władze komunistyczne. Zmarł 17 października we Wrocławiu.

[AIPN Po, 791/247]

Paczkowski [Paszkowski?], handlarz tytoniem, prowadził werbunek do NOB w Dzielnicy Poznań-Łazarz.

[AIPN GK, 74/4]

Paczkowski Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Palacz Stanisław (1899–1980), ur. 13 listopada w Poznaniu. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Powstaniec wielkopolski. Walczył w wojnie polsko-bolszewickiej, inwalida wojenny. Pracownik biurowy, zatrudniony w Dyrekcji PKP w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Reichsbahndirektion). Żołnierz NOB na terenie swojego zakładu pracy. Otrzymywał do czytania „Polskę Narodową”, przekazał fundusze na akcję charytatywną. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na rok obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 27 października.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Palacz Władysław „Topola” (1900–1942), ur. 29 maja w Poznaniu. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Właściciel gospodarstwa rolnego w Górczynie (obecnie w granicach Poznania). Członek SN. We wrześniu 1939 r. walczył jako ochotnik w obronie Warszawy. W grudniu 1939 r. zaprzysiężony do NOB. Członek sztabu w Dzielnicy Poznań-Górczyn. Wyszukiwał lokale kontaktowe i kwatery na potrzeby NOB. W jego domu odbywały się zebrania sztabu Dzielnicy Poznań-Górczyn. Uczest-

niczył w akcji pomocy społecznej oraz w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 31 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 5 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 22 kwietnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Palczewski Stefan „Cyna” (1885–1944), ur. 2 sierpnia w Środzie (obecnie Wielkopolskiej). Podoficer rezerwy WP. Członek SN. Prowadził własny warsztat blacharski. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., dowódca „piątki” w Powiecie Środa. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rawitsch. Skazany 10 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 7 lat obostrzonego obozu karnego. Wyrok ten został anulowany po odkryciu w jego mieszkaniu ukrytej broni i amunicji. 21 stycznia 1944 r. OLG Posen skazał go na karę śmierci. Wyrok został wykonany 7 lutego w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW]

Palinkiewicz Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Palinkiewicz Stefan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Palmowski [Czesław?], żołnierz NOB w Obwodzie Pobiedziska, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Pałasik Czesław „Felczer” (1898–1967), ur. 11 lipca w Strzałkowie, pow. wrzesiński. Brat Nikodema. Ślusarz. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Uczestnik powstania wielkopolskiego, odsieczy Lwowa i wojny polsko-bolszewickiej. Podoficer rezerwy WP. Po demobilizacji pracował jako pielęgniarz w przychodni lekarskiej Warsztatów Kolejowych w Poznaniu. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB (Wydzielony Obwód Dyrekcja Kolei) w grudniu 1939 r. Uczestnik akcji wykradzenia z Arbeitsamtu blankietów Arbeitsbücher. Aresztowany przez Gestapo 11 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Zwolniony z braku dowodów winy, zbiegł na teren GG. Zaprzysiężony do AK, walczył w powstaniu warszawskim. Na początku 1945 r. powrócił do Poznania. Wojnę przeżył. Zmarł 27 września.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Pałasik Nikodem „Wiśnia”, „Czarny” (1904–1996), ur. 11 września w Strzałkowie, pow. wrzesiński. Brat Czesława. Podoficer rezerwy WP. Mistrz szewski, prowadził własny warsztat w Poznaniu. Działał społecznie, m.in. w Towarzystwie Przemysłowców „Kościuszko”. Współorganizator NOB, komendant Dzielnicy Poznań-Górczyn. Prowadził akcję pomocy społecznej. Gromadził radioodbiorniki, maszyny do pisania, broń i amunicję. Rozbudowywał struktury NOB. Zorganizował akcję wykradzenia z Arbeitsamtu blankietów Arbeitsbücher. Zagrożony aresztowaniem, w czerwcu 1940 r. opuścił Poznań. Mianowany zastępcą komendanta Powiatu Konin NOB. Uczestniczył w działalności wywiadowczej (rozpracowywanie niemieckich lotnisk wojskowych w Bednarach i Seroczkach). Wiosną 1942 r. zaprzysiężony do AK. W 1945 r. powrócił do Poznania. Wojnę przeżył. Poświęcił wiele lat życia dokumentowaniu historii NOB. Zmarł 30 stycznia w Poznaniu.

[EKW]

Pałka Paweł (1905–1942), ur. 5 stycznia w Kotowie, pow. grodziski. Mieszkaniec Poznania, miał własny zakład szewski. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r. Kierował „piątką” w Dzielnicy Poznań-Jeżyce, prowadził punkt kolportażu „Polski Narodowej” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 2 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 29 czerwca w wyniku wyczerpania organizmu śledztwem.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/598]

Pałowski Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Paprzycki Edmund (1921–1943), ur. 29 grudnia w Połajewie, pow. czarnkowski. Robotnik w fabryce perfum von Sack w Poznaniu. Członek KSMM. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Główna (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 14 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 1 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 15 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 22 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 23763), gdzie zmarł 29 września.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Paradysz Roman „Stoper” (1910–1942), ur. 24 lutego w Poznaniu. Prowadził własny zakład zegarmistrzowski w Poznaniu. Członek SN. W czasie okupacji zatrudniony jako sprzedawca w niemieckim sklepie spożywczym. Żołnierz NOB od początku

1940 r., komendant Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Prowadził działalność organizacyjną (utworzył sześć „piątek”), kolportował „Polskę Narodową”, zbierał składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 19 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na karę śmierci. Stracony 14 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Parowicz Jan Marian (1890–1943), ur. 23 listopada we Wronczynie, pow. poznański. Mieszkaniec Jaraczewa, pow. jarociński. W czasie okupacji zatrudniony w urzędzie gminy, zdobywał tam blankiety dokumentów dla celów legalizacji oraz kartki żywnościowe. Od lata 1940 r. współpracownik organizacji „Dla Ciebie Polsko” i kolporter tajnej prasy. Zaprzysiężony do NOB, kierował Obwodem Jaraczewo. Po scaleniu z ZWZ komendant Placówki Jaraczewo. Prowadził akcję pomocy społecznej dla rodzin poległych, zamordowanych i aresztowanych Polaków. Aresztowany przez Gestapo 29 sierpnia 1942 r. Skazany 24 lutego 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Görlitz na karę śmierci. Stracony 20 maja w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW]

Pasiciel Teofil (1896–1961), ur. 8 listopada w Buku, pow. poznański. Powstaniec wielkopolski. Główny energetyk cukrowni w Opalenicy, pow. grodziski. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz w Opalenicy, odpowiedzialny m.in. za nasłuch radiowy (ukrywał aparat radiowy w warsztacie w swoim miejscu pracy). Aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rawitsch. Wojnę przeżył. Zmarł 3 kwietnia.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Passon Jan (1918–1943), ur. 14 grudnia w Essen (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Technik melioracji. Członek ZHP. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., łącznik komendanta Dzielnicy Poznań-Wilda z komendantami „piątek”, uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Utracił kontakt z NOB po skierowaniu przez Arbeitsamt do pracy w Mławie. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 8 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 8 lat obozu karnego. Osadzony 7 sierpnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18456), gdzie zmarł 7 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Paszkwicz Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Paszyn Józef (1879–1941), ur. 11 kwietnia. Przed wojną mieszkał w miejscowości Korczak. Żołnierz OJN. Aresztowany przez Gestapo 27 maja 1941 r. Osadzony w więzieniu w Kalisz. Rozstrzelany 6 czerwca wraz z grupą dwudziestu innych więźniów w lesie niedaleko wsi Lis (obecnie część Kalisza).

[AIPN Ld, 496/1, t. 6; AIPN Po, 04/481]

Patalas Sylwester (1919–1943), ur. 12 grudnia w Poznaniu. Robotnik, zatrudniony przy obróbce blach w Zakładach Emaliernictwa i Wytłaczania „Titan” w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Mariana Porządnego w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 25 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 24 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 14 kwietnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/539]

Patela Marcin (1894–1943), ur. 29 października w Koninie, pow. nowotomyski. Górnik, do 1929 r. mieszkał we Francji. Od 1931 r. mieszkaniec Starołęki (obecnie w granicach Poznania). Robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz NOB w „piątce” Alojzego Sikory (Obwód Starołęka). Prowadził werbunek do NOB na terenie Wydzielonego Obwodu Stomil. Uczestniczył w kolporcie „Polski Narodowej”. Płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 14 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 8 lat obozu karnego. Osadzony 3 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 6 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Patella Henryk „Bagnet” (1918–1941), ur. 30 marca w Poznaniu. Absolwent Państwowej Szkoły Technicznej Budowy Dróg i Melioracji. Członek ZHP. Członek SN, przeszkolony na kursie Straży Porządkowej. W sierpniu 1939 r. współorganizował Pogotowie Wojenne Harcerzy w Poznaniu. We wrześniu 1939 r. dowodził plutonem harcerskim PW, szukając bezskutecznie przydziału wojskowego. W czasie okupacji zatrudniony jako technik w Reichsbahndirektion Posen. Współorganizator konspira-

cyjnego HP w Poznaniu. Prowadził akcje małego sabotażu oraz gromadzenia broni. Uczestniczył w redagowaniu i kolportażu gazetki „Zerwiemy Pęta”. Aresztowany przez Gestapo 4 kwietnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 21 marca 1941 r. wyrokiem Reichskriegsgericht w Berlinie na karę śmierci. Stracony 20 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW]

Paterek Walenty (1881–1942), ur. 14 lutego w Skałowie, pow. koźmiński. Działacz Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Jarocinie, powstaniec wielkopolski. W latach 1921–1926 komendant Policji Państwowej w Jarocinie. Członek SN. W czasie wojny w strukturach NOB w Jarocinie. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony m.in. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 11339), gdzie zmarł 15 października.

[J. Jajor, *Księga pamięci ofiar ziemi jarocińskiej...*]

Patyk Ignacy Tadeusz (1890–1976), ur. 24 stycznia w Bąkowie, pow. inowrocławski. Ślusarz. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy. Od 1919 r. służył w WP. Następnie zatrudniony jako ślusarz w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Otrzymywał od Narzyńskich biuletyny z wiadomościami z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany 7 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 5 lat ciężkiego więzienia. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 49876) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 7215). Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu, pochowany 2 lipca na poznańskim cmentarzu Miłostowo.

[C. Łuczak, *Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu...*]

Pawelski Antoni, żołnierz OJN w Kaliszu.

[AIPN Po 003/111]

Pawlak Bronisław (1906–1942), ur. 5 stycznia w Poznaniu. Konstruktor maszyn, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Żołnierz NOB w Wydzielonym Obwodzie Stomil („piątka” Zygmunta Jankowskiego). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. W swoim mieszkaniu ukrywał aparat radiowy, a wiadomości z nasłuchu stacji zagranicznych przekazywał komendantowi „piątki”. Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Prawdopodobnie nie dożył wyroku OLG Posen, wydanego 16 maja 1942 r. na sesji wyjazdowej w Zwickau.

[EKW]

Pawlak Kazimierz (1922–1957), ur. 1 stycznia w Poznaniu. Działacz KSMM. Robotnik, zatrudniony w Centrali Mleczarstwa w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w pierwszej połowie 1940 r., żołnierz „piątki” Edmunda Paprzyckiego (Obwód Główna, Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 7 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 4 lata obozu karnego. Osadzony 15 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 48223) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 6330). Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu, pochowany 14 listopada na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Pawlak Stanisław (1897–1943), ur. 9 września w Rojewie, pow. inowrocławski. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, ciężko ranny, odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy. Mieszkaniec Poznania. Urzędnik. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w niemieckim urzędzie meldunkowym, potem w Urzędzie Pracy w Posen. Otrzymywał od Narzyńskich biuletyny z wiadomościami z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 2 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 4 lata ciężkiego więzienia. Osadzony 10 lipca 1941 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18471), gdzie zmarł 24 kwietnia.

[AAN, RJM, mf. 24626; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Pawletta Jan, kowal w Jutrosinie, pow. rawicki, żołnierz NOB w Jutrosinie.

[AIPN GK, 687/544]

Pawlicki Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Pawłowski Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Pawłowski Jan (1886–1942), ur. 17 października w Wierzenicy, pow. poznański. Ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r., żołnierz „piątki” Franciszka Szczepańskiego (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII

w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 3 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 7 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthstadt, gdzie zmarł 13 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Pawłowski Józef (1907–1976), ur. 8 stycznia w Poznaniu. Urzędnik sądowy. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Tadeusza Jakubka (Dzielnica Poznań-Wilda). Otrzymał „Polską Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 3 lata obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 13 sierpnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Pawłowski Maksymilian „Witold” (1898–1942), ur. 6 października w Psarskim, pow. śremski. Mieszkaniec Poznania, listonosz zatrudniony w dworcowym urzędzie pocztowym. W czasie okupacji pracował jako urzędnik kolejowy. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., zorganizował dwie „piątki” w Obwodzie Ławica kolportował „Polską Narodową”, zbierał składki organizacyjne. W październiku 1940 r. objął kierownictwo grupy NOB w Reichsbahnbeleidungsamt w Posen. Aresztowany przez Gestapo 24 kwietnia 1941 r., osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 17 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 15 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/596]

Pawłowski Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Pawłowski Tadeusz, brat Witolda. Od wiosny 1940 r. szef Wydziału Organizacyjnego sztabu Powiatu Włocławek NOB (Okręg Kujawski).

[K. Komorowski, *Polityka i walka...*]

Pawłowski Tadeusz, żołnierz NOB we Włocławku, kolportował prasę konspiracyjną, jego oryginalny dokument zezwalający na podróżowanie (Reisegenehmigung) został wykorzystany przez dział legalizacji do wykonywania fałszywych dokumentów.

[IZ, SN, t. 887]

Pawłowski Witold „Witek”, brat Tadeusza. Szef Wydziału Organizacyjnego sztabu Powiatu Włocławek NOB (Okręg Kujawski). Wiosną 1940 r. przedostał się na teren GG.

[K. Komorowski, *Polityka i walka...*]

Pazoła Jan „Stanisław” (1923–1994), ur. 19 czerwca w Poznaniu. Uczeń Gimnazjum im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu, członek ZHP, działacz NOG. Do struktur konspiracyjnych SN, kierowanych przez Lecha Masłowskiego, wprowadzony 14 października 1939 r. Kierownik młodzieży NOB w Dzielnicach Poznań-Łazarz i Poznań-Jeżyce. W lecie 1940 r. prowadził w swoim mieszkaniu punkt rozdzielczy „Polski Narodowej”. Uczestniczył w akcji pomocy dla jeńców alianckich. We wrześniu 1940 r., zagrożony aresztowaniem, uciekł do Warszawy. Zaprzysiężony do MWP. Następnie skierowany do Krakowa. Po scaleniu z AK żołnierz dywersji, zastępca dowódcy oddziału partyzanckiego „Szczerbiec” (6 DP AK). Od 1945 r. w Poznaniu, kierownik Dzielnic Poznańskiej MW (maj 1945 – marzec 1946 r.). Aresztowany 11 stycznia 1949 r. Skazany 17 sierpnia 1949 r. wyrokiem WSR w Poznaniu na rok i 6 miesięcy więzienia. Zmarł 9 kwietnia w Poznaniu.

[AIPN, 0185/38]

Peisert Stanisław „Pazur” (1896–1942), ur. 20 października w Jaraczewie, pow. jarociński. Uczestnik powstania wielkopolskiego i wojny polsko-bolszewickiej, podoficer rezerwy WP. Mieszkaniec Poznania, stolarz. Członek BBWR i OZN. W lecie 1940 r. zaprzysiężony do NOB, zorganizował „piątkę” w Dzielnicy Poznań-Wilda. Werbował członków do organizacji, udostępniał swoje mieszkanie na konspiracyjne zebrania. Kolportował „Polskę Narodową”, rozprowadzał bony obligacyjne NOB. Aresztowany przez Gestapo na początku 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 27 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 4 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Pelczyk Antoni „Haler” (1893–1944), ur. 30 listopada w Dziećmierowie, pow. poznański. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. W 1918 r. wstąpił do armii gen. Józefa Hallera. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Podoficer rezerwy WP. Pracownik PKP. Zaprzysiężony do NOB w końcu 1940 r., uczestniczył w kolportowaniu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rawitsch. Skazany 9 czerwca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 6 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, zmarł 31 października w Görchen, filii więzienia w Rawitsch.

[EKW]

Pelczyński Stanisław (1917–?), ur. 17 października w Kórniku, pow. poznański. Szewc. Członek SN, działał także w Straży Porządkowej. Żołnierz NOB w Obwodzie Kórnik „Topola”. Otrzymał „Polską Narodową”. Po rozbiciu NOB, wiosną 1942 r.

zaprzyśiężony do AK. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Zwickau i Rawitsch. Skazany 10 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 5 lat obozu karnego. Wojnę przeżył, pozostał na emigracji.

[EKW]

Pempera, żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/596]

Perz Bronisław (1901–1943), ur. 19 maja w Poznaniu. Ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzyśiężony do NOB w czerwcu 1940 r., żołnierz „piątki” Tadeusza Jakubka (Dzielnica Poznań-Wilda). Płacił składki organizacyjne. Uczestniczył w prowadzeniu nasłuchów radiowych. Brał udział w przygotowaniu tajnego magazynu broni w piwnicy domu Teofili Boguckiej. Po aresztowaniu Kazimierza Walczaka przewidywany do objęcia komendy Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 10 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19222), gdzie zmarł 19 marca.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Perz Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Perz Stanisław „Stan” (1895–1942), ur. 20 marca we Wronkach, pow. szamotulski. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Mieszkaniec Poznania. Ślusarz, zatrudniony na kolei. Zaprzyśiężony do NOB w lecie 1940 r., kierował „piątką” w Wydzielonym Obwodzie Warsztaty Kolejowe. Uczestniczył w szkoleniu wojskowym. Udostępniał swoje mieszkanie na spotkania organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 25 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 23 maja w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Petermann Henryk Józef Wilhelm „Elli” (1916–1941), ur. 7 grudnia w Poznaniu. Absolwent gimnazjum w Poznaniu i Centrum Wyszkozenia Kawalerii w Grudziądzu. Oficer rezerwy WP. Pracownik Ubezpieczalni Społecznej w Poznaniu. Członek SN. Od 1938 r. mieszkaniec Zaniemyśla, pow. średzki. Ochotnik w kampanii wrześnio-

wej 1939 r. Współtwórca NOB, komendant Powiatu Poznań-Wschód. Organizował struktury konspiracyjne na terenie Powiatów Gniezno i Środa oraz wschodniej części Poznańskiego. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, gdzie zmarł 3 kwietnia w wyniku tortur podczas śledztwa.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Pewiński Adam (1897–1942), ur. 22 grudnia w Buku, pow. poznański. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, ranny, dostał się do niewoli amerykańskiej. Zgłosił się do polskiego wojska, podoficer rezerwy. Mieszkaniec Starołąki (obecnie w granicach Poznania). Wykwalifikowany robotnik w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz „piątki” Franciszka Dolaty (Wydzielony Obwód Stomil). Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 6 lat obozu karnego. Osadzony 30 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 10 października.

[EKW]

Pewiński Władysław (1901–1977), ur. 15 czerwca w Opalenicy, pow. grodziski. Powstaniec wielkopolski. Pracownik cukrowni w Opalenicy. Żołnierz NOB w „piątce” Wawrzyna Dakowskiego, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r. Wojnę przeżył. Zmarł 22 lipca w Opalenicy.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*]

Piątek Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Piech (?–1942), aresztowany w sprawie NOB w Stęszewie, pow. poznański. Osadzony w Forcie VII w Posen, gdzie zmarł 22 lutego.

[IPN, Oddziałowa Komisja ŚZpNP w Poznaniu, OKP. S. 9/81]

Piechocki Bronisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Piechota Wincenty, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Piechowiak Edmund, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Piechowiak Marian, żołnierz NOB w „piątce” Wawrzyna Gwoździaka (Dzielnica Poznań-Dębiec).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów); IZ, SN, t. 905]

Piecuch Bolesław Kazimierz (1910–?), ur. 20 lutego w Poznaniu. Tokarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Od maja 1940 r. żołnierz NOB w „piątce” Teofila Muszyńskiego (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymał „Polską Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 28 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 6 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego. Osadzony 10 lipca 1943 r. w więzieniu w Schieratz.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Piekarek Antoni „Kędzierzawy” (1904–1943), ur. 2 czerwca w Krępie, pow. ostrowski, Absolwent gimnazjum w Ostrowie Wlkp. Dziennikarz (m.in. w „Kurierze Ostrowskim” i toruńskiej „Obronie Ludu”). Od 1938 r. urzędnik samorządowy w Ostrowie Wlkp. Członek NPR. Plutonowy rezerwy WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik kolejowy w Ostrowie Wlkp. W końcu 1939 r. zaprzysiężony do TOW (dowódca Rejonu Ostrów-Miasto), następnie scalonej z OJN. Od lata 1941 r. w ZWZ-AK. Wywieziony na roboty przymusowe do Rzeszy, z których uciekł i powrócił do Ostrowa Wlkp. na przełomie lat 1941/1942. Aresztowany przez Gestapo 27 kwietnia 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Dresden. Skazany 11 lutego 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Dresden na karę śmierci. Stracony 30 marca w więzieniu w Dresden.

[EKW]

Piekarski Stanisław, dowódca Rejonu 8 TOW/OJN, drukarz konspiracyjnej gazety „Armia Narodowa” wydawanej w Ostrowie Wlkp.

[AIPN Po, 05/64]

Pieszak Stanisław (1912–1993), mieszkaniec Rogalinka, żołnierz NOB, potem ZWZ-AK w Placówce Puszczykowo.

Pięta, żołnierz NOB w „piątce” Bronisława Piotrowskiego (Dzielnica Poznań-Dębiec). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK, 687/570]

Pięta Edward, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Pięta Józef (1913–?), ur. 27 lutego w Osterfeld (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Kotlarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Od lata 1940 r. żołnierz NOB na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe, otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 6 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego.
[EKW; IZ, SN, t. 905]

Pięta Marceli, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Piganowski, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Pijanowski Józef (1907–?), ur. 17 stycznia w Gryżynie, pow. kościański. Mieszkaniec Poznania. Szewc. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Śródmieście.

[AIPN GK, 74/7]

Pikalik Jan, żołnierz NOB w „piątce” Józefa Przybyły (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Pikalik Paweł, żołnierz NOB w „piątce” Stanisława Grzegorzewicza (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Pilarzewicz, przedwojenny skarbnik SN w Opalenicy, pow. grodziski, zaprzysiężony przez Heliodora Jankiewicza do NOB (Powiat Grodzisk Wlkp).

[AIPN GK, 687/544]

Piłakowski Czesław, żołnierz NOB w Opalenicy, pow. grodziski.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Piłekarek Antoni, żołnierz OJN w pow. kaliskim.

[E. Serwański, *Ostrów Wielkopolski i jego region...*]

Pinkowski Kazimierz (1910–?), ur. 18 lutego w Żninie. Mieszkaniec Poznania. Drogista. Żołnierz NOB w Obwodzie Osiedle Warszawskie („piątka” Jakuba Bierki), zaprzysiężony w czerwcu 1940 r. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem

OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony 14 czerwca 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 31800).

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/569]

Pinkowski Zbigniew, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Pioterek Jan (1903–1943), ur. 14 maja w Kolebkach, pow. koniński. Formierz, zatrudniony w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Przed wojną odbył zasadniczą służbę wojskową w WP. Działacz PCK. Żołnierz NOB w Obwodzie Główna (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 16 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19616), gdzie zmarł 1 kwietnia.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Piotrowiak Witold (1921–1943), ur. 10 października w Graboszewie, pow. wrześniński. Mieszkaniec Pobiedzisk, pow. poznański. Malarz. Żołnierz NOB w „piątce” Seweryna Śniadeckiego (Obwód Główna). Uczestniczył w spotkaniach organizacyjnych, czytaniu „Polski Narodowej” i informacji z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 4 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 14 stycznia.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Piotrowski Bronisław „Wrona” (1921–1943), ur. 19 maja w Poznaniu, absolwent Państwowej Szkoły Technicznej Budowy Dróg i Melioracji w Poznaniu. Członek SN. Junak PW. We wrześniu 1939 r. bezskutecznie szukał przydziału do WP. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik w Heeresbekleidungsamt w Posen. W grudniu 1939 r. zaprzysiężony do NOB. Dowódca „piątki” w Dzielnicy Poznań-Górczyn, następnie Poznań-Dębiec. W swoim miejscu pracy zorganizował kolejną „piątkę”, wraz z którą prowadził działalność sabotażową (niszczenie materiałów na mundury, próba podpalenia magazynów). Kolportował „Polską Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 8 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII, następnie w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen oraz w więzieniach w Berlin-Moabit, Glatz i Breslau. Skazany 3 grudnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 29 stycznia w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/570]

Piotrowski Konrad Tadeusz „Zalew” (1904–1942), ur. 17 września w Poznaniu. Księgowy. Członek SN. Podporucznik rezerwy WP. Uczestnik kampanii wrześniowej, walczył nad Bzurą i w obronie Warszawy, inwalida wojenny. Jesienią 1940 r. wprowadzony do NOB, miał zorganizować jednostkę wojskową. Po aresztowaniach w NOB, wiosną 1941 r. nawiązał kontakt z ZWZ. Aresztowany wkrótce potem w związku z dalszą akcją Gestapo przeciwko NOB. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 13 października 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 15 grudnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW]

Piotrowski Stefan „Weterynarz” (1881–1942), ur. 27 marca w Dziekanowicach, pow. gnieźnieński. Jako uczeń gimnazjum w Trzemesznie działał w tajnym TTZ, za co był represjonowany. Absolwent Królewskiej Wyższej Szkoły Weterynaryjnej w Monachium. Doktorat z medycyny weterynaryjnej uzyskał na UJK we Lwowie. Pracował jako lekarz weterynarii w Dolsku, potem w Poznaniu. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Powstaniec wielkopolski, oficer Wojsk Wielkopolskich. Działacz SN (m.in. prezes na powiat poznański 1931–1935). W l. 1936–1939 prezes Zarządu Okręgowego Zjednoczenia Zawodowego „Praca Polska” w Poznaniu. Działacz społeczny, m.in. w ZHP. Honorowy ławnik Zarządu Miejskiego w Poznaniu (1934–1939). Współorganizator i członek władz ogólnopolskich i wielkopolskich organizacji lekarzy weterynaryjnych. Powołany do Państwowej Rady Weterynaryjnej. Honorowy filister k! Lutyko-Venedya. Współorganizator konspiracyjnego SN, członek kierownictwa NOB. Przedstawiciel SN w konspiracyjnym PSP w Poznaniu, zastępca Głównego Delegata Rządu RP dla ziem wcielonych do Rzeszy. Aresztowany przez Gestapo 29 stycznia 1941 r., osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach: w Warthestadt, Görnitz, Głätz i Berlinie. Skazany 18 grudnia 1941 r. wyrokiem Volksgerichtshof na sesji wyjazdowej w Posen na karę śmierci. Stracony 20 marca w więzieniu Berlin-Plötzensee.

[EKW; IZ, SN, t. 905, zbiory Michała Szulczewskiego]

Plackowski Andrzej (1899–1943), ur. 28 listopada w Skokówku, pow. gostyński. Powstaniec wielkopolski. W latach 1919–1921 służył w WP, walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Ślusarz zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lipcu 1940 r., żołnierz Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Wprowadzał do organizacji nowych żołnierzy. Otrzymywał „Polską Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Ska-

zany 8 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 6 lat obozu karnego. Osadzony 22 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18516), gdzie zmarł 27 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Plebański Zdzisław Stanisław (1921–1943), ur. 2 kwietnia w Poznaniu. Tapicer, zatrudniony w fabryce mebli. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Osiedle Warszawskie (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 14 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 23 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 10 lat obozu karnego. Osadzony 24 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18518), gdzie zmarł 13 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Plewa Władysław „Kopiński”, „Waclaw” (1902–1944), ur. 14 września w Krotoszynie. Odbył zasadniczą służbę wojskową w WP. Podoficer zawodowy żandarmerii. Od listopada 1939 r. współorganizator TOW. Współpracował z OJN w Kaliszu i NOB w Poznaniu w zakresie kontrwywiadu. Po scaleniu z ZWZ-AK był komendantem jednej z placówek w Obwodzie Ostrów Wlkp. W latach 1942–1943 działał w Wojskowej Administracji Zastępczej i kontrwywiadzie IR Ostrów Wlkp. Inspektor WSOP w IR Ostrów Wlkp. Aresztowany 1 czerwca 1944 r. w Litzmannstadt. Osadzony w więzieniu policyjnym w Radegast (dzielnica Litzmannstadt), gdzie zmarł 16 grudnia w wyniku tortur podczas śledztwa.

[AIPN Po, 05/64]

Pludra Ludwik „Bystry” (1901–1980), ur. 8 sierpnia w Lipsku (Niemcy). Członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, ochotnik w powstaniu wielkopolskim. W latach 1923–1935 na emigracji we Francji. Później pracował jako kasjer w Banku Polskim w Poznaniu. Członek SN. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako pomocnicza siła biurowa. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1939 r., żołnierz „piątki” Nikodema Pałasika. Mianowany szefem administracji w sztabie Dzielnicy Poznań-Górczyn. Uczestniczył w akcji wykradzenia książeczek pracy z Arbeitsamtu w Posen. Aresztowany przez Gestapo 11 listopada 1941 r., został zwolniony z braku dowodów winy. Ponownie aresztowany w 1942 r. pod zarzutem nielegalnego handlu. Wojnę przeżył. Zmarł 22 października w Poznaniu.

[EKW]

Plaziński Stanisław „Pinczer” (1890–1942), ur. 6 marca w Poznaniu. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Od 1919 r. w WP, podoficer rezerwy, walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Krawiec. Członek SN. W listopadzie 1939 r. zaprzysiężony do NOB, zastępca komendanta Dzielnicy Poznań-Wilda. Aresztowany przez Gestapo 5 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Glatz. Skazany 8 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 15 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.
[EKW; IZ, SN, t. 905]

Płachta Stanisław (1896–1942), ur. 23 września w Konarskim, pow. śremski. Mieszkaniec Poznania. Kowal, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Żołnierz „piątki” Mariana Pomina (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polską Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 28 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 6 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 12 listopada.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Podlewski Janusz „Konrad” (1897–1977), ur. 20 czerwca w Koźminie, pow. krotoszyński. W latach 1906 i 1907 współorganizator strajku dzieci polskich przeciwko uciskowi germanizacyjnemu. Członek TTZ. W 1916 r. powołany do armii niemieckiej. W listopadzie 1918 r. członek Rady Żołnierskiej na obszar Litwy i Estonii. Powstaniec wielkopolski. Do 1923 r. w WP. Od 1934 r. burmistrz Koźmina. Na początku okupacji niemieckiej był zakładnikiem wojskowym w Krotoszynie. Jesienią 1939 r. zaprzysiężony do TOW, następnie w OJN. Po rozbiciu OJN działał w strukturach ZWZ-AK, od 1941 r. komendant Placówki Koźmin. Aresztowany przez Gestapo 14 lipca 1944 r. Osadzony w obozie karnym w Poggenburg, następnie w więzieniach w Breslau i Wien. W listopadzie 1944 r. osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (nr obozowy 107568) i Gusen. Wojnę przeżył. Zmarł 1 lutego w Koźminie.

[EKW]

Podeszwa Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Pogodziński Roman (1897–1982), ur. 14 lipca w Kobylinie, pow. krotoszyński. Mieszkaniec Międzychodu, radny miasta. Zegarmistrz, złotnik. Powstaniec wielkopolski. Komendant NOB w Powiecie Międzychód. Organizował kolportaż „Polski Narodowej” na swoim terenie, rozprawdzał bony obligacyjne, zbierał składki człon-

kowskie. Uczestniczył w odprawach sztabu w Poznaniu. Po wojnie mieszkał w Kaliszu, gdzie zmarł 23 listopada.

[IZ, SN, t. 889]

Pogorzelski Stanisław (1921–1942), ur. 3 maja w Poznaniu. Członek ZHP. Pracował jako dozorca. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w magazynach Wehrmachtu w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Prowadził działalność wywiadowczą (m.in. ustalał Polaków starających się o wpis na DVL), kolportował „Polskę Narodową”, rozprowadzał bony obligacyjne NOB. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Głätz. Skazany 14 października 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 9 listopada w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Pokojewski Antoni (1921–1942), ur. 2 stycznia w Dobrej. Brat Stanisława. Kołodziej. Żołnierz OJN. Aresztowany w maju 1941 r. Osadzony w więzieniu w Radegast (dzielnica Litzmannstadt), następnie 7 sierpnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 57062), gdzie zmarł 3 listopada.

[P. Kosobudzki, *Przez druty kraty i kajdany...*]

Pokojewski Stanisław (1913–1942), ur. 8 maja w Dobrej. Brat Antoniego. Cieśla. Żołnierz OJN. Aresztowany w maju 1941 r. Osadzony w więzieniu w Radegast (dzielnica Litzmannstadt), następnie 7 sierpnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 57063), gdzie zmarł 3 września.

[P. Kosobudzki, *Przez druty kraty i kajdany...*]

Polaszek Józef Kalasanty „Belek” (1913–1942), ur. 3 lipca w Gostyniu. Absolwent Technikum Budowlanego w Poznaniu. Członek ZHP, junak PW. We wrześniu 1939 r. bezskutecznie próbował zaciągnąć się do WP. W czasie okupacji pracował w tartaku swojego ojca w Gostyniu. Uczestniczył w konspiracyjnej działalności harcerskiej na terenie Gostynia i pow. gostyńskiego. Od stycznia 1940 r. współpracował z NOB, zaprzysiężony w maju 1940 r. Komendant Obwodu w Piaskach, pow. gostyński, prowadził przygotowania do powstania. Kolportował „Polskę Narodową” i ulotki. Aresztowany przez Gestapo 1 lipca 1941 r. Osadzony w więzieniu w Lissa, następnie w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 21 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Pomin Marian (1887–1941), ur. 8 grudnia w w Janowcu, pow. żniński. Komendant „piątki” NOB na terenie Wydzielonego Obwodu Warszaty Kolejowe w Poznaniu. Aresztowany przez Gestapo, zmarł 19 lipca w więzieniu w Warthestad.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Popiela Antoni Józef „Machoń” (1899–1942), ur. 1 stycznia w Wielkim, pow. wrzesiński. Absolwent Seminarium Nauczycielskiego we Wschowie. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, kontuzjowany. Uczestnik powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i wojny polsko-bolszewickiej. Ukończył Szkołę Lotniczą w Dęblinie. Kapitan WP w stanie spoczynku. Pracował jako urzędnik w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Współtwórca NOB, komendant Obwodu Śródka, potem komendant wojskowy NOB w Wielkopolsce (z wyjątkiem Miasta Poznania i pow. poznańskiego). Organizował struktury wojskowe, opracowywał instrukcje, wizytował komórki terenowe. Aresztowany przez Gestapo 11 kwietnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 14 lipca 1942 r. w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332; AIPN GK, 687/589]

Poprawa Alfons (1918–1956), ur. 13 września w Gelsenkirchen (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Krawiec. Zaprzyśiężony do NOB w kwietniu 1940 r., żołnierz „piątki” Józefa Tischlera (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Otrzymywał „Polskę Narodową”, nabywał bony obligacyjne NOB. Aresztowany przez Gestapo 17 marca 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 7 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19619). Wojnę przeżył. Zmarł 13 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Poprawski Stanisław, żołnierz NOB w „piątce” Zygmunta Waliszaka (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Poraziński, komendant Powiatu Grudziądz NOB.

[K. Komorowski, *Konspiracja pomorska 1939–1947...*]

Porwich Antoni (1914–1941), ur. 10 kwietnia w Zajączkowie, pow. szamotulski. Mieszkaniec Głazewa, pow. międzychodzki. Piekarz. Działacz Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” i SN. Organizator NOB w powiatach szamotulskim i międzychodzkiem. Kolportował „Polskę Narodową” i ulotki, rozprawdzał bony obligacyjne

NOB. Aresztowany przez Gestapo w październiku lub listopadzie 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, gdzie zmarł 28 marca w wyniku tortur podczas śledztwa.

[M. Olszewski, *Fort VII...*, błędnie podano nazwisko: Porwik]

Porządny Marian (1912–1943), ur. 25 marca w Poznaniu. Drukarz. Członek SN, działacz KSMM. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Główna (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne, zbierał składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 14 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, potem w więzieniach w Warthestadt, Görlitz, Glatz i Samter. Skazany 1 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 10 lat obozu karnego. Osadzony 22 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18515), gdzie zmarł 20 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Porzyński Leon, urzędnik, zatrudniony w zakładzie ubezpieczeń. Dostarczał odręcznie przepisywane wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych do komórki Ignacego Silskiego.

[AAN, RJM, mf. 24626]

Posłuszny Witold, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Pospieszynski Teodor, żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Śródmieście.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/7]

Pośpieszny Antoni (1885–1945), ur. 3 stycznia w Plewiskach, pow. poznański. Pracował w Dyrekcji Kolei w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Reichsbahndirektion Posen) jako dyspozytor. Prawdopodobnie nie był członkiem NOB, wiedział jednak o kolportażu „Polski Narodowej” i nie doniósł o tym do Gestapo. Aresztowany przez Gestapo 22 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 2 lata obozu karnego. Osadzony m.in. w niemieckim obozie karnym w Poggenburg (od 11 sierpnia do 13 września 1944 r.) i w niemieckim obozie koncentracyjnym Gross-Rosen (1 grudnia 1944 r.), gdzie zmarł 8 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Poterek Jan (1917–1943), ur. 20 czerwca w Główniej (obecnie w granicach Poznania). Mieszkaniec Sarbinowa, pow. poznański. Robotnik rolny. Zaprzysiężony do NOB

latem 1940 r., żołnierz w Obwodzie Główna. Otrzymywał „Polskę Narodową”, ubezpieczał zebrania konspiracyjne w lasach kobylnickich. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19620), gdzie zmarł 25 marca.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Poznański Ludwik, mieszkaniec Opalenicy, pow. grodziski, żołnierz NOB w Powiecie Grodzisk.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120, 230]

Prałat Aleksander, żołnierz TOW/OJN w pow. ostrowskim.

[AIPN Po, 05/64]

Prusak Czesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Przemieniecki Stanisław (1901–1948), ur. 6 kwietnia w Warszawie. Mieszkaniec Winiar (obecnie w granicach Poznania). Ślusarz. Żołnierz NOB w „piątce” Bronisława Sabiniewicza (Obwód Winiary). Po aresztowaniu osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 49030) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8359).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Przepióra Wincenty (1902–1942?), ur. 22 stycznia w Nowej Wsi, pow. poznański. Mieszkaniec Zalasewa, pow. poznański. Czeladnik kowalski. Działał w związkach zawodowych. Prezes Zarządu Koła SN w Zalesewie. Zaprzysiężony do NOB latem 1940 r., komendant „piątki” w Powiecie Poznań-Wschód (w obwodzie dowodzonym przez Pawła Sałenczewa). Prowadził działania wywiadowcze (m.in. ustalał Niemców przejmujących polskie gospodarstwa). Otrzymywał „Polskę Narodową”, zbierał składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, gdzie prawdopodobnie zmarł.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Przybecki Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Przybylski Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Przybylski Stefan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Przybylski Witold (1921–?), ur. 14 maja w Poznaniu. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB latem 1940 r., żołnierz „piątki” Stanisława Pogorzelskiego (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i rozprowadzaniu bonów obligacyjnych NOB. Aresztowany 24 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 19 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na 8 lat obozu karnego. Osadzony 3 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18533).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Przybył Jan (1907–1965), ur. 9 maja w Poznaniu. Mistrz rzeźniczy, prowadził przedsiębiorstwo handlu wyrobami mięsnymi w Poznaniu. Podoficer rezerwy WP. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako kierownik ciężarówki i sprzedawca węgla. Zaprzysiężony do NOB pod koniec 1939 r., żołnierz „piątki” Władysława Pałacza (Dzielnica Poznań-Górczyn). Prowadził rozpoznawanie wywiadowcze obiektów militarnych na terenie swojej dzielnicy. Aresztowany przez Gestapo 10 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 5 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 48728) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8279). Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu, pochowany 9 maja na poznańskim cmentarzu górczyńskim.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Przybył Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Przybył Leon „Wiktor” (1912–1942), ur. 22 stycznia w Swarzędzu, pow. poznański. Zdun. Członek ZHP. Podoficer rezerwy WP. Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r., komendant „piątki” w rejonie dworca kolejowego w Swarzędzu. Prowadził działalność wywiadowczą, kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 29 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Brieg i Samter. Skazany 5 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji

wyjazdowej w Samter na karę śmierci. Stracony 2 czerwca w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Przybył Roch (1870–1941), ur. 12 sierpnia. Żołnierz OJN. Aresztowany przez Gestapo 27 maja 1941 r. Osadzony w więzieniu w Kalisch. Rozstrzelany 6 czerwca wraz z grupą dwudziestu innych więźniów w lesie niedaleko wsi Lis (obecnie część Kalisza).

[AIPN Ld, 496/1, t. 6; AIPN Po, 04/481]

Przybył Stefan (1904–1941), ur. 1 września. Żołnierz OJN. Aresztowany przez Gestapo 27 maja 1941 r. Osadzony w więzieniu w Kalisch. Rozstrzelany 6 czerwca wraz z grupą dwudziestu innych więźniów w lesie niedaleko wsi Lis (obecnie część Kalisza).

[AIPN Ld, 496/1, t. 6; AIPN Po, 04/481; w dokumentach niemieckich data urodzenia 1 września 1897 r.]

Przybyła Józef, komendant „piątki” NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn.

[N. Pałasik, *W służbie...*]

Przybyła Józef „Kropka”, n.o. Jan Stasiński (1912–1942), ur. 1 stycznia w Gelsenkirchen (Niemcy). Od 1920 r. mieszkał w Wolsztynie, potem w Lesznie i Poznaniu. Kupiec. Członek SN, referent organizacyjny w Zarządzie Powiatowym SN w Nowym Tomysłu. Współtwórca NOB i członek ścisłego kierownictwa. Organizował struktury w Szamotułach, Obornikach i Międzychodzie. Kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Glatz i Berlinie. Skazany 18 grudnia 1941 r. wyrokiem Volksgerichtshof na sesji wyjazdowej w Posen na karę śmierci. Stracony 20 marca w więzieniu Berlin-Plötzensee.

[EKW; IZ, SN, t. 889 i 905]

Przybyszewski Henryk (1910–?), ur. 6 grudnia w Swarzędzu, pow. poznański. Mieszkaniec Starołąki (obecnie w granicach Poznania). Ślusarz, zatrudniony w Urzędzie Telegraficznym w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz w Obwodzie Starołąka („piątka” Józefa Przydrygi). Otrzymywał „Polskę Narodową”, przekazywał fundusze na rzecz organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 14 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 5 lat obozu karnego. Osadzony 3 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 46788) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 6358).

[EKW]

Przydryga Józef „Wrzesiński” (1887–1942), ur. 4 września w Czeszewie, pow. wrzesiński. Mieszkaniec Poznania. Mistrz szewski. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., komendant „piątki” na Starołęce, uczestniczył w przygotowaniach do walk powstańczych. Gromadził informacje na temat Polaków zapisujących się na DVL. Kolportował „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Głogau. Skazany 17 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Głogau na karę śmierci. Stracony 15 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; AIPN GK, 165/332]

Przykucki Wincenty, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Puchalski, żołnierz NOB w „piątce” Bronisława Piotrowskiego (Dzielnica Poznań-Dębiec). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki na rzecz organizacji.

[AIPN GK, 687/570]

Pukacki Józef Kazimierz „Wiktor” (1914–1944), ur. 30 stycznia w Wyskoci, pow. kościański. Mieszkaniec Krotoszyna. Absolwent Gimnazjum im. H. Kołłątaja w Krotoszynie i Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP. Podporucznik rezerwy WP. W kampanii wrześniowej 1939 r. walczył w bitwie nad Bzurą, ranny. W listopadzie 1939 r. wrócił do Krotoszyna, pracował jako robotnik. Oficer NOB, od lipca 1941 r. w ZWZ-AK, członek sztabu Obwodu Krotoszyn. Od połowy 1943 r. szef sztabu i zastępca szefa IR Krotoszyn AK. Aresztowany przez Gestapo 8 listopada 1943 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w obozie karnym w Poggenburg, gdzie zmarł 19 lipca w wyniku tortur podczas śledztwa prowadzonego przez Gestapo.

[EKW]

Puławski Maksymilian (1921–1942), ur. 7 grudnia w Poznaniu. Woźnica. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Stefana Mieloszyńskiego (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 6 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 5 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 7 sierpnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Pyszalski Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Pyszalski Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Pyszalski Ludwik, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Pyszalski Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Pytlewski Władysław, żołnierz „piątki” Jana Ratajczaka (Obwód Główna), otrzymał „Polskę Narodową”.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Raczkowski Marian (1924–1943), ur. 11 maja w Poznaniu. Robotnik. Członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Hieronima Hoffmanna (Obwód Chwaliszewo, Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymał „Polskę Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Po aresztowaniu osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthe Stadt. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 4 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 2 września.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Raczyk Ignacy (1900–1943), ur. 9 lipca w Gądkach, pow. poznański. Mieszkaniec Starołęki (obecnie w granicach Poznania). Wulkanizator zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1940 r., żołnierz „piątki” Tadeusza Majewicza na terenie Wydzielonego Obwodu Stomil. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”; płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo wiosną 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 14 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 6 lat obozu karnego. Osadzony 3 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 8 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Radolak Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Rajek Jan, żołnierz TOW/OJN w pow. ostrowskim.

[AIPN Po, 05/64]

Rajewicz Karol (1920–1942), ur. 31 sierpnia w Paczkowie, pow. poznański. Mieszkaniec Swarzędza, pow. poznański. Robotnik, zatrudniony w zakładach HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1940 r., żołnierz „piątki” Tadeusza Szewsa (Obwód Swarzędz). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki. Aresztowany przez Gestapo 31 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 13 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Zmarł 17 października w więzieniu w Warthestadt.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Ratajak Jan (1888–1979), ur. 26 grudnia w Fabianowie (obecnie część Poznania). Woźny. Uczestnik I wojny światowej, w okresie międzywojennym pracował w Rzeźni Miejskiej. Członek Zarządu koła SN Junikowo, później wiceprezes i prezes. Współpracownik NOB. Podczas dekonspiracji organizacji nie został ujawniony. Po wojnie mieszkał w Poznaniu. Pochowany 27 czerwca na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[AIPN Po, 003/100, t. 3]

Ratajczak Antoni (1921–2008), ur. 25 maja w Kórniku, pow. poznański. Brat Stanisława. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Jana Stępniaaka (Obwód Kórnik „Topola”). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 17 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Zwickau i Liegnitz. Skazany 11 czerwca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Liegnitz na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie karnym w Bernau am Chiemsee (Niemcy). Wojnę przeżył. Zmarł 4 czerwca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Ratajczak Edward, żołnierz NOB w „piątce” Wawrzyna Gwoździaka (Dzielnica Poznań-Dębiec).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Ratajczak Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Ratajczak Jakub (1880–1943), ur. 7 lipca w Słopanowie, pow. szamotulski. Robotnik, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Żołnierz NOB od czerwca 1940 r. w „piątce” Mariana Pomina (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony m.in. w Forcie VII w Posen.

Skazany 6 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 15 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Ratajczak Jan (1913–1943), ur. 10 grudnia w Gwiazdowie, pow. poznański. Robotnik rolny zatrudniony w majątku należącym do Niemca. Podoficer rezerwy WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Komendant „piątki” NOB w Powiecie Poznań-Wschód (w obwodzie dowodzonym przez Pawła Sałenczewa). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał składki na rzecz organizacji. Uczestniczył w zebraniach komendantów „piątek” w lasach kobylnickich. Aresztowany przez Gestapo 1 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 28 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18553), gdzie zmarł 5 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN, 2535/121]

Ratajczak Kazimierz (1899–?), ur. 26 października w Rostworowie, pow. poznański. Technik zatrudniony w w Dyrekcji Kolei w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Reichsbahndirektion Posen). Nie należał do NOB, ale znał osoby kolportujące „Polskę Narodową” i nie doniósł o tym do Gestapo. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na rok obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Ratajczak Stanisław (1916–?), ur. 20 lutego w Środzie (obecnie Wielkopolskiej). Brat Antoniego. Mieszkaniec Kórnik, pow. poznański. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Jana Stępniaka (Obwód Kórnik „Topola”). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 17 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Zwickau i Liegnitz. Skazany 11 czerwca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Liegnitz na 6 lat obozu karnego.

[EKW]

Ratajczak Stefan (1913–?), ur. 25 listopada w Ławicy (obecnie w granicach Poznania). Robotnik, zatrudniony w bazie lotniczej w Ławicy. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., żołnierz „piątki” Kazimierza Szali (Obwód Ławica). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 23 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 8 lat obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Ratajczak Teresa (1915–1943), ur. 24 października w Poznaniu. Stenotypistka. Zaprzysiężona do NOB w maju 1940 r. Pracowała w Wydziale Propagandy sztabu NOB. Pisała na matrycach (woskówkach) na maszynie do pisania treść kolejnych numerów „Polski Narodowej” dyktowaną jej przez szefa Wydziału Mariana Frankowskiego. Aresztowana przez Gestapo 27 stycznia 1941 r., osadzona w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazana 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 9 lat obozu karnego. Osadzona w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 28990), gdzie zmarła 12 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Rauhut Roman, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Reich Czesław (1922–?), ur. 27 lutego w Poznaniu. Uczył się zawodu tokarza. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Marcela Cabańskiego (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 13 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 35533) i Flossenburg.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Remelski Jan „Antoni” (1920–1985), ur. 18 listopada w Mącznikach, pow. ostrowski. Uczył się w Państwowym Instytucie Sztuk Plastycznych w Poznaniu. Od listopada 1939 r. działał w OJN w Nowych Skalmierzycach, pow. ostrowski. Rozwinął pion legalizacji, dla którego wykonywał stemple niemieckich władz administracyjnych. Utrzymywał kontakty ze strukturami wywiadu OJN-NOW. Na początku 1941 r. zaprzysiężony do NOW, kontynuował prace legalizacyjne, m.in. wykonywał duplikaty stempli niemieckich władz administracyjnych w miejscowościach od Poznania, przez ziemię konińską, do granicy z GG, a także od Ostrowa Wlkp. do Częstochowy i Radomska (ogółem ok. 230 sztuk stempli). Jesienią 1943 r. wskutek aresztowań utracił kontakty organizacyjne. Od lutego 1944 r. ponownie działał w NOW-AK. Wojnę przeżył. Zmarł 15 września w Poznaniu.

[*W konspiracji wielkopolskiej 1939–1945...*]

Remlein Józef (1909–1942), ur. 19 marca w Poznaniu. Brat Mieczysława. Murarz. Członek SN. Od wiosny 1940 r. współorganizator struktur NOB w Winiarach (obecnie w granicach Poznania). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej” oraz zbiórkę funduszy na cele organizacji i na pomoc społeczną dla ofiar wojny. W październiku 1940 r.

przekazał dorobek organizacyjny nowemu komendantowi NOB w Winiarach, przedwojennemu miejscowemu kierownikowi SN, Antoniemu Kiszewskiemu. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 23 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 15 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w więzieniu Warthestadt, gdzie zmarł 24 listopada.

[EKW; IZ, SN, t. 905, AIPN GK, 687/650]

Remlein Kazimierz (1900–1943), ur. 7 lutego w Poznaniu. Robotnik w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Żołnierz NOB w „piątce” Franciszka Dolaty (Wydzielony Obwód Stomil). Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. i osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 7 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18561), gdzie zmarł 20 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/598]

Remlein Mieczysław (1910–1943), ur. 28 listopada w Poznaniu. Brat Józefa. Stolarz. Od wiosny 1940 r. żołnierz NOB w Obwodzie Winiary. Uczestniczył w tworzeniu struktur organizacyjnych i w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 23 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 23 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 13 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zginął 15 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1 AIPN GK, 687/598]

Reszela Stanisław (1902–?), ur. 9 maja w Promnicach, pow. poznański. Przedstawiciel firm ubezpieczeniowych. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji nie pracował ze względu na stan zdrowia. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Osiedle Warszawskie. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 14 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Oels i Breslau. Skazany 23 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 10 lat obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/569]

Robiński, żołnierz „piątki” Tadeusza Boguszewicza (Dzielnica Poznań-Śródmieście).

[AIPN GK, 74/6]

Rogowski Stanisław, żołnierz OJN w pow. kaliskim.

Rojek Adolf (1913–?), ur. 27 maja w Kępnie. Czeladnik piekarski. Mieszkaniec Poznania. Członek SN. Odbył zasadniczą służbę wojskową w WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej pracował w sklepie należącym do jego żony. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i rozpowszechnianiu wiadomości z nasłuchu radiowego. Płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 12 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestad, następnie 15 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 33927).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Rolle Stanisław Wiktor (1899–1942), ur. 16 marca w Wągrowcu. Mieszkaniec Poznania. Kupiec, przedstawiciel handlowy niemieckiej fabryki szkła Usch. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. W latach 1919–1921 służył w WP (4 Pułk Strzelców Wielkopolskich, potem 58 pp). W czasie okupacji niemieckiej otrzymywał od Narzyńskich biuletyny z wiadomościami z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany 17 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 7 lat ciężkiego więzienia. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 3 listopada.

[AAN, RJM, mf. 24626]

Roszkiewicz Władysław „Róg” (1900–1942), ur. 19 maja w Tomiczkach, pow. poznański. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Podoficer rezerwy WP. Ślusarz-formierz w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1940 r., żołnierz „piątki” technicznej na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe, miał przygotować zapasowe klucze do pojazdów należących do poznańskiego węzła kolejowego na wypadek powstania zbrojnego. Prowadził też działalność sabotażową. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 25 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 23 maja w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Rozmiarzek Franciszek (1901–?), ur. 26 marca w Złotnikach, pow. poznański. Furman. Żołnierz „piątki” Edwarda Szymczaka (Obwód Osiedle Warszawskie), otrzymał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII

w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 3 lata obozu karnego.

[IZ, SN, t. 905]

Rozmiarek Roman (1893–?), ur. 20 lipca w Kamionkach, pow. poznański. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzyśiężony do NOB w lipcu 1940 r. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozpowszechniał wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych, zbierał składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 12 lat obostrzonego obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Roźnowski Walenty, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Rubach Tadeusz (1911–1943), ur. 7 października w Poznaniu. Tapicer. Sympatyk SN. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej pracował w fabryce mebli artystycznych w Poznaniu. Zaprzyśiężony do NOB w maju 1940 r., żołnierz „piątki” Jana Lembicza (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 13 maja.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Rudkowski Zygmunt, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Rusin Antoni „Bogumił” (1915–2010), ur. 12 czerwca w Ksawerowie, pow. koniński. Brat Józefa Tadeusza. Uczył się w Seminarium Nauczycielskim w Słupcy. Działacz SN w Koninie i Kaliszu. Odbył służbę wojskową w Korpusie Ochrony Pogranicza. Podoficer rezerwy WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Jesienią 1939 r. zaprzyśiężony do NOB. Utrzymywał kontakty z OJN. Po rozbiciu NOB przez Gestapo podoficer w Podokręgu Kalisz NOW, rozbudowywał struktury organizacyjne m.in. w Kleczewie i Ślesinie. Od końca 1941 r. kierownik łączności konspiracyjnej w Obwodzie Koło NOW. Przeciwnik scalenia z AK, w styczniu 1943 r. przeszedł do NSZ. Łącznik Podokręgu Kalisz z KG NSZ w Warszawie. Uczestnik powstania warszawskiego.

Po jego upadku powrócił do służby łączności w NSZ. Utrzymywał łączność między strukturami na terenie Kraju Warty i GG. Po wojnie represjonowany. Czasowo przebywał na emigracji. Współorganizator SN po 1989 r. Zmarł 5 stycznia w Warszawie.

[EKW]

Rusin Józef Tadeusz „Miecz” (1917–1942), ur. 20 października w Ksawerowie, pow. koniński. Brat Antoniego. Rolnik. Podoficer rezerwy WP. Uczestnik kampanii wrzesniowej 1939 r. Zaprzysiężony do OJN w końcu 1939 r. Z polecenia komendy OJN/NOB nawiązał łączność z TON w Gnieźnie, pozyskując część tej organizacji dla OJN/NOB. Doprowadził do utworzenia struktur TON w pow. wrzesińskim. Aresztowany przez Gestapo 26 lipca 1941 r. Osadzony w więzieniach w Gnesen, Hohensalza i Posen. Skazany 15 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 2 października w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/657]

Ruszczyński Stefan „Żubr” (1890–1942), ur. 23 maja w Poznaniu. Z zawodu tapicer, w latach międzywojennych pracował jako urzędnik samorządowy. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Podoficer rezerwy WP. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., działał w „piątce” kontrwywiadowczej w Dzielnicy Poznań-Wilda, zbierając m.in. informacje na temat lokalizacji niemieckich jednostek wojskowych. Komendant Obwodu II w tej Dzielnicy, dowodził czterema „piątkami”. Organizował kolportaż „Polski Narodowej” oraz rozprowadzanie bonów obligacyjnych. Aresztowany przez Gestapo 5 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 8 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 15 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Rutkowski Władysław „Witold”, „Włodzimierz” (1897–1973), ur. 12 maja w Kole. Absolwent Gimnazjum im. M. Reja w Warszawie. Absolwent Wydziału Prawa UW. Porucznik rezerwy WP. Mieszkaniec Koła, gdzie prowadził praktykę adwokacką. Działacz Zarządu Powiatowego SN w Kole. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Uczestnik kampanii wrzesniowej, m.in. w walkach nad Bzurą i w obronie Warszawy. W październiku 1939 r. zaprzysiężony do OJN. Utrzymywał też kontakty z NOB w Poznaniu. Po rozbiciu OJN-NOB od 1941 r. oficer organizacyjny w Podokręgu Kalisz NOW (Okręg Poznań). Od listopada 1942 r. w strukturach NSZ. Od jesieni 1943 r. szef adiutantury IZZ NSZ w Warszawie i zastępca komendanta Okręgu X NSZ Poznań. Powstaniec warszawski. Po 1945 r. próbował skutecznie utworzyć struktury Narodowego Zjednoczenia Wojskowego w Wielkopolsce. Zmarł 30 października w Kielcach.

[EKW]

Rybacki Józef, komendant kilku „piątek” w Dzielnicy Poznań-Wilda.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/6]

Rybarczyk Stanisława, żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn, udostępniła swoje mieszkanie dla celów organizacji.

[N. Pałasik, *W służbie...*]

Rybarczyk Stefan (1896–1986), ur. 15 sierpnia w Kwilczu, pow. międzychodzki. Mieszkaniec Grodziska Wlkp. Właściciel stacji benzynowej. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Następnie służył w WP, walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Podoficer rezerwy WP. Działacz SN, członek Zarządu Powiatowego w Grodzisku Wlkp. W NOB od wiosny 1940 r., zastępca komendanta miasta Grodziska Wlkp. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozprowadzał bony obligacyjne. Aresztowany przez Gestapo 25 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na 8 lat obozu karnego. Osadzony 24 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 47383) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 6263). Wojnę przeżył. Zmarł 27 stycznia w Grodzisku Wlkp.

[AIPN GK, 687/544; AIPN Ka, 301/2, t. 5; AIPN GK, 687/544]

Rybicki Jan (1916–1942), ur. 19 marca w Bochum (Niemcy). Absolwent gimnazjum w Bydgoszczy. Działacz organizacji katolickich. Pracował jako urzędnik w Tramwajach Miejskich w Poznaniu. Sympatyk SN. W styczniu 1940 r. zaprzysiężony do NOB, organizator „piątki” w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, rozprowadzał bony obligacyjne, prowadził rozpoznanie wywiadowcze swojego terenu. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na karę śmierci. Stracony 23 maja w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Rybka [być może pseudonim], komendant NOB Obwód Starołęka. Zmarł prawdopodobnie na początku 1941 r. Jego zastępcą, a potem następcą był Tadeusz Majewicz.

[AIPN GK, 74/6]

Rybowiak Stanisław (1907–1943), ur. 1 marca w Rogoźnie, pow. obornicki. Stolarz, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB w 1940 r., komendant „piątki”, podle-

gał kierownictwu Józefa Kaczmarka (Wydzielony Obwód Stomil). Werbował nowych członków do NOB, uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, zbierał składki na rzecz organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 29 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 16 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Ryłko Władysław (1910–1943), ur. 6 lutego w Szadkowicach, pow. opoczyński. Absolwent szkoły technicznej w Radomiu. Pracował jako referent w Dyrekcji PKP w Poznaniu. Porucznik rezerwy WP. Członek SN. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako technik w firmie Herkules w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lipcu 1940 r., należał do „piątki” Bronisława Piotrowskiego (Dzielnica Poznań-Dębiec). Otrzymywał „Polską Narodową” i informacje z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 7 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 19 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Rynarzewski Ignacy, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Ryś Teofil (1909–1942), ur. 30 listopada. Urzędnik. Żołnierz NOB w Jutrosinie, pow. rawicki. Dostarczał komendzie NOB w Poznaniu blankiety Fingerabdruck Ausweise i innych dokumentów pozyskiwanych przez współpracowników organizacji zatrudnionych w Gemeindeamt w Orlahöh. Aresztowany przez Gestapo w lipcu 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, gdzie według relacji świadków miał zginąć rozszarpany przez esesmańskie psy. Akt zgonu wystawiony na podstawie informacji Gestapo podaje datę i przyczynę śmierci: 31 stycznia 1942 r., zapalenie nerek.

[IPN, Oddziałowa Komisja ŚZpNP w Poznaniu, OKP. S. 9/81; AIPN GK, 687/544]

Rzepa Ignacy (1913–1942), ur. 10 października w Zbąszyniu, pow. nowotomyski. Szewc, prowadził własny warsztat. Członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, działacz SN (członek zarządów w Zbąszyniu i Opalenicy, pow. grodziski). Żołnierz NOB od grudnia 1939 r. Organizator struktur w Zbąszyniu, uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, rozprowadzał bony obligacyjne, prowadził akcję pomocy społecznej (m.in. przygotowywanie paczek dla osób aresztowanych). Aresztowany

przez Gestapo 25 września 1941 r., osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 21 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544; AIPN GK, 687/544]

Sabiniewicz Bronisław (1906–1942), ur. 3 września w Poznaniu. Kupiec, właściciel sklepu kolonialnego. Od wiosny 1940 r. żołnierz NOB w Obwodzie Winia-ry, współorganizator struktur organizacyjnych, uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 23 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 23 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 13 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthstadt, gdzie zmarł 28 lipca.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/650]

Sabiniewicz Marcin (1893–1970), ur. 6 listopada w Poznaniu. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do niemieckiej marynarki wojennej. Powstaniec wielkopolski, następnie do 1921 r. służył w WP. Chorąży rezerwy. Robotnik kolejowy. Od jesieni 1940 r. w NOB (Dzielnica Poznań-Górczyn), otrzymywał „Polską Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 11 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 3 lata obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu, pochowany 27 października na poznańskim cmentarzu górczyńskim.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Sadalski Adam (1910–1943), ur. 9 grudnia w Poznaniu. Tokarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., komendant „piątki” na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozpowszechniał wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych, zbierał składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 25 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 10 lat obozu karnego. Osadzony 24 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 28 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Sadowczyk Edward (1903–?), ur. 6 maja w Kolonii (Niemcy). Obuwnik. Członek SN. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik. Żołnierz NOB w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polską Narodową”. Aresztowany 29 kwietnia 1941 r. u przez Gestapo osadzony w Forcie VII

w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony 24 lipca 1942 r. w więzieniu w Wathestad, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 45889) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8365).

[IZ, SN, t. 905]

Sałenczew z d. Kaczmarek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sałenczew Paweł „Jarząb”, „Olszyna” (1894–1942), ur. 10 kwietnia w Charkowie (Ukraina). Pracował w gospodarstwie rodziców. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii rosyjskiej. W 1919 r. zamieszkał w Komornikach, pow. poznański. Podoficer rezerwy WP, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Ślusarz m.in. w HCP, następnie woźny w Urzędzie Gminy Swarzędz. Na początku okupacji niemieckiej zamieszkał w Sarbinowie, pow. poznański. Pracował dorywczo jako robotnik rolny. Zaprzysiężony do NOB w czerwcu 1940 r., komendant Obwodu w Powiecie Poznań-Wschód, prowadził prace organizacyjne (sformował „piątki” w jedenastu miejscowościach) i szkoleniowe. Kolportował „Polskę Narodową”, rozprowadzał bony obligacyjne. Rozwinął działania wywiadowcze, m.in. ustalając posterunki policji niemieckiej na swoim terenie. Aresztowany przez Gestapo 28 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 28 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 28 czerwca w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Sandecki Kazimierz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sas Jan (1911–1942), ur. 3 września w Ickern (Niemcy). Robotnik rolny. Mieszkaniec Katarzynki, pow. poznański. Zaprzysiężony do NOB latem 1940 r., komendant „piątki” w Powiecie Poznań-Wschód. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, zbierał składki na rzecz organizacji. Aresztowany 1 lutego 1941 r. przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 28 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 9 lat obozu karnego. Osadzony 12 czerwca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 17 lipca.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN, 2535/121]

Sawala Wojciech (1884–1941), ur. 11 kwietnia. Przedwojenny urzędnik wojskowy, żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Wilda. Zginął 23 maja w Forcie VII w Posen.

[AIPN, 3055/438; AIPN GK, 74/7]

Sawicki Antoni, dowódca Rejonu 4 TOW/OJN w pow. ostrowskim.

[AIPN Po, 05/64]

Schilf Czesław „Jeleń” (1895–1976), ur. 8 lipca w Grodzisku Wlkp. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Podporucznik rezerwy WP. Członek BBWR. Działacz społeczny. Pracował jako księgowy w Fundacji „Zakłady Kórnickie” w Kórniku. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako księgowy w tartaku w Gądkach, pow. poznański. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r. Członek sztabu Powiatu Środa odpowiedzialny za sprawy zaopatrzenia i akcję pomocy społecznej. Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 27 września 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Zwickau i Bautzen. Skazany 31 maja 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Bautzen na 7 lat obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 23 lipca w Poznaniu.

[EKW]

Schiller Karol, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Schneider Bruno „Zawiślański” (1913–1942), ur. 2 kwietnia w Poznaniu. Absolwent Gimnazjum im. Bergera w Poznaniu. Student UP. Plutonowy podchorąży rezerwy WP. Uczestnik kampanii wrześniowej, m.in. walczył nad Bzurą i w obronie Warszawy. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako konduktor w Tramwajach Miejskich. Współtwórca NOB, od jesieni 1939 r. organizował struktury konspiracyjne w Ostrowie Wlkp., Kępnie i Krotoszynie. Inspektor na terenie południowej Wielkopolski, komendant Dzielnic Poznań-Jeżyce. Aresztowany przez Gestapo w grudniu 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Elbing, Rawitsch i przy ul. Młyńskiej w Posen. Zmarł 7 kwietnia w wyniku tortur zadanych podczas śledztwa i nabytej w więzieniu gruźlicy.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Schneider Jadwiga, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Schneider Leszek „Miś”, „Kojot”, n.o. Stachowski (1922–2017), ur. 17 kwietnia w Minikowie (obecnie w granicach Poznania). Rolnik. Członek ZHP i ZS. Podoficer NOB w Obwodzie Starołęka. Kolportował „Polskę Narodową”. W czerwcu 1941 r. zbiegł przed aresztowaniem na teren GG. Podoficer AK w Obwodzie Miechów (w par-

tyzantce i oddziale Kedywu). Uczestnik akcji „Burza” w ramach NSZ-AK. Po wkroczeniu Armii Czerwonej nie ujawnił się. Po wojnie wrócił do Minikowa. Zmarł 8 marca w Poznaniu.

[EKW]

Schulz, członek sztabu Powiatu Grudziądz NOB

[K. Komorowski, *Konspiracja pomorska 1939-1947...*, s. 162]

Schulz, żołnierz „piątki” Józefa Boni (Obwód Opalenica) w pow. grodziskim.

[AIPN GK, 687/544]

Schütz Stanisław (1886–1944), ur. 12 kwietnia w Kórniku, pow. poznański. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Właściciel zakładu fryzjerskiego w Kórniku. Żołnierz NOB (Obwód Kórnik „Topola”), uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki na rzecz organizacji. Po rozbiciu NOB, wiosną 1942 r. zaprzysiężony do AK. Aresztowany przez Gestapo 17 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Zwickau i Liegnitz. Skazany 11 czerwca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Liegnitz na 5 lat obozu karnego. Zmarł w niemieckim obozie pracy Dieburg-Eich nad Renem.

[EKW]

Schwarz Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sekretarczyk Florian (1911–1943), ur. 27 kwietnia w Naramowicach (obecnie w granicach Poznania). Mieszkaniec Ławicy (obecnie w granicach Poznania), gdzie prowadził własny warsztat obuwniczy. Żołnierz NOB od lata 1940 r. w „piątce” Kazimierza Szali (Obwód Ławica). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 23 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 8 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 7 października.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Sekulski Leon, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sekura Kazimierz „Łysy” (1907–1942), ur. 4 stycznia. Mieszkaniec Turku. Lakiernik. Sekretarz powiatowy SN (1934 r.). Współorganizator OJN, inspektor

powiatowy w Turku. Udostępnił swoje mieszkanie na konspiracyjne spotkania i narady. Organizował kolportaż prasy podziemnej wydawanej w Kaliszu i Poznaniu. Zorganizował komórkę odpowiedzialną za niesienie pomocy osobom poszukiwanym przez Gestapo. Kolportował na ten cel bony firmowane przez OJN. Aresztowany przez Gestapo w kwietniu 1941 r. Rozstrzelany 20 marca w publicznej egzekucji w Görnau.

[„Dziś za jednego Niemca śmierć poniesie 50 Polaków”]

Sękowski Zygmunt (1912–1981), ur. 14 sierpnia w Środzie (obecnie Wielkopolskiej) i tam zamieszkały. Czeladnik krawiecki. Sympatyk SN. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Augustyna Brauna. Aresztowany przez Gestapo 17 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Zwickau i Liegnitz. Skazany 11 czerwca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Liegnitz na 5 lat obozu karnego. Osadzony 20 czerwca 1943 r. w więzieniu w Rawitsch, w którym przebywał do 19 stycznia 1945 r., następnie ewakuowany na teren Rzeszy do obozu w Waldheim (Niemcy). Zwolniony 7 maja 1945 r. Po wojnie mieszkał w Środzie Wlkp., gdzie zmarł 7 sierpnia.

[EKW; w dokumentach niemieckich Senkowski]

Siejak Franciszek (1910–1942), ur. 2 października w Kobylnicy, pow. poznański. Instalator. Zaprzysiężony do NOB w pierwszej połowie 1940 r., żołnierz „piątki” Stanisława Wiśniewskiego (Obwód Główna). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 9 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 5 lat obozu karnego. Osadzony 15 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 11 lipca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Siejak Józef (1887–1942), ur. 23 marca w Rosnowie, pow. poznański. Mieszkaniec Poznania. Młynarz. Żołnierz NOB. Aresztowany 22 maja 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 27 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Siekierski [Stanisław?], żołnierz NOB w Obwodzie Pobiedziska, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Sielawski Leon, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sielecki Ludwik, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Siemiątkowski Edmund (1900–1943), ur. 8 października w Gnieźnie. Mieszkaniec Poznania. Kupiec. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako poborca podatkowy. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., organizował „piątkę” w Obwodzie Winiary. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo z 23 na 24 kwietnia 1941 r., osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 10 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Sieradzki, żołnierz NOB w „piątce” Bolesława Siwochy, Obwód Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymał „Polską Narodową”, płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK, 687/516]

Sieradzki Jakub, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sierszulski Władysław (1900–1943), ur. 22 czerwca w Poznaniu. Czeladnik stolarski, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., żołnierz „piątki” Zygmunta Jankowskiego (Wydzielony Obwód Stomil). Aresztowany przez Gestapo 14 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 4 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 9 lutego.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Sierszyński Stanisław „Wojciech” (1897–1990), ur. 12 września w Mogilnie. Kupiec, prezes Związku Kupców i Przemysłowców Samochodowych na Ziemiach Zachodnich. Współpracownik Oddziału II Sztabu Generalnego WP. Członek sieci dywersji pozarfrontowej TOK. Od 1940 r. w NOB w Poznaniu. W NOW kierownik struktur wywiadowczych na terenie Poznania. Po utworzeniu NSZ oficer IZZ. Od 1943 r. przekazany do współpracy z wywiadem KG AK „Lombard”. W październiku 1943 r. aresztowany w Poznaniu. Osadzony w Forcie VII w Posen i w obozie karnym w Poggenburg. Po zakończeniu śledztwa wysłany 13 grudnia 1944 r. na podstawie wyroku Polizeistandge-

richt STAPO Posen przy Staatspolizeileitstelle Posen do niemieckiego obozu koncentracyjnego Mauthausen (nr obozowy 113354). Po wojnie zamieszkał w Szwecji. Zmarł 15 kwietnia na wyspie Lidingö. Pochowany na cmentarzu katolickim w Sztokholmie.
[AIPN, 01069/743]

Sikora Alojzy „Smok” (1898–1942), ur. 19 października w Czmońcu, pow. śrem-ski. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej (odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy). Od 1919 r. służył w WP, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Podoficer rezerwy WP. Członek SN. Pracował jako węglarz. Mieszkaniec Minikowa (obecnie w granicach Poznania). Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., komendant „piątki” w Minikowie. Kolportował „Polskę Narodową”, prowadził działalność wywiadowczą i przygotowania do walk powstańczych na Starołęce. Aresztowany przez Gestapo 13 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Zwickau i Glogau. Skazany 17 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Glogau na karę śmierci. Stracony 15 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; AIPN GK, 165/332]

Sikorski Alojzy [Alfred?], żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sikorski Józefat (1905–1942), ur. 25 listopada w Kostrzynie Wlkp., pow. poznański. Absolwent Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu i Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP. Działacz organizacji młodzieży akademickiej (delegat studentów UP na VII Zjazd Ogólnopolski Polskiej Młodzieży Akademickiej), członek korporacji „Posnania”, kierował Poznańskim Kołem Międzykorporacyjnym. Urzędnik bankowy. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., kierował Wydziałem Spraw Gospodarczych w sztabie organizacji. Aresztowany przez Gestapo 12 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen, następnie w więzieniach w Oels i Berlinie. Skazany 18 grudnia 1941 r. wyrokiem Volksgerichtshof na sesji wyjazdowej w Posen na karę śmierci. Stracony 20 marca w więzieniu Berlin-Plötzensee.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Silska Mieczysława (1921–?), ur. 1 stycznia w Strzelnie, pow. mogileński. Córka Ignacego. Współpracowniczka komórki prowadzącej nasłuch zagranicznych stacji radiowych i opracowującej biuletyny z wiadomościami radiowymi dla redakcji „Polski Narodowej” i „Zerwiemy Pęta”, przepisywała na maszynie spływające z różnych źródeł informacje. Zbiegła przed aresztowaniem w październiku 1940 r.

[AAN, RJM, mf. 24626]

Silski Henryk, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Silski Ignacy (1892–1941), ur. 27 lipca w Strzelnie, pow. mogileński. Ojciec Mieczysławy. Mieszkaniec Poznania. Urzędnik, inspektor zatrudniony w Zakładzie Ubezpieczeń „Polonia”, przejętym w czasie okupacji przez Niemców. Od listopada 1939 r. słuchał regularnie zagranicznych audycji radiowych, korzystając z ukrywanego we własnym mieszkaniu odbiornika. Wiadomości rozpowszechniał najpierw ustnie, później w formie biuletynów sporządzanych na maszynie do pisania. Zorganizował przy współpracy Edmunda Narzyńskiego i Emilii Klimaszewskiej komórki prowadzące nasłuchy radiowe i opracowujące na ich podstawie biuletyny z wiadomościami. Korzystały z nich redakcje „Polski Narodowej” i „Zerwiemy Pęta”. Aresztowany 4 października 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na karę śmierci. Stracony 18 listopada w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen.

[AAN, RJM, mf. 24626]

Sitko Karol Henryk (1918–2012), ur. 15 października w Poznaniu. Drukarz. Żołnierz NOB od maja 1940 r. w „piątce” Edmunda Suchorskiego. Otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Wartehstadt. Skazany 10 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 47431) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 6757). Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu, pochowany 10 stycznia na poznańskim cmentarzu Miłostowo.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Siwocha Bolesław (1911–1943), ur. 21 marca w Mzurkach, pow. piotrkowski. Brat Stanisława. Mieszkaniec Poznania. Tokarz. Podoficer zawodowy WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., m.in. nad Bzurą i w obronie twierdzy Modlin. W czasie okupacji zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzyśiężony do NOB w lipcu 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej” i rozpowszechniał wiadomości z nasłuchu radiowego, zbierał składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 1 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 1 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 10 lat obozu karnego. Osadzony 22 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 7 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/516]

Siwocha Stanisław (1907–1943), ur. 2 marca w Majdanach, pow. piotrkowski. Brat Bolesława. Mieszkaniec Poznania. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Bolesława Siwochy w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji i na prowadzoną przez NOB akcję pomocy społecznej. Aresztowany przez Gestapo 7 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 6 lat obozu karnego. Osadzony 15 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 13 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Skarbek Maria z d. Stępa „Szarotka” (1902–1992), ur. 10 lipca w Śremie. Nauczycielka, do 1939 r. pracowała w szkole powszechnej w Czersku. Instruktor ZHP. W czasie okupacji niemieckiej mieszkała w Śremie. W grudniu 1939 r. zaprzysiężona do NOB przez Wacława Adamskiego. Od połowy 1941 r. w ZWZ. Pracowała w dziale legalizacji. Uczestniczyła w powielaniu i kolportażu gazетки „Orzeł Biały”. Prowadziła tajne nauczanie i akcję pomocy społecznej. Uniknęła aresztowania w czasie dekonspiracji organizacji. Po wojnie zamieszkała w Ostrowiecznie, pow. śremski, gdzie pracowała jako nauczycielka. Zmarła 7 lutego.

[J. Jankowiak, *Skarbek Maria* [w:] *Słownik biograficzny Śremu*]

Skibiński Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Skibiński Wojciech (1894–1980), ur. 19 marca w Słupowie, pow. szubiński. Mieszkaniec Żabikowa, pow. poznański. Ślusarz. Powstaniec wielkopolski. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., komendant „piątki” na terenie Żabikowa. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 23 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 22 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen, Mittelbau-Dora i Buchenwald. Po wojnie pracował w Poznaniu. Zmarł 6 sierpnia w Luboniu.

[EKW, błędnie podano imię: Wacław; IZ, SN, t. 905]

Sklepik Franciszek (1921–1990), ur. 26 marca w Gądkach, pow. poznański. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik rolny w Dachowej, pow. poznański. Żołnierz NOB w Obwodzie Kórnik „Topola”. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rawitsch. Skazany 10 lipca

1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 5 lat obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 16 marca.

[EKW]

Skotarczyk Józef (1908–?), ur. 22 lutego w Utracie, pow. jarociński. Mieszkaniec Chocicz, pow. jarociński. Robotnik, zatrudniony w betoniarni w Gądkach, pow. poznański. Żołnierz NOB w Obwodzie Kórnik „Topola”, płacił składki organizacyjne. Od grudnia 1941 r. uczestniczył w kolportażu konspiracyjnego pisma „Dla Ciebie Polsko”. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Zwickau i Rawitsch. Skazany 9 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 5 lat obozu karnego.

[EKW]

Skrzypczak Franciszek (1907–?), ur. 19 sierpnia w Dręczewie, pow. gostyński. Mieszkaniec Kórnik, pow. poznański. Pracownik poczty, w czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako kierowca ciągnika. Żołnierz NOB w Obwodzie Kórnik „Topola”. Od wiosny 1942 r. w AK. Otrzymał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rawitsch. Skazany 10 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 5 lat obozu karnego.

[AIPN GK, 74/10]

Skrzypczak Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Skrzypczak Stanisław „Supel” (1910–1969), ur. 21 października w Swarzędzu, pow. poznański. Mistrz stolarski. Podoficer rezerwy WP. Członek KSMM. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1940 r., żołnierz „piątki” Mieczysława Łoży. Otrzymał „Polskę Narodową” i „Dla Ciebie Polsko”. Aresztowany przez Gestapo w styczniu 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthstadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (nr obozowy 46145) i Gusen. Wojnę przeżył. Zmarł 13 października.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 918/7]

Skrzypczak Teofil (1901–1942), ur. 9 kwietnia w Poznaniu. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Starszy sierżant WP. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. Współorganizator NOB w pow. kościańskim. Prowadził działal-

ność wywiadowczą, informacyjną i propagandową (kolportaż „Polski Narodowej”). Aresztowany przez Gestapo 16 października 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 21 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej. Kawaler Krzyża Virtuti Militari V klasy.

[AIPN GK, 74/6 AIPN GK, 687/544]

Skrzypczyński Kazimierz, przedwojenny kierownik powiatowy SN w Inowrocławiu, inspektor Rejonu NOB obejmującego Inowrocław miasto i powiat oraz połowę pow. mogileńskiego z miastami Mogilno i Strzelno.

[AIPN Ld, 1/208]

Skweres Jan „Słowik” (1919–1942), ur. 27 listopada w Poznaniu. Ukończył szkołę handlową. Urzędnik biurowy. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w grudniu 1939 r., zorganizował dziewięć „piątek” w Dzielnicy Poznań-Śródmieście, którymi osobiście dowodził. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozprowadzał bony obligacyjne. Rozpoznawał wywiadowczo posterunki policyjne na swoim terenie. Uczestniczył w rozmowach scaleniowych z ZWZ, ale do tej organizacji nie wstąpił. Aresztowany przez Gestapo wiosną 1941 r., osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen oraz w więzieniu w Oels. Skazany 27 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 4 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Skweres Wincenty (1906–1943), ur. 13 czerwca w Poznaniu. Kupiec. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Stanisława Reszeli (Obwód Osiedle Warszawskie). Otrzymał „Polską Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 15 stycznia.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Skrzypczyński Tadeusz, członek sztabu Powiatu Inowrocław NOB (Okręg Kujawski).

[K. Komorowski, *Polityka i walka...*]

Słabolepszy Feliks (1913–1988), ur. 20 maja w Bieganowie, pow. średzki. Robotnik, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Podoficer rezerwy WP. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 r. Dostał się do niewoli sowieckiej, zwolniony,

powrócił do Poznania na początku 1940 r. W czasie okupacji niemieckiej pracował nadal w Warsztatach Kolejowych. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r. Kierował „piątką” na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Kolportował „Polskę Narodową”, rozprowadzał bony obligacyjne. Brał udział w naradach dotyczących planu opanowania Reichsbahndirektion Posen podczas zbrojnego powstania przeciw Niemcom. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 25 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 15 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 14 marca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 45885) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 6610). Wojnę przeżył. Zmarł 2 listopada.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Sławiński Marian „Ułan” (1900–1942), ur. 8 kwietnia w Łodzi, pow. poznański. Absolwent Seminarium Nauczycielskiego w Poznaniu. Powstaniec wielkopolski. Odbił zasadniczą służbę wojskową w WP. Członek SN i OWP. Pracował początkowo jako nauczyciel, następnie urzędnik w Zarządzie Miasta Poznania i w Starostwie Powiatowym w Chodzieży. We wrześniu 1939 r. był członkiem Straży Obywatelskiej w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., objął komendę dwóch „piątek” w Dzielnicy Poznań-Łazarz. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozprowadzał bony obligacyjne NOB. Aresztowany przez Gestapo 20 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 24 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 23 maja w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Sławiński Edmund „Zygmunt” (1898–?), ur. 28 października w Sulmierzycach, pow. krotoszyński. Fryzjer. Powstaniec wielkopolski, sierżant WP. Żołnierz OJN w Placówce Szczypiorno. Po rozbiciu tej organizacji działał w strukturach NOW, następnie AK. Aresztowany przez Gestapo w październiku 1943 r. Więziony w Litzmannstadt. Osadzony 1 marca 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 54360).

[W konspiracji wielkopolskiej 1939–1945...]

Sławiński Stefan „Młot”, „Kapusta” (1896–1942), ur. 24 sierpnia w Skrzypnej, pow. jarociński. Kowal. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Po wojnie mieszkaniec Poznania, pracownik Warsztatów Kolejowych. Zaprzysiężony do NOB w sierpniu 1940 r., objął komendę dwóch „piątek” na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”

i pozyskiwaniu funduszy dla organizacji. Prowadził szkolenie wojskowe kierowników „piątek” NOB m. in. do walk powstańczych (np. taktyka walk ulicznych). Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthestadt i Oels. Skazany 25 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 23 maja w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Smolanowicz Albin „Mewa” (1913–1941), ur. 27 sierpnia w Poznaniu. Absolwent szkoły ogrodniczej, pracował w ogrodnictwie swojego ojca. Junak PW. Członek SN. W kampanii wrześniowej 1939 r. walczył jako ochotnik w obronie Warszawy. Zaprzysiężony do NOB w grudniu 1939 r., zastępca komendanta, a od czerwca 1940 r. komendant Dzielniczy Poznań-Górczyn. Udostępnił zabudowania ogrodnictwa na lokal kontaktowy, magazyn, kwatery dla osób ukrywających się przed policją. Uczestniczył w akcji wykradzenia książeczek pracy z Arbeitsamtu w Posen. Współpracował z o. Julianem Mirochną i Hieronimem Szybowiczem w odbudowie organizacji po aresztowaniach z przełomu lat 1940/1941. Objął wtedy funkcję komendanta NOB na Miasto Poznań. Na początku marca 1941 r. aresztowany przez Gestapo. 12 marca popełnił samobójstwo w areszcie Gestapo w Domu Żołnierza, by nie zdradzić w śledztwie tajemnic organizacyjnych.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Smolanowicz Rozalia (1902–?), ur. 2 września w Poznaniu. Siostra Albina. Zaprzysiężona do NOB w grudniu 1939 r., łączniczka sztabu Dzielniczy Poznań-Górczyn, kolporterka „Polski Narodowej”.

[N. Pałasik, *W służbie...*]

Smolarek Edmund (1915–1942), ur. 27 lipca. Ślusarz. Żołnierz NOB w Dzielniczy Poznań-Wilda. Nie dożył wyroku OLG Posen 17 sierpnia 1942 r.

[IZ, SN, t. 905].

Smolarek Franciszek „Zbych”, n.o. Piechowiak (1915–1942), ur. 25 listopada w Poznaniu. Uczył się w Gimnazjum im. Bergera w Poznaniu. Pracował jako urzędnik w Zakładzie Ubezpieczeń. Podoficer rezerwy WP. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1939 r., komendant Dzielniczy Poznań-Śródmieście. Współpracował z Henrykiem Petermannem przy organizowaniu struktur NOB w powiatach śremskim i średzkim. Po rozbięciu organizacji w wyniku aresztowań z przełomu lat 1940/1941 uczestniczył w jej odbudowie, współpracując z o. Julianem Mirochną i Hieronimem Szybowiczem. Objął komendę Wydziału Łączności Konspiracyjnej w sztabie NOB

oraz czasowo kierownictwo Rejonu nr 1 (Poznań). Zorganizował redakcję i drukarnię „Polski Narodowej” w leśniczówce Drapałka I k. Kórnik. Brał udział w rozmowach scaleniowych z ZWZ. Zaprzysiężony do ZWZ latem 1941 r., objął funkcję p.o. komendanta Obwodu nr 3 w IR Poznań-Miasto. Aresztowany przez Gestapo 4 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 17 grudnia w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; AIPN GK, 165/332]

Smoliński Zbigniew, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Snadny, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sobański Tadeusz, „Tadeusz Turkowski” (1907–1942), ur. 4 lutego w Turku. Kupiec. Komendant powiatowy OJN w Kaliszu. Przekazał książeczkę czekową i gazetkę OJN Władysławowi Junory. Aresztowany przez Gestapo 12 kwietnia 1941 r. Przewieziony do więzienia w Litzmannstadt 31 lipca 1941 r. Rozstrzelany 20 marca w publicznej egzekucji w Görnau.

[„Dziś za jednego Niemca śmierć poniesie 50 Polaków”...]

Sobczak Antoni „Stolarczyk”, „Jerzy”, n.o. Jan Grzmot (1919–1997), ur. 13 czerwca w Kolonii (Niemcy). Od 1921 r. mieszkaniec Ostrowa Wlkp. Absolwent Państwowego Gimnazjum w Ostrowie Wlkp. Podporucznik rezerwy WP. Uczestniczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Na przełomie października i listopada 1939 r. wstąpił do TOW. W początkach 1940 r. został komendantem OJN na pow. ostrowski. Wydawał pismo „Armia Narodowa”. Po rozbiciu OJN/NOB działał w NOW, a od 1942 r. w AK. Pod koniec 1943 r. mianowany szefem IR Nowy Tomyśl z siedzibą w Grodzisku Wlkp. Aresztowany przez Gestapo wiosną 1943 r. w Ostrowie Wlkp. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Auschwitz i Neuengamme. Wojnę przeżył. Zmarł w Czarnkowie 26 lutego.

[EKW]

Sobczak Bronisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sobczak Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sobczak Henryk (1918–?), ur. 23 marca w Berlinie. Czeladnik cukierniczy. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Wilda. Kolportował „Polskę Narodową”, zbierał fundusze na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo prawdopodobnie 18 października 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 27 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthe-stadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 48227) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8143).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Sobczak Józef, dowódca placówki TOW/OJN w Sadowie.

[AIPN Po, 05/64]

Sobczak Kazimierz „Świsł” (1902–1942), ur. 27 stycznia w Marcinkowie Dolnym, pow. zniński. Mieszkaniec Poznania. Ślusarz-tokarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1940 r. Uczestniczył w kursie komendantów „piątek” NOB oraz w szkoleniach wojskowych prowadzonych na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Otrzymał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 25 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 23 maja w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Sobczak Mieczysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sobczak Stefan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sobecki Izydor (1910–1966), ur. 12 kwietnia w Padniewku, pow. mogileński. Przed wojną studiował medycynę. Dowódca kompanii sanitarnej Powiatu Inowrocław NOB. Aresztowany przez Gestapo jesienią 1943 r. Osadzony w Staatspolizei-stelle Hohensalza – Übergangslager, następnie w Forcie VII w Posen, a od 28 lipca 1944 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 81542). Wojnę przeżył.

[L. Dombek, A. Nowicki, *Tajne organizacje wojskowe w Inowrocławiu...*]

Sobecki Tadeusz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sobkowiak Alojzy (1910–1974), ur. 23 czerwca we Wronkach, pow. szamotulski. Monter. Sympatyk NOB, otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. pod zarzutem niedoniesienia o działalności NOB. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 28 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 2 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Gross-Rosen i Flossenbürg. Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu, pochowany 1 października na poznańskim cmentarzu górczyńskim.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/555]

Sokołowski Franciszek (1893–1942), ur. 21 września w Kotlinie, pow. jarociński. Mieszkaniec Poznania. Pielęgniarski. Żołnierz NOB w Obwodzie Winiary („piątka” Edmunda Siemiątkowskiego), otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany 10 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 10 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Sołecki, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sołtysiak Józef „Wir” (1910–1942), ur. 7 lutego w Wirach, pow. poznański. Murarz. Członek Straży Porządkowej SN. Wprowadzony do NOB na początku 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Wilda. Uczestniczył w zorganizowaniu powielarni „Polski Narodowej” w piwnicy domu swoich rodziców przy ul. Dolna Wilda, zbudował tam także ukryty magazyn, w którym przechowywano broń i amunicję organizacji. Współpracował w prowadzeniu nasłuchu radiowego dla redakcji „Polski Narodowej”; pomagał przy powielaniu pisma. Uczestniczył w rozpoznaniu wywiadowczym niemieckich instytucji, obiektów wojskowych i posterunków policji na terenie Wildy. Aresztowany przez Gestapo w kwietniu 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Warthestadt, Brieg i Oels. Skazany 27 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 4 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Sosiński Edmund, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sowa Tadeusz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Späth Edward (1921–1942), ur. 22 września w Poznaniu. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Hieronima Hoffmanna (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 16 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 18 grudnia.

[IZ, SN, t. 905]

Spychała Kazimierz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Spychała Mieczysław (1922–1943), ur. 19 listopada w Poznaniu. Pomocnik ślusarza, zatrudniony w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Członek KSMM. Zaprzysiężony do NOB w czerwcu 1940 r., żołnierz „piątki” Edmunda Paprzyckiego (Obwód Główna w Dzielnicy Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 14 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 7 kwietnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Spyra Józef (1911–1997), ur. 8 grudnia w Zabrze. Mieszkaniec Poznania. Ogrodnik. Sekretarz Zarządu koła SN Junikowo. Współpracownik NOB. Podczas dekonspiracji organizacji nie został ujawniony. Po wojnie mieszkał w Poznaniu. Pochowany 20 października na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[AIPN Po, 003/100, t. 3]

Sroka Czesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sroka Roman (1902–?), ur. 1 marca w Poznaniu. Rolnik. Odbił zasadniczą służbę wojskową w WP. Wójt gminy Gołęczewo, pow. poznański. Od maja 1940 r. mieszkał w Poznaniu, pracował w gospodarstwie swojego szwagra Władysława Palacza. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Górczyn. Prowadził wraz z Palaczem punkt kontaktowy dla kurierów NOB, kolportował „Polskę Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 8 lat obozu kar-

nego. Osadzony w więzieniu w Warthestad, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (8 marca 1943 r., nr obozowy 44524) i Gusen (12 marca 1943 r., nr obozowy 10844).

[EKW, błędnie podano imię: Władysław; IZ, SN, t. 905]

Stachecki Bernard (1910–1945), ur. 10 kwietnia w Gnieźnie. Kupiec. Członek komendy Powiatu Gniezno, łącznik z komendą NOB Dzielnicy Zachodniej w Poznaniu. Aresztowany 22 sierpnia 1941 r. Osadzony 5 lutego 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18739), gdzie zmarł 2 lutego.

[Teczka Zenona Ciemniejewskiego; *Gniezno i ziemia gnieźnieńska...*]

Stachowiak Czesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Stachowiak Kazimierz (1887–1942), ur. 19 lutego w Bonikowie, pow. kościański. Ksiądz katolicki (święcenia kapłańskie otrzymał 30 stycznia 1910 r.). Proboszcz parafii Przenajświętszej Trójcy w Stęszewie, pow. poznański, wizytator nauki religii w szkołach powszechnych rejonu stęszewskiego. Współpracownik NOB, brał udział w zaprzysięganiu żołnierzy i w naradach kierownictwa NOB w Stęszewie, kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 6 października 1941 r. w ramach masowej akcji eksterminacji polskiego duchowieństwa w Kraju Warty. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie 30 października 1941 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Dachau (nr obozowy 28253). Wysłany 12 sierpnia 1942 r. w tzw. transporcie inwalidów do Ośrodka Eutanazyjnego w zamku Hartheim k. Linzu, gdzie zginął w komorze gazowej.

[W. Jacewicz, J. Woś, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską...*; IPN, Okręgowa Komisja ŚZpNP w Poznaniu, OKP. S. 9/81]

Stachowiak Piotr, żołnierz NOB w „piątce” Józefa Przybyły (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Stachowiak Piotr, rolnik, wywłaszczony przez Niemców, pracował jako parobek u Niemca. Żołnierz NOB w Terespotockich, pow. grodziski, w „piątce” Wawrzyna Dakowskiego, prowadził kolportaż „Polski Narodowej.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*]

Stachowiak Sylwester, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Stankowski, mieszkaniec Lwówka, pow. grodziski. Żołnierz NOB, zaprzysiężony przez Bronisława Śmierchalskiego, komendanta Obwodu Lwówek.

[AIPN GK, 687/544]

Stankowski Marian (1920–1942), ur. 13 lipca w Poznaniu. Mechanik, zatrudniony w warsztatach 3 pułku lotniczego w Poznaniu. W czasie kampanii wrześniowej 1939 r. ewakuowany wraz z pułkiem na wschodnie tereny Polski. Powrócił do Poznania w maju 1940 r. Zatrudniony jako mechanik w Zakładach Telefunken. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., żołnierz „piątki” Kazimierza Juji. Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo w lutym 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 9 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 29 maja.

[IZ, SN, t. 905]

Stasiak Roman, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Staszewski Józef, robotnik. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce, współpracownik Wydziału Propagandy sztabu NOB udostępniał swoje mieszkanie na druk „Polski Narodowej”.

[IZ, SN, t. 905; AIPN Ld, 1/208]

Stawiak Roman, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Stecula Helena (1904–1943), ur. 26 grudnia w Kaliszu. Mieszkanka Poznania. Absolwentka Szkoły Artystycznej w Poznaniu. Asystentka techniczna, zatrudniona w Instytucie Patologii, a w czasie okupacji niemieckiej w Szpitalu Miejskim. Otrzymywała od Narzyńskich biuletyny z wiadomościami z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowana przez Gestapo 17 kwietnia 1941 r. Osadzona w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazana 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 5 lat ciężkiego więzienia. Osadzona w więzieniu w Fordonie k. Bromberg, następnie 15 stycznia 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 292850), gdzie zmarła 2 marca.

[AAN, RJM, mf. 24626]

Stefaniak, organizator „piątki” NOB na Piątkowie (obecnie w granicach Poznania). Kolportował „Polskę Narodową”.

[AIPN GK, 687/598]

Stefaniak Adam (1901–1943), ur. 10 grudnia w Szreniawie, pow. poznański. Robotnik w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz na terenie Wydzielonego Obwodu Stomil. Otrzymywał „Polskę Narodową” i informacje z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 7 lat obozu karnego. Osadzony 30 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18745), gdzie zmarł 14 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Stefaniak Marian, komendant „piątki” NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn.

[N. Pałasik, *W służbie...*]

Stefański, n.o. Bedyński, żołnierz NOB w „piątce” Ludwika Chudziaka (Obwód Świerczewo-Żabikowo).

[AIPN GK, 74/5]

Stefański Jan (1919–?), ur. 18 października w Żydowie, pow. poznański. Ślusarz, zatrudniony w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Jarosława Czajki (Dzielnica Poznań-Wilda). Zorganizował własną „piątkę”. Kolportował „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 10 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19208).

[EKW, błędnie podano imię: Stefan; IZ, SN, t. 905]

Stefański Roman, „Roch”, „Henryk” (1917-1998), ur. 10 lutego w Poznaniu, absolwent Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu, redaktor pisma „Orlęta” (organ NOG), ekonomista. Przed wojną zatrudniony w Zakładzie Ubezpieczeń Wzajemnych. Jesienią 1939 r. zaprzysiężony do organizacji „Ojczyzna”, jednocześnie opiekował się konspiracyjną grupą młodzieży gimnazjalnej związanej z NOB (należeli do niej m.in. Witold Józwiak i Jan Pazoła). Uczestniczył w akcji informacyjnej dla jeńców

francuskich oraz w zdobyciu powielacza dla redakcji „Polski Narodowej”. W styczniu 1941 r., zagrożony aresztowaniem, przedostał się do GG. Kierował Wydziałem Technicznym „Ojczyzny” i Biura Zachodniego Delegatury Rządu na Kraj. Po wojnie pracował na kierowniczych stanowiskach w spółdzielczości. Należał do Stronnictwa Demokratycznego. Zmarł w Warszawie 6 stycznia.

[Relacje Romana Stefańskiego i Witolda Józwiaka (zbiory Aleksandry Pietrowicz)]
[IZ, SN, t. 905]

Stefański Stanisław, żołnierz NOB w „piątce” Stanisława Karpika (Dzielnica Poznań-Górczyn), otrzymywał informacje z „Polski Narodowej”.

[AIPN GK, 687/544]

Stefański Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Stelmaszyk Jan (1911–1942), ur. 3 października w Gostyniu. Stolarz, zatrudniony w Wodociągach Miejskich w Poznaniu. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1940 r. (Obwód Winiary). Uczestniczył w rozpoznaniu obiektów wojskowych i administracji cywilnej okupanta oraz sporządzaniu listy Niemców znęcających się nad Polakami. Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 7 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, gdzie zmarł 31 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Stencel Marian (1922–2012), ur. 24 marca w Poznaniu. W 1939 r. zdał małą maturę w Gimnazjum im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu. Walczył jako ochotnik w kampanii wrześniowej 1939 r., m.in. w bitwie pod Kockiem. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik, m.in. w DWM. Jesienią 1939 r. wprowadzony do młodzieżowej grupy konspiracyjnej związanej z NOB, kierowanej przez Lecha Masłowskiego. Po jej dekonspiracji jesienią 1940 r. stracił kontakt z podziemnymi działaczami. W 1946 r. zdał maturę i podjął studia chemiczne na UP. Od maja do sierpnia 1945 r. był członkiem konspiracyjnej grupy ODB, kierowanej przez Stanisława Mierzwińskiego, następnie współpracował z konspiracyjną MW oraz z siatką wywiadowczą kierowaną przez Władysława Borowca. W 1948 r. związał się z NRO. Aresztowany 11 stycznia 1949 r. przez WUBP w Poznaniu. Skazany 19 września 1949 r. wyrokiem WSR w Poznaniu na 12 lat więzienia. Osadzony w zakładzie karnym we Wronkach (gdzie przebywał do 24 maja 1956 r.). Po zwolnie-

niu ukończył studia i uzyskał stopień doktora chemii na UP. Kierował laboratorium biochemicznym Poznańskiej Hodowli Roślin. Działal społecznie. Zmarł 8 marca w Poznaniu.

[AIPN, 01236/797; AIPN Po, 04/1113; relacje Mariana Stencła (zbiory Aleksandry Pietrowicz)]

Stengert Jan Tomasz „Siwy” (1897–1968), ur. 21 grudnia w Zaniemyślu, pow. średzki. Uczył się w Seminarium Nauczycielskim we Wschowie. W czasie I wojny światowej powołany do armii niemieckiej, dosłużył się stopnia podoficerskiego. Powstaniec wielkopolski. Major WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., ciężko ranny, inwalida wojenny, zwolniony z niewoli niemieckiej. Zamieszkał w Kaliszu. Zaprzysiężony do OJN na przełomie maja i czerwca 1940 r. przez o. Juliana Mirochnę. Był doradcą wojskowym OJN/NOB. Aresztowany przez Gestapo 1 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, zwolniony 4 kwietnia 1941 r. Po zwolnieniu pracował w centrali młynów kaliskich w Kalisch. Ponownie aresztowany przez Gestapo 7 marca 1942 r. Osadzony w więzieniu w Kalisch. Po zwolnieniu, we wrześniu 1942 r. skierowany do pracy w niemieckiej firmie wulkanizacyjnej w Breslau. Po wojnie działacz ZBoWiD. Zmarł w Poznaniu 4 listopada.

[IZ, SN, t. 905; AIPN Wr, 024/40, t. 4]

Stepczyński Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Sterna Jan (1890–1942), ur. 27 maja w Dłużynie, pow. kościański. Rybak. Mieszkaniec Strykowa, pow. poznański, dzierżawca jeziora strykowskiego. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, odznaczony Krzyżem Żelaznym II klasy. Powstaniec wielkopolski, działacz społeczny (m.in. założyciel Towarzystwa Robotników Polskich w Strykowie). Żołnierz NOB w Obwodzie Stęszew. Współpracował z dr. Klemensem Gorzyńskim w akcji pomocy społecznej dla uwięzionych i ich rodzin, a także dla wysiedlonych do GG. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 7 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, gdzie zmarł 1 lutego, rzekomo na zapalenie opon mózgowych.

[IPN, Oddziałowa Komisja ŚZpNP w Poznaniu, OKP. S. 9/81]

Sternałówna Jadwiga, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Stępnik Jan „Kos” (1914–1943), ur. 6 października w Bninie, pow. śremski.

322 Absolwent szkoły wydziałowej w Poznaniu. Pracował jako księgowy w wójtostwie

w Kórniku, pow. poznański. We wrześniu 1939 r. członek Straży Obywatelskiej w Kórniku. W czasie okupacji pracował w Urzędzie Gminnym w Kórniku. Zaprzyśiężony do NOB w kwietniu 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Kórnik „Topola”. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, rozprowadzał bony obligacyjne. Zdobycwał w Urzędzie Gminy formularze dokumentów do celów legalizacyjnych NOB (np. zezwolenia na podróże, przepustki). Po scaleniu z AK, od kwietnia 1942 r. żołnierz Placówki w Kórniku. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rawitsch. Skazany 11 czerwca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Liegnitz na karę śmierci. Stracony 7 lipca w więzieniu w Rawitsch.

[EKW]

Stęszewski Stanisław (1884–?), ur. 21 września w Stęszewie, pow. poznański. Ślusarz. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Mieszkaniec Poznania. Zatrudniony w Warsztatach Kolejowych jako kierownik jednego z działów, także w czasie okupacji niemieckiej. Prawdopodobnie nie należał do NOB, wiedział jednak o działalności członków organizacji na terenie Warsztatów Kolejowych, o kolportażu „Polski Narodowej” i zbieraniu składek. Aresztowany przez Gestapo 28 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na rok obozu karnego za niezłożenie donosu do Gestapo.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Stranc Tadeusz „Topola” (1913–1998), komendant „piątki” NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn. Dostarczał blankiety Fingerabdruck Ausweise.

[N. Pałasik, *W służbie...*]

Streng, żołnierz NOB w „piątce” Wacława Borowczyka (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Otrzymał „Polską Narodową”.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/596]

Strojny Kazimierz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Stróżyński Franciszek (1916–1943), ur. 25 grudnia w Płaczkowie, pow. rawicki. Malarz, zatrudniony w niemieckiej firmie w Poznaniu. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Wilda. Uczestniczył w zdobywaniu lub kupowaniu oryginalnych niemieckich dokumentów (pozwolenia na poróżowanie, dokumenty stwierdzające tożsamość itp.) do celów legalizacyjnych. Aresztowany przez Gestapo w lecie 1941 r.

Skazany 12 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 7 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19650), gdzie zmarł 20 lutego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Strugarek Stanisław Michał (1900–1950), ur. 20 kwietnia w Garaszewie (obecnie w granicach Poznania). Mieszkaniec Poznania. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r., żołnierz „piątki” Wincentego Borowicza (Wydzielony Obwód Stomil), płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 6 lat obozu karnego. Osadzony 10 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 47058) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 6867). Wojnę przeżył. Zmarł 8 kwietnia w Poznaniu.

[EKW]

Strużyński Stanisław (1914–1942), ur. 24 kwietnia w Minikowie (obecnie w granicach Poznania). Mieszkaniec Czapur, pow. poznański. Robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Żołnierz NOB w „piątce” Kazimierza Czarneckiego (Wydzielony Obwód Stomil). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 6 lat obozu karnego. Osadzony 10 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 18760), gdzie zmarł 23 grudnia.

[AIPN GK, 165/156, t. 1]

Strzałkowski Antoni „Anglik” (1905–1942), ur. 7 sierpnia w Newcastle (Anglia). Od 1928 r. mieszkaniec Poznania. Złotnik. W czasie okupacji niemieckiej pracował w pralni, zajmował się też szmuglem. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., współpracował z grupą sabotażową Antoniego Kopaszewskiego, działającą na terenie Heeresbekleidungsamt w Posen. Od lata 1940 r. żołnierz ZWZ. Łącznik szefa IR Poznań-Miasto mjr. Stefana Łukowicza. Aresztowany przez Gestapo 23 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 21 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN, 687/544]

Strzelczyk Antoni „Kazik”, „Jarża” (1900–1942), ur. 28 stycznia w Strzemieszycach (obecnie w granicach Dąbrowy Górniczej). Członek tajnego skautingu, ochotnik w Legionach Polskich, walczył w wojnie polsko-bolszewickiej, uczestnik trzeciego powstania śląskiego. Porucznik rezerwy WP. Działacz ZS. Od 1936 r. mieszkaniec Kalisza, prowadził Hurtownię Spożywczo-Kolonialną. Członek SN, kierownik Wydziału Gospodarczego Okręgu SN w Kaliszu. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Na początku października 1939 r. utworzył w Kaliszu organizację konspiracyjną OJN, która szybko objęła swoim zasięgiem wschodnią i południową Wielkopolskę. Na początku 1940 r. NOB nawiązała kontakt z OJN, doprowadzając stopniowo do podporządkowania się struktur OJN Armii Narodowej. Osaczony przez Gestapo 26 lutego 1941 r. w lokalu konspiracyjnym w Kaliszu stawiał zbrojny opór i wydostał się z kotła. Dotarł nielegalnie na teren GG, do Częstochowy, gdzie zginął w walce z Gestapo, prawdopodobnie 13 września.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Strzelczyk Franciszek (1900–?), ur. 1 października w Hamborn (Niemcy). Cieśla, zatrudniony w firmie budowlanej w Poznaniu. W latach 1919–1923 służył w WP. Prawdopodobnie nie należał do NOB, utrzymywał jednak kontakty z Kazimierzem Adamczewskim, komendantem „piątki” NOB w Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthe-stadt. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 2 lata obozu karnego za niepowiadomienie Gestapo o działalności NOB. Osadzony w więzieniu w Warthe-stadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Gross-Rosen i Buchenwald.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Strzelecki Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Strzelecki Józef (1914–1942), ur. 9 lutego w Strzelnie, pow. mogileński. Pracownik handlowy. Członek Wielkopolskiego Towarzystwa Śpiewaczego. Żołnierz NOB od października 1940 r. (Dzielnica Poznań-Wilda). Udostępniał swoje mieszkanie na spotkania organizacyjne, udzielał schronienia Alfredowi Wojciechowskiemu (komendantowi Dzielnicy Poznań-Wilda), otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthe-stadt. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 9 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 18 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Strzelecki Zygmunt (1905–?), ur. 11 stycznia w Piątnicach, pow. mogileński. Mieszkaniec Poznania. Rzeźnik. Przypuszczalnie nie należał do NOB, znał jednak osoby działające w tej organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 3 lata obozu karnego za niezadenuncjowanie żołnierzy NOB do Gestapo.
[EKW; IZ, SN, t. 905]

Strzyski [Szczymski?] **Antoni**, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Studziński Antoni „Żubr” (1909–1993), ur. 14 września w Rzędkowie, pow. skiernewicki. Absolwent szkoły mierniczej w Łomży. Od 1937 r. mieszkaniec Konina. Od jesieni 1939 r. członek OJN. Prowadził szkolenie wojskowe i wywiadowcze. Uczestniczył w kolportowaniu prasy konspiracyjnej (m.in. „Polska Narodowa”, „Wielka Polska”). Po rozbiciu OJN wszedł do NOW, komendant Miasta Konina. Przeciwny scaleniu z AK, znalazł się w NSZ. W połowie 1944 r. wywieziony do prac fortyfikacyjnych, na tzw. Einsatz. Wojnę przeżył. Zmarł w Koninie 8 maja.
[EKW]

Styperek Leon (1908–1978), ur. 2 czerwca w Poznaniu. Ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Członek Związku Zawodowego Kolejarzy. Od lata 1940 r. żołnierz NOB w „piątce” Teofila Muszyńskiego (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polską Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 25 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony 24 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 49097) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 6871). Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu, pochowany 17 listopada na poznańskim cmentarzu Junikowo.
[EKW; IZ, SN, t. 905]

Suchorski Edmund „Suchet” (1919–1942), ur. 4 listopada w Poznaniu. Elektromonter. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., komendant pięciu „piątek” w Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Prowadził prace organizacyjne, wywiadowcze i kolportaż „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 27 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 8 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthstadt, gdzie zmarł 17 listopada.

[EKW, błędnie podano imię: Tadeusz; IZ, SN, t. 905]

Surdyk Antoni, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Suszka Gracjan (1906–?), ur. 17 grudnia we Wrześni. Mieszkaniec Poznania. Kupiec, właściciel sklepu spożywczego w Poznaniu, zlikwidowanego przez Niemców w 1940 r. Przypuszczalnie nie był członkiem NOB, ale otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 23 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Gross-Rosen.

[EKW, błędnie podano nazwisko: Szuszka; IZ, SN, t. 905]

Sydow Józef (1877–1942), ur. 18 stycznia w Inowrocławiu. Mieszkaniec Poznania. Kupiec. Właściciel kamienicy czynszowej, którą utracił w czasie okupacji niemieckiej. Podjął wtedy pracę jako robotnik w firmie Hoffmann w Poznaniu. Otrzymywał od Narzyńskich biuletyny z wiadomościami z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 16 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na 5 lat ciężkiego więzienia. Osadzony 10 lipca 1941 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 19 grudnia.

[AAN, RJM, mf. 24626; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Szablewski Walenty, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szafran Roman (1891–2006), ur. 16 stycznia w Jabłkowie, pow. wągrowiecki. Ślusarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Żołnierz NOB od lata 1940 r. (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 3 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Tremessen na 3 lata obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu, pochowany 16 listopada na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Szafrański Józef (1909–1941), ur. 26 lutego w Klettwitz (Niemcy). Brat Władysława. Mieszkaniec Śremu. Członek ZHP. Żołnierz NOB, członek Szarych Szeregów. Zmarł 8 lipca w Śremie na gruźlicę. Gestapo przyszło go aresztować, gdy już nie żył.

[M. Stasiak, *Szafrański Józef [w:] Słownik biograficzny Śremu*]

Szafrański Władysław „Brzoza” (1910–1944), ur. 5 maja w Klettwitz (Niemcy). Brat Józefa. Mieszkaniec Śremu. Ogrodnik. Instruktor ZHP, członek Komendy Hufca Męskiego w Śremie. We wrześniu 1939 r. w Pogotowiu Wojennym Harcerzy. Żołnierz NOB w Śremie, uczestniczył w kolportażu prasy, nasłuchach radiowych i akcji pomocy społecznej. Organizator konspiracyjnego harcerstwa w Śremie. W czasie akcji Gestapo przeciwko konspiracji śremskiej w 1941 r. zdołał się ukryć. Aresztowany przez Gestapo 18 czerwca 1943 r. w czasie akcji przeciwko AK i Szarym Szeregom. Osadzony w Forcie VII w Posen. W kwietniu 1944 r. przewieziony do niemieckiego obozu koncentracyjnego Mauthausen, gdzie zginął 14 czerwca.

[M. Stasiak, *Szafrański Władysław* [w:] *Słownik biograficzny Śremu*; EKW]

Szaj Stanisław, żołnierz NOB w „piątce” Władysława Pałacza (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Szala Kazimierz „Młot” (1913–1942), ur. 4 marca w Disteln (Niemcy). Od 1919 r. mieszkał w Poznaniu. Kowal. Podoficer rezerwy WP. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako pomocnik montera. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., zastępca komendanta Obwodu Ławica (Dzielnica Poznań-Jeżyce), dowodził dwiema „piątkami”. Zbierał informacje na temat zamieszkujących teren jego działania przedwojennych polskich oficerów i podoficerów (na wypadek przyszłego powstania). Przeprowadził akcję zdobycia papieru dla powielarni NOB. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i rozprowadzaniu bonów obligacyjnych. Prowadził działalność wywiadowczą w rejonie lotniska na Ławicy, sporządzał plany budynków itp. Aresztowany przez Gestapo 25 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 17 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 15 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Szczepaniak Józef „Wilk”, „Sęp” (1909–1943), ur. 25 czerwca w Dziecmierowie, pow. poznański. Brat Władysława. Absolwent gimnazjum w Kórniku. Pracował w Pszczynie i Cieszynie, m.in. jako laborant w laboratorium mikrobiologicznym. Odbył służbę wojskową w Korpusie Ochrony Pogranicza. Od 1936 r. student UJ w Krakowie. Na początku okupacji zamieszkał w Dziecmierowie i rozpoczął działalność konspiracyjną w rejonie Kórnika. Na początku 1940 r. zaprzysiężony do NOB, zorganizował redakcję, drukarnię i kolportaż pism „Biuletyn Radiowy”, „Polska Narodowa” oraz „Bóg i Ojczyzna”. Jego grupa gromadziła broń, rozwijała akcję pomocy społecznej, wywiad, szkolenie wojskowe. W leśniczówce Drapałka I powstała skrzynka kontaktowa dla łączności komendy NOB w Poznaniu ze strukturami w Kaliszu

i kierownictwem SN w Warszawie. W grudniu 1940 r. objął komendę nad powiatami śremskim, średzkim i częściowo jarocińskim. Po rozbiciu NOB przez Gestapo przeszedł w kwietniu 1942 r. z podległymi sobie strukturami do AK (IR Środa Wlkp.). Aresztowany przez Gestapo 26 września 1942 r., osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 31 maja 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Bautzen na karę śmierci. Stracony 8 lipca w więzieniu w Dresden.

[EKW]

Szczepaniak Tadeusz (1912–1997), ur. 20 sierpnia w Janowie, pow. średzki. Praktykant leśny, od 1938 r. sekretarz Fundacji „Zakłady Kórnickie”. W czasie okupacji niemieckiej leśnik w Leśnictwie Drapałka I k. Kórnik (pow. poznański). Prowadził składnicę drewna w Gądkach, pow. poznański. Zaprzysiężony do NOB w zimie 1941 r., żołnierz „piątki” Józefa Śwignia (Obwód Kórnik „Topola”). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Zwickau i Rawitsch. Skazany 10 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 8 lat obozu karnego. Wojnę przeżył. Powrócił do pracy w leśnictwie.

[EKW]

Szczepaniak Władysław (1913–1943), ur. 13 maja w Dziecmierowie, pow. poznański. Brat Józefa. W czasie okupacji pracował jako ogrodnik w Dziecmierowie. Żołnierz NOB w Powiecie Środa, współpracownik swojego brata. Aresztowany przez Gestapo jesienią 1942 r. Zmarł 6 marca w Forcie VII w Posen w wyniku tortur podczas śledztwa (w oficjalnym akcie zgonu jako przyczynę podano zapalenie płuc).

[M. Olszewski, *Fort VII...*]

Szczepański Franciszek (1899–1943), ur. 20 stycznia w Szczytnikach, pow. gnieźnieński. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej, potem w WP, walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Ślusarz i kowal, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r., komendant „piątki” na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, zbierał fundusze na cele organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 25 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 15 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 29 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Szcześniak Ignacy, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szelągowicz Jan (1910–1942), ur. 15 czerwca w Gladbeck (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Kierowca, przed wojną zatrudniony w poznańskim urzędzie pocztowym. Członek SN. Żołnierz NOB w „piątce” Bronisława Napieralskiego (Obwód Winiary). Otrzymywał „Polskę Narodową”, ukrywał aparat radiowy, na którym słuchał audycji radia zagranicznego, by następnie przekazywać uzyskane informacje. Aresztowany przez Gestapo z 23 na 24 kwietnia 1941 r. i osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 24 czerwca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 20 grudnia.

[EKW, błędnie podano nazwisko: Szelągowski; IZ, SN, t. 905]

Szepski, żołnierz NOB w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto).
[AIPN GK, 74/5]

Szepski Sławomir, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Szews Tadeusz, komendant „piątki” NOB na terenie Swarzędza, nie był aresztowany (został wysiedlony do GG, prawdopodobnie w styczniu 1941 r.).

[AIPN GK, 74/7]

Szlachetka [w niemieckich dokumentach: Schlachetka] **Marian** „Ryś”, „Siekiera” (1914–1942), ur. 6 stycznia w Poznaniu. Ukończył cztery klasy gimnazjum, potem wyuczył się zawodu ślusarza. Pracował jako mistrz ślusarski w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Podoficer rezerwy WP. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., komendant czterech „piątek” w Dzielnicy Poznań-Wilda. Prowadził prace organizacyjne i wywiadowcze (rozpoznanie obiektów o znaczeniu militarnym). Opiekował się lokalem kontaktowym w sklepie Teofili Boguckiej przy ul. Dolna Wilda oraz umieszczonymi w piwnicy tego domu drukarnią „Polski Narodowej” i magazynem. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, rozprawdzał bony obligacyjne NOB. Aresztowany przez Gestapo 5 stycznia 1941 r., osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Brieg. Skazany 8 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sejsji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 15 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Szłapka Bolesław, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Szoppe [Schöpe?], zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Jeżyce, w „piątce” Henryka Kantorskiego.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/4]

Szpicgard Sylwester, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szubera Piotr (1883–1942), ur. 25 lipca w Owińskach, pow. poznański. Powstaniec wielkopolski. Mieszkaniec Starołąki (obecnie w granicach Poznania). Posterunkowy Policji Państwowej w stanie spoczynku. W czasie okupacji pracował jako portier w Posener Gummiwerke. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1940 r., żołnierz „piątki” Teodora Mikołajewskiego (Wydzielony Obwód Stomil). Rozpowszechniał wiadomości z audycji zagranicznych stacji radiowych, których słuchał przez znajdujące się w portierni radio. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 8 lat obozu karnego. Osadzony 20 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 25 grudnia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Szubert Jan (1913–?), ur. 27 maja w Sokołowicach, pow. kościański. Mieszkaniec Poznania. Robotnik. Zaprzysiężony do NOB w pierwszej połowie 1940 r., żołnierz „piątki” Stanisława Wiśniewskiego (Obwód Główna). Otrzymywał „Polską Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 7 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 12 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Szudarek Józef (1888–1943), ur. 29 stycznia w Jabłkówku, pow. wągrowiecki. Robotnik. Mieszkaniec Poznania. Zaprzysiężony do NOB latem 1940 r., żołnierz „piątki” Jana Furmaniaka (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Otrzymywał „Polską Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Po aresztowaniu osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 23 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 8 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 2 kwietnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Szulc, współpracownik NOB, zaopatrywany w „Polskę Narodową” przez Stefana Słowińskiego.

[AIPN GK, 74/4]

Szulc Franciszek, mieszkaniec Urbanowa, pow. grodziski. Żołnierz NOB w „piątce” Wawrzyna Dakowskiego, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”.

[AIPN GK, 878/544]

Szulc Jan, żołnierz NOB w Opalenicy, pow. grodziski.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Szulc Wincenty, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szulgit [Witold?], żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Śródmieście.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/7]

Szumiński Adam (1901–1993), ur. 8 grudnia w Podgaju, pow. średzki. Leśnik, zamieszkały w leśniczówce Czołowo, pow. śremski. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz Obwodu Kórnik „Topola”. Otrzymał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Od wiosny 1942 r. w AK. Aresztowany przez Gestapo 14 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 11 czerwca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Liegnitz na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch. Wojnę przeżył. Zmarł 29 listopada.

[EKW]

Szurczak Konstanty (1904–1942), ur. 23 września w Kaliszu. Mąż Stanisławy. Członek ZHP. Garbarz. Żołnierz OJN i AN, członek redakcji „Jedności Narodowej”. Aresztowany wraz z żoną przez Gestapo 26 lutego 1941 r. Osadzony w więzieniu w Kalisch, następnie w Litzmannstadt. Rozstrzelany 20 marca w publicznej egzekucji w Görnau.

[„Dziś za jednego Niemca śmierć poniesie 50 Polaków”...]

Szurczak Stanisław „Stary wuj” (1922–1942), ur. 30 października w Minikowie, pow. poznański. Zatrudniony jako betoniarz w niemieckiej firmie budowlanej. Zaprzysiężony do NOB w październiku 1940 r., żołnierz „piątki” Józefa Kaczmaraka (Wydzielony Obwód Stomil). Otrzymał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Prowadził rozpoznanie Niemców mieszkających na Starołęce, sporządzając wykazy osób wrogich Polakom. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony

w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 14 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 6 lat obozu karnego. Osadzony 3 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 29 listopada.

[EKW]

Szurczak Stanisława (1909–1984), ur. 8 sierpnia w Kaliszu. Żona Konstantego. Czapniczka. Aresztowana wraz z mężem 26 lutego 1941 r. Osadzona przez Gestapo w więzieniu w Kalisch. Zwolniona z więzienia 15 lipca 1941 r. Wojnę przeżyła.

[AIPN Ld 496/1, t. 6.]

Szwacka Helena (1908–1991), żołnierz NOB w Krotoszynie. Wojnę przeżyła.

[„Rzecz Krotoszyńska” 1991, nr 3]

Szwarc [w niemieckich dokumentach: Schwarz] **Bronisław** „Świerk”, „Burzowski” (1905–1942), ur. 24 sierpnia w Poznaniu. Absolwent Szkoły Wydziałowej im. Działyńskich w Poznaniu i kursu zawodowego w Banku Przemysłowców. Urzędnik w Banku Cukrownictwa w Poznaniu. Piłkarz w Klubie Sportowym „Warta”, następnie lekkoatleta, reprezentant Poznania w ogólnopolskich zawodach lekkoatletycznych. Po zakończeniu kariery sportowej działacz Poznańskiego Okręgu Lekkiej Atletyki. Podoficer rezerwy WP. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r., zbiegł z niewoli niemieckiej. Współorganizator NOB. Od kwietnia 1940 r. komendant Dzielnicy Poznań-Łazarz, bliski współpracownik komendanta Miasta Poznania Stefana Chojnackiego. Rozbudowywał struktury organizacyjne, prowadził odprawy komendantów „piątek”, organizował kolportaż „Polski Narodowej” i zbiórkę funduszy na cele organizacji. Kierował rozpracowaniem wywiadowczym obiektów militarnych i administracji okupanta na swoim terenie. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen oraz w więzieniach w Warthestadt, Brieg i Breslau. Skazany 24 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 23 maja w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Szwarc Piotr, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szwedkowski Edmund (1911–?), ur. 6 listopada w Poznaniu. Urzędnik w Sądzie Grodzkim w Poznaniu. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako robotnik w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Żołnierz „piątki” Feliksa Słabolepszego (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe), otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 19 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzie-

niu w Brieg. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 3 lata obozu karnego.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Szybowski Hieronim Józef „Mecenas” (1908–1942), ur. 29 września w Gnieźnie. Absolwent Gimnazjum im. Bolesława Chrobrego w Gnieźnie oraz Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP. Adwokat. Członek SN. obrońca w procesach politycznych działaczy narodowych. Współorganizator NOB, zastępca komendanta ds. administracji zastępczej. Emisariusz do Łodzi i na Pomorze, gdzie nawiązywał kontakty organizacyjne. Ekspert NOB w sprawach niemieckich przepisów prawnych wprowadzanych na ziemiach wcielonych do III Rzeszy. Po aresztowaniach sztabu NOB na przełomie lat 1940/1941 ukrywał się, jednocześnie współpracując z o. Julianem Mirochną w odbudowie struktur organizacyjnych. Przeciwnik scalenia z ZWZ. W marcu 1941 r. stanął na czele kierownictwa NOB w Poznaniu, współorganizował na nowo druk i kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 4 listopada 1941 r. Zmarł 22 lutego w wyniku tortur podczas śledztwa prowadzonego przez poznańskie Gestapo.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Szydłowski Tadeusz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szyfter Marceli (1899–1942), ur. 22 maja w Stęszewie, pow. poznański. Rzeźnik, prowadził handel bydłem. Skarbnik Zarządu koła SN Stęszew. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako poganiacz bydła w niemieckiej firmie w Żabikowie, pow. poznański. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., kierownik organizacyjny w Obwodzie Stęszew, dowodził trzynastoma „piątkami”, w których służyło 7 podoficerów i 52 żołnierzy WP. Uczestniczył w odprawach komendantów obwodów NOB w Poznaniu. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, rozprowadzał bony obligacyjne. Aresztowany przez Gestapo 14 października 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 21 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN, 687/544]

Szyłkowski Witold, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szymankowicz Bronisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szymański, żołnierz NOB w Antoninku (obecnie w granicach Poznania), w „piątce” Alberta Gościńska.

[AIPN GK, 74/5]

Szymański Czesław (1920–?), ur. 28 czerwca w Poznaniu. Kreslarz. W czasie okupacji zatrudniony w Reichsbahndirektion Posen. Zaprzysiężony do NOB w 1940 r., żołnierz „piątki” Franciszka Grześkowiaka, otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 3 lata obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 22542).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Szymański Herbert (1918–?), ur. 10 kwietnia w Oelsnitz (Niemcy). Tokarz. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz „piątki” Jarosława Czajki. Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki na rzecz organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 10 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; być może tożsamy z Szumański/Szymański Hubert, ur. 4 października 1918 r., zm. 26 października 1943 r. w więzieniu Warthestadt]

Szymański Horst (1920–?), ur. 26 czerwca, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szymański Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szymański Jan „Goyf” (1911–1942), ur. 13 czerwca w Poznaniu. Handlowiec. Podoficer rezerwy WP. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik przy przebudowie Zamku Cesarskiego i budynku przedwojennej dyrekcji Poczty (siedziba Okręgowego Kierownictwa NSDAP w Kraju Warty) w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r., komendant Obwodu Ławica. Rozbudował struktury organizacji, utworzył cztery „piątki”. Organizował kolportaż „Polski Narodowej” i rozprowadzanie bonów obligacyjnych. Aresztowany przez Gestapo 24 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 17 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 15 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/598]

Szymański Longin (1920–2003), ur. 1 kwietnia w Henrysinie, pow. nowodworski. Mieszkaniec Bnina, pow. śremski. Robotnik, zatrudniony w cementowni w Gądkach,

pow. poznański. Żołnierz NOB w Obwodzie Kórnik „Topola”. Od wiosny 1942 r. w AK. Otrzymał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rawitsch. Skazany 10 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 5 lat obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 20 kwietnia.

[EKW]

Szymański Marian „Gryf”, „Cis”, n.o. Marian Ratajczak (1911–?), ur. 20 sierpnia w Kani, pow. ostrowski. Absolwent Szkoły Handlowej w Poznaniu. Działacz SN, m.in. skarbnik w Zarządzie Koła Śródmieście. Członek PZZ. We wrześniu 1939 r. bezskutecznie szukał przydziału wojskowego. Od listopada 1939 r. współorganizator NOB, bliski współpracownik Antoniego Wolniewicza, pierwszy komendant Dzielniczy Poznań-Śródmieście. Zagrożony aresztowaniem, w grudniu 1940 r. przedostał się do GG. Zamieszkał w okolicy Buska, zaprzysiężony do ZWZ-AK, żołnierz Placówki w Chmielniku, pow. kielecki. Po wojnie zamieszkał w Gdańsku.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 49/8]

Szymański Stanisław (1907–?), ur. 10 kwietnia w Ostrowie Wlkp. Kowal, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz „piątki” Stefana Słowińskiego (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymał „Polskę Narodową”, brał udział w spotkaniach organizacyjnych. Aresztowany przez Gestapo 28 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 6 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 46146) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8246).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Szymański Stefan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szymański Wojciech (1889–?), ur. 6 kwietnia w Wirach, pow. poznański. Robotnik kolejowy. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do niemieckiej marynarki wojennej. Po wojnie mieszkał w Poznaniu. Zarabiał na życie jako właściciel karuzeli, a w czasie okupacji niemieckiej jako sprzedawca. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn od 1940 r. („piątka” Władysława Palacza). Uczestniczył w spotkaniach organizacyjnych i w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 21 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthestadt

i przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 7 lat obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/514]

Szyborski Henryk (1919–1941), ur. 9 grudnia. Mieszkaniec Poznania, tokarz, żołnierz NOB. Zmarł w Forcie VII w Posen 30 marca, rzekomo na zapalenie płuc.

[IZ, SN, t. 905; AIPN, 3055/438]

Szyborski Roman, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szymczak, żołnierz „piątki” Seweryna Andrzejewskiego (Obwód Ławica NOB). Otrzymał „Polskę Narodową”.

[AIPN GK, 74/7; AIPN GK, 687/598]

Szymczak Bronisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szymczak Edmund, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szymczak Edward (1908–1943), ur. 8 września w Więckowicach, pow. poznański. Ogrodnik. Członek SN. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., m.in. w obronie Warszawy. W czasie okupacji niemieckiej pracował w niemieckim ogrodnictwie. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Osiedle Warszawskie. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, zbierał fundusze na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 14 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 23 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 10 lat obozu karnego. Osadzony 24 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 29 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/569]

Szymkowiak, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szymura Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szynalski Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Szypułkowski, żołnierz NOB w „piątce” Zdzisława Plebańskiego (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK, 687/569]

Szyszka Janina Wiktoria (1906–1999), ur. 4 grudnia w Poznaniu. Córka Józefa, siostra Zenona. Przedszkolanka. W czasie okupacji niemieckiej pracowała w należącej do brata fabryce wafli. Od końca 1939 r. uczestniczyła w kolportażu „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzona w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazana 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 3 lata obozu karnego. Wojnę przeżyła. Zmarła w Poznaniu, pochowana 23 lutego na poznańskim cmentarzu Junikowo.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Szyszka Józef (1878–?), ur. 12 kwietnia w Weidengut (Wierzbie), pow. Falkenberg (obecnie niemodliński). Ojciec Zenona i Janiny. Cukiernik i kucharz. W czasie okupacji niemieckiej pracował w fabryce wafli należącej do syna. Otrzymywał „Polską Narodową”, uczestniczył w słuchaniu audycji stacji zagranicznych z aparatu radiowego ukrywanego w mieszkaniu rodziny Szyszków. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Szyszka Zenon (1905–1943), ur. 14 listopada w Poznaniu. Syn Józefa, brat Janiny. Cukiernik, właściciel fabryki wafli. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1939 r., żołnierz „piątki” Tadeusza Winklera. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, zbierał fundusze na cele organizacji. Ukrywał aparat radiowy i zorganizował grupę, która regularnie słuchała audycji stacji zagranicznych. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 7 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthstadt, następnie w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 29 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Ślebioda Zbigniew Marian (1925–1976), ur. 7 lutego w Toruniu. Mieszkaniec Poznania. Robotnik. Zaprzysiężony do HP jesienią 1939 r. Uczestniczył w groma-

dzeniu broni i amunicji. Aresztowany przez Gestapo 10 stycznia 1942 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 15 grudnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 5 lat obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 23 marca w Poznaniu.

[AAN, RJM, mf. 24980]

Śledzianowski Feliks, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Śledzińska Ewa, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Śledzińska Władysława (1897–?), ur. 22 czerwca w Gębicach, pow. mogileński. Siostra Jana. Modystka, prowadziła własny zakład w Poznaniu. W mieszkaniu rodzeństwa Śledzińskich odbywały się narady sztabu NOB Dzielnicy Poznań-Wilda. Przechowywana też była maszyna do pisania, używana przez Jana Śledzińskiego, Alfreda Wojciechowskiego i Franciszka Andersza. Kazimiera Michalska i Teresa Matysiak przepisywały na niej informacje z nasłuchu radiowego przeznaczone do wiadomości sztabu i dla redakcji „Polski Narodowej”. Aresztowana przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzona w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazana 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 3 lata obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Śledziński Jan Nepomucen „Ślepy” (1908–1942), ur. 22 marca w Poznaniu. Brat Władysławy. Monter samochodowy. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Wilda, organizował łączność z Komendą Miasta. Od lata 1940 r. pracował w Wydziale Propagandy sztabu NOB, prowadził nasłuchy radiowe i przygotowywał biuletyn radiowy dla redakcji „Polski Narodowej”. Mieszkanie rodzeństwa Śledzińskich było lokalem konspiracyjnym, w którym odbywały się odprawy komendantów sekcji Obwodu Poznań-Wilda. Przechowywano tam maszynę do pisania, używaną przez sztab Dzielnicy Poznań-Wilda oraz zespół redagujący biuletyn z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 6 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Breslau. Skazany 8 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 15 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Śmiałek Zygmunt (1909–1943), ur. 24 kwietnia we Włocławku. Działacz SN we Włocławku (sekretarz Zarządu Miejskiego i kierownik Wydziału Młodych Dzielni-

cy Śródmieście). Zaprzysiężony do NOB jesienią 1941 r. przez J. Górskiego. Otrzymał „Polskę Narodową”. Aresztowany w sierpniu 1942 r. Osadzony w Staatspolizeistelle Hohensalza – Übergangslager, następnie w więzieniach w Zwickau (od 11 listopada 1942 r.) i w Dresden (od lutego 1943 r.). Skazany wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Dresden 11 lutego 1943 r. na karę śmierci. Stracony 30 marca w Dresden.

[B. Ziółkowski, *Polska podziemna na Kujawach Wschodnich i Ziemi Dobrzyńskiej...*; *Drezdeński szafot*]

Śmierzchalski Bronisław „Brona” (1901–1942), ur. 22 lipca w Łęczycach, pow. grodziski. Mieszkaniec Opalenicy, pow. grodziski. Absolwent Szkoły Handlowej w Poznaniu. Pracował jako księgowy w cukrowni w Opalenicy. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Podoficer rezerwy WP. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r. Członek sztabu Powiatu Grodzisk Wlkp., zastępca komendanta odpowiedzialny za sprawy administracyjne, komendant Obwodu Lwówek, pow. grodziski. Organizował akcję pomocy społecznej oraz kolportaż „Polski Narodowej”. Ustalał przebywających na swoim terenie oficerów i podoficerów WP na wypadek wybuchu powstania. Aresztowany przez Gestapo 29 września 1941 r., osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 22 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Śmierzchalski Teofil [według informacji zamieszczonej w wyroku: Filemon], krewny [brat?] Bronisława. Żołnierz NOB w Lwówku, pow. grodziski, prowadził nasłuch zagranicznych stacji radiowych i opracowywał na ich podstawie wiadomości.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120, 125]

Śminkowski [Sminkowski?] **Czesław**, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Śniadecki Seweryn (1896–1943), ur. 28 grudnia w Pobiedziskach, pow. poznański. Stolarz. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Następnie służył w WP, walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Sekretarz Zarządu koła SN Pobiedziska. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., komendant „piątki” w Pobiedziskach (Powiat Poznań-Wschód). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, zbierał fundusze na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 28 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 28 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 5 lat obozu karnego. Osadzony

12 czerwca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 3 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN, 2535/121]

Śniedziewski Tomasz (1903–1943), ur. 30 listopada w Michorzewie, pow. nowotomyski. Monter, zatrudniony w Wodociągach Miejskich w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Bolesława Siwochy (Obwód Chwaliszewo, Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 7 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 5 lat obozu karnego. Osadzony 15 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 27 stycznia.

[EKW, błędnie podano nazwisko: Śniedzierski; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Śródecki Herbert, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Świątek [Henryk?], komendant „piątki” NOB w Dzielnicy Poznań-Śródmiście.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Świątkowski, żołnierz NOB w piątce Maksymiliana Pawłowskiego (Obwód Ławica). Otrzymywał „Polskę Narodową”, płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK, 687/596]

Świątkowski Leon (1908–1941), ur. 10 kwietnia w Poznaniu. Instalator, żołnierz NOB. Zginął 28 lipca w Forcie VII w Posen.

[IZ, SN, t. 905; AIPN, 3055/438]

Świątkowski [w niemieckich dokumentach: Swiatkowski] **Stanisław** (1901–1942), ur. 1 listopada w Szczodrzykowie, pow. śremski. Mieszkaniec Starołęki (obecnie w granicach Poznania). Robotnik. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w lutym 1940 r., żołnierz „piątki” Tadeusza Majewicza, następnie zastępca Majewicza jako komendanta Obwodu Starołęka. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i zbieraniu funduszy na cele organizacji. Brał udział w naradach kierownictwa. Prowadził działalność wywiadowczą. Opracowywał plan mobilizacyjny na wypadek zbrojnego powstania. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 17 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Głogau na karę śmierci. Stracony 15 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[AIPN GK, 165/332]

Świdorski Hieronim, żołnierz OJN w pow. kaliskim.

[E. Serwański, *Ostrów wielkopolski i jego region...*]

Świerczyński Jerzy (1921–1982), ur. 24 marca w Poznaniu. Robotnik. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Stare Miasto. Aresztowany przez Gestapo 30 sierpnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rawitsch. Skazany 15 grudnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 9 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Auschwitz, Buchenwald (nr obozowy 96432) i Sachsenhausen. Wojnę przeżył. Zmarł 21 czerwca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Świerz Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Świętkowiak Leon „Grom”, „Belfer” (1909–1941), ur. 31 marca w Spytkówkach, pow. kościański. Absolwent Państwowego Gimnazjum Klasycznego w Kościanie i Studium Wychowania Fizycznego UP. Nauczyciel WF w Lesznie, Kościanie i Poznaniu. Instruktor ZHP (harc mistrz). Współpracownik pisma „Harcerstwo Polskie”. Podporucznik rezerwy WP, przeszkolony do działań w dywersji pozafrontowej TOK. Współpracownik Oddziału II Sztabu Generalnego WP. Tuż przed wojną na polecenie DOK nr VII koordynował działania Okręgowego Urzędu WF i PW w Poznaniu. Działal w Pogotowiu Wojennym Harcerzy. Członek SN. Od października 1939 r. uczestniczył w organizowaniu struktur konspiracyjnych NOB w środowisku harcerskim, obejmując komendę Harcerstwa Polskiego Miasta Poznania. Rozwijał pracę ideowo-wychowawczą oraz informacyjno-wywiadowczą i sabotażową. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej” i „Zerwiemy Pęta”. Aresztowany przez Gestapo 4 kwietnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniu w Warthestadt. Skazany 21 marca 1941 r. wyrokiem Reichskriegsgericht w Berlinie na karę śmierci. Stracony 20 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; B. Mizera, J. Zielonka, *Harcerski Krzyż...*]

Świgoń Czesława z d. Pelec „Tola” (1907–1995), ur. 22 czerwca w Dziećmierowie, pow. poznański. Żona Józefa. Absolwentka szkoły gospodarczej w Poznaniu. Gospodyni domowa. Zaprzysiężona do NOB na początku 1940 r. (Obwód Kórnik „Topola”). Prowadziła lokal kontaktowy w leśniczówce Drapałka I, uczestniczyła w powielaniu i kolportowaniu prasy konspiracyjnej, była łączniczką, sekretarką i kwatermistrzem. Po rozbiciu NOB, w kwietniu 1942 r. zaprzysiężona do AK. Aresztowana przez Gestapo 27 września 1942 r. Osadzona w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Zwi-ckau i Bautzen. Skazana 31 maja 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej

w Bautzen na 7 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzona w więzieniu w Fordonie k. Bromberg. Wojnę przeżyła. Zmarła 27 maja w Kórniku, pow. poznański.

[EKW]

Świgoń Józef „Lis”, „Świerk” (1903–1943), ur. 11 marca w Pakawiu, pow. szamotulski. Mąż Czesławy. Absolwent Państwowej Szkoły Leśnej w Margoninie. Leśniczy w leśniczówce Drapałka I należącej do Fundacji Kórnickiej. Współorganizator grupy konspiracyjnej, która na początku 1940 r. weszła w skład NOB (Obwód Kórnik „Topola”). Przygotowywał w lesie tajne schowki, w których gromadził broń i amunicję. Organizował wraz z żoną zaopatrzenie w żywność. Udostępniał leśniczówkę na lokal kontaktowy oraz drukarnię podziemnej prasy. Uczestniczył w wydawaniu i kolportowaniu „Polski Narodowej” oraz „Bóg i Ojczyzna”. Po rozbiciu NOB przez Gestapo, od kwietnia 1942 r. żołnierz AK. Aresztowany przez Gestapo 27 września 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Bautzen. Skazany 31 maja 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Bautzen na karę śmierci. Stracony 8 lipca w więzieniu w Dresden.

[EKW]

Tabaka Stefan (1911–1942), ur. 5 sierpnia w Rakowie, pow. wrzesiński. Mieszkaniec Stęszewa, pow. poznański. Cieśla. Działał w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”. Członek Zarządu SN w Stęszewie. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik ciesielski w niemieckiej firmie Paula Dietza. W NOB od maja 1940 r., komendant „piątki” i skarbnik NOB w Obwodzie Stęszew. Kolportował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 7 listopada 1941 r., osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 22 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Tarczewski Franciszek, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Talarczyk, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Tarkowski Kazimierz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Tarnogrodzki Leon (1902–1942), ur. 22 marca w Łopiennie, pow. wągrowiecki. Mieszkaniec Poznania. Kowal. Zatrudniony w Warsztatach Kolejowych. Zaprzysię-

żony do NOB w lipcu 1940 r., żołnierz „piątki” Stanisława Łukowczyka (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe), odpowiedzialny za kolportaż „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 8 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 10 lat obozu karne-go. Osadzony 22 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 30 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Tatarkiewicz [Tatarowski?], komendant NOB w Lesznie

[IZ, SN, t. 887]

Terczewski Rajmund (1901–1943), ur. 13 sierpnia w Poznaniu. Mieszkaniec Miękówka (obecnie Czerwonak), pow. poznański. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Działacz ZHP. Zatrudniony jako ślusarz-mechanik w HCP, później w Zakładach Stomil w Poznaniu. W czasie kampanii wrześniowej 1939 r. dostał się do niewoli niemieckiej, zwolniony w grudniu 1939 r. Powrócił do pracy w Stomilu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz w Wydzielonym Obwodzie Stomil. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 19 sierpnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 5 lat obozu karne-go. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie 11 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18768), gdzie zmarł 19 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Thamm Feliks „Mak”, „Ares” (1911–1942), ur. 19 listopada w Poznaniu. Pracownik biurowy. Członek Klubu Sportowego „Warta” Poznań. Podoficer rezerwy WP. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., komendant sześciu „piątek” w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, rozprowadzał bony obligacyjne NOB. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 16 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Tischler A., żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Tischler Józef (1919–1942), ur. 9 marca. Mieszkaniec Poznania, czeladnik krawiecki. Junak PW. Zaprzysiężony do NOB w lipcu 1940 r., komendant „piątki” w Dzielni-

cy Poznań-Jeżyce. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i zbiórce funduszy na cele organizacji. Prowadził działalność wywiadowczą, ustalając na swoim terenie budynki z wejściami z różnych ulic, obiekty wojskowe i administracji okupanta. Aresztowany przez Gestapo prawdopodobnie w styczniu 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na karę śmierci. Stracony 23 maja w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Toboła Ignacy (1885–1947), ur. 25 lipca w Pierzchnie, pow. poznański. Rolnik z Robakowa, pow. poznański. Powstaniec wielkopolski. Zaprzyśięzony do NOB w styczniu 1941 r., żołnierz w Powiecie Śrem. Otrzymał „Polską Narodową”. Aresztowany 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rawitsch. Skazany 9 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 3 lata obozu karnego. Wojnę przeżył. Zmarł 23 grudnia, pochowany w Tulcach.

[EKW]

Toluch, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Tomaszewski Czesław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Tomaszewski Feliks (1919–1942), ur. 4 sierpnia w Poznaniu. Uczeń szkoły zawodowej. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako mechanik. Zaprzyśięzony do NOB w maju 1940 r., żołnierz „piątki” Zygmunta Woźniaka (Obwód Chwaliszewo, Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymał „Polską Narodową”. Płacił składki na rzecz organizacji. Aresztowany przez Gestapo 7 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 8 lat obozu karnego. Osadzony 15 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 28 października.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/516]

Tomaszewski Henryk, żołnierz NOB w „piątce” Mariana Stefaniaka (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów); IZ, SN, t. 905]

Tomaszewski Józef (1915–1943), ur. 27 stycznia w Poznaniu. Czeladnik szewski. Żołnierz NOB w „piątce” Franciszka Koniecznego (Obwód Chwaliszewo, Dzielnica

Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polskę Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Aresztowany przez Gestapo 21 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 15 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 15 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 24 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Tomaszewski Leon (1904–1943), ur. 18 lutego w Poznaniu. Zatrudniony jako robotnik w Zarządzie Miejskim w Poznaniu. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik w niemieckim Miejskim Urzędzie Ogrodów i Cmentarzy. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., komendant „piątki” oraz łącznik między pozostałymi komendantami „piątek” a komendantem Obwodu Osiedle Warszawskie Tadeuszem Jareckim. Organizował kolportaż „Polski Narodowej” w swoim Obwodzie. Rozprawdzał bony obligacyjne. Od sierpnia 1940 r. we własnej piwnicy przepisywał na maszynie wiadomości z nasłuchów BBC. Po aresztowaniach w NOB z przełomu lat 1940/1941 nawiązał kontakt z nowym kierownictwem organizacji i kontynuował działalność. Aresztowany przez Gestapo 10 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 23 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na 15 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 24 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 6 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/569]

Tomaszewski Michał (1917–1942), ur. 13 września w Rogaliniku, pow. poznański. Mieszkaniec Psarskiego, pow. poznański. Członek ZHP (Hufiec Śrem). Handlowiec. W 1939 r. w Pogotowiu Wojennym Harcerzy. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1939 r. Wiosną 1940 r. zaprzysiężony do ZWZ, uczestniczył w budowie schowków ziemnych do przechowywania materiałów sabotażowo-dyweryyjnych przedwojennej TOK. Łącznik podporucznika Edmunda Kamińskiego „Młota”. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 3 września 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 22 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Tomaszewski Władysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Tomczak Czesław „Leon”, „Bartosz” (1910–1942), ur. 5 lipca w Poznaniu. Ślusarz. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. W czerwcu 1940 r. przydzielony do Wydziału Propagandy sztabu NOB z zadaniem drukowania prasy konspiracyjnej („Polska Narodowa”, „Naród w Walce”), ulotek (także w języku niemieckim), bonów obligacyjnych, fałszywych dowodów tożsamości, przepustek, kartek zaopatrzeniowych. Zajmował się zakupem papieru, farb i innych materiałów drukarskich. Przekazywał gotowe druki do kolportażu. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 14 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Tomczak Józef „Chart”, „Sosna” (1900–1942), ur. 15 listopada w Jankowicach, pow. poznański. Urzędnik pocztowy, potem kupiec. Uczestnik powstania wielkopolskiego i wojny polsko-bolszewickiej. Oficer rezerwy WP. Członek SN. Oficer NOB w Dzielnicy Poznań-Wilda, instruktor wojskowy. Prowadził działalność wywiadowczą (ustalanie obiektów wojskowych i urzędów administracji cywilnej okupanta, z nanieśieniem ich na plan dzielnicy) oraz kontrwywiadowczą (gromadzenie informacji na temat Polaków współpracujących z Niemcami). Aresztowany przez Gestapo 5 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 8 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Breslau na karę śmierci. Stracony 15 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Klęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Tomczak Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Tomiak Piotr „Kiliński” (1892–1942), ur. 19 czerwca w Żabikowie, pow. poznański. Do 1918 r. wraz z rodziną mieszkał w Niemczech. W czasie I wojny światowej walczył w armii niemieckiej. Po wojnie zamieszkał w Poznaniu. Obuwnik, prowadził własny warsztat. Podoficer rezerwy WP. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., żołnierz w Dzielnicy Poznań-Wilda. Udostępnił swój warsztat szewski na lokal odprawowy organizacji oraz na jeden z głównych punktów kolportażowych „Polski Narodowej” w Poznaniu. Aresztowany przez Gestapo 6 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 10 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 17 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Tomkowiak, żołnierz NOB w „piątce” Kazimierza Szali (Obwód Ławica). Otrzymał „Polskę Narodową”.

[AIPN GK, 687/598]

Tomkowiak Walenty, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Toporski Marian Franciszek „Tybr” (1913–1942), ur. 20 stycznia w Berlinie. Od 1920 r. mieszkaniec Poznania. Urzędnik bankowy. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w Arbeitsamcie w Posen. Zaprzysiężony do NOB w grudniu 1939 r., pracował w komórce legalizacyjnej. Dostarczał formularze dowodów zatrudnienia, na podstawie których wystawiano fałszywe dokumenty, przekazywał informacje na temat planowanych przez okupanta wysyłek Polaków na roboty do Rzeszy. Dowodził „piątką” NOB. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 8 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 17 grudnia w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; AIPN GK, 165/332]

Toporski Stefan (1906–1995), ur. 30 września w Murczyniu, pow. zniński. Mieszkaniec Żabikowa, pow. poznański, gdzie prowadził własny warsztat szewski. Zaprzysiężony do NOB we wrześniu 1940 r., żołnierz sekcji Wojciecha Skibińskiego (Obwód Żabikowo). Otrzymywał „Polskę Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Przekazywał fundusze na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 27 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Samter. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestad, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (17 grudnia 1942 r., nr obozowy 49862) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8255). Wojnę przeżył. Zmarł 10 maja.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/596]

Torz Antoni „Sęp” (1922–1942), ur. 3 stycznia w Poznaniu. Uczeń. Członek ZHP, junak PW. W 1939 r. działał w Pogotowiu Wojennym Harcerzy. Od listopada 1939 r. członek HP, kierował „piątką” organizacyjną. Twórca powielarni pisma „Zerwiemy Pęta”. Kolporter tego pisma i „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 17 maja 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 21 marca 1941 r. wyrokiem Reichskriegsgericht w Berlinie na 3 lata ciężkiego więzienia. Osadzony w więzieniu w Rawitsch. W maju 1942 r. włączony do kolejnego śledztwa przeciwko konspiracji harcerskiej. Oskarżony o gromadzenie broni i amunicji

oraz o udział w ewakuacji magazynu broni po aresztowaniu Stanisława Nowaka w maju 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen, następnie w więzieniu w Rawitsch, gdzie 27 września zmarł w wyniku śledztwa.

[EKW; AAN, RJM, mf. 24980]

Trafas Ludwik, żołnierz NOB w „piątce” Zygmunta Waliszaka (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów)]

Trawiński Piotr, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Tritt Stefan „Wentyl” (1910–1942), ur. 28 czerwca w Poznaniu. Elektromonter. Podoficer rezerwy WP. Pracował w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke) jako elektryk. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Współorganizator NOB, tworzył struktury na Sołacz, Winiarach i w Starołęce. Od połowy 1940 r. komendant Wydzielonego Obwodu Stomil. Prowadził przygotowania do opanowania zakładów na wypadek powstania. Organizował kolportaż „Polski Narodowej”, akcję pomocy społecznej, zbiórki funduszy na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 28 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 13 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 2 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Trocheleprzy Piotr (1884–?), ur. 11 października w Podmokłych Wielkich pow. zielonogórski. W I wojnie światowej walczył w armii niemieckiej. Powstaniec wielkopolski. Major WP, oficer wywiadu Ekspozytury Oddziału II w Poznaniu. Przeniesiony w stan spoczynku w latach trzydziestych, zamieszkał w Inowrocławiu. Członek sztabu Powiatu Inowrocław NOB. Aresztowany jesienią 1943 r.

[L. Dombek, A. Nowicki, *Tajne organizacje wojskowe w Inowrocławiu...*]

Trzciniński Antoni (1914–1943), ur. 3 stycznia w Szreniawie, pow. poznański. Mieszkaniec Poznania. Parkieciarz. Żołnierz NOB w „piątce” Jana Lembicza (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthstadt. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 30 maja.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Tucholska Edyta z d. Gahler „Teresa” (1906–1987), ur. 24 maja w Łodzi. Absolwentka Gimnazjum im. Z. Sobolewskiej w Łodzi i Wydziału Germanistyki UW. Jesienią 1939 r. zamieszkała w Kaliszu. Na początku 1940 r. zaprzysiężona do OJN. Na polecenie organizacji wystarała się o wpis na DVL, dzięki czemu została zatrudniona w kaliskim Landratsamcie, w dziale wydającym przepustki, m.in. uprawniające do przekraczania granicy z GG. Zdobywała też dla organizacji informacje o planach i tajnych zarządzeniach władz okupacyjnych skierowanych przeciwko Polakom. Po rozbięciu OJN zaprzysiężona do NOW. Oddała swoje mieszkanie do dyspozycji organizacji, m.in. na lokal konspiracyjny komendanta Okręgu Poznańskiego NOW por. Mariana Kwiatkowskiego oraz jako schronienie dla osób poszukiwanych przez Gestapo. Jeździła jako kurierka komendanta NOW Okręgu Poznańskiego do Komendy Głównej w Warszawie. Aresztowana przez Gestapo 5 czerwca 1943 r. Osadzona w areszcie śledczym Gestapo i w więzieniu przy ul. Gdańskiej w Litzmannstadt, zbiegła w czasie ewakuacji więzienia 17/18 stycznia 1945 r. Po wojnie nękana przez UB. Zmarła 28 lipca w Warszawie.

[EKW]

Tworowski Edward „Hak”, „Wall” (1914–1944), ur. 27 maja w Hamborn (Niemcy). Od 1918 r. mieszkaniec Poznania. Pracownik UP. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., żołnierz „piątki” Józefa Fijaka (Dzielnica Poznań-Łazarz). Prowadził tajne nauczanie. W grudniu 1942 r. zaprzysiężony do AK, przydzielony do Ośrodka Kedywu IR Poznań. Uczestnik akcji sabotażowych. Aresztowany przez Gestapo 21 stycznia 1944 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w obozie karnym w Poggenburg. Rozstrzelany 29 czerwca na mocy wyroku Polizeistandgericht STAPO Posen.

[EKW]

Tybiszewski Kazimierz, żołnierz NOB w „piątce” Piotra Górnego (Dzielnica Poznań-Dębiec).

[N. Pałasik, *W służbie...*]

Tyrakowski [w niemieckich dokumentach sądowych: Terakowski] **Klemens** (1898–1944), ur. 31 października w Mchach, pow. śremski. Mieszkaniec Środy (obecnie Wielkopolskiej). Murarz. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Wzięty do niewoli francuskiej, zgłosił się do armii gen. Józefa Hallera. Walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Radny Miasta Środa. Działacz SN. Zaprzysiężony do NOB w lecie 1940 r., żołnierz „piątki” Augustyna Brauna. Aresztowany przez Gestapo 17 listopada 1942 r., osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 11 czerwca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Liegnitz na 5 lat obozu karnego. Deportowany do pracy przymusowej na terenie

Rzeszy. W 1944 r. trafił do szpitala w Darmstadt (Niemcy), w którym zmarł 23 października. Pochowany w Goddelau (Niemcy).

[EKW, błędnie podano nazwisko: Terakowski]

Ujwary Jan Kazimierz Antoni „Sambor” (1905–1942), ur. 3 marca w Samborze, pow. lwowski (obecnie Ukraina). Mieszkaniec Poznania. Urzędnik w Zarządzie Miasta Poznania, następnie urzędnik Straży Granicznej. Podporucznik rezerwy WP. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. (walczył nad Bzurą i w obronie Warszawy). Współpracownik NOB od listopada 1939 r. Po aresztowaniach w NOB z przełomu lat 1940/1941, wiosną 1941 r. zaprzysiężony do ZWZ, zastępca komendanta Obwodu Śródmieście. Po aresztowaniach w ZWZ jesienią 1941 r. utracił kontakty z organizacją. Wiosną 1942 r. nawiązał kontakt z ocalałymi strukturami NOB, podjął się odbudowy komendy Miasta Poznania. Aresztowany przez Gestapo w kwietniu 1942 r., osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 13 października 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 8 listopada w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW]

Umiński Roman Józef, „Romek”, n.o Roman Kwiatkowski, Roman Zawadzki (1915–1943), ur. 17 kwietnia w Chalinie, pow. lipnowski. Absolwent Państwowego Gimnazjum Ziemi Kujawskiej we Włocławku. Podchorąży rezerwy WP. W marcu 1940 r. zaprzysiężony do struktur konspiracyjnych podziemia narodowego. Od połowy 1940 r. zastępca komendanta Okręgu Kujawskiego NOB, następnie Okręgu Kujawsko-Dobrzyńskiego NOW. Komendant Powiatu i miasta Włocławek NOB-NOW. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej” i „Walki”. Aresztowany przez Gestapo 2/3 sierpnia 1942 r. Osadzony w więzieniu w Leslau, następnie w Staatspolizeistelle Hohensalza – Ubergangslager oraz w więzieniach w Zwickau (od 11 listopada 1942 r.) i w Dresden (od lutego 1943 r.). Skazany 11 lutego 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Dresden na karę śmierci. Stracony w Dresden 30 marca.

[B. Ziółkowski, *Polska podziemna na Kujawach Wschodnich i Ziemi Dobrzyńskiej...*; *Drezdeński szafot*]

Urbaniak J., żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Urbaniak St., żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Urbaniak Wincenty (1902–1942), ur. 28 grudnia w Kiełkowie, pow. kościański. Mieszkaniec Poznania. Kowal, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu.

Odbył zasadniczą służbę wojskową w WP. Zaprzysiężony do NOB w kwietniu 1940 r., komendant „piątki” na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”, rozpowszechniał wiadomości z nasłuchu radiowego, zbierał składki organizacyjne. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 25 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony 24 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 29 maja.

[EKW]

Urbański Józef (1904–1941), ur. 29 lipca. Przed wojną mieszkaniec Tłokini. Żołnierz OJN. Aresztowany przez Gestapo 27 maja 1941 r. Osadzony w więzieniu w Kalisch. Rozstrzelany 6 czerwca wraz z grupą dwudziestu innych więźniów w lesie niedaleko wsi Lis (obecnie część Kalisza).

[AIPN Ld, 496/1, t. 6; AIPN Po, 04/481]

Urbański Stefan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Vogel Feliks, żołnierz NOB w Opalenicy, pow. grodziski, aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*]

Vogel Władysław, rolnik z Terespotockich, pow. grodziski. Działacz społeczny. Żołnierz NOB w „piątce” Wawrzyna Dakowskiego, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*]

Vogt [Henryk?], żołnierz NOB w Obwodzie Pobiedziska, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Wabiński Michał „Dzik” (1908–1942), ur. 17 września w Żychlewie, pow. gostyński. Leśniczy w Brzeźnicy, pow. śremski. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., ranny. Zaprzysiężony do NOB na początku 1940 r. Zorganizował w swojej leśniczówce nasłuch radiowy dla redakcji „Biuletynu Radiowego”. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. W czerwcu 1940 r. objął komendę Obwodów Brzeźnica i Studzienna (w sumie dwunastu żołnierzy). Prowadził zebrania organizacyjne, przygotowywał plany przejścia urzędów z rąk okupanta w momencie klęski Niemiec. W lecie 1940 r. nawiązał współpracę z ZWZ. Aresztowany przez Gestapo 22 sierpnia 1941 r. Osa-

dzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na karę śmierci. Stracony 22 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Wachowiak, zatrudniony przed wojną w redakcji „Kuriera Poznańskiego”. Dostarczał odręcznie przepisywane wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych do komórki Ignacego Silskiego. Zbiegł przed aresztowaniem w październiku 1940 r.

[AAN, RJM, mf. 24626]

Wachowiak Waclaw (1907–1943), ur. 15 lutego w Lipiej Górze, pow. chodzieski. Mieszkaniec Poznania. Kierowca. Do sierpnia 1940 r. zatrudniony w Heeresbekleidungsamt w Posen jako kierowca. Aresztowany przez Gestapo 6 sierpnia pod zarzutem sabotażu, po pięciu miesiącach zwolniony z braku dowodów winy. Zatrudniony w Związku Ogrodniczym. Aresztowany ponownie 18 października 1941 r., oskarżony o niedoniesienie Gestapo o zasłyszonym zamiarze żołnierzy NOB zniszczenia materiałów na mundury wojskowe. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Elbing. Skazany 16 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Elbing na 3 lata obozu karnego. Osadzony 24 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 13 stycznia.

[EKW; AIPN, 687/544]

Walczak Bernard, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Walczak Edmund, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Walczak Kazimierz „Wicher” (1904–1942), ur. 1 marca w Barcinie, pow. szubiński. Mieszkaniec Puszczykowa, pow. poznański. Pracował jako kolejarz, potem jako ślusarz w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Podoficer rezerwy WP. Działacz Kolejowego Przysposobienia Wojskowego. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w marcu 1940 r., objął komendę organizacji w swoim miejscu pracy (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Podlegało mu pięćdziesiąt „piątek” (w sumie ok. 250 żołnierzy). Na polecenie komendanta Miasta Poznania Stefana Chojnackiego przeprowadził w ramach przygotowań do działań powstańczych akcję dorabiania kluczy do obiektów i pojazdów należących do Warsztatów Kolejowych i Dyrekcji Kolei w Poznaniu. Omawiał z komendantami „piątek” plany opanowania obiektów kolejowych i Warsztatów Kolejowych w razie wybuchu powstania zbrojnego. Ustalał zatrudnionych

w swoim miejscu pracy podoficerów WP. Prowadził szeroki kolportaż „Polski Narodowej” i innych wydawnictw NOB, dostarczając prasę i ulotki także dla Dzielnicy Poznań-Wilda. Rozprowadzał bony obligacyjne. Aresztowany przez Gestapo 11 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 8 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 6 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Walenczak Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Waligóra Stefan (1917–1942), ur. 30 marca w Starołęce (obecnie w granicach Poznania). Wykwalifikowany robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzyśiężony do NOB w sierpniu 1940 r., żołnierz „piątki” Wincentego Borowicza (Wydzielony Obwód Stomil). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i zbiorce pieniędzy na cele organizacji. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 16 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na 6 lat obozu karnego. Osadzony 10 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 11 października.

[EKW]

Waliszak Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Waliszak Zygmunt (1918–1943), ur. 9 listopada w Poznaniu. Czeladnik szewski w warsztacie Nikodema Pałasika. Komendant „piątki” NOB w Dzielnicy Poznań-Górczyn. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i zebraniach sztabu Dzielnicy w mieszkaniu Władysława Palacza. Aresztowany przez Gestapo 10 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 5 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 17 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/570]

Walkiewicz Bolesław (1921–1942), ur. 28 marca w Poznaniu. Brat Edmunda. Rzeźnik. W czasie okupacji niemieckiej pracownik kolumny transportowej w Reichsbahndirektion Posen. Zaprzyśiężony do NOB w czerwcu 1940 r., żołnierz „piątki” Edmunda Suchorskiego (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen

i w więzieniu w Warthestad. Skazany 10 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestad, gdzie zmarł 20 lipca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Walkiewicz Edmund (1923–1942), ur. 7 października w Poznaniu. Brat Bolesława. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Żołnierz NOB w Wydzielonym Obwodzie Warsztaty Kolejowe. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad, gdzie zmarł 9 kwietnia, nie doczekawszy rozprawy przed OLG Posen, która odbyła się 10 kwietnia 1942 r.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Walkowiak Józef (1909–1942), ur. 7 marca. Rolnik w Dachowej, pow. poznański. Podchorąży rezerwy WP. Żołnierz NOB w Obwodzie Kórnik „Topola”, instruktor szkolenia wojskowego. Aresztowany przez Gestapo na przełomie września i października 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, gdzie zmarł 6 października w wyniku tortur podczas śledztwa prowadzonego przez Gestapo (w oficjalnym akcie zgonu jako przyczynę podano zaburzenia krążenia).

[Ł. Jastrząb, J. Lubierska, *Ofiary terroru i działań wojennych 1939–1945...*]

Walkowiak Wincenty, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wałęsa Antoni „Pilnik” (1893–1944), ur. 13 maja w Borzęcicach, pow. krotoszyński. Mieszkaniec Poznania. Kowal, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Żołnierz NOB w Wydzielonym Obwodzie Warsztaty Kolejowe („piątka” Franciszka Andersza). Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 28 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 3 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestad, następnie w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 11 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Warczak Józef „Mars” (1913–1942), ur. 13 lutego w Śliwicach, pow. tucholski. Kupiec, prowadził sklep kolonialny w Poznaniu (skonfiskowany przez niemieckie władze okupacyjne 18 stycznia 1941 r.). Zawodnik klubu sportowego „Warta”. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1939 r., współorganizator struktur konspiracyjnych, zastępca komendanta, później komendant Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Uczestniczył

w odprawach w komendzie Miasta Poznania. Zorganizował na zapleczu swojego sklepu drukarnię „Polski Narodowej”. Notował informacje z nasłuchu radiowego dla redakcji pisma. Kolportował prasę i ulotki NOB. Prowadził rozpoznanie obiektów wojskowych i administracji okupanta na swoim terenie. Rozprowadzał bony obligacyjne. Aresztowany przez Gestapo 24 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 16 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 16 maja w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.
[EKW; IZ, SN, t. 905]

Warguła Marian (1919-?), ur. 13 sierpnia w Obornikach. Elektromonter. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Stare Miasto. Po aresztowaniach w NOB z przełomu lat 1940/1941 kurier Wydziału Propagandy sztabu NOB. Dostarczał „Polskę Narodową” i wiadomości z nasłuchu radiowego do sztabu Powiatu Oborniki. Aresztowany przez Gestapo w listopadzie 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 6 lat obozu karnego.

[Członkowie organizacji Stronnictwa Narodowego z Miasta Poznania...]

Wasikowski Edmund „Bobo” (1914–1942), ur. 5 lutego w Hamburgu (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Absolwent Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Student Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP. Działacz Stowarzyszenia Katolickiej Młodzieży Akademickiej „Odrodzenie”. Podporucznik WP. Ranny podczas kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r. Przydzielony do Wydziału Propagandy sztabu NOB, redagował i przygotowywał w maszynopisie biuletynu radiowe na podstawie nasłuchów stacji zagranicznych. Po aresztowaniach z przełomu lat 1940/1941 brał udział w odbudowywaniu struktur organizacji. 9 stycznia 1941 r. objął kierownictwo Wydziału Propagandy. Prowadził nasłuchy radiowe, redagował i drukował „Polskę Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 8 listopada 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 17 grudnia w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; AIPN GK, 165/332]

Ways Zygmunt „Feliks Karp” (1914–1983), ur. 8 maja w Pabianicach. Absolwent państwowego gimnazjum męskiego im. J. Śniadeckiego w Pabianicach. Studiował na Wydziale Prawno-Ekonomicznym UP w Poznaniu, w roku akademickim 1935/1936 prezes Związku Akademickiego Młodzież Wszechpolska. Brał udział w kampanii 1939 r., awansowany do stopnia podporucznika. W czasie okupacji niemieckiej w strukturach wojskowych SN. Wiosną 1940 r. z polecenia Antoniego Wolniewicza

zorganizował punkt przerzutowy dla NOB na granicy z GG. Organizował struktury NOW na terenie Pabianic. Zagrożony aresztowaniem uciekł do GG. Walczył w powstaniu warszawskim. Po kapitulacji Warszawy trafił do szpitala jenieckiego w Zeithain, następnie do Stalagu IV B Mülberg pod nazwiskiem kpt. Feliks Karp. Z obozu wrócił w maju 1945 r. Ujawnił się przed Komisją Likwidacyjną Organizacji AK w Łodzi. Zmarł 11 lipca, pochowany w Pabianicach.

[AIPN, Ld, 92/87]

Weber Henryk, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wechmann Maksymilian (1915–1943), ur. 29 maja w Piaskach, pow. gostyński. Mieszkaniec Piasków. Brat Władysława. Malarz. W NOB od maja 1940 r., żołnierz „piątki” Kazimierza Malinowskiego. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, rozpowszechnianiu wiadomości radiowych i zbiorce funduszy na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 2 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 5 lat obozu karnego. Osadzony 22 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 16 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/544]

Wechmann Władysław (1912–1944), ur. 29 marca w Piaskach, pow. gostyński. Brat Maksymiliana. Mieszkaniec Piasków. Malarz. Członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Sympatyk SN. W NOB od maja 1940 r., żołnierz „piątki” Kazimierza Malinowskiego. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, rozpowszechnianiu wiadomości radiowych i zbiorce funduszy na cele organizacji. Aresztowany przez Gestapo 2 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 10 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 5 lat obozu karnego. Osadzony 22 lipca 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 6 czerwca.

[EKW; AIPN GK, 687/544]

Wejman Bronisław, robotnik. Żołnierz NOB w Terespotockich, pow. grodziski, w „piątce” Wawrzyna Dakowskiego. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*]

Wejner Bolesław (1916–1992), ur. 12 sierpnia w Będlewie, pow. poznański. Kowal, pracownik HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Prowadził także własny zakład

tapicerski. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Dębiec („piątka” Bronisława Bucherta). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 20 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 45924) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8490). Wojnę przeżył.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Wengerek Alfons, członek komendy Powiatu Gniezno NOB.

[Teczka Zenona Ciemniejewskiego; *Gniezno i ziemia gnieźnieńska*]

Werner, żołnierz NOB w „piątce” Bronisława Piotrowskiego (Dzielnica Poznań-Dębiec). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”; płacił składki na rzecz organizacji.

[AIPN GK, 687/570]

Werner [Marian?], żołnierz NOB w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto), w „piątce” Mariana Lewandowskiego.

[AIPN GK, 74/5]

Werno Franciszek, żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Wilda, prowadził kolportaż „Polski Narodowej”.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5]

Weselik Witold Kazimierz „Biały” (1913–1942), ur. 24 sierpnia w Poznaniu. Absolwent Gimnazjum im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu i Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP. Działal społecznie w Kole Prawników i Ekonomistów UP oraz w korporacji „Posnania”. Członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Zatrudniony jako referendarz w Sądzie Apelacyjnym w Poznaniu. Ochotnik w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji pracował jako konduktor w Posener Strassenbahn. Zaprzyszczony do NOB na początku 1940 r., bliski współpracownik Antoniego Wolniewicza, organizował Wydział Młodzieżowy sztabu NOB. Prowadził punkt kontaktowy sztabu przy ul. Wielkiej 13. Uczestniczył w kolportowaniu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 10 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 20 października w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Wesołowski Czesław (1912–?), ur. 18 lipca w Pobiedziskach, pow. poznański.

358 Mieszkaniec Swarzędza, pow. poznański. Robotnik. Junak PW. Żołnierz NOB w „piąt-

ce” Jana Majerowicza (Obwód Swarzędz). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Samter. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 45946) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8247).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Wesołowski Henryk (1907–?), ur. 8 grudnia w Düsseldorfie (Niemcy). Elektromechanik. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB w lipcu 1940 r., żołnierz „piątki” Edmunda Suchorskiego (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 10 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 7 lat obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Wesołowski Jan (1910–?), ur. 10 maja w Czempiniu, pow. kościański. Mieszkaniec Poznania. Kupiec i muzyk (skrzypek). Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Wilda. Od lata 1940 r. otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 3 lata obozu karnego.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Wesołowski Wacław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Weychan Bohdan „Wydra” (1903–1943), ur. 13 listopada w Stęszewie, pow. poznański. Absolwent Seminarium Nauczycielskiego w Lesznie. Kierownik szkoły powszechnej w Robakowie, pow. poznański. Podporucznik rezerwy WP. W czasie okupacji niemieckiej mieszkał w Dachowej, pow. poznański. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1939 r., oficer w Obwodzie Kórnik „Topola”. Instruktor wojskowy, prowadził szkolenie żołnierzy NOB. Po rozbięciu NOB, wiosną 1942 r. oficer IR Środa AK. Aresztowany przez Gestapo 27 września 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Zwickau, Bautzen i Dresden. Skazany 31 maja 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Bautzen na karę śmierci. Stracony 8 lipca w więzieniu w Dresden.

[EKW]

Węclewski Mieczysław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wiatr Bogdan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wiczak Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wiczyński Kazimierz, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wiechecz [Wiecheć?] [Marian?], komendant „piątki” NOB w Obwodzie Główna (Dzielnica Poznań-Stare Miasto).

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/516]

Wieczorek Bolesława (1907–1943), ur. 5 listopada w Poznaniu. Dziewiarka. Łączniczka sztabu NOB z komendą w Kaliszu (z o. Julianem Mirochną). Aresztowana przez Gestapo 13 marca 1941 r. Osadzona w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthe-stadt. Skazana 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 6 lat obozu karnego. Osadzona w więzieniu w Fordonie k. Bromberg, następnie 15 stycznia 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 29294), gdzie zmarła 14 kwietnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/589]

Wieczorek Czesław (1915–1991), ur. 24 lutego w Nustrow, pow. Rostock (Niemcy). Mieszkaniec Swarzędza, pow. poznański. Robotnik. Żołnierz WP. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. Zaprzysiężony do NOB w sierpniu 1940 r., żołnierz „piątki” Jana Majerowicza (Obwód Swarzędz). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Samter. Skazany 4 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 5 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen i Gusen. Wojnę przeżył. Zmarł 14 grudnia.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Wieczorek Feliks, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wieczorek Leon, dowódca Placówki Raszków TOW/OJN.

[AIPN Po, 05/64]

-Śródmieście. Udostępniał swój warsztat na zebrania organizacyjne, miejsce zaprzysięgania nowych żołnierzy oraz punkt rozdziału „Polski Narodowej” do dalszego kolportażu. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 12 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 7 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 4 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Wilczek Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wilczek Tomasz Stanisław „Wilga” (1897–1942), ur. 19 lutego w Poznaniu. Czeładnik piekarski. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Dostał się do niewoli francuskiej, gdzie zgłosił się do armii gen. Józefa Hallera. Walczył w wojnie polsko-bolszewickiej, ranny, stracił prawą rękę. Podoficer rezerwy WP. Po demobilizacji do 1925 r. pracował jako portier w HCP, potem był bezrobotny. Członek SN. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako nocny stróż w niemieckiej firmie. Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Górczyn. Udostępniał swoje mieszkanie na zebrania organizacyjne. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i rozpowszechnianiu informacji z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Rozprowadzał bony obligacyjne NOB. Aresztowany przez Gestapo 1 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthe Stadt. Skazany 12 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 7 września w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Winkler Tadeusz (1919–1994), ur. 15 października w Poznaniu. Robotnik, pracował dorywczo. Członek SN. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako robotnik w halach Targów Poznańskich. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1939 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Śródmieście. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Samter. Skazany 9 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 10 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 45922) i Gusen (19 grudnia 1942 r., nr obozowy 8758). Wojnę przeżył.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Wiśniewski Stanisław (1901–?), ur. 23 lutego w Łęgowie, pow. wągrowiecki. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. Robotnik w przedsiębiorstwie inżynierskim. Konduktor autobusu w Poznaniu. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako kowal w Posener Strassenbahn. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., komendant

„piątki” w Obwodzie Główna. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 7 marca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 1 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 13 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 20 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 34453) i Gusen (25 sierpnia 1943 r.).

[EKW; AIPN GK, 687/516]

Wiśniewski Witold, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Witak Henryk [Hieronim?], żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Witak [Stanisław?], żołnierz „piątki” Tadeusza Jakubka, Dzielnica Poznań-Wilda.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 76/6]

Witkowski Czesław Paweł (1899–1941), ur. 24 czerwca w Poznaniu. Urzędnik. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w Zakładzie Ubezpieczeń „Allianz”. Od jesieni 1939 r. prowadził nasłuch zagranicznych stacji radiowych i sporządzał na ich podstawie biuletyny z wiadomościami. Od początku 1940 r. współpracownik komórki Ignacego Silskiego i Edmunda Narzyńskiego. Wprowadzony do NOB prawdopodobnie przez Adolfa Rojka. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany 24 września 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 3 lipca 1941 r. wyrokiem Sondergericht Posen na karę śmierci. Stracony 18 listopada 1941 r. w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[AAN, RJM, mf. 24626; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/7]

Witkowski Gwidon (1915–1988), ur. 3 listopada w Poznaniu. Robotnik. Działacz SN, żołnierz NOB w Obwodzie Poznań-Rataje. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (3 kwietnia 1943 r., nr obozowy 28858) i Gusen (25 czerwca 1943 r., nr obozowy 911). Po wojnie mieszkał w Poznaniu. Pochowany 13 sierpnia na poznańskim cmentarzu Miłostowo.

[AIPN Po, 003/100, t. 3]

Witkowski Jakub (1890–1943), ur. 14 lipca we Wronczynie, pow. poznański. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Po wojnie pracował jako ślusarz w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Członek Związku Zawodowego

Metalowców. Żołnierz NOB w Dzielnicy Poznań-Jeżyce. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 4 lata obozu karnego. Osadzony 29 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18843), gdzie zmarł 27 stycznia. [AIPN GK, 165/156, t. 1]

Witkowski Zbigniew „Szczupak” (1912–1980), ur. 27 lipca w Poznaniu. Blacharz. W latach 1934–1935 działacz Związku Młodych Narodowców koło Śródmieście. Od 1936 r. prezes koła Rataje SN w Poznaniu. Żołnierz NOB w Obwodzie Poznań-Rataje zaprzysiężony przez Zenona Klemsporta. Aresztowany przez Gestapo. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 29461). Po wojnie mieszkał w Poznaniu. Pochowany 13 sierpnia na poznańskim cmentarzu Junikowo. [AIPN Po, 003/100, t. 3]

Włodarczak Marcei (1908–?), ur. 10 stycznia w Markowicach, pow. średzki. Mieszkaniec Grójca, pow. średzki. Rolnik. Podoficer rezerwy WP. Komendant „piątki” NOB w Powiecie Środa. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 27 września 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 11 czerwca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Liegnitz na 5 lat obozu karnego. [EKW]

Włodarczyk Bronisław (1906–1943), ur. 25 października we Wronczynie, pow. poznański. Mieszkaniec Poznania. Kamieniarz. Działacz organizacji katolickich. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w niemieckiej firmie budowlanej. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., żołnierz „piątki” Mariana Porządnego w Obwodzie Chwaliszewo (Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Otrzymywał „Polską Narodową”, płacił składki organizacyjne. Aresztowany przez Gestapo 10 lipca 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 24 lutego 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 15 stycznia. [EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1; AIPN GK, 687/539]

Włodarczyk Bruno, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Wojciechowski Alfred Ernst „Żbik”, „Willk” (1912–1942), ur. 15 września w Gelsenkirchen (Niemcy). Mieszkaniec Poznania. Księgowy, pracował w Towarzystwie

Ubezpieczeniowym Europa. Członek SN, uczestnik kursów Straży Porządkowej. Zaprzysiężony do NOB w listopadzie 1939 r. Początkowo w Wydziale Propagandy sztabu NOB, następnie zastępca komendanta Dzielnic Poznań-Wilda. Rozbudowywał struktury organizacyjne (utworzył co najmniej siedem „piątek”), prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Kierował rozpoznaniem wywiadowczym w Dzielnic Poznań-Wilda, zwłaszcza niemieckich obiektów wojskowych i urzędów administracji. Przygotowywał plany akcji sabotażowych, mających m.in. sparaliżować produkcję w DWM. Nadzorował magazyn broni. Rozprowadzał bony obligacyjne. Aresztowany przez Gestapo w styczniu 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 9 czerwca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 14 lipca w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/332]

Wojciechowski Florian, członek komendy Powiatu Gniezno NOB.

[Teczka Zenona Ciemniejewskiego; *Gniezno i ziemia gnieźnieńska...*]

Wojciechowski Florian Marian „Echo”, „Florek” (1912–1942), ur. 25 listopada w Swarzędzu, pow. poznański. Czeladnik stolarski. Członek ZHP. Podoficer rezerwy WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r., ranny w bitwie nad Bzurą. W czasie okupacji niemieckiej prowadził warsztat stolarski w Swarzędzu. Zaprzysiężony do NOB w czerwcu 1940 r., szef Referatu Wywiadowczego Obwodu Swarzędz. Rozbudowywał struktury organizacyjne, rozprowadzał bony obligacyjne. Udostępnił swój warsztat na konspiracyjne zebrania i lokal kontaktowy. Prowadził wywiad wojskowy i gospodarczy, zbierał informacje o nastrojach społecznych. Ustalał nazwiska Polaków starających się o wpisanie na DVL. Aresztowany przez Gestapo 31 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 5 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na karę śmierci. Stracony 2 czerwca w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Wojciechowski Jarogniew „Ryszard” (1922–1942), ur. 5 listopada w Poznaniu. Uczeń Miejskiej Szkoły Handlowej, terminował w drogerii. Związany z Oratorium Salezjańskim w Poznaniu. Junak PW. Jesienią 1939 r. rozpoczął działalność konspiracyjną w gronie kolegów z Oratorium. Na początku 1940 r. zaprzysiężony do NOB, żołnierz „piątki” Czesława Józwiaka. Uczestniczył w działaniach wywiadowczych (rozpoznawanie niemieckich obiektów wojskowych i administracji cywilnej w Dzielnic Poznań-Śródmieście, sporządzanie planów) oraz w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 22 września 1940 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w więzieniach w Warthestadt i Berlin-Spandau. Skazany 31 lipca

1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Zwickau na karę śmierci. Stracony 24 sierpnia w więzieniu w Dresden. W 1999 r. ogłoszony błogosławionym przez papieża Jana Pawła II.

[EKW; *Drezdeński szafot*]

Wojciechowski Kazimierz „Adamowicz” (1915–1942), ur. 8 stycznia w Swarzędzu, pow. poznański. Absolwent Szkoły Handlowej w Poznaniu. Terminował w zawdzie stolarza. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako pomoc biurowa w wójtostwie w Swarzędzu. Zaprzysiężony do NOB latem 1940 r., mianowany szefem Referatu Gospodarczego i Referatu Opieki Społecznej Obwodu Swarzędz. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 28 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 5 maja 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na karę śmierci. Stracony 2 czerwca w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Wojciechowski Stanisław, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wojciechowski Władysław „Struna” (1910–1989), ur. 4 czerwca w Poznaniu. Absolwent Gimnazjum im. Bergera w Poznaniu. Pracował jako muzyk w poznańskim radiu. Odbył Dywizyjny Kurs Podchorążych w 14 DP. Członek SN. Do lata 1940 r. żołnierz NOB, przydzielony do pracy w dziale legalizacji (wytwarzanie fałszywych dokumentów osobistych, przepustek itp.). W lecie 1940 r. zaprzysiężony do TON, nadal współpracował z NOB w zakresie legalizacji. Szef łączności i szef organizacyjny TON w Poznaniu. Organizował też struktury we Wrześni, gdzie utworzył redakcję i drukarnię konspiracyjnej gazetki „Czuwamy”. Po rozbiciu TON i NOB przez Gestapo, w lutym 1942 r. nawiązał kontakt z AK, kontynuując działalność legalizacyjną. Aresztowany przez Gestapo 24 października 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen i Gusen. Wojnę przeżył. Do śmierci mieszkał w RFN.

[EKW]

Wojtecki Adam, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wojtyszkowiak Ludwik (1909–1943), ur. 27 czerwca w Poznaniu. Kelner. Zaprzysiężony do NOB w sierpniu 1940 r., żołnierz „piątki” [Henryka?] Świątka (Dzielnica Poznań-Śródmieście). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej” i rozpowszechn-

nianiu wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 14 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 15 stycznia.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Wolender Stefan, żołnierz NOB w „piątce” Zygmunta Waliszaka (Dzielnica Poznań-Górczyn).

[Relacja Nikodema Pałasika, mps (zbiory autorów); IZ, SN, t. 905]

Wolniewicz Antoni „Marcin”, „Mróz”, „Znicz”, „Bałt”, n.o. Anton Bogucki; n.o. Julian Mirochna (1911–1942), ur. 17 stycznia w Poznaniu. Absolwent Gimnazjum im. Bergera w Poznaniu, student Wydziału Prawno-Ekonomicznego UP. Redaktor „Orląt”, działacz MW i korporacji „Legia”. Członek SN (m.in. kierownik Wydziału Propagandy i Prasy Zarządu Wojewódzkiego w Poznaniu, od sierpnia 1939 r. redaktor naczelny „Polski Narodowej”, głównego organu SN w Poznaniu). Komendant Straży Porządkowej SN. Represjonowany za działalność polityczną. Oficer rezerwy WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Od połowy października 1939 r. inicjator tworzenia konspiracyjnych struktur SN pod nazwą Narodowa Organizacja Bojowa Ziem Zachodnich. Organizator sztabu i wielu struktur NOB w terenie. Współorganizator Wydziału Propagandy sztabu NOB oraz służby wywiadowczej. Inicjator wielu akcji propagandowych, działań wywiadowczych i rozprowadzania bonów obligacyjnych. Doprowadził do scalenia struktur OJN i utworzenia Armii Narodowej. Reprezentował NOB w stałych kontaktach z konspiracyjnym Zarządem Głównym SN w Warszawie oraz w rozmowach z Komendą Okręgu Poznańskiego ZWZ. Z jego polecenia reprezentant NOB zasiadał w PSP w Poznaniu. Aresztowany przez poznańskie Gestapo w Warszawie 5 grudnia 1940 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 18 grudnia 1941 r. wyrokiem Volksgerichtshof na sesji wyjazdowej w Posen na karę śmierci. Stracony 20 marca w więzieniu Berlin-Plötzensee.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Wolniewicz Józef, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wolny Ignacy (1899–1945), ur. 1 stycznia w Piechaninie, pow. kościański. Mieszkaniec Opalenicy, pow. grodziski. Powstaniec wielkopolski. Żołnierz NOB w Powiecie Grodzisk. Aresztowany przez Gestapo w czerwcu 1943 r. Zmarł 6 kwietnia w niemieckim obozie koncentracyjnym Buchenwald.

[B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom...*, s. 120]

Wostal Ludwik, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wośko Bolesław (1890–1947), ur. 5 sierpnia w Lutomku, pow. międzychodzki. Uczeń Seminarium Nauczycielskiego we Fraustadt, w 1907 r. złożył śluby zakonne w Zgromadzeniu Księży Zmartwychwstańców w Krakowie. Absolwent teologii na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie (święcenia kapłańskie otrzymał w 1913 r.). W końcu lat dwudziestych m.in. przełożony Domu Zgromadzenia Księży Zmartwychwstańców i kapelan Szpitala Ortopedycznego w Poznaniu. W grudniu 1939 r. zaprzysiężony do NOB, zorganizował nasłuch radiowy. Aresztowany przez Gestapo 31 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Na rozprawie przed OLG Posen 10 sierpnia 1942 r. jego sprawę wyłączono do osobnego rozpatrzenia. Ostatecznie, decyzją Gestapo w Poznaniu, osadzony 7 kwietnia 1943 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Dachau (nr obozowy 46987), w którym doczekał wyzwolenia. Organizował duszpasterstwo wśród Polaków na terenie Niemiec. Od 1946 r. w Poznaniu. W 1947 r. wybrany asystentem generalnym Zgromadzenia Księży Zmartwychwstańców w Rzymie, gdzie zmarł 17 lipca.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Woźniak Edmund (1904–?), ur. 18 października w Mosinie, pow. poznański. Mieszkaniec Poznania. Urzędnik Dyrekcji PKP w Poznaniu. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony w Reichsbahndirektion Posen jako pomocnik mierniczego. Aresztowany przez Gestapo 28 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na rok obozu karnego za niepowiadomienie Gestapo o znanych sobie faktach kolportowania „Polski Narodowej”.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Woźniak Jan, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Woźniak Kazimierz (1902–1943), ur. 2 lutego w Poznaniu. Ślusarz. Od lata 1940 r. żołnierz NOB w „piątce” Bronisława Napieralskiego (Obwód Winiary). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 10 lipca 1941 r. i osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 21 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 5 lat obozu karnego. Osadzony 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19686), gdzie zmarł 7 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Woźniak Stanisław „Inkasent”, „Marian” (1904–1942), ur. 2 października w Dębo-
górze, pow. poznański. Absolwent Państwowej Szkoły Budowy Maszyn w Poznaniu,
kierownik Gazowni Miejskiej w Kórniku, pow. poznański. Po przeszkoleniu w Oddzia-
le II Sztabu DOK nr VII w Poznaniu instruktor Okręgowego Urzędu WF i PW.
W 1938 r. otrzymał przydział do TOK z zadaniem rozpoznawania działań dywersyj-
nych mniejszości niemieckiej w pow. śremskim. Sierżant podchorąży rezerwy WP.
We wrześniu 1939 r. członek Straży Obywatelskiej w Kórniku. Na początku okupacji
niemieckiej więziony przez kilka tygodni w Forcie VII w Posen. W styczniu 1940 r.
nawiązał kontakt z NOB w Obwodzie Kórnik „Topola”. Przekazał do ukrycia na tere-
nie leśniczówki Drapałka I materiały dywersyjne z magazynu TOK. Od marca 1940
do czerwca 1941 r. komendant Obwodu Kórnik. Następnie podoficer w ZWZ-AK,
komendant Placówki w Kórniku. Prowadził szeroką działalność organizacyjną. Po
scaleniu NOB z ZWZ wiosną 1942 r. podlegało mu ok. 250 żołnierzy. W maju 1942 r.
mianowany szefem Referatu Wojskowego IR Środa, podporucznik c.w. AK. Popełnił
samobójstwo 5 października 1942 r. w czasie próby aresztowania go przez Gestapo.
Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Orderu Virtuti Militari V klasy.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Woźniak Zenon, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Woźniak Zygmunt (1915–?), ur. 23 marca w Berlinie. Absolwent szkoły han-
dlowej, pracował jako handlowiec. Działacz KSMM i Towarzystwa Gimnastycznego
„Sokół”. Odbił zasadniczą służbę wojskową w lotnictwie. Uczestnik kampanii wrześ-
niowej 1939 r. Dostał się do niewoli sowieckiej, zwolniony jesienią 1939 r. W czasie
okupacji niemieckiej pracował jako robotnik w Heereszeugamt w Posen. Zaprzy-
siężony do NOB w marcu 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Chwaliszewo
(Dzielnica Poznań-Stare Miasto). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”.
Aresztowany przez Gestapo 11 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w wię-
zieniu w Brieg. Skazany 1 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej
w Brieg na 10 lat obozu karnego. Osadzony 29 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch,
następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r.,
nr obozowy 48126) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 6701).

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/516]

Woźniczka Józef (1921–1942), ur. 26 lutego w Uzarzewie, pow. poznański. Miesz-
kaniec Pobiedzisk, pow. poznański. Kołodziej. Członek KSMM. Zaprzysiężony do NOB
w marcu 1940 r., żołnierz „piątki” Jana Sasa. Uczestniczył w kolportażu „Polski Naro-
dowej”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 4 maja

1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Samter na 6 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 22 grudnia.
[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Woźny Kazimierz, żołnierz NOB w Obwodzie Winiary. Brał udział w kolportażu „Polski Narodowej”. Latem 1940 r. wywieziony na roboty przymusowe do Rzeszy, utracił kontakt z NOB.
[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/4]

Wójciak Kazimierz (1892–1941), ur. 10 października. Fryzjer, żołnierz NOB. Zginął 30 sierpnia w Forcie VII w Posen.
[IZ, SN, t. 905; AIPN, 3055/438]

Wójciak Stanisław, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Wrembel [Stanisław?], rolnik, działacz SN. Komendant NOB w Chłudowie do wysiedlenia przez Niemców w czerwcu 1940 r. Organizował kolportaż „Polski Narodowej” na swoim terenie, rozprawdzał bony obligacyjne, zbierał składki organizacyjne.
[IZ, SN, t. 891 i 905]

Wronecki [Wroniecki?] **Seweryn** (1921–1993), ur. 2 listopada w Poznaniu. Czeladnik stolarski. Członek KSMM. Zaprzysiężony do NOB w czerwcu 1940 r., żołnierz w Obwodzie Główna. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 14 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 5 lat obozu karnego. Osadzony 15 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 47079) i Gusen (15 grudnia 1942 r., nr obozowy 6528). Wojnę przeżył.
[EKW; IZ, SN, t. 905]

Wroniak Józef, żołnierz NOB.
[IZ, SN, t. 905]

Wróbel Kazimierz (1913–?), ur. 25 listopada w Poznaniu. Mieszkaniec Kobylnicy, pow. poznański. Robotnik. Od stycznia 1940 r. żołnierz NOB w Powiecie Poznań-Wschód (w obwodzie dowodzonym przez Pawła Sałenczewa). Po aresztowaniu Sałenczewa podlegał Franciszkowi Smolarkowi. Otrzymywał „Polską Narodową” i wiadomości z nasłuchów zagranicznych stacji radiowych, płacił składki organizacyjne. Po

aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na 6 lat obozu karnego.
[Członkowie organizacji Stronnictwa Narodowego z Miasta Poznania...]

Wróbel Paweł (1918–1943), ur. 4 stycznia w Kleinreschen, pow. Calau (Niemcy). Kasjer w Adriatyckim Towarzystwie Ubezpieczeniowym w Poznaniu. Członek KSMM. Zaprzysiężony do NOB wiosną 1940 r., komendant „piątki” w Obwodzie Główna. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 14 lutego 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 8 lat obozu karnego. Osadzony 15 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (12 grudnia 1942 r., nr obozowy 18872) i Gusen (15 grudnia 1942 r.), gdzie zmarł 26 marca.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/5; 165/156, t. 1]

Wrzesiński Edmund, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wrzesiński Franciszek (1912–1944), ur. 13 stycznia w Dziećmiarkach, pow. gnieźnieński. Mieszkaniec Poznania. Ślusarz-tokarz. Członek ZHP. Podoficer rezerwy WP. Podczas okupacji niemieckiej zatrudniony w DWM. Żołnierz NOB w Dzielniccy Poznań-Wilda. Prowadził akcję sabotażową w DWM. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 22 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 3 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniach w Warthestadt, Schieratz i w październiku 1944 r. w Mürau (Mirov, Czechy), gdzie zmarł 16 stycznia.

[IZ, SN, t. 905]

Wrzesiński Michał (1889–?), ur. 26 września w Robakowie, pow. poznański. Rolnik. Żołnierz NOB w Obwodzie Środa. Aresztowany przez Gestapo 10 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Rawitsch. Skazany 9 lipca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Rawitsch na 3 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Zwickau.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Wrzesiński Wincenty, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Wrzesiński Władysław „Marynarz”, „Czachro” (1916–1942), ur. 15 stycznia w Poznaniu. Ślusarz. Członek Klubu Sportowego „Warta” Poznań. Podoficer rezer-

wy WP. W czasie okupacji niemieckiej pracował jako tokarz w Gazowni Miejskiej w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r. Był łącznikiem między Poznaniem a Stęszewem, pow. poznański, dostarczał „Polskę Narodową” i inne publikacje NOB, przywoził fundusze zebrane na działalność konspiracyjną. Po aresztowaniach z przełomu lat 1940/1941, w czasie odbudowy struktur organizacyjnych wiosną 1941 r. udostępnił swoje mieszkanie na Junikowie Wydziałowi Propagandy sztabu NOB. Była tam m.in. redagowana i powielana „Polska Narodowa”. W lutym 1941 r. zaprzysiężony do ZWZ (IR Poznań-Miasto), udostępnił swoje mieszkanie na lokal kontaktowy kurierki ZWZ i Głównej Delegatury Rządu dla ziem wcielonych do III Rzeszy Haliny Cimino. Aresztowany przez Gestapo 8 listopada 1941 r. Ciężko kontuzjowany po skoku z drugiego piętra w czasie śledztwa w gmachu poznańskiego Gestapo. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Oels. Skazany 17 listopada 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Oels na karę śmierci. Stracony 17 grudnia w Breslau, w więzieniu przy ul. Kłęczkowskiej.

[EKW; AIPN GK, 165/332]

Wszędybył Czesław „Wiktor Kaliski”, „Ziemowit”, „Bylina” (1911–1943), ur. 5 czerwca w Nowolipsku (dawny pow. kaliski, obecnie pleszewski). Student Wydziału Prawa i Nauk Społecznych na USB w Wilnie. Podchorąży rezerwy WP. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. Od 1940 r. rozpoczął działalność konspiracyjną w strukturach OJN w Kaliszu, a po jej połączeniu z NOB w ramach Armii Narodowej. W styczniu 1941 r. zbiegł w czasie próby aresztowania. Po rozbiciu AN wraz z jej ocalałymi strukturami na przełomie lat 1941/1942 wszedł w skład NOW. Szef Wydziału Organizacyjnego Podokręgu Kalisz NOW oraz komendant Powiatu Kalisz. Na przełomie lat 1942/1943 wszedł w skład NSZ, Okręg X Poznań, w których pełnił analogiczne funkcje jak w NOW. Zginął 3 września 1943 r. w starciu z obławą niemiecką w Kaliszu na ul. Pułaskiego. Pośmiertnie awansowany do stopnia kapitana NSZ.

[EKW]

Wtorkowski, żołnierz NOB w Kaliszu.

[IZ, SN, t. 887]

Wutke Roman, żołnierz OJN w pow. tureckim.

[P. Kosobudzki, *Przez druty kraty i kajdany...*]

Wyczyński, żołnierz „piątki” Bronisława Bucherta (Dzielnica Poznań-Dębiec). Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”, płacił składki organizacyjne.

[AIPN GK, 74/4; AIPN GK, 687/570]

Wypych Stanisław (1902–1943), ur. 8 sierpnia w Skomlinie, pow. wieluński. Ślusarz. Żołnierz NOB w Powiecie Gniezno. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony 10 kwietnia 1941 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18874), gdzie zmarł 14 stycznia.

[*Gniezno i ziemia gnieźnieńska...*; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Zaborowicz Ignacy „Kleszcz” (1899–1942), ur. 1 stycznia w Łuszczewie, pow. koniński. Brat Stanisława. Mieszkaniec Kleczewa, pow. koniński. Nauczyciel. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako sprzedawca. Zaprzysiężony do OJN jesienią 1940 r. przez Antoniego Strzelczyka. Współpracował z o. Julianem Mirochną. Uczestniczył w organizowaniu struktur terenowych (m.in. w pow. tureckim) oraz w kolportażu „Armii Narodowej”. Wspólnie z bratem Stanisławem opracował koncepcję organizacyjną TON, która godziłaby zwolenników SN i sanacji. Aresztowany 16 września 1941 r. Osadzony w więzieniu sądowym w Gnesen, następnie w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazany 15 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracony 5 października w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; AIPN GK, 687/657]

Zaborowicz Stanisław (1884–1942), ur. 23 października w Wilczogórze, pow. koniński. Brat Ignacego. Ksiądz katolicki (święcenia kapłańskie otrzymał w 1913 r.). Nauczyciel religii i geografii w Gimnazjum Koedukacyjnym im. H. Sienkiewicza w Uniejowie. Od 1933 r. prefekt i wikariusz w parafii św. Mikołaja w Kaliszu. Społecznik, m.in. patron Stowarzyszenia Robotników Chrześcijan „Ognisko” w Kaliszu, kapelan kaliskiej Ochotniczej Straży Pożarnej. W czasie okupacji niemieckiej członek sztabu OJN. Wspólnie z bratem Ignacym opracował koncepcję organizacyjną TON, która godziłaby zwolenników SN i sanacji. Zainicjował wydawanie gazety konspiracyjnej „In hoc signo vinces” („Pod tym znakiem zwyciężysz”). Aresztowany przez Gestapo 1 marca 1941 r. Przewieziony do Łodzi 31 lipca 1941 r. Rozstrzelany 20 marca w publicznej egzekucji w Görnau.

[AIPN GK, 687/657; „*Dziś za jednego Niemca śmierć poniesie 50 Polaków*”...]

Zaborowski Marian, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Zalaszewski Antoni (1900–1942), ur. 10 stycznia w Biskupicach, pow. poznański. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Od kwietnia 1919 r. w WP, walczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Mieszkaniec Poznania, pracował jako woźnica. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako robotnik w DWM.

Zaprzyiężony do NOB w lecie 1940 r., komendant „piątki” w Dzielnicy Poznań-Stare Miasto. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 27 kwietnia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestadt. Skazany 1 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na karę śmierci. Stracony 23 maja.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/516]

Zalewska Halina „Sala” (1913–1942), ur. 22 stycznia w Maszycach, pow. lipnowski. Absolwentka Państwowego Gimnazjum w Inowrocławiu oraz kursów pielęgniarstwa w Poznaniu. Pielęgniarka. Członkini SN, uczestniczka działań Pogotowia Społecznego. Zaprzyiężona do NOB w grudniu 1939 r. Utworzyła archiwum organizacji na terenie szpitala ortopedycznego, w którym pracowała. Łączniczka sztabu NOB, sekretarka Wydziału Organizacyjnego. Aresztowana przez Gestapo 13 marca 1941 r. Osadzona w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen. Skazana 10 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na karę śmierci. Stracona 20 października w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Zamiara, żołnierz NOB w Poznaniu.

[IZ, SN, t. 880]

Zasada, żołnierz NOB, kolporter „Polski Narodowej”.

[AIPN GK, 687/589]

Zawarbowski Edward, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Zawartowski, żołnierz NOB w Poznaniu

[IZ, SN, t. 880]

Zbroczyk [Zbroszczyk Władysław?], żołnierz NOB w „piątce” Feliksa Hołasza (Dzielnica Poznań-Łazarz).

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 74/4]

Zelewski, żołnierz NOB w piątce Jana Maćkowiaka (Dzielnica Poznań-Jeżyce).

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/598]

Zielewicz Teofil „Tygrys” (1898–1942), ur. 5 grudnia w Rudnikach, pow. nowotomyski. W czasie I wojny światowej zmobilizowany do armii niemieckiej. Uczestnik wojny

polsko-bolszewickiej. Podoficer rezerwy WP. Po demobilizacji pracował jako ślusarz w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Członek SN. Zaprzysiężony do NOB w maju 1940 r., zorganizował sześć „piątek” na terenie Wydzielonego Obwodu Warsztaty Kolejowe oraz poznańskiego węzła kolejowego. Prowadził kolportaż „Polski Narodowej”. Rozprowadzał bony obligacyjne. Przygotowywał plany zbrojnego opanowania obiektów kolejowych w Poznaniu na wypadek powstania i omawiał je na odprawach, na które udostępniał własne mieszkanie. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII i w więzieniu przy ul. Młyńskiej w Posen oraz w więzieniu w Schneidemühl. Skazany 8 lipca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na karę śmierci. Stracony 6 sierpnia w Posen, w więzieniu przy ul. Młyńskiej. [EKW; IZ, SN, t. 905]

Zieliński Stanisław (1916–1943), ur. 5 listopada w Poznaniu. Pracował jako goniec i robotnik drogowy. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako robotnik budowlany. Walczył jako ochotnik w kampanii wrześniowej 1939r. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r., żołnierz „piątki” Feliksa Thamma (Dzielnica Poznań-Jeżyce). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Miał prowadzić rozpoznanie niemieckich obiektów wojskowych w swoim rejonie. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Brieg. Skazany 31 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Brieg na 5 lat obozu karnego. Osadzony 29 maja 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen, gdzie zmarł 23 stycznia.

[IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Zimny Józef (1911–1942), ur. 22 grudnia w Dobrzeczu (obecnie w granicach Kalisza). Pracownik umysłowy, w okresie okupacji zatrudniony w fabryce Müllera w Kaliszu. Redaktor konspiracyjnego pisma OJN „Armia Narodowa”. Aresztowany przez Gestapo w sierpniu 1941 r. i osadzony w więzieniu w Kalisch, następnie w więzieniu przy ul. Sterlinga w Litzmannstadt. Rozstrzelany 20 marca w publicznej egzekucji w Görnau. [„Dziś za jednego Niemca śmierć poniesie 50 Polaków”...]

Zimowski Franciszek (1913–?), ur. 1 maja w Gawronach, pow. śremski. Tokarz, zatrudniony w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Zaprzysiężony do NOB w lipcu 1940 r., żołnierz „piątki” Adama Sadalskiego (Wydzielony Obwód Warsztaty Kolejowe). Otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 11 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 4 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Warthestadt, następnie 16 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 19255).

[EKW; IZ, SN, t. 905]

Ziółkowski Stanisław (1910–1942), ur. 28 października w Poznaniu. Robotnik, zatrudniony w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Zaprzysiężony do NOB w styczniu 1941 r., żołnierz „piątki” Jana Żoka (Wydzielony Obwód Stomil). Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 5 lat obozu karnego. Osadzony 30 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, gdzie zmarł 24 lipca.

[EKW]

Zupa Henryk, żołnierz NOB.

[IZ, SN, t. 905]

Zwierzyński Stanisław (1911–1943), ur. 8 maja w Berlinie. Mieszkaniec Poznania. Murarz, pracował także jako portier. Należał do organizacji sportowych. Walczył w kampanii wrześniowej 1939 r. W czasie okupacji niemieckiej zatrudniony jako spawacz w Warsztatach Kolejowych w Posen. Zaprzysiężony do NOB jesienią 1940 r. Uczestniczył w kolportażu „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo 27 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Warthestad. Skazany 17 marca 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Schneidemühl na 7 lat obozu karnego. Osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 22184), gdzie zmarł 22 maja.

[EKW; IZ, SN, t. 905; AIPN GK, 687/654]

Zys Wincenty, komendant „piątki” NOB.

[EKW]

Żak Władysław (ok. 1912–?). Wychowanek sierocińca w Śremie. Mieszkaniec Dachowej, pow. poznański. Robotnik. Żołnierz NOB w „piątce” Józefa Walkowiaka. Otrzymał „Polską Narodową”. Aresztowany przez Gestapo 20 listopada 1942 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w więzieniu w Zwickau. Skazany 11 czerwca 1943 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Liegnitz na 5 lat obozu karnego.

[EKW]

Żarnowiecki Leonard Felicjan „Sokół” (1903–1944), ur. 5 listopada w Kostrzynie Wlkp., pow. poznański. Jako dziecko mieszkał z rodzicami w Berlinie, gdzie należał do skautingu i Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Od 1920 r. mieszkaniec Poznania. Elektromonter zatrudniony w HCP (w czasie okupacji niemieckiej DWM). Podoficer rezerwy WP. Członek SN. Od listopada 1939 r. członek grupy sabotażowej WOZ. W grudniu 1939 r. zaprzysiężony do NOB. Po rozbiciu tej organizacji przez Gesta-

po, od kwietnia 1941 r. żołnierz ZWZ-AK, najpierw w WKZO, potem w Kedywie. Dowódca patrolu dywersyjnego na terenie DWM, a od lata 1943 r. w Ośrodku Kedywu IR Poznań. Aresztowany przez Gestapo 4 listopada 1943 r. Osadzony w Forcie VII w Posen i w obozie karnym w Poggenburg. Rozstrzelany 20 sierpnia w Poggenburg na podstawie wyroku Polizeistandgericht STAPO Posen.

[EKW]

Żok Jan (1884–1943), ur. 21 stycznia w Chorzeminie, pow. babimojski. Mieszkaniec Starołęki (obecnie w granicach Poznania). Wykwalifikowany robotnik w Zakładach Stomil w Poznaniu (w czasie okupacji niemieckiej Posener Gummiwerke). Komendant „piątki” na terenie Wydzielonego Obwodu Stomil. Prowadził działalność organizacyjną i kolportaż „Polski Narodowej”. Aresztowany przez Gestapo z 27 na 28 stycznia 1941 r. Osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 28 kwietnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na sesji wyjazdowej w Lissa na 10 lat obostrzonego obozu karnego. Osadzony 29 kwietnia 1942 r. w więzieniu w Rawitsch, następnie 12 grudnia 1942 r. w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen (nr obozowy 18900), gdzie zmarł 21 stycznia.

[EKW; AIPN GK, 165/156, t. 1]

Żurek Piotr (1910–1969), ur. 28 czerwca w Poznaniu. Ślusarz samochodowy. Członek OWP. Sympatyk NOB, otrzymywał „Polskę Narodową”. Po aresztowaniu przez Gestapo osadzony w Forcie VII w Posen. Skazany 12 sierpnia 1942 r. wyrokiem OLG Posen na 4 lata obozu karnego. Osadzony w więzieniu w Rawitsch, następnie w niemieckich obozach koncentracyjnych Mauthausen (16 grudnia 1942 r., nr obozowy 47899) i Gusen (19 grudnia 1942 r.). Wojnę przeżył. Zmarł w Poznaniu.

[EKW; IZ, SN, t. 905]

ANEKS I

DOKUMENTY WŁASNE ORGANIZACJI
NOB/OJN/AN, WYDAWNICTWA, DOKUMENTACJA
ŻOŁNIERZY I ICH RODZIN

NARODOWA

ORGANIZACJA BOJOWA

REGULAMIN ORGANIZACJI NR.1.komenda Dzielnicy Zachodniej.

- 1/. Nazwa: Stronnictwo Narodowe na ziemiach zachodnich przyjmuje nazwę jednolitą na czas okupacji- "Narodowa Organizacja Bojowa". Oficjalną nazwą, używaną publicznie jest- "Armia Narodowa".
- 2/. Charakter: Narodowa Organizacja Bojowa jest organizacją jednolitą, o charakterze wojskowym i publicznie-społecznym, oparta na idei narodowej. Obejmuje zatem życie cywilne jak i wojskowe w jedną niepodzielną całość. Wywodzi się z Ruchu Wszechpolskiego i jest dalszym ciągiem toczonej walki przez Obóz Wielkiej Polskiej i Stronnictwo Narodowe. Źródłem i podstawa jej myśli oraz motorem działania jest Roman Dmowski- Duchowy Wódz Narodu. Jest organizacją powszechną, obejmującą cały naród na przestrzeni czasu, terenów przez Niego zamieszkałych bez względu na uwarstwienie stanowe; hierarchiczna, zdyscyplinowana, zcentralizowana i bezkompromisowa- gdy chodzi o jej wytyczne ideowe i organizacyjne.
- 3/. Cel i zadanie: Zadaniem Narodowej Organizacji Bojowej jest 1/. zorganizować wszystkich Polaków w kadry bojowe, 2/. przepięć idea narodowe, 3/. pogłębiać myśl ideową Dmowskiego i wychowywać w niej społeczeństwo polskie, 4/. uświadamiać społeczeństwo w chwilach krytycznych i wskazywać właściwe drogi działania w imię dobra Narodu, 5/. czuwać na godnością i honorem Polaka, 6/. stwarzać wszelkimi środkami do dyspozycji zostającymi rząd duchowy i faktyczny nad Polakami, zostającymi pod okupacją, 7/. kierować akcją bojową tak, iżby przynosiła realny skutek dla sprawy narodowej Polski, 8/. celem zasadniczym jest wszelkimi sposobami oczyścić kraj z wroga, 9/. opanować życie wewnętrzne Narodu i urządzić je w imię idei narodowej, w myśl potrzeb Narodu, ad 9/. to znaczy nie dopuścić do zaistnienia ustroju opartych na przesłankach międzynarodowych: a/ przeżytej demokracji, której przedsmak mieliśmy do 1926 roku, b/ wytepić partyjniactwo i plebiactwo polskie- żądane w życiu zbiorowym Narodu, a podtrzymywane przez wroga usposobionych nam sąsiadów, c/ nie dopuścić do zdradkalizowania życia społecznego w myśl światopoglądu komunistycznego czy socjalistycznego, których przykłady mamy w Rosji bolszewickiej a nawet w hitlerowskich Niemczech, d/ nie dopuścić do totalnych rządów klikki autokratycznej czy zespolowej- działających w imię potrzeb materialnych jednostek czy grup- czego przykłady mieliśmy w Polsce do wojny wrześniowej 1939 roku. 10/. celem ostatecznym walki musi być Polska Wielka- Narodowo Katolicka. ad 10/. to znaczy: a/ państwo rządzone hierarchicznie przez Naród świadomy poprzez jednostki z Niego wyłonione i przez Niego wyraźnie wskazane- czyli o zupełnym Narodu zaufaniu, b/ rząd kontrolowany przez cały Naród, c/ ustrój zasadzać się musi na 4 podstawowych elementach: równość, wolność, uczciwość i sprawiedliwość społeczna wyłącznie w ramach jednego Narodu -gospodarza, d/ ustrój gospodarczy w imię sprawiedliwości społecznej w myśl etyki katolickiej oparty na prywatnej własności, zorganizowany i kontrolowany tak aby istniała w pełni równość dochodu społecznego, z szczególnym uprzywilejowaniem samodzielnych warsztatów pracy średnich i małych; największa opieka należy się rolnictwu, musi tu być przeprowadzona racjonalna reforma rolna wynikła z naturalnych potrzeb Narodu; oraz troska o główną siłę fizyczną Narodu- masy robotnicze, dające dowody największej miłości kraju w okresie okupacji, z tak pojętą organizacją socjalną iżby ich skutecznie chronić przed wyzyskiem

pracodawcy i państwa i stwarzają z nich stan pełno wartościowy pod względem fizycznym i moralnym dla potrzeb Narodu, e/z życia Narodu wyeliminowane być muszą żywcio obce: żydzi, Niemcy i Ukraińcy /Polska dla Polaków/, f/zniknięcie wpływu politycznego i gospodarczego państw obcych, g/międzynarodowe, szczególnie organizacji tajnych rasowców, h/w polityce zewnętrznej przewodnią myślą musi być polityka własna, niezależna oparta na tradycjach Narodu tysiącletniego, którąby poszła po linii sprawiedliwego rozszerzenia granic państwa bez przywdy dla innych narodów w myśl tradycji historycznych i etnograficznych, potrzeb politycznych, militarych, gospodarczych i geograficznych - szczególnie na zachodzie granic Polski musi być Odra wraz z całym piastowskim Śląskiem.

✓. Czas trwania: Narodowa Organizacja Bojowa jest organizacją trwałą - tak jak trwała, jest idea której służy. W okresie okupacji jest poufna, w Polsce Odrodzonej zaś - tnieje jasnie pod nazwą nadaną jej przez władze naczelne i trwa na posterunku, bez względu na ostateczne zwycięstwo i odbudowę Polski Wielkiej z rządem narodowym, jako trwałe zabezpieczenie ustroju narodowego.

✓. Teren działania: Narodowa Organizacja Bojowa działa na terenie ziem włączonych do Rzeszy na mocy ustawy z października 1939 roku i 4 maja 1940 roku. Obejmuje: okręg poznański, pomorski, wrocławski, łódzki oraz śląski, stara się o wpływ na ziemach leżących po Odrę oraz wśród Polaków zamieszkałych w głębi Rzeszy. Działa jako samodzielna jednostka organizacyjna wydzielona w formie dzielnicy zachodniej z ogólnej organizacji działającej na obszarze całej Polski.

✓. Organizacja: System organizacyjny jest jednolity na całym obszarze działania i hierarchicznie podporządkowany się jednostkom wyższym. Dzieli się na 4 zasadnicze szczeble: a/dzielnica, b/okreg, c/rejon, d/powiat.

Władzami naczelnymi organizacji są: zarząd i komenda główna z siedzibą w Warszawie, którym bezpośrednio podlega komenda dzielnicy zachodniej - politycznie, ideowo i organizacyjnie.

ad a/dzielnica: Na czele organizacji dzielnicy zachodniej stoi komendant dzielnicy zachodniej, który powołuje sztab zatwierdzany przez władze centralne. Komendant wraz z sztabem tworzy komendę dzielnicy zachodniej. Siedzibą komendy dzielnicy jest m. Poznań, który jest dla dzielnicy punktem centralnym i dyspozycyjnym. Komendant dzielnicy odpowiada osobiście za całokształt działalności na terenach mu przydzielonych przed władzami naczelnymi. Poszczególne członkowie sztabu za swe resorty przed komendantem dzielnicy. Sztab jest ciałem doradczym i wykonawczym, decydującym zaś tylko po uzgodnieniu z komendantem dzielnicy w swoich resortach.

Komenda dzielnicy rozpada się na dwie zasadnicze części: a/sztab wojskowy, b/sztab cywilny.

Ad a/. Sztab wojskowy składa się z 4 członków: szef wojskowy, szef policji, szef wywiadu, szef łączności. Kierownikiem sztabu jest szef wojskowy.

Ad b/. Sztab cywilny składa się z 4 członków: szef od spraw społeczno-publicznych, szef administracji, szef propagandy, szef od spraw gospodarczo-organizacyjnych. Kierownikiem sztabu jest szef ad a/ lub ad b/. Wyznacza komendant dzielnicy. Komendant dzielnicy jest bezpośredni obu części sztabu przedłożonym. Odprawy odbywają się w ramach poszczególnych części, a tylko w wyjątkowych wypadkach w ramach całej komendy.

ad b/ okreg: Okreg stanowi drugi szczebel organizacyjny. Pokrywa się on w zasadzie z byłem administracyjnym województwem; granice terytorialne są w rzeczywistości, po ich

rozpatrzeniu i ostatecznej decyzji komendy dzielnicowej. Okręg rozpada się na szereg rejonów, wyznaczonych przez komendę dzielnicową. Na czele okręgu stoi komendant okręgu z swym sztabem, który jest władzą naczelną dla okręgu pod nazwą: Komenda okręgu. Sztab składa się z tej samej ilości członków co w komendzie dzielnicowej, o tych samych funkcjach, prerogatywach i podziale na części. Podlegają bezpośrednio komendantowi okręgu a dopiero przez niego poszczególne szefom dzielnicowym.

Wyjątek stanowi okręg poznański, gdzie z powodu siedziby komendy dzielnicowej, komenda okręgu ogranicza się do dwóch członków komendanta, z funkcjami ściśle organizacyjno-wojskowymi i jego zastępcy, odpowiedzialnego za porządek i bezpieczeństwo publiczne.

Ad c/. Rejon: Rejon obejmuje kilka powiatów. Teren działania wyznacza komenda dzielnicowa po uzgodnieniu z komendą okręgu. W pewnych wypadkach przeprowadza komenda okręgu, urotywowana zmianę podając antychminist komendzie dzielnicowej, która ma prawo decydujących zmian rejonów. Na czele rejonu stoi komendant rejonu wraz z swym sztabem jako komenda rejonowa. Siedzibą rejonu jest miejsce zamieszkania komendanta rejonu lub miejsce jego funkcjonowania, kom. okręgu ma prawo wyznaczyć miejsce siedziby komendanta rejonu. Komenda rejonu jest władzą pośrednią pomiędzy okręgiem a powiatem; i ma raczej prerogatywy wojskowo-policyjne aniżeli publiczno-społeczne. Stąd w skład komendy rejonu poza komendantem rejonu wchodzić muszą: szef wojskowy, szef policji, szef wywiadu i łączności. Inne resorty nie podlegają obsadzeniu.

Miasto Poznań jako stolica ziem zachodnich odpowiada rejonowi w okręgu; stąd prerogatywy komendanta miasta odpowiadają tymże komendanta rejonu; z tą różnicą, że komenda miasta musi być kompletna; czyli posiadać tą samą ilość resortów co dzielnicowa; z wyjątkiem wydziału gospodarczo-organizacyjnego, który podlega bezpośrednio referentowi publiczno-społecznemu.

Ad d/. Powiat: Powiat jest podstawową komórką organizacyjną-terenową. Obejmuje teren pokrywający się z starą administracją państwową. Odchylenia są możliwe po ustaleniach w komendzie rejonu i zatwierdzeniu przez komendę okręgu.

Na czele powiatu stoi komendant powiatu wraz z swym sztabem jako komenda powiatowa. Skład sztabu wchodzi 7 członków: zastępca wojskowy, referent policyjny, ref. wywiadu, ref. łączności, ref. administracji, ref. od spraw publiczno-społecznych i referent propagandy. Podreferenci gospodarczo-organizacyjny i służby zdrowia działają w referacie publiczno-społecznym. Komendant powiatu może ze względów konspiracyjnych odprawy swej komendy dzielić na dwie części tak jak w komendzie dzielnicowej, z tą samą podziałem.

Powiat rozpada się na niższe szczeble organizacyjne a/obwody, b/piątki.

Ad a/. Obwód pokrywa się w praktyce z dawną gminą wiejską, w niektórych powiatowych obwody kryją się mniej więcej z dawnymi posterunkami policji. Odchylenia są przewidziane zależnie od potrzeb lokalnych.

Miasta powiatowe liczące powyżej 25 tys. dzielą się na dzielnicę miejską, na której czele stoi komenda dzielnicowej miejskiej z sztabem złożonym mniej więcej z tej samej ilości członków co k. pow. Odchylenia są możliwe po uzgodnieniu z kom. powiatową, dzielnicowa zaś dzieli się na obwody.

Identyczny jest ustrój miasta Poznania na niższych szczeblach organizacyjnych.

b. Piątka: Piątka jest najniższą komórką organizacyjną. Piątka dzieli się na terenie z góry jej wyznaczonym, czyli być

organizowana terenowo, w środowisku najbliższych znajomych, stronno lub z punktu widzenia jakościowego - wartości organizacyjnych. Na czele piątki stoi piątkowy, za pośrednictwem którego piątka kontaktuje się z komendantem obwodu. Piątkowy jest odpowiedzialny za piatkę i dobór ludzi do niej; jest jej przełożonym i wychowawcą. Piątkowy podlega bezpośrednio kom. obwodu. Wyznacza swego zastępcę, który jest równocześnie odpowiedzialny za wywiad i wchodzi w prerogatywy piątkowego w razie jego nieobecności. Piątkowy przedstawia go do zatwierdzenia kom. obwodu. Drugi zastępca posiada funkcje propagandzisty i informuje piatkę o wydarzeniach dnia i przekazuje wszelkie bibliki piątce. Musi to być jednostka największego zaufania piątkowego oraz ref. propagandy w kom. obwodu. W obwodach w których jest więcej niż 5 piątek kom. obwodu wyznacza do każdej 5 piątek - dowódców plutonów, z którymi się bezpośrednio kontaktuje i przez których przekazuje rozkazy i polecenia. Dowódcą plutonu wybiera z pośród piątkowych s. b. i podległych zastępcę jednego lub dwóch, których przedstawia do zatwierdzenia przez kom. obwodu kom. dzielnicy, w innych wypadkach kom. powiatu.

7/. Członek : Członkiem organizacji w systemie piątkowym może być każdy prawdziwy Polak - pełno wartościowy pod względem fizycznym i moralnym - po okresie dwu miesięcznej obserwacji i przeprowadzonym wywiadzie co do jego lojalności dla spraw Narodu Polskiego, po uświadomieniu go o zdaniach i celach organizacji i jej nastawieniu ideowym. Aktem oficjalnego przyjęcia jest złożona przysięga. Bez jej złożenia nie może być nikt członkiem organizacji, bez względu na pozycję społeczna i poprzednią przynależność do ruchu narodowego. Tekst przysięgi jest jednolity w całej dzielnicy zachodniej. /Tekst podany osobno/.

Członkiem organizacji są tylko mężczyźni, kobiety w bardzo wyjątkowych wypadkach, tylko w poszczególnych wydziałach, z bezwzględnym wyłączeniem wydziału organizacyjnego t. j. wojskowo-policyjnego. Przysięga obowiązuje wiecznie. Wystąpienie z organizacji po złożeniu przysięgi jest wykluczone. Na życzenie członka po rozpatrzeniu jego wniosku ustnego może nastąpić tylko zawieszenie go w działaniu ale nie przynależności. Członek sprzeniewierający się organizacji lub nie wykonyjący poleceń jest zwieszany w swych funkcjach i inwigilowany. W razie podejrzeń poważniejszych podlega w okresie okupacji sądom karnym, w Polsce Odrodzonej sądom wojennym wzgl. państwowym.

Członek ma obowiązek przejąć każdą funkcję wskazaną mu przez organizację dla dobra Narodu i tylko z góry przedstawione prawdziwe i słuszne powody mogą go zwolnić z narzuconych mu obowiązków.

Zasadzie nie przewiduje się sankcji fizycznych /tylko w wyjątkowych wypadkach/, na członka działań powinny sankcje moralne wynikłe z obowiązków jakie na niem ciąży jako na członku jednego Narodu i potrzeb Ojczyzny - w imię ambicji i honoru osobistego oraz narodowego.

8/. Obowiązki członka organizacji Członek organizacji po uświadomieniu go i złożeniu przysięgi staje się członkiem Armii Narodowej w walce z wrogiem zewnętrznym i wewnętrznym. Spadają na niego wszystkie obowiązki wynikłe tak z potrzeb organizacji jak i Narodu oraz kraju. Obowiązki jego są tym większe im wyższy przedstawia typ człowieka, im większe jest jego uświadomienie i im na tym wyższym znajduje się szczeblu organizacji. /1/ ochota go muszą wszystkie wartości moralne, a /uczciwość bezwzględna b/ sprawiedliwość w działaniu i w podejściu do wniosków, c/ braterstwo w stosunku do swych towarzyszy walki, d/ miłość Narodu i kraju oraz ich ideałów,

e/duma, ambicja i honor narodowy oraz osobisty wyrobiony w najwyższym stopniu, f/życie prywatne bez zarzutów rażących i uwłaczających godności osobistej czy rodzinnej, g/do perfekcji doprowadzona zaleta milczenia /sprawy organizacyjne mogą być omawiane tylko na odprawach organizacji na swym szczeblu hierarchicznym, pozatem na wyraźne zlecenie organizacji w ramach przez nią wskazanych. Nie wolno zaś o organizacji i swej przynależności do niej choćby pozornie dać do poznania swemu otoczeniu, nawet najbardziej zaufanemu ani też innym członkom organizacji bez potrzeby i w innym stopniu zorganizowania/h/nie rozmawianie z nikim o organizacji z członkiem innej organizacji ani też dawanie do zrozumienia o jej istnieniu, i/nie należenie do żadnej organizacji innej w myśl założeń przysięgi, j/kierowanie wszelkich danych o organizacjiach poufnych władzom przełożonym, k/członkowi nie wolno należeć do organizacji tajnych -międzynarodowych masonskich, l/członkowi nie wolno czynić zobowiązań na przyszłość ludziom złej woli /volksdeutschem i zdrajcom oraz członkom innej narodowości niemieckiej, żydowskiej, ruskiej i to./, m/stać stale czujnie na posterunku, być słuchem i wzrokiem organizacji, obserwować wroga, każde jego posunięcie, obserwować złych Polaków i donosić o każdym niebezpieczeństwie grożącym organizacji, Narodowi czy krajowi swej władzy przełożonej, n/walka bezwzględna z wrogiem w myśl wskazówek organizacji, o/ karność i dyscyplina bezwzględna wynika z poczucia moralnego wykonywaniu sumiennym poleceń bez narazania organizacji, p/członek ma obowiązek uświadamiania narodowego otoczenia i wychowywania w imię idei narodowej i wskazówek organizacji, r/członek ma : : : : : obowiązek napiętnowania i tępienia zdrajców Narodu tak jak wroga, s/ członkowi nie wolno przyjaźnić się z wrogiem, chyba na wyraźne zlecenie organizacji dla jej celów, t/w razie dostania się w ręce wroga zachowanie wszelkich tajemnic organizacji, choćby zabranie ich do grobu /padnięcie z ręki wroga w okresie jego przewagi pod okupacją jest równoznaczne z padnięciem na posterunku czy na polu bitwy/, u/członkowi organizacji musi przyswiecać cel ostateczny -Polska Niepodległa i Narodowa i dla tego celu poświęcić musi co dla osobistych celów poświęcić mu nie wolno -życie, w/wydanie tajemnic organizacji choćby nawet z wymuszenia jest równoznaczne z zdradą Narodu i tak będzie traktowane w Odrodzonej Polsce /każdy członek musi sobie uświadomić ten naczelny obowiązek przed złożeniem przysięgi, y/przywilejem członka jest jedno, że w Polsce Odrodzonej jest jedynym członkiem -gospodarzem pełno-uprawnionym, z/obowiązki wynikłe na przyszłość jak i prawa uzależnia się od przyszłej konstytucji narodowej.

Sposób funkcjonowania organizacji: Zasadniczymi elementami systemu organizacyjnego i wynikłego stąd jego funkcjonowania są: 1/centralizacja, 2/hierarchiczność, 3/funkcyjność, 4/jednolitość, 5/poufność, 6/karność, 7/sankcyjność moralna.

Ad 1/. W myśl tej zasady organizacja centralizuje cały ciężar działania na jednoosobowo wraz z zespołem jaki jest sztab. W organizacji nie może być dwóch władz równorzędnych, dyspozycyjnych obok siebie. Władze wojskowe, policyjne czy publiczne współdziałają wzajemnie pod jednym kierownictwem naczelnym a nie oddzielnie.

Ad 2/. W systemie organizacyjnym zależnie od szczebla organizacyjnego obowiązuje bezwzględne podporządkowanie się swym władzom bezpośrednim i odpowiadania przed nimi za swą działalność.

Odpowiedni członek w myśl uzyskanej nominacji otrzymuje swą funkcję. Zasadniczą władzą nominacyjną w dzielnicy

zachodniej jest komendant dzielnicy. Nominacja komendantów okręgu oraz ich sztabu odbywa się bezpośrednio przez komendę dzielnicy. Komendantów rejonów oraz ich sztab mianuje komendant dzielnicy po przedstawieniu przez kom. okręgu. Komendantów powiatowych oraz komendę mianuje kom. okręgu po przedstawieniu przez komendantów rejonów. Komenda dzielnicy ma prawo wglądu i zmiany komendantów obwodów i ich zastępców mianuje komendant rejonu po przedstawieniu przez kom. powiatowych. Komendantów dzielnic miasta mianuje kom. okręgu po przedstawieniu przez kom. miasta czy powiatu. Dowódców plutonów i ich zastępców mianuje kom. powiatu lub dzielnicy miejskiej po przedstawieniu przez kom. obwodów. Piątkowych mianuje kom. obvodu bezpośrednio albo po przedstawieniu przez dowódców plutonów. Władzą odwoławczą z funkcji jest władza nominacyjna.

Ad 3/. Każdy członek organizacji jest odpowiedzialny za funkcje powierzona bezpośrednio przed swą władzą i ma obowiązek wykazanie jaknajwiększej inicjatywy własnej w funkcji mu powierzonoj.

Ad 4/. Jednolitość działania obowiązuje na wszystkich szczeblach organizacji tak w przekroju hierarchicznym jak i funkcyjnym w myśl założeń regulaminu i instrukcji. Wykluczona jest jakakolwiek odmienność działania w sprawach zasadniczych.

Ad 5/. 6/ i 7/ patrz obowiązki członka.

I N S T R U K C J A

Regulamin niniejszy jest wydany tylko do użytku wewnętrznego organizacji. Otrzymują komendanci okręgów, rejonów, powiatów i dzielnic miejskich m. Poznania. Komendanci wymienieni są odpowiedzialni za regulamin i jego należyte przechowanie. Treść regulaminu w całości będzie podana i odczytana ich sztabom. Przebijanie regulaminu dla poszczególnych wydziałów lub komórek niższych od komendy powiatowej czy dzielnicy miejskiej m. Poznania jest organizacyjnie wzbronione. Komendanci powiatów lub ich zastępcy oraz komendanci dzielnic miejskich m. Poznania lub ich zastępcy komórek niższym a więc obwodowi, plutonowi czy piątce podadzą do wiadomości tylko punkt 2, 3, 6a) d/, 7, i 8. Treść regulaminu pod żadnym względem, w żadnym punkcie nie może być zmieniona w interpretacji słownej, pod rygorem organizacyjnymi zakazuje się jakikolwiek punkt podać do wiadomości nie członkom lub członkini innej organizacji.

NARODOWA
ORGANIZACJA BOJOWA

Komenda Dzielnicy Zachodniej
Wydział propagandy

Regulamin wrdz. propag. nr. 2

1/ Charakter : Wydział propagandy N.O.B. jest częścią składową komendy na wszystkich szczeblach hierarchicznych. Jest on wydziałem samodzielnym. Na czele wydziału stoi kierownik, który wchodzi w skład komendy i jest odpowiedzialny za wydział przed swym komendantem. Obowiązuje go w sprawach ogólnych organizacyjnych regulamin nr. 1.

2/ Cel i zadania: Wydział propagandy N.O.B. ma za zadanie: 1/ propagowanie idei narodowej wśród wszystkich Polaków, 2/ propagowanie wszelkich zewnętrznych poczynań organizacji tam gdzie ona wskazuje, 3/ wykorzystuje wszystkie argumenty propagandowe jakie zostają do dyspozycji dla sprawy narodowej, 4/ tworzy drogę organizacji dla zdobycia ludzi, 5/ urabia ducha stronną społeczeństwa, wychowując go ideowo. Wydział musi zadania swe zastosować do potrzeb jak i możliwości w danej chwili. Inaczej pracuje w czasie okupacji i inną będą jego zadania w Polsce Odrodzonej. Zadania jego na dziś streszczają się: 1/ w informowaniu organizacji, 2/ społeczeństwa, 3/ wychowywaniu go, 4/ przygotowywaniu sobie odpowiedniego aparatu technicznego i fachowego na przyszłość. W Polsce Odrodzonej zadaniem jego będzie propagowanie idei narodowej we wszystkich dziedzinach życia społecznego i publicznego.

3/ Organizacja: Wydział ten w podziale hierarchicznym rozpada się na: 1/ wydział propagandy przy komendzie dzielnicy z szefem wydziału na czele, 2/ wydziały propagandy przy komendzie okręgów z kierownikiem wydziału na czele, 3/ referaty propagandy przy komendach rejonowych z referentem tegoż na czele, 4/ referaty propagandowe przy komendach powiatowych z referentami tychże na czele, 5/ referaty propagandowe przy komendach dzielnic miejskich z ref. propag. na czele, 6/ referenci propagandy w komendach obwodu, 7/ propagandowi w piątkach.

W podziale funkcyjnym wydział ten rozpada się w komendzie dzielnicy na 5 zasadniczych referatów: 1/ referat wychowawczy, 2/ referat informacyjny, 3/ referat prasowy, 4/ referat propagandy technicznej, 5/ referat propagandy ustnej.

W komendzie okręgu wydział ten znajduje się w tym samym składzie referatów i może być jednak zmniejszony na zadanie komendy dzielnicy o referata prasowego i wychowawczego. Trzy dalsze referaty muszą istnieć.

W komendzie rejonu, powiatu, dzielnicy miejskiej i obwodu jest tylko jeden członek jako referent, który jest odpowiedzialny za propagandę ustną, techniczną i informacyjną.

W piątce propagandowej jest szczególnie odpowiedzialny za informację i techniczne rozprowadzanie dostarczonego materiału propagandowego.

Ad 1/ Referat wychowawczy: Na czele referatu wychowawczego stoi referent wychowania, odpowiedzialny bezpośrednio przed szefem wydziału prop. Referent wychowawczy ma obowiązek rozszerzyć referat o potrzebną mu ilość osób i postarać się o materiał wychowawczy. Jemu również w zarząd oddana jest biblioteka ideowa organizacji. Zadaniem jego jest opracowanie wraz z ludźmi swego referatu oraz uproszonymi o współpracę członkami organizacji wszelkich referatów wychowawczych i prac, opiniowanie przekazanych i wydawanie odpowiednich. Wskazywanie dzieł i prac zasadniczych, których znajomość jest konieczną, tak wśród członków jak i w reszcie społeczeństwa.

Referat wychowawczy nie ma jednak nic wspólnego z wydziałem szkolnym w szefostwie od spraw publiczno-społecznych, ale jest dla niego drogowskazem w przyszłości co do metod i sposobów wychowywania młodzieży w duchu ideologii narodowej i wskazywania materiału wychowawczego-ideowego.

Dotyczy to również innych szefostw które mają do czynienia z wychowywaniem ideowym w swych ramach.

Ad 2/Referat informacyjny: Na czele referatu informacyjnego stoi referent tego wydziału. Jest on odpowiedzialny bezpośrednio przed szefem wydziału. Referat informacyjny ma za zadanie: zbierać wszelki materiał dotyczący organizacji, idei narodowej, ludzi organizacji, zdobyty z zewnątrz tak z prasy jak biuły propagandowej obcej oraz dzieł własnych czy cudzych, z odczytów i z radia. Wszelkich informacji o innych ruchach ideowych, politycznych i t.p. Metodyczne segregowanie zdobytego materiału do dyspozycji całego wydziału propagandowego i organizacji. Referat ten ma również za zadanie informować organizację i jej członków oraz społeczeństwo - zależnie od potrzeb organizacji i potrzeb chwili, poprzez wszystkie elementy techniczne propagandy pozostające do dyspozycji, o tem co zostanie przez kierownictwo wydziału propagandowego uznane za pożądane i aktualne. Do tego referatu należy również kontrola prasy, radia i t.p. Co do podawanych informacji z kraju i świata. W okresie okupacji referat ten zorganizuje służbę informacyjną w ramach organizacji, która narazie ogranicza się do wydawania biuletynów radiowych dziennych lub tygodniowych i biuletynów organizacyjnych; zbierze również materiał referatowi prasowemu, /zdobędzie go z radia i pism /dostępnych/. Aparat techniczny ref. informacyjnego musi być zorganizowany niezależnie i nie może się zająć o inne referaty.

Ad 3/Referat prasowy: Na czele referatu prasowego stoi referent tego referatu, zależy bezpośrednio do szefa wydziału propagandowego. Referat prasowy odpowiedzialny jest za prasę narodową i przeprowadza kontrolę prasy obcej. Referat ten przygotowuje artykuły do prasy tak ideowe jak polityczne i organizacyjne. Publikuje inseraty przekazane mu przez kierownictwo wydziału propagandy. Zorganizuje w Polsce Odrodzonej cały aparat prasowy, redakcyjny i techniczny potrzebny w granicach działania organizacji. W okresie okupacji zorganizuje prasę w ramach możliwości. Jest odpowiedzialny za stronę redakcyjną i techniczną wydawanej biuły. Cały aparat redakcyjny i techniczny zorganizuje w ramach swego referatu niezależnie od innych referatów. Wykonany materiał przekazuje referentowi prop. technicznej.

Ad 4/Referat propagandy technicznej: Na czele referatu prop. technicznej stoi referent tego referatu zależny bezpośrednio od szefa wydziału propagandowego. Referent prop. technicznej zorganizuje odpowiednią ilość fachowców i materiału potrzebnego do propagandy radiowej, ustnej, wzrokowej /jak afisze i t.p./ Odpowiedzialny jest za wykonanie tych rzeczy i ich odpowiednie na czas wydanie. Rozprawdza go przy pomocy swego aparatu w dół do najniższych komórek organizacyjnych, poprzez referentów propagandy lub ich zastępców. W okresie okupacji rozprawdza przy pomocy swego aparatu biułę. Stara się o odpowiednie punkty rozprawdzenia jej - centralne, o delze stają się poszczególni referenci propagandy.

Ad 5/Referat propagandy ustnej: Na czele referatu stoi jego referent odpowiedzialny bezpośrednio przed szefem wydziału propagandowego. Referent ten organizuje odpowiednią ilość mówców, referentów, agitatorów i t.p. potrzebnych organizacji w przeszłości, nie mniej w okresie okupacji ludzi ideowo odpowiedzialnie wyszkolonych, którzy by prowadzili umiejętną propagandę ustną przez dyskusje i urabianie opinii publicznej w duchu narodowym, prostowanie błędnego podchodzenia do zagadnień narodowych czy też aktualnych politycznie oraz paraliżowanie propagandy czynników wrogich - okupacyjnych, innych grup politycznych czy światopoglądowych.

4. Sposób funkcjonowania: W okresie okupacji ze względów konspiracyj-nych wydział pracuje na każdym szczeblu hierarchii niezależnie i kontaktuje się z niższymi komórkami propagandy poprzez swych komendantów, którzy przekazują ich instrukcje poprzez komendantów na niższych szczeblach hierarchii do pokrewnego referatu. Jedynie w referacie propagandy technicznej istnieje kontakt bezpośredni. Organizuje on cały aparat dostarczający biblię bezpośrednio poprzez wskazanych sobie referentów propagandy na niższym szczeblu organizacji przez komendanta dzielnicy czy okręgu aż do najniższych komórek, nie znosząc się wcale w tej materii z władzami organizacji /npz. w swoich granic. ustala punkty rozdzielcze i tp/ każdy referent propagandowy z osobna dla swego terenu działania. Każda jednostka niższa ma obowiązek wysłać swego łącznika odbiorczego do komórki wyższej. Rozprowadzeniem bibuli nie koniecz-nie musi się zajmować referent propagandy, może to zrobić przez siebie wyznaczonego człowieka, jest jed-nak za odpowiednie rozprowadzenie materiału odpowie-dzialny. Jedynie w piątce propagandzista sam tę sprawę załatwia.

I N S T R U K C J A

Regulamin niniejszy jest wydany tylko do użytku wewnętrznego wydziału propagandowego. Otrzymują komendanci okręgów, rejonów, powiatów i dzielnic miejskich m. Poznania, ci zaś przekazują kierownikom czy referentom propagandowym. Komendanci są odpowie-dzialni za regulamin i jego należyte przechowanie. Przebijanie regulaminu dla poszczególnych wydziałów lub komórek niższych od komendy powiatowej czy dzielnicy miejskiej m. Poznania jest organizacyjnie wzbronione. Kierownicy wydziału propagandowego lub referenci podadzą do wiadomości poszczególnym referentom czy też komórkom niższym a więc obsadowym, plutonowym czy piąt-ce ~~usterów~~ i dotyczące tylko zakresu ich działania. Regula-min należy zachować w tajemnicy w stosunku do członków niezain-teresowanych lub innych organizacji.

Zarządzenie komendanta miasta

Poufne – Tylko dla komendantów

Masowe aresztowania wyrządziły szkody w naszych szeregach. Mamy więcej szkód przez fatalny przypadek aniżeli na skutek dekonspiracji. Wbrew różnym plotkom, nie zostaliśmy zdekonspirowani i pozostaliśmy na dobrowolnie przez nas wybranych pozycjach. Rozpuszczanie przez naszych wrogów pogłosek o naszej dekonspiracji jest dla nas mimowolną przysługą. Nie będziemy temu zaprzeczać, przeciwnie, potwierdzimy. Nam wystarczy świadomość, że trwamy na posterunku. Czasy obecne zmuszają nas do skrzętnej i wytrwałej pracy – pracy sekretnej, rozsądnej, mądrej w warunkach konspiracyjnych, która obliczona jest nie tylko na dziś, ale i na jutro. Nie możemy też dopuścić do tego, aby nasza organizacja miała ponieść jakiegokolwiek szkody lub ofiary z powodu naszej nieostrożności, wzgl[ędnie] lekkomyślnej gadaniny. Robota nasza musi nadal być zakonspirowana. Działać musimy w ukryciu i dyskretnie. Musimy zaprzestać ze zbędnymi spotkaniami i zbiórkami, jak też unikać wszystkiego, co by chociaż cień podejrzenia wzbudzić mogło.

W tym celu i ażeby ograniczyć niebezpieczne schadzki osobiste poszczególnych komendantów okręgów i oddziałów, będą ważne wskazówki i zarządzenia wydawał na piśmie i tylko najważniejsze zagadnienia będę omawiał osobiście.

A. Łącznicy

W związku z powyższym wyznaczą poszczególni komendanci Oddziałów i Okręgów – łączników (najlepiej spośród zaufanych kobiet), którzy we wtorki i piątki w godzinach popołudniowych, między 14.00 a 15.00 w sklepie kolonialnym (nazwisko i ulica atramentem wykreślone) otrzymywać będą zarządzenia, wskazówki i polecenia. Łącznicy muszą być stali i nie wolno ich zmieniać. Jako znak rozpoznawczy otrzymają łącznicy kawałek pocztówki, który każdorazowo okazywać muszą.

Bezpośrednią łączność będę ja sam utrzymywał. Wiadomości z terenu muszą być również łącznikiem przekazywane – a jeśli zajdzie konieczność – każdego dnia (najważniejsze ze znakiem SP) ważne i pilne sprawy muszą mi być osobiście przekazywane, tak jak dotychczas w godzinach popołudniowych w wiadomym miejscu. Wiadomości z terenu muszą być w zamkniętych kopertach na wyżej wskazany adres dostarczone (dla Groma) z podpisem na zamkniętej kopercie n. p. (przyjęta nazwa Jabłoń – Jabłoński, Topol – Topolski itp.), tak samo mają być wybrani łącznicy między komendantami Okręgów i kom[endantami] Oddziałów, ażeby osobiste spotkania poszczególnych kierowników ograniczyć do minimum.

B. Podział terenu

- a. Warsztaty kolejowe – dla komendanta **obszaru Wildy**.
 - b. Koszary 57 p.p. – 58 p.p. i 7 p.a.c. dla komendanta **obszaru Jeżyc**.
 - c. 1 p.panc./15 p. ułanów dla k[omendan]ta **obszaru Grunwald**.
- Przejęcie musi nastąpić przed upływem 1 tygodnia.

C. Zastępcy

Zarządzam podział pracy na zastępców.

1. I zastępca – sprawy wojskowe
2. II zastępca – sprawy publiczne i socjalne

ad 1. Zastępca dla spraw wojskowych musi być oficerem. W tych obszarach, w których zastępca jest oficerem, należy wyznaczyć nowego oficera.

Obowiązki

- a. zgrupowania i organizowanie wszystkich oficerów i podoficerów w poszczególnych obszarach,
- b. magazynowanie broni i amunicji,
- c. prowadzenie terenowego i wojskowego wywiadu.

ad 2. Zastępcą dla spraw publicznych i socjalnych może pozostać dotychczasowy zastępca komendanta dzielnicowego, jeśli jest człowiekiem zdatnym, rzutkim, energicznym i przedsiębiorczym.

Obowiązki

- a. obserwacja życia publicznego i socjalnego w poszczególnych dzielnicach,
- b. wywiad dotyczący innych grup i organizacji,
- c. rejestracja Polaków, volksdeutschów, szpicli i Polaków, którzy są w Gestapo,
- d. rejestracja rodzin, które potrzebują charytatywnej pomocy. Wykazy te należy przekazać II zastępcy komendanta miasta. Uwzględnić należy wszystkie polskie rodziny, których głowa w niewoli przebywa.

D. Mianowania

Mianuje moim zastępcą dla spraw wojskowych kolegę Machonia [II].

E. Gazety

Gazety muszą w dokładnie oznaczonym czasie i stale przez tych samych łączników być odbierane i muszą być natychmiast przekazywane w teren, nie wolno ich w domu przetrzymywać.

F. Aresztowania

W wypadku aresztowania jakichkolwiek ludzi z organizacji muszą zostać najbliższe komórki organizacyjne powiadomione.

G. Werbunek

Dla uzupełnienia poniesionych strat zarządza się dalszą pracą werbunkową.

H. Zakaz

Bez uprzedniego zezwolenia komendanta miasta, wzgl[ędnie] jego zastępcy nie wolno pertraktować z innymi organizacjami.

I. Sprawy finansowe

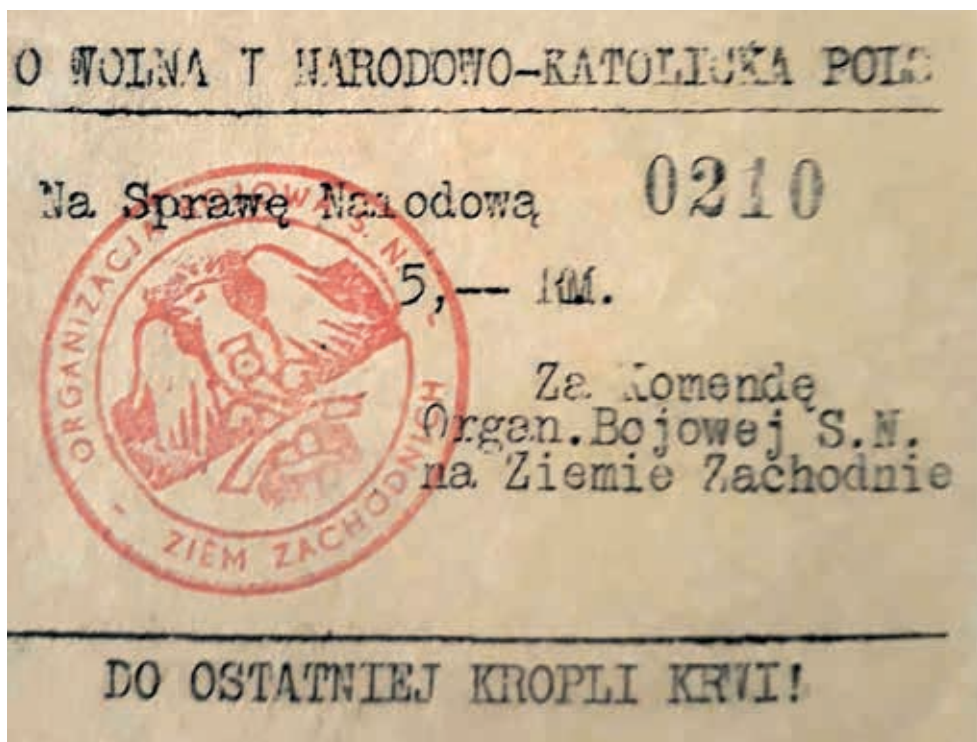
Wzywa się wszystkich komendantów dzielnicowych do intensywnej akcji zbiórkowej, aby zasilić naszą kasę dla potrzeb organizacji i pomocy charytatywnej. Uzyskane pieniądze należy w zamkniętych kopertach przekazać do punktu zbiórki łączników, względnie wręczyć mnie osobiście. W dniach od 4 do 15 każdego miesiąca zastępować mnie będzie Kol. Geyt [Gryf], z którym można się spotkać we wtorek dnia 7 i 10 bież[ącego] miesiąca w moim mieszkaniu.

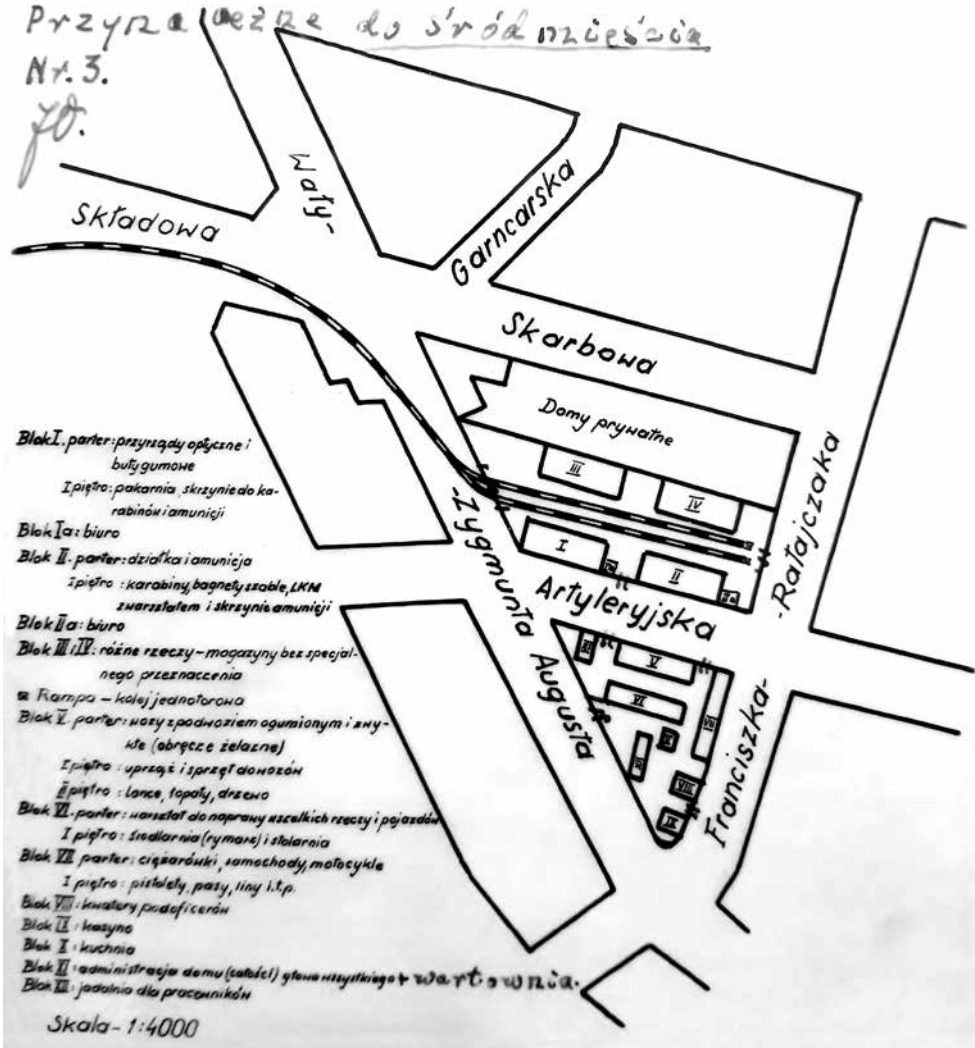
podpisano: Grom

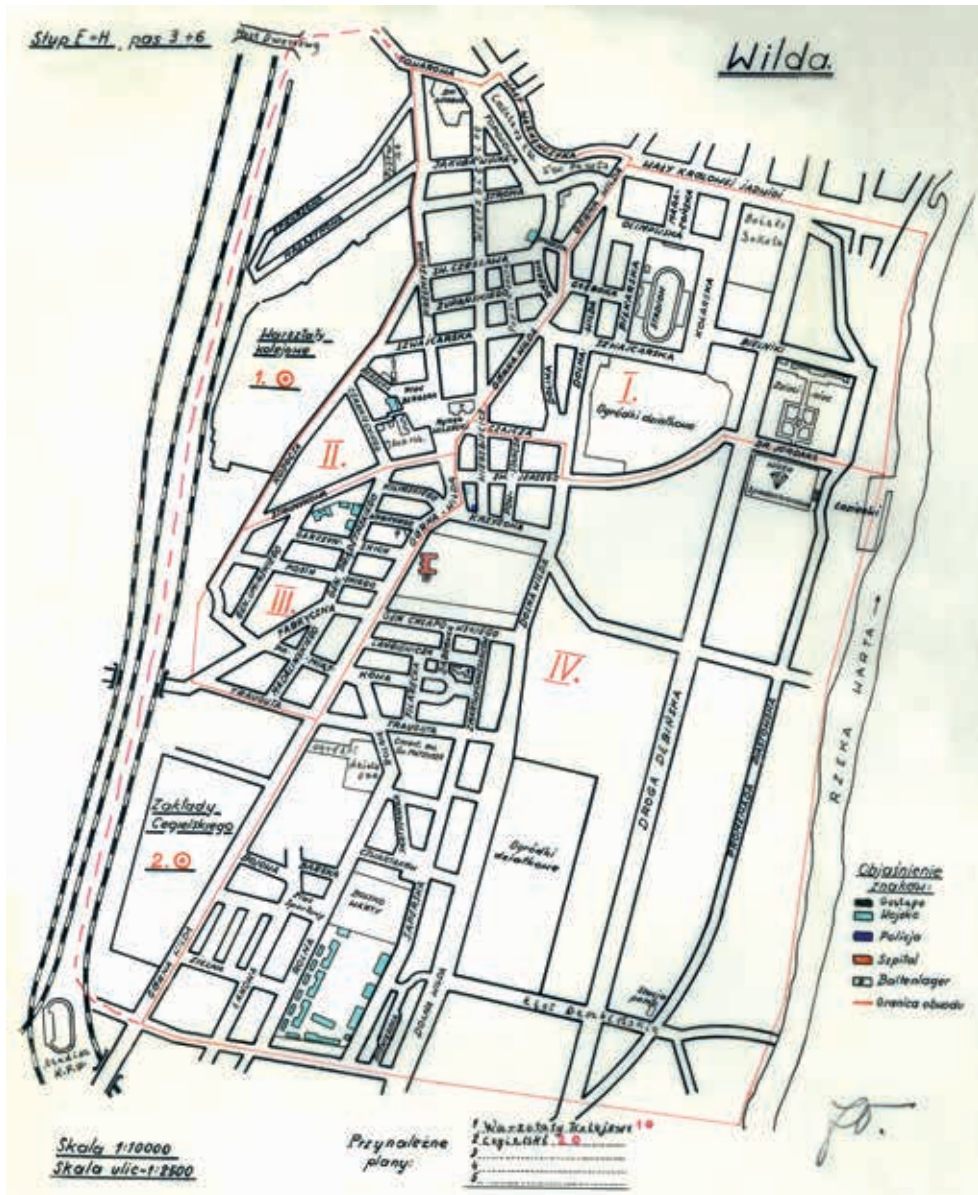
Po przeczytaniu natychmiast zniszczyć.

Źródło: Prace Materiałowe Komisji Historycznej ZBoWiD w Kościanie nr 1. Teczka agenta „Gestapo” Zenona Ciemniejewskiego, oprac. A. Borowski, dokumentacja udostępniona autorowi przez Jerzego Zielonkę (zbiory Rafała Sierchuły)

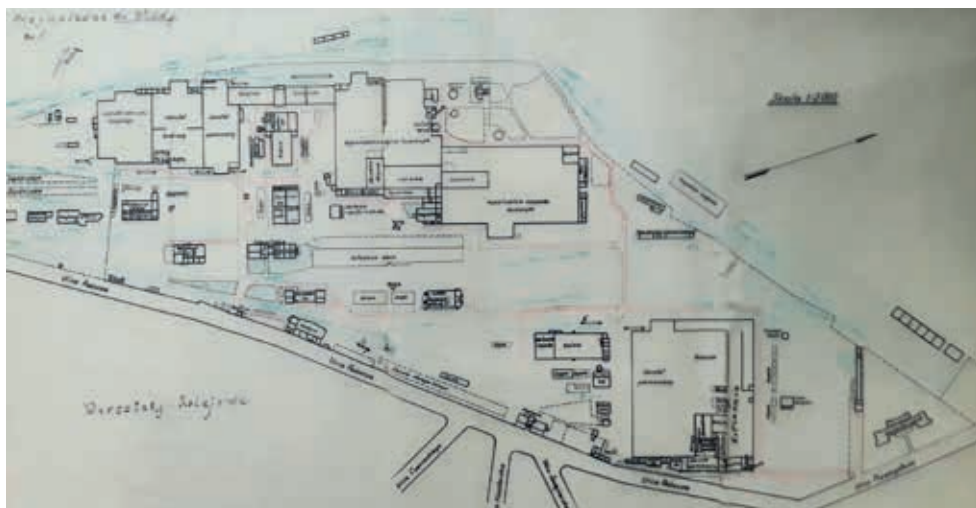

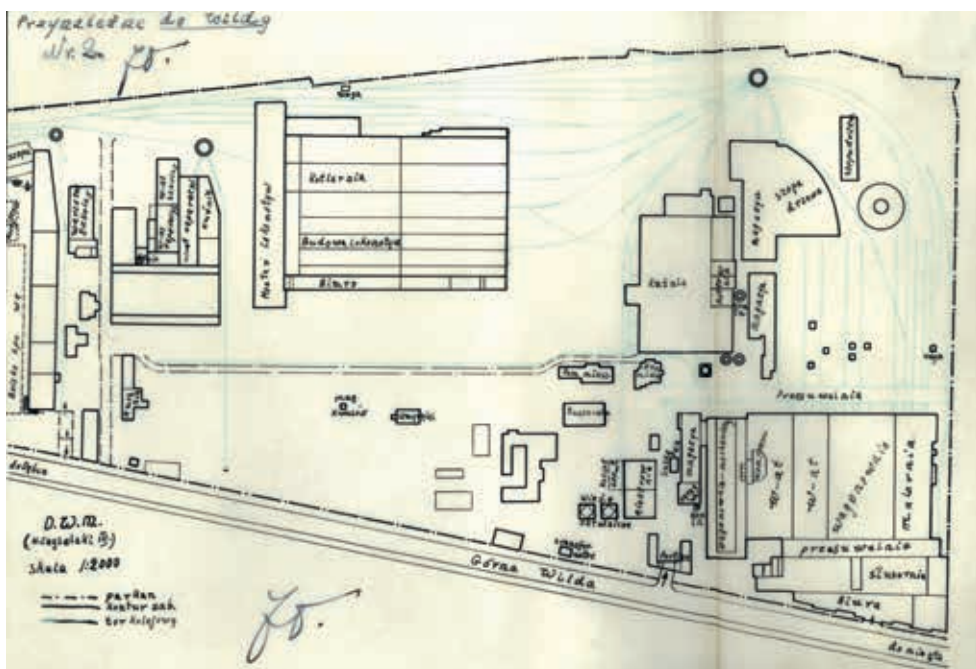

Plan Warsztatów Kolejowych wykonany przez Jerzego Kurpisza

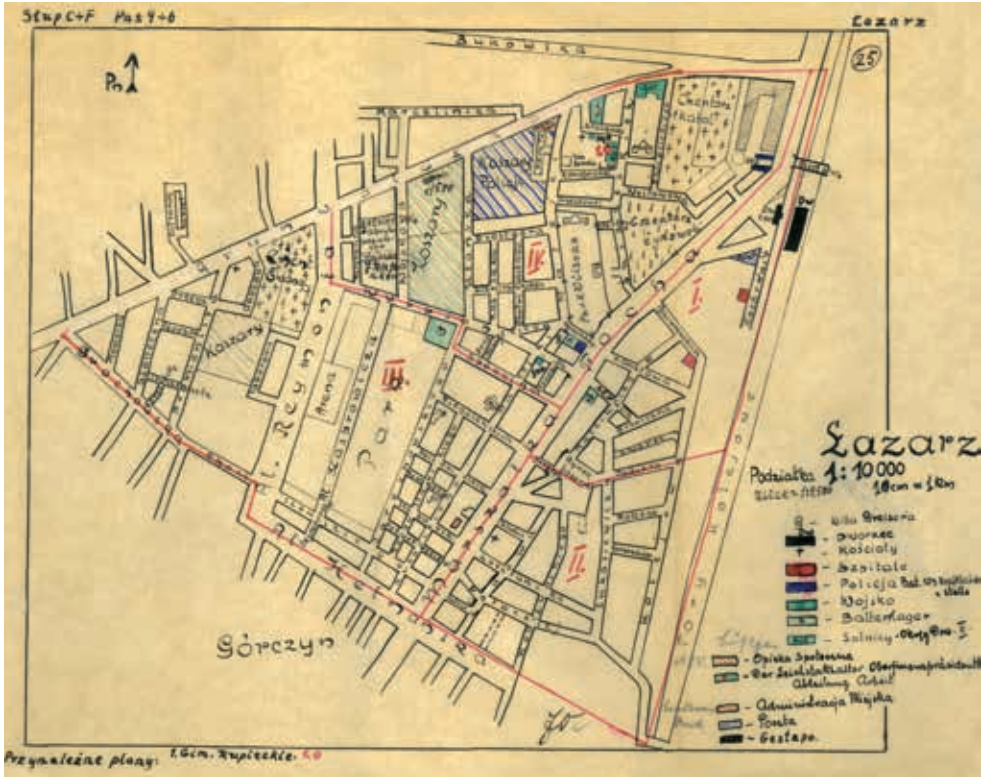

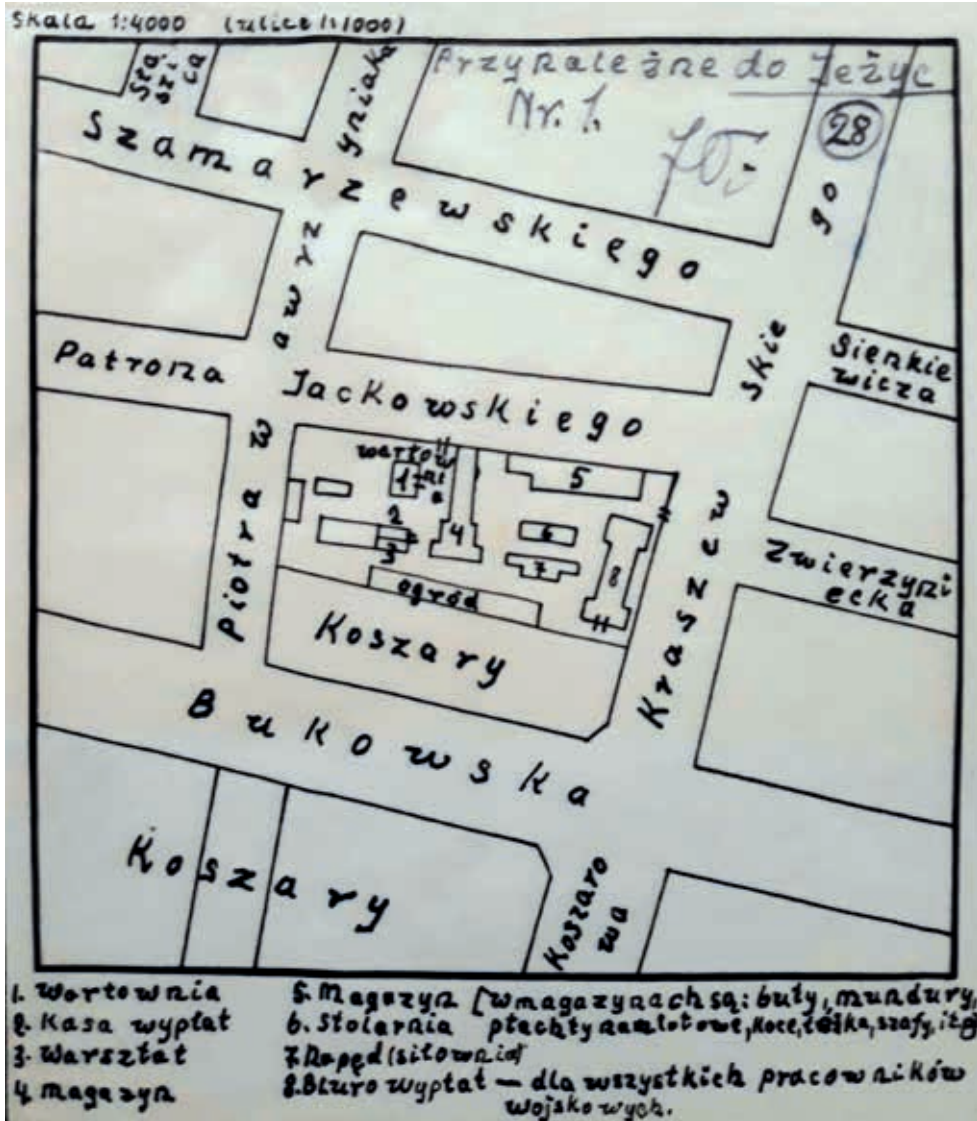
Plan części Zakładów im. H. Cegielskiego (W-3) w czasie okupacji niemieckiej DWM wykonany przez Jerzego Kurpisza

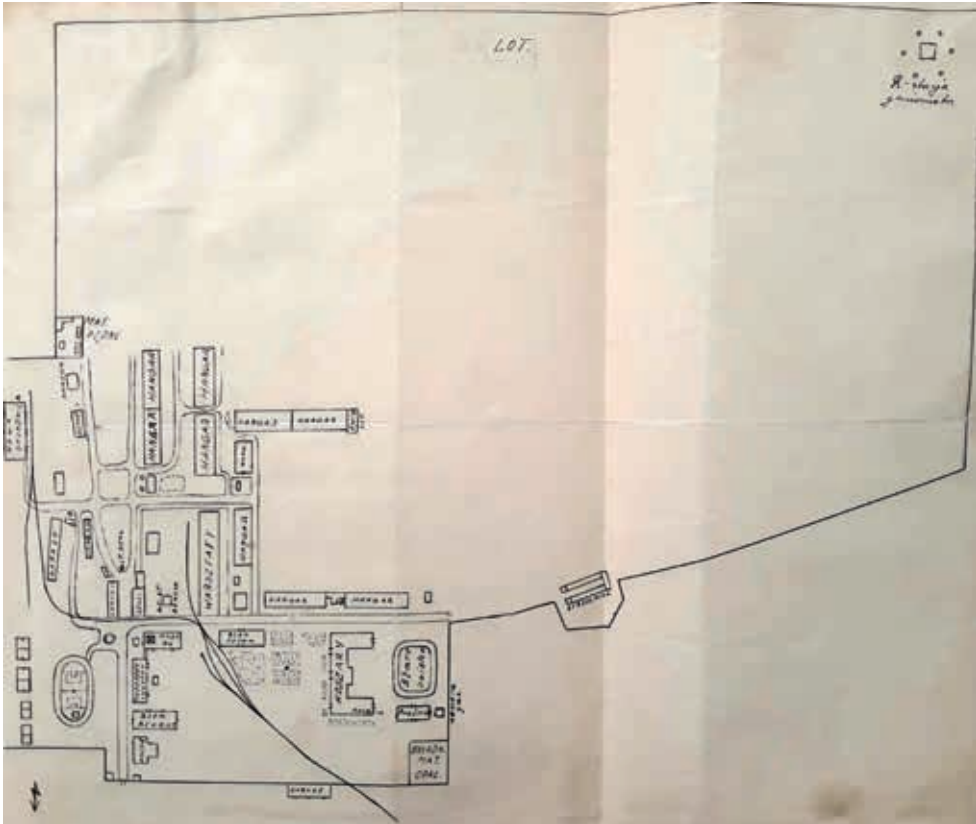

Plan dzielnicy Łazarz wykonany przez Jerzego Kurpisza. Zielonym kwadratem na rogu ulic Matejki i Berwińskiego zaznaczona jest willa namiestnika Greisera

Falszywy dokument (Passierschein) Antoniego Wolniewicza zezwalający na wielokrotne przekraczanie granicy pomiędzy terenami wcielonymi do Rzeszy a GG wydany na nazwisko Anton Bogucki

Passierschein Nr. 447

Der ~~Die~~ Anton Bogucki
(Vorname, Familienname, Beruf)

aus Kirchendorf
(ständiger Wohnort, Straße, Hausnummer)

ist berechtigt, unter Vorlage des Passes — ~~Passerfahes~~ — ~~Kinder-~~
~~ausweises~~ — ~~der Kennkarte~~ — des amtlichen Lichtbildaus-
weises —^{1) 2) 3)}

Nr. 25/40

ausgestellt von Landrat d. Kr. Obornik

in der Zeit vom 29.7. 1940 bis zum 29.9. 1940
einmal¹⁾ und zurück¹⁾ — wiederholt¹⁾ — die Grenze der „Ost-
gebiete“⁴⁾ an den amtlich zugelassenen Übergangsstellen zu über-
schreiten⁵⁾.

Kalisch, den 29.7. 1940

Der Landrat
I.V. (Dienststelle)
(Unterschrift) Geier

¹⁾ Nichtzutreffendes streichen.
²⁾ Ein amtlicher Lichtbildausweis genügt — gemäß besonderer Anordnung — nur bei Beamten und Angestellten im Dienste des Reichs und der Länder usw.
³⁾ Bei Angehörigen des Protektorats Böhmen und Mähren ist anstatt eines Passes auch die sog. „Bürgerlegitimation“ zugelassen.
⁴⁾ Unter „Ostgebiete“ sind hier die in das Reichsgebiet eingegliederten Ostgebiete mit Ausnahme des Gebietes der bisherigen Freien Stadt Danzig und von Seiten der Regierungsbezirke Oppeln und Kattowitz zu verstehen.
⁵⁾ Die Grenze zwischen den Ostgebieten und den besetzten polnischen Gebieten darf nur überschritten werden, wenn der auf der Rückseite angebrachte Vordruck von der Dienststelle, die den Passierschein ausstellt, ausgefüllt ist.

Grenzübergang
Schmarnstadt-Koluszki
Ein-Ausgereist
am 29. AUG. 1940

Grenzübergang
Schmarnstadt-Koluszki
Ein-Ausgereist
am 29. AUG. 1940

Gültig
auch für die besetzten polnischen Gebiete.

Kalisch , den 29.7.1940

Der Landrat
I.V. ^(Dienststelle)

Geier
(Unterschrift) L

Falszwy dokument osobisty (tzw. Fingerabdruck) Antoniego Wolniewicza wydany na nazwisko Julian Mirochna

Wohnort und Wohnung:
Miejscze zamieszkania i mieszkania:

Kreis (Powiat): Halisch

Gemeinde (Gmina): Halisch

Ortschaft (Miejscowość): Halisch

Straße und Hausnummer: Post F. O. 15
Ulica i nr. d.

(so): Mirochna
Name und gegebenenfalls Name aus der letzten früheren Ehe)
(nazwisko panieńskie i w danym wypadku ostatnio-wdowie)

1. **Nachname (Imię):** Julian, Stefan 3. **Geburtsort, Monat und Jahr:** 17. VII. 1908
Dzień, miesiąc i rok urodzenia

2. **Geburtsort (miejsce urodzenia):** Trójnica bei Jarosław
Tęże Gminde und Kreis) (możliwie także gmina i powiat)

4. **Geschlecht:*) männlich, weiblich** 5. **Familienstand:*) ledig, verfl., verw., gesch.**
Płeć:*) męska, żeńska Stan cywilny:*) wolny, żonaty, zamężna, wdowiec-wdowa, rozwodzony-rozwódka

6. **Religion (Wyznanie):** Pol. Kat. 7. **Volkszugehörigkeit:** pol.
Narodowość:

8. **Welche Sprache sprechen Sie zu Hause?** polnische
Który język, mówi się w domu?

9. **Seit wann sind Sie im neuen Reichsgebiet wohnhaft?** Nov. 1924
Od którego czasu mieszka W.P. na nowym obszarze Rzeszy?

10. **Haben Sie in der polnischen Armee gedient?** nein **Dienstgrad?** —
Czy WP. służył w armii polskiej? Rang służbowy:

11. **Beruf (Zawód):** Flarer
(genaue Angabe der Berufstätigkeit und Angabe, ob selbständig, Angestellter, Arbeiter usw.)
(dokładne podanie czynności zawodowej i czy samodzielny, funkcjonariuszem, robotnikiem i t.p.)

12. **Sind Sie Eigentümer oder Miteigentümer eines Geschäftes?** —
Czy WP. właścicielem lub współwłaścicielem interesu? eines Hauses (kamienicy)? —
von Land (gruntu)? —

Nur für Familien- und Haushaltungsvorstände:
Tylko dla głów rodzin lub gospodarstw domowych:
Zahl der im Haushalt lebenden Kinder unter 12 Jahren: 3
Ilość dzieci poniżej 12 lat żyjących w gospodarstwie domowym: 3

Raum für Stempel und Stempelmarken.

Fingerabdruck (Odcisk palca)

und
Unterschrift des Gemeldeten
Julian Mirochna
i podpis zgłoszonego:

*) Nichtzutreffendes ist zu durchstreichen.
*) Niedotyczące przekreślić.

Wohnort und Wohnung
Miejsce zamieszkania i mieszkanie

Kreis (Powiat): *Kalisz*
 Gemeinde (Gmina): *Kalisz*
 Ortschaft (Miejscowość): *Kalisz*
 Straße und Hausnummer: *Liebig's 2. 5*
 Ulica i nr. d.

Wohnort und Wohnung
Miejsce zamieszkania i mieszkanie

Kreis (Powiat): *Kalisz*
 Gemeinde (Gmina): *Kalisz*
 Ortschaft (Miejscowość): *Kalisz*
 Straße und Hausnummer: *Liebig's 2. 5*
 Ulica i nr. d.

2. Rufname (Imię): *Bolesław*

3. Geburtstag, Monat und Jahr: 15. 7. 1914
 Dzień, miesiąc i rok urodzenia:

Geburtsort (miejsce urodzenia): *Posen*
 (auch Gemeinde und Kreis) (możliwie także gmina i powiat)

eschlecht:*) männlich, weiblich
 płeć:*) męska, żeńska

5. Familienstand:*) ledig, verh., verw., gesch.
 Stan cywilny:*) wolny-na, żonaty-zamężna,
 wiew-wdowa, rozwodzony-rozwódka

6. Religion (Wyznanie): *Kath. Pol.*

7. Volkszugehörigkeit: Poln.
 Narodowość:

8. Welche Sprache sprechen Sie zu Hause?
 Który język, mówi się w domu? *polnisch*

9. Seit wann sind Sie im neuen Reichsgebiet wohnhaft?
 Od którego czasu mieszka W. P. na nowym obszarze Rzeszy? *1914*

10. Haben Sie in der polnischen Armee gedient? *nein* **Dienstgrad?** *7.*
 Czy WP. służył w armii polskiej? **Rang służbowy:**

11. Beruf (Zawód): *Hausfrau*
 (genaue Angabe der Berufstätigkeit und Angabe, ob selbständig, Angestellter, Arbeiter usw.)
 (dokładne podanie czynności zawodowej i czy samodzielny, funkcyjnym, robotnikiem i t. p.)

12. Sind Sie Eigentümer oder Miteigentümer eines Geschäftes? *nein*
 Czy WP. właścicielem lub współwłaścicielem interesu?
eines Hauses (kamienicy)? *nein*
von Land (gruntu)? *nein*

13. Nur für Familien- und Haushaltsvorstände:
wyko dla głów rodzin lub gospodarstw domowych:
 Zahl der im Haushalt lebenden Kinder unter 12 Jahren:
 Ilość dzieci poniżej 12 lat żyjących w gospodarstwie domowym:

Fingerabdruck (Odciskpalca)

und
Unterschrift des Gemeldeten:

Bolesław Kaźmierczak
 i podpis zgłoszonego:

Raum für Stempel oder Stempelmarke.

Über Reichsgebiete 51 und 52 des Deutschen Reichs
Einwohner-Erfahrung

Falszywy dokument osobisty (tzw. Fingerabdruck) Józefa Przybyły, wydany na nazwisko Jan Stasiński

Wohnort und Wohnung
Miejsce zamieszkania i mieszkanie

Kreis (Powiat): Leslau

Gemeinde (Gmina): _____

Ortschaft (Miejscowość): Leslau

Straße und Hausnummer:
Ulica i nr. d. _____

Nazwisko: Stasiński

1. Name und gegebenenfalls Name aus der letzten früheren Ehe
zł nazwisko panieńskie i w danym wypadku ostatnio-wdowski

2. Rufname (Imię): Johann

3. Geburtstag, Monat und Jahr
Dzień, miesiąc i rok urodzenia: 11. 1914

4. Geburtsort (miejsce urodzenia): Gelsenkirchen
(aus der Gemeinde und Kreis) (możliwie także gmina i powiat)

5. Geschlecht: männlich, weiblich
Płeć: * męska, żeńska

6. Familienstand: ledig, verh., verw., gesch.
Stan cywilny: * wolny-na, żonaty-zamężna,
wied-wdowa, rozwodzony-rozwódka

7. Religion (Wyznanie): Röm. Kat.

8. Volkszugehörigkeit:
Narodowość: Polen

9. Welche Sprache sprechen Sie zu Hause?
Który język, mówi się w domu? Deutsch-Polnisch

10. Seit wann sind Sie im neuen Reichsgebiet wohnhaft?
Od którego czasu mieszka W. P. na nowym obszarze Rzeszy? Seit 1920.

11. Haben Sie in der polnischen Armee gedient?
Czy WP. służył w armii polskiej? Dienstgrad? _____
Rang służbowy: _____

12. Beruf (Zawód): Kaufmann
(genaue Angabe der Berufstätigkeit und Angabe, ob selbständig, Angestellter, Arbeiter usw.)
(dokładne podanie czynności zawodowej iczy samodzielny, funkcjonariuszem, robotnikiem i t. p.)

13. Sind Sie Eigentümer oder Miteigentümer eines Geschäftes?
Czy WP. właścicielem lub współwłaścicielem interesu?
eines Hauses (kamienicy)? _____
von Land (gruntu)? _____

Nur für Familien- und Haushaltungsvorstände:
Tylko dla głów rodzin lub gospodarstw domowych:
Zahl der im Haushalt lebenden Kinder unter 12 Jahren:
Ilość dzieci poniżej 12 lat żyjących w gospodarstwie domowym: _____

*) Nichtzutreffendes ist zu durchstreichen.
*) Niedotyczące przekreślić.

*) Nichtzutreffendes ist zu durchstreichen.
*) Niedotyczące przekreślić.

Raum für Stempel oder Stempelmarke.

Fingerabdruck (Odciskpalca)

und
Unterschrift des Gemeldeten:
Stasiński
i podpis zgłoszonego:

polizeilichen
ang.
überprüfen
policyjnego
dokładności
dokumentem
zrówny!

Wohnort und Wohnung
Miejsce zamieszkania i mieszkanie

Kreis (Powiat): Wielun

Gemeinde (Gmina): Wielun

Ortschaft (Miejscowość): Wielun

Straße und Hausnummer: Turkowersky
Ulica i nr. d. 12

Nazwisko: Kwaśniewski
Name und gegebenenfalls Name aus der letzten (früheren Ehe) mit dem Namen der Frau (jeżeli nazwisko panięskie i w danym wypadku ostatnio-wdowie)

2. Rufname (Imię): Jerzy 3. Geburtstag, Monat und Jahr: 27. VII. 1916.
Dzień, miesiąc i rok urodzenia:

Geburtsort (miejsce urodzenia): Posen
(auch Gemeinde und Kreis) (możliwie także gmina i powiat)

Geschlecht: männlich, weiblich 5. Familienstand:*) ledig, verh., verw., gesch.
Płeć:*) męska, żeńska Stan cywilny:*) wolny-na, żonaty-zamężna, wiew-wdowa, rozwodzony-rozwódka

6. Religion (Wyznanie): rom. Kat. Volkszugehörigkeit: Pole
Narodowość:

8. Welche Sprache sprechen Sie zu Hause? polnisch
Który język, mówi się w domu?

9. Seit wann sind Sie im neuen Reichsgebiet wohnhaft? 27. VII. 1916.
Od którego czasu mieszka W. P. na nowym obszarze Rzeszy?

10. Haben Sie in der polnischen Armee gedient? Dienstgrad?
Czy WP. służył w armii polskiej? Rang służbowy:

11. Beruf (Zawód): graphischer Gehilfe
(genaue Angabe der Berufstätigkeit und Angabe, ob selbstständig, Angestellter, Arbeiter usw.)
(dokładne podanie czynności zawodowej i czy samodzielny, funkcjonariuszem, robotnikiem i t. p.)

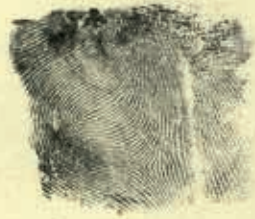
12. Sind Sie Eigentümer oder Miteigentümer eines Geschäftes?
Czy WP. właścicielem lub współwłaścicielem interesu? eines Hauses (kamienicy)?
von Land (gruntu)?

13. Nur für Familien- und Haushaltungsvorstände:
Tyko dla głów rodzin lub gospodarstw domowych:
Zahl der im Haushalt lebenden Kinder unter 12 Jahren: _____
Ilość dzieci poniżej 12 lat żyjących w gospodarstwie domowym: _____

Raum für Stempel oder Stempelmarke.

Fingerabdruck (Odciskpalca)

und
Unterschrift des Gemeldeten:
J. Kwaśniewski
i podpis zgłoszonego:

*) Nichtzutreffendes ist zu durchstreichen.
*) Niedertzyczące przekreślić.

A.

Falszywy dokument osobisty (tzw. Fingerabdruck) Leonarda Nowaka, wydany na nazwisko Adalbert Tomaszewski

**polizeilichen
Anmeldung
polizyjnego
pobytu**

**Wohnort und Wohnung
Miejsce zamieszkania i mieszkanie.**

Kreis (Powiat): Leslau

Gemeinde (Gmina): _____

Ortschaft (Miejscowość): Leslau

Straße und Hausnummer: St. Melchior 14

Ulica i nr. d. _____

Nachname (Nazwisko): Tomaszewski

(zu zamehnlichen Koblen ebenfalls Name aus der letzten fröhleren Ehe)
(w przypadku kobiet również nazwisko panieńskie i w danym wypadku ostatnio-wdowie)

1. **Nachname (Imię):** Adalbert

2. **Geburtsort (miejsce urodzenia):** Leslau

(auch Gemeinde und Kreis) (możliwie także gmina i powiat)

3. **Geburtstag, Monat und Jahr:** 19.10.1910

Dzień, miesiąc i rok urodzenia:

4. **(Geschlecht:*) männlich, weiblich** Polnisch

Płeć:*) męska, żeńska

5. **Familienstand:*) ledig, verh., verw., gesch.**

Stan cywilny:*) wolny-na, żonaty-zamężna, wic-wdowa, rozwódzony-wydowa

6. **Religion (Wyznanie):** Polnisch

7. **Volkszugehörigkeit:** Polnisch

Narodowość:

8. **Welche Sprache sprechen Sie zu Hause?** von Geburt

Który język, mówi się w domu?

9. **Seit wann sind Sie im neuen Reichsgebiet wohnhaft?**

Od którego czasu mieszka W. P. na nowym obszarze Rzeszy?

10. **Haben Sie in der polnischen Armee gedient?** ja **Dienstgrad?** _____

Czy WP. służył w armii polskiej? Rang służbowy:

11. **Beruf (Zawód):** Landwirt

(genaue Angabe der Berufstätigkeit und Angabe, ob selbständig, Angestellter, Arbeiter usw.)
(dokładne podanie czynności zawodowej i czy samodzielny, funkcjonariuszem, robotnikiem i t. p.)

12. **Sind Sie Eigentümer oder Miteigentümer eines Geschäftes?** ja

Czy WP. właścicielem lub współwłaścicielem interesu? eines Hauses (kamienicy)?

13. **Nur für Familien- und Haushaltungsvorstände:** ja

Tylko dla głów rodzin lub gospodarstw domowych:

Zahl der im Haushalt lebenden Kinder unter 12 Jahren: _____

Ilość dzieci poniżej 12 lat żyjących w gospodarstwie domowym: _____

Raum für Stempel oder Stempelmarke.

Fingerabdruck (Odciskpalca)

und
Unterschrift des Gemeldeten:

Adalbert Tomaszewski

i podpis zgłoszonego:

922

Reisegenehmigung

Der . . . *Adalbert Tomaszewski* . . .
Die . . .
darf die Reichsbahn . . .
die Kleinbahn . . .
die Kraftomnibuslinie . . .
die Landkraftpost . . .

auf der Strecke von *Leslau über Posau* . . .
nach *Binbarau* . . .

am *5. 12. 1940* . . . zur Hinfahrt und am *21. 12. 1940* . . .

zur Rückfahrt im Berufsverkehr von . . . bis . . .

- bis auf weiteres - täglich für die Hin- und Rückfahrten
benutzen.

Die Genehmigung ist nicht übertragbar.

Gebühr 1,- RM

Leslau /Weichsel/, den 5. Dezember 1940

Der Polizeidirektor

Im Auftrage

[Handwritten signature]

[Handwritten mark]

Falszywy dokument osobisty (tzw. Fingerabdruck) Władysława Grzędzielskiego, wydany na nazwisko Władysław Grochowski

Polizeilichen
angabe
unterungen
polizyjnego
nosici
niem
sości!

Wohnort und Wohnung:
Miejscze zamieszkania i mieszkańier

Kreis (Powiat):
Gemeinde (Gmina):
Ortschaft (Miejscowość): *Walden*
Straße und Hausnummer: *Paul Keller 28*
Ulica i nr. d.:

(Name): *Grochowski*
(Name und gegebenenfalls Name aus der letzten früheren Ehe)
(niez nazwisko polskie i w danym wypadku ostatnio-wdowie)

3. Geburtstag, Monat und Jahr: *18.8.1908*
Dzień, miesiąc i rok urodzenia:

Geburtsort (miejsce urodzenia): *Grodno*
(auch Gemeinde und Kreis) (możliwie także gmina i powiat)

4. Geschlecht:*) männlich, weiblich. 5. Familienstand:*) ledig, verh., verw., gesch.
Płeć:*) męska, żeńska Stan cywilny:*) wolny-na, żonaty-szupaana, wdow-
wiec-wdowa, rozwodzony-rozwódka

6. Religion (Wyznanie): *P.-Kath.* Vollzugehörigkeit: *Poln.*
Narodowość: *Polnische*

8. Welche Sprache sprechen Sie zu Hause?
Który język, mówi się w domu?

9. Seit wann sind Sie im neuen Reichsgebiet wohnhaft?
Od którego czasu mieszka W.P. na nowym obszarze Rzeszy? *15.2.1919*

10. Haben Sie in der polnischen Armee gedient?
Czy WP służył w armii polskiej? *Nein* Dienstgrad? *—*
Rang służbowy:

11. Beruf (Zawód): *Kaufmann - Reisender*
(genaue Angabe der Berufstätigkeit und Angabe, ob selbständig, Angestellter, Arbeiter usw.)
(dokładne podanie czynności zawodowej i czy samodzielnym, funkcjonariuszem, robotnikiem i t.p.)

12. Sind Sie Eigentümer oder Miteigentümer eines Ge-
schäftes? *Nein*
Czy WP właścicielem lub współwłaścicielem interesu?
eines Hauses (kamienicy)? *Nein*
von Land (gruntu)? *Nein*

13. Nur für Familien- und Haushaltungsvorstände:
Tyko dla głów rodzin lub gospodarstw domowych:
Nur für im Haushalt lebenden Kinder unter 12 Jahren:
Ilość dzieci poniżej 12 lat żyjących w gospodarstwie
domowym: *—*

Fingerabdruck (Odcisk palca)

Raum für Stempel oder Stempelmarke.
Stempel: *Polnische Besatzungsbehörden in Ostpreußen*

und
Unterschrift des Gemeldeten:
Grochowski Wład
i podpis zgłoszonego:

Diese Karte behält der Beschäftigte als ständigen Ausweis. Wenn eine Lösung des Beschäftigungsverhältnisses beabsichtigt wird, ist diese Karte dem Arbeitsamt vorzulegen, damit nach getroffener Entscheidung die Eintragung in Spalte 5 vorgenommen werden kann.

1. Alle Entlassungen von Arbeitskräften bedürfen der vorherigen schriftlichen Genehmigung der zuständigen Arbeitsinspektstelle.
2. Ohne vorherige schriftliche Zustimmung der Arbeitsinspektstelle darf niemand eine Arbeitsstelle antreten oder seinen Arbeitsplan verlassen.
3. Es ist verboten, ohne vorherige schriftliche Zustimmung aus dem Bezirk der Arbeitsinspektstelle abzuwandern, um außerhalb des Bezirkes ein Arbeitsverhältnis einzugehen.
4. Zuwiderhandlungen gegen diese Anordnungen werden strengstens bestraft.

Beschäftigungs-Karte

Nr. 454/04234

Name: Grochowski
(Mit Namen und der Geburtsname)

Vorname: Władysław

Geburtsort: 18. 8. 1908

Geburtsort: Grodzisz Kreis: _____

Berufsgruppe und -art: 35.6

Wohnort: Kalisch

Strasse: Paul Keller Nr. 28

Die Beschäftigungskarte hat Gültigkeit bis zum _____
_____ und ist spätestens bis zu diesem Zeitpunkt dem Arbeitsamt zurückzugeben. Erhält der Inhaber ein Arbeitsbuch ausgestellt, so ist diese Karte dem Arbeitsamt sofort zurückzugeben.

KALISCH Arbeitsamt Kalisz
Auf Anordnung Paul Hutter
(Stempel des Arbeitsamts)

Władysław Grochowski
(Stempel des Arbeitsamts)

Falszywe zezwolenie na podróż (Reisegenehmigung) Władysława Grzędzielskiego, wydane na nazwisko Władysław Grochowski

Der Oberbürgermeister
als Ortspolizeibehörde

Kallisch, den 18. 1 1941.

Lfd. Nr. 11078

Reisegenehmigung

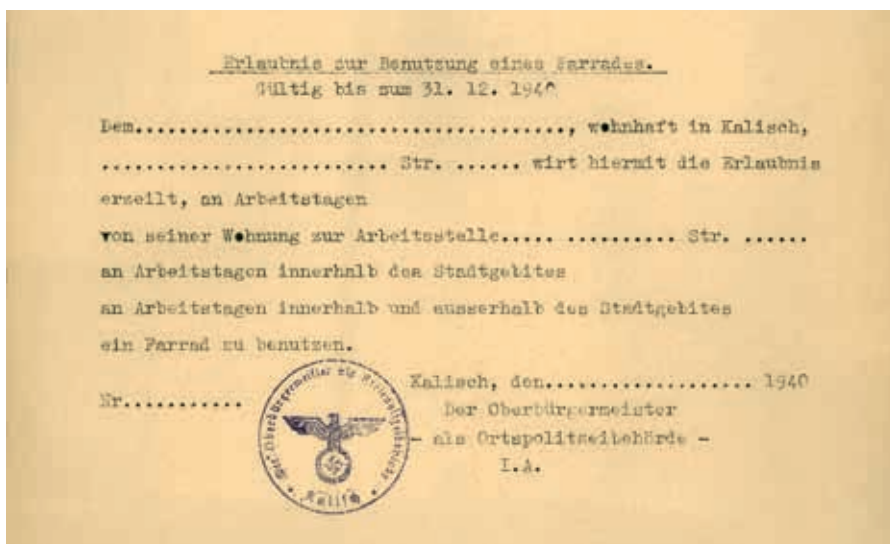
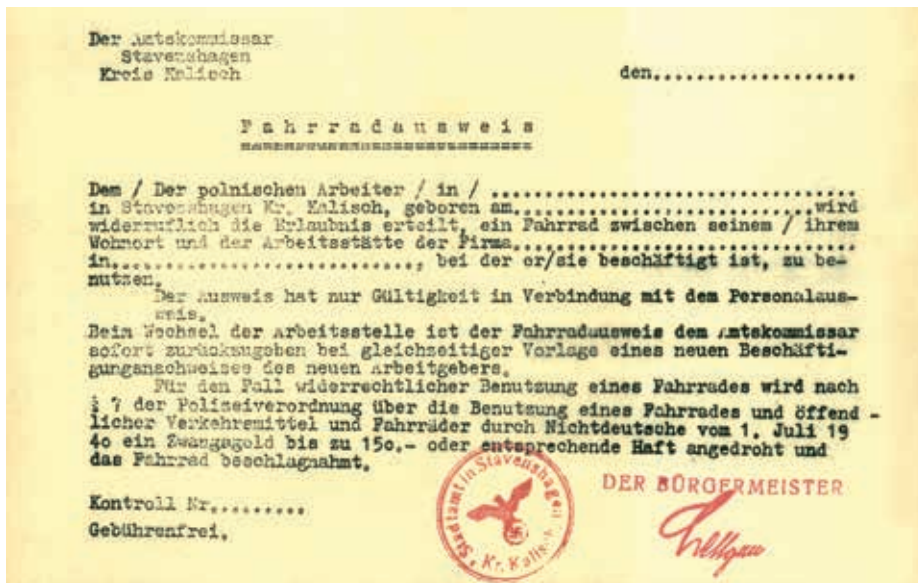
Der Władysław Grochowski aus Kallisch Paul Keller Str. Nr. 28
 darf die Reichsbahn _____
~~die Kleinbahn~~ _____
 die Kraftomnibuslinie _____
~~die Landkraftpost~~ _____
 auf der Strecke von Kallisch
 nach Posen Litzmannstadt Thorn
~~zur~~ zur Hin- und -
zurückfahrt im Berufsverkehr vom 18. 1. 41 bis 28. 2. 41
 (bis auf weiteres) — täglich — für Hin- und Rückfahrten benutzen.

Die Genehmigung ist nicht übertragbar. Sie gilt nur in Verbindung mit einem mit Lichtbild versehenen Ausweis.

Gebühr RM 1.-

Im Auftrage:

P. Mittel

Falszywy dokument osobisty (tzw. Fingerabdruck) Stefana Chojnackiego, wydany na nazwisko Wiktor Frysiak

polizeilichen
ang
auterungen
policyjnego
ności
eniem
rony!

Wohnort und Wohnung
Miejsce zamieszkania i mieszkanie

Kreis (Powiat):
Gemeinde (Gmina): *Wielun*
Ortschaft (Miejscowość):
Straße und Hausnummer: *Schulstr. 12.*
Ulica i nr. d.:

Nazwisko): *Frysiak*
Name aus der letzten früheren Ehe)
Name der letzten Ehefrau (w tym wypadku ostatnio-wdowie)

1. Rufname (Imię): *Wiktor*
2. Geburtstag, Monat und Jahr: *22. VII. 1913*
Dzień, miesiąc i rok urodzenia:

3. Geburtsort (miejsce urodzenia): *Wielun*
Gemeinde und Kreis) (możliwie także gmina i powiat)

4. Geschlecht (*) männlich, weiblich
Płeć: (*) męska, żeńska

5. Familienstand:*) ledig, verh., verw., gesch.
Stan cywilny:*) wolny-na, żonaty-zamężna,
wied-wdowa, rozwodzony-rozwódka

6. Religion (Wyznanie): *non-kath.*
7. Volkszugehörigkeit: *Pole*
Narodowość:

8. Welche Sprache sprechen Sie zu Hause?
Który język, mówi się w domu? *polnisch*

9. Seit wann sind Sie im neuen Reichsgebiet wohnhaft?
Od którego czasu mieszka W. P. na nowym obszarze Rzeszy? *von Schrotberg / 1913/*

10. Haben Sie in der polnischen Armee gedient?
Czy WP. służył w armii polskiej? Dienstgrad?
Rang służbowy:

11. Beruf (Zawód): *Apotheker*
(genaue Angabe der Berufstätigkeit und Angabe, ob selbständig, Angestellter, Arbeiter usw.)
(dokładne podanie czynności zawodowej łączy samodzielnym, funkcyjnarzucem, robotnikiem i t. p.)

12. Sind Sie Eigentümer oder Miteigentümer eines Geschäftes?
Czy WP. właścicielem lub współwłaścicielem interesu?
eines Hauses (kamienicy)?
von Land (gruntu)?

Nur für Familien- und Haushaltungsvorstände:
Tylko dla głów rodzin lub gospodarstw domowych:
Zahl der im Haushalt lebenden Kinder unter 12 Jahren:
Ilość dzieci poniżej 12 lat żyjących w gospodarstwie domowym:

* Nichtzutreffendes ist zu durchstreichen.
* Nieodpowiadające przekreślić.

Raum für Stempel und Stempelmarke.
Miejsce na pieczęć i pieczęć.

Der Reichspräsident und der Reichskanzler
Prezident Rzeczypospolitej i Kanclerz
Einwohner-Erfassung
liczenia ludności

und
Unterschrift des Gemeldeten:
Wiktor Frysiak
i podpis zgłoszonego:

Fingerabdruck (Odciskpalca)

Reisegenehmigung

Der Wiktor Frysiak aus Wielun, Schulstr. 2
ist

darf die Reichsbahn

~~die Reichsbahn~~

die Kraftomnibuslinie

~~die Landkreistaxi~~

auf der Strecke von Wielun

nach Posen

am 13.11.1940 zur Hinfahrt und

zur Rückfahrt ~~zurück~~ vom 13.11.1940 bis 13.12.1940

(bis auf weiteres) - ~~täglich~~ - für Hin- und Rückfahrten benutzen.

Die Genehmigung ist nicht übertragbar. Sie gilt nur in Verbindung mit einem Lichtbild versehenen Ausweis.

Gebühr RM 1,--

Wielun, den 13. November 1940.

Der Landrat

I.A.

[Handwritten signature]

+) Nicht Zutreffendes ist zu streichen.

Beschäftigungsausweis

Der / Die Tereso Matysiak
(Vor- und Name, genaue Wohnungsangabe)

Posen, Garlisenstr. 54 w. 19 geb. 17/9. 1917
in Posen

ist bei mir (uns) seit dem 1. 3. 1938

als Haushilferin tätig und voll beschäftigt.

Posen, den 1 Juli 1940

Stadtwerte
der Gauhauptstadt Posen

Stempel u. Unterschrift

Anmeldung zur polizeilichen Einwohnererfassung
Vor Ausfüllung die Erläuterungen auf der Rückseite lesen!

Zgłoszenie celem policyjnego stwierdzenia ludności
Czytajcie przed wypełnieniem objaśnienia odwrotnej strony!

Wohnort und Wohnung
Miejsce zamieszkania i mieszkanie

Kreis (Powiat):
Gemeinde (Gmina): Schrimm
Ortschaft (Miejscowość):
Straße und Hausnummer: Markt 12
Ulica i nr. d.:

1. Familienname (Nazwisko): Schmidt Paul
(Bei Frauen auch Geburtsname und gegebenenfalls Name aus der letzten früheren Ehe)
(u zamężnych kobiet również nazwisko panieńskie i w danym wypadku ostatnio-wdowie)

2. Rufname (Imię): Paul 3. Geburtstag, Monat und Jahr: 15.12.1907
Dien, mesiac i rok urodzenia:

4. Geburtsort (miejscie urodzenia): Scharnka
(auch Gemeinde und Kreis) (możliwie także gmina i powiat)

4. Geschlecht:* männlich weiblich 5. Familienstand:* ledig, verh., verw., gesch.
Płeć:* — meska, żeńska Stan cywilny:* wolny-na, zonaty-zamężna,
widow., rozwidzony-rozwódka

6. Religion (Wyznanie): Rom-Rat Volkszugehörigkeit: polen
Narodowość:

8. Welche Sprache sprechen Sie zu Hause?
Który język, mówi się w domu? polnisch

9. Seit wann sind Sie im neuen Reichsgebiet wohnhaft?
Od którego czasu mieszka W. P. na nowym obszarze Rzeszy? 15.12.1907.

10. Haben Sie in der polnischen Armee gedient?
Czy WP. służył w armii polskiej? nein Dienstgrad?
Rang służbowy: —

11. Beruf (Zawód): Kaufmann
(genaue Angabe der Berufstätigkeit und Angabe, ob selbständig, Angestellter, Arbeiter usw.)
(dokładne podanie czynności zawodowej i czy samodzielnym, funkcjonariuszem, robotnikiem i t. p.)

12. Sind Sie Eigentümer oder Miteigentümer eines Geschäftes?
Czy WP. właścicielem lub współwłaścicielem interesu? ja
eines Hauses (kamienicy)? ja
von Land (gruntu)? —

13. Nur für Familien- und Haushaltungsvorstände:
Tyłko dla głów rodzin lub gospodarstw domowych:
Zahl der im Haushalt lebenden Kinder unter 12 Jahren:
Ilość dzieci poniżej 12 lat żyjących w gospodarstwie domowym: —

Fingerabdruck (Odciskpalca)

*) Nichtzutreffendes ist zu durchstreichen.
*) Nieodpowiadające przekreślić.

Raum für Stempel oder Stempelmarke.

und
Unterschrift des Gemeldeten:
Schmidt Paul
i podpis zgłoszonego.

O. J. N.
Rozkaz Nr 4
Ostrow 30 IX 1940.
90 x 40

Przeorganizacja wydziału pierwszego rozkazu.

Art. 1. Przeprowadzić wytykanie do wiadomości i, w stosownych
razach do wykonania rozkazów wydziału pierwszego i dlatego
wytykanie rozkazu niniejszego wydziału nr 1 w Ostrowie
Wielkopolskim. Opracowanie i wytykanie w Ostrowie.

Art. 2. Zakreślić zakres obowiązków wydziału pierwszego
rozkazu wydziału nr 1, w Ostrowie Wlkp. i w Ostrowie Wlkp.

Art. 3. Wydział rozkazu pierwszego będzie miał w Ostrowie Wlkp.
godzin komendancyjny wydział nr 1 w Ostrowie Wlkp.
Wydział nr 1 w Ostrowie Wlkp. i w Ostrowie Wlkp.
Wydział nr 1 w Ostrowie Wlkp. i w Ostrowie Wlkp.
Wydział nr 1 w Ostrowie Wlkp. i w Ostrowie Wlkp.

Art. 4. Komendanci wydziału pierwszego rozkazu, w Ostrowie Wlkp.
i w Ostrowie Wlkp. i w Ostrowie Wlkp.

Art. 5. Wydział rozkazu pierwszego rozkazu, w Ostrowie Wlkp.
i w Ostrowie Wlkp. i w Ostrowie Wlkp.

Art. 6. Komendanci wydziału pierwszego rozkazu, w Ostrowie Wlkp.
i w Ostrowie Wlkp. i w Ostrowie Wlkp.

Art. 7. Wydział rozkazu pierwszego rozkazu, w Ostrowie Wlkp.
i w Ostrowie Wlkp. i w Ostrowie Wlkp.

Art. 8. Zakreślić zakres obowiązków wydziału pierwszego rozkazu,
w Ostrowie Wlkp. i w Ostrowie Wlkp. i w Ostrowie Wlkp.

7

Uwaga:

Zadaniem niniejszym jest nadać skrócony
skres. Prosta sepmiści stym soby i tu wyznaki
tyj, kiedy dlaty, a proste jęziła wypracowy
namy. Prosta skądys pot. gorua, wy bywa om kmi
jym wy wytyym pitemiim. Proste wy sobie
xocelki, wy dła dła dła idci, idy miki dci, wy
pymtomoty wy dła dła. Prosta podymowa
ambyja micy micy micy micy micy micy

Zadaniem niniejszym jest nadać skrócony
skres. Prosta sepmiści stym soby i tu wyznaki

tyj, kiedy dlaty, a proste jęziła wypracowy
namy. Prosta skądys pot. gorua, wy bywa om kmi
jym wy wytyym pitemiim. Proste wy sobie
xocelki, wy dła dła dła idci, idy miki dci, wy
pymtomoty wy dła dła. Prosta podymowa
ambyja micy micy micy micy micy micy

Jan Janot
Kam. G. J. K. C. i p. s.

- 15. Nie dopuszczaj procy, blizny, fa...
- 16. Wzrosty ha wzgladu na...
- 17. Hlubokim wzrokiem jest...

Rozmowa. Wplawia. Niepodleglosci
 (-) Janusz

Uwagi: Kaidy roszkar lubulotka...
 ...

Krestija kiny skajiny sij vojina jid dla pryrokijs sazadko
se jdnak pravopodoliceinstvo, se mnog rijie szpadki nie
fucwidziane i dlatygo kapij byi gotowno, dwinisi crotie ses-
korenym

Na samal uwilowini wojunog, crotawie wydawu gogije
nie, ulotka klijozarionkowie atyruajiaa fucwytawie.

H7 Janformul
Kosm. b. p. i. p. o. c.

Wsk. 19/10/40
29.10.40

Rozkaz Nr 1.
/ trybunnie dla Komendantów rejonowych /

Pkt. 1. Na podstawie obserwacji i raportów stwierdzono, że praca w powiatowym rejonie nie została jeszcze w pełni wykonana.

Rejon 1. Wykonanie Komendanta rejonu do wykonania robót dotyczących stanu szkoleń i fizycznej sprawności i wykształcenia kadry i wykonania szkoleń.

Rejon 2. Zamieszczenie w imiennym rozkazy, stanowiącym rejonem rozkazy wykonania szkoleń.

Rejon 3. Praca nad wykonaniem rozkazu.

Rejon 4. Wykonanie robót dobre. Rozszerzenie pracy w zakresie szkoleń.

Rejon 5. Stwierdzenie wykonalności, danych, ilości, czasu, a przynajmniej podjęcia w powyższym zakresie.

Rejon 6. Praca nad wykonaniem rozkazu.

Rejon 7. Sprawy porządku i czystości, należy powziąć odpowiednie rozkazy, rozporządzenia, instrukcje.

Wskazano, że rejon 1. i rejon 2. praca dobra. Oddzielny rozkaz, co do pracy, a następnie rozkaz, wykonania, rozkazu i rozporządzenia, a następnie rozkaz dla Komendantów.

Pkt. 2. Instrukcja, w sprawie organizacji szkoleń, które obowiązuje w całym powiecie. Rozkaz Kom. Ostrowa i Kom. Ostrowa, które obowiązuje w całym powiecie od kwietnia, nie należy uchylać, iż. Stwierdzenie wykonania 1/10/40

ade, sine presada ostrombku do polsca factio myde
Samiel. uziwisi, klong unij paku sine jamiwi
x igdnie kwedi. blone wymanajis zjam. my tate
ny tu, rlanbix, kowitko spiorz je, wa konteure aserua
cwinica, rjornu i sporye kowitkom fry od dazwuu
zinnu rigo, roe korn

Okł. 3.

Wrod otymnawye, rokasow zinnu nastepic fry otymnaw
zinnu nastepic, paskogu k. w. A. berninim d. w. tygga

(-) for found
Lom. G. S. B. S. p. 0

Pamiętaj zawsze służyć swoim protopoczciwym
rodzicom na swój własny koszt i honor.

Pamiętaj też służyć Polakom i jego partii Polakom
i wszystkim takim Polakom, jakich tylko widzą.

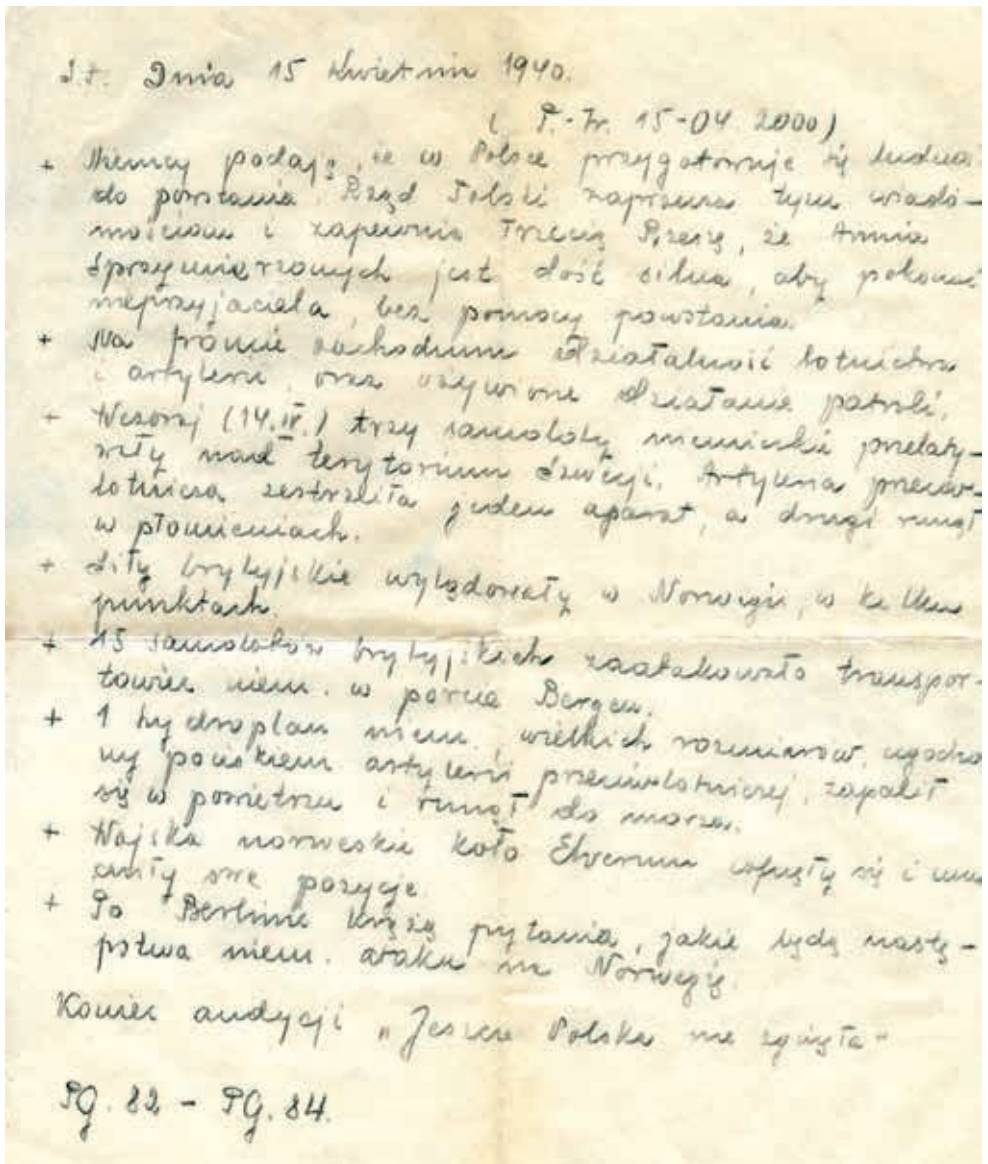
Pracuj! Walcz! Niepodległość!

Lp.	Nazwisko	Data	Wzrost	P. s.	Wzrost
1	Dyba Józef	1.3.40	Grabów	Korn	
2	Gal Klemens	14.6.40	"	Maty	
3	Panerek Wiczo	"	"	Wojny	
4	Kujacki Edward	"	"	Wojny	
5	Kłodowski Józef	15.8.40	"	Korn	
6	Gilich Antoni	29.9.40	"		
7	Jabrycki	"	"		
8	Deiwala Klementy	"	"	Wojny	
9	Szpeka Edmund	19.40	"	Łochy	
10	" Ludwik	19.10.40	"	Łochy	
11	Osiniowa Stanisław	16.10.40	Koźminki		
12	Kubera Stanisław	"	"		
13	Cylich Władysław	24.9.40	Bobrowitz	Wojny	
14	Kubiacki Antoni	25.9.40	"	Wojny	
15	Klosak Przem.	"	Wojny	Wojny	
16	Stratni Stefan	6.1.40	"	Wojny	
17	Janusz Stefan	10.10.40	"	Wojny	
18	Łancki Józef	13.1.40	Grab. Woj.		
19	Korab Stanisław	"	"		
20	Pistoniak Stefan	28.9.40	Kat. Olsz.		

Zgodnie z projekcją, wykonaną na podstawie
 formularzy zgłoszeń podjęciu przysięgi
 Grabów, 12 listopada 1940 r.
 Powódź Władysław W. O. J. P.

Informacja komendanta Placówki OJN w Grabowie n. Prosną dotycząca m.in. stanu organizacji, 25 X 1940 r.

Lp.	Krajowca	Stos ogólny	Stos Pol.	Stos Niem.	Lp.	Woj.	Kom. Lp.	Jan. P.	Jan. Kpt.	Lp.	Stos
1.	Grabowianin	270	235	97	12	20	była 100% / 100% / 100% / 100% / 100%	2 16	—	100%	100%
2.	Grabowianin	100	90	10	3	—	100% / 100% / 100%	—	—	—	100%
3.	Grabowianin	150	145	5	3	1	100% / 100% / 100%	—	—	—	100%
4.	Grabowianin	120	110	10	4	3	100% / 100% / 100%	—	—	—	100%
									25 10 100%		
Lp.	Wzrost	Wzrostki: imię	Przebieg choroby								
1.	Grabowianin	Grabowianin	Grabowianin								
2.	Grabowianin	Grabowianin	Grabowianin								
3.	Grabowianin	Grabowianin	Grabowianin								
4.	Grabowianin	Grabowianin	Grabowianin								
5.	Grabowianin	Grabowianin	Grabowianin								
6.	Grabowianin	Grabowianin	Grabowianin								
7.	Grabowianin	Grabowianin	Grabowianin								
8.	Grabowianin	Grabowianin	Grabowianin								
9.	Grabowianin	Grabowianin	Grabowianin								
10.	Grabowianin	Grabowianin	Grabowianin								

S.I.

Dnia 16 kwietnia 1940

/ Paris Nr.16-04 2000 /

- O operacjach floty niemieckiej radio niemieckie mówi niechętnie.
- Radio niemieckie głosi, że flota niemiecka została podstępnie napadnięta przez flotę angielską. Ze im się nie może podobać, gdyż przekonali się na własnej skórze. Rychna niemiecka zmieniła się w krowkę kodyła. Propaganda niemiecka zaprzecza, że lotnictwo niemieckie nie napadało otwartych miast i nie ostrzeliwało ludności cywilnej. Obecnie oficjalnie przyznało się do tego przez wyświetlenie w Berlinie filmu.
- Obecnie armia brytyjska posiada 1365000 żołnierzy. Walczących 330000 powołanych jest pod broń.
- Atak niemiecki na Skandynawię zwrócił uwagę całego świata, tak dalece, że zapomnieli o Rosji, ale stanowisko Rosji jest nadal niejasne i należy na nią zwrócić szczególną uwagę.
- Niemcy rozpoczęli wojnę grabieżą, ale nazwali to przestrzenią tyelową.
- Przepięty wybuch rewolucji światowej było odłam komunizmu. Najlepszym terenem były właśnie Niemcy. Rosja porozumiała się z Niemcami, a potem napadła również na Polskę. Rosja podtrzymuje i będzie podtrzymywała aby wojna trwała jak najdłużej. Rosja jest ostrożna i nie chce być do konfliktu wciągnięta, tem więcej po kompromitacji armii rosyjskiej w wojnie w Finlandii. Rosja widziałaby w Skandynawii lepiej Niemców niż Aliantów. Wyłączenie Aliantów w Norwegii jest ciosem dla Rosji.

Komunikat F.A.T.a

- Wyniki korespondent ... wskazuje, że synik walki norwackiej uzależnił jakże stanowisko zajmą Siochy.
- Z początkiem tego tygodnia rozpoczęły się manewry włoskie na wodach terytorialnych.
- Londyn - wojska brytyjskie wylądowały już w wielu punktach norwegii.
- Wojska te wylądowały w 6 dni po inwazji Norwegii. Francja i Anglia dotrzymały przyrzeczenia Norwegii. Wczesna ta akcja dodała otuchy norwegom.
- Sztab niemiecki konferuje w podziemiach.
- 2 dalsze transporty zostały zatopione w Skagerraku. 4 torpedy osiągnęły swój cel.
- Z 11 na 12 urządzono zmasach na rząd szwedzki. W Sztokholmie nastąpiły liczne aresztowania.
- Organizacje hitlerowskie strzymały z Niemiec, aby w norwegii prowadziły akcję szpiegowską.
- Haga - Holandia pozostawiła wszystkie urządzenia obronne. zostawia się karabiny maszynowe. W mieście krążą patrole w pełnym uzbrojeniu. od zroku nie wolno chodzić. Na ulicach barykady. W nocy przerwane są wszelkie połączenia telefoniczne.

Anjou ..

- Prezydent Rzeczypospolitej polskiej przyjął delegata Ujca Św. Kardynała Paciellego i przyjął odrębnie pismo napisane.
- Ujciec Św. napisza błogosławieństwo Apocryficzne i pisze między innymi: „Jak walcu przyszłość Polski leży w nas sercu”.

Liść żołnierski Ludwika z Krakowa: rowitanie broni ...

- Żegnali się oddziały z bronią i sztandarami chociaż na polskich polach roztasowane były amunicyj, eskadry lotnicze, samary.
- Ostatnio lotnicy wyruszyli na front, zagnani przez Naczelnego Wodza.
- Następnie ócz Naczelny wręczył sztandary wojskom podszalańskim ...
- Śmieją się polskie oczy z otrzymanej Śmierze broni, amunicyj, karabinów maszynowych. W radoznym podnieceniu wyrażają zachęty dla broni.
- Szturczy spojrzeć na twarze żołnierzy tych, aby nadbrać pozostał

pomocni, że nikt już im tej broni z roku nie wydrze, chyba śmierć. Powitanie broni w polskich oborach i oddziałach było entuzjastyczne. Żołnierze polscy gotują się do boju.

Respoczęcie pierwszej emisji dziennika radiowego sygnałem Torunia.

- Jak już podawaliśmy została odprawiona msza św., którą celebrował ksą biskup Sawling. Kasnie wygłosił biskup z Sesterplate.
 - Prezydent Stanów Zjednoczonych oświadczył, że Nasz pokój jest oparty na wszystkich opiniach. Wiemy, że innych wola przemocy nie będzie decydować o naszym losie. Myśmy już go znaleźli. My nie słuchamy żadnej przemocy. Nasz związek nie zostanie rozzerwany. Ktokolwiek uderzy na jednego z nas uderzy na wszystkich. Narody wolne powinny decydować o swym losie. Stawimy czoło każdej uciążliwości. My postanowiliśmy słuszy współnym prawem. To co przechodzi obecnie Europa mogą przejść też i inne kraje. Siła narodów wolnych jest wielka. My nie burzymy żadnych państw. Nasz pokój nie jest budowany na terrorze. Jedne rasy starają się zapanować nad drugimi. Proszę Boga, abym nie potrzebował wykonywać innych zarządzeń...
 - Przemówienie Prezydenta wywołało wielkie wrażenie. Oficjalna agencja niemiecka przemówienie Prezydenta Stanów Zjednoczonych ogłosiła narodowi już specjalnie spreparowane.
 - Wiadomo już jest, że Narvik jest w rękach Aliantów. Oddziały Alianckie wyładowały w Narviku i rozgromiły znajdujące się tam oddziały niemieckie. Grupy wojsk nieprzyjacielskich schroniły się w górach.
 - Okręty brytyjskie przeformowały floty Oslo i sąjęły to miasto wraz z okolicą.
 - Niemcy nie zdecydują się na wysadzenie swych wojsk w Szwecji.
 - Wiadomość o wysadzeniu wojsk Alianckich w Norwegii wywołała niesłychany entuzjazm w Londynie.
 - Niemcy oficjalnie zmieniły się po drugim milczeniu przysiąc do niepowodzeń w Norwegii.
- Już wczoraj radio niemieckie ogłosiło o sablowaniu przez wojska Alianckie Narviku. Niemcy kłamią o ostatnich swich niepowodzeniach na morzu. Zresztą port Narvik nie odgrywa wielkiej roli.
- Lotnicy angielscy dokonali z powodzeniem ataku w Stavenger. 2 samoloty stracone, hangary zniszczone oraz liczne maszyny ustawione przed hangarami

Przegląd prasowy:

- Dzienniki piszą, że oznaczają groźby niemieckie pod adresem Szwecji i co zrobi Ameryka.
 - Obecna sytuacja w Norwegii jest jasna. Niepowodzenia niemieckie na południu są wiadome. Wielka Brytania i Francja są obrońcami sławy. Niebezpieczeństwo grozi komunistom bolszewikom od armii gen. Weyganda. Rosja znajduje się dziś w ciężkim położeniu. W chwili gdy niepowodzenia w Norwegii przybierają na sile Niemcy zamierzają uderzyć na Rumunię a Słowcy są okrążoną już Jugoslawią.
 - Na morzu brzoziennym flota Aliancka jest niezwykła.
 - Niemcy pragną Murzańska jako bazy operacyjnej.
 - Moskwa zajęła pozycję wyczekującą. Sowiety chcą same uniknąć wojny, a inne pragną pogłężyć w rewolucji.
 - Hitlerystom i Bolszewikom jest to to samo.
 - W dniu dzisiejszym odbył się pogrzeb kardynała Verdier
 - Część przysięgi, która odbyła się we Francji a którą słożyli żołnierze polscy:
- „Przysięgam Panu Bogu wszechmogącemu w Trójcy Świętej Jedynemu być wiernym Ojczyźnie mej Rzeczypospolitej Polskiej ... Prezydentowi Rzeczypospolitej być uległym. Rozkazy dowódców i przełożonych wiernie wykonywać... Za sprawę Ojczyzny mej walczyć do ostatniego tchu w pierśiach, i zawsze tak postępować, abym mógł żyć i umierać jak prawy żołnierz polski. Tak mi dopomóż Bóg i Święta Byna Jego miłka.

./.

Zapewniamy wszystkich Polaków, że każdy żołnierz wie dobrze, że każdy dzień zbliża dzień zwycięstwa. Zwycięstwo być musi. Niech każdy Niemiec i Rosjanin pamięta, że nawet każda najmniejsza krzywda wyrządzona Polakowi zostanie pomorzona. Niech się opamiętają. Niech wiedzą, że nie będzie dla nich przebaczenia. Na falach eteru popłynęła pieśń „ W a r s z a w i a n k a ”

Rozpoczęcie trzeciej emisji dziennika radiowego sygnałem Katowice.

- Kola wojskowe oświadczyły że będą zmuszone przystąpić do wojny w Europie bez względu po jakiej stronie będzie wygrana. Dalej zaznaczają, że po 7 miesiącach wojny przystąpienia do wojny nie da się uniknąć.
- W Londynie odbyły się narady wszystkich przedstawicieli państw łącznie z Rosją i St. Zjednoczonymi.
- Z Bukaresztu donoszą, że Rząd Rumuński zabronił wywozu zboża, wyrobów olejnych, materiałów opakowych, benzyny i nafty.
- Paul Reynaud złożył oświadczenie o obecnych korzyściach dla Aliantów w Norwegii.
- Lotnictwo Alianckie dokonało 7 z rzędu ataku na Stavanger. Zrzucono dużą ilość bomb. Lotnicy wrócili całe do swych baz.
- Cała flota Aliancka odciąga znajdujące na morzu północnym statki niemieckie, których los już jest przesądzony.
- Na Bałkanach daje się wyczuwać silny niepokój. Wielki stan podniecenia na Węgrzech.
- Prasa turecka donosi, że Turcja nigdy nie stanie po stronie nieprzyjaciela.
- W Paryżu odbył się dziś pogrzeb kardynała Verdier.

Bardzo silne przeszkody.

PG.97 PG.85 PG.84 PG.82

S.I.

Dnia 21 kwietnia 1940

/ T. 21 - 04 2300 /

- Profesor Stanisław Stroński podał szczegóły Czarnej Księgi:

Czarna księga poświęcona jest zbrodniom niemieckim.

III Rzesza zagarnęła wprawdzie Austrię, potem Czechy bez użycia broni, dopiero w Polsce natrafiła na silny opór we wrześniu 1939 r. Nie było to żadnym wielkim sukcesem dla Niemiec, gdyż trzeba było wziąć pod uwagę stosunek sił.

Polska mogła wystawić 52 dywizje przeciw 90 dywizjom niemieckim i 90 rosyjskim, którzy siedzieli cicho, aż wreszcie dnia 17 września zagarnęły wschodnią część Polski.

Polska przeciwstawiła się 22 dywizjami piechoty i 8 dywizjami brygady jazdy.

Na froncie zachodnim Niemcy pozostawili tylko 11 dywizji piechoty i 2 jazdy, zaś na Polskę rzuciły 72 dywizje piechoty, czyli na jednego żołnierza przypadało 3 żołnierzy niemieckich. Ilością dział przewyższały mniejszej tym samym stosunkiem.

Przeciw jednej dywizji polskiej stanęło 15 dywizji niemieckich, co stanowi 30 % przewagi.

Przeciw 5.000 samolotom niemieckim stanęło 296 samolotów polskich co dawało przewagę 17 na 1.

We wrześniu Niemcy rzuciły całą swą siłą na Polskę. Mając taką przewagę musiały zająć Polskę.

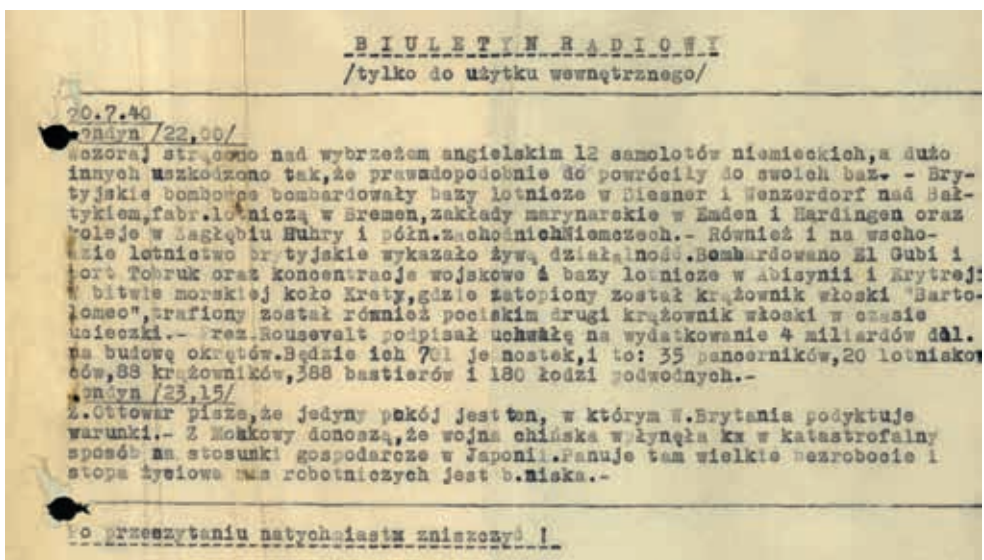
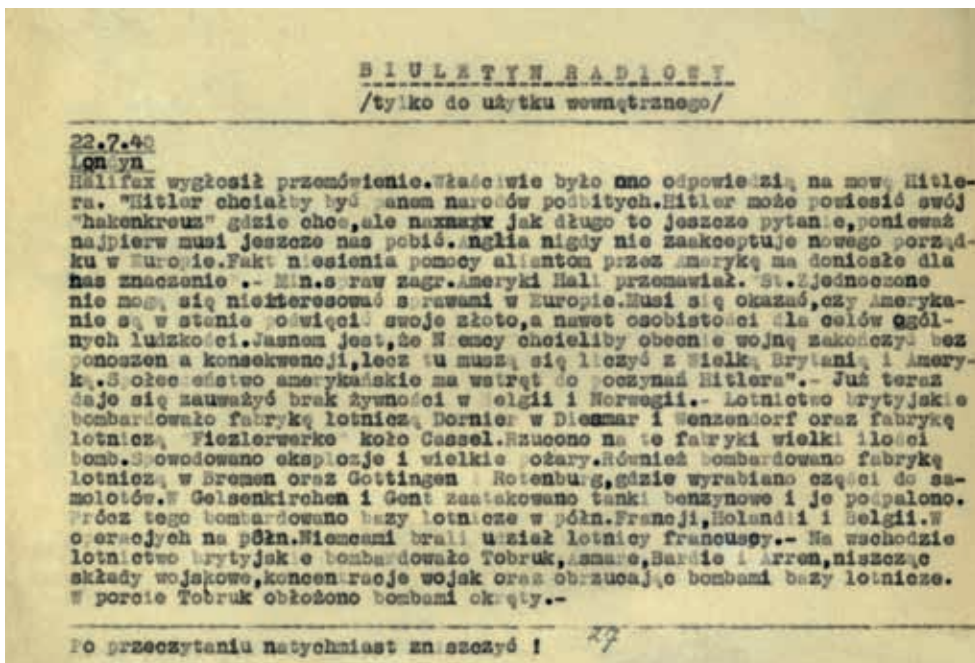
Tym właśnie przewagom poświęcona jest Czarna Księga.

Obrazy Czarnej Księgi przedstawiają wszystkie barbarzyństwa oraz mordowanie bezbronnej ludności przez samoloty niemieckie.

Za 3 dni zostanie otwarta wystawa przedstawiająca zniszczenie Warszawy.

Silne przeszkody.

PG.97

Biuletyn radiowy

tylko do użytku własny rano!

Londyn godz. 22-24 9.10.40.

Droga burszajska została otwarta dla Chin. Fakt ten wywołał w kołach chińskich wielkie zadowolenie, w związku z tem napływają do Chin wielkie transporty materiału wojennego angielskiego. Na cichym jeziorze oceanie spokojnym znajduje się flota amerykańska.

W dniu wczorajszym brytyjskie bombowce bombard. całe wybrzeże od Boulogne do Hamburga, bombardując skutecznie objekty wojskowe. Potem bombard. całe zachodnie Niemcy. Amerykańskim korespondentom nie wolno nadawać komunikatu wojennego niemieckiego. Anglicy przygotowują nowe w tody walki powietrznej. Przedstawiciele angielscy mający w opiece ziemia naftowe w Rumunii, dostali rozkaz natychmiastowego powrotu. Rząd rumuński jest niezadowolony z objęcia sprawy i waha się do nowych zarządzeń./radio rzymskie/Na Wilhelmshafen rzucono 15-ton bomb.Niemiecki radio podało, że wczoraj stracili tylko 3 samoloty, że co londyńskie radio odpowiedziało, że zostało zestrzelonych 8 samolotów, a nie 3, podając dokładnie nazwiska zabitych i rannych pilotów.Flota amerykańska dostała rozkaz od Roosevelta natychmiastowego w-jechała w kierunku lańd hiszpańskiego na pełne morze.

Londyn godz. 22, 20

Wczoraj po południu odbyła się uroczystość, w której wzięli udział prez. Bensen i prez. Baczkiewicz, uroczystość miała na celu zadziwienie przyjaźni polsko-czeskiej. Między innymi prof. Stroński miał przedstawić, w której zamierzył, że zdajemy sobie sprawę boju Anglii, Czechów i Polaków i musimy włączyć całą inteligencję i miłość, aby zwyciężyć wroga i osiągnąć ostateczny cel. Niemcy próbowali wczoraj w wilaych falach przedrzeć linje obrony Londynu, lecz flota angielska zmusiła samoloty do powrotu. Jeden angielski samolot nie powrócił do swoich baz.Flota amerykańska została powiększona w obrotach o 4.000 oficerów. Roosevelt odbył naradę z administracją floty i ministrem wojny oraz ambasadorem angielskim, celem zakoczenia wojny na zachodzie równocześnie zatwierdzenia problemu na wschodzie.

godz. 9, 15

Radio Moskwa. - Na dalekim wschodzie rozgrywa się wypadki, które pociągają za sobą wielkie wypadki w Europie. Wykładnikiem był japońskiej jest minister Matuka. Oświadczył on, że pakt zawarty na swoje dodatnie strony o tyle, że wojna się nie może dalej rozszerzyć, ale do wojny Japońska przyłączy się bezpośrednio nie może. Potem są narady z rządem indyjsko-holenderskim a rządem japońskim.

/Po przeczn.zwiazczyć/

B i u l e t y n r a d i o w y .

Londyn, 28. 18/10/40.

-Wojska włoskie w Sidi Barani stoja bezczynnie podczas gdy lotnictwo ang. bo mb. koncentracje wojsk i obiektow wojskowe w Afryce ce. W Sudanie patrol ang. na potkaniu oddzial nieprzyjacielski w wyniku walki nieprzyjaciel stracił 180 ludzi, wozoraj bomb. Londyn i kilka innych miejscowosci. Rozglosnia r zymaka podaja, ze b mb. Angliji ma na celu slamanie duzosa w narodzie ora s zbuntowanie sie. Z Bukaresztu donosza, ze w szybach naftowych wybuchlo kilka p-osa-rov, przyczem szyby ulegly kompletnemu zniszczeniu. Do Rumunii przybywa c-oc-asz wiecej wojsk niem. obliczone na 10 d. w. Posa tym przybedzie komisja wojskowa ce tem zbadania obiektow wojskowych. Z powodu wojna wojsk niem. do Rumunii, ludnosc rumunska jest wprost osiupiona. Turci a buduje forty-fikhaage na granicy, w bulgarskie. Niemcy sadali ko pletnej kontroli na d ha ndlem jugoslawianskimi i z tego powodu zostaly umowy handlowe serwa-ne. Ro-sza umienia granice Besarabji. Znajduje sie tam 1, dywizji piechoty, 5 dywa rtyle-rji i 3 dywakawalerji. Bazy wydzielawione Amer ce beda sluzyc jako o bronie przeciwko Ameryce. Rozmowy miedzy Meksykiem a St. E. jed. sa na tile przys-pozegenia, produkcji samolotow i budowy nowych bombowcow. W Norwegji zamknieto Uniwersytet, s powodu czestych demonstracji. W Danji z powodu uroczys-toeci Krola danckiego doszlo do powaznych starz, p-miedzy dumczykami a Niem. Gazety szweckie podaja o wielkim zniszczeniu magazynow rolnych w A-m-s-terda-mie.

Londyn, 8, 45 16/10/40.

Na morzu Srodisiennym dos-si-o do bitwy pomiedzy anglikami a wlochami, przyczem wlosi stracili 4 dz-moloty oraz s-bereg transportowcow. Krasownik wloski jak i kontrtorp. na-uwarzywaz flote ang. uciekli w poplochu. Wozoraj bomb. silnie Berlin. Posa tym bo-mb. cale wybrzeze i miejscowosci w zach. Niemczech. S. ocjalnie bomb. wazys-tk-ie fa-br ki wyrobow benzyny, w Berlinie gasownie, dowercow w Tempelhof i ce-ntrum miasta. Posa tym wielka ofensywa lotnicza prowadzi angli. w Afryce i w -e Wloszech niszczac hangary, koncentracje okretow i wojsk. Wedlug osta-tnich wiadomosci stracono wozoraj 18 sam. niem. 16 ang. przyczem 9 lotnikow w ura-towano. Sakody wyrzadsene rzes niem. w Ang. w dniu wozorajszym sa ni-gema-cms. W Ameryce saciaga sie dalssze 16.5 mil. meszczyn ktorszy natychmi-a-st beda wcia-gnieni pod bron. Posa tym prez. Roosevelt polecil zbadanie zas obow w ojennah dla potrzeb Ameryki. Reszta przes-naczona jest dla Rosji. W Rumunii wydab odosw swrogie za-owne element. /sr Rmady Zelaznej Gwa-rdji nie pomogly narodowi rumunskiemu tylko niemcom. Unitet Pres s Berlina d-onos-i, ze w kolach wojskowych panuje przekonanie ze wojna potrwa dluzej a niseli to poczatkowo przypuszczano. Niemcy jus nie podawaja przypuszczal-nej daty za-konczenia wojny. Niemcy obawiaja sie prz-stapienia Ameryki do wojny.

/po przeczytaniu zniszczone/

1. Wojna, dn. 12-13-40 g. 22²⁵ po-liceniiska.
 Wb. wojny znowu -ciatet kaimbowy na dwoce, forty kalij i lot-
 niska w Berlinie, oraz ino liczyc obiekty wojskowe w sałyko
 Niemcech, jak równiez w Francji i Belgii. Pozatem kaimbardos.
 kaim cent. statków, barek i łodzi przy wybrzeżach niemie. i franc.
 Zaożakow. równiez kaimvoj niemie przy wybr. kaimend. zatopiono
 1 statek a kilka uszkodz. W walec tej wojny 3 samol. angi
 3 niemie. Dzieci wojny były niemie rozszerzenia i nie-
 prowadzenia dla lotnictwa niemie, i esk. Wskazywanych walkach pow.
 zostalano niemiecaim wojny 29 samol. F. J. 1/4 z ogólniej
 liczyły uatetu. Wstracono samol. własnych 24, z lotn. wrożeń
 18 wojny. odzianych 24 jedna z eskadry do której należeli: ~~ka-~~
~~tek~~, polacy, czesci i francuzi. Niezwykle silny ogień zaporo-
 wy obrony kaimdymu poraz pierwszy zaskoczył niemieców;
 zmusił ich do odwrotu. Tylko jednój niemie, niemie udało się
 przedrzeć przez ten ogień i ~~zmusił~~ zmusić kaimbry w centr.
 ująta. Zkody na wojnie są niemi, w tym uszkodz. radac
 królewski, kaimdzu poraz pierwszy strzelał z całej siły i dał
 dowód, że obrona jego jest zupełnie niedostojna. Niezwykle
 duży dowód wojsk angi. do Egiptu bez żadnych przeszkód,
 ujął się dnia 20, że na ni. Wroźniemu, w tym pałacu są angi.
 cy. Niemie jedna samol. niemie jedna łódź podw. wlecha niemie dwa
 są zaożakowai kaimvojón. Z tych ujął się wlecha, że
 niemiecy są dani od wroźni protchtoratu kaimbry w gajón. Na
 teniack okupen. przez niemie. Wstragaży są zakotuje, niemie-
 dy tak ci się nie, że doprowadzają niemieców do stanu niebezpie-
 zednie represje niemie kaimdymu, takżej kaimdymu, dni 20, 20
 gajón. zakotuje wroźni do dalszych wroźni. Z tego powodu Niemie-
 lesi tworzą sprzymię dwoć do wroźni zakotuje. - Gab.
 Franci stworzył wroźni w Krakowie ujął się okazał, że Niemcy
 niemiecy i jako wroźni, losz jako niemiecy kaimbry. Polacy

POLSKA NARODOWA
Biuletyn nr. 7 5. stycznia 1940 r.

/St. Wyspiński/

Rodacy !

Wielkości! Komu nazwę Two przydane,
ta tęgich sił odzwia w sobie moce
i dusza trwa, wielkocel powołana,
świecąca w długie narodowe noce;
więc, choć jej światły grób ontakwano,
przemocą śmierć i trumien giaz zdruczone
powstał z martwych na narodu czele,
w nieśmiertelności królów kosciele.

W wtorek, dnia 2 stycznia minął rocznica śmierci Romana Dmowskiego - Wielkiego Polaka, budowniczego Polski Niepodległej i zjednoczonej z dostępem do morza, budziela duszy polskiej, twórcy i bojownika nieugiętego, nieustraszonego ideał narodowej, przewodnika i wychowawcy pokoleń, naukochniejszego syna Polski Narodowej. Dziś chyba więcej, aniżeli kiedykolwiek staże przed nami duch swego twórcy niezachwianej myśli politycznej, który dzięki swej trzeźwości umyślny i roztropności wbrew wielu przeciwnościom i przewrotnościom Polaków, potrafił utrwalić zwycięstwo prawdy i sprawiedliwości. Gdyby Polska Narodowa była kroczyła po drodze przez Niego wytkniętej niezawadnie niespotkalności, ja nieszczęście, w którym dziś tkwi. Tak, Roman Dmowski wyrósł w walce z niemożnością i jej przyjacielami, przewidział jego niebezpieczeństwo i stale nam na nie zwracał uwagę.

Dziś niema w śród nas wodza politycznego Polski odrębną w 1918 roku, Prezesa Komitetu Narodowego w Paryżu, twórcy armii polskiej we Francji, delegata Polski na konferencji pokojowej w Versaillu, jednego prawnego ministra spraw zagranicznych Polski, ale panuje wśród nas Jego potężny duch, Jego idea, za Jego młodzi wychowankowie. Wytworzyła się w tej chwili sytuacja podobna do tej z 1918 r. i nie kładź się, że mimo nauki jaką wynieśliśmy, mimo posiadania potężnego nauczyciela w osobie Dmowskiego potrafiliśmy się w czasie wyżyć wszystkich wad i utraćności, że nie spotkamy się z biedami u Polaków, które on wówczas musiał zwalczać. Niezrażeni jednak stoją twarde na swych posterunkach zapaśrzeni w Jego wielką postać i przyrzekamy uroczystość, że zespoleni, jak jeden mąż, stoją twarde na gruncie Jego ideiów w walce z najęźcą o Wielką Narodową Polską, wierni synowie nieszczęśliwej i ucieszonej Ojczyzny nie ustaniemy aż zwyciężymy i stworzymy Polskę Dmowskiego od Góry po Dniepr.

Smutna rzeczywistość.

W państwie hitlerowskim coraz gorzej się dzieje. Donoszą nam z wszystkich stron o coraz to groźniejszej sytuacji gospodarczej. Widmo głodu zagłada już nawet w szeregi żołdactwa. Bunt z tego powodu są na porządku dziennym. Nic dziwnego. Niemiec z pustym żołądkiem - jest żył i staje się wówczas najgroźniejszym przeciwnikiem regimu. To też władze hitlerowskie szukają sposobów naruszenia tej zmożonej przez systematyczne gwałcenie ziem okupowanych. Zadne zabiegi tu już nie pomogą, pierścien blokady się zacieśnia. Gorzej, że w samym wnętrzu kraju szerzy się sabotaż. Z Austrii donoszą o komorze inwentarza domowego. Epidemia szerzy się w sposób zastaszający i przenosi się na teren Bawarii. Działa tu bezwzględnie tajna organizacja, która celem jest zmusić zagłodzeniem hitlerowców do kapitulacji. Mimo wysiłku gestapowców - nie udało się na jej ślad natrafić. Mówi się tylko, że to prawdopodobnie robota katolików - stronników Schuschniga lub monarchistów. Mimo iż Opatrzność ich doświadcza - mają czas na dalsze niszczenie pamiętek polakich. Z Gniezna donoszą, iż zbrodniczą ręką niemieckiego zbrojowcy rozbiła w nocy głowę wspaniałej postaci Chrobrego, zaś władze niemieckie uznały za konieczne usunąć jej, aby nie aspečila miasta.

POLSKA NARODOWA

Nr. 10.

Dnia 24 stycznia 1940 r.

=====

G a s t k i nie przetrzymajcie miłości; podajcie gołoty swe-
mu szatanemu znajomemu. Niech was Krzyż między Polakami
i przetrzymuje w nich wiarę w zwycięstwo.

=====

R e m a n D m a w s k i:

„Jestem Polakiem, więc całą rozległą przestrzeń swego du-
cha żyję życiem Polaki, wczuwałem i pytałem, do przetrwania, do-
życiami i aspiracjami. Ja więcej niż Polak, tym więcej i żyję żyć
jest mi siła i tym silniej chce, żeby ten, co w tym przekształcał twa-
ża na najwyższy wyraz życia, stał się wspaniałym narodem”

=====

PRZEMÓWIENIE

DR. MARJANA SEYDY - MIB. PROPAGANDY W PRĄDKU POLSKIM W ANGERS

/rekonstrukcja/

Transmisja radia londyńskiego z dn. 14.1.1940.

„Nie ma takiej siły, która by nas zmogła. Jak dzieł, tak i dzi-
ała jesteście zagrożeni w jednym wielkim wysiłku zniszczenia jaroma krwa-
wych najeźdźców. Niemcy, swymi zbrodniami podcinają sami sobie wieść
epinii świata. To też nie uratuje ich już nic, ani morderstwo bezbr-
nych, ani grabież naszego mienia, ani szatańskie porwanie z domów
i mieszkań rodzin naszych. Otrzymają za to waszą karę. Są d e-
cis a t e s p e k w j a i, b e p o s t a n o w i e n y m
J e s t, że Niemcy muszą być nie tylko
pobite, ale całkowicie rozbite. Spray-
nie rzucił się na siebie z tego sprawę,
że nie tylko Hitlera chcieli, a jego
zbrodniarzy rządził, ale i unięskali-
wienie całego narodu niemieckiego
raz na zawsze. Przyczynili się do zajęcia takiego stano-
wiska przez sprzymierzonych, to zbrodnie dokonane na Was, to wysie-
dlenia, rabunki i bestialskie morderstwa. To też gen. Guderian, wystawiając
te wszystkie bezpodstawa, w jednym z najpewniejszych francuskich
dzienników tak pisał: „Hitler ze swą hordą barbarzyńców i zbrodnia-
rzy nie przeszedł nic, co dla ludzkości stanowi świętość, nie wzdy-
gnął się przed burzeniem wszystkie co posiada wartość w świecie kul-
tury. Nie zawahał się przed mordowaniem najbardziej zasłużonych ludzi,
by tylko dogodzić swym sadystycznym potrzebom. Pasa zburzeniem współci-
snej kultury, pragnął Hitler narzucić na-
rodowi wszylnym przedmiotom nie woli-
otrze, ale Francja niedaleko, a 36 g-
nie wyszła, to też kara będzie wymierzona. Waz odcioły publi-
cyta francuski de Kerillis pisze w „Epoque”, że to wszystkie co spotka-
ło Polaków, było także przeznaczony dla Francji. Takie same morderstwa
mężów, synów, dzieci, takie same kurzenia świątyń i wszystkie co po-
siada wartość narodową. Takie same zagrabszenie majątków, wypędzenie z
domów rodzinnych i niekilkoma ileś innych zbrodni. Hitler, szatalec
Stalina, spuścił w kałuża wszystkie nie. Ale Francja i
Anglia mają nie tylko zamiar, ale i si-
ły, by tych zbrodniarzy zniszczyć.

Będzie więc powini, że niezadługo wybiję godzina sprawiedliwości
Przyjdzie chwila, że przed nowym pomnikiem Chrystusa Króla, będnący
megli z wdzięcznością dziękować za uwolnienie Ojczyzny”.

=====

POLSKA NARODOWA 43

Nr. 19

dnia 24 marca 1940.

Choćbyś nie myśli przenikać,
 że do dna wszelkich wartości -
 Jedno w nich tylko odszajdziesz:
 Unitowanie W O L N O S C I !
 Choćbyś nie werce otworzył
 Żarliwą wiarą ci wyzna,
 że ponad wszystko na ziemi
 Największe zwsze O J C Z Y Z N
 Choćbyś nie pierś rozkroić
 Strojną, jak harfa zoleża
 Judoz z nich okrzyk dobiedziesz
 Odzw dożeganych słuz : P O L S K A !

/ J. Barań /

Wszystkim tym, którzy wraz z nami trwają
 wiernie na posterunku w Służbie Narodu
 składamy najserdeczniejsze życzenia
Zirowych i Szczęśliwych Świąt

Niech Chrystus Zmartwychwstały doda nam sił
 na okres dalszych zmagani i naszym ciemnością.
 Niech wleje wolę wytrwania i zwycięstwa w
 sercu ludzi naszej wiary, by z nami wytrwali i
 doczekali chwili radosnego rozkołysania dzwonów

w Zmartwychwstałej Ojczyźnie!

Alleluja!

„Bezowocna próba Niemiec.”

Po długim okresie pozornego spokoju w polityce międzyna-
 rodowej jesteśmy obecnie świadkami przemian, które ze względu na okres -
 możnaby nazwać wiosennymi. Niemcy rozpoczęły kampanię wiosenną od ofen-
 zyw pokojowej. Po bezowocnych próbach pozyskania dla pośrednictwa poko-
 jowego mniejszych państw neutralnych, ziewygnali się Trzecia Rzesza pro-
 sić o pośrednictwo swego rzekomego sprzymierzeńca - Hoche. Wiemy, że
 bezowocna była podróż p. Ribentroppe do Izumu, a jego wizyta w Watykanie
 niast pozytywnych rezultatów, dla na tylko upokorzenia.

„Dążymy do pokoju sprawiiliwego, pokoju na zasadach Chry-
 stusowych. Przyjmujemy tutaj wszystkich ludzi wielkich i małych, wierzą-
 cych i nie wierzących, spokojnych i awanturników” - oświadczył nasz jutrz
 po przyjęciu przedstawiela hitlerowskich Niemiec. Ojciec św. w swym
 przemówieniu do Kolegium Kardynałów. Jest to więc wyraźne wytkomnienie,
 dlaczego słow p. Ribentopp został przyjęty przez Stolicę Apostolską.

Wreszcie sam Hitler zdecydował się prosić o spotkanie
 Mussoliniego, wierząc najwidoczniej w potęgę swego pośredniego zetknię-
 cia i wpływu. Spotkanie, przez radio i prasę niemiecką szeroko zaplano-
 wane jako wydarzenie epokowe, odbyło się faktycznie w ubiegły poniedział-
 ek /18 bm/ na przystęcy Bromaru, dokąd zjechali obaj wodzowie: Duce sa-
 londowska, Fuhrer - pancerni. Rozmowa - według oficjalnych komunikatów wło-
 sko - niemieckich - w serdecznym nastroju prowadzona, trwała dwie i
 pół godziny.

Polska Narodowa

Nr. 22. dnia 19. IV. 40. r.

I znów rozszalał terror. I znów rozbestwiony gad hitlerowski zaprzęgał nowych ofiar. Nie starczyły mu pożyteczne aresztowania, deportacje i rozstrzelania. Zbiory hitlerowskie, wykonując najwiórczej zapowiedzi zawarte w przemówieniu ich „szaleiteira” Gieslera, rozpoczęły akcje mające na celu uzbaliwić „spokojnym obywatelom” pracę dla Niemiec. I oto jesteśmy świadkami masowych aresztowań, zabierania ludzi z ulic, wylokowania nocą z mieszkań, odprawiania tych mieszkań, odrywania od warstwic pracy, rozrywania rodzin i t. p. Pora dnia ani nocy nieodgrywa najmniejszej roli. Zabiera się tych ludzi nie wiadomo napozór dlaczego, ma co i dokad. Mówimy „napozór”, bo defakto wiemy oco niebezpiecznym gestacjom chodzi. Granic coraz bardziej pali im się pod nogami. Widmo krawego odwetu z naszej strony coraz częściej staje im przed oczyma. Wiedza, że im silniejszy będzie wywiot polski, im liczniejsi będą tutaj przeciwnicy tej ziemi, tym ciężej będzie im żyć. I stąd te okrutne i wymyślane metody gwaity i okrucieństwa. Pogorale - i taki efekt maja represje te wyrzuc - jest to oznaka siły i bezwzględnej prawa życia i śmierci wszechobłądnych ciemiężców. Istotnie zaś poczyny te dają poczucie bliskiego aradku i niepewności jutra krawego oprawcy. Wyla się, jeśli sadza, że jakikolwiek sposobami zdołają uniać swojego łopa. Wywiosa i wyniszczą mężczyzn, zostana kobiety i dzieci a gity i tych zabrakło - zostaje Armia Polska we Francji, która nie otrzyma bezwzględnie przyznania wolności i wynierzy sprawiedliwosc. My tu wytwamy do krosa ludzkiej woli. W obecnego posterunku służby narodowej nie zejdziamy. Od początku pracy dla Polski i Narodu Polskiego zdawaliśmy sobie sprawę, że przyjdzie nora chwila, że zyciem przypięcietowa! będzie trzeba wiać Ojczyznę. Dziś naszedł okres próby. Za losy Polski jesteście wyżej odpowiedzialni niż inne pokolenia. Pełni poczucia tej odpowiedzialności twarde stawiamy czoło prześladowaniom. Śmierć czy zwycięstwo zastana nas zawsze przywotowanych, spokojnych i opaczonych. Wzaminowana wola Polaków jest tylko jedna: przez ofiary, poświęcenia i śmierć jednostek do zwycięstwa tryumfa i nie-śmiertelnej potęgi Narodu Polskiego i.

Desperacki krok Niemiec.

WOJNY

„Dzies miesiąc bez wojny, wprowadziło Niemcy z równowagi. Hitler był ocalczożniemy zmuszony do zagrania ostatniej stawki i zagrał ja.” Takie oświetlenie wydarzeń data przez liantów i państw neutralnych po nowym gwałcie Nieszy: zajęcia Danii i zostakowania Norwegii. Przeciętnemu obserwatorowi mozliwosc takiego pociągnięcia Niemiec wyda się zolta nie zrozumiale. Przeciętny zaś Niemiec upojony chodzącym „sie”em”. Dla tego jednak, kto bystrzej i głębiej wlała w rozgrywające się wywalki i kto ma zdolność obiektywnej oceny toczących się wydarzeń, nowe pociągnięcie Niemiec wydaje się krokiem desperackim ale koniecznym. Podjęcie przez Niemcy wojny z Anglią i liantami a więc przede wszystkim z Anglią nie mozna inaczej nazwać jak szaleństwem. Być może zrealizata, że to szaleństwo zrobione być i rozsystem i służyć miało Niemcom dla odwrócenia uwagi od zamierzonych ważniejszych operacji na lądzie. Jeśli jednak liozwi Niemcy na zwielenie „zujności Sprzymierzonych”, zawiedli się całkowicie. Nie uakniona przetrana na morzu i w Norwegi nie zostanie wynagrodzona zankoczeniem na kontynencie. liantci przywotowani są na wszystkie mozliwosci. Mają sobie sprawę z tego, że obecna walka Skanliwawii jest tylko preludium do akcji ladowej. Jak oświadczył Churchill, liantci są gotowi odprzeć każdy najbardziej ze-zwierżony atak, bacznie ledząc każdy krok i posunięcie Nieszy.

Przebieg wydarzeń statystycznie twozdnia.

Przejdmy jednak w skrócie ostatnie wydarzenia tak jak one faktycznie się przedstawiają, zycik a więc nie tak jak je przedstawia propaganda niemiecka. Pod pozorem zagwarantowania neutralności Danii i Norwegii Hitler

Geheim: Abschl. 1
Einl.: 27. JUNI 1940
Nr 76

59-Teilb. 1111
Dofen
Urteilsschlicht der Geheimen Staatspolizei
Staatspolizeibehörde
Heinrichshafen
Dofen, den 25.6.40

Polska

Narodowa

Nr. 29, dnia 24 czerwca 1940r.

"Cokolwiek będzie, cokolwiek się stanie,
Czy strach i popłoch zdajmie ziemię wszędy,
Aż świat od osi zerwów no krawędzie,
Czy mądrość święta wokoło zasiędy
I pod nią ziemia ta osetchnie biedna
A ona wszystko zgodzi i pojedna, -
Cokolwiek będzie cokolwiek się stanie,
Jedno wiem tylko: sprawiedliwość będzie;
Jedno wiem tylko: Polska zmartwychwstanie;
Jedno wiem tylko: na dziełóv przestąpieni
Grób nasz nam w żywioł smacha się orępkomieni;
Jedno wiem tylko: krzyknijemy serdecznie:
"Bóg Ty pochwalon, Święty Boże, wiecznie!"
(Zygmunt Krasiński)

"Jedno wiem tylko: Polska zmartwychwstanie!"

Podnieśli głowy naszymi! "Jednak w ramy słuszności, granata uroda, Niemcy - to wotępa nieokronana. Polska nigdy tuż nie powstanie. Na wieki reszta do probu, trasa z losów niewolników się porodzić." Takie głowy nie od dzisiaj słyszemy. Na szczęście nieliczne są one. Nielu jest w Narodzie Polskim, szczególnie na ziemiach naszych zachodnich - wywróbowanych w zmaganiach z zaborem - takich, którzy tam zwykli widzieć Ojczyznę, gdzie dobrze ("ubi patria, ubi bene") - którzy miarę własnych korzyści czy niepowodzeń warunkują swój stosunek i swe obowiązki względem Narodu i Polaki, czy Polska to tylko ja i moje otoczenie? Czy Polska to tylko dobrobyt i szczęście osobiste? Czy dlatego, że ja upadam na duchu, więc Polaki nie będzie? Czy wiara w Polskę zależna być winna od tryumfów, czy klęsk oręza niemieckiego, francuskiego, angielskiego czy innego? Czy nie wstyd Ci Polaku, że jesteś jako ta trzcina na wietrze, że chwileś się za łada podmuchem słowieszozej propagandy, że byle wiadomość jaka nieomyślna, nie wiadomo jęzozze, czy prawdziwa - już załamujesz się na duchu i opuszczasz rękę? Czy nie wstyd Ci, że Ty zwątpiłeś, gdy niejeden Niemiec (wielu jest takich) mimo chwilowych, ogromnych gda się sukcesów ich oręza, przekonany jest o ostatecznej klęsce Niemców i wierzy w powstanie potężnej Polski? Czy wiara nasza w Polskę na tak kruchych i nietrwałych powinno się opierać podstawaach, jak zmienne koleje walk? Wiara nasza w Polskę, to wiara wtręda wszystkim w Naród Polski. Wiary tej nie osłabić nie może. Związstwa nie oczekajmy tylko od innych. My sami posiadamy w sobie wartości, które są zapowiedzią związstwa: Wiarę w Boga i ufność w siły niespożyte swego Narodu, Związstwo równa się woli. Choćby więc wszystko brzmiało orędzim nam i naszym nadziejom

"Leć, my przysięgamy, że wstę zmartwychwstanie,
A przysięgamy, - to zmartwychwstać musi!"

Realne podstawy wiary w związstwo.

Czy jednak tylko na podłożu bezgranicznym ma opierać się nasza wiara w ostateczną naszą i naszych Sojuszników związstwo? Przysięgamy się obecnie powstającej sytuacji, Techniczna i liczebna przewaga armii niemieckiej, jak i zaradczecki cios w plecy zadany Francji przez Włochy, przeważają szale

Od kilku już tygodni trwa niebываłe w dziejach, okrutna akcja wywozowa rolników i gospodarzy polskich. Po trudach lata i znojących pracach rolnych, niast zasłużonego odpoczynku spotyka światła naszych los okrutny - tułaczka. Nie szczerdzi krwiwy oprawa hitlerowska śladnych szklan, by zżamać i pogrzebić całkowicie Naród Polski w jego najliczniejszej opłacie. Nie dość, że wyrzuca się tych ludzi z ich odwiecznych siedzib, odrywa się ich od ziemi - karcielecki (a znany wszyscy przywiązania naszego rolnika do swej ziemi), zabiera im się cały ich majątek, to jeszcze obrabia ich się po drodze resztek posiadanej wienia, rozdziela się i rozrywa rodziny. Na oczach pobocznego ludu naszego żmija zbiry hitlerowskie krzyże, niszczy świętości religijne, obraży i pamiętki z pokolenia na pokolenie pieczołowicie przechowywane i szczone w rodzinach naszych rolników polskich. Nie znała oprawy niemieccy psychologii ludu naszego. Nie wiedzą, że prześladowania te nie tylko nie osłabiają i nie zakażają Polaka, ale wzmacniają w nim wolę wytrwania i wiary w Opatrzność Boga. Jakżeż często nocą, czy o świcie (banyli nocą przychodzi) słyseć można wśród siebie, wsi i pól naszych śpiewy nabozne. Przynajmniej brzu, potem potężniejszą, coraz bardziej, idzie "Z tej biednej ziemi" wołanie błagalne do "Serdecznej Matki" o pomoc i opiekę przeznaczone. To lud nasz, odrywany gwałtem od swej matki-ziemi, jadąc na wozach, otoczony policyj i zbieranymi hitlerowskimi, śpiewa. Czy dają się do oczu - czy rozczulenia, ale i dumy narodowej, która rozpiere nam pierś. Chciałoby się do serca przycisnąć każdego z tych ludzi, za ich postawę, zaszczyt dla Narodu Polskiego. Z oczu ich czyta się wady nieustraszone: "Nie zżemni nas ślad wróg". Głęb. w mroku wczesnego ranka wozy z śpijącymi ludem, żegnany znakiem krzyża przez pozostałych jeszcze w swych sadybach współbraci, a wśród opłotków, wśród drzew szumiących w jesiennym wicherze i wśród pól szarych, brzmi jeszcze słowa pieśni odwiecznej "Kto się w opiekę". "Stąd wedle ciebie tysiąc głów polęże - mówi pieśń, - stąd drugi tysiąc; ciabie nie dosięgnie miecz nieuchronny, a ty przeciw swemu oczyma ujrzyz postać nad przeszonymi". O taki ujrzyz ludu polski postać nad oprawcami swymi. W toczącej się walce nie jesteś sam. Z Tobą walczą i trwają wiernie przy Narodzie i Wierze naszej Świętej miliony Poleków, podobnie jak Ty prześladowanych obecnie i gwałbionych. Wrzaz z nimi, bo nie na dziś wśród nas różnie stanowych czy klasowych, tworzyz jedną obronę, niepokonaną nigdy Armię Narodową. Żołnierzem i bojownikiem tej Armii jesteś wszędzie: czy tu w swych stronach rodzinnych, czy tam w t.zw. Protektoracie, czy w Rzeszy, czy wreszcie w obozach koncentracyjnych, więzieniach i forach. Zdradzenie tajemnic narodowych wrogowi, wszędzie poczytany Ci będzie za zdradę Narodu, a cierpienie lub nawet śmierć z ręki oprawców niemieckich - za zaszczyt i za śmierć żołnierską na polu chwwały. Narodzie Polski! Bierz przykład z ludu polskiego! Trwaj wiernie na swym posterunku narodowej walki z ciemiężcą! Najgroźsze prześladowania, jakie jeszcze spaść na nas mogą, nie mogą nas zakępać. Przetrwaj musimy i przetrwamy, by postać - jak mówi pieśń - ogłuchać i wziąć w wyniarze jej główny udział!

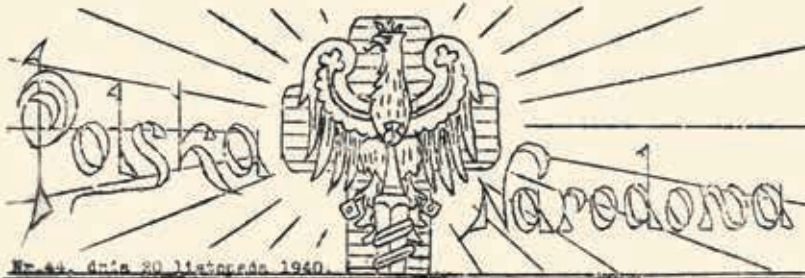
Typochnik radiowy.

- Zaczęło się od zawarcia paktu Trzech. Spraczeni Niemcy mieli przez parę godzin temat do optymistycznych rozmów. Tylko kilka godzin... Najpierw przesła amerykańską, a następnie oficjalnie minister mar.woj. St. Zjedn. państw. Mosk oświadczył, że pakt Trzech skierowany jest przeciw St. Zjedn. W tym momen

sensu komentowała to zdarzenie prasa państw neutralnych, oraz czym Rosja uważa, że obrze tego porozumienia i przeciw niej jest wzwierzone. Reakcja zainteresowanych państw była szybka. Anglia na Trójporozumienie odpowiedziała oświadczeniem, złożonym przez ambasadora ang. w Tokio, że W.Prvt. nie ma zamiaru odnawiać układu z Japonią, wygasającego 17 bm., w sprawie drogi przez Burmę (Burma prowincja Indji angielskich. - Droga ta w myśl układu ang.-japońskiego była zamknięta dla wwozu zagranicznego do Chin). St.Zjedn. wzmocniły swe floty na Pacyfiku i Atlantyku. Cała prasa amerykańska stwierdza, że St.Zjedn. są przygotowane na przyjęcie kryzysu na Wschodzie wyraża przekonanie, iż rozstrzygnięcie sporu Wschodu również znajdzie swe rozwiązanie w wojnie toczącej się dzisiaj w Europie. Japoński minister spraw zagr. Matsukoa próbował uspokoić St.Zjedn. oświadczeniem, że pakt Trzech jest paktm pokojowym i nie jest bynajmniej skierowany przeciw St.Zjedn., jakkolwiek Japonia chętnie by widziała, że St.Zjedn. do spraw europejskich się nie mieszają. St.Zjedn. tymczasem prowadzą rozmowy z Anglią, Rosją i Chinami i Australią. Prez. Roosevelt odbył szereg narad z dowódcą floty amerykańskiej i min.wojny. - Z Berlina i Rzymu odwołano charge d'affaires St.Zjedn. Ambasadorowie St.Zjedn. w tych krajach już od pewnego czasu przebywają w Ameryce. - Hitler i Mussolini spotkali się 4bm. w Brennerze. Prasa ang. przypuszcza, że obaj dyktatorzy postanowili: 1) albo Hitler uderzy na Anglię, 2) obaj poślę ofensywę pokojową, 3) wycelują akcję w Afryce lub 4) eskwadę na Bałkany (Grecja, Jugosławia). "Popołudniu Roms" po tej naradzie sugeruje, że w Brennerze wypracowano plan na 8-pięcioletnią wojnę. - Dnia 6 bm. wkroczyły do Rumunii pierwsze oddziały wojsk niemieckich. Rząd gen. Antonescu postanowił nie demobilizować, lecz nawet powołać jeszcze pod broń te roczniki, które dopiero w przyszłym roku normalnie przechodziły by przeszkolenie. Armia niemiecka obsadza w Rumunii w porozumieniu z rządem bukareszteńskim, wszystkie strategiczne punkty, a dla sprzętu Niem. tworzone są oddzielne składy. Ilość wojsk niemieckich waha się w granicach 16-20 tys., przy czym dalsze transporty są w drodze. - Armia sowiecka pod kierownictwem Bułgarskiego przeprowadza manewry w okręgu Odessy (nafta). - W Chinach według doniesień radia sowieckiego w kilku punktach odnoto są sukcesy Chińczycy. Czeng-Kai-Szek w niedawnym oświadczeniu wspomina, iż Chiny otrzymają wkrótce pomoc zagraniczną. - Dnia 8 bm. przemówił Churchill. Powiedział, że żądają sprawnej obrony przeciwlotniczej skutki nalotów Niem. są mniejsze, niż w pierwszych tygodniach ataku lotn. na Anglię. Mimo, że po tamtej stronie kanału stoi gotowych do uderzenia na W.Bryt. 80 wyborowych dywizyj Niem. mogliśmy wzmocnić naszą oddziały na Wschodzie. Nie wiemy jak jeszcze rozwinie się ta wojna... Musimy być w każdym razie wjednoczeni, nieustraszeni i niezłomni". - Przed paru dniami Ojciec św. przesłał na pobrzednictwem swego delegata w Anglii bógogorzawienie dla rządu polskiej. - Bryt.klasa robotn. postanawia "Wojna aż do zwycięstwa". W Anglii nakładczył się 72 Kongr. Bryt.Zw.Zawodowych. Brało w nim udział 645 delegat.represent.4 milj. 866 tys.związkowców.Z przywódców klasy robotn. wygłosił przemówienie m.l. obecny min.pracy Bewin (b.konduktor samochodowy): "Cóż jest jedynym językiem, który rozumieją Niemcy. Jeśli oni rzucą nam 1 bombę, my musimy 2...". Przywódca Partii Pracy Atlee: "Potrafimy służyć pod jej oparciu na wolności, demokracji, bezpieczeństwie zbiorowym i sprawiedliwości". - Ostatnie komunikaty 13.10.: Turcja wyraża ostrzeżenie pod adresem Niemiec. Jeśli Niemcy będą usiłowały przedrzeć się do Azji Mniejszej, napotkają na swej drodze 2 milj.bagietów tureckich. - Między Moską a Turcją panuje ożywiona działalność dyplomat. Do Moskwy powrócił po dłuższej nieobecności ambas.turecki.Premier turecki konferował z nowym ambas.cow. w Ankarze Winogrodowem.Winogrodow wysłał do ambas.niem. Papena list w którym wyraża, iż ze względu na naważt brak nie może go odwiedzić. - Niemcy zaprzeczają wiadomości o wysłaniu przez Rosję do Rumunii noty protest. z powodu obsadzenia wojsk Niem. w Rumunii. - Generaln. Ass.Pr. donosi z Aten, że Grecja jest całkowicie przygotowana do odparcia każdego ataku. - Po 4-dniowej przerwie ang.bombowce wycelowały znów w niemieckiej nocny Berlin,celując go w ochronę. - Lotn.bryt.wznowiła swe bombardowanie również w Lipsku i Ahlenwie.

Deputowani amerykańscy zawiadomili, że przedrukowy odtąd mają "Czerwony Poród" - odpowiednik na większą maszynę charakterowi nazwy

ALFRED JAROWA.

Nr 44, dnia 20 listopada 1940.

T. zw. „Kompleks niższości”.

Biedny ten „Horrenvolk”, być musi na tej nędznej i niegodnej jego władczej stopy ziemi, smuszony obcować z istotami, na które słownik „narodu panów” ma określenie: „połudzie”. Do nich w pierwszym rzędzie należą się ... Polacy.

I jak odcięta głowa hydry, odrasta ciągle najgroźniejsze z groźnych niebezpieczeństw dla Niemców - współzycie z Polakami. Nie to, że odebrano im wszelkie prawa, że pozbawiono ich stanowisk i wyrugowano z urzędów pracy, że jedynym słowem, spohnięto ich do roli tylko „parobków” - niebezpieczeństwo to istnieje i trzeba mu wszelkimi sposobami zapobiegać.

I ciekawość, że mają Niemcy wśród siebie kierowników part. 44. 44 zajmując odpowiednio w hierarchii społecznej stanowisko, myślą już o wszystkim. Bo ośoby np. zrobiła ta zbieranina wszystkich Volkdeutsche'ów, Reichsdeutsche'ów, Baltendeutsche'ów, Wolhyniendeutsche'ów, Galiziendeutsche'ów, Besarabiendeutsche'ów i innych frących się między sobą „Deutschów” na terenie „Warthegau” wobec niebezpieczeństwa obcowania z Polakami, gdzie nie troskliwość i zaradna opieka p. Greisera? - Już taki „Fuleiter” na w. 44 wszystko znaj-

ponieważ wszystkich Polaków wyrugowano stąd jeszcze nie można, bo ustala by wszelkie prawa, i ponieważ z braku miejsca trzeba jeszcze z nimi mieszkać, zlikwidujemy niebezpieczeństwo obcowania z Polakami przez odpowiednie zarządzenie - powiedział sobie p. Greiser i w „Województwie niemieckim urzędowym” pismem z dnia 1.11.1940r. zarządził m.i. co następuje (dokładnie):

1) Niemcy, którzy obcują z Polakami poza służbę i poza wyjątkami gospodarstwo uzasadnionymi, zostaną zaarrestowani. W ciężkich wypadkach, zwłaszcza wtedy, kiedy Niemiec przez obcowanie z Polakami interes Rzeczypospolitej zszkodzi, wchodzi w rachubę odesłanie go do obozu koncentracyjnego.

2) Za niedotrzymanie nakazanej rezerwy w zachowaniu się należy uważać podtrzymanie powtórnego przyjaźniackiego obcowania z Polakami. Przyjęte jest z pod tego obcowanie z krzywymi pierwszego stopnia. Niemcy, którzy zostaną napotkani przez patrol policyjny w publicznym miejscu w towarzyskiej rozmowie obcych narodowości zobowiązani są wskazać na śpędnie, powodowy powód wspólnego wystąpienia z Polakami.

3) Niemcy, którzy zostaną napotkani w publicznym miejscu wgl. przy osobistym obcowaniu z Polakami, a nie mają do tego urzędowego powodu, mogą zostać zaarrestowani.

Niemcy, którzy obcują przeciwko z Polakami, zostaną w każdym wypadku zaarrestowani. Kobiety polskie, które obcują przeciwko z Niemcami, mogą zostać skierowane do domu publicznego.

Jeżeli w poszczególnym wypadku, zwłaszcza w przypadkach cięższych, cel uświadomieniowy i wychowawczy Niemca, przez pouczenie go i niepominienie może być osiągnięty, to wtedy według uznania Pana Inspektora Policji bezpieczeństwa wgl. Jego pełnomocnika, może się na tym skończyć.

4) Za obcowanie z Polakami małoletnich poniżej lat 16 ponoszą odpowiedzialność ich opiekunowie. Urzędy młodzieżowe należy zawiadomić o każdym wypadku zaarrestowania.

5) W stosunku do urzędników, którzy przekraczają wyżej podane wytyczne zarządzeń ad 1-5, odpowiednio komisji partyjne wygotują wniosek o wdrożenie postępowania dyscyplinarnego przy niarobnym urzędzie.

O każdym takim wypadku należy zawiadomić także mój urząd.

(-) Greiser”.

Podpisujemy się oburzeni pod te zarządzenia. Nie życzymy sobie towarzysztwa i przyjaźni Niemców, bo nas ono napawa wstrętem i uwalnia naszej godności, więc dobrze, że p. Greiser temu zapobiega. Czyny to, przeciwnie do „Horrenvolku” - to jest dobre, a że robi

to w formie rwiistej, zgodnej, uśmiechu w charakterach swoich "Folkigeossen",
to nie jego wina... Koniakowe przysławie młok but "Fec sator alba pried-
dan", to doko by się przokunamp: Nie wygrate smocz nad tary swego re-
riosa? - Siala, od Siewoy!

Anglia na Wielkopolsku.

W nocy w 10 na 11 bm, wysiadowca ułoty "Hr. Wojak" się nad ter-
rium Wielkopolski, dokonuje adjeś i przybija tlozi. Nad Wolantem arzu-
ceno ułotki w jow, palekai, nad Obornkami w jez. niem. W tej ostatniej ulot-
ce przedstawiają graficznie dżitka i 160 niemytyelozę "owietow" ang. na
teritorium Bessry i krajów arnowanym, podajco lloze niemytów oraz obiekty
bombardowane. W ulotce tej pisa: Anglia 7.1. "Barreron choiano riazas Ar-
24, ale się przewiozono. Bomby Gwige nie zrania woli i kolodron nardów
Anglików. Dzień po dnia przycosi nowo tego dowody... To jank, musia odpowied
Hitlerowi: bomby i soraz więcej bomb... Bomby ocam głozic, na wsoch! My
uderzamy - notuj!

Z wydarzeń ostatnich dni.

"Zabraniem robotników niac, wstawia się z Komunistami, Nie do pogybiecia
dla Niemca jest napisoś z komuniste "praj jednym stole" - grozie Hitler na
zjeździe partyjnym w 1937r. To też ostatnia wizyta Mokotowa w Berlinie i je-
go konferencja z Hitlerem, Goringiem i Ribbentropem skomentowali Anglię w
jednym zdaniu: "Hitler jak dzisiaj zniszczenie z Mokotowem i to przy jednym
stole! Poczto jedździ Mokotow do Berlina? - Nie ulega wątpliwości, choć po-
wody, jak i wyniki odbytych konferencji; trzymana są nadal w tajemnicy, że
przyjzd Mokotow Niemcy uprosiły, by daś swemu społeczeństwu nowy zastrzyk
otuchy (- dobre stosunki z Rosją!) - Od Mokotowa, a więc od Rosji choiano
napewno nie czego innego, jak świętowania przywotm towarów, a przede wszyst-
kim nieinterwencji, czyli spody na półście wojsk niem, po Grecję, Bułgarię
czy Włochy, na pomoc Włochom w Grecji. Wynik rozmów i stanowisk Rosji
w tej sprawie dotąd nie znane. Należy jednak przypuszczać, że sukces dypl-
macji niem. będzie taki jak w wypadku z Hiszpanią...

Tak czy owak, Niemcy na pomie Włochom pójśo musza. W przeciwnym bowiem
razie klia z Włochów w Albanii jest nieuchronna. Działanie w Grecji to je-
den wielki i nieuchronny sukces Włochów, Grecy repleraja na wszystkich fron-
tach i ofensywa, wzoka zamienila się w toż chwilę w defensywę. Odkkowie
rozbiła barierę, która wstrzymywała ich na granicy włoskiej. Odkkowie
podlegnę na Bala i Kambodżę w szeregach Włochów, popozd i odwrót dy-
wizji znajdujących się na froncie Epira, którym groziło okrąlenie. Oaka kom-
pania Albafonków z okupunkiem i sprzętem przeszedł na stronę Greców, wal-
cząc teraz przeciw Włochom. Na wszystkich odcinkach nagór Greców trwa. Wło-
si nie mogą już smoteryzowanie oddziały z nad granicy jugosłowiańskiej.

Równolegle z niepowodzeniami na lądzie idą strasy Włoch na morzu. Z "zato-
pionek" (złoty proc. niem. - włoski) lotniskowca ang. "Hara Royal" dokonuje
lotu nad wybrzeżem niemytyelozkich wypadów na porty i floty Włochy, która
nie ongo przyjął walki na otwartym morzu, ginie wamie w tych portach. Jed-
nym takim portowym olozem w dn. 18 bm, zniszczył Anglię portową włoskiej floty
wojennej (z jednostek ciężkich). W zatoce Tarantu zniszczono władę Włoch-
och z liniowca i 2 krakowaki. Największymi jednostkami włoskiej floty wo-
jennej są 2 s.w. liniowce (pancerniki) z klasy "Littorio" po 35 tys. tonn, któ-
rych Włochy posiadają 2 sztuki i z klasy "Cavour" po 25 tys. tonn, których Wło-
si posiadają 4 sztuki. - 5 togu zatopiono 1 liniowca i klasy "Littorio" i
2 z klasy "Cavour", czyli zniszczono dokładnie portową największych włoskich
jednostek bojowych. - Dokonane przez ang. sam. wysiadowca sąjcała obrazujące
zniszczenie floty włoskiej wświetlane były w ang. Isbio Guin, wywołując tam
entuzjazm i owacje na cześć Churchilla. Trzeba sobie bowiem uwiadomić, że
zniszczenie floty włoskiej, to odcięcie floty ang. na 11. Spółdzielny, utma-
nie ich prestiżu wśród państw bałkań-
skich, a przede wszystkim odcięcie ich od kolonii, a więc zapowiedź ogólnej
klęski. - Ostatnie wiadomości: 19. 11. 41 - W/g komunikatu wys. w Atenach Włoch
robić rozpędliwa wyzka, aby Włochom nad wzgórzami, która olozonia Korintu z 3 stron. Upadek niemie. w której umy-
duje się również dotab włoski wyzka nie być przeszkodzą. 600 żołn. włoskich
przekroczyło granicę jugosk. okadając broń i oddając w ręce władz jugosk.
130 osobow.

Wszystkim tym, którzy zlozonymi, w osie nie neede! "Zbiśi" na uradową walkę
z oienięd, dżankai dali dowód urocznienia naszej pracy, jak i tym, któ-
rzy prace te nadal wspierają i umożliwiają, składamy serdeczne podziękowa-
nie - "Sido ZADAJE".

ARMIA NARODOWA.

"Szczęście człowieka to nie spełnienie
życzeń, lecz spełnienie obowiązków
obowiązków wobec Boga i Ojczyzny."

Z działań wojennych.

Ostatnie tygodnie wykazały nam aż nadto dobitnie, iż punkt ciężkości przenosi się na wschód. Niemcy opanowali niemal cały półwysep bałkański, za wyjątkiem Turcji europejskiej. Starali się opanować Irak, Syrię. Niemcy coraz bardziej angażują się na wschodzie i wydaje się że zapomnieli zupełnie o Anglii. Każdy zdaje sobie sprawę, że Niemcy unikają starcia z Angliją-wyspą. Nie ulega najmniejszej wątpliwości że walki o Kretę skończyły się równocześnie porażką Niemiec w Iraku. Po tej porażce Niemcy przypuścili atak na Syrię. Jednak tym razem Niemcy przeliczyli się. Anglicy zdobyli się na stanowczy krok wiedząc, że tylko w ten sposób mogą usunąć wpływy niemieckie i przeszkodzić przeobrażeniu Syrii w bazę niemiecką. 8.6. o godz. 2-giej rano oddziały wojsk angl. i wolnej Francji przekroczyły granicę Syrii, dowodzone przez gen. Wilsona. Według ostatnich komunikatów działania w Syrii postępują planowo naprzód, mimo że w niektórych punktach oddziały francuskie stawiły opór. Damaszek otoczony ze wszech stron. Toczą się pertraktacje o przejęcie miasta bez przelewu krwi. Kolumny które wyruszyły z Iraku, posuwają się wzdłuż granicy Turckiej, osiągnęły już punkt oddalony o 500 klm. od granicy Iraku. Inne kolumny wojsk angl., które posuwały się doliną Eufratu, przekroczyły tę rzekę i idą również w kierunku na Aleppo. Już wkrótce niem. baza w Aleppo zostanie otoczona ze wszech stron. Na wybrzeżu wojska angl. osiągnęły według komunikatu z 12.6. port Sidon, oddalony o 50 klm. od stolicy Syrii, Beirutu. Flota angl. współpracuje z wojskami lądowymi. Wielu dziwi się dlaczego mimo słabego oporu francuzów, wojska sprzymierzone posuwają się w Syrii powoli. Anglicy starają się unikać przelewu krwi. W najgorszych wypadkach dochodzi do pertraktacji, wtedy część wojsk francuzkich przechodzi do wojsk wolnych francuzów, mniej zdecydowani wycofują się. Anglicy bombardują tylko lotniska obsadzone przez niemców i tylko z niemcami walczą.

W Afryce wschodniej: W Erytrei zajęto ostatni port włoski Assab, biorąc jeńców w tym wielu niemców. W Abisynii planowo posuwają się wojska angl. Złamano ostatni opór włosków koło Dżimmy, a miasto zajęte. W Libii bez zmian. Odbywają się stałe silne naloty angl. na bazy niem. Benghasi, Benina, Derna, El Gazala, i Trypolis.

W Turcji zestrzelono już kilka samolotów niem. wiele z nich zmuszone było lądować z powodu mgły. Załogi włoskie i niemieckie internowano.

tych i masę sprzętu wojennego. W dwudniowej bitwie padło na tym odcinku 3 tys. Niemców i Ros. zdobyli 40 dział, 1000 karabinów i tysiące sztuk ch. Rosjanie przerwali linię kolejową Beningrad - Noworod. Francuzi tam jeszcze ciężkie walki. Na południowy i północny wschód od jez. Limen toczą się stale bardzo sycięte walki. Niemcy usiłovali snużu oswojodzić resztki otoczanej 16 armii pod Staraja Russa, lecz ponieśli przysiem tylko ciężkie straty i musieli w dodatku opuścić 9 miejscowości. Padło tu 1000 Niemców. Na odcinku Kalinina kawaleria ros. zwycięsko odparła ataki niemieckie. 110 dyw. s okolic Lubeki poniosła srogię stratę. W okolicy Ruzewa Rosjanie posunęli się naprzód. W rejonie wzgórza Waidajskich wojska sowieckie przeprowadzają bardzo silne ataki. Koło Witebska bardzo czynni są partyzanci rosyjscy. Na linii Moskwa-Ryga w 10 dniach Niemcy stracili 10 tys. żołdaków, oraz masę sprzętu. Na froncie południowym Timosenko zdobył dalsze 10 miejscowości a Niemcy starają się za wszelką cenę powstrzymać dalszą atak rosyjskie. Sewastopol stale poszerza swoje pozycje. Jest on oblegany już 167 dni.

Daleki Wschód: W Chinach odwrócił się jawne najeżdżenie. W Burnie ciężkie walki toczą się w dolinie Murum. 20 km. Na południe Japończycy sforsowali pod Fronte rzeki Irawadi w celu opanowania miasta. Walki toczą się koło Szwendang. Wojska amerykańskie wyprzedziły już 2 armie. 50 km. na pół. od Fronte formacje ochotników odparły atak japoński nadejść im poważne straty. Sprzymierzeni posłali posiłki do Tientsin, którego zdobycie okazało się niemożliwe. Dywizja chińska starła tu bohatercki opór armii dy. japońskiej. Oddziały chińskie zajęły też liczne jasy pod Tientsin. Pod samym miastem padło 5 tys. Jap. Na pół. od tego miasta Chińczycy zajęli Kyongon. Na Celebesie wojska holenderskie walczą z Niem. Lot. angielskie dokonały dwukrotnie nalotu na Coerang na Timorze. W pobliżu tego miasta Amerykanie zatopili 1 kontrtorpedowiec jap. Filipiny okładają się 2-3 tysiący wysp i wyspek, tymczasem Jap. zdobyli całkowicie 2 z nich. Bombowce jap. naleciały wyspę Coireador nie wyrzucając jednak bomby. Amerykanie przeprowadzili bardzo silny atak na powyspie Bataan i na wyspie Mindanao. Na Nowej Gwinei Jap. musieli się częściowo wycofać. C. i d. d. w kraju zostaje salana woda na skutek wysadzenia tam. Wzmocnienie w ciągu tygodnia Jap. bombardowali port Darwin na kontynencie australijskim.

Front Zachodni: Amerykanie dokonali wypadu na St. Nazaire u ujścia Loary. Stary amerykański kontrtorpedowiec nalażowano 5 tonami materiałów wybuchowych i wjechano do doków w którym miało reparować Tirpitz. Zaloga okrętu odjechała na motorówkach a samego wysadzenia dokonał mechanizm zegarowy. Rozmieszczeni desant dokonał dużej zniszczeń wysadzając w powietrze stacje pomiaru i urządzenia doków. Drugiego dnia rano desant wycofał się. Nad kanałem La Manche wywiązała się całodzienna walka powietrzna w której Niemcy stracili 13 sam. myśliwskich. 2 całej wyprawy nie powrócili 5 bombowce angielskie.

Afryka: Od niedzieli w Libji panują burze przez co działania są bardzo utrudnione. Na całym froncie trwają walki strzeli morderczych. Pod Mechili oddziały Wolnych Francuzów odparły atak kolumny niem. nadejść jej ciężkie straty. Na linii Trimi - Lechili w galezym ciągu toczą się poważne walki. W rejonie Artuba i Derna toczą się walki kolumn motoryzowanych. Pod Ghassali nastąpiła poprawa stanowisk angielskich. Do Libji przybył polski dywizjon lotniczy, który na własne posadzenie będzie walował w pierwszej linii. Dotychczas oszacował on tylko samoloty na ten front. Brygada Karpacka pod dowództwem gen. Zajaca została wycofana z Libji w 10 dni. Wobec walk na odroczynek. Również oddziały Nowej Zelandii zostały wycofane i chwilowo są stacjonowane w Egipcie. Koło Benghazi zatopiono 4 statki włoskie.

Naloty.

Naloty angielskie trwają przez całą dobę bez przerwy. Codziennie odbywają się naloty przy udziale Polaków na zagłębienie Ruhr. 28 km. nad Hault. Panowały przez 6 godzin walki lotnicze. Zginęło w nich 25 samolotów obu. Nad Hault zginęło w ciągu miesiąca 320 samolotów niem. i włoskich. Polskie dywizjony lot. dokonały ciężkiego nalotu na Ostendę. 29 km. dokonano jednego z najcięższych nalotów na Lubekę, gdzie wzniecono silne wybuchy i pożary. Jest to port zapobiegawczy na Norwegię i Finlandję. Nad Anglię zestrzelono 2 myśliwce niem.

30 marca Anglicy bombardowali Tmimi, Derne i Martube. 31. III. nad Maltą, przez cały dzień walki lotnicze. 1 km. odbył się pierwszy nalot na Gibraltar. Nie wyrządzono żadnych szkód. Alarm trwał pół godziny. Lot. brytyjskie bombardowało doki w Boulogne wyrządzając olbrzymie szkody, których nie da się naprawić w ciągu roku. 2 km. Anglicy bombardowali fabrykę samochodów ciężarowych w Pissy pod Paryżem. Inne formacje naleciały drogi komunikacyjne p.n. Francji oraz port Le Havre. 15 samolotów nie powróciło. 3 km. poraz trzeci bombardowano w Pissy fabrykę samochodów, która pracowała dla Niemców. Doki w Le Havre atakowano drugą noc z rzędu. Nad Anglię strzelono 1 bombowiec niem.

Różne.

Do Persji przysłyły środki lekarskie dla Polaków wycofywanych z Bliskiego Wschodu. Jest to dar Ameryki.

London zebrał w ciągu tygodnia 140 milionów funtów szterlingów na budowę floty. Za pieniądze te zostanie wybudowana flota większa niż obecna flota Niemiec i "toch razem.

Polski premier Gen. Sikorski przeprowadził rozmowy z prez. Rooseveltem na temat obecnych działań wojennych i sądzien interesujących ściśle Polskę.

Obecnie jest on wraz z min. spraw zagranicznych Kaczynskim w Ottawie, gdzie Premier Kanady Mackenzie King wycał dla nich specjalne przyjęcie.

Hitler obiecuje Bułgarii w zamian za wysłanie na front ros. swych wojsk część europejską Turcji.

Do Turcji przybył ostatnio transport samolotów amerykańskich i angielskich. Całe formacje tych samolotów przeleciały nad Ankarą i były już pilotowane przez lotników tureckich.

Do Anglii przybył dalszy transport wojsk kanadyjskich.

Stafford Crips w przemówieniu radiowym do hindusów obiecał im całkowity samorząd po wojnie. Jeżeli plan angielski zostanie w zasadzie przyjęty to Indie otrzymają nową konstytucję opartą na zasadach demokratycznych. Teraz jednak nie ma czasu na jej zmianę. Indie woję w poczet państw uprzejmych i już wolne wezmą udział w odbudowie świata. Crips zaprosił też przedstawiciela Indji do gabinetu wojennego. Na zakończenie zaznaczył, że jeśli Indie nie zgodzą się na plan angielski to strona indyjska okazie strymania wolno ci i kto wie czy podobna okazja może się kiedyś powtórzyć.

Polaki min. pracy Stalczyk, przeprowadzający rozmowy z amerykańskimi politykami, otrzymał list z wyrazami podziwu dla wspaniałej postawy Polaków w tak krytycznych dla nas czasach.

W Ameryce robia szybkie przygotowanie do ofensywy na morzu, lądzie i w pow.

Premier Churchill powieścił, że żołnierze angielski jest więcej nastawiony na atakowanie niż obronę. Osobistym jego zabezpieczeniem na uprzą jest atak..

W Paryżu rozstrzelano 5 oficerów niemieckich odpowiedzialnych za obronę Paryża podczas nalotu angielskiego na dwiady Lenonu. Strajkowali się oni stęsknawszy w nocnym lokalu.

4 roku ubiegłym znajdowało się w rozsypanich obowach 2 miliony Polaków. Po porozumieniu z rządem polskim zostali oni zwolnieni do ośrodków skupisk polskich. Dostali oni wolny bilet jandy i pełną stypendją. Jednak z powodu zmian wojennych nie wszystkie rozkazy wypełniono. Dopiero w grudniu ub. roku podczas wizyty gen. Sikorskiego u Stalina wyćono powtórnie rozkaz uwolnienia resztek Polaków dotarcie do skupisk polskich. Wszyscy żołnierze do wojska zostali skoncentrowani w specjalnych obozach wojskowych, gdzie otrzymali od zwierzchni przeaszkolenie pod dowództwem gen. Andersa. W ostatnim czasie 25 tys. żołnierzy polskiej ofechalo z Rosji na Bliski Wschód. W Persji zostanie utworzonych 3 dyw. polskich. Generałowi Sikorskiemu Stalia oświadczył, że między Polską a Rosją nigdy nie było nierówności.

W okolicy Krasnej Woli pod Warszawą i koło Sokolowki doszło do strajkowego starcia pomiędzy uzbrojonymi bojownikami polskimi a policje niem.

ARMIA NARODOWA.

Nr.112 dnia 8 sierpnia 1942.

"Nikt nie wie, czy w duszy jego nie drze-
mią pierwiastki bohaterów i męczenników idei, oczekają-
ce jedynie na moment wyzwolenia i ucielesnienia" do-
rzsia czyny".

Speaker radia w nowym Yorku mówił:

"Pragniemy wygrać wojnę jaknajszybciej, aby dać Europie wolność. W świetnym
tempie organizujemy milionowe armie specjalnie szkolone do desantu z nastę-
pieniem ofensywnym. Wy, którzy nie macie czasu nadziwić, kęsa chłeba dla wa-
szych dzieci - wytrwajcie, gdyż godzina waszego wyzwolenia zbliża się. Ułży-
my waszej doli i pomożemy wasze cierpienia. Przygotowujemy dla was zapasy
artykułów pierwszej potrzeby, które otrzymacie zaraz po zwyciężeniu hand hit-
lerowskich. W Waszingtonie i Londynie jest już omawiana sprawa nazelnego
dowództwa na front zachodni, na który sprzymierzani rzucą 15,000,000 żołnie-
rzy, 160,000 samolotów, 100,000 dział i 85,000 czołgów. Hitler takiej potęgi
nie jest w stanie powstrzymać".

2 działań wojennych.

Front rosyjski: Natęczenie walk na całym froncie stale wzrasta. Rosjanie spot-
kali się z największą mobilizacją sił ludzkich i sprzętu niemieckiego. Pomimo
stałych ataków armia sow. stawia jednak zacięty opór. Obie strony ponoszą
kolosalne straty w ludziach i sprzęcie. Najwięcej ucierpiały następujące jed-
nostki niem.: 36 i 117 dyw. piechoty, 24 dyw. czołgów, 361 pułk niem. został cał-
kowicie wybity, 22 i 35 pułk węgierski stracił 80 % swego składu.
Na m. Barentsa Ros. zatopili transportowiec niem. o poj. 15,000 ton. W ostatnich
dniach straty niem. na tym morzu wyniosły 71,000 ton. Pod Leningradem w świet-
nie przeprowadzonym wypadzie Rosjanie odbili ważną pozycję umocnioną. Dużą
rolę przy jej zdobywaniu odegrali spadochroniarze sow. W rej. Kalinina, Rze-
wa i Smolenska Ros. posiadają inicjatywę w swych rękach do czego w dużej
mierze przyczyniają się szybkie oddziały kawalerii. Opór Rosjan na łuku Donu
stopniowo wzrasta. Armia sow. odparła wszystkie kontrataki na Woroneż. Niemcy
stracili tu 65 czołgów i 6,000 żołnierzy. Lot. sow. stale bombarduje przyczul-
ki mostowe na Donie. Armia sow. wzmocniona nowymi posiłkami powstrzymała tem-
po pochodu Niemców na Stalingrad, który jest atakowany od pld.-zach. i od pld.
zachodu. Główny nacisk jest od strony Kotelnikowa. Na pld.-zach. od Klebskaja
i w rej. Similinskaja Ros. przeprowadzili silne kontrataki. Dotychczas Niemcy
sforowali dolny Don na odcinku 200 km i posunęli się przeciętnie 180-250
km na pld.-wschód. Pod Salskiam w 5 dniowej walce padło 20,000 Niemców. Do
akcji nie weszły tu jeszcze główne siły ros., lecz walczą tylko straż tylna.
W kilku punktach Niemcy przeszli rzekę Kuban i zajęli Białobrodine i Kusz-

Nr.1

PAZDZIERNIK 1940

OD REDAKCJI I

W październiku roku ubiegłego zaczęliśmy Was uświadamiać informacjami o tym co w świecie się dzieje - dziś idziemy Was wychowywać. Nie może nas nic powstrzymać w pracy nad ulepszeniem i doskonaleniem się. "Naród w walce" jest miesięcznikiem o charakterze wychowawczo-ideowym, uzupełnieniem naszego biuletynu tygodniowego "Polska Narodowa" i ma za zadanie zaprowadzić nas do walki, którą toczymy i toczyć jeszcze będziemy dla odbudowy Wielkiej Polski.

O obliczu ideowo-politycznym Narodu.

"Wszystko co polskie jest moje; niczego się wyrzec nie mogę. Wolno mi być dumnym z tego, co w Polsce jest wielkie, ale muszę przyjąć i upokorzenie, które spada na naród za to, co jest w nim małe!"

Roman Dmowski musi dziś być punktem wyjścia dla każdej zdrowej myśli nowoczesnego Polaka. Jego myśl polityczna i ideowa dały podwaliny pod nową szkołę wychowania ideowego narodu - opartą na tysiącletniej tradycji; jego wskazania na przyszłość, szczególnie na tle ostatniego wstrząsu, okazują się skuteczne. Tym samym idea narodowa jest idea przyszłej Polski, o ile ta chce wyjść z niemocy, utrwalić niepodległość, nadać właściwą treść życiu polityczno-społecznemu oraz być wiecznie żywą i dynamiczną.

Ostatnia wojna nie jest czymś przypadkowym, czymś nieprzewidywanym, gdyż na samym wstępie naszego odradzania się przewidywał ją umysł wódcy duchowego Polski. Żył on życiem Polski, nie mogły mu więc być obce wszelkie siły zewnętrzne, które starają się kierować losami świata, a których wpływ musi odbić się na młodej Polsce, tym bardziej, że wojna światowa zażegnała burzę, ale jej nie zlikwidowała, nie skrytalizowała oblicza Europy - w myśl zupełnej sprawiedliwości międzynarodowej. Wreszcie wojna stała się nieuniknionym wynikiem przemian społecznych w Europie, które okres fermentacji przechodzą zawsze w walce. Wróg nasz zachodni został pokroczony, ale nie zmiędlony i zaraz po burzy wojennej zaczął się odgryzać i odgrażać światu, urągając wszelkim prawom międzynarodowym i powziętym na siebie obowiązkom. Trzeba się więc

Maj 1944.

Bogurodzica, Dziewica,
Bogiem sławiona Maria!

Nadszedł miesiąc maj, okres najpiękniejszy z całego roku. W tym to właśnie miesiącu cała przyroda budzi się z zimowego letargu do życia. Polskie lasy i pola pokrywają się zielenią i kwiatami. Następuje całkowite odrodzenie przyrody żywej, to też miesiąc ten został poświęcony przez cały świat katolicki osobie przez którą nastąpiło odrodzenie świata, odrodzenie ludzkości, Matce Zbawiciela, Tej, która odeptała głowę szatana, a przez nas Polaków, naszej ukochanej Matce, naszej Królowej Korony Polskiej. Naród polski jak tylko ukazuje się na widowni historii oddaje się zawsze pod szczególną opiekę Marii, swej Królowej. Przypomnijmy sobie tylko niektóre wydarzenia historyczne. I cóż tam zobaczymy? Zobaczymy na polach Grunwaldu rycerstwo polskie błagające Marię o pomoc przed rozpoczęciem walki. I cóż widzimy, czy Maria odmawia pomocy? Nie. Przejdźmy całą historię a usłyszymy tam przed każdą bitwą z ust rycerstwa polskiego pieśń Bogu-Rodzico. Zobaczymy co się dzieje w r. 1533 pod Niedziami. Cały Europie grozi zagłada. Dzikie hordy z wschodu docierają. Co serca Europy. Państwa wojujące udają się z prośbą o pomoc do króla polski Jana Sobieskiego. Sobieski zbiera rycerstwo polskie i ciągnie na odsiecz Niedziami. Przybywa pod Niedziemi i tu znów z pieśni rycerstwa polskiego bucha potężny głos wzywający swą Hetmankę o pomoc - pieśń polska Bogu-Rodzico, Dziewico. Rozpoczął się zacięty boj. Zobaczymy teraz co robi król polski. Oto stoi na rumaku na wzgórzu a cóż zobaczymy w ręku Króla. Czy miecz? Nie! Król polski, Sobieski stoi na wzgórzu a usta jego coś szepta. Zbliżmy się do niego. Zobaczymy co trzyma w ręku. I oto widzimy jak palce królewskie przebiegają ziarnka różańca a usta szepcze: "Zdrowaś Mario łaski pełna". Historia ta, która jest nauczycielką życia mówi nam wyraźnie, że dopóki rycerstwo polskie Maria prowadziła do boju zawsze zwycięstwo było po stronie polski. Dział w dniu tak wielkiej uroczystości oddajmy naszych dzielnych rycerzy, którzy walczyli z szatanem poopogańskim - Hitlerem na ziemiach Szkocji, w Stanach Zjednoczonych Ameryki Półn., w Rosji bolszewickiej, w państwach Bliskiego Wschodu, w gorących piachach pustyni afrykańskiej pod szczególną opieką naszej Hetmanki - królo-

wej. Prośmy Ją, aby towarzyszyła im w każdej bitwie, aby zasłaniała ich od
 rąk kuli swym płaszczem królewskim. Prośmy Ją, ażeby jaknajbardziej spro-
 adziła rycerzy naszych rozproszonych po całej kuli ziemskiej na swą ojczy-
 stą ziemię. Na ziemię polską. Prośmy Ją, ażebyśmy na następna uroczystość tak
 droga każdemu sercu polskiemu mogli znowu wspólnie hołd dziękczynny u stóp
 Jej Tronu Jasnogórskiego. Jeszcze nie tak dawno, bo zaledwie trzy lata temu,
 naród polski mógł swobodnie zaność modły do Tronu swej Królowej. I tak każ-
 dego roku z nadejściem miesiąca maja Polska stawiała się jedną wielką świe-
 tynią zbudowaną na cześć Marii Królowej naszej. Rozbrzmiewały pieśni na
 cześć Marii od Bałtyku po ostre szczyty polskich Tatr. A Ona za swych rezy-
 dencyj polskich błogosławiła polskie łąki umajone, polskie lasy, polskie wody.
 Któż z nas niezna Kochani Rodacy miejsc w Polsce słynących specjalnymi łą-
 kami Marii, Królowej naszej. Któż z Polaków nie słyszył o tych rezydencjach
 marii na ziemiach polski jak Jasna Góra w Częstochowie, Ostro Brama w Wilnie,
 Piekary na Śląsku, Piaski w Krakowie. Który z nas Wieszczęśliwych lub chorych
 Polaków nie zwracał serca swego do naszej Wszechpotężnej Pani na Jasnej Gó-
 rze. Wiemy dobrze, że Ona tam nikomu nie odmówiła swej pomocy. Brała nas w
 ramiona swe i tuliła do siebie jako swą dzieci, jako swych poddanych. To też
 tam na Jasnej Górze wszyscy Polacy, robotnicy, ku cy, rzemieślnicy, rolnicy -
 składaliśmy hołd i oddawaliśmy się w opiekę naszej Królowej, naszej Matce
 Częstochowskiej. To tam u stóp Jasnogórskiej Królowej w maju 1936 roku spo-
 kały się wszystkie serca polskiej młodzieży akademickiej by Jej ślubować
 wierność. Dziś, kiedy hordy barbarzyńców biczują naszą ukochaną ojczyznę, ni-
 szczą wszystko co polskie i katolickie. Maria powinna być dla każdego Pola-
 ka nie tylko Matką-Królową, ale winna być symbolem wierności. Bo jakże isto-
 ta w dziejach historii świata była więtniejszą niż Maria. Ona Matka Zbawi-
 ciela czuwa nad Jezusem i stajone Betleemskiej. Ona ukrywa Dzieciątka przed
 ręką zbrodniczą Heroda. Maria towarzyszy opuszczonemu Chrystusowi synowi
~~z domu na Golgotę, a nie, jeszcze okrutnych oprawców. Kiedy Chrystus za ten na~~
 Krzyżu Marię widzimy jako najwierniejszą matkę pod krzyżem syna swego Chry-
 stusa. Ona widzi syna swego, który ma być Bogiem, skatowanego, skrwawionego,
 spoliczkowanego a w końcu wiszącego na krzyżu wśród zbrodniarzy. A cóś robi
 się w sercu Marii? Czyż ona choć na sekundę zwątpiła co do boskiego poho-
 dzenia syna swego. O nie. Maria nigdy nie wątpiła o tem. Maria nie zaparia
 się nigdy swej ojczyzny niebieskiej. Kochani Rodacy. Dziś, kiedy Ojczyzna na-
 sza jest biczowana, ukrzyżowana przez okrutnych oprawców hitlerowskich, po-
 winniemy więcej aniżeli kiedykolwiek przylgnąć do serca Marii. Powinniśmy
 prosić Ją, ażeby nam udzieliła choć cząstkę łaski swej wierności. Bo cóś się
 robi u nas wśród Polaków? Iluż to Polaków widząc ojczyznę swą biczowaną
 przez oprawców Hitlera woła "nie znam jej". Iluż to Polaków zapiera się swej
 narodowości polskiej. Iluż to Polaków watydzi się swej ojczyźnie tak niek-
 nej mowy. Bywają wypadki, że przy spotkaniu Niemca z Polakiem, Niemiec umieję-
 cy mówić po polsku odzywa się mową polską, Polak zaś odzywa się mową nie-
 miecką, ażeby dostąpić łaski. Pamiętajmy o tem, że okres niewoli naszej zbli-
 za się ku końcowi. Zostanmy wierni pod krzyżem naszej ukochanej ojczyzny aż
 do dnia w którym to ojczyzna nasza ukaze się nam w jaśniejących szatach, pe-
 łna blasku i chwali. Starajmy się dziś być takimi Polakami, ażeby potem blask
 bijący od szat ojczyzny naszej nie raził nas w oczy. Bądźmy Polakami pełny-
 mi. Zanośmy nasze polskie modlitwy, nasze polskie pieśni do tronu naszej Kró-
 lowej Częstochowskiej. Prośmy Ją o łaskę wytrwania a Ona napetmo nas wysku-
 cha. Ona błogosławić będzie swą ręką królewską naszą wojska walczące, nasze
 pola, nasze łąki, nasze ziemie polskie. Ona zjednoczy nas wszystkich pod swym
 sztandarem królewskim. Ona da nam wolną, ukochaną Ojczyznę - Polskę.

W tym czasie we wielkiej masynie spalinowej.

W naszym kraju żyjemy w trudnych warunkach, musimy się wyprzedzić.

Pracujemy, aby przetrwać, aby przetrwać, aby przetrwać.

Pracujemy, aby przetrwać, aby przetrwać, aby przetrwać.

Pracujemy, aby przetrwać, aby przetrwać, aby przetrwać.

Pracujemy, aby przetrwać, aby przetrwać, aby przetrwać.

Ważne wydarzenia.

W dniu 14 lutego przemieścił się...

W dniu 14 lutego przemieścił się...

W dniu 14 lutego przemieścił się...

Król król, Chrystian, wyszedł...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

przebieg w sprawie niepodległości...

Polacy! (Przed 10 laty) Polska...

JUSTYCYJNY WYDZIAŁ WŁAŚCIWYCH NAZW...

Ze strony król wrocią Polska...

Nie jeden z wrociał wiał do...

Pracownicy Polscy, pracownicy...

Pracownicy Polscy, pracownicy...

POLACY! Na tydzień czasu i przetrwać...

Idziemy do was.

Drugi raz się publikuję, ale...

Drugi raz się publikuję, ale...

Drugi raz się publikuję, ale...

Drugi raz się publikuję, ale...

Drugi raz się publikuję, ale...

Drugi raz się publikuję, ale...

Drugi raz się publikuję, ale...

Drugi raz się publikuję, ale...

Drugi raz się publikuję, ale...

W miarę jak był coraz więcej...

W miarę jak był coraz więcej...

W miarę jak był coraz więcej...

W miarę jak był coraz więcej...

W miarę jak był coraz więcej...

W miarę jak był coraz więcej...

W miarę jak był coraz więcej...

W miarę jak był coraz więcej...

W miarę jak był coraz więcej...

W miarę jak był coraz więcej...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Wielki bójka na chł... nie...

Jr. Frick min. sprawiedl. Rzeczy:
 "Przede wszystkim jest to, co jest użyteczne dla narodu niemieckiego, niezależnie od tego, czy to, co ma przynieść korzyść".

Przedstawiciel planistów muryzowskiego: "Zło jest wtedy, kiedy ktoś zje moją żonę; dobrze, kiedy ja zjem cudzą żonę".

dnia 1 maja 1940.

Żył w starożytności filozof pewien, który zwał się Diogenes. Chodził dnie i nocy po placach gwarnych i miejscach targowych z latarnią zapaloną w rękę. Gdy go pytano, czego za światem w jasny dzień szuka, odpowiadał: "człowieka".

Jest w wieku XX - tym, w sercu Europy naród, w którym żaden Diogenes nie znajdzie człowieka. Tym narodem to Niemcy hitlerowskie. Znajdziesz w nim tylko wielomilionową horde odczłowieczonych istot, horde jednym tylko wspólnym złaczną pragnieniem: zdobyczy i krwi.

Jest koniecznością - mówił już w roku 1893 gen. niemiecki Haessler - aby nasza cywilizacja zbudowała swą świątynię na górach, na oceanie, na jeziorach i na rzekach niezliczonych umierających. Nie udało się tej budowie za pośrednictwem wojny światowej. Rozpętana zwierucha skończyła się klęską, ale nie dostateczną. Unieszkodliwiono bestie, tylko na czas jakiś. Odrosły przecięte macki potwornego polipa imperjalizmu germańskiego. Odżyła dzikość barbarzyńskich Hunów, spotęgowała się mistyka zdobywcza Krzyżaków. Hitlerizm rozpętał nową burzę. Przeciw sobie stanęły, dziś do końca śmiertelnej, dwie potęgi, dwa światy: świat cywilizacji chrześcijańskiej i neopogaństwa, świat wolności i niewoli, prawa i teroru, wielkości i powleczenia i wyłączonej władzy rozwydrzonej tłuszczy; świat, gdzie jednym z naczelnych hasła jest szanowanie godności ludzkiej, - i świat, w którym to pojęcie zostało zniszczone, a człowiek stał się tylko narzędziem w ręku tych, którzy dzierżą władzę.

Dzisiaj 1 maja. Purpura krwi wypełniła ulice. "Czerwone światło". Dzień zwycięstwa komunizmu i Rosji bolszewickiej oraz "światła" narodowo - socjalistycznego Niemiec. "Światło" tych ostatnich miało być innym - przeciwstawieniem "światła" czerwonej międzynarodowki. Stało się tym samym: dniem odprawiania czci molochovi, któremu na imię: p a r t y z y n s t w o ! Wierzymy, że "światło" to, w sercu Europy ostrej i ciętej na zawsze zostanie przetrzymane, któremu na imię: hitlerizm, i zniszczony zostanie na wieki naród, któremu na imię: Niemcy. Zapowiadający walkę z bolszewizmem narodowo - socjalizm przejął jego metody i pogodził na całkowitą z nim współpracę. Uczeń przetrwał obecnie swego mistrza: Hitler - Stalina, a hitlerizm - bolszewizm. Bezzględniejszy i okrutniejszy jest terror hitlerowski, doskonałszy są metody propagandy. Przekazywano bolszewizm pod zaledwie wielkością i ilości obozów koncentracyjnych, masowych egzekucyj mordów pojedynczych i zbiorowych, metod obchodzenia się z przeciwnikami i skazancami.

Nie ma kiedys w rozkazie swym Napoleon: "Paniebnaj zwyczaj smagania mężczyzn, dla wydarcia im tajemnic, musi ustac. Przeduchowanie ludzi przy pomocy tortur prowadzi tylko do tego, że nieszczęśliwcy mówią to co im było by nam wiadzieć. Zakazaniem postępowania się środkami, który potępią ludzkość i rozum".

Wzrost 1,70 m, ciężar ciała 60 kg, długi
 strzał łona wielkości
 1,20 m.
 Stefan Chojnacki
 Lgeł. 22. VII. 1913
 Posen 15

 Fort VII. Kalle 64
 W tym przedmiocie
 napiszę ci listów pisac
 zapamiętaj, że wola
 ale kilka słów można
 w paczce założyć.
 I proszę o pomoc,
 codziennie i inne spe-
 cyfikacji.

1
Najdroży! Gdybym wiedziała
że pasko dojdzie do Twoich rąk w ca-
łości wystębym więcej. Nie mogę
być dłużej przykrowi, czyś wysyła
bezpośrednio, czyś raz do Klemci.
Otrzymuj często listy od Klemci,
Mili i Władzi, podziękuj im się
wzajemnie w duchu, lecz broń się o
Lubie nie daj nam stworzyć spóźni
Najdroży, co jest z Twoim zdrowie-
m tak strasznie martwię się o Lubie
a nie konkretnego nie mogę się
dowiedzieć. Klemcia jest niepokoj-
na, jeśli to jest obłąkane potwora, to
stracił one resztę siły i nerwów.
Ja już tyłem wierzę i nadzieję - czy to
jedynie przyrodzoną słabość uobojętności
rozpacem rozpacem się bronić w nuro

<p>nen nichts andere wollen was lo will. Ich bitte Dich um viele Gebeten.</p> <p>elloni! Schreibe sofort die Begnadigung - und hier zu Beginn in Berlin wo bin ich den 2 Tagen eine Bitte um sehen mit Mutter und Dich. Ich meine dass bekommt sie einen sehen mit mich. Wie! In Berlin klemmt sie bin ich mit Dich - in Nachschleifen werde ich mit meinen Gedanken immer mit euch meine liebe!</p> <p>Ich bitte mich täglich - und in diese Woche werde ich auch den 11. Abstraktament erhalten. eltti! Bitte noch viel um meinen Begnadigung!</p> <p>Bitte grüßen meinen allen Schulkameraden, Bekannten, Verwandten, ich denke an allen. Janke! Sei Schwester für elloni und Madam- und Tochter für eltti und Betti!</p> <p>Bitte - keine ich euch allen aus ganzem Herz - deine Hände eltti & Betti - und Bitte um letzten Tag - und euch - meine liebe Wie! elloni, Madam, Betti, li keine und drücke ich aus ganzem Herz bittend um Gebeten.</p> <p>Das zum letzten Tag euch liebender stefan</p>	<p>Name des Briefschreibers: Chojnacki Stefan</p> <p>Berlin-Plötzensee, den 23. Dezember 1941</p> <p>Abteilung: I</p> <p>Geheft: 1</p> <p>Belegen: 14/12</p> <p>kleine liebe Eltern, Schwestern, Wiebke u. a.</p> <p>Wie Sie schon das wissen den 12. d. d. war vor dem Volkgerrichtshof. 2. Senat meine Hauptverhandlung und bin ich zum Tode bekräftigt. Jetzt können wir nur der Begnadigung des Herrn Führers u. Manates des Reiches erwarten. Ich würde heute um diese Begnadigung zum Prozess schreiben, aber es sind auch gut sein wenn Sie meine liebe Eltern um schnell bitten werden. elloni! eltti! da sofort - Ich habe den Rechtsanwalt Kindler gelobt - verheißt wird er dir helfen das schnell sein.</p> <p>kleine liebe Eltern! Ich bitte euch um Unterstützung! eltti! Besonders Du - musst du mit alles erreichen. Ich möchte dich noch gerne sehen - das ist meine letzte Wunsch! Den Bitte habe ich gemacht und habe ich mich beswegen sehr gefreut. Danke sehr mein lieber</p> <p>Was du bitte besorgen! Wieder nicht bedrücken!</p>
--	---

wzbron jakis pamietke. Pamietaj i o tydz,
ktoryz pomyslom. Chcietyz, by wzroscy
o mnie pamietali. Pozegnajcie mowia! Wasze
Kochane Alutki i Rodzinstwo. Idz potoczaj
nie ze symkami - Bog chce Nam chyba two
ulotowidnie i oddany nas kraspiwoscia kolicenq-
ktoryz ty mi jaszca wyjednajcie swymie
modlitwami.

Pozz mowies do Aloni, Wiksi i Wiksi-
podzielcie na listami.

Zegnajcie! Wstrozajcie w Wiene, Nadeici
i Alutki. Te cnoty miel bide, Budawiczym
Waszego Syna!

Aloniu! Stanisku! Alonciu! Alonciu!
Wiksi! Wiksi! Tereniu! Alonciu!
Wzroscy Krowie! Inozym! Wolede! Przejscie!
Wspolpracujcie dla i mielki i podcy!
Przebaccie wzroscie nam ramnikem!
Nie zapomniecie

Waszego - Nam oddanego
i do ostannego tchu Was
Kochajacego

Stefan

Name des Briefschreibers:
Chojnacki Stefan Berlin-Plötzensee, den 19/20 März 1942
Kaiserplatz 7
Haus

Geliefert:

Alonciu! Stanisku! Alonciu! Tereniu!

Czytulku Kochany! W ostatnim chwilk
mezo syca myli moje ku Toke bregna-
by podziakowac ci za to wzroscie co mi
swoje prac, brudem, mojem i potom dal.
Budz li podziakowac za te chwile leniwota,
ktoremu mozem nie oddac, gdyz ty dla
mnie pot obywatel pracujcie na mo syca-
by li podziakowac, azom nie mimo wzroscie
szkil Alonkiem - by podziakowawaly
li pozegnaj nie z Toke - powiedzci li to
skrotne: tegnaj - bo Bog mnie powluye
do siebie.

Nie zapomnij, Stanisku, bo Bog tak
jaki nas milosa, tak nas znawie potoczaj
do przytulym, niepiwoczym syca.
Ja umieram spokojny, godny swego
naszawie - narzyl pro.

Wur die Linie beachten! Hände nicht beschreiben!

Alonciu! Zegnaj! Speda swe ostatnie dni
w spokoju, bo my niedlugo zobaczymy sie -
Bog nas niedlugo potoczaj - nie zapomnij
wazc robie swyl ostatnie dni niepotrzebna ner-
wowoscia. Bada dobry dla Alonciu!!! O to kiz
przez i zegnaj! Ty moze pracuj dobre serce-
kuche nerwy odmanajcie li potoczawic-
oparuj je! Szkl nie ze mnie - potoczaj moze
dobre mielosciami Bozemu.

Alonciu! Dzielki li skladam za wzroscie
chwile spozdione w polnie Alonciu w Toke
dobre przyjacielu i w tydz ostatniel chwi-
lak mezo syca wspomniom lele bardzo
miele i wdziaczem sercem.

Balhinke! W Toke druzkujcie za wzroscie i pre-
param za wzroscie powiercie dla moze
przejscie. Chcietyz li nie wywodajcie se
nie - ale mielki nie danem mi to uszynie

Alonciu! Zegnaj! Speda swe ostatnie dni
w spokoju, bo my niedlugo zobaczymy sie -
Bog nas niedlugo potoczaj - nie zapomnij
wazc robie swyl ostatnie dni niepotrzebna ner-
wowoscia. Bada dobry dla Alonciu!!! O to kiz
przez i zegnaj! Ty moze pracuj dobre serce-
kuche nerwy odmanajcie li potoczawic-
oparuj je! Szkl nie ze mnie - potoczaj moze
dobre mielosciami Bozemu.

Alonciu! Dzielki li skladam za wzroscie
chwile spozdione w polnie Alonciu w Toke
dobre przyjacielu i w tydz ostatniel chwi-
lak mezo syca wspomniom lele bardzo
miele i wdziaczem sercem.

Balhinke! W Toke druzkujcie za wzroscie i pre-
param za wzroscie powiercie dla moze
przejscie. Chcietyz li nie wywodajcie se
nie - ale mielki nie danem mi to uszynie

Posen, 10 kwietnia 1942 r.

Moja gorąco kochana Żono, Dzieci i Teściowo!

Ja donoszę Wam, że jestem zdrowy i mam nadzieję, że i u Was to samo. Dalej donoszę Wam, że zostałem skazany na śmierć. Nie martwcie się, nasze życiowe przeznaczenie leży w Boskiej Mocy i gorące modlitwy obopólne mogą nasze nieszczęście łagodzić, w to mocno wierzę i dlatego też proszę, ażeby ze spokojnym sumieniem kroczyć w przyszłość.

Moje serce pozostaje przy Was, moja wierna Żono i Dzieci, we dnie i nocy należą moje myśli i płomienna tęsknota do Waszych gorąco kochanych serduszek i ta nadzieja wypełnia moje serce tęsknotą zobaczenia się.

W czerwcu otrzymałem Waszą ostatnią listowną wiadomość, a 3 listopada przesłałem Wam z Wronek mój ostatni znak życia, na który nie otrzymałem żadnej wiadomości od Was, Moi Kochani. Oczekuję z pełnym sercem od Was wiadomości, czy wszyscy od Was żyją i zdrowi są. Dlatego proszę, nie zwlekajcie z odpowiedzią. Kochana i Droga Żono, proszę, napisz mi, jak się nasze kochane dzieci sprawują, czy sobie jeszcze przypominają ojca i czy są ładnie grzeczne.

Ja przeznaczam Ciebie, moja Kochana Żono, i moje serdecznie kochane Dzieci mocnej opiece naszemu Wszechmogącemu Zbawicielowi i Odkupicielowi. Całuję i ściskam serdecznie Was wszystkich w późnej tęsknocie i stałej myśli o Was, troskliwy mąż i ojciec. Życzę serdeczne pozdrowienia dla wszystkich krewnych i znajomych.

Wasz Franciszek

Źródło: F. Miczuga, Konspiracja Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i w Wielkopolsce, Poznań 1995, s. 53–54.

Berlin-Plötzensee, 19/20 marca 1942 r.

Moja Droga Żono i Córuchno!

Gdy list ten do Waszych ukochanych rąk dojdzie, będę już na sądzie Boskim. Tak, me drogie jedyne sieroty.

Bogu Jedynemu spodobało się mnie powołać na swój sąd. Jaki on będzie? Lecz w Bogu Zbawicielu moja cała nadzieja na miłosierdzie. Dziś, 19 marca, w dzień św. Józefa, wieczorem o godzinie 18.30 odczytano mi w obecności księdza, lekarza i innych, iż prośby mej o ułaskawienie nie uwzględniono i wyrok zostanie wykonany jutro, to jest 20 marca 1942 r. o godzinie 6.06. Obecnie jest godzina 10.00 wieczór. Pozwolono mi nawet pisać po polsku. Był u mnie ksiądz przed chwilą i za chwilę odbiorę ostatnie sakramenta przynajświętsze, by oczyszczony na duszy stanąć do ostatniego apelu i sądu przed Stwórcą moim i usłyszeć wyrok.

Przyniesiono mi papierosy, kawę i chleb obkładany, by się i na ciele posilić. Ksiądz będzie towarzyszył mi aż do ścięcia. Jestem zupełnie spokojny. Wiem, że ponoszę śmierć nie za czyn haniebny, lecz za gorącą miłość Ojczyzny mej, i tylko ta nieszczęsna wojna powodem tego.

Pociechą w tym wszystkim jest mi to, że Wy, moje Drogie, że nade wszystko kochana sierotka Basieńka nie będzie się potrzebowała wstydzić swego nieszczęśliwego tatusia.

Lecz stale dręczy mnie myśl, co Wy poczniecie. Feluś, żono Droga, nie rozpaczaj. Pomyśl, że to taka Wola Stwórcy Naszego. A ja mam ufność, że On Wam, biednym sierotom, zginąć nie pozwoli. Moje ostatnie modlitwy poświęcam za Was. Ufność pokładam w miłosierdziu Chrystusa Pana mego, iż On mi odpuści moje ciężkie grzechy, którymi za życia mego tak często i ciężko Go obrażałem. Módlcie się i Wy, moje Najdroższe, o spokój duszy mojej, a mam nadzieję, że spotkamy się po tym żywocie na lepszy żywot, szczęśliwszy niż na tym łąz padole.

Feluś, żono Droga. Poświęć życie Twoje na wychowanie naszej biednej sierotki Basieńki. Wychowaj ją na dobrą katoliczkę i obywatelkę. Pamiętaj, że Ty teraz musisz jej zastąpić ojca i że ciąży na Tobie wielka i ciężka odpowiedzialność przed Bogiem za jej duszę. Nie rozpaczaj więc, Jedyna, za wiele, lecz poświęć życie Twoje Chrystusowi Panu, który poniósł za nas śmierć męczeńską. Poświęć się Jego opiece i wychowaniu Basieńki. Ja się u Stwórcy będę modlił za Was i będę Was oczekiwał.

Spotkam tam mego ukochanego braciszka Marysia¹ i Stefana, którzy wyprzedzając mnie, ducha swego Bogu oddali.

Życie oddaję w piątek w poście, w dniu, w którym Chrystus Pan poniósł swą śmierć męczeńską za grzechy nasze. Dziwny spokój opanował duszę moją i tak jak miałem tych ostatnich chwil strach, tak teraz spokojny jestem. Nawet przyniesiony posiłek cielesny z apetytem zjadłem. Oczekuję teraz ostatnich Sakramentów świętych.

Piszę także do Zosi. Do Matuli mej najukochańszej i mego Drogiego Ojczulka nie mam odwagi pisać, postanówcie z Zosią, w jaki sposób ich zawiadomić. Donieście wszystkim krewnym i znajomym i proście wszystkich, by mi odpuścili przykrości i przewinienia, które ode mnie zaznali, i się za grzeszną duszę pomodlili. Po ukończonej wojnie (kiedy to będzie i jaki jej koniec?) udaj się do doktora Tadeusza² lub Meissnera³, o ile powróci, i w moim imieniu proś o opiekę nad Wami. Niech zajmie się losem Basieńki. Pamiętaj, że taka ma ostatnia prośba, byś tam poszła. Fotografuję zwracam, rzeczy me prawdopodobnie Tobie odeślą. Bije godzina 11.00. Oczekuję dzwonek z przesterza. Jeszcze siedem godzin, a stanę przed Stwórcą.

W tej chwili przyjąłem sakramenta święte. Basieńko, córo moja najukochańsza, pamiętaj kochać i czcić Boga Ojca, Syna Jego i Matkę Najświętszą. Kochaj i Twą Matulę i bądź jej pociechą. Niech Twe życie będzie poświęcone miłości Boga i bliźniego, a dewizą Twą: módl się i pracuj.

Polecam Cię św. Teresce od Dzieciątka Jezus. Nie zapominaj o biednej duszy twego tatusia i módl się o spokój duszy mojej. Nie sążone mi było, Drogie Dziecię, wychować cię i będę mógł tylko na drugim świecie prosić Stwórcę o Błogosławieństwo dla Ciebie. Bądź dobrą katoliczką i obywatelką.

Po raz ostatni w tym życiu polecam Was, Najukochańszych, opiece Bożej, aby Bóg Miłosierny obdarzył Was Błogosławieństwem i opieką i pozwolił na drugim świecie się z Wami spotkać na żywot wieczny. Zmówcie w modlitwach Waszych jedno „Ojcie Nasz” za mą grzeszną duszę. Bóg, Przenajświętsza Matka Chrystusowa z Wami. Żegnajcie w tym życiu, do widzenia w przyszłym.

Całuję Was po raz ostatni
Wasz Tatuś i Mścisław

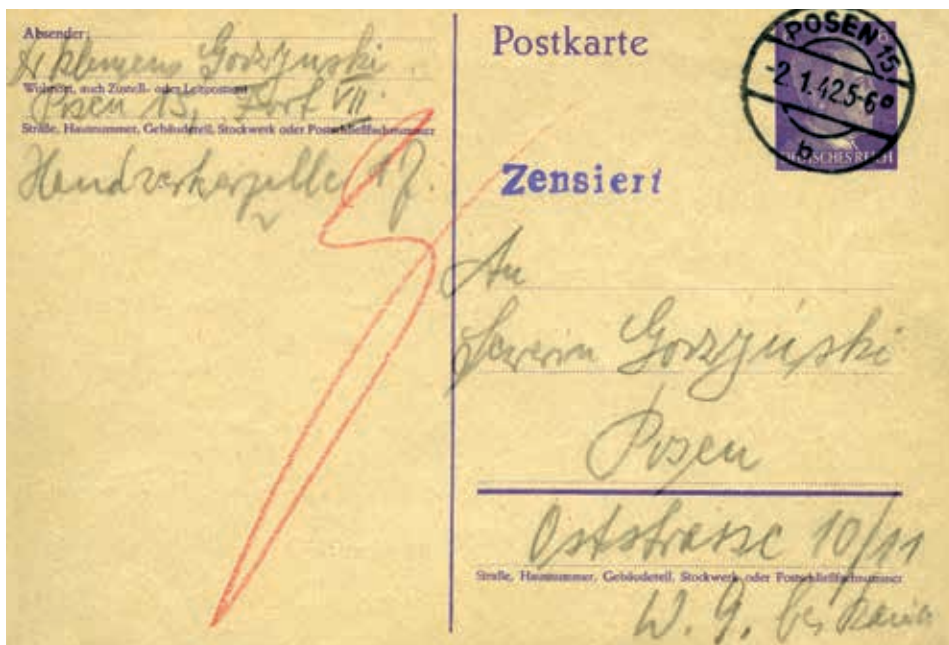
Żono droga, dziecino kochana – Bóg z Wami!

Źródło: F. Miczuga, Konspiracja Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i w Wielkopolsce, Poznań 1995, s. 45–46.

¹ Marian Frankowski zmarł w wyniku tortur w czasie śledztwa.

² Chodzi o dr. Tadeusza Wróbla.

³ Chodzi o Czesława Meissnera.

Liebe Hedwig! Deinen Brief habe ich erhalten. Kopflos
denke ich immer ab und zu. Ich bitte auf Deine
Briefe. Schicke mir keine Lebensmittel, da es ver-
boten ist, um Wäsche. Ich habe für mich keine Bei-
träge. Reicht Kopflosche Grüns für dich sein Klemens.
Liebe Sabina. Deine Karte habe ich erhalten. Danke
für das Geschenk. Würde mich sehr freuen, wenn Du
mir wieder einen kleinen Brief schreiben würdest. Es grüßt
dich sehr herzlich den Vater, Lieber Sabina, deine Karte
habe ich erhalten Bin gesund. Liebe für dich und Alfons.
31/12/41

Kartka dr. Klemensa Gorzyńskiego do brata wysłana z Fortu VII w Poznaniu, 4 III 1942 r.

Liebe Hedwig! Deinen Brief habe ich erhalten. Er hat mir sehr viel Freude bereitet. Auch das Paket vom 3. II habe ich jetzt erhalten. Ich habe noch weitere 4 Pakete erhalten. Ich bin jetzt versorgt. Habe bloss Bedenken ob es für dich keine Schwierigkeiten macht das alles zu besorgen. Es könnte auch trauriger sein, da die Zeiten schwer sind. Ich freue mich, dass der Augenschmerz bei dir nicht allzuweit fortgeschritten ist. Ich denke auch öfters an sie. Wäre es nicht möglich die Pakete zur Gemlichkeit. Bitte denke auch herzlich für das Paket und von Marie Hermann. Liebe Sabine herzlichen Dank für das Paket per Post. Du hast herzlich
4/III 42.

Kartka dr. Klemensa Gorzyńskiego do Marii Maksowej wysłana z Fortu VII w Poznaniu, 26 VI 1942 r.

Nr 77

Liebe Frau Maks! Ihr Mann Włodzisław und
 Sohn Zygmunt haben am 26. VI. Fort VII verlassen.
 Bitte am nächsten Dienstag ihre Sachen abholen.
 Danke gleichfalls herzliche Grüsse
 26/VI.42.
 Klemens Gorzyński

LENSIGI

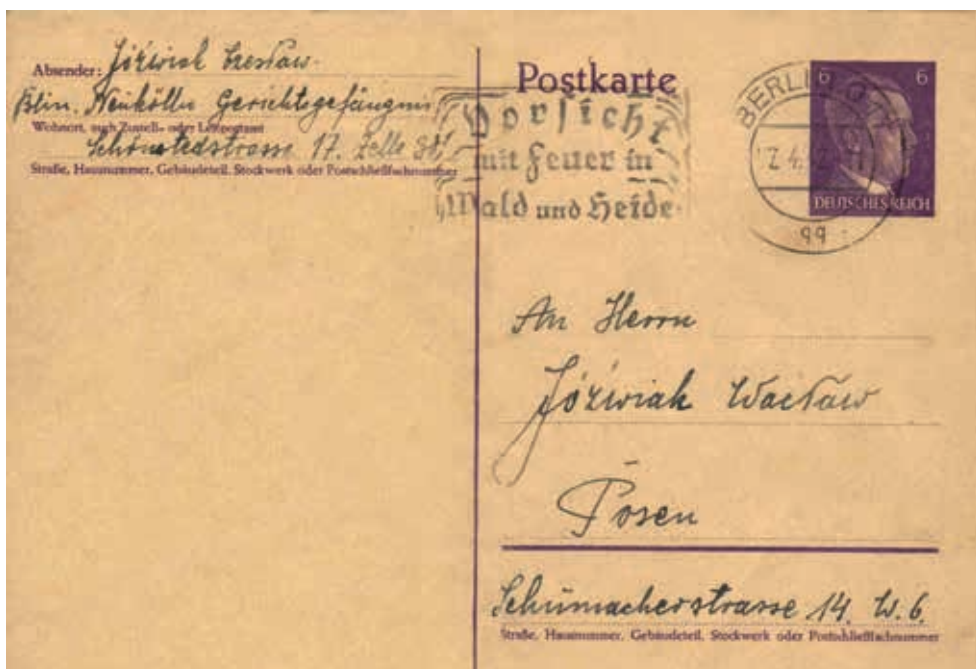
Posen d. 15. 6. 41.

Lieber Sohn.

Deinen Brief von 2. Juni haben wir erhalten mit grosser Freude und ich habe ihn mehr mahl durchgelesen. Gott sei dank das du gesund bist und fühlst sich gut. Bei uns ist vorläufig nichts neues. Die Sanktionen wahren hier weiter der kleine Adas ist mit die Janka bleibt immer bei uns, von dir hast aber noch nicht vergessen. Adas wird von rößen nichts mehr im Theater arbeiten. Wir wollen versuchen dir eines Paket zu 2te hin zu schicken. Es ist ja gut dass du arbeitest dort in Gefängnis, deshalb vergess du um alles. Wir wohnen jetzt zusammen mit eine ordentliche deutsche familie von zwei Personen, ist bischen wenig platz aber es geht. Ich danke immer an dich mein lieber Sohn, und kann nicht vergessen.

Dehr ^{Antel} Franz aus Bromberg ist wieder
krank geworden. Der Cieszynski ist auch
nicht mehr zu sehen. In Posen wird wohl
ein neue gross Hofen gebaut, wahrscheinlich
in der Stelle wo befandete sich unsere
Ofarten. Warstam arbeitet als Modelier in
Stadtverwaltung und thut zwei bilder
gemahlt ein blumen den anderen Panier
pflügt mit zwei Pferde aber die sind
beschelt. Wie lange wid ihr arbeiten wissen
wir nicht. Maryla und Borsica sind weiter
selbstständig. Wir wollen dir auch
für kleine Bedürfnissen einige Mark
schicken, ob ist das erlaubt. Alle sind
wir froh das kürzlich die Verhandlung
in eure Tasche kommen wird. Wir danken
dir für geburstagswünsche, und hoffen
das du nach der Verhandlung frei kommst.

Schliesslich grüssen wir dir viel mal
und küssen alle, vom meisten kleine etwas
Viele grüsse von verwanten und bekanten
deine Mütter.

Plin. Neukölln den 1. April 1942.

Lieber Bruder.

Deinen ersten Brief hat ich noch im Februar empfangen aber gleich konnte dir die Antwort nicht geben. Vor paar Tagen bekam ich Deinen zweiten Brief für welchen Du ich sehr dankbar hast mir wohl viel geschrieben. Du bist doch auch in sehrlicher Lage gewesen was ich dem aber hast guten Ahnung was für einen Bedeutung haben für mich solche solche Wörter. Hast mit mir befreundet sich auch der Andrejowski Aleksi Kmicel. Wahrscheinlich wirst Du dich ihnen noch ans zu erinnern. Du Dich und Vater haben sie mich sehr viel erzählt. Gleichfalls den Vater wie auch Dich lassen sie recht herzlich grüßen. Ich bin gesund und Du wünsche auch die beste Gesundheit. Gottloblich fühlt mich ganz gut und bin der festen Hoffnung. Der Winter ist schon vorbei. Der Frühling ist da. Die Sonne strahlt wieder rechte. Pass aber gut auf Dich - das wird es Dich einmal prämissen weil weißt doch dass mit Deiner Gesundheit ist ja auch nicht ganz gut. Du schreibst mir dass letzten hast viel gemalt u. gemalt. Also male viel viel wenn ich zurückkommen werde. Will ich Deine Arbeit bewundern. Diese letzten habe ich wiederhin coliert. Habe mich mit den anderen Kameraden gesehen. Es was eine überhänge eine rechte Atmosphäre. Mit einem Wort, dass überfesttage waren viel besser als die vorige im Wa-the-stadt. Obwohl mit Kompation. Überwende Du meine beste Glückwünsche. Vielleicht auch für mich werden das die letzte sein die mich ich will um meine Heimat erleben. Es freut mich sehr dass Du jetzt bist bei mich in Klaus. Sei aber schön gegrüßt. Dein Bruder Czesław.

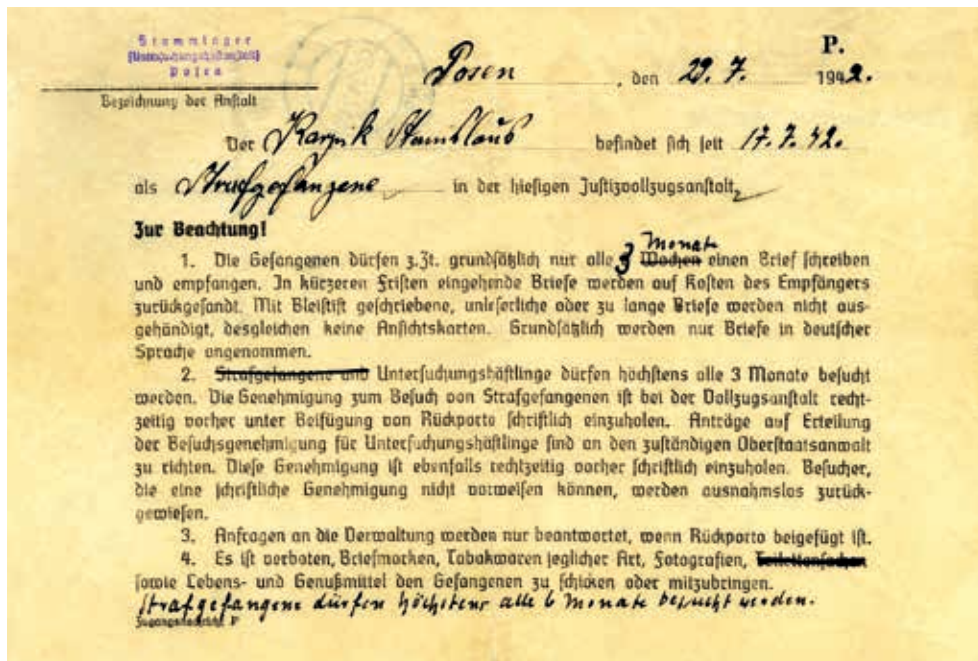
Zwickau, dnia 1 lipca 1942.

Moi Najdrobsi!

Depresja szybko mija czas, tylko nasza wolność tak
 jak mi się wydaje jeszcze jest daleko. Jaki mi
 nigdy nie było jak niedziela moim miejscem je-
 zeli mam być przed wami całym seksem to
 muszę się wam porównać, że w Berlinie całym
 się jakis leży mi tutaj. Może o tyle lepiej
 jest tutaj w Zwickau, iż wychodzący do roboty
 na zewnątrz poza teren więzienia. Jednakowoż
 z drugiej strony ony nie mieć oszczędności,
 że przecież potać się można wypracuje nie-
 wiele Najważniejszym jest to, że marcie jest ten
 edykt. Daj proszę, aby nam tego zdrowia nie za-
 brakło. Proszę dobrać zdrowie naszego
 wyjątkowo przetrzymać nawet to co się wydawało
 być niemożliwym. Zdrowie nie zapominaj, że
 dostaniesz list od nas, a to w dodatku
 pisany po polsku. Wykorzystaj okazję i wy-
 rzykam go do Was potajemnie. Gdyby to wypro-
 wa jak myślimy że to króci, ale cię się
 mi robi, by nie przesunąć się do was
 mi najdrobszymi. Przed dwoma tygodniami
 mi dostaliśmy Wasze trzy listy które były
 jeszcze adresowane do Heubellu. Lubię sobie
 wspomnieć, że odebrałcie moje paczki z li-
 stami które wysłałem z Heubellu przed
 naszym wyjazdem do Zwickau. Tego tran-
 sportu nie zapomnę nigdy. Do jednego ko-
 szta opakowali po 17 ludzi, tak że widziałem
 jeden na drugim. Tutaj na miejscu karar
 zgolili nam włosy na głowę. Ale to mi
 nie szkodzi, lepszy kartous. Jest to b. dużo
 brakuje. Lubię tutaj naszą politykę wzmocnić

Pismo z więzienia przy ul. Młyńskiej w Poznaniu do Stanisławy Karpik z informacją o osadzeniu więźnia karnego Stanisława Karpika w tymże więzieniu

Nr 81

Stammlager
 (Untersuchungsgefängnis)
 Polen 21. August 1942
 Stanislaus Karpik

Liebe Frau und Kinder!
 Heute habe ich gebeichtet und
 die hl. Kommunion empfangen.
 denn heute muss ich von
 dieser Welt scheiden. Ich
 nehme herzlichen Abschied
 von Euch und der ganzen
 Familie besonders von meinen
 Brüdern und ~~der~~ meiner Fa-
 milie mit der Bitte um
 Euer Gebet und eine hl.
 Messe für die Ruhe meiner
 Seele. Die lieben Schwiegereltern
 bitte ich sich meiner Frau
 und Kinder anzunehmen.
 Gott schütze Euch!
 Euer auch liebender

Karpik Stan.

Anmeldung zur polizeilichen Einwohnererfassung
Vor Ausfüllung die Erläuterungen auf der Rückseite lesen!

Zgłoszenie celem policyjnego stwierdzenia ludności
Czytajcie przed wypełnieniem objaśnienia odwrotnej strony!

Wohnort und Wohnung
Miejsce zamieszkania i mieszkanie

Kreis (Powiat): Posen
Gemeinde (Gmina): Posen
Ortschaft (Miejscowość): Posen
Straße und Hausnummer: Burggrabenring 62
Ulica i nr. d.

1. Familienname (Nazwisko): Thesy
(Bei Frauen auch Geburtsname und gegebenenfalls Name aus der letzten früheren Ehe)
(w zamężnych kobiet również nazwisko panieńskie i w danym wypadku ostatnio-wdowa)

2. Rufname (Imię): Franciszek 3. Geburtstag, Monat und Jahr: 13. 11. 1920
Dzień, miesiąc i rok urodzenia:

Geburtsort (miejsce urodzenia): Berlin - Wilmsdorf
(auch Gemeinde und Kreis) (możliwie także gmina i powiat)

4. Geschlecht:*) männlich, weiblich 5. Familienstand:*) ledig, verh., verw., gesch.
Płeć:*) męska, żeńska Stan cywilny:*) wolny-na, żonaty-zamężna, wiew-widowa, rozwodzony-rozwodka

6. Religion (Wyznanie): Reinthal 7. Volkszugehörigkeit: Polen
Narodowość:

8. Welche Sprache sprechen Sie zu Hause?
Który język, mówi się w domu? Polnisch

9. Seit wann sind Sie im neuen Reichsgebiet wohnhaft?
Od którego czasu mieszka W. P. na nowym obszarze Rzeszy? von Anfang 1921

10. Haben Sie in der polnischen Armee gedient? Dienstgrad?
Czy WP. służył w armii polskiej? Rang służbowy:

11. Beruf (Zawód): ohne Beruf
(genaue Angabe der Berufstätigkeit und Angabe, ob selbständig, Angestellter, Arbeiter usw.)
(dokładne podanie czynności zawodowej i czy samodzielny, funkcjonariuszem, robotnikiem i t. p.)

12. Sind Sie Eigentümer oder Miteigentümer eines Geschäftes?
Czy WP. właścicielem lub współwłaścicielem interesu? _____
eines Hauses (kamienicy)? _____
von Land (gruntu)? _____

13. Nur für Familien- und Haushaltungsvorstände:
Tylko dla głów rodzin lub gospodarstw domowych:
Zahl der im Haushalt lebenden Kinder unter 12 Jahren: _____
Pość dzieci poniżej 12 lat żyjących w gospodarstwie domowym: _____

* Nichtzutreffendes ist zu durchstreichen.
*) Nie dotyczyące przekreślić.

Raum für Stempelmarke

Fingerabdruck (Odcisk palca)

und
Unterschrift des Gemeldeten:
Thesy Franciszek
i podpis zgłoszonego:

Strafanstalt

Warthestadt, den

16 III

1941

Zur Beachtung!

1. **Es ist streng untersagt**, Tabakwaren jeder Art, feiner Briefmarken, Toilettenfachen sowie Lebens- oder Genüßmittel in Briefen oder Päckchen an Gefangene zu schicken oder bei Besuchen mitzubringen. Auch Photographien und Ansichtskarten können in den meisten Fällen nicht ausgehändigt werden. Tabakwaren, die trotz dieses Verbotes eingehen, werden vernichtet. Briefmarken werden zu Lasten des Abenders zurückgesandt.

2. **Gefängnisgefangene** dürfen alle 4 Wochen einen Brief schreiben.

3. **Briefe von Angehörigen** werden zurückgehalten, wenn sie so häufig eingehen, daß die Überwachung **erheblich** erschwert wird. Mit Bleistift geschriebene oder sonst unleserliche Briefe erschweren die Überwachung; sie können zurückgehalten werden, mindestens erleidet die Ausgehändigung starke Verzögerung.

4. **Bei Besuchen von Angehörigen** sind Kinder unter 16 Jahren nicht mitzubringen.

5. **Anfragen an die Verwaltung** werden nur beantwortet, wenn Rückporto beiliegt.

6. **Deutliche Schrift!** Nur auf den **Zeilen schreiben!** Linken Rand bis zur fetten Linie frei lassen!

Der Leiter des Gefängnisses.

Meine Lieber Eltern und Geschwister
Teile Euch mit das ich den Brief vom
18 III 41 am 6 III 41 erhalten habe. Ich
bin gesund und munter und hoffen das
selbe von Euch. Die Nachricht von verstorbenen
Frau Wajszczowska habe ich mit schmerz
erhalten. Das ist alles Gottes Wille.
Bitte sendet für Schwester Jaro's in meinem
Namen herrliche Salomon'sage. Danke
bestens für heilige Messe und für
Gebett. Schreibe bitte mir ob Pawel
gekommen ist und was macht Madzia
una Ihr alle. Freue mich sehr das der
kleine Gnesin schon Tante ruf, bitte mich

P.S.

Draga Irko, po przeczytaniu Twego listu do Franka, postanowiłem Tobie jeszcze pisać kilka napisów. Otóż Twoje strapienie również mnie zasmuciło. Zbudować mi się jednakie Twoja siła wiarą w moc Wszechmogącego. Tylko Jezus się oddeł, moja Kochana, a naprawdę zostanie występując. Chociaż czasami nie staje się ucelony naszego zyczenia, to jednakie nie należy upadać i ustąpić, ale siłymi rękami podziwając Jego Krzyż i iść z nim po przez świątę zyczenia tak długo, dopuki On sam go nie zdejmie. Kto z siebie i poddać się zowi swój krzyż, temu jest on bardzo lekki, ^{zadowolony} jednakie kto się buntuje przeciw swemu losowi, ten jego ciężar podwaja. Pamiętaj również, jeśli by Ci dotknął ten ciężki los, i byś musiała opuścić rodzinną piekarnię, kim jesteś i jakie krew pisać wzywać Proch. Jezus miało narodzić się bóg, ten zawsze z ~~siłami~~ ~~siłami~~ siłą, i to bardzo silną wiarą z różnicami wotami i rygnosem Madonny na piensciach, a naprawdę nie zgierzew. Niech Ci Bóg przez błogosławien na drodze Twego życia, w duszy Twojej wleje siłę wiarą, a sercu doda odwagi a Maria niech Ci będzie przewodniczką i opiekunką. Bóg z nami.

"Cześć Marii" Lole.

Bądź o Mario dla wszystkich
stodła, nadzieję Matkę miło-
sierdzia i braku i niebieską. Leć
i za siebie samych Korwie cię
błagamy o moją Bogarodzę,
nawet was maładować Trze-
cioty a zwaszcza czystość, cię-
skę, gę, baka, pokorę, i miłość
gonydę, byśmy ote, w niewstaje
godnie przedstawiali imię
wasze podstawę, naszymi słowami
naszymi przykładem. Pana Jezusa
Syna Trójki, namiętali jak imię-
nac i kochać cię, i w ten sposób
wiele dusz mogą zbawić.
Spraw nam bo o Mario wspomóżcie
niekiedy ebyśmy wzywać ustrouili
się pod Twój pierzej macierzyński
spraw ebyśmy w polusach wy-
wali cię, zardę i ufnością. Spraw
wreszcie by myś nasza o łobie
tak dobrej, tak miłosiernej
i tak słodkiej wspomóżcie.
Troję ku nam miłosci dła-
to nam takiej otuchy i byśmy
zwyyczaję nieprzyjęj cię
naszych w życiu i przy mierej
mogli kiedyś być policzeni
do tego obraku i Królestwie
niebieskim

Wm

Gf. Nr.: 1274
 Bei Sendungen an mich auf äußeren Umschlag links oben angeben

Name: Klinik

Elwaren, Genussmittel, Tabakwaren, Seife, Zahnputzmittel, Pomaden, Salben usw. werden nicht angenommen. Geld zur Beschaffung kann in der Anstaltskasse dienstags und freitags von 9 bis 13 Uhr eingezahlt werden. Zusendung aller Gegenstände anderer Art bedarf der vorherigen Genehmigung. Keine Briefmarken senden!

Untersuchungshaftanstalten Dresden (Hauptanstalt), George-Bahr-Straße 5

Najkochanej Rodzice!
 Mamma, Tato, Marynie i Henku!
 Dziś są wyroki Bona, lecz wszystkim się z nimi zawsze pogodzę, gdyż wszystko jest dla dobra naszej duszy. Moi kochani bracia, jest wola jęzika że zabiera mnie...
 jakże szczęśliwa będę dla mnie ja chwila w której będę miał opuścić to więzienie. Jakże mogę się cieszyć że odchodzę do Tania i Mojej Matki i Maryjki. Najszczęśliwszą zapobiegamy wszystkim jęzika. Do ostatniej chwili Maria była mi Matką. Teraz kiedy ty Mamma nie będziesz mnie umiała weź jęzika Matko oto syn Twój! Kochana Mamma! Daj mi Tobie serdecznie za ostatnie błogosławieństwo i modli

Anstaltsdruckerei Waldheim

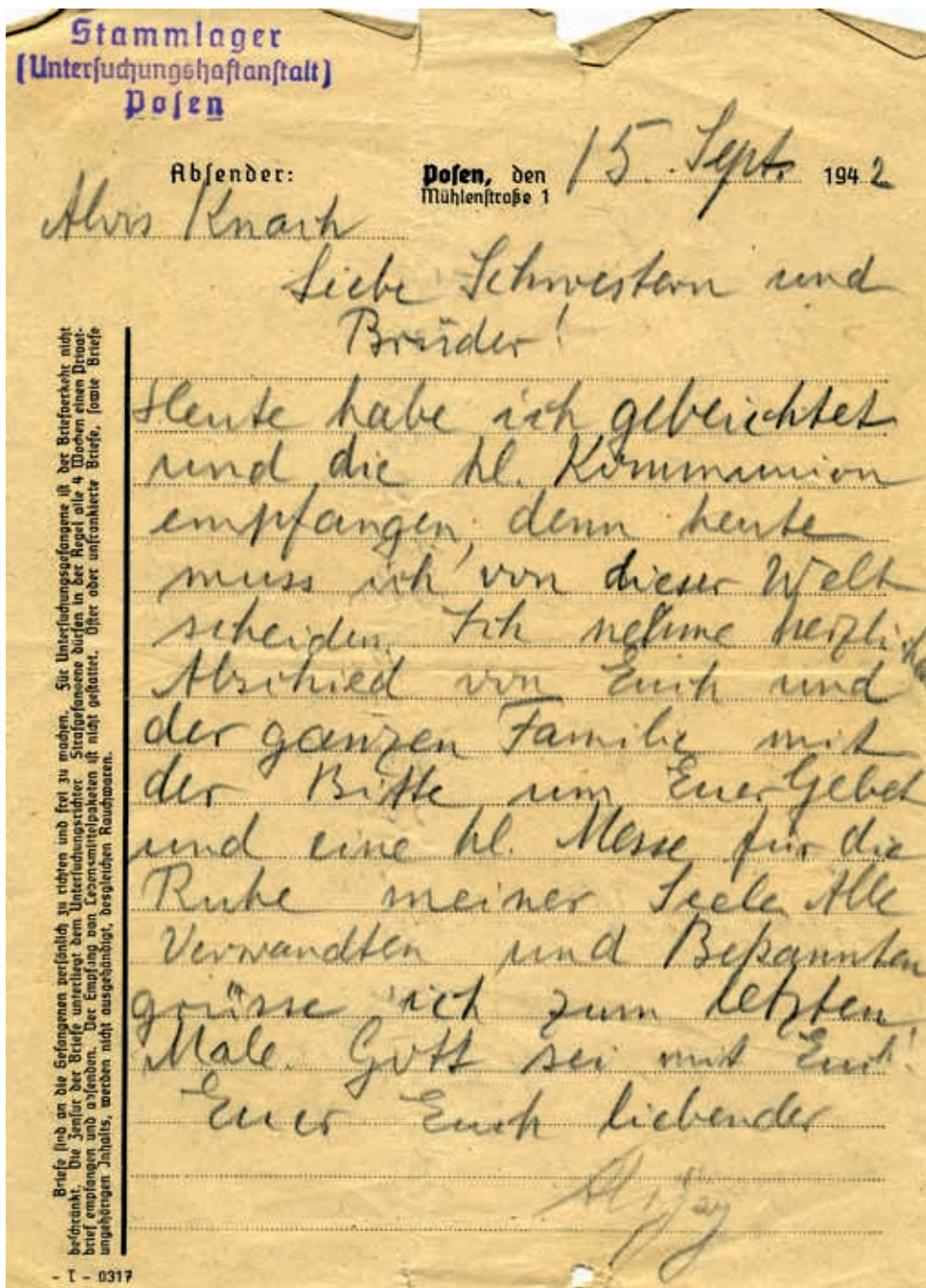
by. Fontowicki odebrał. Moi kochani
nie rozpaczajcie nademną i nie
pracujcie, gdyż ja jestem już z Jezusem
i Marią. Do ostatniej chwili z Bogą
silną wiarą jest w sercu i do spokoju
do wieczności, gdyż nieświadomie
to by mieć tutaj na ziemi czekało.
Was moi kochani proszę o modlitwy
za moją gorącą duszę, proszę was
o przeproszenie mych grzechów
młodości. Ścisła was i całuje
z całego serca i całą duszą was
zawsze Kochający Syn i Brat Edyja

Do zobaczenia się w niebie i Matuldu
Jansem i św. J. Bosko
Ja rozumiem moje życie do końca
poruszeniem powołaniem życiowym
i ciębie się z wami się odnajduję.

Wasz
Bóg

Przyścisła ścisła i całuje Edyja.

List pożegnalny Alojzego Knacha z więzienia przy ul. Młyńskiej w Poznaniu do rodziny, 15 IX 1942 r.

Więzienie karne Breslau, 23 lipca 1942 r.

Moja najdroższa Żono i Synku!

Piszę do Was ostatni list z tego miasta, prośba moja o ułaskawienie została odrzucona, więc z tego świata odchodzę. Wybacz mi, Filko kochana, wszystkie złe przykrości, jakie Tobie wyrządziłem. Byłaś mi dobrą Żoną, nie umiałem Tobie życia osłodzić, więc bardzo przepraszam Cię za wszystko zło. Najdroższa Żono, masz teraz wielki obowiązek do spełnienia, masz synka do wychowania. Bądź mu dobrą matką i wychowaj synka na dobrego człowieka.

Filko kochana, napisz do mojej matki i siostry i pozdrów je ode mnie. Poślij im ostatnie pozdrowienie, przeproś je za wszystkie przykrości, jakie im wyrządziłem, i [napisz] że proszę o modlitwę za mnie.

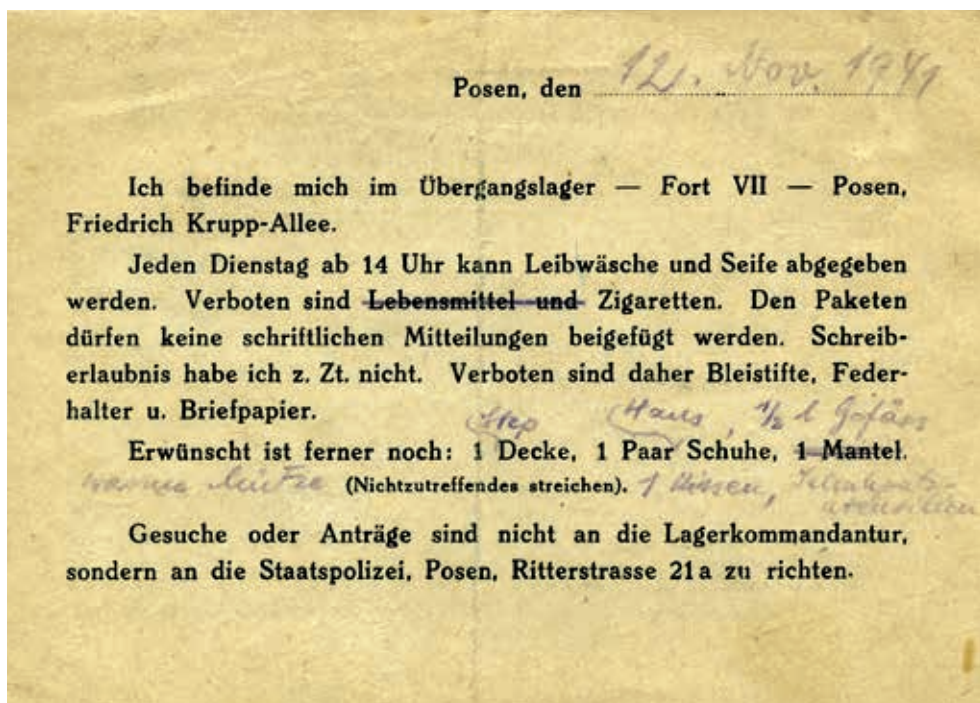
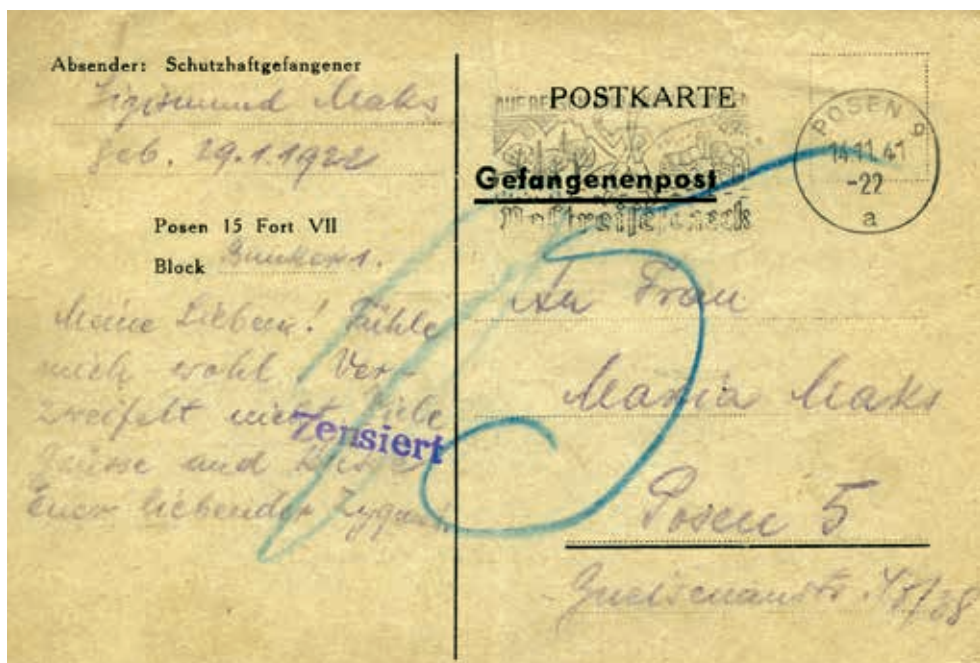
Droga Filko, wszystkie moje rzeczy sprzedaj, abyś miała za co żyć. Już się więcej nie zobaczymy na tym świecie. Idę w zaświaty, gdzie jest wieczny spokój. Proszę Boga, aby Ciebie, kochana Filko, i Synka miał w swojej opiece. Nie rozpaczaj za mną, tylko proszę Cię, Filko, za moją duszę módl się. Idę na śmierć spokojnie, bez obawy. Bogu i Matce Najświętszej oddaję się w opiekę. Jeszcze raz proszę Cię, kochana Filko, o pamięć o mnie i proszę o modlitwę.

Kończę ten list z pozdrowieniem dla Franka i wszystkich krewnych.

Ściskam i całuję Cię, kochana Filko, i Synka ostatni raz.

Twój nieszczęśliwy mąż
Stefan Królewski

Źródło: F. Miczuga, Konspiracja Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i w Wielkopolsce, Poznań 1995, s. 51.

D. 17.2.42

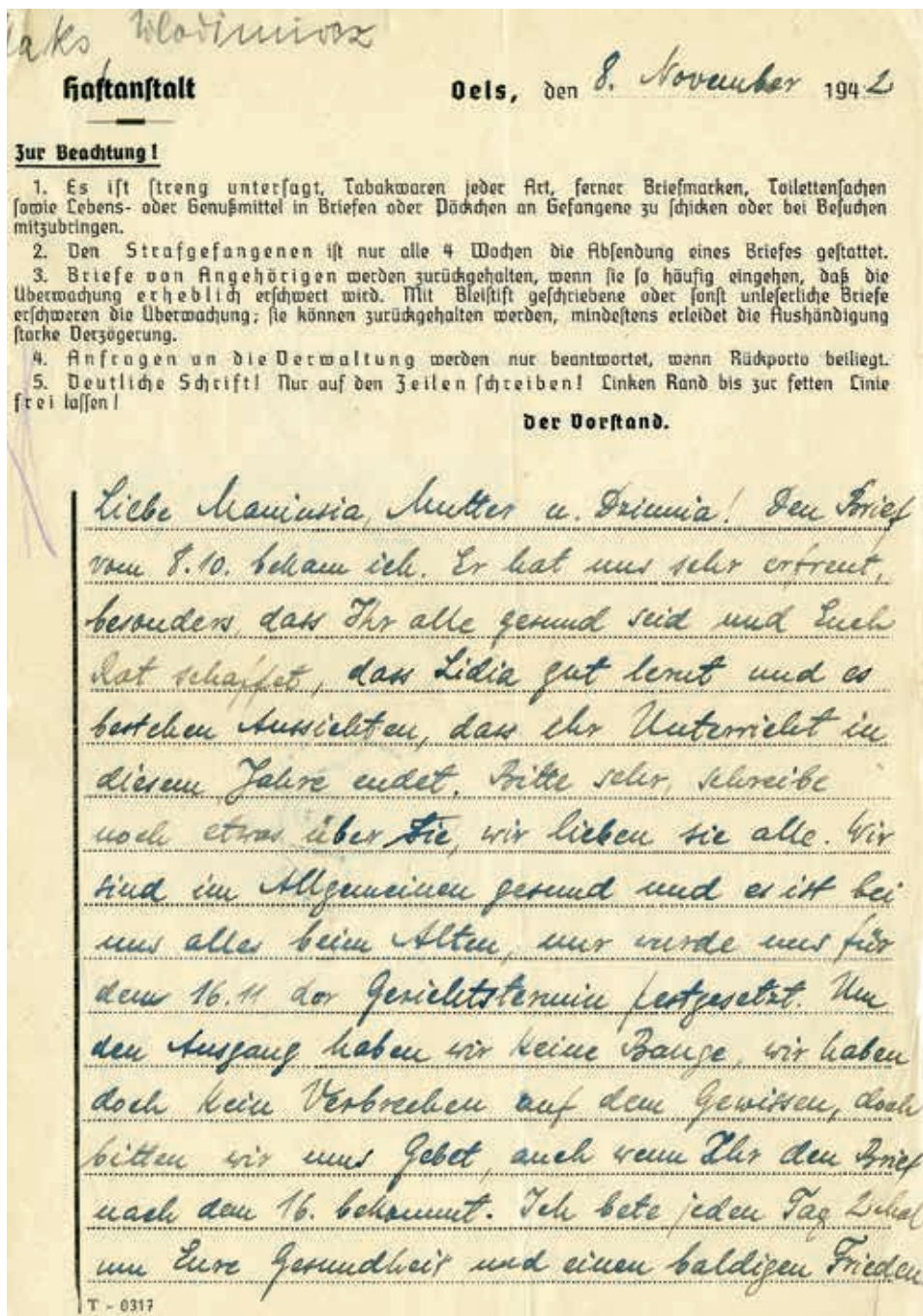
Kochana Mamma!

Nie wiem, czy otrzymałaś już ostatnią wiadomość, którą wyśłałem 9.2. (przez okazy), lecz nie wiadziałem jeszcze, że w tym samym dniu został przeliczony na celę 18 do szpitalni-
Kos. Jestem elektrycznikiem pomocnikiem w silowni i z lataniem widać się kilka razy dziennie. Jest o tyle lepszy, że dzień przedziłeci, no i jedzenie lepsze: rano kawa, obiad: $\frac{3}{4}$ l gęstej kartoflanej kaszki, kapuśniaku, kalafiora; kawa lub madka, ruska z maki i 500g chleba warnece/na cały dzień, co jest nieco mało - na innych celach obiad b. madki i tylko 375g chleba). Jeśli więc Mamma dostata poprzedni list, zwienuć się nieco: 4kg chleba na tydzień wystarczy, bruki i marchwi nie potrzeba, groch, fasola, bob, kawa lub karkas na ty-ko przyda, sz. kardzo, jednak załatwić, a nie...
i papier, gdzie stoi ki sz. mad-ko przepuszczane przez rury, podobnie i z miodem, marmeladą lub serem (jeśli macie wogóle) Cebulka, czosnek i nie-
co warnece, pierzwa - plaska choć na marchwi lub pierwi-ka kuskaję tu wyliczenia.

Ullka kar. chleba lub kuki po-
smarowanymi i ostrozymi (je-
li jest wazny) podobnie. Tuzerem
osobno lub uinwa wyszad nie
warto - zmaza nie podobnie
kujajumy, ze u Was Lu dno te-
go. Prydatoby sig i ulewo ukra-
(Lodowatego) lub eu Kierkow, na-
pemis je do Frau. — Rozpoad pra-
cy u Was Fak: 6⁰⁰-7³⁰ ubiera-
nie i smadanie, porumy do 12³⁰
praca; obiad do 14⁰⁰, do 16³⁰
zajecie, do 17³⁰ podobnie (po-
dajz karz i chleb) i od 17³⁰-20⁰⁰
zuon praca, porumy Kolacza, gra-
u karty, dany, Szachy i ok. 22⁰⁰
spanie. Atmosfera uli Ta i weso-
ta i upotnie odumina, uir na
imych celach, aloc i rany uir
sig zfy mia nie przejmie. — Moja
rana (dmyg. Ulewo by gdzie i od
czego, wyjasumy pozumy) prario za-
sojnia, sto tuajiri nie przytajie.
Nie boli wcale. Paerka kontura
i spatrumkami przydata sig b.
Wajecie list lub kartke, uarot
po polsku, uoluo co ty dzien i jak
sig emperie i jak dojece to sic wa-
da, umy nie ma radumy zumia,
co stochac u umika st. i wajumy od.
Gla Giumu spozaluc, eloc poz-
umie i rana urodumie i zdrowie
stog. Borego i powodumia na pro-
dnie. Jej iumumy spozumy daj Bo-
re rana. P. Pizumyowa, z Kozumy
Lirajem mysadkoro H-L. K. rana
na bunkore 1, pojchad z Frau por-
tume do 1 z laqro. Gla umy stoch
a roneg. dla dno. Maumy moc
pordumy i uatmad. Kuzumy.

Posen - 7. IV. 42.
 Kochany Włoczek! Z dnia na dzień
 oczekuję wiadomości od Ciebie, ale nie mi
 nadchodzi, więc ja piszę. Jesteśmy zdrowi.
 i tak dosyć tobie radaimy. Twoja praca
 jest miierajaca - Twoja Andrea pisata list.
 Przesyła serd. ucatorania. M ntek wysztes
 po stanucum. Zaśka też pracuje. - Ciery się
 że nasza myniama pacrek się udaje. dris' nie
 było u Ciebie spruika - proszę o ile moziwieci
 co tydzieñ zmiemioć. Co moze, to przesytaam
 choć b. trudno co's zdobyć. Szaram się, by juř

Durch diese Gebete empfinde ich viel Erleichterung
und Gottesgnaden. Wir hoffen, dass uns Gott weiterhin so
bis jetzt segnen und beschützen wird. Es freut mich sehr,
dein Besuch in Satalak ebenso Herrn Lorenz. Ihr habt
auch etwas Freude vom Besuch D. u. Faute Hermannus.
Schast es sind wirklich ausserordentlich gute Leu-
te. Stefan dagegen berührt mich und ich fühle
Mitleid ihm gegenüber. - Nächsten Brief sollen wir
aufzug Tamar schreiben jedoch nach dem Termin
werden wir wohl in ein anderes Gefängnis versetzt,
darauf könnt Ihr in der Gen.-St.-A. erfahren, und
auch wir schreiben von der neuen Halle + schnell wie
möglich. Grüße von mir die ganze Familie und Be-
kannten besonders P. Peter, Edmund, Karl, Eugen, Walery
und Fr. Lala, auch alle Borovians, am besten unsere
liebe Lidia schreibe noch was über sie. Liebe Ma-
riusia! Abschliessend bitte ich um baldige Ant-
wort und danke für dein gutes goldenes Herz, für
die Wünsche und alle sonstigen Nachrichten. Wir
wünschen Euch allen gesunde, satte und nützi-
ge Feiertage, - Weihnachten und Neujahr. Um uns
seid völlig ruhig. Ich küsse Dich tausend Mal,
Hans und herzlich, auch Mutter u. Gräma, Tuer Wodsch.

Strafgefängnis *18/12* **Breslau 10, den** *17. 12.* **1942**
Kletschkaustraße 31

Najdroższa Lolo, Córko i Tociuśko!
 Bóg chciał porwać was do siebie,
 a więc wiech będzie i uin jego krągostwa
 nicie! Błagam was na Boga, nie mar-
 tecz się! Kozak jest ciuwy i Bogi ciu po-
 szepca. Bzylis'ciu wyzyscy u spowiedzi
 in, przyjslis'ciu sakramentów. Jest
 was za dycis'ciu i wyzyscy stam'ciu
 dycis' jeżozce o 6³⁰ wieczorem przed
 obli'ciu Boga na jego sedyk. Nie
 koi'ciu się, albowiem wasz s'ciu-
 mia' ocyte i kara Boga uds'ciu ocyte
 Bzdycie'ciu Błagam Boga o wasze zdranie
 i ponodycie'. Za' jest u'cierac, to
 pranda, albowi Boga spr'cierac s'ciu
 mo'cia! Bóg z'ciau i z'ciau. C'ciau
 was po st'cie i z'ciau. Z'ciau wasz
 mo'cie'ciu i z'ciau u'cierac i to
 was po'cie'cia! M'cierac z'ciau
 "Bóg i o'cy'cia! Wybac'ciau wasz
 i u' d'ciau M'cierac, z'ciau wasz
 przyk'cie, któryel do'ciau od'ciau
 przy 25 lat u' d'ciau! Ach wybac'

Wtęgać Ci się to! J. Cielie coko naj-
wzrostu Ojca, a zezogolnie Ciebie dro-
ga Balcini i Tesčono. Zarazem driskuj
Ci Kochana Mamusia za. Tve dobre
tote serce i za ts auidobz opiesz,
ktory uunie przez zyle lat otaczasz!
Zal mi tego wiodego i dobrego zycia
Izraelu! Serce mi psiaz bolu, ze
choćaj jego niezgodzisz dzwio! Taki
dobry chłopiec i ojciec! Jest ta obok
... Takie...
Kolez sądzi! Heatuj serdecznie caiz
rodzina i pozdraw wyzstbick dobrych
przyjaciol i kuzajowek od was na wie-
ki! Powiedz im, ze uamieramuy z
uamieramuy na wstach, zuchyis epudis!
Uamieramuy za Boga i Ojca i za wyzst-
bick ludzi! Serdecznie pozdraw tei so-
dizis i wyzstbick, wyzstbick, wyzstbick!
Zawsze Twój na wieki mięz
Kochany i kuzajowek

List pożegnalny Zygmunta Maksa z więzienia w Breslau (obecnie Wrocław)
do rodziny, 17 XII 1942 r.

Strafgefängnis *fu 18m* **Breslau 10, den** *17. grudnia 1942*
Kletschkastraße 31

Droga Mamusia, Babciu, Dziadziu
i wszyscy, którzy uam bliscy i drodzy
jesteście! Przed chwilą odeztałam
uam wiadomość, że Gauleter Gruber
mi skorzysta z prawa łaski i że
wykonanie wyroku nastąpi dziś o
19³⁰. Od jędnudnia jesteście wszyscy
arciu, dostaliście papierosy, do pe-
lenia, a dostaliśmy i do jedzenia
i picia, no i jeszcze raz przystapi-
my do kolumny świętej. Bardzo
niezmiernie żałuję, że statucie chwile wolno
uam wspólnie spędzić i porozma-
wiać dowoli i pogadać się. Bar-
dzo dobrze się stażyło, że jeszcze
dziś rano wieczorem dostaliśmy od uko-
shawej Mamusi list z odpowiednią
na moje wiadomości i z pożegna-
niem! Szczególnie wzruszyła mnie pa-
niąc p. Omszarskiej o Mamusi. Niesch-
jej Mamusia podziękuję za moje imię i
i uiech się jej rodzinie wszystkich kole-
gów z kłosa. - Ileż się trudno, żoż

chciał przenieść was do siebie, zapewne
będzie nam tam lepiej, niż na tym
padole płaczu i niedry ziemskiej.
Jak już zamierzam, jedyną rzeczą
tego, że mi będą się Mammisi wdzięczni
wydziwić za wszelką pracę, trudy,
opiekę, samowyczerpanie się sobie, poświę-
cenie przy moim wychowaniu i przez-
całe 20 lat mego życia. To samo dotyczy
i W. Stefana, któremu jestem szczególnie
wdzięczny, Babci, Wiercińskiej i ukochanej
siostry W. Przemyskiej. Proszę więc wszystkich
moich krewnych i przyjaciół, ja
z swej strony wystawię się za Was i Boga.
Pozdróż, najukochańszą Mammis i ucałuj
jeną ode mnie wraz z siostrami: Babci, Przemys-
kiej, W. Stefana i C. Wandry, Jankowa, Zosi, Ciec-
kowskiej, W. Wysockiego, W. Hasłowskiej i C. Ostrowskiej,
Zandrykowskiej, Jankowskiej, Skrypczowskiej, Bo-
slawskiej, Kostomickiego, Kubisa, Piątka, Kofle-
ka - Kiełcewskich, Górkowskich, no i wny-
skich Borowiaków. Ścieżkę wyprawy Boga
z sercem i jasnym rozumem, a On Was oświeci.
Was Kochający Syn, Brat, Młody i Siostrzyczko Zygmunt

Untersuchungshaftanstalten Dresden, 8 [lipca] 1943 r.
Godz. 4.00

Ukochana Żonko i Dzieci!

Panu Bogu podobało się zabrać mnie do siebie i dziś o godz. 6.00 wieczorem wyrok zostanie wykonany.

Moi ukochani, nie rozpaczajcie, módlcie się za mnie, ażeby Pan Bóg przyjął mnie do swej chwały. Umrzeć każdy musi, choć przykro mi Was w takich warunkach zostawić, ale wola Boże, której trzeba się poddać. A ja opuszczam ten świat bez żalu, pogodzony z Panem Bogiem i wierze, że Pan Bóg miłosierny będzie czuwał nad Wami, moi drodzy, ukochani, i Wam w tym dalszym życiu da siłę i moc wytrwania, i żyć będziecie tak, jak On nakazuje. Kochana Marcinko, wybac mi wszystkie urazy i przykrości, jakie żeś przeze mnie miała, ażebym mógł spokojnie umierać. Pamiętaj na dzieci nasze. Wychowaj je na porządnym ludzi, ażeby były Ci pociechą i podporą w przyszłości. A ja spokojny będę czuwał duchowo nad Wami, a Bóg miłosierny będzie czuwał [a].

Kochane Dzieci, wasz Ojciec przykazuje Wam, ażebyście słuchali swej Matki, byli Jej posłuszni i wykonywali wszystko, co Wam rozkaże, byście wyrosli na uczciwych i pożytecznych ludzi, a ja z nieba będę Wam błogosławił i Pan Bóg i Matka Najświętsza Was nie opuści. Módlcie się za swego Ojca, który dziś umiera, ażeby Pan Bóg na Sądzie odpuścił mu wszystkie grzechy i przyjął go do swej chwały.

Kochana Matko, Siostry, Bracie [a] i Przyjaciele, żegnam Was po raz ostatni. Dziękuję Wam za waszą dobroć. Przebaczcie mi przewinienia wszystkie. Módlcie się za mnie. Polecam Wam moją całą rodzinę, którą miejcie w swej opiece. Bracie kochany, bądź dobry dla moich dzieci, miej staranie, ażeby im się krzywda nie stała. Zostawiam wszystko dla żony i dzieci. Żegnam Was po raz ostatni na tym świecie z wiarą, że Pan Bóg Was nie opuści.

Żegnaj, Kochana żono, i Dzieci, Matko, Bracie, Siostry, Szwagrowie oraz wszyscy krewni i znajomi. Módlcie się za moją duszę. Umieram spokojnie z wiarą, że Pan Bóg mi odpuści wszystkie grzechy, a Wam da przyszłość jaśniejszą. Bądźcie szczęśliwi!

Wasz ojciec, mąż, syn brat, szwagier

Źródło: zbiory Rafała Sierchuły.

Untersuchungshaftanstalten Dresden, 8 [lipca] 1943 r.
Godz. 13.26

W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego!
Najdroższa Matko!

Dzisiaj o godzinie 18.00 stoję przed Sądem Najwyższego. Kończy się krótka droga mego życia, a zarazem będzie to kres wszystkich moich cierpień. Umieram z całkowitym^a spokojem i zadowoleniem. Wiem, że nie byłem dobrym synem ani bratem, ale proszę Was w ostatniej chwili mego życia o przebaczenie. Módlcie się za mnie, aby Dobry Bóg przyjął mnie do Siebie, dał mi wieczny odpoczynek i przebaczył mi wszystkie moje grzechy.

Ojciec udzielił mi zaraz po osądzeniu błogosławieństwa ojcowskiego i przebaczył mi wszystkie przewinienia.

Żegnam Was, Najdrożsi, Matkę, Ojca, Tolę, Walcię, Kazia, Marycha, Franka, wszystkich krewnych i znajomych, oraz proszę Was gorąco o wybaczenie wszelkiego zła i o modlitwę za umarłego. Chciałem wszystko jak najlepiej. Do ostatniej chwili modłę się za Was i za moje ideały.

Niech Bóg ma Was w Swej świętej opiece i chroni Wasze kroki przed wszystkimi przykrościami.

Zawsze Was kochający syn, brat i znajomy Władek Małecki

Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus.

Źródło: S. Małecki, Wspomnienia z mojego życia, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 1959, t. 7, s. 190.

1942 kwiecień 21, Poznań – List pożegnalny Władysława Palacza do rodziny
napisany z więzienia przy ul. Młyńskiej w Poznaniu

Posen, 21 kwietnia 1942 r

Kochana Matko, Siostry i Szwagrze!

Dzisiaj wieczór wyspowiadałem się i przyjąłem komunię św., bo jutro muszę się z tym światem rozstać. Ja z Wami się serdecznie żegnam i proszę Was o modlitwę i jedną mszę świętą za spokój mej duszy. Nie rozpaczajcie, oddajcie się woli Bożej, w innym świecie znów się zobaczymy. Bóg tak rozkazał.

Wasz kochający syn, brat i szwagier
Władek Palacz

Źródło: F. Miczuga, Konspiracja Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i w Wielkopolsce, Poznań 1995, s. 53.

Breslau, 19 grudnia 1942 r.

Najukochańsi Rodzice, Rodzeństwo i Wszyscy!

Piszę do Was list, który przyniesie Wam smutną i bardzo bolesną wiadomość. Zanim napiszę, to proszę Was, najukochańsi Rodzice i Rodzeństwo, przyjmijcie ten cios spokojnie i nie rozpaczajcie, aby mi było lżej. Ja sam pogodziłem się z tym losem, który mi Bóg zgotował i przeznaczył, i martwi mnie jedynie, że tak wielką boleść Wam tym sprawiam.

Dnia 3 grudnia 1942 [r.] odbyła się nasza rozprawa we Wrocławiu przed Sądem i za przygotowanie do zdrady stanu, za to, że mogłem brać jakiś udział w sabotażu w Urzędzie Umundurowania, dostałem karę śmierci. Proszę Was bardzo, nie rozpaczajcie jednak, bo wszystko pochodzi od Boga i u Boga się kończy.

Kochani Rodzice, wybaczcie mi wszystko, co źle uczyniłem w swoim życiu, zapomnijcie mi urazy i boleści, których byłem i jestem powodem. Marylka i Mieczek, najukochańsze Rodzeństwo, do Was się zwracam z prośbą, przestrogą i nauką: słuchajcie, szanujcie, kochajcie i oszczędzajcie Rodziców, bo czym oni dla Was są, mogliście zrozumieć po takim przejściu jak moje. Nie dajcie im powodu do zmartwień, wyręczajcie w pracy, aby Mama za dużo nie musiała się napracować. Jako kochający Wasz brat proszę, starajcie się osłodzić im życie i wynagrodzić boleść i zmartwienie, których ja byłem i jestem powodem. Marylka, Roman, Wam jako nowożeńcom, wybaczcie, że dopiero teraz, ale prędej nie mogłem, składam życzenia Szczęścia i Pomyślności na dalszej drodze życia i życzę, aby mały Jerzyk wyrósł na zdrowego, silnego i dobrego mężczyznę, a następnemu synowi dajcie imię Broniek. Mieczek, najukochańszy Braciszku, bądź dobrym synem, zastępuj mnie i bądź pociechą rodzicom w starości. Proszę, napiszcie mi list, może go jeszcze przeczytam. Napiszcie mi dużo i o wszystkim.

Proszę jeszcze raz, nie rozpaczajcie, przyjmijcie cios ten spokojnie, z oddaniem się Bogu, bo życie na ziemi to jedno pasmo cierpień, które kończy się tragedią, a zaczyna się nowe życie szczęścia i nagrody za dobro w wieczności i tam się kiedyś wszyscy spotkamy.

Teraz kończę i zasyłam ostatnie serdeczne pozdrowienia, pocałunki i ostatnie pożegnanie, a z drugiego świata, jeżeli będzie to możliwe, będę Was wspomagał swoją radą i pomocą.

Ostatnie pozdrowienie i pożegnanie dla krewnych, znajomych, kolegów i koleżanek.

Kochający Was Syn i Brat Broniek

Nie rozpaczajcie.

Źródło: F. Miczuga, Konspiracja Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i w Wielkopolsce, Poznań 1995, s. 48–49.

1942 grudzień 17, Wrocław – List pożegnalny Franciszka Smolarka do rodziny napisany z więzienia we Wrocławiu

Kochani Rodzice i wszyscy moi Drodzy!

Dzisiaj o [godz.] 12.30 odczytano mi, że o godz. 18.30 zostanie wyrok wykonany, że prośba moja o ułaskawienie została odrzucona. Jest nas tutaj sześciu kolegów [skazanych] na śmierć. Czuję się mimo wszystko dobrze. Byłem raz u Komunii św., a teraz przystąpię jeszcze raz. Pogodzony z wolą Bożą będę mężnie umierał. Tylko, Droga Mamus i Tatus, i Bracie Kochany, przebaczcie mi wszystkie moje winy. Dzisiaj stanę przed sądem Miłosiernego Boga, skończą się moje męki ziemskie tutaj. Wszystkich pożegnajcie ode mnie, odchodzę na drogę wieczności. Żal umierać, ale wiem, za co umieram, i gorąco wierzę w Miłosierdzie Boga. Bóg i Ojczyzna to moje drogie ideały życiowe – kosztują mnie życie. Boże, przebacz mi! Kiedyś się na drugim świecie, ufam, zobaczymy.

Niech Kochana Matus i Tatus, chociaż Edziu z Janką będą szczęśliwi. Niech Bóg im błogosławi w życiu. A Wy ten cios przyjmijcie również mężnie, nie łamcie się tym ciosem – Wola Boża.

Jest 3.00 godzina i ja ostatnie myśli moje przy Was zostawiam, polecając się Bogu. I Wy niedługo już odetchniecie – bądźcie mężni. Teraz jeszcze czekam na księdza. Módlcie się zawsze za mą grzeszną duszę. Tak gorąco wierzę w Boga i to ułatwia tak śmiało umierać. Boże, przebacz mi. Niech Bóg ma Was w swojej opiece jeszcze te parę miesięcy, a ja zawsze będę o Was z drugiego świata pamiętał.

Dziękuję Wam za wychowanie moje. Ufajcie Bogu, jak ja ufam. Kończy się moje życie tutaj, ale zacznie się nowe, dużo lepsze. Mojej narzeczonej Hali napiszcie, że jest wolna. Wdzięczny jestem Wam wszystkim za wszystko. Wdzięczny Paszkiewiczom jestem za pomoc.

Żegnajcie, idę na drogę wdzięczności. Ani jedna łza nie pada z oka mego – świadomy do końca i przytomny, Wasz syn i brat. Do zobaczenia kiedyś w życiu przyszłym.

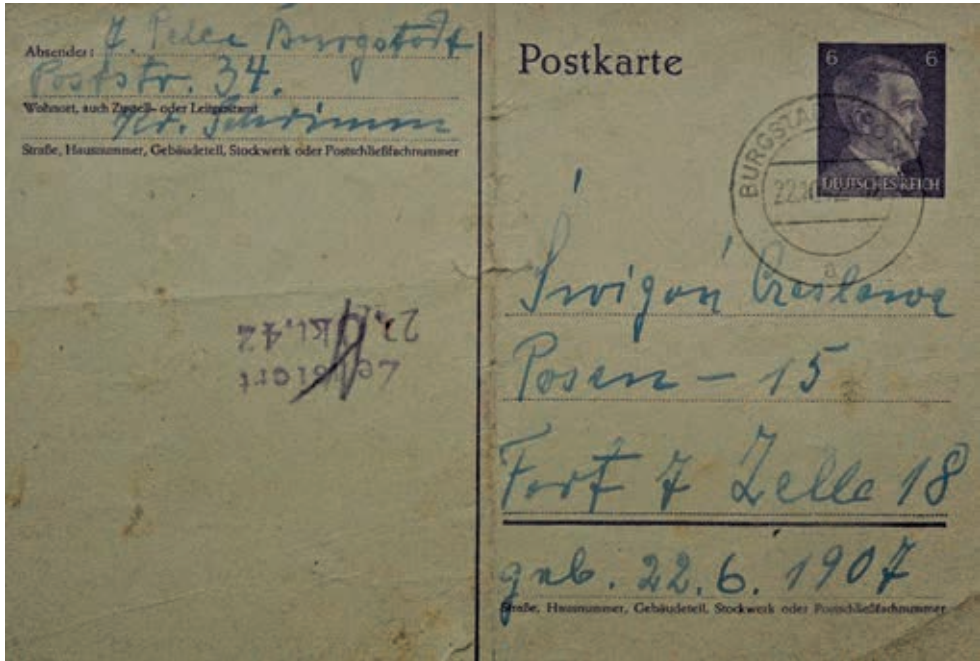
Całuję Was wszystkich ostatni raz – nie rozpaczajcie.

Żegnam, Kochani.

Franciszek Zbigniew

Źródło: F. Miczuga, Konspiracja Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i w Wielkopolsce, Poznań 1995, s. 51–52.

Kartka od rodziców do Czesławy Świgniowej osadzonej w Forcie VII w Poznaniu, 21 X 1942 r.

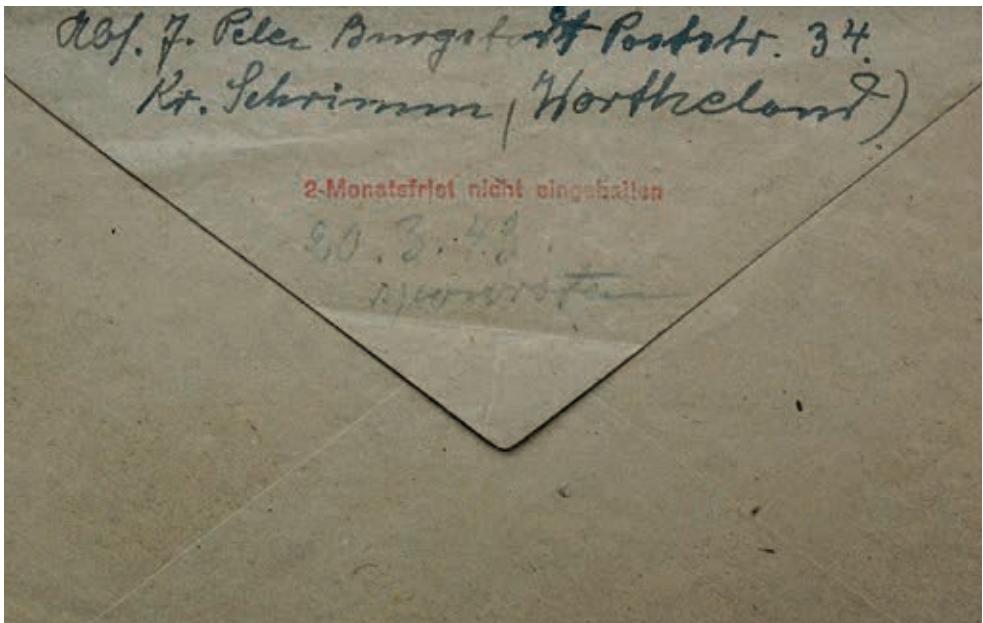
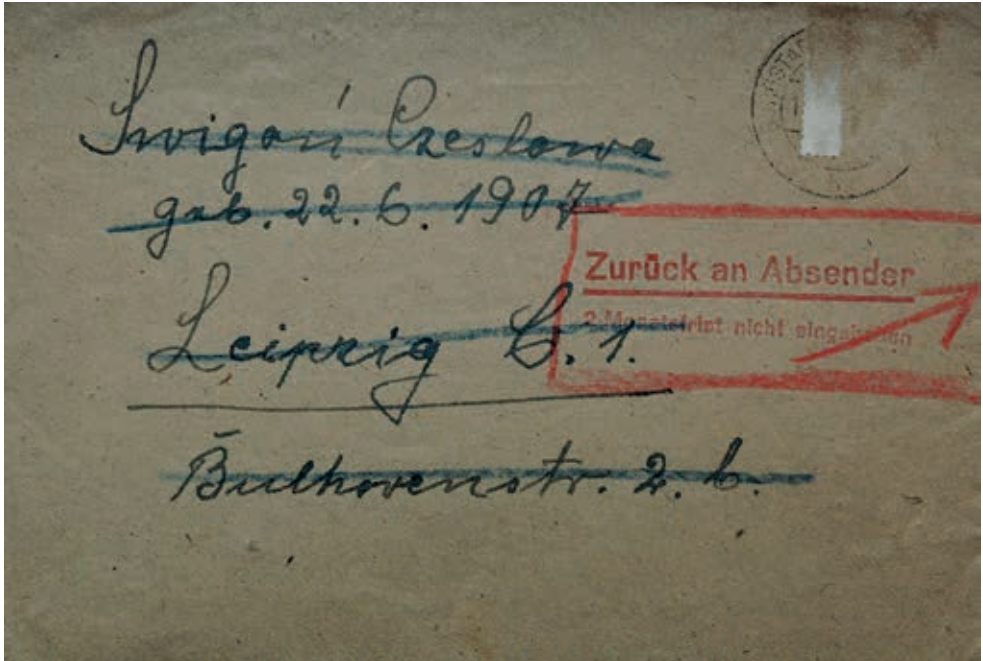

Liebe Tochter. Ich schreibe 2 Posten an dir jeden Donnerstag bring ich persönlich in Posen um fünf Uhr beide Pakete zu liefern mit Lebensmittel u. Wäsche. Vom fort habe ich schmerzliche Wünsche erhalten von dir auch keine. Frau Vogel hat Sohn bekommen und Jennifer eine Tochter. Wie ich freut sich. Keine Kinder sind beim Onkel unter meinem Schutz. Sie sind gesamt in gewissen Höhe. Mit Tante u. alle Verwandten sind gesamt in gewissen Höhe ebenfalls. Das was du sich gewünscht hast, habe ich dir abgeschrieben. Deine lieben Eltern.

21.10.42.

Microscopic animal protoplasm
by both vegetative and generative
reproduction, forming a protoplasmic
cell in which the protoplasmic
the nucleus, the cytoplasm, the
protoplasmic animal protoplasm
ring, the nucleus, the protoplasmic
shell, the nucleus, the protoplasmic
cell, the nucleus, the protoplasmic
nucleus, the protoplasmic
of the protoplasmic protoplasmic
own and the protoplasmic protoplasmic
the protoplasmic protoplasmic
with the protoplasmic protoplasmic
protoplasmic protoplasmic protoplasmic
protoplasmic protoplasmic protoplasmic
protoplasmic protoplasmic protoplasmic
protoplasmic protoplasmic protoplasmic
protoplasmic protoplasmic protoplasmic
protoplasmic protoplasmic protoplasmic
protoplasmic protoplasmic protoplasmic

Koperta listu do Czesławy Świgniovej więzionej w Leipzig (Lipsk), odesłana do nadawcy, gdyż list nadszedł przed upływem dwumiesięcznego okresu (więźniarka mogła otrzymywać jeden list na dwa miesiące)

Frauenzuchthaus und -sicherungsanstalt Fordon (Weichsel)
— Stammlager —

Vorschriften über den Verkehr der Straflagergefangenen mit der Außenwelt.

1. Unerlaubter Verkehr mit Gefangenen ist strafbar.
2. Die Straflagergefangenen dürfen in den ersten 6 Monaten weder Besuche noch Briefe empfangen und auch außer dem Zugangsbrief keinen Brief absenden.
3. Nach Ablauf der ersten 6 Monate dürfen die Gefangenen
 - a) alle vier Monate einen erwachsenen Angehörigen zum Besuch empfangen, die Genehmigung ist zuvor schriftlich unter Befugung von Rückporto einzuholen,
 - b) alle zwei Monate einen Brief an Angehörige schreiben und empfangen.
4. Die Briefe dürfen nicht in polnischer Sprache und müssen mit Tinte und gut leserlich geschrieben sein. Die Briefe sollen das gleiche Format haben wie die Gefangenenbriefe. Der Rand darf nicht beschrieben sein. Ansichtskarten werden nicht ausgetauscht.
5. Den Gefangenen ist der Empfang von Tabakwaren, Lebens- und Genußmitteln, Briefmarken und Lichtbildern, weder in Briefen noch in Päckchen gestattet. Die Zusendung von Waschlappen, Zahnbürsten und Zahnpulver ist gestattet.

Der Vorstand und Stammlagerleiter.

Vor- und Zuname der Gefangenen: Czesława Śwignio Nr. 260/43
An: Mutter Verwandtschaftsverhältnis.
Fordon, den 12. III 1944

Meine Liebe Eltern u. Kinder Den Brief habe ich dankend erhalten. Es freut mich sehr das ihr alle gesund seid u. auf der selben stelle wohnt. Ich bin sehr glücklich das ihr jetzt jed 3 monate zu Euer Schreiben Raum bis die zeit komme das ich zu Euer wieder Retire liebe Eltern u. Kinder Ich bin immer mit Euer im gebet u. gedanken u. es ist kein tag wo ich Euer vergessen solte. Haltet nun mich ruhe Ich bin Gott sei dank gesund fühle mich gut arbeite weiter in der Schneiderei so ochöne aussicht auf die Weichsel u. auf den Wald ist. Liebe Mutter, so, wie Deine.

T-0323

gesundheit u. des Vaters der Bruder mit Familie.
Liebe Kinder, Mannia küsst Euch tausendmal u.
danke für lieben Brief aus ganzem Herzen. Ich denke von
Euch immer u. die Sehnsucht zieht mich zu Euch. Ich
möchte zurück kehren u. nur für Euch Leben u. Euch
erziehen. Liebet gut der allmächtige Gott erhört Eure Bitte
u. gebe Euch das um warmen Ihr lüchtet. Tadeine schreibt
schön u. Witoldek lernt zu Lesen u. Schreiben. Schreibe auch
paar Wörter zu Mannia. Schreibet mir wieviel wiegt Ihr
u. wie groß. Liebt Ihr gewachsen mit wem spielt Ihr, schreibt
auch zu Babia, Tante Wladis, chuda. - Liebe Matka. Im letz-
ten Brief habe ich nicht verstanden. Joka Manglka u. Tante
Rosta, wo nehmen sie jetzt. Ob Vater Joka ist da wo er war
u. Lili auch ist da. Bitte sie grü. von mir. Das Päckchen mit
Lila Post u. Spang habe dank. erk. Bitte ihm mehr zahnpulver
ist besser Spang u. ob noch selbe zu kriegen sind u. Liebe Bitte
- dankt mir Frau, wenn Ihr erst bekommt, es wäre sehr
gut zur meiner Gesundheit. Onkel Stefan danke für
Päckchen bitte mahrung mich schicken den ich kka. nicht.
Ob Fr. Genis schreibt zu dir u. Kaplenka auch. Bitte
schreibt mir ob pulka non dort ist u. wie sie vintachka.
Grüsse Bekante u. Verwandte. Was macht Fr. Kojda
Berie Zosia u. Ihre Mutter. Küsse dich Matka
Ajia Tadeina Witoldi Eubire Cassia

Kochani Rodzice drogich dzieci. 24.V.43. Wzrosty mi
 droższy sercu mamusi! Proszę, nie ma więcej
 panuję, proszę moja, przesyłam i która, proszę
 bardzo ostrożnie ~~nie~~ mi obawiajcie się, ja się
 zamierzam najlepiej opamiętać da sobie. Proszę
 mi bardzo, że mi mogę mi dobić się i Hani
 Kochani przesyłam, na wszelki wypadek
 proszę mi wszystko wybaczyć, i przesyłam mi z
 Hani chci mam przed mi, przesyłam w Bautzen
 że wyrostki mi były, że nie tak straszne, że
 cióciach na imię wie moje niedzieli, przesyłam
 Was Kochani Proszę. H. Sw. Dziękuję moja, Kochani
 Czekam i czekam, co do siebie i ich do czegoś
 może być opowie i wazie, może mi powróci
 Langem, Hanka, Ciachowski, Ciekawo czyba sobie
 bycie, musiała rażenie jest jeszcze w nie wiele
 i jest mi zdrowem rozumem, staje sobie opamię
 że sobie Hani Koch. wszystko, przesyłam do Kartka
 Lee tak na dzień, na wszelki wypadek, przesyłam
 jednakże to tak, że nie będzie, proszę przesyłam
 wszelkie kłopoty i smutki, i stąd mi przesyłam
 kwasy za ofiarę i H. p. Ktoś pomaga moim dzieciom
 Hani mi sobie opamiętać do naje lepsze, że Hani Proszę
 a bez Proszę mi i prozę, kiedy cióciach ma swój los
 przesyłam, o którego wie uchroni mi miłość, tak
 i acm mi, bycie, Proszę, która jest nie odrywać mi
 jeszcze na siebie, że by i przesyłam, nie bycie bliżej
 przesyłam

Handwritten text, mostly illegible due to bleed-through from the reverse side of the page.

Altzeichen:

Die Steckbrief

**am
geborene**

ist erledigt, da

An

— das Amtsgericht —

— Ex — Sie — be

— die Staatsanwaltschaft —

Registerbehörde

in

**Nachricht an die Registerbehörde von der Erledigung einer Steck
Suchvermerks (§ D. §§ 711, 711b, 711c in der Fassung JMBL.
471a.**

1942 wrzesień 2, Poznań – List pożegnalny Stefana Tritta do rodziny napisany z więzienia przy ul. Młyńskiej w Poznaniu

Kochana Żono i Wojtusi!

Dzisiaj się spowiadałem i komunię świętą przyjąłem. Serdecznie się z Wami żegnam, Kochani Rodzice i Teściowie, i z całą rodziną i proszę o modlitwę i jedną Mszę świętą za spokój mojej duszy. Wszystkich, których obraziłem, proszę o przebaczenie i ja z całego serca przebaczam. Bóg niech ma Was w swej opiece. Małemu Wojtusiu ślę moje ojcowskie błogosławieństwo. Wychowaj, kochana żono, go tak, żebyś miała z niego pociechę i opiekę.

Wasz kochający syn, mąż i ojciec
Stefan Tritt

Źródło: F. Miczuga, Konspiracja Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i w Wielkopolsce, Poznań 1995, s. 52–53.

Untersuchungshaftanstalten Dresden, 8 [lipca] 1943 r.

Kochana Żono, Moja Najśłodsza Heluniu!

Dzisiaj o godzinie 6.00 zostanę stracony. Żegnam się z Tobą, Kochana Towarzyszko życia. Wychowaj naszą Lilkę na dobrą i uczciwą kobietę. Jesteś wolna [a] Byłaś mi dobrą, uczciwą żoną [a]. Pożegnaj Babcię, Dziadka, Ojca, Sławka, Marylkę i wszystkich w Swarzędzu, Poznaniu i [a]. Pomódl się za moją duszę.

Twój Cię bardzo kochający
Bohdan

Kochana, Słodka Lilku, Córuchno moja miła!

Jesteś małą dziewczynką i nie rozumiesz, co się z twoim Tatulkiem dzieje. Otóż Matka Ci to wytłumaczy, co i jak, gdy dorośniesz. Będziesz rozumiała wtedy Tatulka.

Mam życzenia. Bądź uczciwą, słuchaj Matki, a Ojciec Ci pobłogosławi z góry, tak Tobie, jak i Twej Matce. Ojciec Twój był człowiekiem uczciwym i Ciebie oraz Twoją Matkę bardzo kochającym, i takim też umiera. Pomódlcie się za nim, zmówcie pacierz za jego duszę.

Żegnam Cię, Córuchno moja, Lilku słodka!

Twój tatek i ojciec
Bohdan

Źródło: zbiory Rafała Sierchuły.

83. Bronikowski 736

Rodzice: a)
b)

L.b.	Imię i nazwisko	Zawód	Urodzin			Wy- zna- nie	Miejsce urodzenia i powiat	Uwagi
			dzień	mies.	rok			
1	Pani Bronikowski	Właścicielka	30	6	96	kat.	Komunizm	
	zuz 8.1.1943. w: Polec gestorki.							
2	Jadwiga z Bronikowski	Właścicielka	13	10	98	4	4	
	25.10.20 w: Polec gestorki w: 17.52							
3								
4								<p>Mieszkanie</p> <p>2. 11.2024 Główna ul. Kamień 2. budynek 12. 1.29 Górna Miła 52 Młocznik 12. 9.21. 74gk 5. fl. 52 Słazacówka 116.48.</p>

ARCHIWUM ANSTWOWE
W POZNANIU

Dachtera 131

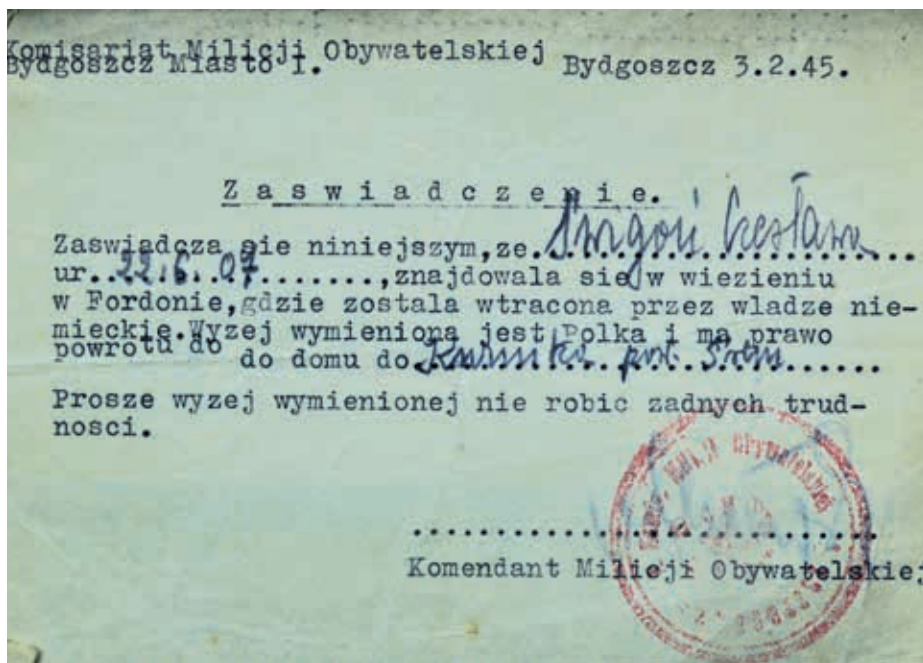
Mieszka heißen: *Maria D. u. Vincent. u. in Parkowo G. Horzick*

Człk. Nr.	Familien- und Vornamen	Stand	Geburts-			Religion	Geburtsort und Kreis	Persönliche Verhältnisse u. d. bezüglich des Gewerbes usw.
			Tag	Monat	Jahr			
1	<i>Dachtera</i> <i>Katol. Lains</i>	<i>seper</i> <i>seper</i>	21	9	09		<i>Powon</i> <i>geb. Hofmeister</i>	23.12.30. <i>slub</i> 1300/2
2	<i>20. Indygorna</i> <i>Antunina</i>	<i>żona</i>	27	5	09		<i>Chobienice</i> <i>Wolczyn</i>	
3								
4								Wohnung: 221009 <i>ul. Golezka 17</i> <i>fab. Kaufmann</i> <i>Świętokrzyska 9.</i> <i>Wojnicz</i> 221009 <i>Łaskonos</i> <i>K. Plewiska</i>

ARCHIWUM GMINY W POZNANIU

Zaświadczenie wydane przez MO w Bydgoszczy zwolnionej z więzienia w Fordonie Czesławie Świągoniowej, 3 II 1945 r.

Nr 111

Nekrolog dr. Klemensa Gorzyńskiego zamieszczony przez rodzinę w „Woli Ludu”, 1 XI 1946 r.

Nr 112

525

ANEKS II

DOKUMENTY WYTWORZONE
PRZEZ INSTYTUCJE NIEMIECKIE

Powiat: Miasto Poznań Do pktu 3 okólnika

Wykaz
personalii członków zarządów Str.Polit./wymieniń nazwę/
Stronnictwo Narodowe
.

Funkcje	Zarząd <u>Koła, Poznań Dębica</u> /wymieniń nazwę-pow., grodzki, okr. wojew. itp./				Uwagi:
	Nazwisko, imię	zawód	personal.	adres	
1	2	3	4	4	6
Prezes	✓ Potnicki Czesław	technik maszyn <i>Pochodnia</i>	19.3.04r. Kiszkowo p. Gnieszno s. Władysła wa i Ana- stazji Kla- piszyńska, rz.kat.żon.	Poznań Gen. Kosiń- skiego nr.8 m. 11	<i>Blisheit</i>
ref.organizacyjny	Seydlewicz Marian	ślusarz <i>skłone</i>	18.9.02 Labiszyn p. Szublin s. Michałai Magdaleny z Jankow- skich.rz. kat.,żon.	Poznań ul.św. Trójcy 20	<i>Orszakowski</i>
ref.administracyjny	Molata Czesław	robot. <i>Arb</i>	24.3.11 Lopowo, p. N. Tomysl. s. Józefa i Wiktorii Szober, rz. kat., kaw.	Poznań Wspólna nr.6 m. 11	<i>Waldenburgski</i>
ref. finansowy	Wieczorek Ignacy	ślusarz	5.6.96 Poznań, syn Józefa i Florentyny Brogalska rz.kat.żon.	Poznań Wiśniowa nr.55a m.l.	<i>Kisiewicz</i>

U w a g i: 1/ Listy czł.każdego zarządu należy sporządzić na osobnym arkuszu.
2/ Przy sporządzaniu list należy uwzględnić organizację właściwą dla każdego stronnictwa /np.okr.niejscowe komitety itd.dl P.P.S./
3/ Należy podać wszystkich członków wszystkich zarządów wraz z komisjami rewizyjnymi itd.

¹ Dokument pochodzi z przejętego przez SD archiwum Stronnictwa Narodowego w Poznaniu, Teczka „Wykazy członków Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i okolicy 1937–1939”.

Wykaz personaliów członków zarządów stronnictw politycznych – Stronnictwo Narodowe – Wykaz członków Zarządu Koła Poznań Dębiec SN z naniesionymi notkami w języku niemieckim (m.in. niemieckie nazwy ulic).

Źródło: APP, Sicherheitsdienst des Reichsführers Schutzstaffeln – Posen, 77, k. 360, mps.

Wykaz personaliów zarządów Stron. polit. - Stronnictwo Narodowe - Koło Sęszew
do pkt. i obł. 1/1

Imię i nazwisko	Stanowisko	Stronnictwo	Personalja	Adres	Uwagi
Prezesa Aleksi Bronisław ✓	zemianiarz		ur. 27.7.1900 w Sęszewie, syn Józefa i Juljanny	Sęszew ul. Kosickiego	
Kasztarz Vogel Edward	rolnik		ur. 7.1.1899r. w Sęszewie, syn Józefa i Franciszki	Sęszew ul. Kosickiego	
Rolnik Szyfter Marcell	rolnik		ur. 22.11.1899r. w Sęszewie, syn Jana i Marji	Sęszew ul. Marsz. J. Pił- sudskiego	

Wykaz członków Zarządu Koła SN w Sęszewie z nazwiskami późniejszych działaczy NOB Bronisława Alejskiego i Marcelego Szyftera².

Źródło: APP, Sicherheitsdienst des Reichsführers Schutzstaffeln – Posen, 77, k. 388, mps.

¹ Dokument pochodzi z przejętego przez SD archiwum Stronnictwa Narodowego w Poznaniu – Teczka „Wykazy członków Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i okolicy 1937–1939”.

² Zob. notki biograficzne w rozdziale III.

Sammtliche Partei Papiere der Organisation Nationale Partei/Stromnictwo Narodowe / sollen es beim Ausbruch des Krieges teilweise verbrant werden und teilweise in Kaczkowe Kreis Lissa auf dem Gut des früheren Wojewoden von Posen Dr.Celichowski Witeld versteckt werden. Die Sekretäherin Gabryela Zimmiewaz wehnhaft in Posen Breslauer Strasse Nr. 5/6 soll es mitgehelfen haben die akten zu verstecken.

Der versitzender Dr. Meissner Czeslaus Posen Weseła Strasse Nr. 3, der vitzeversitzender Dr.Wróbel Tadeus Posen Skt.Martin Straasse Nr. 25, und der Dr. Kutzner sind ~~nannndam~~ seit dem Ausbruchs des Krieges in Posen nicht gesehen werden.

Wszelkie dokumenty organizacyjne partii narodowej [Stronnictwa Narodowego] miały w chwili wybuchu wojny częściowo ulec spaleni, a częściowo zostać ukryte w Kaczkowie, powiat Leszno, w dobrach byłego wojewody poznańskiego dr. Celichowskiego Witolda¹. W ukrywaniu akt miała pomagać sekretarka Gabriela Zimniewicz, zamieszkała w Poznaniu, ul. Wrocławska nr 5/6.

Prezes [ZO SN] dr Meissner Czesław², zamieszkały w Poznaniu, ul. Wesoła nr 3, wiceprezes dr Wróbel Tadeusz³, zamieszkały w Poznaniu, ul. Św. Marcin nr 25 oraz dr Kutzner od chwili wybuchu wojny nie byli widziani w Poznaniu.

Źródło: APP, Sicherheitsdienst des Reichsführers Schutzstaffeln – Posen, 77, k. 409, mps.

¹ Witold Celichowski (1874–1944), absolwent Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu, studia prawnicze na uniwersytetach w Berlinie, Monachium, Wrocławiu i Getyndze, doktor praw (1897). Komisarz Rady Ludowej m. Poznania (listopad 1918 r.), od 16 X 1919 r. pierwszy wojewoda poznański. Od listopada 1922 r. pełnił funkcję komisarza rządu w poznańskim sejmiku wojewódzkim. Zwolniony z urzędu wojewody na własną prośbę, w styczniu 1923 r. przeszedł w stan spoczynku. Notariusz w Poznaniu, wiceprzewodniczący (1923–1926), przewodniczący (1926–1928) Izby Adwokackiej w Poznaniu. W latach 1926–1928 prezes Rady Głównej Towarzystwa Czytelni Ludowych (1926–1928). Opuścił Poznań po zajęciu Wielkopolski przez Niemców we wrześniu 1939 r. Działal w Radzie Głównej Opiekuńczej w Warszawie. Zmarł w czasie powstania warszawskiego.

² Czesław Gorgoniusz Meissner (1879–1950), członek Ligi Narodowej. W II Rzeczypospolitej poseł i senator z ramienia ZLN i SN. W latach 1920–1925 wiceprezes ZO ZLN w Poznaniu, od 1928 r. prezes ZW SN. W latach 1928–1931 członek RN SN oraz KG SN. Uczestnik kampanii wrześniowej 1939 r. Potem na uchodźstwie, członek KP SN na emigracji, członek RN SN (1943–1945). Po wojnie wrócił do kraju.

³ Tadeusz Wróbel (1894–1947), studia medyczne w Berlinie. Od 1923 r. mieszkał w Wolsztynie. Od 1926 r. w Organizacji Obrony Państwa, od 1926 r. Oboźny OWP w Wolsztynie, działacz „Sokoła” i Towarzystwa Czytelni Ludowych. Od 1930 r. poseł na sejm z ramienia SN. W 1934 r. wiceprezes ZW Wydziału Młodych. Członek ZO SN w Poznaniu, prezes Koła Poznań-Śródmieście (1935), prezes grodzkiego SN (1937). Od 1935 r. członek KG SN w Warszawie. Od września 1939 r. na emigracji w Rumunii.

hat wie sie , nämlich die Konflikte
hervorsurufen. .

5. Die S M in gesamten ehemaligen polnischen Staats-
etwa 70 bis 80 000 Mitglieder stark. Davon entfallen auf
die Stadt Posen etwa 3000 Personen , wovon 600 Mitglieder
auf die Reichsbahn entfallen, diese jedoch im Reichsbahn =
direktionsbezirk, hauptsächlich jedoch in Werkstätten.
Die letzt genannten Mitglieder wohnen durchweg nicht in
der Stadt, sondern ausserhalb Posens.

Die Abteilung bei der Reichsbahn von etwa 600 Personen sei
bereits organisiert und zu Sabotageakten angewiesen worden
so sei der Grossbrand bei der Reichsbahn (Bahnhof Posen) auf
einen solchen Sabotageakt zurückzuführen.

6. Die in meinem Bericht vom 17.7.40 erwähnten Waffen sind,
wie jetzt neuerdings gemeldet wurde, bei Konin und Turek
gefunden, ausgegraben und einzelnen Mitgliedern zur Pflege
und Aufbewahrung übergeben worden. Unter den Waffen mit
Munition sollen sich noch eine Anzahl Minen mit Zeitsünder
aus Heeresbeständen befinden.

Die jetzigen Aufbewahrungsorte der Waffen usw. werden vom
VW aufgefunden gemacht.

7. In der Anlage überreiche ich , wie zugesagt , den Plan
der Organisation über den Bereich des Rathhauses , sowie
Stadtplan bis in die einzelnen Stadtbezirke und die S

[...] ma tak jak ona mianowicie wywołać [a] konflikty.

5. SN na całym byłym [obszarze] państwa polskiego liczy około 70 do 80 tys. członków. Z tego na miasto Poznań przypada około 3 tys. osób, spośród których 600 członków przypada na Kolej Rzeszy. Część z nich [działa] na terenie Obwodu Dyrekcja Kolei Rzeszy, jednak większość w Warsztatach Kolejowych. Ostatni wymienieni członkowie nie mieszkają w mieście, lecz bez wyjątku poza Poznaniem.

Oddział [Obwód] w Dyrekcji Kolei Rzeszy liczący około 600 osób jest już zorganizowany i przeznaczony do wykonywania aktów sabotażu. Wielki pożar na Kolei Rzeszy (Dworzec w Poznaniu) należy zatem wiązać właśnie z takim aktem sabotażu.

6. Wymieniona w moim raporcie z dnia 17 lipca 1940 r. broń, jak obecnie ponownie się donosi, została znaleziona w okolicach Konina i Turku, wykopana i przekazana pod opiekę i na przechowanie poszczególnym członkom organizacji. Oprócz broni z amunicją ma się jeszcze znajdować pewna liczba min z zapalnikami czasowymi, pochodzącymi z magazynów wojskowych.

Obecne miejsca przechowywania broni itd. będą wysledzone przez agenta.

7. W załączeniu przekazuję, jak obiecałem, plan organizacji [NOB] na obszarze Kraju Warty, jak również w mieście Poznaniu [plan miasta] aż po poszczególne obwody miejskie oraz [a]

Źródło: Fotokopia dokumentu z teczki agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego, brak sygn., b.p., mps (nadpalona przy próbie zniszczenia jej pod koniec okupacji) (w zbiorach Rafała Sierchuły).

^a Fragment nieczytelny.

W o ł m i w i e s z ist am Sonntag,

11. nach Kalisch und angeblich nach nach

herausgefahren. Seine Rückkehr ist unbestimmt,

lich kommt er am Freitag den 22. oder Sonnabend den

nach Posen zurück.

Die Fahrt nach Warschau sollte diese Woche noch statt-

finden. Als Begleitmann soll (-) u. der Kassierer

K e t e r a s (Deckname Skarbak) mitfahren. Die Passier-

scheine will Wolmiewiez in Kalisch ausstellen lassen, da dort ein Mann auf dem Amte tätig ist, der diese ausstellt.

V. erklärte mir, dass er mich sofort telefonisch anrufen wird, wenn W. zurückkommt.

Der Leiter der SN in K_osten ist ein ehemaliger Amtsrichter

O b e s n y, der hier an der Strassenbahn Schaffner ist

und auch in Posen wohnt.

Die in dem Dorf Deutsch-Preussen (früher Pascheka Polska)

in dem Anwesen des ehemaligen Landwirts Strykowski ver-

steckten Waffen will die SN auf irgendeine Art herausholen.

Die Landwirtschaft wird heute von einem Balten geführt, der

Pole soll evakuiert sein. Die Waffen sollen auf dem Boden

unter dem Fußboden versteckt sein.

Der nächste Treff findet am Sonnabend gegen 16 Uhr in mein

Wohnung statt.

Kennig
Krim.O.Aust.

W niedzielę, [a] 11 Wolniewicz wyjeżdżał do Kalisza i przypuszczalnie także [b] objeżdżał. Termin jego powrotu nie został określony [b] prawdopodobnie wróci do Poznania w piątek, 22 lub w sobotę [b].

Podróż do Warszawy powinna się odbyć w tym tygodniu. Towarzyszyć ma mu (-) oraz kasjer Koterak (pseudonim Skarbek). Przepustki na podróż zamierza Wolniewicz uzyskać w Kaliszu, gdyż w tamtejszym urzędzie pracuje człowiek [członek organizacji], który takie [dokumenty] wystawia. Agent oświadczył, że gdy Wolniewicz powróci [do Poznania], natychmiast powiadomi mnie o tym telefonicznie.

Przywódcą SN w Kościanie jest były sędzia sądu rejonowego Obecny¹, który teraz pracuje jako konduktor w tramwajach i mieszka w Poznaniu.

Broń ukrytą we wsi Deutsch-Preussen (dawniej Pasięka Polska) w obecności byłego rolnika Strykowskiemu SN chce w jakiś sposób wydobyć. Gospodarstwo rolne jest obecnie prowadzone przez Baltendeutsche², a Polak miał być ewakuowany³. Broń ma być ukryta na ziemi pod podłogą.

Następne spotkanie odbędzie się w sobotę około godziny 16.00 w moim mieszkaniu.

[c]

Krim. O. Asst. [asystent kryminalny]

Źródło: Fotokopia dokumentu z teczki agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego, brak sygn., b.p., mps (nadpalona przy próbie zniszczenia jej pod koniec okupacji) (w zbiorach Rafała Sierchuły).

^a Fragment nieczytelny.

^b Brak tekstu.

^c Nieczytelny podpis.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

² Terminem tym określano osiedlonego w czasie okupacji niemieckiej na terenie Wielkopolski Niemca, pochodzącego z któregoś z krajów bałtyckich, któremu oddano należące uprzednio do Polaka gospodarstwo.

³ Tym terminem określano w dokumentach władz okupacyjnych deportację poza teren Kraju Warty bądź przesiedlenie.

Jasiński Posen / Graben
 Bogusiewicz / rosen Festungstr
 Kabat / rosen Dr. Wilms -
 Grzegorzewicz *Gierozia*
 Weselik / martinstrasse *Markt*
 Góral / Luisenhain
 Robinski / marstallstrasse *Markt*
 Svert / Schuhmacherstrasse *Offen?*
 Biały Leon / Mühlenstrasse *V. 2*
 Arlik / Fritz Reuter strasse *V. 1*
 Romykaj / Heinrichplatz

 Sorbinski Karlshausen kolejowa 12 *K. 12*
 Stefaniak / Piątkowo
 Grabarczyk / Suchylas

Jasiński¹, Poznań, Grabenstrasse [Grobla] [a]
Bogusiewicz², Poznań, Festungsstrasse [Jeżycka]
Kabat [Franciszek]³, Poznań, Dr. Wilms-Strasse [Jana Matejki] [a]
Grzegorzewicz [Stanisław]⁴ [b]
Weselik [Witold]⁵, Martinstrasse [Św. Marcin] [c]
Góral [prawdopodobnie Stanisław]⁶, Luisenhain [Starołęka]
Robiński⁷, Marstallstrasse [Masztalarska] [c]
Evert, Schuhmacherstrasse [Szewska] [d] [Edmund]⁸
Biały Leon⁹, Mühlenstrasse [Młyńska] [c]
Firlik [Franciszek]¹⁰, Fritz Reuter Strasse [Jana Kochanowskiego] [c]
Pomykaj¹¹, Heinrichplatz [Rynek Śródecki]
Sorbiński, Karlshausen [Czempiń], Kolejowa 12 [c]
Stefaniak, Piątkowo
Grabarczyk, Suchy Las [c]

Źródło: Fotokopia dokumentu z teczki agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego, brak sygn., b.p., mps (nadpalona przy próbie zniszczenia jej pod koniec okupacji) (w zbiorach Rafała Sierchuły).

^a Brak ciągu dalszego tekstu.

^b Odręcznie dopisano Górczyn.

^c Nieczytelny odręczny dopisek.

^d Odręczny dopisek, prawdopodobnie Effert.

¹ Prawdopodobnie Czesław. Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

² Prawdopodobnie Boguszewicz Tadeusz. Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

³ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁴ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁵ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁶ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁷ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁸ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

¹⁰ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

¹¹ Prawdopodobnie Witold.

Kreis Neutemischel.Deutschen.

✓ Olejniczak, Tadeusz geb. 16.XII.1896 maler
wohn. Strässerstr.8 (Miedowa)

✓ Olejniczak, Mieczyslaus geb.6III. 1921
wohn. Strässerstr. 8

✓ Schwartz, Jan geb. 4.v. 1890 Kaufman
wohn. Wilhelmstr.33

✓ Rsepa, Ignacy geb. 10.XO. 1913 schuhmacher
wohn. Neustäterstr.11

Gräts.

✓ Rybarczyk, Stefan geb. 15.VIII.1896 cukiernik
wohn. Alt Markt 14

✓ Andrzejewski, Witold Marian-Witold geb. 1.10. 1910
wohn. Bahnhofstr.13

✓ Beguslawski, Maksymiljan geb. 28.IX.1901 kaufman
wohn. Fleischerstr.17 I et.

Newak Josef oder Jan Frithofstr 3 ???

Opalenica.Opalenitsa.

✓ Smieszalski, Bronislaus geb. 22.7. 1901
wohn.Lenkerhauand jetzt Zuckerfabrik.

Buk.

2. ✓ Lysiak, Anton geb. 4.II. 1903 Gevern.

✓ Ssajek, Stanislaus geb. 28.10. 1916
wohn. Schuhmacherstr. 3

Powiat Nowy Tomyśl

Zbąszyń

Olejniczak Tadeusz¹, ur. 16 III 1896 r., malarz, zamieszkały Strässerstr[asse] 8
([ul.] Miodowa)

Olejniczak Mieczysław, ur. 6 III 1921 r., zamieszkały Strässerstrasse] 8 [ul. Miodowa]

Schwartz Jan, ur. 4 V 1890 r., kupiec, zamieszkały Wilhelmstr[asse] 33

Rzepa Ignacy², ur. 10 X 1913 r., szewc, zamieszkały Neustäterstr[asse] 11

Grodzisk Wielkopolski

Rybarczyk Stefan³, ur. 15 VIII 1896 r., cukiernik, zamieszkały Alt Markt [Stary Rynek] 14

Andrzejewski Marian Witold⁴, ur. 1 X 1910 r., zamieszkały Bahnhofstr[asse]
[ul. Dworcowa] 13

Bogusławski Maksymilian⁵, ur. 28 II 1901 r., kupiec, zamieszkały Fleischerstr[asse] 17, I piętro

Nowak⁶ Józef (bądź Jan) Frithofstr[asse] 3 ???

Opalenica

Smieszalski^a Bronisław⁷, ur. 22 VII 1901 r., zamieszkały Lenkerhauland (obecnie fabryka cukru)

Buk

Łysiak Antoni, ur. 4 II 1903 r., [Generalne] Gubernatorstwo

Szajek Stanisław, ur. 28 X 1916 r., zamieszkały Schuhmacherstr[asse] [ul. Szewska]

Źródło: Fotokopia dokumentu z teczki agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego, brak sygn., b.p., mps (nadpalona przy próbie zniszczenia jej pod koniec okupacji) (w zbiorach Rafała Sierchuły).

^a Właśc. Śmierczalski.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

² Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

³ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁴ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁵ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁶ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁷ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

1942 kwiecień, Poznań – Pismo Urzędu Kierowniczego Gestapo w Poznaniu (referat II C) do Prezydenta Policji w sprawie wystawienia przepustki na okres od 15 IV do 31 VIII 1942 r. dla Volksdeutscha Alexa Schwarza [Zenona Ciemniejewskiego], wykonującego specjalne zadania

II/c

Geheim

An den

Herrn Polizei-Präsidenten - o.V.i.A. -

in P o s e n

-.-.-.-.-

Betrifft: Ausstellung eines Passierscheines für den Bürohilfen Alex S c h w a r z zur Einreise nach dem Gouvernement.

Vorgang: O h n e.

Aus staatspolizeilichen Gründen bitte ich, für den Bürohilfen

Alex S c h w a r z.

geb. 22.12.1913 in Posen, Volksdeutschenausweis Nr.300 164, Posen, Ritterstr.21a wohnhaft, einen Passierschein zur wiederholten Einreise nach dem Gouvernement ausstellen zu wollen.

Da S c h w a r z nur mit Sonderaufträgen betraut wird und seine Fahrten mit ausdrücklichem Einvernehmen des Reichssicherheitshauptamtes durchführt, bitte ich um Ausstellung eines Passierscheines für die Zeit vom 15.4. bis einschl. 31.8.1942.

Do Pana Prezydenta Policji – lub zastępującego na urzędzie – w Poznaniu

Dotyczy: wystawienie przepustki dla pomocnika biurowego Alexa Schwarza na wjazd do [Generalnego] Gubernatorstwa.

Przebieg zdarzenia: brak

Z państwowo-policyjnych powodów proszę dla pomocnika biurowego

Alexa Schwarza

ur. 22 grudnia 1913 r. w Poznaniu, dowód tożsamości Niemca etnicznego nr 300 164, zamieszkałego w Poznaniu, Ritterst[asse] [ul. Ratajczaka] 21a, o wystawienie przepustki na wielokrotny wjazd do [Generalnego] Gubernatorstwa.

Ponieważ Schwarzowi powierza się tylko zadania specjalne, a swoje podróże odbywa on w wyraźnym porozumieniu z Głównym Urzędem Bezpieczeństwa Rzeszy, proszę o wystawienie przepustki na okres od 15 IV do 31 VIII 1942 [r.] włącznie.

[^a]

Źródło: Fotokopia dokumentu z teczki agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego, brak sygn., b.p., mps (w zbiorach Rafała Sierchuły).

^a Nieczytelny podpis.

1940 lipiec 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga¹ do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

Nach dem Eintritt Italiens in den Krieg befaßt sich die polnische Bevölkerung mit der Stellung des Papstes in den politischen Ereignissen. In Unkenntnis der tatsächlichen Lage meint ein Teil der polnischen Bevölkerung, daß der Papst und in allgemeinen der Klerus Italien nicht vom Kriege abgehalten habe. Der Papst hätte also sowohl Polen als auch überhaupt die katholische Kirche verraten und sei ein Gehilfe Hitlers geworden. Woher diese Meinung stammt, ist zunächst unbekannt, ebenso steht nicht fest, ob sie zentral gesteuert wird. Vielleicht stammt sie aus der Richtung der illegalen Organisation Strzelek, die ihren Mitgliedern befohlen hat, dem Gottesdienst fernzubleiben. Aber auch unter den Mitgliedern anderer illegaler Organisationen macht sich eine gegensätzliche Einstellung zum Klerus bemerkbar. Die Führung dieser Organisationen steht

¹ Ernst Damzog (1882–1945), żołnierz I wojny światowej, policjant, członek SS i NSDAP. Podczas działań wojennych w 1939 r. dowódca Einsatzgruppe V. W czasie okupacji inspektor Sicherheitspolizei i SD w Kraju Warty.

steht jedoch nach wie vor zur katholischen Geistlichkeit. Die illegale Stronnictwo Narodowa hat, um der gegensätzlichen Einstellung zum Klerus ein Ende zu bereiten, zu dieser Frage Stellung genommen und etwa folgendes verbreiten lassen:

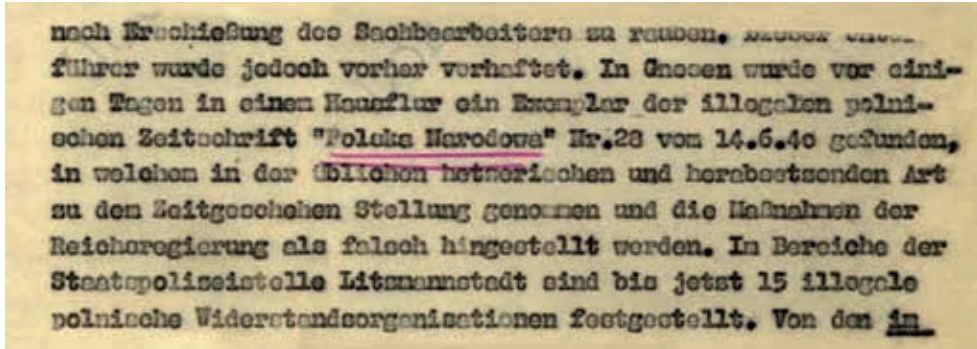
"Es sei falsch, den Papst, den ganzen Klerus oder einzelne hervorragende Männer desselben dafür verantwortlich zu machen, daß Polen verraten, Frankreich geschlagen worden und Italien in den Krieg eingetreten sei. Durch solche Beschuldigungen würde auf jeden Fall auch die katholische Kirche selbst angegriffen. Auch der Kampf des Kommunismus und des Hitlerismus gegen die Kirche habe mit Angriffen auf die Geistlichkeit begonnen. Die katholische Kirche sei eines der Fundamente, auf das sich Polen seit Jahrhunderten gestützt habe. Gerade jetzt, da Polen auf zwei Seiten von Gegnern bedroht sei, die sich ideologisch nahe ständen, dürfe Polen auf dieses Fundament nicht verzichten. Wenn die Geistlichkeit tatsächlich dem Hitlerismus ~~unterstützung~~ Handlangerdienste geleistet hätte, wäre der Hitlerismus bestimmt nicht so schlimm mit der Geistlichkeit verfahren. Wenn Kardinal Hlond im Land geblieben wäre, würde es ihm so ergangen sein wie vielen polnischen katholischen Geistlichen, und er könnte jetzt an der Seite des Heiligen Vaters in Rom für die Belange der Polen wirken. Die von ihm veranlaßten Rundfunksendungen hätten die ganze Welt erschüttert und seien erst durch den ungeheuren Druck des Deutschen Reiches eingestellt worden, welches schwerste Repressalien gegen die im Reichsgebiet lebenden Katholiken angedroht habe. Der Rundfunk schweige zwar, ob aber auch der Papst schweige, sei keineswegs sicher. Tatsache sei, daß der Papst alles versucht habe, um den Eintritt Mussolinis in den Krieg zu verhindern."

Po przystąpieniu Włoch do wojny ludność polska zajmuje się kwestią stanowiska papieża wobec wydarzeń politycznych. Nie znając rzeczywistej sytuacji, część polskiej ludności sądzi, że papież i ogólnie kler nie powstrzymał Włoch przed przystąpieniem do wojny. Papież miał więc [z jej zdaniem] zdradzić zarówno Polskę, jak i ogólnie Kościół katolicki i stał się pomocnikiem Hitlera. W tej chwili nie wiadomo, skąd bierze się takie przekonanie. Tak samo nie jest do końca jasne, czy jest ono sterowane centralnie. Być może wynika ono ze stanowiska nielegalnej organizacji Strzelek^a, która rozkazała swoim członkom, by nie brali udziału w mszach świętych. Ale także wśród członków innych nielegalnych organizacji widoczne jest niechętnie klerowi nastawienie. Przywództwo tych organizacji stoi jednak nadal po stronie duchowieństwa katolickiego. Nielegalne Stronnictwo Narodowe, aby ukrócić niechęć wobec kleru, zajęło stanowisko w tej sprawie, rozpowszechniając następujący tekst:

„Niesłuszne jest obarczanie papieża, całego kleru czy poszczególnych wybitnych osób odpowiedzialnością za to, że Polska została zdradzona, Francja pobita, a Włochy przystąpiły do wojny. Przez takie oskarżenia zaatakowany zostałby w każdym razie sam Kościół katolicki. Także walka komunizmu i hitleryzmu z Kościołem rozpoczęła się atakami wymierzonymi w duchowieństwo. Kościół katolicki jest jednym z fundamentów, na których przez wieki opierała się Polska. Właśnie teraz, gdy Polska jest zagrożona z dwóch stron przez wrogów, którzy są sobie ideologicznie bliscy, nie może się ona wyrzec tego fundamentu. Gdyby duchowieństwo rzeczywiście oddawało przysługi hitleryzmowi, nie postępowałby on z duchowieństwem tak źle. Gdyby kardynał Hlond pozostał w kraju, stałoby się z nim to samo co z wieloma polskimi duchownymi katolickimi i [nie] mógłby on teraz przy boku Ojca Świętego w Rzymie dbać o interesy Polaków. Zorganizowane przez niego audycje radiowe poruszyły cały świat i zostały zaniechane dopiero w wyniku niewiarygodnego nacisku Rzeszy Niemieckiej, która zagroziła najcięższymi represjami wobec zamieszkałych na terenie Rzeszy katolików. Radio co prawda milczy, ale czy papież też milczy, to w żadnym wypadku nie jest pewne. Faktem jest, że papież próbował wszystkiego, by zapobiec przystąpieniu Mussoliniego do wojny”.

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 10–11, mps.

1940 lipiec 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

nach Erschießung des Sachbearbeiters zu rauben. ~~zwecks~~ ~~erwe-~~
 führer wurde jedoch vorher verhaftet. In Gnesen wurde vor eini-
 gen Tagen in einem Hausflur ein Exemplar der illegalen polni-
 schen Zeitschrift "Polska Narodowa" Nr.28 vom 14.6.40 gefunden,
 in welchem in der üblichen hetzerischen und herabsetzenden Art
 zu dem Zeitgeschehen Stellung genommen und die Maßnahmen der
 Reichsregierung als falsch hingestellt werden. In Bereiche der
 Staatspolizeistelle Litzmannstadt sind bis jetzt 15 illegale
 polnische Widerstandsorganisationen festgestellt. Von den in

W Gnieźnie znaleziono przed kilkoma dniami w przedpokoju pewnego domu egzemplarz nielegalnej polskiej gazety „Polska Narodowa”, nr 28 z dnia 14 VI [19]40 r., w której w sposób jak zwykle podżegający i pogardliwy komentowano aktualne wydarzenia i fałszywie przedstawiono działania rządu Rzeszy.

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 12, mps.

1940 lipiec 28, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

B. Tätigkeit illegaler Organisationen.

Während im Bereiche der Staatspolizeistelle H o h e n s a l z a in der Berichtszeit außer einigen Anhaltspunkten entsprechende Feststellungen nicht getroffen werden konnten,

konnten, wird von der Stapoleitstelle P o s e n berichtet, daß die illegale "Stronnictwo Narodowa" in letzter Zeit dazu übergegangen ist, auch die Landbevölkerung, vornehmlich aber die polnischen Bauern, zu veranlassen, der illegalen Stronnictwo Narodowa beizutreten. Zu diesem Zweck hat sie in den letzten Tagen eine Sonderschrift herausgegeben, die sich an die polnischen Bauern wendet.

B. Działalność nielegalnych organizacji

Podczas gdy na obszarze podlegającym Urzędowi Policji Państwowej w Inowrocławiu, poza uzyskaniem pewnych wskazówek, nie zdołano w okresie sprawozdawczym poczynić istotnych ustaleń, z Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu raportowano, że nielegalne Stronnictwo Narodowe w ostatnim czasie przystąpiło do nakłaniania ludności wiejskiej, przede wszystkim polskich chłopów, do wstępowania do nielegalnego Stronnictwa Narodowego. W tym celu wydało ono w ostatnich dniach specjalną ulotkę, skierowaną do polskich chłopów.

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 35–36, mps.

1940 lipiec 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

Die "Stronnictwo Narodowa" ist in Posen nach wie vor eifrig tätig. Bisher sind in 14 Städten des Warthegaues Gruppen festgestellt worden. Ein Einschreiten ist z.Zt. noch nicht zweckmäßig, da alle vertraulichen Meldungen noch überprüft werden müssen, um Fehlschläge bei der Durchführung der Aktion nach Möglichkeit auszuschalten. Planmäßige Überwachung ist gewährleistet.

Vertraulichen Mitteilungen zufolge, die der Staatspolizeileitstelle P o s e n zugehen, wird in dieser Woche die Hetzschrift "Polska Narodowa" nicht hergestellt, da es an Druckerfarbe und Papier mangelt. Es werden lediglich kleine Mitteilungen zur Information der Funktionäre herausgegeben.

Stronnictwo Narodowe jest w Poznaniu w dalszym ciągu bardzo aktywne. Dotąd stwierdzono istnienie grup należących do tej organizacji w czternastu miastach Kraju Warty. Wkraczanie [przez Policję Państwową] jest na razie jeszcze niecelowe, ponieważ najpierw wszystkie tajne meldunki muszą zostać sprawdzone, tak aby wykluczyć, na ile to możliwe, niepowodzenie podczas przeprowadzania akcji. Nadzór [nad SN] jest zapewniony zgodnie z planem.

Zgodnie z poufnymi informacjami, jakie dotarły do Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, w tym tygodniu podżegająca gazetka „Polska Narodowa” nie zostanie wydrukowana, ponieważ brakuje farby drukarskiej i papieru. Wydane zostaną jedynie krótkie komunikaty przeznaczone dla informowania działaczy [SN].

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 50, mps.

1940 sierpień 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

Die Tätigkeit der illegalen Organisationen ist unverändert geblieben. Die "Stronnictwo Narodowa" entfaltet eine rege Werbetätigkeit. Bekannt ist, daß sie über den ganzen Warthegau verbreitet ist und auch im Generalgouvernement starken Anhang hat. Von den leitenden Faktionären ist behauptet worden, daß die Organisation im früheren polnischen Gebiet 80 000 Mann stark sei. Diese Angaben sind zweifellos übertrieben, jedoch kann ohne weiteres angenommen werden, daß einige tausend Mitglieder vorhanden sind. Die Verbindungen der Staatspolizeistelle Posen zu diesem Verband sind gut. Es kann kaum etwas unternommen werden, was nicht vorher der Staatspolizei bekannt wird. Es ist geplant, sobald die Ermittlungen abgeschlossen sind, und wenn sich nicht technische Schwierigkeiten ergeben, die Gesamtorganisation im Verein mit den Staatspolizeistellen Litzmannstadt und Hohensalza schlagartig aufzurollen.

Działalność nielegalnych organizacji pozostaje niezmieniona. Stronnictwo Narodowe rozwija ożywioną akcję werbunkową. Wiadomo, że organizacja ta jest rozposzechniona na całym obszarze Kraju Warty, ma także silne oparcie w Generalnym Gubernatorstwie. Dowodzący nią działacze twierdzą, że na byłym obszarze państwa polskiego liczy ona 80 tys. członków. Dane te są bez wątpienia przesadzone, jednak można z pewnością przyjąć, że jest to kilka tysięcy członków. Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu posiada dobre dotarcie do tej organizacji. Nie może właściwie zostać przedsięwzięte nic, o czym wcześniej nie wiedziałyby policja państwowa. Skoro tylko dochodzenia zostaną zakończone i o ile nie powstaną jakieś trudności techniczne, planuje się wspólnie z Urzędami Policji Państwowej w Łodzi i Inowrocławiu nagle likwidację całej tej organizacji.

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 26, mps.

B. Tätigkeit illegaler Organisationen.

Die Tätigkeit der illegalen Verbände hat nicht nachgelassen. Die unter ständiger Beobachtung stehende "Stronnictwo Narodowa" ist in P o s e n nach wie vor eifrig mit dem Auf- und Ausbau der Organisation beschäftigt. Ihr Bestreben geht dahin, die noch vorhandenen Gruppen und Grüppchen bereits zerschlagener Organisationen und andere Splittergruppen der eigenen Organisation einzuverleiben.

In der Nacht vom 6. zum 7.9.40 wurde wieder die illegale Hetzschrift "Polska Narodowa" in einer Auflage von etwa 3 000 Exemplaren hergestellt. Für die Druckerei und für das Radioempfangsgerät ist in der vergangenen Woche ein besonderer schalldichter Unterstand mit getarntem Zugang gebaut worden. Die Einrichtung ist so angelegt, daß sie ein Uneingeweihter bei Durchsuchungen pp. kaum finden wird. Aushebung der Redaktion ist in Vorbereitung.

Die

Die SN. hat bisher während ihrer illegalen Tätigkeit keinen besonderen Wert auf die Entrichtung von Mitgliedsbeiträgen gelegt. Neuerdings ist sie aber dazu übergegangen, eine straffe Kassierung durchzuführen, da die Geldeendungen von der sogenannten polnischen Regierung ausgeblieben sind. Die erste Sammlung hat am 1.9.40 bei den Mitgliedern und deren Angehörigen stattgefunden.

B. Działalność nielegalnych organizacji

Działalność nielegalnych organizacji nie osłabła. Znajdujące się pod ciągłą obserwacją Stronnictwo Narodowe w Poznaniu nadal żywo zajmuje się tworzeniem i rozbudową struktur organizacyjnych. Jego wysiłki zmierzają do przyłączenia istniejących jeszcze grup i grupiek rozbitych już organizacji oraz innych frakcji własnej organizacji.

W nocy z 6 na 7 IX [19]40 [r.] wydano ponownie nielegalne pismo podburzające „Polska Narodowa” w nakładzie około 3 tys. egzemplarzy. Dla potrzeb drukarni i prowadzenia nasłuchu radiowego przygotowano w ubiegłym tygodniu specjalny dźwiękoszczelny schron z ukrytym dojściem. Całość jest tak urządzona, że osoba niewtajemniczona podczas przeszukania raczej nic nie znajdzie. W przygotowaniu jest rekrutacja członków do redakcji.

Podczas dotychczasowej nielegalnej działalności SN nie przykładano szczególnego znaczenia do pobierania składek członkowskich. Ostatnio jednak zostało zmuszone do wprowadzenia ścisłych płatności, gdyż przesyłanie pieniędzy przez tzw. rząd polski nie powiodło się. Pierwsza zbiórka pieniędzy wśród członków organizacji i ich krewnych odbyła się 1 IX [19]40 [r].

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 59–60, mps.

1940 wrzesień 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

In den letzten Tagen ist bei den Zusammenkünften der Funktionäre der illegalen "Stronnicwo Narodowe" in Posen eine Unterredung, die angeblich zwischen dem spanischen Gesandten in Warschau (!) und den Leitern der illegalen S.N. stattgefunden haben soll, erörtert worden.

W ostatnich dniach podczas spotkania działaczy nielegalnego Stronnicwa Narodowego w Poznaniu omawiano rozmowy, do jakich miało rzekomo dojść pomiędzy hiszpańskim przedstawicielem dyplomatycznym w Warszawie (!) a kierownictwem nielegalnego SN.

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 69, mps.

1940 wrzesień 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

B. Tätigkeit illegaler Organisationen.

Die Tätigkeit der illegalen Organisationen hält an. Vor einigen Tagen haben die Gruppenführer der S.N. den Auftrag erhalten, Listen von Einwohnern ihres Bezirke anzufertigen und zwar unterteilt nach Polen, Deutschen und Angehörigen anderer Nationen.

Von

Von der Warschauer Leitung der S.N. ist ein Befehl an die Leitung in Posen herausgegeben worden, wonach diese mit allen in Deutschland arbeitenden Polen Verbindung aufzunehmen hat, Es soll überall, wo Polen in Deutschland tätig oder Minderheiten vorhanden sind, mindestens ein Pole als Vertrauensmann geworben werden, der dann in seinem Bezirk über alle militärischen Veränderungen, Bauten von Fabriken und anderen wichtigen Anlagen, Stimmung in der Bevölkerung und über die Einstellung der deutschen Bevölkerung zur Reichsregierung berichten soll. Die Berichte gehen über die Leitung in Posen nach Warschau und werden von dort der sogenannten polnischen Regierung in England übermittelt.

Wie bereits im letzten Lagebericht erwähnt worden ist, erfolgt die Finanzierung der illegalen Organisationen nicht mehr durch die polnische "Regierung". Die S.N. ist daher dazu übergegangen, Schuldscheine herauszugeben und zwar über 5.--, 10.--, 25.--, 50.-- und 100.-- RM lautend. Die Beträge über 25.-- RM gelten als Anleihe und sollen nach Beendigung des Krieges zurückgezahlt werden, Die über 5.-- und 10.-- RM lautenden Gutscheine werden als einmalige Spenden bewertet und sollen bei guten Polen umgesetzt werden. (Die Fotokopie eines Gutscheines über 50.-- RM ist beigelegt).

Zur Sicherung der illegalen Arbeit hat die Organisation angeordnet, die Namen aller derjenigen Mitglieder festzustellen und zu veröffentlichen, die häufig in öffentlichen Lokalen sitzen dem Alkohol zusprechen und infolge Trunkenheit die Organisation gefährden. Wenn sie trotz Veröffentlichung dem Alkohol nicht entsagen können, sollen sie aus der Organisation ausgeschlossen werden.

Die Hetzschrift "Polska Narodowa" ist in der Nacht vom 24. zum 25. in der Zeit von 22 - 4.30 Uhr in einer Auflage von 2.800 Exemplaren gedruckt worden. Die Verbreitung erfolgte am 25., 26. und 27.9.1940.

B. Działalność nielegalnych organizacji

Działalność nielegalnych organizacji trwa. Przed kilkoma dniami dowódcy grup SN otrzymali polecenie sporządzenia list mieszkańców swoich okręgów z podziałem na Polaków, Niemców i członków innych narodowości.

Warszawskie kierownictwo SN wydało rozkaz dla kierownictwa w Poznaniu, zgodnie z którym ma ono nawiązać kontakty z wszystkimi pracującymi w Niemczech Polakami. Wszędzie na terenie Niemiec, gdzie pracują Polacy bądź istnieje polska mniejszość, ma zostać zwerbowany co najmniej jeden Polak jako mąż zaufania, którego zadaniem będzie przygotowywanie raportów na temat wszelkich zmian dotyczących spraw wojskowych, budowanych fabryk i innych ważnych obiektów, nastrojów wśród ludności oraz nastawienia ludności niemieckiej do rządu Rzeszy. Raporty te mają być przekazywane poprzez kierownictwo w Poznaniu do Warszawy, a stamtąd do tzw. rządu polskiego w Anglii.

Jak już wspomniano w poprzednim raporcie sytuacyjnym, „polski” rząd nie finansuje już nielegalnych organizacji. Dlatego też SN rozpoczęło wydawanie papierów dłużnych [obligacji] na 5, 10, 25, 50 i 100 RM. Kwoty powyżej 25 RM stanowią pożyczkę, która po zakończeniu wojny ma zostać zwrócona. Bony na 5 i 10 RM są traktowane jako jednorazowe datki i mają być rozprowadzane wśród dobrych Polaków. (Fotokopia bonu na 50 RM w załączeniu).

Dla zapewnienia bezpieczeństwa nielegalnej pracy organizacja zarządziła ustalenie i upublicznienie nazwisk wszystkich tych członków, którzy przesiadują często w lokalach, spożywają alkohol i wskutek pijaństwa zagrażają organizacji. Jeżeli, mimo podania ich nazwisk do publicznej wiadomości, nie będą potrafili powstrzymać się od alkoholu, mają zostać wykluczeni z organizacji.

Podburzające pismo „Polska Narodowa” zostało wydrukowane w nocy z 24/25 i 25/26 [IX] w godzinach od 22.00 do 4.30 w nakładzie 2800 egzemplarzy. Kolportaż odbył się 25, 26 i 27 IX 1940 [r].

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 70–71, mps.

1940 październik 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

B. Tätigkeit illegaler Organisationen.

Die illegale Stronictwo Narodowa in Posen ist weiterhin eifrig bemüht, die Organisation auszubauen. In der Nacht vom 24. zum 25.9. wurde die illegale Hetschrift "Polska Narodowa" in 2.550 Exemplaren und in der Nacht vom 3. zum 4.10.40 die gleiche Schrift in einer Auflage von 2.600 Exemplaren im Vervielfältigungsverfahren hergestellt und verbreitet.

Bekannt geworden ist weiter, daß von der illegalen SW. eine größere Anzahl von Flugblättern in französischer Sprache hergestellt worden ist, um sie den hier und in der Umgebung befindlichen französischen Kriegsgefangenen zuzuspielen. Die Flugschriften sollen in Zigarettschachteln oder aber in anderen Behältnissen an den Arbeitsstellen der Kriegsgefangenen niedergelegt werden-. Beabsichtigt ist auch, kleinen Kindern zusammengefaltete Flugblätter mit der Weisung in die Hand zu geben, dieselben den vorbeimarschierenden Kriegsgefangenen zu

zu übergeben.

B. Działalność nielegalnych organizacji

Nielegalne Stronnictwo Narodowe w Poznaniu w dalszym ciągu usilnie zabiega o rozbudowę organizacji. W nocy z 24 na 25 IX powielono i rozkolportowano nielegalne podburzające pismo „Polska Narodowa” w nakładzie 2550 egzemplarzy, a w nocy z 3 na 4 X [19]40 r. to samo pismo w nakładzie 2600 egzemplarzy.

Ponadto dowiedziano się, że nielegalne SN wydało większą liczbę ulotek w języku francuskim, aby podrzucić je znajdującym się [w Poznaniu] i okolicy francuskim jeńcom wojennym. Ulotki miały być ukryte w paczkach z papierosami lub innych pojemnikach podrzucanych w miejscach pracy jeńców. Zamierzano także wręczać małym dzieciom zwinięte razem ulotki ze wskazówką, by podawały je bezpośrednio do rąk maszerujących jeńców wojennych.

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 82–83, mps.

1940 październik 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do szefa SiPo i SD (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

B. Tätigkeit illegaler Organisationen.

Die Werbetätigkeit der illegalen Verbände hat neuerdings zugenommen. Zuverlässigen Meldungen zufolge, die bei der Staatspolizeileitstelle P o s e n eingegangen sind, sollen die Mitglieder der früheren Sokolverbände neu organisiert und aufgebaut werden. Einzelheiten über die Führer und die Art der Tätigkeit sind noch nicht bekannt. Fest steht jedoch, daß Besprechungen mit den Führern der SN. stattgefunden haben.

Die

Die Bestrebungen der illegalen SN. dürften dahin gehen, die Führer und Mitglieder der Sokolverbände von der Bildung einer eigenen Organisation abzuhalten und zum Eintritt in die SN. zu bewegen. Das Bestreben der SN. geht bekanntlich dahin, alle kleinen Gruppen aufzulösen und in der SN. zu einer großen Organisation zusammenzufassen.

In der Nacht vom 14. zum 15.10.40 wurde die illegale Hetzschrift "Polska Narodowa" in 2 650 Exemplaren und in der Nacht vom 22. zum 23.10.40 die gleiche Schrift in einer Auflage von 2 680 Exemplaren im Vervielfältigungsverfahren hergestellt und verbreitet, an deren Übersetzung z.Zt. noch gearbeitet wird.

Weiter ist bekannt geworden, daß von der illegalen SN. in der Folgezeit eine Monatszeitschrift herausgegeben werden soll, welche nur den Führern und Unterführern zugestellt wird. In dieser Monatszeitschrift sollen die aktuellen politischen Probleme besonders eingehend behandelt werden. Mit dieser Zeitschrift soll neben der politischen Schulung der Führer auch erzieherisch auf dieselben eingewirkt werden. Außer den politischen Abhandlungen werden darin auch von katholischen Geistlichen verfaßte Artikel erscheinen, in welchen auf die Auseinandersetzung zwischen dem Katholizismus und dem Nationalsozialismus eingegangen werden wird. Erstmals soll diese Zeitschrift im laufenden Monat herausgegeben werden und soll unabhängig von der "Polska Narodowa" einmal im Monat erscheinen.

B. Działalność nielegalnych organizacji

Działalność werbunkowa nielegalnych organizacji w ostatnim czasie nasiliła się. Zgodnie z wiarygodnymi meldunkami, które wpłynęły do Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, członkowie dawnego „Sokoła” organizują się na nowo i odbudowują swoje struktury. Szczegóły na temat przywódców oraz rodzaju działalności nie są jeszcze znane. Pewne jest jednak, że odbywały się rozmowy pomiędzy przywódcami „Sokoła” a kierownictwem SN.

Starania nielegalnego SN mogą być skierowane na powstrzymanie przywódców i członków „Sokoła” od tworzenia własnej organizacji i nakłonienie ich do przystąpienia do SN. Celem SN jest zapewne doprowadzenie do rozwiązania wszystkich małych grup i połączenia ich w [ramach] SN w jedną dużą organizację.

W nocy z 14 na 15 X [19]40 r. zostało powielone i rozkolportowane w 2650 egzemplarzach nielegalne pismo podlegające „Polska Narodowa”, a w nocy z 22 na 23 X [19]40 r. kolejny numer tego pisma w nakładzie 2680 egzemplarzy. Trwają obecnie prace nad ich przetłumaczeniem.

Ponadto dowiedziano się, że nielegalne SN w najbliższym czasie ma wydać miesięcznik, który zostanie dostarczony tylko dowódcom i poddowódcom. Mają w nim być szczególnie dokładnie omawiane zagadnienia polityczne. Czasopismo to, oprócz szkolenia politycznego dowódców, ma również wywierać na nich wpływ wychowawczy. Poza rozprawami o treściach politycznych mają pojawiać się pisane przez duchownych katolickich artykuły, w których poruszany będzie temat konfrontacji pomiędzy katolicyzmem a narodowym socjalizmem. Czasopismo to ma zostać wydane po raz pierwszy w bieżącym miesiącu i ma się pojawiać raz w miesiącu niezależnie od „Polski Narodowej”.

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 94–95, mps.

1940 listopad 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

Weiter wurde von der Staatspolizeileitstelle Posen aus zuverlässiger Quelle in Erfahrung gebracht, daß ein großer Teil der polnischen Postangestellten in der illegalen Stronnictwo Narodowa organisiert ist. Von einer führenden Persönlichkeit der SN. wurde diesbezüglich in einer Versammlung höherer Funktionäre erwähnt, daß diejenigen polnischen Postangestellten, welche Zutritt zu den Postsendungen haben, die an die Geheime Staatspolizei abgegeben werden, es verstehen, bestimmte Sendungen abzufangen und der Organisation zu übergeben.

Im Zuge des weiteren Ausbaues der Organisationen wurde von der Führung der SN. eine besondere Propaganda-Abteilung geschaffen. Dadurch soll erreicht werden, daß die Propaganda zentral geleitet und weitgehend verbessert wird. In dieser Abteilung sind neben politischen Funktionären auch katholische Geistliche tätig. Die Aufgabe derselben ist, für die geistige Schulung der Mitglieder zu sorgen und durch entsprechende Ausgestaltung der Zeitung "Polska Narodowa" die Zuversicht und den Glauben der polnischen Bevölkerung zu heben. Sitz und Leitung der Propagandaabteilung sind bekannt.

Aus Gründen der besseren Tarnung ist die Druckerei der "Polska Narodowa" von dem bisherigen Standort an einen anderen gelegt worden.

In der Nacht vom 31.10. zum 1.11.40 wurde die illegale Hetzschrift "Polska Narodowa" in einer Auflage von 2 680 Exemplaren im Vervielfältigungsverfahren hergestellt und verbreitet. Für die Woche vom 4.11. bis 9.11.40 wurde keine Zeitung gedruckt.

Von der Führung der SN. wurde in der letzten Zeit an sämtliche Mitglieder ein Befehl herausgegeben, alle er-

reichbaren Autoschlüssel für Pkw- und Lkw's der Organisation abzuliefern. Diese Maßnahme soll die Organisation im Falle eines Aufstandes in die Lage versetzen, alle parkenden Kraftfahrzeuge in Besitz nehmen und wegführen zu können.

Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu dowiedział się ponad to z wiarygodnego źródła, że duża część polskich urzędników pocztowych jest zorganizowana w nielegalnym Stronnictwie Narodowym. Jedną z wiodących postaci SN wspomniała podczas zebrania przywódców tej organizacji, że ci spośród polskich urzędników pocztowych, którzy mają dostęp do przesyłek pocztowych adresowanych do Tajnej Policji Państwowej [Gestapo], wiedzą, że mają określone przesyłki przejmować i przekazywać organizacji.

W trakcie dalszej rozbudowy organizacji dowództwo SN utworzyło specjalny Wydział Propagandy. W ten sposób zamierza się osiągnąć centralne kierowanie propagandą, co powinno w znacznej mierze podnieść jej poziom. W Wydziale tym oprócz działaczy politycznych pracują także duchowni katolicki. Ich zadaniem jest dbałość o duchowy rozwój członków organizacji oraz – poprzez nadanie odpowiedniego kształtu pismu „Polska Narodowa” – podniesienie pewności siebie i wiary w polskim społeczeństwie. Siedziba i kierownictwo Wydziału Propagandy są znane.

Drukarnia „Polski Narodowej” została przeniesiona z dotychczasowej lokalizacji w inne miejsce, gdzie ma zapewnione lepsze zamaskowanie.

Nielegalne pismo podlegające „Polska Narodowa” zostało powielone i rozkolportowane w nakładzie 2680 egzemplarzy w nocy z 31 X na 1 XI [19] 40 r. W tygodniu od 4 do 9 XI [19]40 r. nie wydrukowano żadnej gazety.

Dowództwo SN wydało w ostatnim czasie rozkaz dla wszystkich członków, by dostarczyli wszelkie dostępne kluczyki do pojazdów ciężarowych i samochodów osobowych. Działanie to ma umożliwić organizacji przejęcie w razie powstania wszystkich zaparkowanych pojazdów i odprowadzenie ich.

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 104–105, mps.

1940 listopad 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

B. Tätigkeit der illegalen Organisationen.

Die Tätigkeit der illegalen Verbände ist unverändert. Neben der Gründung der Propagandaabteilung wird jetzt von der illegalen S.N. (Stronnictwo Narodowe) eine Sendestation errichtet. Der Sender befindet sich bereits in Posen, er kann aber noch nicht in Betrieb genommen werden, da die richtigen Röhren nicht vorhanden sind. Er ist so stark, daß die Organisation mit dem Auslande eine Verbindung herstellen kann.

Antlich ist somit zum ersten Male ein Sender im hiesigen Gebiet festgestellt worden. Alle anderen von irgendwelchen Personen gemachten diesbezüglichen Mitteilungen haben sich bei der Nachprüfung als Gerüchte entpuppt. Als Beweis hierfür wird angeführt, daß der Sender von Warschau über Bromberg hierher transportiert worden ist, da im Warthegau kein einziges Gerät vorhanden war.

In

In der illegalen S.N. werden s.Zt. Impfungen gegen Typhus durchgeführt. Augenblicklich werden die Funktionäre behandelt, nach und nach sollen aber auch alle anderen Mitglieder geimpft werden.

Vertraulich ist weiter bekannt geworden, daß die S.N., die sich seit einiger Zeit Nationale Armee nennt, die Aufstellung einer Polizeigruppe plant. Die vorläufig mit der Bildung beauftragte Person ist namentlich bekannt. Später soll die Leitung ein früherer polnischer Polizeikommissar, der aber erst noch gewonnen werden muß, übernehmen.

Aus Redewendungen verschiedener Spitzenfunktionäre ist zu entnehmen, daß von dem Ressort "Militärische Angelegenheiten" der Nationalen Armee im Auftrage Englands eine bisher hier unbekannte Aktion eingeleitet werden soll. Nach Lage der Sache kann nur angenommen werden, daß es sich um eine straffere Zusammenfassung und Belegung des Nachrichtendienstes handelt.

B. Działalność nielegalnych organizacji

Działalność nielegalnych organizacji pozostaje bez zmian. Oprócz utworzenia Wydziału Propagandy nielegalne SN (Stronnictwo Narodowe) organizuje obecnie stację nadawczą. Nadajnik znajduje się już w Poznaniu, nie może jednak jeszcze być używany, ponieważ nie ma odpowiednich lamp. Jest on tak mocny, że organizacja może uzyskać połączenie z zagranicą.

Urzędowo stwierdzono zatem po raz pierwszy nadajnik na tutejszym obszarze. Wszystkie pozostałe informacje na ten temat pochodzące od rozmaitych osób po sprawdzeniu okazały się tylko pogłoskami. Jako dowód podaje się, że nadajnik został tu przetransportowany z Warszawy przez Bydgoszcz, ponieważ w Kraju Warty nie było ani jednego takiego urzędu.

W nielegalnym SN przeprowadza się obecnie szczepienia przeciwko tyfusowi. W tej chwili dotyczy to dowódców, jednakże stopniowo mają być zaszczepieni także wszyscy inni członkowie.

Poufnie dowiedziano się ponadto, że SN, które od pewnego czasu nazywa się Armią Narodową, planuje utworzenie grupy policyjnej. Powołana tymczasowo do jej zorganizowania osoba nie jest znana z nazwiska. Później kierownictwo tej grupy ma przejąć dawny polski komisarz policji, który jednak najpierw musi zostać zwerbowany.

Z wypowiedzi różnych czołowych działaczy można wywnioskować, że wydział „spraw wojskowych” Armii Narodowej ma na zlecenie z Anglii przeprowadzić akcję, której charakter dotąd nie jest [Urzędowi] znany. Na podstawie obecnego stanu spraw można jedynie przypuszczać, że chodzi tu o ściślejsze skoncentrowanie i ożywienie służby wywiadowczej.

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 120–121, mps.

1940 listopad 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

E. Exekutive Tätigkeit der Sicherheitspolizei, vor allem
zur Bekämpfung der Widerstandsbewegung sowie politischer
und krimineller Vergehen.

Über ihre exekutive Tätigkeit berichtet die Staatspolizeileitstelle P o s e n , wie folgt:

Die sicherheitspolizeiliche Tätigkeit erstreckte sich auf die Erforschung der illegalen Organisationen. Die Ermitt-

Ermittlungen müssen z.Zt. innerhalb der illegalen Nationalen Armee nach vier Richtungen geführt werden, und zwar

- 1.) genaue Feststellung der Propagandaabteilung und der darin tätigen Personen,
- 2.) genaue Feststellung der Sendestation und der mit der Sendung beauftragten Personen,
- 3.) genaue Feststellung und Arbeitsweise des militärischen Ressorts (ND),
- 4.) genaue Feststellung aller Funktionäre der politischen Organisation.

E. Działania operacyjne Policji Bezpieczeństwa, przede wszystkim w celu zwalczania ruchu oporu jak również wykroczeń politycznych i kryminalnych

Urząd Kierowniczy Policji Państwowej donosi na temat swojej działalności operacyjnej, co następuje:

Działalność w zakresie właściwym policji bezpieczeństwa obejmuje wykrywanie nielegalnych organizacji.

Dochodzenia w obrębie nielegalnej Armii Narodowej muszą być obecnie prowadzone w czterech kierunkach, a mianowicie:

- 1) szczegółowe rozpracowanie Wydziału Propagandy i osób w nim działających,
- 2) dokładne ustalenie stacji nadawczej i osób, którym polecono jej obsługę,
- 3) szczegółowe rozpracowanie i [ustalenie] metod pracy Wydziału Wojskowego,
- 4) dokładne ustalenie wszystkich działaczy politycznych organizacji.

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 125–126, mps.

1940 grudzień 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

Die Anordnung, daß die Polen ab 2.12.40 in der Zeit von 7,15 – 8,15 Uhr die Straßenbahn in Posen nicht mehr benutzen dürfen, hat besonders in den polnischen Arbeiterkreisen große Erbitterung hervorgerufen. Sie erblickten darin eine Schikane gegen die arbeitende Bevölkerung, welche nunmehr gezwungen ist, den oft eine Stunde und mehr betragenden Weg zur Arbeitsstätte zu Fuß zurückzulegen. Solche Maßnahmen, behaupten sie, können nur den Haß der deutschen Behörden den Polentum gegenüber entspringen.

Von der polnischen Widerstandsbewegung und insbesondere von der illegalen "Stronnictwo Narodowa" ist das Verbot der Straßenbahnbenutzung propagandistisch ausgewertet und die polnische Bevölkerung zum allgemeinen Boykott aufgefordert worden. Nach den gegebenen Anweisungen soll kein Pole die Straßenbahn benutzen und dadurch mithelfen, den Protest der polnischen Bevölkerung gegen die ungerechtfertigte Maßnahme zum Ausdruck zu bringen.

B. Tätigkeit der illegalen Organisationen.

In Auswirkung der Boykottbestrebungen wurden am 4.12. 1940 von der illegalen "Stronnictwo Narodowa" in Posen mehrere tausend Flugblätter hergestellt, in welchen zum allgemeinen Boykott aufgefordert wird. Die Flugchriften wurden in die Briefkästen geworfen, durch Türspalten gesteckt, in den Treppenhäusern niedergelegt, auf der Straße an den Männen befestigt oder auf andere Weise den Polen zugänglich gemacht.

In

In der Nacht vom 30.11. zum 1.12.40 wurde die illegale Hetzschrift "Polska Narodowa" in einer Auflage von 300 Exemplaren und in der Nacht vom 8. zum 9.12.40 die gleiche Schrift in einer Auflage von 5 000 Exemplaren hergestellt und verbreitet.

Bei einer Sitzung der Spitzenfunktionäre der illegalen S.N. wurde von dem Leiter der in der Deutschen Waffen- und Munitionsfabrik arbeitenden Mitglieder vorgebracht, daß die bei der DWM beschäftigten Polen bei der geringsten Verfehlung forschbar geschlagen würden. Unter den polnischen Arbeitern habe sich wegen dieser Behandlung eine ziemliche Erregung breit gemacht. Von den Polen sei beabsichtigt und beschlossen worden, sich diesen Mishandlungen zu widersetzen, selbst auf die Gefahr hin, daß es zu tätlichen Auseinandersetzungen mit den deutschen Angestellten kommen sollte. Die Polen versprechen sich durch solches Auftreten eine Änderung der Verhältnisse und glauben, daß die Höheren Reichsbehörden für eine Abstellung Sorge tragen werden, weil sie diese Zustände nicht billigen.

Zarządzenie zakazujące Polakom od 2 XII [19]40 r. w czasie od godziny 7.15 do 8.15 korzystania z tramwajów wywołało szczególnie w polskich środowiskach robotniczych duże rozgoryczenie. Widzą oni w tym szykanę wobec ludności pracującej, która odtąd będzie zmuszona do pokonywania drogi do miejsca pracy i z powrotem, co zabiera często godzinę czasu i więcej, pieszo. Takie działania, ich zdaniem, mogą wynikać jedynie z nienawiści władz niemieckich do Polaków.

Polski ruch oporu, a w szczególności nielegalne Stronnictwo Narodowe, wykorzystuje propagandowo zakaz korzystania z tramwajów, wzywając polską ludność do powszechnego [ich] bojkotowania. Zgodnie z wydanymi wskazówkami żaden Polak nie powinien korzystać z tramwajów, by w ten sposób wyrazić protest polskiego społeczeństwa wobec nieusprawiedliwionych działań.

B. Działalność nielegalnych organizacji

Skutkiem starań o wprowadzenia bojkotu [tramwajów] było wydanie w dniu 4 XII [19]40 r. przez nielegalne Stronnictwo Narodowe w Poznaniu wielu tysięcy ulotek

wzywających do ogólnego bojkotu¹. Ulotki były wrzucane do skrzynek pocztowych, wkładane w szpary drzwi, pozostawiane na klatkach schodowych, mocowane na ulicach na drzewach i w inny sposób udostępniane Polakom.

W nocy z 30 XI na 1 XII [19]40 r. zostało wydane i rozkolportowane nielegalne pismo podżegające „Polska Narodowa” w nakładzie trzystu egzemplarzy, a w nocy z 8 na 9 XII [19]40 r. to samo pismo w nakładzie 5 tys. egzemplarzy.

Podczas posiedzenia przywódców nielegalnego SN kierownik grupy członków zatrudnionych w Niemieckiej Fabryce Broni i Amunicji [DWM] poinformował, że pracujący tam Polacy w razie najmniejszego przewinienia są straszliwie bici. Takie traktowanie spowodowało wśród polskich robotników dość duże wzburzenie. Polacy zamierzają i planują przeciwstawić się maltretowaniu, nawet gdyby miało to grozić możliwością dojścia do rzeczywistej rozprawy z niemieckimi urzędnikami. Polacy obiecują sobie poprzez takie wystąpienie zmianę sytuacji i wierzą, że Wyższe Urzędy Rzeszy zadbają o usunięcie [nadużyć], gdyż nie przyzwalają na taki stan rzeczy.

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 129–130, mps.

1940 grudzień 31, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

E. Exekutive Tätigkeit der Sicherheitspolizei, vor allem zur Bekämpfung der Widerstandsbewegung sowie politischer und krimineller Vergehen.

Die Tätigkeit der Staatspolizeileitstelle P o s e n erstreckte sich in der Berichtszeit vornehmlich auf Ermittlungen und Beobachtungen der Spitzenfunktionäre der illegalen S.N.

S.N. Festgenommenen wurden am 6.12.40 drei Spitzenfunktionäre, darunter der Kommandant des Warthegaues, der Kassierer für den Bezirk Warthegau und der Kurier der illegalen S.N. zwischen Posen und Warschau. Am 11.12.40 wurden durch überraschenden Zugriff sämtliche übrigen führenden Köpfe dieser polnischen Widerstandsbewegung festgenommen. Sonderbericht über diese z.Zt. noch nicht abgeschlossene Aktion wird von der Staatspolizeileitstelle P o s e n vorgelegt werden.

E. Działania operacyjne Policji Bezpieczeństwa, przede wszystkim w celu zwalczania ruchu oporu oraz wykroczeń politycznych i kryminalnych

W okresie sprawozdawczym działalność Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu rozszerzyła się przede wszystkim o dochodzenia i obserwacje czołowych działaczy nielegalnego SN.

W dniu 6 XII [19]40 r. zostali aresztowani czołowi działacze¹, w tym komendant organizacji w Kraju Warty, kasjer dla Okręgu Kraj Warty oraz kurier nielegalnego SN między Poznaniem a Warszawą. W dniu 11 XII [19]40 r.², w wyniku niespodziewanego uderzenia [policji], aresztowani zostali wszyscy pozostali przywódcy tego polskiego ruchu oporu. Raport specjalny z tej, w chwili obecnej jeszcze niezakończonej, akcji, zostanie przedłożony Urzędowi Kierowniczemu Policji Państwowej w Poznaniu.

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 134–135, mps.

¹ Pierwsze aresztowania nastąpiły 5 XII 1940 r., w ich wyniku w ręce Niemców dostali się: Antoni Wolniewicz, Bolesław Teofil Koterak oraz Zenon Ciemniejewski (agent Gestapo, aresztowany dla zachowania pozorów).

² W tym dniu aresztowano dziewiętnastu konspiratorów.

1940 grudzień 31, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

135 PN Ld 151/40

Der Inspekteur
Der Sicherheitspolizei und des SD.

Dosen, den 31. Dezember 1940
Friedrich-Heuer-Strasse 2a
Fernsprecher 4041

Egb. Nr. 1/Su 954/40 g
(Bitte im Antwortschreiben Capetochnummer angeben)

II 4
6/11

An das
Reichssicherheitshauptamt
- Amt IV -

B e r l i n SW 11

Prinz Albrecht-Str. 8

Betrifft: Berichterstattung.
Vorgang: Erlass vom 2.6.1940 - IV D 2 145/40 -.

Zu den Punkten A und B sind keine Besonderheiten zu melden. Die Stimmung in der polnischen Bevölkerung ist unverändert. Durch die am 11.12.40 erfolgte Aufrollung der "Stronnictwo Narodowe" (s. Bericht vom 12.12.40) ist es gegenwärtig auch um die polnische Widerstandsbewegung in Posen sehr ruhig geworden. Ausser sämtlichen Führern und Unterführern dieser Organisation konnte die Mehrzahl aller Mitglieder ebenfalls festgenommen werden.

Inspektor
Policji Bezpieczeństwa i SD
Nr dziennika A/Bu 854/40 g
(Przy odpowiedzi proszę podać numer dziennika)

Poznań, 31 grudnia 1940 [r.]
Fritz-Reuter-Straße [Kochanowskiego] 2a
Telefon 6561

Do
Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy
– Wydział IV –

Berlin SW 11
Prinz Albrecht-Str[asse] 8

Dotyczy: złożenie raportu
Sprawa: zarządzenie z 2 VI 1940 [r.] – IV D 2 145/40 –

W punktach A i B nie ma nic szczególnego do zameldowania. Nastroje wśród ludności polskiej pozostają niezmienione. Ze względu na likwidację w dniu 11 XII [19]40 r. Stronnictwa Narodowego (patrz raport z dnia 12 XII [19]40 r.) zrobiło się obecnie wokół polskiego ruchu oporu bardzo spokojnie. Poza wszystkimi dowódcami i poddowódcami tej organizacji została aresztowana również większość [jej] członków.

Źródło: AIPN Ld, 1/278, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 140, mps.

1941 styczeń 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

B. Tätigkeit der illegalen Organisationen.

Anzeichen einer besorgniserregenden Organisation oder ernsthaften Betätigung illegaler Verbände war nicht festzustellen; desgleichen konnte auch keine Wahrnehmung über marxistische und kommunistische Bestrebungen gemacht werden. Auch die illegale Tätigkeit der polnischen Organisationen hat nachgelassen. Die Hetzschrift "Polska Narodowa" erscheint seit Mitte Dezember in der bisherigen Form nicht mehr. Durch Festnahme der Spitzenfunktionäre, Wegnahme der Redaktion und Druckerei ist die Ausbreitung der Organisation unterbunden worden. Zur Zeit versuchen kleine und mittlere Funktionäre den gestörten Zusammenhang wieder herzustellen und die Organisation weitzzuführen. Diese Personen sind

sind der Meinung, daß die Spitzenfunktionäre geflüchtet und nicht festgenommen sind. Vor einigen Tagen ist es den noch in Freiheit befindlichen kleineren Funktionären gelungen, eine Neuauflage der "Polska Narodowa" in einer Anzahl von 25 Exemplaren herzustellen. Die Verbindung zu diesen Kreisen ist gut, so daß jederzeit eingeschritten werden kann.

B. Działalność nielegalnych organizacji

Nie stwierdzono niepokojących oznak organizowania się bądź poważniejszych działań nielegalnych związków. Podobnie nie dostrzeżono ruchów marksistowskich i komunistycznych. Także nielegalna działalność polskich organizacji została zaniechana. Podzégające pismo „Polska Narodowa” nie ukazuje się w dotychczasowej formie już od połowy grudnia. Aresztowania czołowych działaczy, likwidacja redakcji i drukarni udaremniły rozszerzenie się tej organizacji. Obecnie działacze niższego i średniego szczebla próbują odbudować zniszczone struktury i kontynuować działalność. Są oni zdania, że przywódcy zbiegli, a nie zostali aresztowani. Przed kilkoma

dniami udało się znajdującym się na wolności działaczom niższego szczebla wydać jednak „Polskę Narodową” w ilości 25 egzemplarzy. Kontakt do tych kręgów jest dobry, tak że w każdej chwili [policja] będzie mogła wkroczyć.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 8–9, mps.

1941 styczeń 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

E. Exekutive Tätigkeit der Sicherheitspolizei, vor allem zur Bekämpfung der Widerstandsbewegung sowie politischer und krimineller Vergehen.

Bei dem im Dezember 1940 gegen die illegale "Stronnictwo Narodowa" erfolgten Einschreiten wurden 80 Personen, darunter alle Spitzfunktionäre des Warthegaues und bis auf wenige Ausnahmen alle mittleren Funktionäre der Stadt Posen durch die Staatspolizeistelle P o s e n festgenommen. Ausgehoben wurde auch die Redaktion und die Druckerei der "Polska Narodowa" und außerdem ein Waffenlager, das mehrere Gewehre, Revolver und die dazu gehörige Munition enthielt.

Das Waffenlager befand sich in dem Keller eines Hauses. Von dem Kellerboden aus war ein Stollen vorgetrieben worden, der ca. 150 m tief, 2 m lang und 1 m breit war. Das Lager war so gut getarnt, daß nahezu der ganze Keller umgegraben werden musste, um auf das Lager zu stoßen. Die Waffen waren stark eingefettet und gut verpackt; trotzdem hätten sie keiner längeren Lagerung

Lagerung standgehalten, da sie schon jetzt stark vom Rost mitgenommen waren.

E. Działania operacyjne Policji Bezpieczeństwa, przede wszystkim w celu zwalczania ruchu oporu jak również wykroczeń politycznych i kryminalnych

Podczas akcji Urzędu Policji Państwowej w Poznaniu w grudniu 1940 r. przeciwko nielegalnemu Stronnictwu Narodowemu aresztowano osiemdziesiąt osób, w tym wszystkich czołowych działaczy w Kraju Warty i – poza nielicznymi wyjątkami – wszystkich działaczy średniego szczebla miasta Poznania. Wykryta została

także redakcja i drukarnia „Polski Narodowej”, a ponadto magazyn broni, w którym znajdowało się wiele karabinów i rewolwerów oraz amunicja do nich.

Magazyn broni znajdował się w piwnicy jednego z domów. Pod podłogą piwnicy wykopano sztolnię, mającą około 1,50 m głębokości, 2 m długości i 1 m szerokości. Magazyn był tak dobrze zamaskowany, że trzeba było przekopać prawie całą piwnicę, aby na niego trafić. Broń była mocno naoliwiona i dobrze zapakowana; mimo to nie przetrwałaby ona dłuższego składowania, gdyż już obecnie była silnie zardzewiała.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 12–13, mps.

1941 styczeń 31, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

B. Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

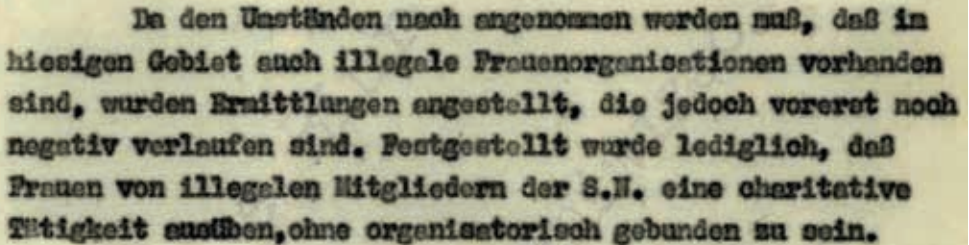
Wie bereits am 13.12.1940 berichtet worden ist, hat die Staatspolizeistelle P o z n a n durch Überraschenden Zugriff am 6. und 11.12.1940 die Spitzenfunktionäre und sämtliche höheren Führer der illegalen "Stronniotwo Narodowa" festgenommen. In der Nacht vom 27. zum 28.1.1941 erfolgte der zweite große Schlag gegen diese polnische illegale militärische Organisation. Mehr als 200 Personen, d.h. sämtliche Unterführer und Personen in Vertrauensstellungen, konnten bei dieser Aktion festgenommen werden. Die endgültige Zerschlagung dieser Organisation durch Unschädlichmachung der restlichen Mitglieder, Angehörigen und Mitläufer kommt in nächster Zeit zur Durchführung.

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

Jak już informowano w raporcie z dnia 13 XII 1940 r., Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu w wyniku nagłego wkroczenia aresztował w dniach 6 oraz 11 XII 1940 r. przywódców i wszystkich wyższych dowódców nielegalnego Stronniotwa Narodowego. W nocy z 27 na 28 I 1941 r. nastąpiło drugie duże uderzenie przeciwko tej nielegalnej polskiej organizacji wojskowej. Ponad dwieście osób, tzn. wszyscy poddowódcy i osoby na odpowiedzialnych stanowiskach, zostało w czasie tej akcji aresztowanych. Ostateczne rozbicie organizacji przez unieszkodliwienie pozostałych członków i biernych sympatyków zostanie zrealizowane w najbliższym czasie.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 17, mps.

1941 styczeń 31, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

Da den Umständen nach angenommen werden muß, daß in hiesigen Gebiet auch illegale Frauenorganisationen vorhanden sind, wurden Ermittlungen angestellt, die jedoch vorerst noch negativ verlaufen sind. Festgestellt wurde lediglich, daß Frauen von illegalen Mitgliedern der S.N. eine charitative Tätigkeit ausüben, ohne organisatorisch gebunden zu sein.

Wobec okoliczności wskazujących na istnienie na tutejszym obszarze także nielegalnych organizacji kobiecych, wdrożono dochodzenia, które dotąd jednak nie przyniosły skutku. Stwierdzono jedynie, że żony członków nielegalnego SN prowadzą działalność charytatywną, nie będąc jednak formalnie związanymi z organizacją.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 18, mps.

B. Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

Die Staatspolizeileitstelle P o s e n hat berichtet, daß die Tätigkeit der illegalen "Stronictwo Narodowa" nahezu völlig ruht. Durch die Festnahme der Funktionäre, die bis auf einen Spitzenfunktionär und zwei mittlere Funktionäre erfolgen konnte, ist der gesamte organisatorische Zusammenhang verloren gegangen, so daß eine planmäßige illegale Betätigung zurzeit nicht möglich ist. Augenblicklich versuchen einige von den Fünfergruppenführern und auch verschiedene Mitglieder, die sich als Führer berufen fühlen und noch nicht festgenommen werden konnten, die Verbindungen mit den einzelnen Stadtteilen und darüber hinaus mit der Zentrale in Warschau wiederherzustellen.

Trotz der vielen Festnahmen ist das Ersatzblatt der "Polska Narodowa" am 9.2.41 wieder erschienen. Die Herstellung der kaum 100 Exemplare bereitet allerdings erhebliche Schwierigkeiten, da kein Geld vorhanden ist und nur sehr schlechte Vervielfältigungseinrichtungen zur Verfügung stehen.

Wer die Verfasser und Hersteller sind, ist zurzeit nicht bekannt, da die Verbindungen durch die Festnahmen verloren ge-

gangen sind. Es wird jedoch vermutet, daß der noch flüchtige Spitzenfunktionär maßgeblich beteiligt ist. Bekannt sind augenblicklich nur die Verteilungsstelle und der Mann, der die Schriften von dem Drucker holt.

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu doniósł w swoim raporcie, że działalność nielegalnego Stronnictwa Narodowego praktycznie całkowicie wygasła. Wskutek aresztowań działaczy, które objęły wszystkich poza jednym przywódcą oraz dwoma dowódcami średniego szczebla, cała struktura organizacyjna została rozbita, tak że planowe nielegalne działania w tej chwili są niemożliwe. Obecnie niektórzy niearesztowani dotąd dowódcy „piątek” oraz różni członkowie organizacji, którzy obwołali się dowódcami, próbują odtworzyć kontakty z poszczególnymi dzielnicami miasta, a także z centralą w Warszawie.

Mimo wielu aresztowań namiastka „Polski Narodowej” ukazała się ponownie w dniu 9 II [19]41 r. Wydanie niespełna stu egzemplarzy stanowi zresztą znaczną trudność [dla organizacji], gdyż brakuje pieniędzy, a do dyspozycji pozostają jedynie bardzo słabej jakości urządzenia do powielania.

Kim są redaktorzy i wydawcy, nie jest obecnie wiadome, ponieważ aresztowania spowodowały utracenie dojścia do organizacji.

Przypuszcza się jednak, że będący jeszcze na wolności przywódca jest w tę działalność znacząco zaangażowany. Obecnie znane jest tylko miejsce rozdziału gazetki oraz człowiek, który dostarcza nakład pisma od drukarza.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 32–33, mps.

1941 luty 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju
Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa
Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

E. Exekutive Tätigkeit der Sicherheitspolizei, vor allem zur
Bekämpfung der Widerstandsbewegung sowie politischer und
krimineller Vergehen.

In der Berichtszeit wurde von der Staatspolizeileit-
stelle P o s e n in mehreren Nächten gegen die illegale SN.

eingeschritten und noch einige bekannte, noch in Freiheit be-
findliche mittlere und kleinere Funktionäre, sowie einfache-
Mitglieder festgenommen.

Zurzeit erstreckt sich die staatspolizeiliche Tätigkeit
in P o s e n auf Vernehmung der festgenommenen Personen
und Vorbereitung neuer Aktionen. Die Vernehmungen gestalten
sich recht schwierig, da fast immer ein Dolmetscher hinzuge-
zogen werden muß und außerdem die Polen nur schwer dazu zu
bewegen sind, Angaben zu machen.

E. Działania operacyjne Policji Bezpieczeństwa, przede wszystkim w celu zwalczania ruchu oporu oraz wykroczeń politycznych i kryminalnych

W okresie sprawozdawczym Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu przez wiele nocy prowadził działania przeciwko nielegalnemu SN i aresztował jeszcze kilku znanych, przebywających dotąd na wolności dowódców średniego i niższego szczebla, a także zwykłych członków.

Obecnie działalność Policji Państwowej w Poznaniu skupia się na przesłuchaniach aresztowanych osób i przygotowywaniu nowych akcji. Przesłuchania przebiegają naprawdę z dużym trudem, ponieważ prawie zawsze trzeba powołać tłumacza, a poza tym Polaków bardzo trudno nakłonić do składania zeznań.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 44–45, mps.

Die exekutive Tätigkeit der Staatspolizeistelle
L i t z m a n n s t a d t beschränkt sich in der Hauptsache
auf Überwachung der Versuche, neue illegale Organisationen
zu bilden. Da die Polen aufgrund der früher gegen sie er-
griffenen Maßnahmen der Staatspolizeistelle Litzmannstadt
sehr vorsichtig geworden sind und nur unter Beobachtung aller
konspirativen Regeln tätig werden, nehmen diese Ermitt-
lungen verhältnismäßig viel Zeit in Anspruch. Insbesondere

ist es sehr schwierig, an die wirklich führenden Männer der
noch bestehenden illegalen Organisationen heranzukommen.

In Kalisch wurde am 23.1.1941 der Pole Wladislaus
J u n o r y, Handlungsgehilfe, geb. 20.5.1918 zu Baszkow,
Krs. Krotoschin, verh., kath., wohnhaft in Kalisch, Siemens-
straße 9, wegen Verkaufs von Reichskleiderkarten festgenom-
men. Bei der Durchsichtung seiner Wohnung wurden zwei Scheck-
bücher der illegalen Organisation O.J.W. gefunden. Sie ent-
halten Schecks zu RM 25.-- und RM 5.--. Außerdem wurde bei
Junory der Text des Schwurs dieser Organisation gefunden.

Die Scheckbücher und den Text hat J. angeblich von
dem Händler Tadeusz T u r k o w s k i, geb. 4.2.07 zu Turek
erhalten. Turkowski wurde festgenommen und hat nach anfäng-
lichem Leugnen die Angaben des Junory bestätigt. Die Er-
mittlungen in dieser Angelegenheit werden in Zusammenarbeit
mit der Staatspolizeistelle P o s e n geführt.

Działalność operacyjna Urzędu Policji Państwowej w Łodzi ogranicza się w zasadzie do nadzoru nad próbami tworzenia nowych nielegalnych organizacji. Ponieważ Polacy ze względu na wcześniejsze podjęte przeciwko nim działania Urzędu Policji Państwowej w Łodzi stali się bardzo ostrożni i działają, wyłącznie przestrzegając wszelkich zasad konspiracji, dochodzenia te zabierają bardzo dużo czasu. W szczególności jest bardzo trudno dotrzeć do rzeczywistych dowódców jeszcze istniejących nielegalnych organizacji.

W Kaliszu został aresztowany w dniu 23 I 1941 r. pod zarzutem sprzedaży kartek odzieżowych Polak Władysław Junory¹, pomocnik handlowy [subiekt], urodzony 20 V 1918 r. w Baszkowie, pow. krotoszyński, żonaty, katolik, zamieszkały w Kaliszu, Siemensstraße 9. Podczas przeszukania jego mieszkania znaleziono dwie książeczki czekowe nielegalnej organizacji OJN. Zawierały one чеки po 25 i 5 RM. Poza tym znaleziono u Junorego tekst przysięgi tej organizacji.

Książeczki czekowe oraz tekst J. rzekomo otrzymał od handlarza Tadeusza Turkowskiego², urodzonego 4 II [19]07 r. w Turku. Turkowski został aresztowany i po początkowych kłamstwach potwierdził zeznania Junorego. Dochodzenie w tej sprawie jest prowadzone we współpracy z Urzędem Kierowniczym Policji Państwowej w Poznaniu.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 46–47, mps.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

² Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

B. Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

Die Staatspoliseileitstelle P o s e n berichtet, daß die noch in Freiheit befindlichen Mitglieder der illegalen "Stronnictwo Narodowa" nach wie vor versuchen, den durch die Festnahmen gestörten organisatorischen Zusammenhalt wiederherzustellen. Da aber alle maßgeblichen Leute fehlen, bleibt es vorerst noch ein nutzloses Beginnen.

Dr. T. von der zentralen Leitung in Warschau hat einen in Warthegea wohnhaften Mönch M. mit der vorläufigen Leitung und Neuorganisation der Bewegung beauftragt. Von der Zentrale in Warschau ist beabsichtigt, eine ganz neue Leitung im Warthegea einzusetzen. Welche Personen hierfür in Frage kommen, weiß angeblich die Leitung in Warschau aber selbst noch nicht.

Im Übrigen hat Dr.T. angeordnet, daß in den nächsten Wochen nichts unternommen werden darf, insbesondere sollen keine Zeitungen hergestellt werden. Inzwischen ist eindeutig festgestellt worden, daß nach der Aushebung der Druckerei der S.N. nur zweimal Ersatzblätter erschienen sind. Die erste Ausgabe wurde von dem erwähnten Mönch und die zweite von dem flüchtigen Funktionär Mo. redigiert.

Vertraulichen Mitteilungen zufolge hat sich nach den Festnahmeaktionen innerhalb der S.N. eine Nebengruppe gebildet, die hauptsächlich aus älteren Leuten besteht. Diese hat sich

bereit erklärt, die Leitung der Organisation zu übernehmen. Dieser Vorschlag wurde von Dr.T. abgelehnt, da nach Ansicht der Zentrale die Partei nur von jungen Leuten tatkräftig gefördert werden kann.

Da in P o s e n z.Zt. keine Möglichkeit besteht, die P.N. herauszugeben, sollen Exemplare der Warschauer Zeitung "Walka" hier eingeführt werden.

Während die Tätigkeit der illegalen SN. in Posen-Stadt nahezu ganz ruht, hält sie in der Provinz an. Es muß sogar damit gerechnet werden, daß für die Landbezirke demnächst eine eigene Zeitung erscheinen wird.

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu donosi w raporcie, że znajdujący się jeszcze na wolności członkowie nielegalnego Stronnictwa Narodowego w dalszym ciągu próbują odtworzyć zniszczoną przez aresztowania spoistość organizacyjną. Ponieważ jednak brakuje osób posiadających konieczny autorytet, są to na razie tylko nic nieznaczące początki.

Dr T[rajdos]¹ z centralnego kierownictwa w Warszawie zlecił zamieszkałemu w Kraju Warty zakonnikowi [Julianowi] M[irochnie]² tymczasowe kierownictwo i odbudowę organizacji. Centrala w Warszawie zamierza osadzić w Kraju Warty całkowicie nowe kierownictwo. Jakie osoby wchodzi tu w grę, prawdopodobnie nawet samo kierownictwo w Warszawie jeszcze nie wie.

Ponadto dr T. zarządził, by w kolejnych tygodniach nie podejmowano żadnych nowych działań, w szczególności zaś wydawania jakiegokolwiek prasy. W międzyczasie stwierdzono jednoznacznie, że po wykryciu drukarni SN tylko dwukrotnie ukazały się gazetki. Pierwsze wydanie zredagował wymieniony zakonnik, drugie – zbiegły działacz Me³.

Jak poufnie donosi agentura, po aresztowaniach wewnątrz SN utworzyła się osobna grupa, składająca się głównie ze starszych osób.

Zgłosiła ona swoją gotowość do przejęcia kierownictwa organizacji. Propozycja ta została odrzucona przez dr T., gdyż zgodnie ze zdaniem Centrali partia może być energicznie promowana tylko przez młodych ludzi.

Ponieważ w Poznaniu obecnie nie ma możliwości wydawania „P[olski] N[arodowej]”, mają zostać sprowadzone egzemplarze warszawskiego pisma „Walka”⁴.

Podczas gdy działalność nielegalnego SN w mieście Poznaniu właściwie całkowicie zamarła, utrzymuje się ona nadal na prowincji. Należy liczyć się nawet z tym, że spowoduje to wydawanie własnej gazety dla obszarów wiejskich.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 51–52, mps.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale II.

² Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

³ Nie ustalono, o jaką osobę chodzi.

⁴ Centralny organ prasowy konspiracyjnego SN i NOW.

1941 luty 27, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

Nr 33

E. Exekutive Tätigkeit der Sicherheitspolizei, vor allem zur Bekämpfung der Widerstandsbewegung sowie politischer und krimineller Vorgehen.

Von den Dienststellen der Geheimen Staatspolizei wird hiersu, wie folgt, berichtet:

Staatspolizeileitstelle P o s e n :

In der Zwischenzeit wurden mehrere Aktionen gegen die illegale S.N. durchgeführt. Festgenommen wurden kleine Funktionäre und Mitglieder. Z.Zt. werden die festgenommenen Personen vernommen und neue Aktionen vorbereitet.

Bei der Durchführung der Festnahmen haben sich neuerdings wieder Schwierigkeiten ergeben, die einzig und allein auf die Umsiedlungsaktion zurückzuführen sind. Wenn in Zukunft der Verbleib der Ungesiedelten nicht bekannt gegeben wird, wird eine große Anzahl von Personen nicht festgenommen werden können, da Beamtenmangel und Zeit es nicht zulassen, große Fahndungen nach Einzelpersonen durchzuführen.

E. Działania operacyjne Policji Bezpieczeństwa, przede wszystkim w celu zwalczania ruchów oporu jak również wykroczeń politycznych i kryminalnych

Jednostki Tajnej Policji Państwowej donoszą co następuje:

Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu:

W międzyczasie zostały przeprowadzone liczne akcje przeciwko nielegalnemu SN. Aresztowano działaczy niższej rangi i zwykłych członków. Obecnie osoby aresztowane są przesłuchiwane, a nowe akcje w przygotowaniu.

Podczas przeprowadzania aresztowań ponownie napotkano na trudności, które można wiązać wyłącznie z akcją przesiedleńczą. Jeżeli w przyszłości miejsca poby-

tu przesiedleńców nie zostaną ujawnione, duża liczba osób nie będzie mogła zostać aresztowana, ponieważ brak funkcjonariuszy oraz czas nie pozwolą na prowadzenie szerokich poszukiwań pojedynczych osób.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 65, mps.

1941 luty 27, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

Bei der Durchsachung eines einzelstehenden Gehöftes gerieten Beamte der Außenstelle Kalisch der Staatspolizeistelle Litzmannstadt am 26.2.41 in ein Feuergefecht mit polnischen Banditen. Der Leiter der Außendienststelle und ein H-Reservist erhielten Armschüsse, ein Krim.Angestellter (Kraftfahrer) einen Halsdurchschuß. Den Gegnern gelang es zu entfliehen. Fahndungsmaßnahmen sind sofort eingeleitet worden und Gendarmerie und Schutzpolizei hierbei mit eingesetzt worden. (Sonderbericht an den Chef der Sicherheitspolizei und des SD ist fernschriftlich erstattet worden).

W dniu 26 II [19]41 r., podczas przeszukania stojącej w odosobnieniu zagrody, funkcjonariusze kaliskiej Ekspozytury Urzędu Policji Państwowej w Łodzi wpadli pod ostrzał polskich bandytów. Szef Ekspozytury oraz rezerwista SS zostali postrzeleni w ramię. Funkcjonariusz kryminalny (kierowca) ma przestrzeloną szyję. Przeciwnikom udało się zbiec. Działania poszukiwawcze zostały wdrożone natychmiast, przy udziale żandarmerii i policji ochronnej. (Raport specjalny do szefa Policji Bezpieczeństwa i SD przesłano dalekopisem).

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 69, mps.

1941 marzec 11, Łódź – Fragment sprawozdania Tajnej Policji Państwowej –
Urzędu Policji Państwowej w Łodzi do inspektora SiPo i SD w Kraju Warty
SS-Standartenführera Ernsta Damzoga

c. Politische Gewaltakte:

Am 26. 2. 41 nahm ^{anhand} die Aussendienststelle Kalisch auf Grund einer anonymen Anzeige eine Durchsuchung in dem außerhalb Kalischs gelegenen Hause des Adam O l o z e w s k i vor. Während dieser Durchsuchung erschien überraschend der Wohnungsinhaber O l o z e w s k i und ein weiterer Pole, die sich zunächst unter dem Dach versteckt gehalten hatten und beschossen die Beamten mit Pistolen. Dabei erhielt der Aussendienststellenleiter - Krim.Sekr. Schönrogge - einen Durchschuß durch den Oberarm, der Krim.Ang. Schäfer einen Kopfschuß und der SS-Reservist Rack einen Schuß in die Hand. Die Täter wurden sofort verfolgt, es gelang ihnen jedoch, ein bespanntes Fuhrwerk zu besteigen und mit diesem einen Vorsprung zu gewinnen, sodaß sie nicht mehr eingeholt werden konnten. Bei der anschließenden Durchsuchung des Hauses des Olozewski wurde unmittelbar vor dem Hause in einer Kartoffelmiets das gesamte Material der seit langem gesuchten Fälscherzentrale (sh. Stempelabdrücke u. Lichtbilder in der Anlage) sowie 4 kg Sprengstoff, 4 Eierhandgranaten mit den nötigen Zündmitteln in wasserdichter Verpackung vorgefunden. In dem Haus selbst wurde ein Kurzwellensender (Bastelapparat), 2 Fotoapparate, ein Fernglas sowie einiges Werkzeug vorgefunden. Außerdem wurde noch eine erhebliche Anzahl Blankoformulare der verschiedensten Behörden vorgefunden. Aus den vorgefundenen Stempeln geht einwandfrei hervor, daß die Fälscherzentrale ein Teil der Widerstandsorganisation O.J.N. war.

c. Polityczne akty przemocy

W dniu 26 II [19]41 r. [a] kaliska Ekspozytura [Urzędu Policji Państwowej w Łodzi] [b] podjęła przeszukanie położonego poza Kaliszem domu Adama Olszewskiego^{c,1}. Podczas przeszukania nagle pojawił się właściciel mieszkania Olszewski i inny Polak, którzy początkowo ukryli się pod dachem i ostrzelali funkcjonariuszy z pistoletów. Przy tym kierownik Ekspozytury – sekr[etarz] kryminalny] Schönrogge doznał przestrzelenia [górnej części] ramienia, funkcjonariusz krym[inalny] Schäfer otrzymał postrzał w głowę, a rezerwista SS Nack postrzał w rękę. [d], udało [e] wsiąść na furmankę i w ten sposób uzyskać przewagę na tyle, że nie można ich już było dogonić. Podczas [f] przeszukania domu Olszewskiego bezpośrednio przed domem w kopcu ziemniaków znaleziono cały materiał poszukiwanej od dawna centrali fałszerskiej (patrz odciski pieczęci i zdjęcia w załączniku) oraz 4 kg materiału wybuchowego, granaty ręczne jajowe z niezbędnymi zapalnikami w opakowaniu wodoszczelnym. W samym domu znaleziono odbiornik^g radiowy (aparat własnoręcznie zrobiony), dwa aparaty fotograficzne, lornetkę oraz kilka narzędzi. Poza tym znaleziono jeszcze znaczną liczbę formularzy in blanco różnych urzędów. Ze znalezionych stempli wynika jednoznacznie, że centrala fałszerska była częścią organizacji ruchu oporu OJN.

Źródło: AIPN Ld, 1/276, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 17, mps.

^a Nieczytelny dopisek.

^b W tekście skreślony odręcznie fragment na podstawie anonimowego zgłoszenia.

^c W tekście błędnie podano Olczewski.

^d W tekście skreślony odręcznie fragment Natychmiast rozpoczęto pościg za sprawcami oraz nadpisane nad nim nieczytelne wyrazy.

^e W tekście skreślony odręcznie fragment im się jednak oraz nadpisane nad nim nieczytelne wyrazy.

^f W tekście skreślony odręcznie fragment następującego potem oraz nadpisany nad nim nieczytelny wyraz.

^g Wyraz odręcznie dopisany nad skreślonym wyrazem nadajnik.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

1941 marzec 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Glównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

Die Staatspolizeistelle **L i t z m a n n s t a d t** berichtet zu B), wie folgt:

Die in Kalisch festgestellte O.J.N. - **Organizacja Jednosci Narodowej (Organisation "Nationale Vereinigung")** - ist durch die Festnahme wichtiger Funktionäre als vorläufig zerschlagen anzusehen.

Über ihre Tätigkeit wurde u.a. festgestellt, daß der polnische Arzt Dr. med. **N i e w i a d o m s k i, Max** Eduard, geb. 13.9.1906 in Gostingen b./Posen, wohnhaft in Kalisch, Horst Wessel-Straße 5, ein Freund und Vertrauter des flüchtigen Leiters der Organisation, **Pater M i r o c h n a**, es verstanden hatte, durch Gewährung materialler Vorteile enge persönliche Beziehungen zu einer Reihe von deutschen Beamten herzustellen und deren Freundschaft zu erwerben. U.a. hatte er im Mai 1940 nacheinander 2 Personenkraftwagen aus diesen Kreisen erworben. Die dafür gezahlten Preise waren auffallend hoch. Einen Wagen verkaufte Niewiadomski sofort wieder, für den anderen beschaffte er sich eine Zulassung, den roten Winkel sowie einen Führerschein. Er erhielt weiter u.a. eine Bescheinigung vom stellv. Leiter der Sozialversicherungsanstalt ausgestellt, nach der er eine mehrtägige Dienstfahrt durch den Warthegau mit dem PKW. unternehmen müsse; Der Stellv. Leiter der Sozialversicherung mußte bei seinen Vernehmungen zugeben, daß ihm bekannt war, daß Niewiadomski keinerlei dienstliche Gründe hatte, über den Kreis Kalisch hinaus Dienstfahrten zu machen. Niewiadomski war ferner im Besitz einer Bescheinigung des Oberbürgermeisters von Kalisch aus dem Jahre 1939, wonach er berechtigt sei, ein Radiogerät zu besitzen. Ferner

wurde bei ihm eine Bescheinigung des Oberbürgermeisters von Kalisch vom 3.10.1939 vorgefunden, wonach er freie Fahrt zu einer Dienstreise nach Berlin erhalten hat. N. gab an, daß auch diese Reise zu rein privaten Zwecken erfolgt sei.

Außerdem stellte sich heraus, daß ein Inspektor der Stadtverwaltung zu Niewiadomski in engsten freundschaftlichen Beziehungen stand, die dazu führten, daß dieser eine Deutsche, mit der er ein Verhältnis unterhielt, zu Niewiadomski schickte, weil diese sich schwanger fühlte. Es besteht der dringende Verdacht, daß N. an dieser eine Abtreibung vorgenommen hat. N. behauptet außerdem, der Stadtinspektor habe ihm vorgeschlagen, für den Fall einer Evakuierung sein Konto und seinen Pkw. auf seinen - Stadtinspektors - Namen überschreiben zu lassen. Außerdem hat ein Angestellter des Gesundheitsamtes ein Darlehen von RM 500.-- von Niewiadomski erhalten.

Diese Vorgänge und das Verhalten N. lassen den Verdacht aufkommen, daß N. Nachrichten- und Zersetzungs Zwecken der O.J.N. gedient hat.

Urząd Policji Państwowej w Łodzi donosi w raporcie do punktu B, co następuje:
Ustalona na terenie Kalisza OJN – Organizacja Jedności Narodowej (Organisation „Nationale Vereinigung”) ze względu na aresztowanie ważnych działaczy może być uważana za tymczasowo rozbitą.

Na temat jej działalności stwierdzono m.in., że polski lekarz dr med. Niewiadomski¹, Max Eduard, ur. 13 IX 1906 r. w Gostyniu k. Poznania, zamieszkały w Kaliszu, Horst Wessel-Straße 5, zaufany przyjaciel zbiegłego przywódcy organizacji, ojca Mirochny, zamierzał, poprzez zapewnienie korzyści materialnych, uzyskać ściśle relacje osobiste z wieloma niemieckimi urzędnikami i pozyskać ich przyjaźń. M.in. w maju 1940 r. zakupił z tych kręgów jeden po drugim dwa samochody osobowe. Uiszczone za nie ceny były podejrzanie wysokie. Jeden z samochodów Niewiadomski natychmiast odsprzedał, a na drugi uzyskał rejestrację, czerwony trójkąt oraz prawo jazdy. Otrzymał ponadto zaświadczenie od zastępcy kierownika zakładu ubezpieczeń

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

społecznych, że musi odbyć kilkudniową podróż służbową tym samochodem po Kraju Warty. Zastępca kierownika zakładu ubezpieczeń społecznych musiał podczas przesłuchań przyznać, że było mu wiadome, iż Niewiadomski w żadnym wypadku nie miał powodów służbowych, by wykonywać podróże służbowe poza powiat kaliski. Niewiadomski był ponadto w posiadaniu zaświadczenia nadburmistrza Kalisza z roku 1939, zgodnie z którym był uprawniony do posiadania radia. Ponadto znaleziono przy nim zaświadczenie nadburmistrza Kalisza z 3 X 1939 r., zgodnie z którym otrzymał wolny przejazd na podróż służbową do Berlina. N. zeznał, że także ta podróż była wykorzystana do czysto prywatnych celów.

Ponadto okazało się, że inspektor Zarządu Miasta był z Niewiadomskim w najściślejszych relacjach przyjacielskich, które doprowadziły do tego, że wysłał on do Niewiadomskiego Niemkę, z którą utrzymywał stosunki, ponieważ ta czuła, że jest w ciąży. Zachodzi znaczące podejrzenie, że N. przeprowadził u niej aborcję. N. twierdzi ponadto, że inspektor miejski zaproponował mu na wypadek ewakuacji^a przepisanie jego konta i samochodu osobowego na swoje – inspektora miejskiego – nazwisko. Poza tym jeden z urzędników urzędu ds. zdrowia otrzymał od Niewiadomskiego pożyczkę w wysokości 500 RM.

Te zdarzenia oraz zachowanie N. nasuwają podejrzenie, że służył on celom wywiadowczym i destrukcyjnym OJN.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 80–81, mps.

1941 marzec 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora Sipo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

E. Exekutive Tätigkeit der Sicherheitspolizei, vor allem zur
Bekämpfung der Widerstandsbewegung sowie politischer und
krimineller Vergehen.

Von den Dienststellen der G e h e i m e n S t a a t s -
 p o l i z e i wird hiersu, wie folgt, berichtet :

Staatspolizeileitstelle P o s e n :

Die Arbeitsflucht der nach dem Altreich vermittelten Arbeiter nimmt immer stärkeren Umfang an. Innerhalb einer Berichtszeit sind 350 Fahndungsersuchen hier eingelaufen. Hiersu wird bemerkt, daß die Arbeitsflucht nicht ausschließlich ein Ausfluß der Widerstandsbewegung ist, sondern z.T. andere Ursachen hat.

Die Ermittlungen und Vernehmungen der illegale tätigen Polen dauern an, Durch die Vernehmungen werden immer wieder neue Personen bekannt, so daß das Ende der Aktion gegen die illegale S.N. noch nicht abzusehen ist. Bemerkt wird hiersu, daß bisher

nur innerhalb der Stadt Posen und z.T. gegen den Landkreis Posen vorgegangen worden ist und in der Provinz noch nichts unternommen wurde.

es

Inzwischen ist/auch durch vertraulich geführte Ermittlungen gelungen, die Persönlichkeiten der Zentrale in Warschau und die führenden Personen in Hohensalsa, Thorn, Bromberg, Kalisch und Graudenz festzustellen. Sobald die Grundlagen für ein Einschreiten in den obenerwähnten Städten geschaffen sind, werden die zuständigen Staatspolizeistellen verständigt.

E. Działania operacyjne Policji Bezpieczeństwa, przede wszystkim w celu zwalczania ruchu oporu oraz wykroczeń politycznych i kryminalnych

Z urzędów Tajnej Policji Państwowej raportuje się na ten temat, co następuje:

Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu:

Ucieczki z pracy robotników przeniesionych^a do Starej Rzeszy zakreślają coraz szersze kręgi. W okresie sprawozdawczym wpłynęło tu 350 wniosków o ściganie [zbiegów]. Zauważa się, że ucieczki z pracy nie wynikają wyłącznie z rozwoju ruchu oporu, lecz obecnie mają inne przyczyny.

Ciągle prowadzone są dochodzenia i przesłuchania nielegalnie działających Polaków. Dzięki przesłuchaniom uzyskuje się wiadomości o coraz to nowych osobach, tak że jeszcze nie należy spodziewać się zakończenia akcji przeciwko nielegalnemu SN. Należy zauważyć w tej kwestii, że dotąd działania były prowadzone tylko w obrębie miasta Poznania i obecnie wobec powiatu poznańskiego, natomiast na prowincji ich jeszcze nie podjęto.

W międzyczasie powiodło się prowadzenie poufnie dochodzenie w sprawie ustalenia osobistości z centrali w Warszawie oraz wiodących postaci z Inowrocławia, Torunia, Bydgoszczy, Kalisza i Grudziądza. Gdy tylko stworzone zostaną warunki do wkroczenia w wyżej wymienionych miastach, zostaną powiadomione właściwe Urzędy Policji Państwowej.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 92–93, mps.

Staatspolizeistelle L i t z m a n n s t a d t :

In Ergänzung der Meldung über das Feuergefecht zwischen Beamten der Außendienststelle Kalisch mit polnischen Banditen am 26.1.1941 (Bericht vom 27.2.1941, S. 21) wird folgendes nachzutragen:

Bei der Durchsuchung des Hauses des Polen Olczewski wurde unmittelbar vor dem Hause in einer Kartoffelmiete das gesamte Material der seit langem gesuchten Fälscherzentrale (siehe Stempelabdrücke und Lichtbilder in der Anlage) sowie 4 kg Sprengstoff, 4 Eierhandgranaten mit den nötigen Zündmitteln in wasserdichter Verpackung vorgefunden. In dem Haus selbst wurde ein Kurzwellenempfänger (Bastelapparat), 2 Fotoapparate, ein Fernglas sowie einiges Werkzeug vorgefunden. Außerdem wurde noch eine erhebliche Anzahl Blankoformulare der verschiedensten Behörden vorgefunden. Aus den vorgefundenen Stempeln geht einwandfrei hervor, daß die Fälscherzentrale ein Teil der Widerstandsorganisation O.J.N. war.

Vom 26.2.1941 bis 1.3.1941 wurden in Kalisch insgesamt 25 Personen festgenommen, die dringend verdächtig waren, Funktionäre der Widerstandsorganisation O.J.N. zu sein, bzw. mit dieser Organisation in Verbindung zu stehen. Unter diesen befanden sich 4 Angehörige des Franziskanerordens. Der leitende Pater dieses Ordens in Kalisch, Pater M i r o c h n a , ist flüchtig. Er ist dringend verdächtig, gleichzeitig Leiter der genannten Widerstandsorganisation zu sein. Die Vernehmung der Ordensbrüder ergab, daß in dem Franziskanerkloster sowie in der Franziskanerkirche in Kalisch erhebliche Eigentumswerte Evakuierter versteckt waren. U.a. wurde eine Anzahl echter Teppiche, Silberbestecke usw. sichergestellt. Außerdem sind 2 Ordensbrüder geständig, mit anderen zusammen bis einige Tage vor ihrer Festnahme regelmäßig zwei bis dreimal wöchentlich den Londoner Kurzwellensender in der Kirche abgehört zu haben. Das dazu benutzte Radiogerät wurde in einem raffiniert angelegten Versteck in der Franziskanerkirche vorgefunden und sichergestellt. Ein weiteres Radiogerät wurde in der gleichen Kirche eingemauert vorgefunden.

Urząd Policji Państwowej w Łodzi

W uzupełnieniu meldunku o wymianie ognia pomiędzy funkcjonariuszami Ekspozytury w Kaliszu a polskimi bandytami w dniu 26 I 1941 r. (raport z dnia 27 II 1941 r., s. 21) podaje się, co następuje:

W trakcie przeszukania domu Polaka Olszewskiego, w kopcu ziemniaków przed domem znaleziono cały materiał od dawna poszukiwanej centrali fałszerskiej (odciski pieczęci i zdjęcia w załączniku) oraz 4 kg materiałów wybuchowych i 4 granaty jajowe wraz z niezbędnymi zapalnikami w wodoszczelnym opakowaniu. W samym domu znaleziono odbiornik krótkofalowy (aparatus własnoręcznie zrobiony), dwa aparaty fotograficzne, lornetkę oraz trochę narzędzi. Poza tym znaleziono jeszcze znaczną liczbę formularzy in blanco różnych urzędów. Ze znalezionych stempli wynika jednoznacznie, że centrala fałszerska była częścią organizacji ruchu oporu OJN.

Od 26 lutego 1941 r. do 1 marca 1942 r. aresztowano w Kaliszu łącznie 25 osób, co do których istnieje mocne podejrzenie, że są działaczami organizacji ruchu oporu OJN lub są z tą organizacją powiązane. Wśród nich było 4 członków zakonu franciszkańskiego. Kierujący tym zakonem w Kaliszu ojciec Mirochna zbiegł. Jest on mocno podejrzewany o kierowanie również wspomnianą organizacją ruchu oporu. Z przesłuchań braci zakonnych wynika, że zarówno w klasztorze, jak i w kościele Franciszkanów w Kaliszu są ukrywane znacznej wartości przedmioty należące do osób ewakuowanych^a. Zabezpieczono m.in. pewną liczbę prawdziwych dywanów, srebrnych sztuców itp. Ponadto dwóch braci przyznało się do słuchania regularnie dwa do trzech razy w tygodniu, aż do kilku dni przed ich aresztowaniem, wraz z innymi osobami audycji radia londyńskiego z nadajnika krótkofalowego ukrytego w kościele. Używany do tego celu radioodbiornik został znaleziony w sprytnie zaprojektowanej kryjówce w kościele Franciszkanów i zabezpieczony. W tym samym kościele znaleziono też inny odbiornik radiowy, który był zamurowany.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 94–95, mps.

1941 marzec 31, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

Nr 39

B- Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

Im Bereich der Staatspolizeileitstelle P o s e n läuft die Aktion gegen die illegale SM. planmäßig weiter. Festgenommen wurden in dieser Sache bisher über 500 Personen.

Durch planmäßige Ermittlungen gelang es auch, den Kurzwellensender zu erfassen, der im Herbst 1940 von Bromberg nach Posen transportiert worden war. Das Gerät wurde in einem Karton verpackt in dem Keller eines Hauses in Posen gefunden. Wie bisher vertraulich festgestellt werden konnte, ist er in Bromberg hergestellt worden. Der Hersteller ist bekannt. Von der Organisation war geplant, über den Sender mit England in Verbindung zu treten. Die Funkverbindung war jedoch noch nicht aufgenommen worden, weil kein geeigneter Senderraum zur Verfügung stand.

Es handelt sich um ein Kurzwellengerät einfacher Konstruktion, das aber so beschaffen ist, daß bei günstiger Witterung auch mit Amerika Verbindung aufgenommen werden kann.

Es gelang weiter, die Druckerei festzustellen und auszuheben, die nach der Aushebung der ersten Druckerei der illegalen SN. die beiden letzten Auflagen der Zeitschrift "Polska Karodowa" hergestellt hatte.

Bereits seit langer Zeit war durch die staatspolizeilichen Ermittlungen bekannt, daß die illegale SN. von der ganzen Stadt Posen, und zwar unterteilt nach Straßen, Revieren, Bezirken und Stadtteilen, Stadtpläne angefertigt hatte, in die alle lebenswichtigen Betriebe usw. eingezeichnet waren, u.s.w. w. rwen alle militärischen und polizeilichen Dienstgebäude sowie alle Krankenhäuser und bestimmte Schulen besonders vermerkt. Von besonders wichtigen Gebäuden waren sogar Lagepläne und von der Werkanlage der DWE. und des Reichsbahnausbesserungswerkes Posen Lichtpausen beschafft worden.

Nach langwierigen Ermittlungen wurden die Pläne schließlich in der orthopädischen Klinik in der Schwabenstraße gefunden. Die polnische Krankenschwester H., die mit Funktionären der illegalen SN. in Verbindung stand und der die Pläne zur Aufbewahrung übergeben worden waren, hätte dieselben in ein Wachsstockkissen eingenäht und einem fußkranken Patienten zur höheren Lagerung des Fußes unter das Bein gelegt. Der Patient kannte den Inhalt des Kissens nicht. Außer den Plänen wurde dort ein Band mit Meistischblättern gefunden, die aus der Zeit vor dem Weltkrieg stammen und über das Grenzgebiet Aufschluß geben.

Działalność nielegalnych polskich organizacji

Na obszarze działania Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu nadal zgodnie z planem trwa akcja przeciwko nielegalnemu SN. Aresztowanych zostało w tej sprawie dotąd ponad pięćset osób.

Dzięki planowo prowadzonym dochodzeniom udało się też wykryć radiostację krótkofalową, która jesienią 1940 [r.] została przetransportowana z Bydgoszczy do Poznania. Urządzenie to, zapakowane w karton, znaleziono w piwnicy jednego z domów w Poznaniu. Jak dotąd poufnie ustalono, zostało ono wyprodukowane w Bydgoszczy. Producent jest znany [policji]. Organizacja planowała nawiązanie za pomocą tego urządzenia łączności radiowej z Anglią. Połączenia radiowego dotąd jednak nie udało się zrealizować, ponieważ nie posiadano pomieszczenia przystosowanego do pracy radiostacji.

Chodzi tu o urządzenie na fale krótkie prostej konstrukcji, które jest jednak tak skonstruowane, że w korzystnych warunkach pogodowych można by uzyskać połączenie także z Ameryką.

Udało się ponadto zlokalizować i wykryć drukarnię, która po likwidacji pierwszej drukarni nielegalnego SN przygotowała oba ostatnie wydania podlegającego pisma „Polska Narodowa”.

Już od dłuższego czasu, dzięki dochodzeniom policji państwowej, wiadome było, że nielegalne SN przygotowywało plany miasta Poznania z podziałem według ulic, rewirów, okręgów i dzielnic. Umieszczano na nich wszystkie niezbędne [dla nas] zakłady, m.in. zaznaczono wszystkie budynki służbowe wojska i policji oraz wszystkie szpitale i niektóre szkoły. Dla szczególnie ważnych budynków sporządzono nawet plany sytuacyjne. Pozyskano też plany terenów należących do fabryki DWM i Warsztatów Naprawczych Kolei Rzeszy w Poznaniu.

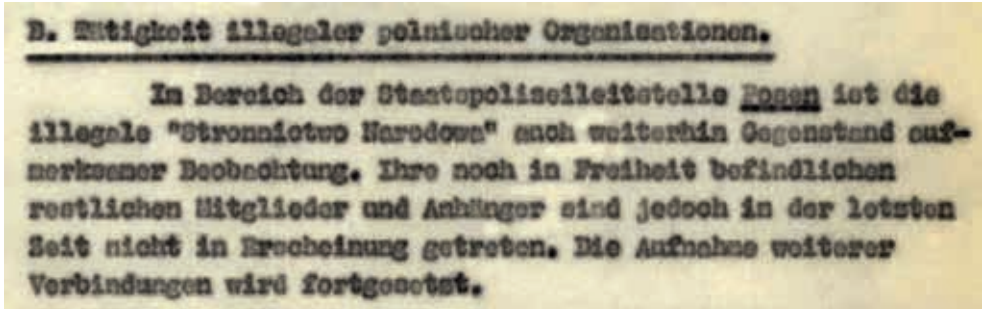
Po długotrwałym śledztwie w końcu odnaleziono te plany w Klinice Ortopedycznej przy Schwabenstraße¹. Polska pielęgniarka H.², która miała kontakty z działaczami nielegalnego SN i której przekazano te plany na przechowanie, zaszyła je w poduszce ortopedycznej z nieprzemakalnego materiału, którą podłożyła pacjentowi choremu na stopę w celu uniesienia kończyny. Pacjent nie wiedział o zawartości poduszki. Poza planami znaleziono tam zwój map topograficznych pochodzących z czasów przed wojną światową i obrazujących tereny nadgraniczne.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 110–111, mps.

¹ Obecnie ul. 28 Czerwca 1956 r.

² Chodzi o Halinę Zalewską. Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

1941 kwiecień 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

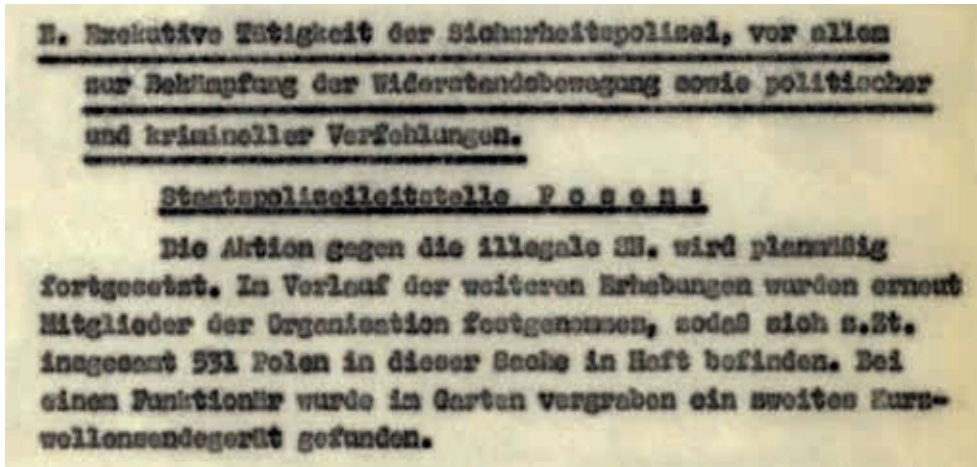

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

Na obszarze podlegającym Urzędowi Kierowniczemu Policji Państwowej w Poznaniu nielegalne Stronnictwo Narodowe jest w dalszym ciągu przedmiotem uważnej obserwacji. Jego znajdujący się jeszcze na wolności nieliczni członkowie i zwolennicy nie przejawiali jednak w ostatnim czasie działalności. Kontynuuje się podejmowanie dalszych kontaktów.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 125, mps.

1941 kwiecień 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

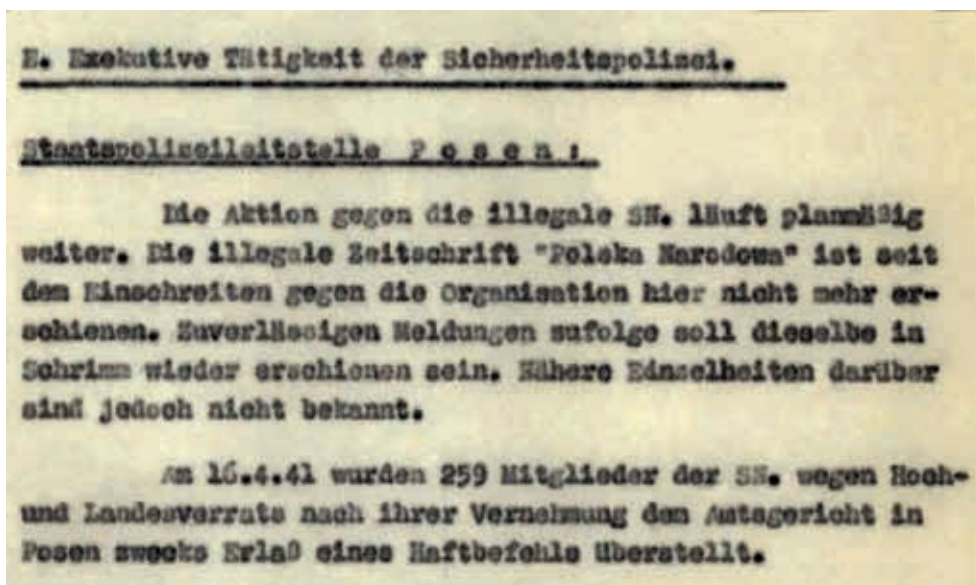
E. Działania operacyjne Policji Bezpieczeństwa, przede wszystkim w celu zwalczania ruchu oporu jak również wykroczeń politycznych i kryminalnych

Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu:

Akcja przeciwko nielegalnemu SN jest kontynuowana zgodnie z planem. W toku dalszych działań aresztowano kolejnych członków organizacji, tak że obecnie w związku z tą sprawą znajduje się w areszcie 531 Polaków. W ogrodzie jednego z działaczy znaleziono zakopaną drugą radiostację krótkofalową.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 138, mps.

1941 kwiecień 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

E. Działania operacyjne Policji Bezpieczeństwa

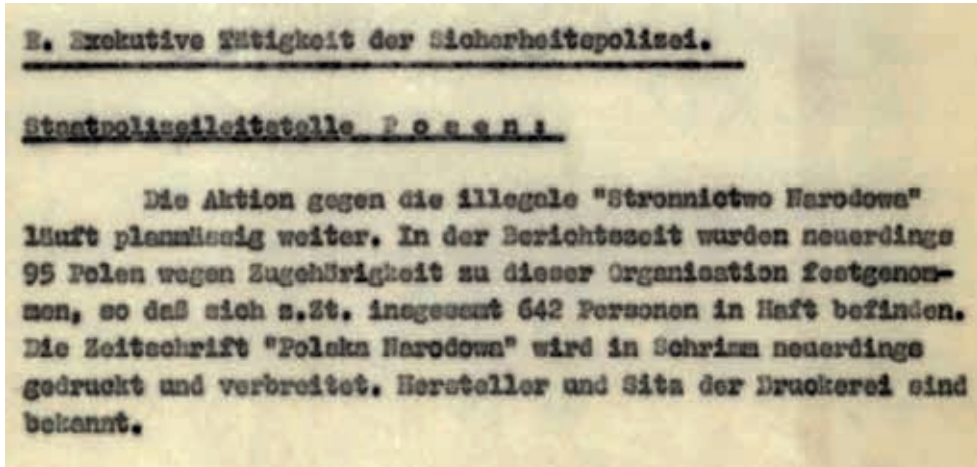
Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu:

Akcja przeciwko nielegalnemu SN trwa planowo dalej. Nielegalne czasopismo „Polska Narodowa” od chwili rozpoczęcia działań przeciwko organizacji już się tu nie ukazało. Zgodnie z wiarygodnymi meldunkami miało się ono ukazać ponownie w Śremie. Bliższe szczegóły na ten temat nie są jednak znane.

W dniu 16 IV [19]41 r. 259 członków SN, w stosunku do których zakończono przesłuchania, zostało, w celu wydania nakazu aresztowania, postawionych przed Sądem Rejonowym w Poznaniu pod zarzutem zdrady stanu i zdrady kraju.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 154, mps.

1941 maj 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

E. Działania operacyjne Policji Bezpieczeństwa

Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu:

Akcja przeciwko nielegalnemu SN trwa planowo dalej. W okresie sprawozdawczym z powodu przynależności do tej organizacji aresztowano kolejnych 95 Polaków, tak że obecnie w areszcie znajdują się 642 osoby. Pismo „Polska Narodowa” jest ostatnio drukowane i kolportowane w Śremie. Wydawca i siedziba drukarni są znane.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 182, mps.

1941 maj 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

Staatpolizeistelle Hohensalza:

In den letzten Tagen ergaben sich im Bezirk **L e s l a u** Anhaltspunkte für die Tätigkeit einer im dortigen Bereich neu in Erscheinung tretenden illegalen Bewegung. Unter Ansetzung von Gewährspersonen konnte zunächst festgestellt werden, daß eine Gruppe von 8 bis 10 Polen an bestimmten Tagen Zusammenkünfte in verschiedenen polnischen Wohnungen abhält. Einzelheiten über die Arbeitsweise dieser Gruppen stehen noch nicht fest. Einer Mittelsperson wurde seitens der beteiligten Polen die illegale Zeitschrift "Polska Narodowa" Nr. 44 vom 20.11.1940 ausgehändigt. Die Schrift ist auf Saugpapier und im Absugverfahren hergestellt worden. In diesem Falle ist zu vermuten, daß es sich um ein erneutes Aufleben einer Splittergruppe der im Bezirk Posen inzwischen aufgerollten Organisation "Stronnictwo Narodowa" handelt. Die Ermittlungen werden zur Erlangung weiterer sachdienlicher Unterlagen fortgesetzt.

Urząd Policji Państwowej w Inowrocławiu

W ostatnich dniach pojawiły się w okręgu włocławskim poszlaki wskazujące na podjęcie działalności przez nowo wkraczające na ten teren nielegalne ugrupowanie. Przy pomocy agentury ustalono początkowo, że grupa ośmiu do dziesięciu Polaków odbywa w określonych dniach spotkania w różnych polskich mieszkaniach. Szczegóły na temat sposobów działania tych grup nie zostały jeszcze ustalone. Jeden z biorących udział w tych spotkaniach Polaków wręczył pośrednikowi^a nielegalne pismo „Polska Narodowa” nr 44 z dnia 20 XI 1940 [r]. Pismo to zostało sporządzone jako odbitka na papierze powielaczowym. W tym konkretnym przypadku należy przypuszczać, że chodzi tu o ponowne ożywienie odłamu należącego do zlikwidowanej w międzyczasie w okręgu poznańskim organizacji Stronnictwo Narodowe. Dochodzenie będzie kontynuowane aż do uzyskania dalszych dokumentów służących wyjaśnieniu sprawy.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944], k. 184, mps.

^a W ten sposób określono agenta Gestapo.

1941 maj 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

Am 23.4.1941 wurden auf dem Freigartengrundstück Wiener Straße 51 in K a l i s c h 4 Pistolen und 1 Revolver, sowie Munition gefunden. Die Waffen mit Munition waren in ein großes Einmachglas verpackt mit Maschinenöl gefüllt und mit einer Gummihaut abgedeckt verschlossen. Das Glas war in einer im Garten eingegrabenen, etwa 50 x 60 x 75 cm grossen, mit Dachpappe eingehüllten Holzkiste verwahrt. Die Kiste selbst war so tief eingegraben, daß die Bedeckung mit Erde über 50 cm betrug. Bei der Munition handelt es sich um 9 mm, um 7.65 mm und um Karabinergeschosse. Unter den Waffen befindet sich 1 deutsche o8 und 3 Mauser Pistolen. Bei dem Grundstück Wiener Straße 51 handelt es sich um das Grundstück, auf welchem am 26.2.1941 Beamte der Staatspolizei anlässlich einer Durchsichtung ein Feuergefecht hatten, wobei der Täter Adam Olosewski und 1 Unbekannter entkommen sind, die bis heute noch nicht ergriffen werden konnten.

W dniu 23 IV 1941 [r.] na terenie wolnej działki ogrodowej przy Wienerstraße 51 w Kaliszu znaleziono cztery pistolety i jeden rewolwer. Broń wraz z amunicją były schowane w dużym słoiku, napełnionym olejem maszynowym i zamkniętym za pomocą gumki. Słoik był przechowywany w zakopanej w ogrodzie skrzyni drewnianej o wymiarach 50 × 60 × 75 cm, owiniętej papą dachową. Sama skrzynia była zakopana tak głęboko, że pokrywa ziemi miała 50 cm głębokości. Jeśli chodzi o amunicję, są to pociski 9 mm, 7,65 mm i pociski karabinowe. Pośród broni znajduje się jeden niemiecki pistolet 08 i trzy mauzery. Działka przy Wienerstraße 51 to ta sama działka, na której w dniu 26 II 1941 [r.] funkcjonariusze Policji Państwowej przy okazji przeszukania wzięli udział w strzelaninie, podczas której sprawcy Adam Olszewski^a i jedna osoba nieznana zbiegli i dotąd nie zostali schwytani.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 191, mps.

^a W tekście błędnie podano Olczewski.

1941 maj 27, Łódź – Fragment sprawozdania Tajnej Policji Państwowej –
Urzędu Policji Państwowej w Łodzi do inspektora SiPo i SD w Kraju Warty
SS-Standartenführera Ernsta Damzoga

Durch die Festnahme des Polen Kazimierz S e k u r a im Kreise
Turek wurde bekannt, daß der in Kalisch einsitzende Pole
S o b a n s k i, Stadtkommandant der O.J.M. – Organizacja
Jenosci Narodowej (Organisation der Nationalen Vereinigung)
in Kalisch gewesen ist. ~~angeblich habe er nur eine unterge-~~
~~ordnete Rolle gespielt.~~ Als Kreiskommandant für Kalisch,
Turek und Konin wird von S o b a n s k i der Pole Kazimiers
S t r z e l s c y k bezeichnet. Letzterer ist flüchtig.
S o b a n s k i hat eingestanden, daß das Flugblatt "Armia
Narodowa" in Kalisch im Hause Winer Strasse 5 in einer leer-
stehenden Wohnung in etwa 2 - 3 Auflagen monatlich gedruckt
worden ist. Aus Tarnungsgründen sei auf dem Flugblatt als
Ort der Herstellung Warschau angegeben worden. Die Ermittlungen
nach weiteren Funktionären war ^{er} ergebnislos, da diese durch
die in Posen durchgeführte Aktion gegen die genannte Orga-
nisation aufmerksam geworden sind und flüchten konnten.
S o b a n s k i ist äusserst hartnäckig und gibt nur das
zu, was ihm bewiesen werden kann.

W związku z aresztowaniem Polaka Kazimierza Sekury¹ w okręgu Turek wyszło na jaw, że odbywający w Kaliszu karę więzienia Polak [Tadeusz] Sobański² był komendantem miasta Kalisza OJN – Organizacji Jedności Narodowej (Organisation der Nationalen Vereinigung). [a] Jako komendanta okręgu Kalisz, Turek i Konin Sobański wskazuje Polaka Antoniego Strzelczyka^{b,3}. Ten ostatni zbiegł. Sobański przyznał, że ulotka „Armia Narodowa” była drukowana w Kaliszu, w domu przy Wienerstrasse 5, w pustym mieszkaniu, w około dwóch–trzech wydaniach miesięcznie. W celach maskujących na ulotce jako miejsce jej wydania podawano Warszawę. Dochodzenie w sprawie poszukiwania dalszych działaczy [organizacji] okazało się bezskuteczne, gdyż z powodu akcji przeprowadzonej w Poznaniu przeciwko wymienionej organizacji stali się oni ostrożni i mogli zbiec. Sobański jest skrajnie zawzięty i przyznaje się tylko do tego, co można mu było udowodnić.

Źródło: AIPN Ld, 1/276, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 41, mps.

^a *W tekście przekreślony odręcznie fragment* Rzekomo miał on odgrywać tylko podrzędną rolę.

^b *W tekście błędnie podano* Kazimierza Strzelscyka.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

² Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

³ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

1941 czerwiec 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

B. Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

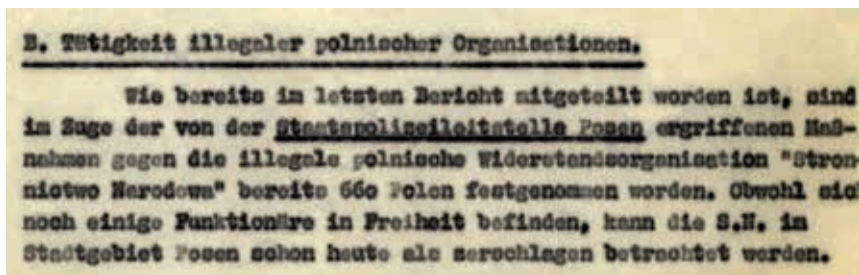
In Zuge der Ermittlungen und des Einschreitens gegen die illegale "Stronnictwo Narodowa" wurden von der Staatspolizeileitstelle Posen bisher insgesamt 660 Polen festgenommen. Es wurde festgestellt, daß die Tätigkeit dieser Organisation sich nicht nur auf den Warthegau, sondern auf das gesamte ehemalige polnische Gebiet erstreckt, und daß sich die Zentrale in Warschau befindet. Bei einem überraschenden Zugriff konnten daher am 18.5.41 in Warschau 38 Spitzenfunktionäre der S.N. festgenommen werden, von denen ein Teil nach Posen übergeführt wurde. Bei dem Leiter der Zentrale der S.N. in Warschau wurden neben Berichten über die Arbeitsweise sämtlicher illegalen polnischen Organisationen und deren Finanzierung auch Instruktionen und sonstige Schriftstücke gefunden, aus denen die Verbindung der polnischen Organisation mit der polnischen Regierung in London zu ersehen ist. Die Vernehmungen dieser nach Posen übergeführten Spitzenfunktionäre gestalten sich äußerst schwierig, da sie zu keinem Geständnis zu bewegen sind.

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

W toku prowadzonego śledztwa oraz uderzeń skierowanych przeciwko nielegalnemu Stronnictwu Narodowemu Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu aresztował dotąd łącznie 660 Polaków. Stwierdzono, że działalność tej organizacji rozciąga się nie tylko na Kraj Warty, ale także na cały były obszar Polski, oraz że jej centrala znajduje się w Warszawie. Podczas niespodziewanego wkroczenia policji udało się aresztować w dniu 18 V [19]41 [r.] w Warszawie 38 działaczy kierownictwa SN, z których część została przewieziona do Poznania. U kierownika centrali SN w Warszawie znaleziono, oprócz raportów dotyczących działalności wszystkich nielegalnych polskich organizacji i ich finansowania, także instrukcje i inne pisma, z których wynika, że polskie organizacje pozostają w łączności z rządem polskim w Londynie. Przesłuchania przewiezionych do Poznania przywódców są wyjątkowo trudne, ponieważ nie można ich nakłonić do jakichkolwiek zeznań.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–

1941 czerwiec 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

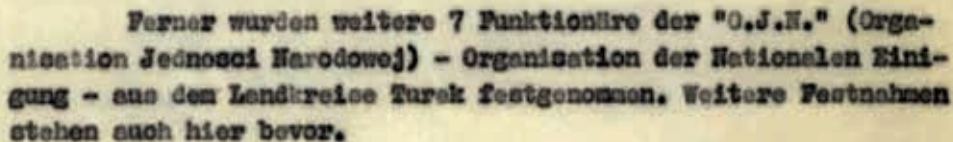

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

Jak już informowano w ostatnim raporcie, wskutek działań podjętych przez Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu przeciwko nielegalnej polskiej organizacji ruchu oporu Stronnictwo Narodowe aresztowano już 660 Polaków. Chociaż niektórzy działacze znajdują się jeszcze na wolności, SN w obszarze miejskim Poznania można uważać za rozbite.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 236, mps.

1941 czerwiec 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

Ferner wurden weitere 7 Funktionäre der "O.J.N." (Organisation Jedności Narodowej) – Organisation der Nationalen Einigung – aus dem Landkreis Turek festgenommen. Weitere Festnahmen stehen auch hier bevor.

Ponadto aresztowano kolejnych siedmiu funkcjonariuszy OJN (Organizacja Jedności Narodowej) – Organisation der Nationalen [Ver]einigung – z powiatu Turek. Także tutaj mają nastąpić kolejne aresztowania.

Źródło: AIPN Ld, 1/279, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 237, mps.

1941 lipiec 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy (Amt IV – Gestapo) w Berlinie

B. Tätigkeit illegaler Organisationen.

Wie die Staatspoliseilteilstelle P o s e n berichtet, befindet sich unter den am 18.5.1941 in Warschau festgenommenen und nach Posen überstellten Spitzenfunktionären der "Stronnictwo Narodowe" auch der Vizepräsident des Obersten Rates der SN. für ganz Polen. Nach tagelangen Vernehmungen gab er zu, die Führung der Gesamtorganisation der SN. im August 1939 übernommen und nach Auflösung der ehemaligen polnischen Parteien und Organisationen durch den deutschen Militärbefehlshaber in Warschau die SN. in den ehemals polnischen Gebieten neu organisiert und weitergeführt zu haben. Außer den bei ihm s.Nt. sichergestellten Schriftstücken über die Arbeitsweise, Finanzierung und Plänen der bestehenden illegalen polnischen Organisationen wurden Dokumente bei ihm gefunden, die ein illegales Tätigsein der Organisation beweisen.

B. Działalność nielegalnych organizacji

Jak raportuje Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu, wśród aresztowanych w dniu 18 V 1941 [r.] w Warszawie i przewiezionych do Poznania czołowych działaczy SN znajduje się wiceprezes¹ Zarządu Głównego^a SN na całą Polskę. Po wielodniowych przesłuchaniach przyznał, że przejął kierownictwo całej organizacji SN w sierpniu 1939 [r.] i po rozwiązaniu byłych polskich partii i organizacji przez niemieckiego dowódcę wojskowego w Warszawie zorganizował na nowo i dalej kierował SN na byłych polskich terenach. Poza zabezpieczonymi u niego papierami dotyczącymi metod pracy, finansowania i planów działania istniejących nielegalnych polskich organizacji, znaleziono przy nim dokumenty poświadczające nielegalną działalność SN.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 32, mps.

^a W tekście błędnie podano Rady Naczelnej.

¹ Mieczysław Trajdos.

1941 sierpień 28, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

B. Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

Wie bereits im letzten Bericht mitgeteilt worden ist, sind auf dem Dachboden und in dem Heizkeller des Gebäudes der Gauleitung der NSDAP. in P o z n a n zwei Kollektionen mit Giftgasampullen vorgefunden worden. Der Inhalt der Giftgasampullen wurde vom Kriminaltechnischen Institut der Sicherheitspolizei in Berlin untersucht. Es wurde festgestellt, daß die Sammlung mit den 5 Ampullen Giftgas, und zwar Grün- und Gelbkreuzgas enthält. Die Menge wäre geeignet gewesen, die an dem Luftschutzraum befindlichen Personen zu töten. Die zweite Kollektion, aus 7 Ampullen bestehend, enthält nur Atrappen.

Am 9.8.1941 wurde eine nochmalige Durchsuehung des Gebäudes der Gauleitung vorgenommen. Hierbei wurden unter dem Gebälk des Dachstuhles verschiedene Militärgehähre und 2519 Schuß Pistolen- und Revolvermunition vorgefunden.

B. Działalność nielegalnych organizacji

Jak już informowano w ostatnim raporcie, na poddaszu i w kotłowni piwnicznej budynku okręgowego kierownictwa NSDAP w Poznaniu znaleziono drewniane skrzynie zawierające ampułki z trucizną. Zawartość ampułek z trucizną została przebadana przez Instytut Kryminalistyki Policji Bezpieczeństwa w Berlinie. Stwierdzono, że zestaw zawiera pięć ampułek trujących gazów, tzn. zielony krzyż [fosgen] i żółty krzyż [iperyt]. Ilość gazu wystarczyłaby do zabicia osób znajdujących się w schronie przeciwlotniczym. Drugi zestaw, składający się z siedmiu ampułek, zawiera tylko atrapy.

W dniu 9 VIII 1941 [r.] przeprowadzono jeszcze jedno przeszukanie budynku okręgowego kierownictwa NSDAP. Tym razem pod belkowaniem więźby dachowej znaleziono różne rodzaje broni i 2519 sztuk amunicji do pistoletów i rewolwerów.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 53, mps.

1941 sierpień 28, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

Staatspolizeistelle Hohensalsai.

Im Laufe der Aktion gegen die im hiesigen Bereich (Lehstätt und Gnosen) aufgedeckte illegale Organisation wurde festgestellt, daß es sich bei dem festgenommenen ehem. polnischen Unteroffizier Tadeusz R u s i n um den Verbindungsmann einer illegalen Widerstandsbewegung mit der Bezeichnung "Tajna Organizacja Narodowa" (Geheime nationale Organisation), Abkürzung: TON, handelt, der das Organisationsmaterial von Kalisz nach Lehstätt, Krs. Konia, weiterleitete. Die Bezeichnung dieser Widerstandsbewegung war bisher unbekannt. In der Zwischenzeit sind in Gnosen noch 10 weitere Angehörige der TON., darunter der Leiter der Untereinheit Gnosen, festgenommen worden. Die Sichtung des beschlagnahmten Organisationsmaterials ist noch nicht abgeschlossen. Über den Fortgang des weiteren Ergebnisses werde ich laufend berichten.

Urząd Policji Państwowej w Inowrocławiu

Podczas akcji przeciwko odkrytym na tutejszym terenie [Kleczew i Gniezno] nielegalnym organizacjom stwierdzono, że aresztowany był polski podoficer Tadeusz Rusin¹ jest łącznikiem nielegalnego ruchu oporu o nazwie Tajna Organizacja Narodowa (Geheime Nationale Organisation), w skrócie TON, który przewoził materiały organizacyjne z Kalisza do Kleczewa, pow. koniński. Nazwa tego ruchu oporu była dotąd nieznana. W międzyczasie w Gnieźnie aresztowano jeszcze dziesięciu kolejnych członków TON, w tym kierownika podcentrali Gniezno. Przegląd skonfiskowanych materiałów jeszcze się nie zakończył. O postępach i dalszych wynikach będę informować na bieżąco.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 61, mps.

1941 wrzesień 13, Poznań – Fragment sprawozdania Wyższego Dowódcy SS i Policji w Kraju Warty SS Gruppenführera i Generalleutnanta policji Wilhelma Koppego do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP (Gauleitera) Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

B. Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

Durch die Geständnisse einiger Funktionäre der illegalen polnischen Organisation "Stronnictwo, Narodowe", die auf Grund eingehender Ermittlungen der Staatspolizei festgenommen wurden, konnten folgende wichtige Einzelheiten festgestellt werden:

Der Führer der gesamten Organisation der illegalen SN. in den ehemals polnischen Gebieten, Rechtsanwalt Dr. jur. Mieczysław T r a j d o s , geb. 11.12.87 in Piotrkow, zuletzt wohnhaft in Warschau, Wspolna 32 W.3, war vor dem Ausbruch des deutsch-polnischen Krieges Vicepräsident des Obersten Rates der SN. Nach der Einberufung des damaligen Präsidenten des Obersten Rates, Rechtsanwalt Dr. B i e l e c k i , im August 1939 zum polnischen Heer übernahm Trajdos dessen Stelle. Nach der Auflösung der früheren polnischen politischen Parteien und Organisationen durch den deutschen Militärbefehlshaber in Warschau hat Trajdos im Herbst 1939 als Präsident des Obersten Rates der SN. seinen Mitarbeitern den Befehl gegeben, im ganzen ehemaligen polnischen Gebiet die nationalgesinnte polnische Bevölkerung zu sammeln und in der SN. neu zu organisieren. Die früheren Mitglieder des Obersten Rates und alle anderen Funktionäre behielten, soweit sie noch vorhanden waren, ihre früheren Stellungen bei. Für die Fehlenden wurden neue Funktionäre eingesetzt.

Besüglich der im Besitze des Trajdos bei dessen Festnahme am 18.5.41 gefundenen Schriftstücke über die Arbeitsweise, Finanzierung und die Ziele der außer der SW. noch bestehenden polnischen Organisationen und Parteien gibt Trajdos nur beschränkte Auskunft. Vor allem will Trajdos nicht wissen, von wem diese Schriftstücke entworfen wurden und wer die einzelnen darin genannten Persönlichkeiten sind. Ganz besonders hartnäckig zeigt sich Trajdos bei der Frage nach der Person des Delegierten der polnischen Regierung in Warschau und dessen Mitarbeiter. Er gibt zu, einen Vertrauensmann namens H o r w a t h im engsten Stabe des Delegierten gehabt zu haben. Von Horwath sei er über alles unterrichtet worden, was im Lager der Regierungspartei vor sich gegangen ist. Auch habe er die in seinem Besitze vorgefundenen Schriftstücke und Denkschriften von Horwath erhalten. Dagegen habe er von Horwath nicht erfahren können, wo sich das Büro des Delegierten befindet und um welche Person es sich bei demselben handelt.

Selbst über die Person seines Gewährsmannes Horwath sei er nicht näher unterrichtet. Er habe Horwath im Frühjahr 1940 durch seinen Freund, den Rechtsanwalt Felix M a j o r w i c s , in Warschau in einem Kaffee kennengelernt. Majorwics habe ihm seinerzeit erklärt, daß er einen guten Bekannten, einen höheren polnischen Regierungsbesetzten namens Horwath kenne, welcher jetzt gute Beziehungen zur Regierungspartei und Zugang beim Delegierten der Regierung habe. Horwath wolle sich auch im nationalen polnischen Lager Freunde sichern und könnte für ihn, als den Führer der Nationalisten, von Bedeutung sein.

Nach der Festnahme des Majorwics im Frühjahr 1940 habe ihn Horwath einige Male in seiner Wohnung besucht, und im übrigen hätten sie sich in den Kaffeehäusern getroffen. Wo Horwath wohnt, will Trajdos nicht wissen.

Die bei diesen Zusammenkünften von Horwath erhaltenen Schriftstücke habe er teilweise von seiner Schwester abschreiben lassen, teilweise habe er sie von Horwath schon in Abschrift bekommen.

Ob es sich bei Horwath um einen Decknamen handelt oder ob es der richtige Name ist, konnte bisher nicht festgestellt werden.

Die Stenotypistin Alexandra T r a j d o s , geb.7.6.05 in Prietrkow, bisher wohnhaft in Warschau, ul.Wspolna 35 W.3, bei ihrem Bruder, wurde ebenfalls festgenommen. Sie konnte aber außer der Tatsache, daß sie die von ihrem Bruder erhaltenen Schriftstücke abgeschrieben hat, keinerlei sachdienliche Angaben machen. Ebenfalls konnte ihr eine aktive politische Betätigung nicht nachgewiesen werden.

Bei der Person des Delegierten der polnischen Regierung in Warschau soll es sich vertraulichen, aber zuverlässigen Meldungen zufolge um den früheren Oberbürgermeister und Stadtpräsidenten von Posen, R a t a j s k i , Zyril, geb.3.3.75 in Zalesie, Krs. Gostyn, handeln.

R a t a j s k i wurde von der Staatspoliseiliste Posen am 16.4.1940 wegen Verdachts der staatsfeindlichen Betätigung festgenommen. Da ihm s.Zt. eine strafbare Handlung nicht nachgewiesen werden konnte und er sich andererseits bei der Übergabe der Stadt Posen an den deutschen Militärbefehlshaber im September 1939 anerkanntswerte Verdienste erworben hatte, wurde er am 17.4.1940 wieder entlassen. Später wurde er dann aus Posen evakuiert und soll sich jetzt unter falschem Namen in Warschau aufhalten. Die erforderlichen Fahndungsmaßnahmen sind eingeleitet worden.

Die Aufrollung der illegalen SN. in den Landkreisen nimmt ihren Fortgang. Durch die getätigten Vernehmungen und Ermittlungen stießen Beamte der Staatspoliseiliste P o s e n durch Nachgrabungen in dem Gemüsegarten eines Gutes im Kreise Schrimm auf ein Sprengstofflager. Hierbei wurden

- 9 kg Sprengstoff "Trotyl",
- 4 Zeitzünder mit Sprengkapseln und Uhren,
- 2 Brandsätze,
- 10 m Zündschnur,
- 2 Brandbomben,
- 4 Eierhandgranaten mit Zünder,
- 2 Selbstladepistolen mit 7 Schuß Munition,
- 1 Büchse mit 5 kg Autofallennägeln und
- 1 15 m lange polnische Nationalfahne

gefunden, die angeblich vom ehemaligen polnischen Nachrichtendienst aus Warschau vor Ausbruch des Krieges an die einzelnen Kreisstädte ausgegeben worden sind. Sie sollten im Rücken der deutschen Front oder im Falle eines Rückzuges der deutschen Truppen zum Sprengen von Brücken und Kasernen und sonstigen Sabotageakten verwandt werden.

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

Na podstawie zeznań niektórych działaczy nielegalnej polskiej organizacji Stronictwo Narodowe, aresztowanych wskutek gruntownych dochodzeń ze strony Policji Państwowej, można było stwierdzić następujące szczegóły:

Przywódca całej organizacji nielegalnego SN na byłych polskich terenach, adwokat dr praw Mieczysław Trajdos, ur. 11 XII [18]87 [r.] w Piotrkowie, ostatnio zamieszkały w Warszawie, ul. Wspólna 32 m. 3, był przed wybuchem wojny niemiecko-polskiej wiceprezesem Zarządu Głównego^a SN. Po powołaniu ówczesnego prezesa Zarządu Głównego^a adwokata dr. Bieleckiego w sierpniu 1939 [r.] do polskiej armii, Trajdos zajął jego miejsce. Po rozwiązaniu dawnych polskich partii politycznych i organizacji przez niemieckiego dowódcę wojskowego w Warszawie jesienią 1939 r., Trajdos jako prezes Zarządu Głównego^a SN rozkazał swoim współpracownikom zebranie narodowo nastawionej polskiej ludności na całym byłym obszarze Polski i zorganizowanie jej na nowo w ramach SN. Dawni członkowie Zarządu Głównego^a i wszyscy inni działacze zachowali, o ile jeszcze byli na miejscu, swoje dawne stanowiska. Na miejsce nieobecnych powołano nowych.

W odniesieniu do znalezionych przy Trajdosie w chwili jego aresztowania pism na temat sposobu pracy, finansowania oraz celów istniejących jeszcze poza SN polskich organizacji i partii udzielił on tylko ograniczonych informacji. Przede wszystkim Trajdos rzekomo nie wie, kto sporządził te pisma i kim są wymienione tam poszczególne osoby. Szczególną zawziętość wykazuje Trajdos przy pytaniu o osobę Delegata rządu polskiego w Warszawie i jego współpracowników. Przyznaje on, że miał zaufaną osobę nazwiskiem Horwath w najściślejszym sztabie Delegata. Był przez Horwatha informowany o wszystkim, co działo się w obozie partii rządzącej. Pisma i memoriały, które znajdowały się w jego posiadaniu, miał także otrzymać od Horwatha. Natomiast rzekomo nie dowiedział się od Horwatha, gdzie znajduje się biuro Delegata i kim jest ta osoba.

Co do samej osoby informatora Horwatha miał [Trajdos] nie być bliżej poinformowany. Poznał Horwatha wiosną 1940 r. przez swojego przyjaciela, adwokata Feliksa Majorowicza¹, w warszawskiej kawiarni. Majorowicz oświadczył mu pewnego razu, że zna wyższego polskiego urzędnika rządowego o nazwisku Horwath, który ma obecnie dobre relacje z partią rządzącą i dostęp do Delegata rządu. Horwath chciał zapewnić sobie przyjaciół także w polskim obozie narodowym i mógłby mieć dla niego, jako przywódcy nacjonalistów, znaczenie.

Po aresztowaniu Majorowicza wiosną 1940 [r.] Horwath odwiedził Trajdosa kilkukrotnie w jego mieszkaniu, a poza tym mieli się spotykać w kawiarniach. Miejsca zamieszkania Horwatha Trajdos rzekomo nie zna.

Pisma otrzymane od Horwatha podczas wspomnianych spotkań zlecił Trajdos częściowo przepisać swojej siostrze², częściowo miał je otrzymać od Horwatha już w formie odpisu.

Czy w przypadku Horwatha chodzi o pseudonim, czy też jest to prawdziwe nazwisko, nie zostało dotąd stwierdzone.

Stenotypistka Aleksandra Trajdos, ur. 7 VI [19]05 r. w Piotrkowie, dotąd zamieszkała w Warszawie, ul. Wspólna 35 m. 3, została także aresztowana. Poza faktem, że przepisała otrzymane od brata pisma, nie podała żadnych istotnych dla sprawy informacji. Nie można jej było też udowodnić aktywnej działalności politycznej.

W przypadku osoby Delegata rządu polskiego, zgodnie z poufnymi, ale wiarygodnymi meldunkami, chodzi o dawnego nadburmistrza i prezydenta miasta Poznania, Ratajskiego³, Cyryla^b, ur. 3 III [18]75 [r.] w Zalesiu, pow. gostyński.

Ratajski został aresztowany przez Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu w dniu 16 IV 1940 [r.] z powodu podejrzenia o działalność antypaństwową. Ponieważ w tym czasie nie udowodniono mu czynów karalnych, a podczas przekazywania miasta Poznania niemieckiemu dowódcy wojskowemu we wrześniu 1939 [r.] miał godne uznania zasługi, został w dniu 17 IV 1940 [r.] zwolniony. Później został on ewakuowany^c z Poznania i ma obecnie przebywać pod fałszywym nazwiskiem w Warszawie. Konieczne działania poszukiwawcze zostały podjęte.

^b W tekście Zyril.

^c W rzeczywistości chodzi o wysiedlenie.

¹ Feliks Majorowicz (1894–1940), prawnik, działacz Ligi Narodowej, członek SN, aresztowany przez Gestapo, więziony na Pawiaku w Warszawie, osadzony w niemieckim obozie koncentracyjnym Dachau, gdzie zginął.

² Aleksandra Trajdos (1905–1943), młodsza siostra Mieczysława, zaangażowana w działalność konspiracyjną. Aresztowana przez Gestapo. Osadzona m.in. w Forcie VII w Poznaniu, następnie w niemieckim obozie koncentracyjnym Auschwitz (nr obozowy 18331/43), gdzie zmarła.

³ Cyryl Ratajski, ps. Górski, Wartski, Wrzos, Celestyn Radwański (1875–1942), polski polityk, prezydent Poznania, minister spraw wewnętrznych w rządzie Władysława Grabskiego, podczas II wojny światowej Główny Delegat Rządu na Generalne Gubernatorstwo od 3 XII 1940 do 5 VIII 1942 r.

Likwidowanie nielegalnego SN w powiatach jest kontynuowane. W wyniku przeprowadzonych przesłuchań i dochodzeń funkcjonariusze Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu natrafili na magazyn materiałów wybuchowych odkryty po przekopaniu ogródka warzywnego w jednym z majątków ziemskich w powiecie śremskim.

Znaleziono tutaj

9 kg materiału wybuchowego „trotyl”,

4 zapalniki ze spłonkami i zegarami,

2 materiały zapalające,

10 m lontu,

2 bomby zapalające,

4 granaty ręczne jajowe z zapalnikami,

2 pistolety samoładujące z 7 sztukami amunicji,

1 puszkę z 5 kg gwoździ przeciwponowych

oraz

1 polską flagę narodową długości 15 m,

które miały rzekomo zostać przekazane przed wybuchem wojny przez byłe polskie służby wywiadowcze z Warszawy do poszczególnych miast powiatowych. Miały one zostać użyte na tyłach niemieckiego frontu lub w przypadku odwrotu oddziałów niemieckich do wysadzania mostów i koszar oraz innych aktów sabotażu.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 69–72, mps.

1941 wrzesień 29, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

B. Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

Die Aktion der Staatspolizeistelle P o s e n gegen die Mitglieder der illegalen "Stronnictwo Narodowe" nimmt ihren Fortgang. Bei der Vernehmung der Mitglieder aus den Landkreisen des Regierungsbezirks Posen stellte sich heraus, daß eine polnische Militärorganisation versucht, die Mitglieder der verschlagenen SN. zu sammeln. Bei dieser Organisation handelt es sich um die "Z.W.Z." - Związek Walki Zbrojnej - "Verband des bewaffneten Kampfes." Die "Z.W.Z." ist eine reine Militärorganisation, die sich aus ehemaligen polnischen Offizieren und Soldaten zusammensetzt. Der Sitz der Führung ist, wie bisher festgestellt wurde, in Warschau und unterhält von dort aus Verbindungen zu der sogenannten polnischen Regierung des Generals Sikorski in England. Die Leitung der Organisation für den gesamten Warthegau hat ihren Sitz in Posen.

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

Akcja Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu przeciwko członkom nielegalnego Stronnictwa Narodowego jest kontynuowana. Podczas przesłuchań członków SN z powiatów rejencji poznańskiej wyszło na jaw, że działająca na tym terenie polska organizacja wojskowa próbuje podjąć członków rozbitego SN. Organizacja ta to ZWZ – Związek Walki Zbrojnej. ZWZ jest organizacją czysto wojskową, składającą się z byłych polskich oficerów i żołnierzy. Siedziba dowództwa, jak dotąd ustalono, znajduje się w Warszawie i stamtąd jest utrzymywany kontakt z tzw. polskim rządem generała [Władysława] Sikorskiego w Anglii. Kierownictwo organizacji na cały Kraj Warty ma siedzibę w Poznaniu.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 89, mps.

1941 październik 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

B. Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

Bei den Ermittlungen der Staatpolizeileitstelle P o s e n gegen die illegale polnische Organisation "Stronnictwo Narodowe" wurde festgestellt, daß sich dieselbe über das gesamte Gebiet des Warthegaues erstreckt. Nach dem Abschluß der Ermittlungen in Posen, welche zur Festnahme von insgesamt 792 Personen geführt haben, wurde am 22.8.1941 mit der Bearbeitung der Landkreise des Regierungsbezirks P o s e n begonnen.

Im Landkreis S c h r i m m gelang durch Überraschendes Eingreifen die Festnahme des Führers der SN. im Landkreis Schrimm, Waclaw A d a m s k i , geb. 8.8.14 Oberau, Krs. Schrimm, verh., Angestellter beim Landratsamt in Schrimm, Pole und 16 Funktionären der Organisation. Weitere Festnahmen stehen bevor.

Auf dem Gut Wartheblick, Krs. Schrimm, wurden in Gemüsegärten vergraben zwei große mit Isolierband abgedichtete Blechbehälter vorgefunden. In den beiden Blechbehältern befanden sich 9 kg Sprengstoff (Trotyl), 4 Zeitsündermalagen mit Sprengkapseln und Uhren, 4 gebrauchsfähige Eierhandgranaten mit Zünder, 2 Pistolen mit je 7 Schuß Munition und ca. 5 kg Autofallennägel. Der Sprengstoff und die sonstigen vorgefundenen Gegenstände wurden sichergestellt.

Bei der Vernehmung des militärischen Leiters der Organisation im Landkreis Schrimm, dem ehemaligen polnischen Oberleutnant K a s m i e r s k i , Anton, geb. 2.1.10 in Brunkau, wurde festgestellt, daß auf dem Gut Wartheblick außer dem sichergestellten Sprengstoff noch eine weitere Blüchse mit ca. 10 kg Sprengstoff vergraben sein soll, sowie 5 Karabiner und einige tausend Schuß Infanteriemunition.

Der Sprengstoff und die übrigen genannten Gegenstände stammen nach Angabe des Kasmieraki aus den Beständen des ehemaligen polnischen Heeres und wurden von dem früheren polnischen Leutnant Edmund K a m i n s k i , wohnhaft auf Gut Wartheblick, vergraben. Kaminski ist flüchtig.

Der restliche Teil des Sprengstoffes, sowie die 5 Karabiner und die Munition konnten bis jetzt trotz eifrigster Suche und Nachgrabungen nicht gefunden werden.

K a m i n e k i war ebenfalls Funktionär der illegalen SN. und hatte den Sprengstoff und die Waffen im Auftrage des Führers der illegalen SN. in Posen, Anton W o l n i e w i e n , Magister der Agrarpolitik, dort vergraben.

Der sichergestellte Sprengstoff sollte im Falle eines Aufstandes zu Sabotageakten verwendet und die Waffen an die Mitglieder der Organisation verteilt werden.

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

Podczas śledztwa prowadzonego przez Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu przeciwko nielegalnej polskiej organizacji Stronnictwo Narodowe stwierdzono, że obejmuje ona swoim działaniem cały obszar Kraju Warty. Po zakończeniu śledztwa w mieście Poznaniu, które doprowadziło do aresztowania łącznie 792 osób, rozpoczęto w dniu 22 VIII 1941 [r.] rozpracowywanie powiatów rejencji poznańskiej.

W powiecie śremskim, dzięki niespodziewanemu wkroczeniu policji, udało się ująć dowódcę SN w tym powiecie Waclawa Adamskiego¹, ur. 8 VIII [19]14 [r.] w Zbrudzewie, pow. śremski, żonatego, urzędnika Urzędu Starostwa Powiatowego w Śremie, Polaka, a także szesnastu działaczy organizacji. Dalsze aresztowania wkrótce nastąpią.

W majątku Psarskie, pow. śremski, w ogrodzie warzywnym znaleziono zakopane dwa duże, uszczelnione taśmą izolacyjną pojemniki blaszane. W obu tych pojemnikach znajdowało się 9 kg materiału wybuchowego (trotylu), 4 urządzenia zapalające ze splotkami i zegarami, 4 gotowe do użycia ręczne granaty jajowe z zapalnikami, 2 pistolety z 7 sztukami amunicji i ok. 5 kg gwoździ dywersyjnych przeciwpożarowych. Materiały wybuchowe i pozostałe znalezione przedmioty zostały zabezpieczone.

Podczas przesłuchania komendanta wojskowego organizacji w powiecie śremskim, byłego polskiego porucznika Kaźmierskiego Antoniego², ur. 2 I [19]10 [r.] w Drzonku, stwierdzono, że w majątku Psarskie poza zabezpieczonymi materiałami wybuchowymi, znajduje się zakopana kolejna puszka z ok. 10 kg materiałów wybuchowych oraz 5 karabinów i kilka tysięcy sztuk amunicji dla piechoty.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

² Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

Materiały wybuchowe i pozostałe wymienione przedmioty pochodziły, zgodnie z zeznaniem Kaźmierskiego, z zapasów byłej armii polskiej i zostały zakopane przez byłego polskiego podporucznika Edmunda Kamińskiego³, zamieszkałego w majątku Psarskie. Kamiński zbiegł.

Pozostała część materiałów wybuchowych oraz pięć karabinów i amunicja, mimo usilnych poszukiwań i przekopów, nie została odnaleziona.

Kamiński także był działaczem nielegalnego SN. Zakopał materiały wybuchowe i broń na zlecenie dowódcy nielegalnego SN w Poznaniu Antoniego Wolniewicza⁴, magistra polityki rolnej.

Zabezpieczone materiały wybuchowe miały w przypadku powstania zostać użyte do aktów sabotażu, a broń miała zostać rozdana członkom organizacji.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 108–109, mps.

³ Edmund Paweł Kamiński „Młot” (1917–1998), ekonomista, oficer WP, ciężko ranny w walkach kampanii wrześniowej 1939 r. Żołnierz SZP i ZWZ. Latem 1940 r. objął komendę Obwodu Śrem ZWZ. Zorganizował tajne schowki, w których ukrył broń i materiały dywersyjne z zasobów przedwojennej TOK. Prowadził sabotaż i działalność propagandową. Nawiązał bliskie kontakty konspiracyjne z NOB w powiecie śremskim. Zagrożony aresztowaniem w czasie dekonspiracji NOB zbiegł na teren GG. Działał w Rawie Mazowieckiej, od października 1941 r. dowódca III Rejonu ZWZ-AK. Awansowany do stopnia porucznika 15 X 1943 r. Wojnę przeżył (*EKW*, s. 243–244).

⁴ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

1941 październik 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

Aus einem umfangreichen Schriftstück, das in dem Archiv der "E.W.Z." sichergestellt wurde, geht hervor, daß diese Organisation im scharfen Gegensatz zu der früher bestehenden Organisation "O.F.N." (SN.), insbesondere deren Führer S t r z e l c z y k und S o b a n s k i, stand. Die Mitglieder dieser Organisation sind nach Festnahme oder Flucht ihrer Hauptfunktionäre zum größten Teil zur "E.W.Z." übergegangen. Auch das grundlegende Org.Statut der "SN." befand sich in dem Archiv der "E.W.Z.". Die "E.W.Z." verfügt über erhebliche Geldmittel, so daß sie in der Lage war, die Hauptfunktionäre auskömmlich zu besolden.

Z obszernego pisma, które zostało zabezpieczone w archiwum ZWZ, wynika, że organizacja ta była w ostrej opozycji do wcześniej istniejącej organizacji OJN (SN), w szczególności jej przywódców, Strzelczyka i Sobańskiego. Członkowie tej organizacji po aresztowaniu lub ucieczce jej głównych działaczy przeszli w największej części do ZWZ. Także podstawowy Statut Org[anizacyjny] SN znajdował się w archiwum ZWZ. ZWZ dysponuje znacznymi środkami pieniężnymi, tak że był w stanie odpowiednio opłacać głównych działaczy.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 110, mps.

1941 październik 31, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

B. Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

Im Kreise Schrimm erscheint in letzter Zeit das Flugblatt "Für Dich Polen" - Für Dich Polen -. Es sind Anhaltspunkte dafür vorhanden, daß sich auch dort die illegale Druckerei befindet. Durch eine V-Person konnte je ein Exemplar der Flugblätter vom 8., 15. und 22.10.41 erfaßt werden. Erwähnenswert ist, daß die Nr. vom 8.10. als Leitspruch "Sabotage bei der Arbeit ist die Pflicht jedes Polen!!!", trägt. In den Landkreisen Wollstein, Kosten, Grätz und Scharnikau wurden mehrere Funktionäre der illegalen "Stronnictwo Narodowe" von Beamten der Staatspolizeistelle P o s e n festgenommen. Je nach dem Ergebnis der Vernehmungen werden in den einzelnen Landkreisen schon in Kürze weitere Festnahmen erfolgen.

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

W powiecie śremskim ukazała się w ostatnim czasie gazetka „Dla Ciebie Polsko” – „Für Dich Polen”. Na tej podstawie można przyjąć, że także tam znajduje się nielegalna drukarnia. Za pośrednictwem agentury pozyskano po jednym egzemplarzu gazetki z 8, 15 i 22 X [19]41 [r.]. Warto wspomnieć, że w nagłówku numeru z dnia 8 października jako motto widnieje: „Sabotaż przy pracy jest obowiązkiem każdego Polaka!!!”. W powiatach wolsztyńskim, kościańskim, grodziskim i czarnkowskim funkcjonariusze Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu aresztowali licznych działaczy nielegalnego Stronnictwa Narodowego. W zależności od wyniku przesłuchań, w poszczególnych powiatach wkrótce zostaną przeprowadzone kolejne aresztowania.

Źródło: AIPN Ld 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 131, mps.

B. Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

Im Verlauf der Aufrollung der illegalen "Stronnictwo Narodowe" im Landkreise P o s e n wurden in der Berichtszeit 17 Funktionäre festgenommen. Bei einem von ihnen wurde unter dem Zimmerfußboden ein Geldbetrag von 11.850.-- RM gefunden. Im Verlauf der Vernehmungen hat sich ergeben, daß Verhandlungen zwischen den führenden Persönlichkeiten der S.N. und der Militärorganisation "Związek Walki Zbrojnej" (Z.W.Z.) zwecks Verschmelzung zu einer Organisation stattgefunden haben. Zu einem Zusammenschluß ist es aber nicht gekommen, weil die Leitung der obersten

Führung der S.N. in Warschau gegen eine Verschmelzung mit der Z.W.Z. war, da diese die Führung forderte. Fest steht aber, daß der vorgefundene Geldbetrag der Z.W.Z. gehörte.

Ferner gelang es der Staatspolizeileitstelle P o s e n in den letzten Tagen, die dritte illegale Druckerei der S.N. in Posen auszuheben, als sich der Schreiber, ein ehemaliger polnischer Student, gerade mit dem Anfertigen der Wachsmatrize für ein Flugblatt befaßte. Es wurden eine Schreibmaschine, ein Vielfältigungsapparat, Druckersehörse, etwa 2800 Bogen Papier, schriftliche Radioberichte, mehrere Matrizen, ein Stempel mit der Aufschrift "Verlängert bis zur Einführung der Arbeitsbuchpflicht im Warthegau" sowie Matrizen zur Herstellung von Fahrradbescheinigungen vorgefunden und sichergestellt. Ferner wurde bei einem in diesem Zusammenhang Festgenommenen im Kachelofen des Schlafzimmers ein Radiogerät vorgefunden, mit dem dieser noch kurz zuvor englische Nachrichten abgehört hatte. Die Niederschriften, die gleichfalls gefunden wurden, sollten am nächsten Tage der ausgetobenen illegalen S.N.-Druckerei zur Herstellung eines Flugblattes übermittelt werden. Durch diesen Zugriff ist mit einem weiteren Erscheinen des Flugblattes der S.N. vorerst nicht mehr zu rechnen. Wie bereits im Lagebericht vom 30. Oktober 1941 erwähnt wurde, erscheint im Landkreise Schriesch nach wie vor das Flugblatt "Ida Ciebie Polako" - "Für Dich Polen".

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

Podczas likwidacji nielegalnego Stronnictwa Narodowego na terenie powiatu poznańskiego aresztowano w okresie sprawozdawczym siedemnastu działaczy. W pokoju jednego z nich znaleziono ukryte pod podłogą pieniądze, w sumie 11 850 RM. Podczas przesłuchań¹ wyszło na jaw, że [na terenie poznańskiego] prowadzone były negocjacje pomiędzy przywódcami SN i dowództwem organizacji wojskowej Związek Walki Zbrojnej (ZWZ) w celu scalenia w jedną organizację. Do połączenia nie doszło, ponieważ najwyższe władze SN w Warszawie były przeciwne scaleniu, uważając, że ZWZ żądał powierzenia mu kierownictwa całością. Jest jednak pewne, że znaleziona suma pieniędzy należała do ZWZ.

Ponadto w ostatnich dniach udało się Urzędowi Kierowniczemu Policji Państwowej w Poznaniu wykryć trzecią nielegalną drukarnię SN w Poznaniu. Wkroczone w chwili, gdy redaktor, były polski student², przygotowywał matrycę woskową z tekstem gazetki. Znaleziono i zabezpieczono maszynę do pisania, powielacz, farbę drukarską, około 2800 arkuszy papieru powielaczowego, pisemne raporty z nasłuchów radiowych, liczne matryce, pieczętkę z napisem „Przedłużono do czasu wprowadzenia obowiązku posiadania książek pracy w Kraju Warty” oraz matryce do sporządzania zezwoleń na używanie roweru. Ponadto u jednej z osób aresztowanych w związku z tą sprawą znaleziono w piecu kaflowym w sypialni aparat radiowy, którego aresztowany jeszcze chwilę wcześniej używał do słuchania wiadomości rozgłośni angielskich. Notatki z nasłuchu radiowego, które jednocześnie zostały znalezione, miały następnego dnia zostać przekazane do wykrytej nielegalnej drukarni SN w celu wykorzystania przy redagowaniu gazetki. Dzięki tej akcji policji nie należy się już obecnie liczyć z dalszym ukazywaniem się gazetek SN. Jak już wspomniano w raporcie sytuacyjnym z dnia 30 października 1941 [r.], w powiecie śremskim ukazuje się w dalszym ciągu gazetka „Dla Ciebie Polsko” – „Für Dich Polen”).

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 149–150, mps.

¹ Mowa o dr. Klemensie Gorzyńskim. Zob. notatka biograficzna w rozdziale III.

² Mowa o Edmundzie Wasikowskim. Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

Kalisz, den 25. November 1941.

Zwischenbericht über die Widerstandsorganisation "Jedność Narodowa" in Kalisz.

Soweit bisher festgestellt werden konnte, besteht die polnische Widerstandsorganisation "Jedność Narodowa" auf deutsch "Nationale Einigkeit" seit Anfang des Jahres 1940. Die ersten Werbungen und Vereidigungen fanden Anfang Februar 1940 statt. Aufgebaut wurde die Organisation durch den flüchtigen Polen Antoni S t r z e l c z y k, geb. 28.1.00 in Strzemieszecz, Krs. Bendschen. Soweit sich bisher übersehen lässt, war St. Stadtkommandant für die in Kalisz bestehende Widerstandsorganisation "O.J.N.", später "Z.W.Z. und "Jedność Narodowa". Die "O.J.N." hat sich durch innere Uneinigkeit aufgelöst und ging aus ihr die "Z.W.Z. hervor. Nach einer Festnahmeaktion im Januar 1941 wurden die noch in Kalisz verbliebenen Funktionäre durch die Organisation angeblich in Litzmannstadt eingesetzt. Über die Behandlung der verbliebenen Mitglieder der "Z.W.Z." hat bisher nichts festgestellt werden können.

Aus den bisherigen Aussagen ist zu entnehmen, dass der Stadtbezirk Kalisz in 13 Rejony, auf deutsch "Obhuten", eingeteilt war. Ein Rejon bzw. eine Obhut bestand aus 4 - 5 Fünfergruppen, auf polnisch "Piontka" genannt. Bisher ist es gelungen in die Obhuten 2, 7 und 13 einzudringen. Die Kommandanten dieser Obhuten nebst Vertretern sind festgenommen. Da sich die Organisation noch im Aufbau befand, waren die Fünfergruppen der einzelnen Obhuten nicht in jedem Falle gewesen. Kommandanten von Fünfergruppen wurden bisher 16 festgenommen. Die Gesamtzahl der Festnahmen beträgt 30. Weitere Festnahmen stehen bevor.

Die Zeitung der Organisation "Jedność Narodowa" nennt sich "Walka" auf deutsch "Kampf". Sie ist eine Fortsetzung der schon früher erfassten Zeitung "Jedność Narodowa". Die Ausgabe der Zeitung erfolgte unregelmäßig, etwa 1 - 3 mal monatlich. Der Druck wird angeblich in Warschau vorgenommen. Nur sehr wenige Exemplare der Zeitung wurden nach Kalisz gebracht. In Wohnungen von Mitgliedern fanden dann Lesestunden statt, in denen der Inhalt der Zeitung bekanntgegeben wurde. Sodann wurden die Exemplare vernichtet. Durch Sonderbeilagen, die unregelmäßig der Zeitung beigelegt waren, wurde aufgefordert,

aufgefordert, in deutsche Lokale zu gehen und bei deutschen Soldaten und Offizieren Waffen zu stehlen. Weiter wurden die Mitglieder angehalten zur Arbeitssabotage durch Arbeitsverlangsamung, Krankmeldung und Arbeitsverweigerung. Es wurden Beispiele angeführt, wie Sabotage an Maschinen, Sprengungen von Bahnkörpern und Brücken, Beschädigungen von Gleisanlagen usw. vorzunehmen seien. Vorgeschlagen wurde weiterhin, Müll auf Strassen auszustreuen, die durch Militärtransporte beansprucht werden, zum Zwecke der Herbeiführung von Autopannen und Verletzungen von Pferden. Den Fabrikarbeitern wurde nahegelegt, ihre Maschinen nicht zu pflegen, um so einen schnelleren Verschleiss und Unbrauchbarkeit herbeizuführen.

In dieser Form und Ähnlich wurde in den Sonderbeilagen zur Begehung von Sabotageakten aufgefordert.

Der Mitgliedsbeitrag sollte mindestens RM.1.-- monatlich betragen. Wer seinem Einkommen entsprechend in der Lage war, höhere Beiträge zu leisten, war dazu verpflichtet.

Die Vereidigung erfolgte ohne feierliche Form. Der Eid wurde bei jeder sich bietenden Gelegenheit und an jedem Ort abgenommen. Der genaue Wortlaut des Eides ist nicht bekannt. Die Form war abgekürzt etwa wie folgt: "Ich schwöre dem allmächtigen Herrgott, dem Dreitheiligen und Einzigen, treuer Soldat zu sein, die Geheimnisse der Organisation zu hüten, Vergebenssten der Organisation fügsam zu sein, so helfe mir allmächtiger Herrgott."

Der weitere Aufbau der Organisation über die Rejons bzw. Obhutten hinaus, ist noch nicht bekannt. Desgleichen sind ausser Strzelczyk über die Rejons-Kommandanten hinaus keine Führer näher bekannt. Eine wichtige Rolle spielt ein Mann mit dem Decknamen "K a j u s", ferner einer der sich "K w i a t k o w s k i bzw. B a b i n i e z" nennt und nicht zuletzt G o r s k i mit dem Decknamen "M a l i n a". Über den Aufenthalt dieser Personen hat sich bisher nichts ermitteln lassen.

Phänomen

Kalisz, 25 listopada 1941 [r.]

Raport okresowy na temat organizacji ruchu oporu „Jedność Narodowa”
w Kaliszu

Jak zdołano dotąd ustalić, polska organizacja ruchu oporu Jedność Narodowa, po niemiecku Nationale Einigkeit, istnieje od początku roku 1940. Pierwsze werbunki i zaprzysiężenia miały miejsce w lutym 1940 [r]. Organizacja została utworzona przez zbiegłego Polaka Antoniego Strzelczyka, urodzonego 28 I [19]00 [r.] w miejscowości Strzenieszec, pow. zbąszyński. Na ile można to obecnie ocenić, St[rzelczyk] był komendantem miasta Kalisza istniejącej tam organizacji ruchu oporu OJN, później ZWZ oraz Jedność Narodowa. OJN ze względu na wewnętrzne nieporozumienia rozwiązała się i z niej powstała ZWZ. Po akcji aresztowań w styczniu 1941 [r.] pozostali jeszcze w Kaliszu działacze zostali prawdopodobnie przeniesieni przez organizację do Łodzi. W sprawie potraktowania pozostałych członków ZWZ nie uzyskano dotąd żadnych informacji.

Z dotychczasowych wypowiedzi należy wnioskować, że Okręg Miasto Kalisz był podzielony na trzynaście rejonów, po niemiecku „Obhut” [obwód]. Rejon wzgl. Obhut składał się z czterech–pięciu grup pięcioosobowych, po polsku zwanych „pionka” [piątka]. Dotąd udało się przeniknąć do rejonów 2, 7 i 13. Komendanci tych rejonów oraz ich zastępcy zostali aresztowani. Ponieważ organizacja znajdowała się jeszcze w fazie budowy, w poszczególnych rejonach nie w każdym przypadku utworzone zostały grupy pięcioosobowe. Dotąd aresztowano szesnastu komendantów „piątek”. Łączna liczba aresztowań wynosi trzydzieści. Dalsze aresztowania jeszcze nastąpią.

Gazeta organizacji Jedność Narodowa nazywa się „Walka”¹, po niemiecku „Kampf”. Jest ona kontynuacją wcześniej wydawanej gazety „Jedność Narodowa”. Ukazywała się ona nieregularnie, ok. 1–3 razy w miesiącu. Druk prawdopodobnie odbywał się w Warszawie. Do Kalisza przywożono bardzo niewiele egzemplarzy tej gazety. W mieszkaniach członków organizacji odbywały się wtedy godziny czytelnice, podczas których przedstawiano treść gazety. Potem egzemplarze niszczone. Za pomocą dodatków specjalnych, które były nieregularnie załączane do gazety, wzywano do chodzenia do niemieckich lokali i kradzieży broni niemieckim żołnierzom i oficerom. Ponadto nakłaniano członków do sabotażu podczas pracy poprzez spowalnianie pracy, zawiadamianie o chorobach i odmowę pracy. Przedstawiano przykłady, jak można dokonywać sabotażu na maszynach, wysadzania w powietrze elementów kolejowych i mostów, uszkodzeń torów kolejowych itp. Ponadto wzywano do rozrzucania na ulicach użytkowanych przez transporty wojskowe gwoździ [prze-

¹ „Walka” była centralnym organem prasowym SN, redagowanym i drukowanym w Warszawie.

ciwoponowych], by powodować uszkodzenia samochodów i zranienia koni. Robotnikom fabrycznym sugerowano niedbanie o maszyny, by doprowadzić do szybszego ich zużycia i nieprzydatności.

W tych i podobnych formach wzywano w dodatkach specjalnych do dokonywania aktów sabotażu.

Składka członkowska miała wynosić co najmniej 1 RM miesięcznie. Jeśli komuś dochody pozwalały na płacenie wyższych składek, był do tego zobowiązany.

Zaprzysiężenie następowało bez formy uroczystej. Przysięga była odbierana przy każdej nadarzającej się okazji. Dokładna rota przysięgi nie jest znana. Forma w skrócie brzmi następująco: „Przysięgam Bogu Najwyższemu, w Trójcy Świętej Jedynemu, być wiernym żołnierzem, strzec tajemnic organizacji, być posłusznym jej przywódcom, tak mi dopomóż wszechmogący Boże”.

Dalsza rozbudowa organizacji poza rejony wzgl. „Obhuty” nie jest jeszcze znana. Podobnie, poza Strzelczykiem, spośród komendantów rejonów nie są bliżej znani żadni przywódcy. Ważną rolę odgrywa człowiek o pseudonimie „Kajus”², a także osobnik, który nazywa siebie Kwiatkowskim³ lub Babiniczem, ważny jest również Gorski⁴, pseudonim „Malina”. Miejsca pobytu tych osób dotąd nie ustalono.

Schönrogge^a

Źródło: AIPN Ld, 1/198, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 2–3, mps.

^a Podpis odręczny.

² Nie ustalono, o jaką osobę chodzi.

³ Marian Kwiatkowski „Konrad”, „Babinicz”, „Jaxa” (1910–1944), działacz SN. Od grudnia 1939 r. nawiązał kontakt z Wojennym Zarządem Głównym SN w Warszawie. Został zaprzysiężony przez Komendanta Głównego NOW ppłk. Józefa Rokickiego „Karola”. W 1941 r. stanął na czele Komendy Okręgu w Poznaniu, w stopniu porucznika. 4 XII 1942 r. opowiedział się za decyzją ZG SN o połączeniu NOW z AK. 19 XI 1943 r. złożył przysięgę AK przed ppłk. Rokickim. Aresztowany 8 XII 1943 r. w Łodzi, stracony w Poznaniu.

⁴ Nie ustalono, o jaką osobę chodzi.

B. Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

Bei der weiteren Aufrollung der illegalen "Stronnictwo Narodowe" wurde im Besitz des festgenommenen Redakteurs der illegalen Hetzschrift "Polska Narodowa" das gesamte Archiv der S.N. gefunden und sichergestellt. Unter dem vorgefundenen Material befanden sich neben Mitgliederverzeichnissen und sonstigen Schriften von Propagandamaterial Pressmeldungen des deutschen Propagandaministeriums, die an den Hauptschriftleiter des Ostdeutschen Beobachters in Posen persönlich gerichtet und nur zu dessen Kenntnisnahme bestimmt waren. Die geheim zu haltenden Pressmeldungen wurden von dem polnischen Boten des O.B. teilweise ungeöffnet aus dem Brieffach entwendet und teilweise vom Schreibtisch des Hauptschriftleiters gestohlen. Sie wurden dann von ihm - erster Mitglied der illegalen S.N. - dem Redakteur der "Polska Narodowa" ausgehändigt und zur Herstellung der illegalen Hetzschrift ausgewertet.

Bei den festgenommenen 11 Funktionären der S.N. handelt es sich um den Stab, der von dem Franziskanerpater Julian M i r c h n a aus Kalisch in Posen aufgezogen war. Mirochma selbst wurde von Beamten der Staatspoliseilittle P o s e n am 21.11.41 in Warschau festgenommen. Mit weiteren Festnahmen ist nach den Vernehmungen der Funktionäre zu rechnen.

Bei der im Bezirk Kutno aufgerollten Widerstandsgruppe der "ZWE" (Związek Walki Ebrojnej - Verband des aktiven Kampfes) wurde über diese Organisation festgestellt: "Die "ZWE" hatte sich nach der Zerschlagung der SN - Stronnictwo Narodowe - Anfang dieses Jahres zur Aufgabe gemacht, die noch vorhandenen Reste der S.N. aufzufangen und in ihre Reihen als Mitglieder aufzunehmen. Nach dem bisherigen Ergebnis der Vernehmungen der festgenommenen Funktionäre ist ihr dieses Ziel auch gelungen.

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

Podczas dalszej likwidacji nielegalnego Stronnictwa Narodowego znaleziono i zabezpieczono całe archiwum SN, będące w posiadaniu aresztowanych redaktorów nielegalnego pisma „Polska Narodowa”. Wśród znalezionych materiałów znajdowały się, oprócz rejestrów członków i innych materiałów propagandowych, poufne doniesienia prasowe niemieckiego Ministerstwa Propagandy, które były kierowane osobiście do redaktora naczelnego gazety „Ostdeutscher Beobachter”¹ w Poznaniu i były przeznaczone tylko do jego wiadomości. Doniesienia prasowe, które miały być tajne, były przez polskiego gońca zatrudnionego w OB częściowo (jeszcze nieotwarte) wyciągane ze skrytki na listy, a częściowo kradzione z biurka redaktora naczelnego. Gонец ten, członek nielegalnego SN, przekazywał je następnie redaktorowi „Polski Narodowej”, który wykorzystywał zawarte w nich informacje przy redagowaniu nielegalnego czasopisma.

Aresztowanych jedenastu działaczy SN tworzyło sztab, który został powołany w Poznaniu przez ojca franciszkanina Juliana Mirochnę z Kalisza. Sam Mirochna został aresztowany w dniu 21 XI [19]41 [r.] w Warszawie przez funkcjonariuszy Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu. Po przesłuchaniach prowadzonych przez funkcjonariuszy należy liczyć się z dalszymi aresztowaniami.

Na temat zlikwidowanej w obwodzie Kutno grupy ruchu oporu ZWZ (Związek Walki Zbrojnej – Verband des aktiven Kampfes) stwierdzono, co następuje: „ZWZ po rozbiciu SN – Stronnictwa Narodowego – na początku bieżącego roku postawił sobie za zadanie przechwycenie pozostałych na wolności członków SN i przyjęcie ich w swoje szeregi”. Jak wskazują wyniki dotychczasowych przesłuchań aresztowanych działaczy, cel ten został przez ZWZ osiągnięty.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 175, 176, mps.

1941 listopada 29, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

Im Verlauf der Aktion gegen die Widerstandsgruppe der "ZwZ" im Koniner Bezirk wurde der Kommandant des Stadt- und Landkreises von Konin, der ehemalige polnische Offiziersanwärter Kazimierz B l a s z a k (Deckname Florian), wohnhaft in Konin, Graf-Zeppelin

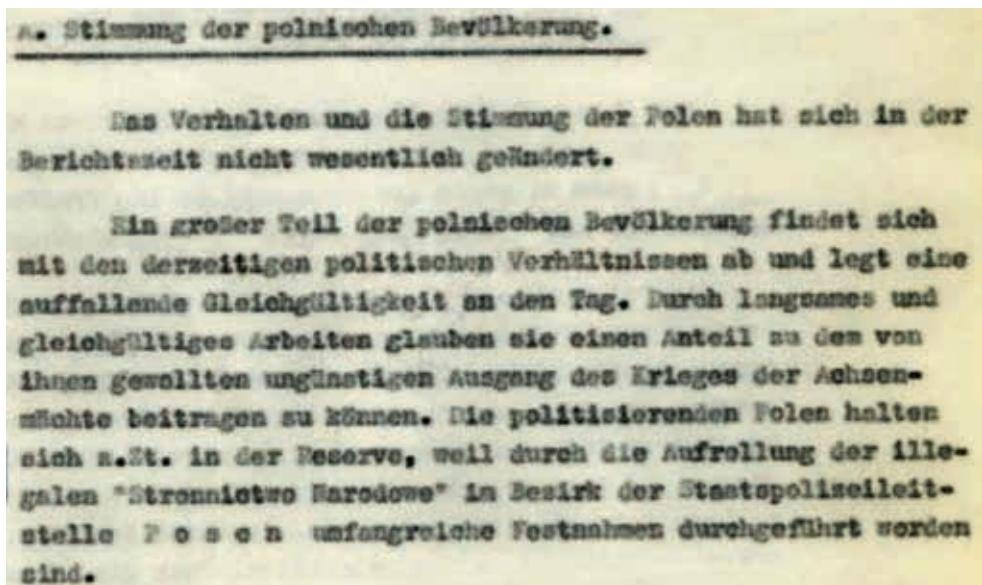
Graf-Zeppelin-Str.24, festgenommen. Blasszak legte nach längerem Leugnen ein Geständnis ab und gibt u.a. zu, seit 1940 der S.N. und vom Mai 1941 ab der "ZwZ" in führender Stellung anzugehören. Durch die weiteren Ermittlungen konnten in Konin und Umgebung bisher 21 Funktionäre und Mitglieder der "ZwZ" festgenommen werden. Nach Abschluss des Vorganges werde ich über das Gesamtergebnis erneut berichten.

Podczas akcji przeciwko grupie ruchu oporu ZWZ w okręgu konińskim został aresztowany komendant miasta i powiatu konińskiego, były polski aspirant Kazimierz Błaszak¹ (pseudonim Florian), zamieszkały w Koninie, Graf-Zeppelin-Str[asse] 24. Błaszak, po długotrwałych kłamstwach, przyznał się i zeznał m.in., że od 1940 [r.] należał do SN, a od maja 1941 [r.] do ZWZ, pozostając na poprzednim stanowisku. W wyniku dalszych dochodzeń można było dotąd aresztować w Koninie i okolicach 21 działaczy i członków ZWZ. Po zamknięciu sprawy ponownie poinformuję o całościowym wyniku.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 184–185, mps.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

1941 grudzień 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

A. Nastroje ludności polskiej

W okresie sprawozdawczym postawa i nastroje Polaków nie zmieniły się w istotny sposób.

Duża część ludności polskiej pogodziła się z obecną sytuacją polityczną i przejawia wyraźną obojętność. Swoją powolną i apatyczną pracą ma ona nadzieję wnieść swój wkład w pożądaną przez siebie niekorzystny dla państw osi przebieg wojny. Liczne aresztowania przeprowadzone podczas likwidacji nielegalnego Stronnictwa Narodowego na terenie podlegającym Urzędowi Kierowniczemu Policji Państwowej w Poznaniu spowodowały, że politykujący Polacy zachowują się w chwili obecnej z rezerwą.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 191, mps.

1941 grudzień 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

B- Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

Die Zerschlagung der illegalen "Stronnictwo Narodowe" nimmt im Bereich der Staatspolizeistelle P o s e n ihren Fortgang. Umfangreiche Vernehmungen und Ermittlungen führten in der Berichtszeit zur Festnahme von weiteren 14 Polen. Unter diesen befinden sich fünf Spitzenfunktionäre der S.N., die in Warschau festgenommen wurden.

Die Zahl der festgenommenen Angehörigen der Widerstandsorganisation OJN. in Kalisch durch Beamte der Staatspolizeistelle L i t z m a n n s t a d t hat sich auf 70 erhöht.

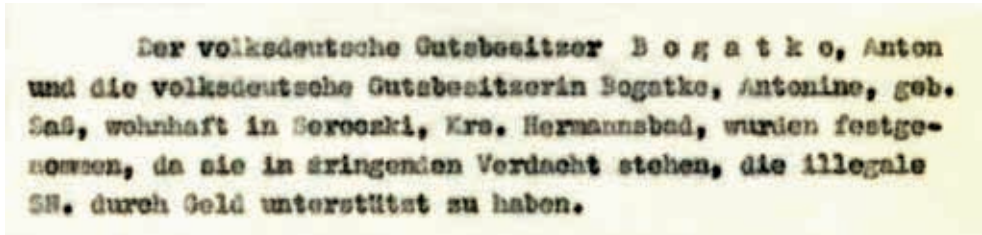
B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

Na terenie podlegającym Urzędowi Kierowniczemu Policji Państwowej w Poznaniu kontynuowana jest likwidacja nielegalnego Stronnictwa Narodowego. Liczne przesłuchania i dochodzenia doprowadziły w okresie sprawozdawczym do aresztowania kolejnych czternastu Polaków. Pośród nich znajduje się pięciu aresztowanych w Warszawie przywódców SN.

Liczba członków organizacji ruchu oporu OJN w Kaliszu aresztowanych przez funkcjonariuszy Urzędu Policji Państwowej w Łodzi wzrosła do siedemdziesięciu.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 196, mps.

1941 grudzień 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

Der volkdeutsche Gutsbesitzer B o g a t k o, Anton und die volkdeutsche Gutsbesitzerin Bogatke, Antonine, geb. Saß, wohnhaft in Seroczki, Kre. Hermannsbud, wurden festgenommen, da sie in dringenden Verdacht stehen, die illegale SN. durch Geld unterstützt zu haben.

Właściciele ziemscy, volksdeutsche Bogatko Antoni¹ i Bogatko Antonina, z domu Saas^a, zamieszkali w Seroczkach, pow. ciechociński, zostali aresztowani, ponieważ zachodzi poważne podejrzenie, że wspierali finansowo nielegalne SN.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 211, mps.

^a W tekście błędnie zapisano Saß.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

B. Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

Die Ermittlungen und Vernehmungen im Zuge der Zerschlagung der illegalen "Stronnictwo Narodowe" nahmen in der Berichtszeit einen guten Fortgang.

Wie festgestellt wurde, war der bereits vor drei Monaten festgenommene ehemalige Wojewode des Bezirks Posen, Graf B n i n s k i , bis zu seiner Festnahme Regierungsdelegat im Verständigungsausschuß der "Stronnictwo Narodowe", "Stronnictwo Ludowe" (übersetzt - Volkspartei) und der "Stronnictwo Pracy" (übersetzt - Arbeiterpartei). Aufgabe der Regierungsdelegaten war, Streitigkeiten und Unstimmigkeiten innerhalb der Organisationen zu schlichten, Überwachung der Finanzierung und Sammlung von Stimmungsberichten zwecks Weiterleitung an den ehemaligen polnischen Oberbürgermeister von Posen, Tatajski, dem nunmehrigen

gen

nummehrigen illegalen Hauptregierungsdelegaten in Warschau, der die Berichte an die polnische Regierung in London weiterleiten sollte. Für den festgenommenen Grafen Bninski war sofort ein Nachfolger und Stellvertreter durch den Verständigungsausschuß dieser illegalen Organisation einstimmig gewählt worden. Nach umfangreichen Ermittlungen konnte der gesamte Verständigungsausschuß und weitere Spitzenfunktionäre der angeführten illegalen polnischen Organisationen festgenommen werden. Der Staatspoliseilaststelle Posen gelang es ferner, die gesamten Organisationsgelder in Höhe von 8.300 Dollar und 68.000 RM, welche an verschiedenen Orten, in Bildern und Kopfkissen versteckt und auch in Gärten vergraben waren, sicherzustellen. Die Organisation bediente sich einer ehemaligen Polin, die durch ihre Verheiratung italienische Staatsangehörige geworden war, als Kurierin. Sie wurde ebenfalls festgenommen. Auftragsgemäß fuhr diese Kurierin wiederholt seit 1939 nach Rom und hat durch Vermittlung eines polnischen Professors die Dollarbeträge von dem ehemaligen polnischen Gesandten beim Vatikan ausgehändigt erhalten und in Keilabsätzen von Damenhauspantoffeln nach Posen eingeschuggelt.

Durch diesen Zugriff ist der größte Teil der Spitzenfunktionäre der illegalen Organisation in Posen bzw. im Warthe-land unschädlich gemacht worden.

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

W dochodzeniach i przesłuchaniach prowadzonych w związku z rozbijaniem nielegalnego Stronnictwa Narodowego odnotowano w okresie sprawozdawczym znaczny postęp.

Jak ustalono, aresztowany już przed trzema miesiącami były wojewoda poznański, hrabia Bniński, był do chwili swego aresztowania Delegatem Rządu w Komitecie Porozumiewawczym Stronnictwa Narodowego, Stronnictwa Ludowego (Volkspartei) i Stronnictwa Pracy (Arbeiterpartei). Zadaniem Delegatów Rządu było łagodzenie sporów i nieporozumień wewnątrz organizacji, nadzór nad sprawami finansowymi oraz zbieranie raportów o nastrojach w celu przekazania ich byłemu polskiemu nadburmistrzowi Poznania, Ratajskiemu^a, obecnemu nielegalnemu Głównemu Delegatowi Rządu w Warszawie, który miał je przekazywać dalej do polskiego rządu w Londynie. W miejsce aresztowanego hrabiego Bnińskiego został natychmiast wybrany jednogłównie przez Komitet Porozumiewawczy tej nielegalnej organizacji jego następca i zastępca. Po licznych dochodzeniach cały Komitet Porozumiewawczy i dalsi czołowi działacze wymienionych nielegalnych polskich organizacji zostali aresztowani. Urząd Kierowniczcy Policji Państwowej w Poznaniu zdołał ponadto zabezpieczyć wszystkie pieniądze organizacji w wysokości 8300 dolarów oraz 68 tys. RM. Były one ukryte w różnych miejscach, w obrazach i poduszkach, a nawet zakopane w ogrodzie. Jako kurierką, organizacja posługiwała się byłą Polką¹, która poprzez swoje małżeństwo uzyskała włoskie obywatelstwo. Została ona także aresztowana. Od roku 1939 kurierka ta, wykonując otrzymywane zlecenia, jeździła wielokrotnie do Rzymu, gdzie za pośrednictwem pewnego polskiego profesora² otrzymywała od byłego polskiego posła przy Watykanie dolary, które przemyciała w koturnach damskich pantofli domowych do Poznania.

Dzięki tej akcji policji większość czołowych działaczy nielegalnej organizacji w Poznaniu oraz w Kraju Warty została unieszkodliwiona.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 222–223, mps.

^a W tekście błędnie zapisano Tatajskiemu.

¹ Halina Cimino z d. Jagielska, 2° voto Kłos, „Siostra Zosi”, „Różia” (1901–1951), kurierka zagraniczna Głównej Delegatury Rządu RP dla ziem polskich wcielonych do III Rzeszy oraz ZWZ. Aresztowana przez Gestapo w listopadzie 1941 r., zwolniona w lutym 1942 r. (EKW, s. 123).

² Był nim Maciej Sydon Loret „Antoni Malicki”, „Antonio” (1880–1949), historyk, dyplomata, publicysta. Od 1911 r. mieszkał w Rzymie. Współpracownik Komitetu Narodowego Polskiego. W latach 1919–1925 m.in. radca poselstwa polskiego przy Watykanie oraz chargé d'affaires przy Kwirynale. Po powstaniu rządu gen. Władysława Sikorskiego we Francji mianowany attaché kulturalnym ambasady polskiej przy Watykanie. Jednocześnie współpracował z tajną placówką łączności rządu z krajem. Od lipca 1944 do stycznia 1945 r. był nieoficjalnym przedstawicielem rządu polskiego przy Kwirynale (Loret Sydon Maciej [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 17/3, z. 74, red. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1972, s. 557–559).

1942 styczeń 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

Die Aufrollung der poln. illegalen Organisation "Jedness Narodow" in Kalisch (Nationale Einigkeit) ist zu einem gewissen Abschluß gekommen. Insgesamt wurden bisher 85 Polen festgenommen, die - mit einzelnen Ausnahmen - nahezu restlos ein Geständnis abgelegt haben. Nach Auswertung der Geständnisse ist mit weiteren Festnahmen zu rechnen.

Likwidacja polskiej nielegalnej organizacji Jedność Narodowa w Kaliszu (Nationale Einigkeit) została właściwie zakończona. Łącznie aresztowano dotąd 85 Polaków, którzy – z nielicznymi wyjątkami – niemalże całkowicie przyznali się do winy. Po dokonaniu oceny zeznań należy liczyć się z dalszymi aresztowaniami.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 224, mps.

1942 styczeń 13, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

Am 17. und 18.12.41 fand vor dem 2. Strafsenat des Volksgerichtshofes im Gebäude des Landgerichts in Posen die Hauptverhandlung gegen 9 Spitzenfunktionäre der illegalen polnischen Organisation "Stronnictwo Narodowe" statt. Sämtliche Angeklagten wurden wegen Vorbereitung zum Hochverrat zum Tode verurteilt.

W dniach 17 i 18 XII [19]41 [r.] odbyła się w budynku Sądu Krajowego w Poznaniu przed Drugim Senatem Karnym Trybunału Ludowego rozprawa główna przeciwko dziewięciu przywódcom nielegalnej polskiej organizacji Stronnictwo Narodowe. Wszyscy oskarżeni zostali za przygotowania do zdrady stanu skazani na karę śmierci¹.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 233, mps.

¹ Byli to: A. Wolniewicz, St. Chojnacki, J. Kurpisz, J. Przybyła, St. Piotrowski, M. Frankowski, J. Sikorski, B. Koterak i W. Grządzielski.

1942 marzec 14, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

B. Tätigkeit illegaler polnischer Organisationen.

Die Staatspolizeileitstelle P o s e n ist in der Ermittlungssache gegen die illegale "Stromictwo Narodowe" weiterhin mit Ermittlungen und Vernehmungen beschäftigt, die einen erfolgreichen Verlauf nehmen.

Ein abschließendes Ergebnis liegt jedoch noch nicht vor.

B. Działalność nielegalnych polskich organizacji

Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu w ramach śledztwa przeciwko nielegalnemu Stronnictwu Narodowemu prowadzi w dalszym ciągu dochodzenia i przesłuchania, które przyjmują korzystny kierunek.

Wyniku końcowego jednakże jeszcze nie można przedstawić.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 288, mps.

1942 marzec 30, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

B. Tätigkeit illegaler Organisationen und ihre Bekämpfung.

Die Bekämpfung der polnischen Widerstandsbewegung im Bereich der Staatspolizeileitstelle P o s e n, insbesondere der "Stronnictwo Narodowa" und der "Związek Walki Zbrojnej", nimmt ihren Fortgang. Zu größeren Festnahmeaktionen ist es in der Berichtszeit noch nicht gekommen, jedoch stehen solche für die nächste Zeit bevor. Durch Vernehmungen bereits inhaftierter Angehöriger der "S.N." und weitere Ermittlungen wurde ein weiteres Archiv aufgefunden. Es umfasst zahlreiche Berichte, Briefe, illegale Schriften, Lichtbilder und mehrere Skizzen über wehrwirtschaftliche Anlagen. Die Übersetzung und Auswertung des Materials ist noch nicht abgeschlossen. Das Archiv war am Stadtrand von Posen in einem Garten vergraben.

B. Działalność nielegalnych organizacji i ich zwalczanie

Zwalczanie polskiego ruchu oporu na obszarze działania Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu, w szczególności Stronnictwa Narodowego i Związku Walki Zbrojnej, jest kontynuowane. Do większych akcji aresztowań w okresie sprawozdawczym jeszcze nie doszło, jednakże w najbliższym czasie zostaną one przeprowadzone. W wyniku przesłuchań już zatrzymanych członków SN i dalszych dochodzeń znaleziono kolejne archiwum. Zawiera ono liczne raporty, listy, nielegalne pisma, zdjęcia i wiele szkiców obiektów obronnych. Tłumaczenie i ocena materiału nie zostały jeszcze zakończone. Archiwum było zakopane w ogrodzie na przedmieściach Poznania.

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 319, mps.

1942 maj 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

B. Tätigkeit illegaler Organisationen und ihre Bekämpfung.

Über die polnische Widerstandsbewegung mit ihren politischen sowie Kampfgruppen im Bereiche der Staatspolizeistelle Posen wird zusammenfassend berichtet, daß in den ehemaligen polnischen Westgebieten bis Anfang 1941 in erster Linie Widerstandsgruppen eine Aktivität entwickelt hatten, die als Zivilorganisationen bezeichnet werden. Vor allen Dingen hatte es die "Stronnictwo Narodowe" (S.N.) verstanden, auch nach mehrmaligen Eingreifen der Staatspolizei immer wieder einen organisatorischen Aufbau zustande zu bringen. Daneben machte sich im Laufe des Jahres 1941 eine Einigungsbestrebung mit verschiedenen kleineren Parteien, z.B. mit der "Stronnictwo Ludowe" (S.L.) und der "Stronnictwo Prace" (S.P.), bemerkbar, die in einem sogenannten Verständigungsausschuß zusammengefaßt waren. Diesem stand im Auftrage der polnischen Regierung in London der von der Staatspolizeistelle Posen festgenommene Graf Adolf B n i n s k i vor. Die führenden Köpfe des Verständigungsausschusses konnten sämtlich bis Dezember 1941 festgenommen werden.

B. Działalność nielegalnych organizacji i ich zwalczanie

Podsumowując informacje na temat polskiego ruchu oporu z jego grupami zarówno politycznymi, jak i bojowymi działającymi na terenie podlegającym Urzędowi Kierowniczem Policji Państwowej w Poznaniu, stwierdza się, że na byłych polskich obszarach zachodnich do początku 1941 [r.] w pierwszej linii rozwinęły swoją aktywność grupy ruchu oporu, które określa się jako organizacje cywilne. Rozumie się przez to przede wszystkim Stronnictwo Narodowe (SN), które nawet po licznych uderzeniach przeprowadzonych przez policję państwową ciągle na nowo podejmuje odbudowę swojej organizacji. Ponadto w ciągu roku 1941 zauważalne były dążenia do zjednoczenia z różnymi mniejszymi partiami, np. ze Stronnictwem Ludowym (SL) oraz Stronnictwem Pracy (SP), które były połączone w ramach tzw. Komitetu Porozumienia Stronnictw. Na jego czele, na zlecenie polskiego rządu w Londynie,

stał hrabia Adolf Bniński¹, aresztowany przez Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu. Przywódcy Komitetu Porozumienia Stronnictw zostali ostatecznie aresztowani do grudnia 1941 [r].

Źródło: AIPN Ld, 1/280, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 380, mps.

¹ Adolf Rafał Jan Bniński „Białoń” (1884–1942) – ziemianin, działacz polityczny i społeczny, organizator kółek rolniczych w Wielkopolsce, współpracownik Naczelnej Rady Ludowej, starosta średzki, wojewoda poznański w latach 1923–1928, współzałożyciel Stronnictwa Zachowawczego, senator IV kadencji, Główny Delegat Rządu RP na ziemię wcielone do III Rzeszy w latach 1940–1941.

1942 sierpień 15, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

I. Der polnische Gegner.

A) Als politischer Faktor.

Die illegalen polnischen Organisationen treiben nach wie vor starke Propaganda. Die Urheber sind meistens Angehörige der früheren polnischen Armee, Offiziere und Unteroffiziere. Sie erblicken in der illegalen Betätigung eine Fortführung ihrer früheren Dienstzeit und wollen damit ihren Anteil an der Wiederaufrichtung eines nationalen Polenstaates beitragen. Die öffentlichen Anschläge über erfolgte Hinrichtungen von Angehörigen der illegalen Organisationen wegen Vorbereitung zum Hochverrat werden eifrig besprochen. Die Mehrzahl der Polen sieht die Verurteilten als Märtyrer und Freiheitskämpfer an. Nur bei verhältnismäßig wenigen Polen ist eine abschreckende Wirkung festzustellen. Teilweise herrscht die Auffassung, daß sich die Deutschen im Warthegau nur durch Vorhängen vieler Todesurteile durchsetzen und zu halten vermögen.

I. Polski przeciwnik

a) Jako czynnik polityczny

Nielegalne polskie organizacje w dalszym ciągu prowadzą silną działalność propagandową. Inicjatorami są najczęściej członkowie byłej polskiej armii, oficerowie i podoficerowie. Widzą oni w nielegalnych działaniach kontynuację swojej dawnej służby i chcą w ten sposób przyczynić się do odbudowania narodowego państwa polskiego.

Publiczne obwieszczenia o wykonanych egzekucjach członków nielegalnych organizacji skazanych za przygotowania do zdrady stanu są żarliwie omawiane. Większość Polaków postrzega skazanych jako męczenników i bojowników o wolność. Tylko u stosunkowo nielicznych Polaków można zauważyć skutek odstraszenia. Po części panuje przekonanie, że Niemcy są w stanie utrzymać się w Kraju Warty tylko przez wydawanie wielu wyroków śmierci.

Źródło: AIPN Ld, 1/281, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 7, mps.

1942 wrzesień 9, Poznań – Fragment sprawozdania inspektora SiPo i SD w Kraju Warty SS-Standartenführera Ernsta Damzoga do Namiestnika Rzeszy i przywódcy NSDAP Okręgu Rzeszy Kraj Warty Arthura Greisera

Wegen Verdachts der Vorbereitung eines hochverräterischen Unternehmens wurde der Pole

Konstantin A f f o l d t aus Birglau, Kra.Thorn, festgenommen. A. steht im Verdacht, Mitglied der illegalen polnischen Organisation "Stronnictwo Narodowe" - S.N." zu sein, mit deren Aufrollung in Dezegber 1940 begonnen wurde und deren Führer der polnische Magister der Agrarpolitik Anton Wolniewicz aus Posen war. Wolniewicz wurde im Dezember 1941 zum T o d e verurteilt. Das Urteil ist vollstreckt.

In der gleichen Sache wurden durch den Strafsenat des Oberlandesgerichts Posen am 8.Juli 1942 8 Mitglieder zum Tode und 4 zu langjährigen Straflager verurteilt.

Die Verurteilten waren in den Eisenbahnwerkstätten in Posen beschäftigt. Dort bildeten sie eine eigene Untergruppe der H.S.

In Falle eines Aufstandes wollten sie in der Lage sein, die Eisenbahnwerkstätten zu besetzen und die dort beschäftigten Deutschen unschädlich zu machen.

Der Strafsenat des Oberlandesgerichts Posen verurteilte in seinen Sitzungen vom 15. bis 16.7., vom 31.7. und 11.8.1942 gegen Jedrusiak u.a. wegen Vorbereitung zum Hochverrat 24 Polen zum Tode und 13 Polen zu 1 bis 10 Jahren Straflager.

Die Verurteilten waren Mitglieder der illegalen polnischen Geheim-Organisation "Stronnictwo Narodowe" (S.N.), die es sich zur Aufgabe gemacht hatte, in Falle eines für Deutschland ungünstige

- 3 -

ausgehenden Krieges unter Anwendung von Gewalt die Macht an sich zu reißen. Alle notwendigen Vorbereitungen dazu waren getroffen. Zur Werbung und Beeinflussung der breiten Masse des polnischen Volkes wurde von der Organisation die periodisch erscheinende Flugschrift "Polska Narodowa" herausgegeben, deren Inhalt hochverräterischen Charakter trug.

Z powodu podejrzenia o przygotowywanie działań mających na celu zdradę stanu aresztowany został Polak Konstanty Affeldt¹ z Bierzgłowa, pow. toruński. A. jest podejrzewany o to, że jest członkiem nielegalnej polskiej organizacji Stronnictwo Narodowe SN, której likwidację rozpoczęto w grudniu 1940 [r.], a której dowódcą był polski magister polityki rolnej Antoni Wolniewicz² z Poznania. Wolniewicz został w grudniu 1941 [r.] skazany na karę śmierci. Wyrok wykonano.

W tej samej sprawie Senat Karny Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu w dniu 8 lipca 1942 [r.] skazał ośmiu członków [SN] na karę śmierci, a czterech na wieloletni pobyt w obozie karnym.

Skazani byli zatrudnieni w Warsztatach Kolejowych w Poznaniu. Tam utworzyli własną podgrupę SN^a.

Na wypadek powstania chcieli oni mieć możliwość zajęcia warsztatów kolejowych i unieszkodliwienia zatrudnionych tam Niemców.

Senat Karny Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu podczas rozpraw w dniach 13 do 16 VII, 31 VII i 11 VIII 1942 [r.] przeciwko Jędrusiakowi³ i innym skazał za przygotowania do zdrady stanu dwudziestu czterech Polaków na karę śmierci i trzytę Polaków na kary od 1 do 10 lat obozu karnego.

Skazani byli członkami nielegalnej polskiej tajnej organizacji Stronnictwo Narodowe (SN), które postawiło sobie zadanie, by w przypadku niekorzystnego dla Niemiec przebiegu wojny przejąć władzę siłą. Wszystkie niezbędne przygotowania w tym kierunku zostały poczynione. W celu werbunku do organizacji oraz wywierania wpływu na szerokie masy polskiego narodu wydawano ukazującą się periodycznie gazetkę „Polska Narodowa”, której treści nosiły charakter zdrady stanu.

Źródło: AIPN Ld, 1/281, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 51–52, mps.

^a W tekście błędnie podano NS.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

² Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

³ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

Am 27.9.1942 wurden durch die Staatspolizeileitstelle Posen in den Kreisen Jarotschin, Schrimm und Schroda 18 Polen festgenom-

men. Bei den Festgenommenen handelt es sich um Funktionäre der polnischen Geheim-Organisation "Stronnictwo Narodowe" (S.N.). Leiter der Gruppe war der Pole Josef Gzesoponiak, sein Vertreter der Pole Wladyslaus Krajowski. Die Organisation bestand aus drei Abteilungen und zwar aus der militärischen Abteilung, der Propagandaabteilung und der Verwaltungsabteilung. Leiter der militärischen Abteilung war der Pole Bogdan Wychan. Die Propagandaabteilung wurde von dem Polen Wladyslaus Malocki geführt, während die verwaltungstechnischen Arbeiten durch den Polen Gzeslaus Schilf erledigt wurden. Die genannten Polen bildeten zusammen den sogenannten Stab. Im Kreise Schroda wurde die illegale Gruppe von dem Polen Josef Schwyd geführt. Sein Vertreter war der Pole Anton Malanowski. Die Führung im Kreise Jarotschin oblag dem Polen Thomas Peczynski, der noch nicht festgenommen wurde. Sein Vertreter war der Pole Johann Krystkowiak. Der Führer des Kreises Schrimm ist noch unbekannt. Der Aufbau der illegalen Organisation vollzog sich nach dem Fünfergruppensystem. Sie verfügte über eine eigene Druckerei und fertigte wöchentlich 150 Hetschriften, betitelt "Polaka Narodowa" (Nation-los Polen) an. Die Druckerei befand sich in einem Walde im Kreise Schrimm. Besprechungen der Funktionäre fanden im Hause des polnischen Försters Josef Swigon statt. Die Verbindungen der Organisation reichten bis nach Kalisch. Kalisch soll jetzt der Sitz der S.N.-Führung sein, die Posen verlassen hat, um sich dem Zugriff der Polizei zu entziehen.

Die Organisation verfügte über die nachstehend aufgeführten Waffen, die von dem polnischen Förster Swigon in einem Walde im Kreise Schrimm vergraben und sichergestellt werden konnten:

- 1 Drillingsjagdgewehr
- 1 Doppeljagdflinte
- 3 kleine Jagdgewehre
- 1 Pistole (HP-Kaliber, 6,35 mit 6 Schuss Munition)
- 5 Schuss Gewehrmunition
- 21 Schuss Schretmunition
- 4 Schuss Pistolermunition
- 24 Schuss Jagdmunition und
- 2 Eierhandgranaten - leer-

Außerdem gelang es, die Druckerei, die im gleichen Walde vergraben war, aufzufinden. Neben einer Vervielfältigungsapparat und dem notwendigen Zubehör konnten dabei folgende der Organisation gehörende Gegenstände sichergestellt werden:

- 3 Fotoapparate
- 1 Kartentasche mit Kompass u. verschiedenen Karten des Warthegaues

3 Radiosapparate
3 Ferngläser
1 Schmuckkasten mit 2 goldenen Ringen, 1 Paar Ohr-
ringen, 2 Herrenuhrketten, 3 Herrenmanschettenknöpfe,
22 Rollen alten poln. Nickelgold u. 1 Kistchen mit altem
poln. Gold (200 Zloty).
Die Gegenstände waren in 7 grossen Blechbehältern untergebracht.
Nach Angaben des Leiters der Organisation sollen ihr 200 - 250
Kam. angehört haben. Mit weiteren Festnahmen ist zu rechnen.

W dniu 27 IX 1942 [r.] Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Poznaniu aresztował osiemnastu Polaków w powiatach jarocińskim, śremskim i średzkim.

Aresztowani to działacze polskiej tajnej organizacji Stronnictwo Narodowe (SN). Kierownikiem grupy był Polak Józef Szczepaniak¹, a jego zastępcą Polak Władysław Krajewski². Organizacja składała się z trzech wydziałów: wojskowego, propagandy i administracyjnego. Kierownikiem Wydziału Wojskowego był Polak Bohdan^a Weychan³. Wydział Propagandy był kierowany przez Polaka Władysława Małeckiego⁴, natomiast pracami administracyjno-technicznymi kierował Polak Czesław Schilf⁵. Wymienieni Polacy tworzyli razem tzw. sztab. W powiecie średzkim nielegalna grupa była dowodzona przez Polaka Józefa Schmidta^b. Jego zastępcą był Polak Antoni Malanowski⁶. Kierownictwo w powiecie jarocińskim należało do Polaka Tomasza Pacyńskiego^{c,7}, który dotąd nie został aresztowany. Jego zastępcą był Polak Jan Krystkowiak⁸. Dowódca w powiecie śremskim nie jest jeszcze znany. Struktura nielegalnej organizacji opierała się na systemie piątkowym. [Organizacja] dysponowała własną drukarnią i przygotowywała tygodniowo 150 egzemplarzy podżegającej gazetki zatytułowanej „Polska Narodowa”. Drukarnia znajdowała się w lesie w powiecie śremskim. Spotkania działaczy odbywały się w domu polskiego leśniczego Józefa Świgonia⁹.

^a W tekście błędnie podano Bogdan.

^b W tekście błędnie podano Schmyda.

^c W tekście błędnie podano Paczynskiego.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

² Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

³ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁴ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁵ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁶ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁷ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁸ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

Powiązania organizacji sięgały aż do Kalisza. Kalisz ma być teraz siedzibą dowództwa SN, które opuściło Poznań, aby uniknąć aresztowania.

Organizacja dysponowała wymienioną poniżej bronią, która była zakopana przez polskiego leśniczego Śwignonia w lesie w powiecie śremskim została zabezpieczona [przez policję]:

- 1 fuzja myśliwska trójlufowa
- 1 fuzja myśliwska dwulufowa
- 3 małe sztuki broni myśliwskiej
- 1 pistolet (kaliber NF, 6,35 z sześcioma sztukami amunicji)
- 5 sztuk amunicji karabinowej
- 21 sztuk złomu amunicji
- 4 sztuki amunicji do pistoletu
- 24 sztuki amunicji myśliwskiej oraz
- 2 ręczne granaty jajowe (puste).

Ponadto udało się odnaleźć drukarnię, która była ukryta w tym samym lesie. Oprócz powielacza i niezbędnego oprzyrządowania zabezpieczono tam należące do organizacji następujące przedmioty:

- 3 aparaty fotograficzne
- 1 mapnik z kompasem i różnymi mapami Okręgu Kraj Warty
- 3 aparaty radiowe
- 3 lornetki

1 szkatułkę na biżuterię z dwoma złotymi pierścionkami, jedną parą kolczyków, dwoma męskimi łańcuszkami do zegarka, trzema męskimi spinkami do mankietów, 22 rolki starych polskich monet niklowych i 1 skrzyneczkę ze starymi polskimi pieniędzmi (200 złotych).

Przedmioty były schowane w siedmiu dużych pojemnikach blaszanych.

Według zeznań kierownika organizacji miało do niej należeć 200–250 osób. Należy spodziewać się dalszych aresztowań.

Źródło: AIPN Ld, 1/281, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt 1939–1944, k. 107–109, mps.

Geheime Staatspolizei
Staatspolizeileitstelle Posen
B.Nr. II C - 192/41 g

Posen, den 30. Januar 1942

An das
Reichssicherheitshauptamt
- Amt IV -
z.Hd.v.H.-Sturzbannführer
Polizeirat P o m m e r e n i n g
- o.V.i.A. -
in B e r l i n SW 11
Prinz Albrechtstr. 3

An den
Inspekteur der Sicherheitspolizei und des SD
z.Hd.v.H.-Oberführer D a m m o g - o.V.i.A. -
in P o s e n
Fritz Reuterstr. 2

An den
Sicherheitsdienst des RHM
SD-Leitabschnitt Posen
z.Hd.v.H.-Sturzbannführer J a h n k e - o.V.i.A. -
in P o s e n
Kaiserring 15

An den
Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD
für den Distrikt Warschau
z.Hd.v.H.-Sturzbannführer Reg.-Rat D r. H a h n - o.V.i.A. -
in W a r s a h a u
Strasse der Polizei 25

An den
Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD
für den Distrikt Krakau
z.Hd.v.H.-Obersturzbannführer Oberw.-Rat
D r. G r o b k o p f - o.V.i.A. -
in K r a k a u
Pomorska 2

An den
Kommandeur der Sicherheitspolizei und des SD
für den Distrikt Lublin
z.Hd.v.H.-Sturzbannführer Krim.-Direktor M ü l l e r
- o.V.i.A. -
in L u b l i n

Geheim

II 20 / 1942g.

Tajna Policja Państwowa
Urząd Kierowniczy Policji Państwowej Posen
B. Nr IIC – 192/41g

Poznań, 30 I 1942 [r.].

Do
Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy – Departament IV
Do rąk SS-Sturmbannführera radcy policyjnego Pommereninga
w Berlinie
Prinz Albrechtstr[asse] 8

Do
Inspektora Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa
Do rąk SS-Oberführera Damzoga
w Posen
Fritz Reuterstr[asse]¹ 2

Do
Służby Bezpieczeństwa Reichsführera SS – Odcinek Kierowniczy
Do rąk SS- Sturmbannführera Jahnke
w Posen
Kaiserring² 15

Do
Komendanta Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w dystrykcie warszawskim
Do rąk SS-Sturmbannführera radcy rejencji dr. Hahna
w Warschau
Strasse der Polizei³ 25

Do
Komendanta Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w dystrykcie krakowskim
Do rąk SS-Obersturmbannführera nadradcy rejencji dr. Großkopfa
w Krakau
Pomorska 2

¹ Obecnie ul. Kochanowskiego.

² Obecnie al. Niepodległości.

³ Obecnie al. Szucha.

Do

Komendanta Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w dystrykcie lubelskim
Do rąk SS-Sturmbannführera dyr. krym. Müllera
w Lublinie

Do

Komendanta Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w dystrykcie radomskim
Do rąk SS-Sturmbannführera radcy rejencji Liphardta
w Radomiu
Kosziuskistr[asse]⁴ 6

Do

Pana Prezesa Rejencji
Do rąk radcy państwowego dr. Böttchera
w Posen

Do

Tajnej Policji Państwowej Urząd Policji Państwowej w Litzmannstadt
Do rąk SS-Sturmbannführera radcy rejencji dr. Schefe
w Litzmannstadt
Gardestr[asse]⁵ 1–7

Do

Tajnej Policji Państwowej Urząd Policji Państwowej w Hohensalza
Do rąk SS-Sturmbannführera radcy rejencji Hegenscheidta
w Hohensalza,
Adolf Hitlerstr[asse]⁶ 41

Do

Tajnej Policji Państwowej Urząd Policji Państwowej w Bromberg
Do rąk SS-Sturmbannführera radcy rejencji Ruxa
w Bromberg
Floßstr[asse]⁷ 5

⁴ Obecnie ul. Kościuszki.

⁵ Obecnie al. Anstadta.

⁶ Obecnie ul. Solankowa.

⁷ Obecnie ul. Poniatowskiego.

Do

Tajnej Policji Państwowej Urząd Policji Państwowej w Graudenz

Do rąk SS-Sturmbannführera radcy rejencji Thomsena

w Graudenz

Adolf Hitlerstr[asse]⁸ 65

Do

Tajnej Policji Państwowej Urząd Policji Państwowej w Zichenau-Schröttersburg

Do rąk SS-Sturmbannführera radcy rejencji Pulmera

w Schröttersburg Południowe Prusy Wschodnie

Südestr[asse]⁹

Do

Tajnej Policji Państwowej Urząd Kierowniczy Policji Państwowej w Kattowitz

Do rąk SS-Sturmbannführera radcy rejencji dr. Mildnera

w Kattowitz

Bernhardstr[asse]¹⁰ 49

Do

Tajnej Policji Państwowej Urząd Policji Państwowej w Frankfurt

Do rąk SS-Hauptsturmführera asesora rejencji Wolffa

w Frankfurt/Oder

Judenstr[asse] 17

Dotyczy:

Nielegalnej polskiej organizacji „Narodowa Organizacja Bojowa” – Nationale Kampforganisation für die ehem[als] poln[ischen] Westgebiete

[...]

Załączniki: 1 tom fotokopii

Po zakończeniu dochodzeń przeciwko nielegalnej polskiej organizacji „Narodowa Organizacja Bojowa” dla byłych polskich Ziemi Zachodnich składa się następujące końcowe sprawozdanie:

⁸ Obecnie ul. Legionów.

⁹ Obecnie ul. 1 Maja.

¹⁰ Obecnie ul. Powstańców.

I. Powstanie i rozbudowa organizacji

W listopadzie 1939 r. stwierdzono, że w Poznaniu tworzy się obok rozmaitych grup wojskowych organizacja, która dąży do pozyskania szerokich mas narodu polskiego. Charakteru politycznego tej organizacji nie można było zrazu wyjaśnić. Zwracało uwagę, że w rozmaitych małych lokalach i kawiarniach odbywały się spotkania i rozmowy osób należących do polskiej inteligencji i wywodzących się z obozu narodowo-polskiego. Między nimi było wielu studentów polskich. Dalsze dochodzenia wykazały, że grupa ta propagowała wśród Polaków wiarę w odzyskanie niepodległej Polski na podstawie narodowo-polskiej. W tym celu **dążono do zespolenia wszystkich narodowo zorientowanych Polaków**. Wychodzono przy tym z założenia, że Niemcy w walce z mocarstwami zachodnimi poniosą militarną klęskę, a wyzyskując związany z tym rozstrój wewnętrzny, podobnie jak w roku 1918, zdoła się wywołać na tutejszym terenie powstanie i doprowadzić do przejęcia władzy przez polskich nacjonalistów.

Dalsza obserwacja wykazała, że przywódcy tej organizacji należeli do obozu narodowo-polskiego i że organizację utworzono i rozbudowywano według polityczno-ideologicznych zasad byłej polskiej partii narodowej „Stronnictwo Narodowe” (SN).

Partia ta już za czasów polskich była w opozycji do rządu i odrzucała demokratyczną formę państwową z powodu wpływu żydów, masonów i radykalnych socjalistów. Dążyła ona do budowy formy państwowej na zasadach narodowych, w oparciu o narodowo-polityczne żywioły polskie. Jako przykłady służyły państwa rządzone autorytarnie: Niemcy i Włochy.

Nowo utworzona nielegalna organizacja była następczynią byłego „Stronnictwa Narodowego” i działała następnie pod nazwą „Narodowa Organizacja Bojowa” – „Narodowa Organizacja Bojowa dla byłych polskich Ziem Zachodnich”. Pracowała ona w ścisłej konspiracji. Przywódcy posługiwali się przy swoich nielegalnych działaniach rozmaitymi pseudonimami, tak że żaden członek organizacji nie znał właściwego nazwiska przywódców. Ażeby członków zobowiązać do szczególnego zachowania w tajemnicy wiadomości o organizacji, musieli oni przy wstąpieniu do organizacji złożyć uroczystą przysięgę. Przywódcy organizacji odbywali swoje spotkania i narady w osobnych lokalach, które poza tym nie były nikomu znane ani dostępne.

Do marca 1940 r. rozbudowa organizacji ograniczała się tylko do obrębu miasta Poznania. Potem przeniesiono ją także na powiaty wiejskie, tak że w grudniu 1940 r. organizacja obejmowała cały obszar rejencji poznańskiej, część rejencji inowrocławskiej, obwód miejski i powiat wiejski Kalisz oraz powiaty wiejskie Koło i Konin, obszar wrocławski, Pomorze i Śląsk. Ponadto organizacja starała się uzyskać wpływ na Polaków zesłanych na roboty do Rzeszy lub tamże zamieszkałych.

Cały obszar podzielony był na jedenaście rejonów. Jeden rejon obejmował trzy do pięciu powiatów wiejskich. Na czele każdego powiatu wiejskiego stał przywódca podporządkowany przywódcy rejonowemu. Powiaty wiejskie dzieliły się z kolei na

rewiry odpowiadające gminom. Obwody dzieliły się na grupy pięcioosobowe obejmujące wioski i miejscowości.

Miasto Poznań miało rangę rejonu i podzielone było na osiem dzielnic, które z kolei dzieliły się na kilka obwodów. Każda dzielnica i każdy obwód podlegały osobnym przywódcom. Całym obszarem miasta Poznania kierował komendant miasta, któremu podlegali osobiście dowódcy dzielnic. Natomiast komendant miasta był odpowiedzialny wobec komendanta całej organizacji. Organizacja pracowała według systemu piątkowego (*Fünfersystem*).

W listopadzie 1939 r. ukazała się po raz pierwszy gazetka wydawana przez Organizację – „Polska Narodowa” („Nationales Polen”). Zawierała ona głównie wiadomości pochodzące z zagranicznych stacji radiowych oraz wezwania do narodu polskiego o przetrwanie i zachowanie zaufania do siebie oraz do przywódców. W pierwszym okresie gazetka ukazywała się nieregularnie w maszynopisie. Po utworzeniu Wydziału Propagandy w lutym 1940 r. gazetka zaczęła ukazywać się regularnie w odstępach dziesięciodniowych. W nagłówku znajdował się orzeł polski z mieczem i tytuł „Polska Narodowa” (patrz zał. 35). Gazetkę drukowano na hektografie w nakładzie ok. 3500 egzemplarzy.

Oprócz „Polski Narodowej” SN wydało we wrześniu 1940 r. miesięcznik „Naród w Walce” („Volk im Kampfe”), przeznaczony jedynie do politycznego szkolenia korpusu przywódców organizacji. Pismo ukazywało się raz w miesiącu i doręczane było przywódcom (w tym dowódcom obwodów) osobiście.

Obok zewnętrznej rozbudowy organizacji, która miała objąć i zespolić szerokie rzesze narodu, istniały jeszcze rozmaite wewnętrzne oddziały. Ich zadaniem było przygotowanie przejęcia administracji oraz innych urzędów publicznych po wypędzeniu Niemców. W szczególności zamierzano spośród członków organizacji i ze społeczeństwa polskiego wyszukać i zjednać odpowiednich ludzi, mających przygotowanie fachowe, tak by na wypadek powstania mogli oni natychmiast objąć wyznaczone stanowiska.

Jak stwierdzono w toku dochodzenia, nielegalna organizacja SN była jesienią 1939 r. na nowo odbudowywana nie tylko na terenie Kraju Warty, ale w całej dawniejszej Polsce. Podzielono ją na trzy główne grupy. Grupa zachodnia z siedzibą w **Poznaniu** obejmowała części Polski wcielone do Rzeszy, grupa środkowa z siedzibą w **Warszawie** – Generalne Gubernatorstwo, a grupa wschodnia z siedzibą w **Lwowie** – obszar dystryktu Galicja (Distrikt Galizien). Centrala całej organizacji znajdowała się w Warszawie.

W zachodnich częściach byłego obszaru Polski odbudową i organizowaniem na nowo SN kierował były członek zarządu SN w Poznaniu Antoni Wolniewicz, magister polityki rolnej, zamieszkały w Poznaniu [przy] ul. Wielkie Garbary¹¹ 47.

¹¹ Obecnie ul. Garbary.

II. Struktura organizacyjna SN w Kraju Warty

1. Sztab

- 1) kierownik całej organizacji Antoni Wolniewicz¹², magister polityki rolnej,
- 2) Szybowicz Hieronim, adwokat, zastępca Wolniewicza, kierownik Wydziału Administracji,
- 3) Piotrowski Stefan, weterynarz, doradca Wolniewicza,
- 4) Sikorski Józefat^a, urzędnik bankowy, kierownik Wydziału Gospodarczego, doradca Wolniewicza,
- 5) Koteras Bolesław, kupiec, skarbnik,
- 6) Frankowski Marian, student historii, kierownik Wydziału Propagandy,
- 7) Mirochna Julian, ojciec franciszkanin z Kalisza, kierownik Wydziału Opieki Społecznej,
- 8) Kurpisz Jerzy, technik, kierownik Wydziału Graficznego.

2. Struktura i obsada organizacji w mieście Poznaniu

- 1) komendant miasta: Chojnacki Stefan, student,
- 2) zastępca [komendanta]: Szymański Marian, były skarbnik SN za czasów polskich.

Jak już zaznaczono, Poznań podzielony był na osiem dzielnic (obwodów). Kierownikami dzielnic byli:

- 1) Dzielnic [Poznań-]Śródmieście¹³:
komendant: Szymański Marian, student (zbiegł),
- 2) Poznań-Wilda¹⁴:
komendant: Chudziński Tadeusz, student, zam. w Poznaniu, ul. Przemysłowa 31,
- 3) Poznań-Chwaliszewo¹⁵:
komendant: Jachimski Marian, były porucznik, doradca wojskowy komendanta miasta, zam. w Poznaniu, ul. Chwaliszewo 51,
- 4) Poznań-Jeżyce:
komendant: Warczak Józef, handlarz towarami kolonialnymi, zam. w Poznaniu, ul. Dąbrowskiego 61,
- 5) Poznań-Dębiec:
komendant Mroskowiak^b Józef, szewc, [zam.] w Poznaniu, ul. Makowa 7,
- 6) Poznań-Łazarz:
komendant: Szwarz Bronisław, urzędnik bankowy, [zam.] w Poznaniu, ul. Gwarna 2,

^a W tekście błędnie podano Józef.

^b W tekście błędnie podano Mroskowiak.

¹² Notki biograficzne wymienionych w tekście raportu działaczy NOB zob. w rozdziale III.

¹³ Dzielnic Poznań-Śródmieście w rzeczywistości stanowiła Obwód 2.

¹⁴ Dzielnic Poznań-Wilda w rzeczywistości stanowiła Obwód 7.

¹⁵ Chwaliszewo stanowiło jeden z ośmiu Obwodów Dzielnic Poznań-Stare Miasto (Obwód 1).

7) Poznań-Górczyn:

komendant: Smolanowicz Albin, ogrodnik, zam. w Poznaniu, ul. Bosa 57,

8) Zakłady Naprawcze Kolei Rzeszy i Dyrekcja Kolei Rzeszy¹⁶

komendant [w] Zakładach Naprawczych Kolei Rzeszy: Walczak Kazimierz, ślusarz, zam. w Puszczykówku, Boelkerstr[asse] 15

komendant [w] Dyrekcji Kolei: Obremski Edmund, technik kolejowy, zam. w Poznaniu, ul. Chłapowskiego 10.

3. Struktura i obsada organizacji w powiatach wiejskich

Jak już zaznaczono, organizacja obejmowała cały obszar rejencji poznańskiej, część rejencji inowrocławskiej, obszar miasta i powiatu wiejskiego Kalisz oraz powiaty wiejskie Koło i Konin. Całe to terytorium podzielone zostało na jedenaście Rejonów w następujący sposób:

1) miasto Poznań, komendant Chojnacki Stefan,

2) powiat wiejski Poznań, podzielony na dwie części: Poznań-Wschód i Poznań-Zachód, komendanci: Petermann Henryk i Frankowski Mścisław^c, urzędnik bankowy,

3) powiaty wiejskie Leszno, Rawicz, Gostyń, komendant Kurpisz Jerzy, technik,

4) powiaty wiejskie Śrem, Kościan, Wolsztyn, Nowy Tomyśl, komendant Ciemniejewski Zenon, student,

5) powiaty wiejskie Ostrów, Jarocin, Pleszew, Krotoszyn, Ostrzeszów, Kępno, komendant Grządzielski Władysław, księgarz,

6) Kalisz-miasto z powiatem wiejskim Kalisz oraz powiaty wiejskie Konin i Koło, komendant [Antoni] Strzelczyk, imię nieznane (zbiegły),

7) powiaty wiejskie Środa, Września, Gniezno oraz po połowie powiatów wiejskich Mogilno i Trzemeszno, komendant Grządzielski Władysław,

8) Inowrocław miasto i powiat wiejski oraz połowa powiatu wiejskiego Mogilno z miastami Mogilno i Strzelno, komendant Skrzypczyński Kazimierz¹⁷, dawny kierownik powiatowy SN w Inowrocławiu,

9) powiaty wiejskie Wągrowiec, Żnin i Szubin – Rejon ten był organizowany i kierowany z Inowrocławia,

10) Bydgoszcz miasto i powiat wiejski z powiatem wiejskim Nakło, komendant Lewandowski Albin¹⁸, drogista z Bydgoszczy,

11) powiaty wiejskie Oborniki, Szamotuły, Międzychód, Czarnków i Chodzież, komendant Przybyła Józef, kupiec.

^c W tekście błędnie podano Mieczysław.

¹⁶ W rzeczywistości nie stanowiły one osobnego Obwodu, lecz dwa Wydzielone Obwody.

¹⁷ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

¹⁸ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

W rejonach tych rozbudowano organizację według zasad i wskazówek przyjętych dla miasta Poznania.

Według zeznań własnych Wolniewicza organizacja obejmowała w grudniu 1940 r., a więc krótko przed wkroczeniem policji państwowej, ok. 30 do 35 tys. członków na terenie Kraju Warty. Z tej liczby na miasto Poznań przypadało ok. 10 do 12 tys. członków, reszta na prowincję.

Z początkiem listopada 1940 r., w celu podniesienia siły bojowej, zreorganizowano organizację, opierając ją na bazie polityczno-wojskowej. Członkowie posiadający wykształcenie wojskowe zostali połączeni w grupy bojowe, dowodzone przez byłych polskich oficerów. Miało to wykluczyć przewagę nielegalnej organizacji wojskowej w stosunku do organizacji politycznej, ażeby umożliwić tej ostatniej, na wypadek powstania zbrojnego, działalność niezależną od organizacji wojskowych i zapewnić SN pierwszeństwo przy tworzeniu rządu. Te poczynania zwrócone były w szczególności przeciwko ZWZ i reprezentowanym w nim kołom rządowym

III. Rozbicie organizacji

W listopadzie 1940 r. ustalono¹⁹, że przywódca organizacji Antoni Wolniewicz ma się na początku grudnia udać do Warszawy w celu przeprowadzenia rozmów z Komitetem Głównym SN na temat dalszej rozbudowy i finansowania organizacji.

Ponieważ dalsza niezakłócona działalność organizacji była z punktu widzenia policji bezpieczeństwa niewskazana, postanowiłem skorzystać z tej sposobności i dokonać aresztowania przez funkcjonariuszy mojego Urzędu: Wolniewicza, jego skarbnika Bolesława Koterasa z Poznania oraz kilku czołowych działaczy organizacji warszawskiej w pewnej kawiarni w Warszawie²⁰.

Po aresztowaniu Wolniewicza przystąpiono do działań przeciw organizacji w Poznaniu, przy czym udało się przy pierwszym z zaskoczenia wykonanym uderzeniu aresztować cały sztab i trzystu czołowych działaczy organizacji. Ponadto udało się zdobyć i zabezpieczyć przeważającą część archiwów, książki kasowe, wiele nielegalnych pism i materiałów propagandowych, drukarnię oraz magazyn broni.

Tylko nielicznym członkom sztabu udało się ucieczka i uniknięcie aresztowania.

Dochodzenia wykazały, że ściślejszy sztab dowodzący składał się tylko z czterech osób, mianowicie z Wolniewicza, weterynarza Stefana Piotrowskiego, urzędnika Józefa^d Sikorskiego i franciszkanina o. Juliana Mirochny z Kalisza. Swoje narady odbywali oni w szczególnie odpowiednim pokoju w mieszkaniu członka sztabu Edwarda Menclewicza w Poznaniu przy ul. Mostowej 5.

^d W tekście błędnie podano Józef.

¹⁹ Podstawą ustaleń był donos członka sztabu NOB, jednocześnie agenta Gestapo, Zenona Ciemniejewskiego.

²⁰ Aresztowanie nastąpiło 5 XII 1940 r. w kawiarni „Marlena” przy Al. Jerozolimskich.

Sam Wolniewicz mieszkał niezameldowany i pod kilkoma fałszywymi nazwiskami w Poznaniu przy ul. Wielkie Garbary 47. Używał m.in. pseudonimów „Mróz”, „Znicz” i „Bałt”. Oprócz Wolniewicza także prawie wszyscy przywódcy organizacji posługiwali się fałszywymi dokumentami osobistymi i pseudonimami.

W wyniku przesłuchań aresztowanych działaczy i prowadzonych dochodzeń udało się ująć dalszych 568 członków organizacji, tak że obecnie w areszcie znajduje się ogółem 868 osób. Z tej liczby po ukończeniu przesłuchań przekazano sądowi:

- dnia 16 kwietnia 1941 r. 259 osób,
- dnia 8 sierpnia 1941 r. 268 osób,
- [dnia] 23 września 1941 r. 53 osoby; razem 580 osób.

127 osób po przesłuchaniach zwolniono, gdyż powzięte wstępnie podejrzenia nie mogły zostać podtrzymane. 26 obwinionych zmarło na otwartą gruźlicę lub inne choroby śmiercią naturalną w czasie przebywania w areszcie w obozie przejściowym Fort VII²¹. Pozostający jeszcze w obozie przejściowym Fort VII obwinieni zostaną po ukończeniu przesłuchań również przekazani sądowi. Przeciwno przekazanym już sądowi 580 obwinionym wydano bez wyjątku nakaz aresztu.

1. Finansowanie organizacji

Finansowanie organizacji odbywało się przeważnie z Warszawy. Do grudnia 1940 r. kierownictwo poznańskie uzyskało od centrali SN w Warszawie 40 tys. zł = 20 tys. RM. Poza tym poprzez dobrowolne datki, sprzedaż bonów obligacyjnych oraz składki członkowskie wpłynęło dalszych 15 tys. RM. Sumy te, według zapisów w odnalezionych księgach kasowych, wydatkowano bez reszty na pobory funkcyjnych działaczy organizacji, rozbudowę i utrzymanie Wydziału Propagandy i inne mniejsze wydatki. Wolniewicz sam otrzymywał od organizacji pobory w kwocie 150 RM miesięcznie. Pozostali członkowie sztabu i działacze funkcyjni, którzy bez zameldowania i bez zajęcia przebywali w Poznaniu, otrzymywali także wsparcie w wysokości od 80 do 120 RM miesięcznie. Z kwoty 20 tys. RM otrzymanej z Warszawy dowiózł Wolniewicz sam 13 tys. do Poznania w marcu 1940 r. Resztę dowieziono z Warszawy do Poznania przez kuriera, dotąd niewyśledzonego. Według zeznania Wolniewicza zamieniono 40 tys. zł polskich na marki niemieckie w Banku Emisyjnym w Warszawie. Przez jakich pośredników to przeprowadzono, nie udało się stwierdzić. Jak dalej ustalono, te 40 tys. zł Biuro Polityczne w Warszawie stawiało do dyspozycji Komitetowi Głównemu SN w celu rozbudowy organizacji na byłych polskich Ziemiach Zachodnich.

Bony obligacyjne sprzedawane w Poznaniu, w wysokości 5, 10, 25, 50 i 100 RM, drukowano w drukarni organizacji w piwnicy domu przy ul. Dolna Wilda 28. Były

²¹ W Forcie VII w Poznaniu znajdował się obóz przejściowy oraz więzienie niemieckiej Tajnej Policji Państwowej (Gestapo), od połowy 1941 r. pod nazwą „Więzienie policji bezpieczeństwa i wychowawczy obóz pracy”.

one zaopatrzone w pieczęć organizacji i wydawane w formie pożyczki. Posiadacze bonów, po odbudowie Państwa Polskiego, mieli za swoją gotowość do ofiar otrzymać zwrot wydatkowanej sumy oraz dodatkowy bonus.

2. Wydział Graficzny

W celu zaopatrzenia kierownictwa wojskowego SN na wypadek zbrojnego powstania w potrzebne plany znajdujących się na terenie Kraju Warty ważnych obiektów wojskowych, zakładów przemysłowych, budynków administracyjnych i innych obiektów publicznych, komisariatów policji itp. w czerwcu 1940 r. Wolniewicz wydał komendantom Rejonów rozkaz natychmiastowego sporządzenia planów lub szkiców wszystkich znajdujących się na podlegających im terenach obiektów wojskowych, zakładów przemysłowych, budynków administracyjnych, policyjnych, lotnisk itd. Wykonane plany miały być przekazywane szefowi Wydziału Graficznego, technikowi Jerzemu Kurpiszowi, zamieszkałemu w Poznaniu przy ul. Lenaua 15a, w celu dokładnego ich opracowania. Przy aresztowaniu Kurpisa niczego jednak nie znaleziono. Nie można też było nakłonić go do zdradzenia miejsca przechowywania planów. Dopiero kilka miesięcy później, po długotrwałych dochodzeniach, zdołano ustalić, że sporządzone przez Kurpisa plany zostały przez jego narzeczoną, Halinę Zalewską, pracującą w Klinice Ortopedycznej w Poznaniu, usunięte z mieszkania Kurpisa i ukryte (wszyste) w jednej z używanych w Klinice skórzanych poduszek ortopedycznych. Omawiana poduszka skórzana została odnaleziona w izbie chorych Kliniki pod nogą jednego z pacjentów. W celu odróżnienia od innych poduszek została ona obszyta białymi, a nie czarnymi nićmi. Odnalezione w dużej liczbie plany, wyrysowane na papierze pergaminowym, zawierają wszystkie ważne z punktu widzenia wojskowego i administracyjnego budynki oraz lotniska i inne obiekty istotne wojskowo z całego terenu Kraju Warty.

3. Plan mobilizacyjny

Poza planami sporządzonymi przez Kurpisa przygotowano w kolejowych Zakładach Naprawczych na polecenie komendanta miasta Poznania Stefana Chojnackiego, studenta zamieszkałego w Poznaniu przy ul. Poznańskiej 18a, plan mobilizacyjny dla kolei. W tym celu Chojnacki wręczył komendantowi Warsztatów Kolejowych Kazimierzowi Walczakowi, ślusarzowi, zamieszkałemu w Puszczykowie, plan sytuacyjny terenów Dworca Głównego w Poznaniu, włącznie z Zakładami Naprawczymi. Rysunki do planu mobilizacyjnego sporządzone zostały przez zatrudnionego dawniej w Zakładach Naprawczych byłego chemika Kowalskiego²². Plan mobilizacyjny, według oświadczeń osób zajętych jego przygotowaniem, był dopracowany w najdrobniejszych szczegółach. Każdy członek SN zatrudniony na dworcu lub w kolejowych Zakładach Naprawczych miał przydzielone konkretne zadanie na wypadek powsta-

nia zbrojnego. Same plany znajdowały się, według oświadczenia Walczaka, w rękach komendantów SN na Dworcu Głównym i w Zakładach Naprawczych. W sumie miano sporządzić trzy plany tego rodzaju. Nie udało się odnaleźć żadnego z nich. Według zeznania Walczaka zostały one po aresztowaniu sztabu na jego polecenie spalone, by nie dostały się w ręce policji.

4. Drukarnia

Poprzez zręczne wprowadzenie osób zaufania²³ do organizacji, a w szczególności do Wydziału Propagandy, udało się wysledzić miejsce, w którym znajdowała się drukarnia, mimo kilkakrotnego jej przenoszenia, oraz uzyskano dokładne dane odnośnie do redagowania „Polski Narodowej” i „Narodu w Walce”. Umożliwiło to ustalenie całej grupy osób uczestniczących w opracowywaniu i redagowaniu obu pism, prowadzeniu nasłuchów radia zagranicznego oraz w rozprowadzaniu nielegalnych pism.

Drukarnia organizacji podporządkowana była bezpośrednio szefowi Wydziału Propagandy Marianowi Frankowskiemu, studentowi historii, zamieszkałemu w Poznaniu przy Starym Rynku 71. Gazetki były drukowane przez ślusarza Czesława Tomczaka, zamieszkałego w Poznaniu przy ul. Dąbrowskiego 115. Wiadomości z zagranicznych stacji radiowych potrzebne do sporządzania gazetek uzyskiwano w przeważającej części z nasłuchów prowadzonych w mieszkaniu księdza katolickiego Bolesława Wośki, duchownego przy kościele zmartwychwstańców w Poznaniu. Aparat radiowy, używany przez ks. Woškę, znaleziono w palarni probostwa pod zwałem drewna (zał. – fot. 9). Drukarnię odkryto w mieszkaniu Tomczaka i skonfiskowano (zał. – fot. 9 i 10). Matryce potrzebne do sporządzania nielegalnych gazetek i innych materiałów propagandowych pisała na maszynie do pisania stenotypistka Teresa Ratajczak, zamieszkała w Poznaniu przy ul. Krauthofera 34. Uzyskane z nasłuchu u ks. Wośki zagraniczne wiadomości radiowe odbierał z mieszkania księdza codziennie przed południem o godz. 9.00 student Marian Śliwiński, zamieszkały w Poznaniu przy ul. Fabrycznej 10, i przekazywał łącznikowi Wydziału Propagandy na Rynku Wildeckim. Łącznik zanosił otrzymane wiadomości radiowe do mieszkania ślusarza Jana Śledzińskiego w Poznaniu przy ul. Wronieckiej 24, gdzie stenotypistka Władysława Śledzińska przepisywała je na maszynie w większej liczbie egzemplarzy. Dziennie sporządzano ok. pięćdziesięciu egzemplarzy. Wyniesieniem przepisanych na maszynie wiadomości radiowych zajmowała się codziennie w południe Janina Bronikowska, zamieszkała w Poznaniu przy Starym Rynku 71. Oprócz szefa Wydziału Propagandy Mariana Frankowskiego zaaresztowano dziewiętnastu jego współpracowników. Poza aresztowaniem osób pracujących w Wydziale Propa-

²³ Pod niemieckim sformułowaniem Vertrauenspersonen (osoby zaufania) w sprawozdaniu kryją się agenci policyjni.

gandy udało się zabezpieczyć kilka aparatów radiowych używanych do nasłuchów, kilka maszyn do pisania, większą liczbę nielegalnych materiałów propagandowych oraz kompletną drukarnię.

Oba pisma „Polska Narodowa” i „Naród w Walce” drukował Tomczak w mieszkaniu właściciela sklepu kolonialnego Józefa Warczaka w Poznaniu, ul. Dąbrowskiego 69, właścicielki sklepu kolonialnego Teofili Boguckiej, ul. Dolna Wilda 28, księgowego Alfreda Wojciechowskiego, ul. Dolina 2, cieśli Stefana Królewskiego, ul. Dmowskiego 64, robotnika Chwaliszewskiego, ul. Górki 16, robotnika Józefa Staszewskiego, ul. Dąbrowskiego 115 i robotnika Franciszka Filipiaka, ul. Rawicka 16.

Oprócz wymienionych gazetek organizacja wydawała także ulotki w języku niemieckim oraz wzywające ludność polską do bojkotowania tramwajów poznańskich. Nie udało się zdobyć ulotek w języku niemieckim.

W mieszkaniu właścicielki sklepu kolonialnego Tekli Koterak w Poznaniu przy ul. Mokrej 12 m. 8 znaleziono większą liczbę blankietów zezwoleń na podróżowanie oraz przepustek wydanych przez starostów powiatowych (landratów) we Włocławku i Wieluniu. Blankiety sporządzono w drukarni SN sposobem hektograficznym. Były nadpalone i miały widocznie zostać spalone, żeby nie dostały się w ręce policji.

Warto zaznaczyć, że w mieszkaniu krawca [Wacława] Gnacego, ul. Chwaliszewo 6/7, znaleziono kufer zawierający książkę kasową organizacji, w której są uwidocznione wszelkie dochody i rozchody od czasu powstania organizacji. Poza tym w kufrze znajdował się zeszyt, w którym przywódca organizacji Antoni Wolniewicz zapisywał swoje myśli co do przyszłości i odbudowy Nowej Polski.

Po aresztowaniu Wolniewicza kufer został zabrany przez porucznika [Mariana] Jachimskiego z mieszkania wdowy po rzeźniku Klary Auch (ul. Wielkie Garbary 47), u której Wolniewicz bez zameldowania był sublokatorem, i przeniesiony do Gnacego. W mieszkaniu Auchowej wybito otwór z kuchni przez ścianę do mieszkania sąsiada. Pomieszczenie, do którego otwór prowadził, było niezamieszkałe, a sam otwór został zastawiony szafą kuchenną. Przez ten otwór kufer po wykorzystaniu przesuwany był do niezamieszkałego pomieszczenia, tak że przy przeszukiwaniu mieszkania nic nie można było znaleźć.

5. Bron

Z początkiem września 1940 r. komendant miasta Poznania Stefan Chojnacki wydał swoim podkomendnym rozkaz zebrania broni znajdującej się w rękach członków organizacji i ukrycia jej w odpowiednim miejscu. Na polecenie komendanta dzielnicy Wilda urządzono następnie magazyn w sklepie Teofili Boguckiej w Poznaniu przy ul. Dolna Wilda 28. Miał on 1,80 m głębokości i 1 m szerokości. Ściany i sufit były betonowane i po ukończeniu prac starannie przykryte ziemią. Wejście do magazynu zamaskowano starymi rupieciami (zał. – fot. 23–27).

W magazynie odnaleziono kilka fuzji do polowania, 1 karabin, 2 pistolety, każdy z amunicją na 6 strzałów, wielką liczbę formularzy dowodów zatrudnienia, polskie książki szkolne i materiał piśmienny (zał. – fot. 20).

6. Krótkofalówka i trucizny

W toku dochodzeń przeciwko nielegalnemu SN osoby zaufania wciąż donosiły, że podobno organizacja jest w posiadaniu krótkofalówki i większych ilości rozmaitych trucizn. Za pomocą krótkofalówki organizacja miała nawiązać łączność z Centralą SN w Warszawie i z rządem polskim w Londynie. Trucizny miały służyć do celów sabotażowych. Miejsca przechowywania krótkofalówki i trucizn nie można było jednak zrazu ustalić.

Dnia 26 marca 1941 r., w trakcie przeszukiwania piwnic w budynku Okręgowego Kierownictwa NSDAP Poznaniu, znaleziono i zabezpieczono skrzynkę drewnianą, w której znajdowało się szesnaście ampułek z gazem. W tamtym czasie nie udało się wyjaśnić, w jaki sposób ampułki te znalazły się w pomieszczeniach piwnicznych Kierownictwa.

Przy aresztowaniu komendanta SN w Poznaniu-Ławicy Jana Szymańskiego, ur. 13 czerwca 1911 r. w Poznaniu, zamieszkałego w Poznaniu-Ławicy przy ul. Miastkowskiej 73, znaleziono w jego mieszkaniu krótkofalówkę (zał. – fot. 19). Szymański zeznał, że krótkofalówkę otrzymał jesienią 1940 r. od polskiego dozorca budynku Okręgowego Kierownictwa NSDAP w Poznaniu Mariana Osucha, ur. 31 stycznia 1900 r. w Poznaniu. Krótkofalówka nadawała się do użycia i miała być oddana do dyspozycji kierownictwa nielegalnej SN. Dalej Szymański zeznał, że Osuch jest jeszcze w posiadaniu większej ilości amunicji i trucizn. Osuch został w następstwie tych zeznań także aresztowany. Przy przeszukiwaniu pomieszczeń kierownictwa znaleziono w tylnych przewodach centralnego ogrzewania i pod belkowaniem wiązania dachu kilka sztuk wojskowej broni bocznej, 2519 sztuk amunicji pistoletowej i skrzynkę drewnianą z pięcioma szklanymi buteleczkami zawierającymi rozmaite trucizny.

Według zeznań Osucha trucizny i amunicja pochodzą z zasobów wydziału mobilizacyjnego byłej polskiej Dyrekcji Poczty w Poznaniu. (W budynku obecnego Okręgowego Kierownictwa NSDAP znajdowała się za czasów polskich Dyrekcja Poczty).

Wykonane przez Instytut Techniczno-Kryminalny przy Urzędzie Policji Kryminalnej Rzeszy w Berlinie badanie znajdujących się w buteleczkach trucizn wykazało, że ich zawartość stanowił gaz łzawiący i gazy bojowe, iperyt i fosgen (zał. – fot. 27).

Odnosnie do użycia tych środków do walki Osuch zeznał, że on wraz z kilkoma innymi członkami organizacji zamierzali w przypadku nalotu lotniczego na Poznań wrzucić te środki do schronu w budynku Okręgowego Kierownictwa NSDAP w celu uśmiercenia znajdującej się tam ludności niemieckiej. Amunicja miała być użyta w razie powstania zbrojnego przeciwko Niemcom.

7. Szczepienia przeciwko tyfusowi

Latem 1940 r. polski ruch oporu rozpuścił wieści, że w Warszawie i w getcie żydowskim w Kutnie wybuchła epidemia tyfusu i cholery. Ponieważ obawiano się rozprzestrzenienia epidemii na tutejsze tereny, komendant miasta Poznania Chojnacki zarządził szczepienia ochronne przeciwko tyfusowi, którym poddać się miały przynajmniej wszystkie osoby pełniące kierownicze funkcje w organizacji.

Tak więc we wrześniu 1940 r. przywódcy organizacji oraz część jej członków, a w niektórych przypadkach również dzieci i inni krewni członków organizacji, zostali zaszczepieni przeciwko cholercie i tyfusowi przez studenta medycyny Adama Madalińskiego, zam. w Poznaniu przy al. Niepodległości 106. Szczepienia odbywały się w mieszkaniach: Czesława Jasińskiego (ul. Grobla 19 m. 9), Tadeusza Chudzińskiego (ul. Przemysłowa 51 m. 34), Kruszczyńskiego^e (ul. Różana 5 m. 5), w mieszkaniach przy ul. Przemysłowej 51 m. 26 i Prądyńskiego 10 m. 5.

Nie udało się ustalić źródła, z którego sprowadzono serum użyte do szczepień. Student dr Adam Madaliński zamieszkuje w Poznaniu niezameldowany i nie można go było dotąd odnaleźć.

IV. Ponowna odbudowa SN przez franciszkanina ojca Juliana Mirochnę

Jak już podano, po aresztowaniu Wolniewicza udało się franciszkaninowi ojcu Julianowi Mirochnie z Kalisza oraz kilku innym przywódcom SN zbiec i w ten sposób uniknąć aresztowania.

Po pierwszym uderzeniu policji przeciwko SN w grudniu 1940 r. ustała na pewien czas jej nielegalna działalność organizacyjna. W połowie lutego 1941 r. stwierdzono, że w Poznaniu ponownie ukazały się gazetki, stanowiące kontynuację „Polski Narodowej”, tylko w nieco zmienionej formie. Jak wykazało śledztwo, organizacja została odbudowana przez zbiegłego franciszkanina ojca Juliana Mirochnę z Kalisza przy współpracy z również zbiegłym komendantem Dzielnicy Górczyn Albinem Smolanowiczem, pseudonim „Mewa”, ogrodnikiem ostatnio zamieszkałym w Poznaniu przy ul. Bosej 57, i nauczycielem Franciszkiem Firlikiem, komendantem grupy studenckiej SN w Poznaniu. Zamierzali oni zebrać wszystkich jeszcze pozostałych członków organizacji oraz wyszukać odpowiednie osoby na stanowiska kierownicze. Jak zdołano ustalić, nowa drukarnia znajdowała się w Poznaniu przy ul. Rawickiej 16 m. 2. Komendę organizacji na terenie miasta Poznania powierzył Mirochna Smolanowiczowi, podczas gdy on sam, w miejsce aresztowanego Wolniewicza, objął kierownictwo organizacji na obszarze Kraju Warty.

Dnia 12 marca 1941 [r.] nastąpiło drugie uderzenie tutejszego Urzędu przeciwko organizacji. Smolanowicz został aresztowany w Poznaniu na ulicy, w trakcie spotkania

z innymi funkcyjnymi członkami SN. Następnie udało się aresztować komendanta grupy studenckiej Franciszka Firlika i wielu innych przywódców oraz zlikwidować drukarnię i zdobyć zdolną do użytku krótkofalówkę.

Smolanowicz i Firlik krótko po aresztowaniu popełnili samobójstwo przez powieszenie się w więzieniu Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu²⁴.

Mirochna, według wiarygodnych wiadomości, miał przebywać w Warszawie, ale na razie nie można go było odnaleźć.

V. Druga odbudowa SN przez franciszkanina ojca Juliana Mirochnę

Po aresztowaniu Smolanowicza i jego ściślejszego sztabu kierowniczego działalność organizatorska SN ustała na kilka miesięcy. Z początkiem lipca 1941 r. znowu ukazały się w Poznaniu i powiatach wiejskich gazetki, które swoją treścią i formą kazały rozpoznać SN jako ich wydawcę. Gazetki ukazywały się w dwóch różnych formach, widoczne były też różnice w treści. Jedne gazetki miały w nagłówku (jak przedtem) orła polskiego z mieczem i napisem „Polska Narodowa”. Drugie były bez nagłówka, zaopatrzone tylko w numer i datę, zawierały wyłącznie wiadomości z zagranicznych stacji radiowych.

Dochodzenia wykazały, że franciszkanin ojciec Mirochna porozumiał się z zastępcą Wolniewicza, adwokatem Hieronimem Szybowiczem, który ukrywał się w Gnieźnie, i pozyskał go do współpracy przy odbudowie SN. W tym celu Mirochna nawiązał kontakty także z pracownikiem biurowym Franciszkiem Smolarkiem, zamieszkałym w Poznaniu przy ul. Góreckiej 140 m. 3, studentem prawa Edmundem Wasikowskim, lekarzem dr. Klemensem Gorzyńskim, zamieszkałym w Sęszewie, Rynek 12. Szybowicz, po rozmowie z Mirochną, wrócił z Gniezna do Poznania i zamieszkał tu bez zameldowania u fryzjera Nekara²⁵ przy ul. Grobla 27 m. 2, przejmując kierownictwo organizacji na terenie miasta Poznania. Sam Mirochna przybywał kilkakrotnie do Poznania i prowadził rozmowy ze swoimi współpracownikami w mieszkaniu robotnika [Władysława] Palacza przy ul. Górki 10.

Zdołano ponadto stwierdzić, że nowa drukarnia znajdowała się w mieszkaniu ślusarza Władysława Wrześcińskiego w Poznaniu-Junikowie przy ul. Żmigrodzkiej 20, a redakcyjnym opracowaniem nielegalnych gazetek kierował student prawa Edmund Wasikowski, zamieszkały w Poznaniu przy ul. Piaskowej 8 m. 32.

Dnia 4 listopada 1941 r. wkroczone ponownie przeciwko organizacji, którą rozbito bez reszty. Udało się aresztować Szybowicza z jego całym sztabem i łącznikami do powiatów wiejskich.

W trakcie przesłuchań Szybowicza ustalono, że Mirochna utrzymywał kontakty listowne z kierownictwem SN w Poznaniu. Jeżeli Szybowicz chciał się z nim spot-

²⁴ Mowa o areszcie Gestapo w tzw. Domu Żołnierza w Poznaniu przy ul. Niezlomnych.

²⁵ Brak danych, nie występuje w zachowanych dokumentach sądowych i więziennych.

kać w Warszawie, musiał wcześniej napisać na adres Juliana Mirochny w Warszawie, ul. Szustra 16, i podać przypuszczalny termin swego przybycia. Następnie z Poznania napisano do Mirochny i umówiono spotkanie między nim a kierownikiem dzielnicy Poznań-Śródmieście Franciszkiem^f Smolarkiem na piątek 21 listopada 1941 r. o godz. 13.00 w Warszawie, w kawiarni Leżańskiego. Mirochna przyszedł na to spotkanie i został przez funkcjonariuszy mojego Urzędu aresztowany. Następnie przewieziono go do Poznania i tu osadzono w więzieniu.

W trakcie przeszukania przy aresztowaniu lekarza dr. Klemensa Gorzyńskiego, zamieszkałego w Stęszewie pow. poznański, znaleziono 10 850 RM, przeważnie w odcinkach 100 RM. W mieszkaniu Gorzyńskiego wypiłowano część podłogi w jego pokoju i w takiej skrytce pod podłogą przechowywano w kasetce wymienioną sumę pieniędzy. Wypiłowana część podłogi zakryta była przez komodę i dywan. Według zeznania Gorzyńskiego chodzi tutaj o pieniądze nielegalnej polskiej organizacji wojskowej ZWZ, które przeznaczone były dla delegata rządu polskiego w Kraju Warty, hrabiego Adolfa Bnińskiego. Pieniądze te zostały na polecenie sekretarza Bnińskiego i redaktora Edwarda Piszcz²⁶ na początku września 1941 r. odebrane przez Górzyńskiego od właściciela ziemskiego Antoniego Bogatki w Seroczkach pow. inowrocławski. Ponieważ w międzyczasie hr. Bniński i jego sekretarz Piszcz zostali aresztowani, nie doszło już do przekazania im tych pieniędzy. Pozostały one na przechowaniu u Górzyńskiego. Właściciel ziemski Bogatko miał wspomniane pieniądze otrzymać w Warszawie od pułkownika Hellera²⁷. Bogatko został aresztowany 29 listopada 1941 [r].

Charakterystyczne dla ostrożnego sposobu pracy organizacji w ostatnim czasie było ulokowanie drukarni. Jakkolwiek znany był nam dokładnie fakt ulokowania drukarni w mieszkaniu tokarza na Junikowie przy ul. Żmigrodzkiej 20, co też potwierdził w swoich zeznaniach redaktor Wasikowski, nie można było jej odnaleźć. Dopiero po dokładnym przeszukaniu wszystkich pomieszczeń mieszkalnych i ubocznych, zdołano ją odnaleźć pod chlewem dla królików, w specjalnie przygotowanej skrytce.

^f W tekście błędnie podano imię Zbigniew, które było pseudonimem Smolarka.

²⁶ Edward Piszcz „Hubert” (1908–1942), dziennikarz, publicysta. Działacz SN, m.in. wiceprezes Zarządu Okręgowego w Gdyni, radny Gdyni. W czasie okupacji niemieckiej mieszkał w Poznaniu. Współtwórca organizacji „Ojczyzna”, kierownik biura Głównego Delegata Rządu RP dla ziem polskich wcielonych do III Rzeszy, sekretarz PSP w Poznaniu. Aresztowany 9 IX 1941 r., zginął prawdopodobnie rozstrzelany w podpoznańskich lasach 7/8 VII 1942 r. (Z. Kaczmarek, M. Woźniak, Piszcz Edward [w:] EKW, Poznań 1998, s. 436–437).

²⁷ Jerzy Michalewski „Dokładny”, „Heller” (1894–1972), ppłk WP. Przed wojną m.in. dyrektor Związku Ekspedytorów Portowych w Gdyni. Emisariusz rządu RP na uchodźstwie, dotarł do Warszawy na początku stycznia 1940 r. Uczestniczył w organizowaniu ZWZ na terenie Wielkopolski. Oficer KG ZWZ-AK. Od grudnia 1940 do września 1942 r. kierownik Biura Prezydialnego Głównego Delegata Rządu na GG. Następnie zastępca szefa Biur Wojskowych w KG AK. Represjonowany po wojnie przez UB. Kawaler Krzyża Virtuti Militari V klasy. A.K. Kunert, *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939–1944*, t. 2, Warszawa 1987, s. 1278–1279.

Drukiem i redakcyjnym opracowaniem gazetki zajmował się były polski porucznik, student prawa Edmund Wasikowski. Obie gazetki ukazywały się dwa razy w tygodniu, we wtorki i soboty, w nakładzie ok. 100 do 120 egzemplarzy. Dostarczano je przeważnie do powiatów wiejskich. Celowo odstąpiono od większego nakładu ze względów bezpieczeństwa.

Mniej więcej od roku organizacja otrzymywała od studenta Zygmunta Jaworowskiego, zamieszkałego w Poznaniu przy ul. Piekary 22/23 m. 52, a pracującego jako goniec w „Ostdeutscher Beobachter”, poufne i nieprzeznaczone do publikowania wiadomości agencyjne, przeznaczone wyłącznie dla redaktora naczelnego tego pisma. Jaworowski przywłaszczał sobie te tajne przesyłki w zamkniętych kopertach z poczty przychodzącej do „Ostdeutscher Beobachter”, jeszcze zanim je zobaczył naczelny redaktor. Otrzymywane w ten sposób informacje organizacja wykorzystywała przy opracowywaniu gazetki. Jaworowski został aresztowany.

1. Sabotaże w Urzędzie Umundurowania w Poznaniu

Podczas lata 1940 r. i w następnym okresie w Wojskowym Urzędzie Umundurowania w Poznaniu ulegały uszkodzeniu bądź stawały się niezdatne do użytku materiały przeznaczone na mundury. Z czasem, poprzez wprowadzenie osób zaufania do polskiej załogi tego Urzędu, można było ustalić pewną liczbę osób należących do grupy terrorystycznej i sabotażowej SN. Udało się następnie określić osoby, które bezpośrednio uczestniczyły w przecinaniu i niszczeniu materiałów zmagazynowanych w Wojskowym Urzędzie Umundurowania. Stwierdzono, że grupa ta przygotowywała akty sabotażu w wielkim stylu.

Grupa kierowana była przez byłego polskiego studenta Antoniego Kopaszewskiego, zamieszkałego w Poznaniu przy ul. Brzozowej 11, i składała się z następujących osób:

Dachtera Bolesław, robotnik, zamieszkały w Poznaniu przy ul. Kosynierskiej 6 m. 3,
Kretschmann Edward, zamieszkały w Poznaniu przy ul. Grunwaldzkiej 25 m. 26,
Harmata Władysław, robotnik, zamieszkały w Poznaniu, Ostrów Tumski 5 m. 2,
Małecki Waclaw, robotnik, zamieszkały w Poznaniu przy ul. Długiej 4,
Jeziorkowski Jan, robotnik, zamieszkały w Poznaniu przy ul. Św. Wawrzyńca 21 m. 3,
Wachowiak Waclaw, kierowca samochodowy, zamieszkały w Poznaniu przy ul. Białej 1 m. 16.

Dnia 29 września 1941 r. wyżej wymienieni zostali aresztowani. Przynależność wszystkich obwinionych do polskiego ruchu oporu została bez wątpliwości ustalona. Poza tym udało się całkowicie wyświetlić akty sabotażu popełnione w Wojskowym Urzędzie Umundurowania.

Obwinieni zgodnie przyznali, że w lipcu 1940 r. przy wyładowaniu materiałów na mundury wojskowe na dworcu kolejowym w Poznaniu, a następnie w trakcie ich transportowania do Wojskowego Urzędu Umundurowania uszkodzili i częściowo

zniszczyli większą liczbę wałów z materiałem, przecinając je żyłkami i scyzorykami. Akcję tę powtórzyli kilkakrotnie.

Dnia 27 maja 1941 r. przewożony był większy transport mundurów, kleju zelówkowego i tłuszczu na skóry z Wojskowego Urzędu Umundurowania w Poznaniu do Królewca. Transport z Wojskowego Urzędu Umundurowania na dworzec kolejowy w Poznaniu odbywał się za pomocą ciężarówki. Ponieważ tłuszcz na skóry zapakowany był tylko w papierowe kartony, które, według zeznań obwinionych, uległy uszkodzeniu w czasie transportu na dworzec, tłuszcz z kartonów wydostał się na platformę ciężarówki i w znacznym stopniu obsmarował mundury. Przy załadunku mundurów, tłuszczu na skóry i wielkiej liczby kanistrów z klejem na zelówki obwinieni umyślnie tłuszczem, który wypłynął na platformę ciężarówki, za pomocą szufelek obsmarowywali mundury, tak by były niezdatne do użytku. Według ich oświadczeń zawartość ok. pięćdziesięciu kartonów wypróżniono na mundury. W celu jeszcze większego zniszczenia mundurów, które ułożone były obok kanistrów z klejem, obwinieni usunęli z kanistrów korki, tak by w razie przewrócenia się kanistrów ich zawartość rozlała się na mundury.

Ponadto grupa zamierzała spowodować pożar w Wojskowym Urzędzie Umundurowania w celu zniszczenia zmagazynowanych tam zasobów wojskowych. Obwinieni przeprowadzili dwa kable, podłączone do przewodów światła elektrycznego, do zmagazynowanych w Urzędzie wałów materiału. Następnie złączyli je i starali się doprowadzić do spięcia elektrycznego, by wywołać pożar. Ażeby ściśle zwinięte wały materiału łatwiej podpalić, oblali je eterem. Jednak ilość zużytego eteru okazała się za mała. Oczekiwany wielki pożar nie został wywołany, gdyż złączone z kablem wały materiału tylko częściowo się zapaliły.

Aresztowani Kopaszewski i Harmata zamierzali także doprowadzić do eksplozji materiałów wybuchowych i amunicji zmagazynowanych w kościele św. Michała. Eksplozja miała nastąpić za pomocą zapalnika czasowego. Przygotowania były, według zeznania Dachtery, już tak daleko posunięte, że eksplozja mogła nastąpić z początkiem czerwca 1941 r. Plan został uniemożliwiony z powodu wcześniejszego, niż się spodziewano, opróżnienia kościoła św. Michała przez niemieckie wojsko przed wybuchem wojny niemiecko-sowieckiej.

Dalszy zamiar podpalenia Wojskowego Urzędu Umundurowania został uniemożliwiony z powodu trudności w zdobyciu potrzebnej ilości eteru.

2. Odnalezienie materiału wybuchowego w majątku Psarskie w pow. śremskim

Podczas likwidowania organizacji w powiecie wiejskim Śrem stwierdzono, że były polski porucznik Kamiński²⁸, ostatnio zamieszkały w majątku Psarskie, rozporzą-

²⁸ Edmund Paweł Kamiński „Młot” (1917-?), oficer WP, współorganizator struktur konspiracyjnych na terenie pow. śremskiego. W majątku Psarskie ukrywał broń i materiały dywersyjne zgromadzone

dzał większymi ilościami materiału wybuchowego, broni i amunicji. Przeprowadzone w majątku przeszukanie doprowadziło do odkrycia i zabezpieczenia 9 kg materiału wybuchowego (Drothyl), czterech zapalników czasowych z detonatorami, czterech zdalnych do użytku granatów ręcznych z zapalnikami, dwóch pistoletów, każdy z amunicją na siedem strzałów i ok. 5 kg gwoździ – pułapek samochodowych (zał. – fot. 3, 4, 5).

Materiał wybuchowy i pozostałe przedmioty były umieszczone w dwóch wielkich zaizolowanych pojemnikach blaszanych i zakopane w ogrodzie warzywnym majątku. Dalsze 10 kg materiału wybuchowego, pewna liczba karabinów i większa liczba amunicji mają być również, według zeznania komendanta organizacji w pow. śremskim por. Kaźmierskiego, zakopane w majątku Psarskie, lecz dotąd nie zdołano ich odnaleźć. Materiał wybuchowy i pozostałe przedmioty mają pochodzić z zasobów wojska polskiego.

Kamiński zbiegł i dotąd nie zdołano go ująć. W trakcie rozpracowywania powiatów wiejskich Poznań, Śrem, Kościan, Wolsztyn, Nowy Tomyśl, Leszno i Rawicz udało się aresztować wszystkich pełniących kierownicze funkcje, a także kierowników łączności i innych działaczy SN. Rozpracowywanie innych powiatów wiejskich rejencji poznańskiej jest jeszcze w toku.

Powiaty wiejskie leżące na obszarze podlegającym Urzędowi Policji Państwowej w Łodzi i Inowrocławiu będą rozpracowywane przez tamtejsze Urzędy. Pozostają one pod tym względem w kontakcie z Urzędem Kierowniczym w Poznaniu.

VI. Łączność organizacji z Centralą SN w Warszawie

W toku prowadzonych dochodzeń i w drodze przesłuchań kierownika organizacji w Kraju Warty Antoniego Wolniewicza stwierdzono, że organizacja utrzymywała stały kontakt z Centralą w Warszawie i otrzymywała odpowiednie wskazówki dotyczące rozbudowy organizacji na tutejszym terenie. Wolniewicz ujawnił też pewną liczbę działaczy SN wysokiego szczebla w Warszawie. Po sprawdzeniu tych zeznań Urząd mój, wspólnie z funkcjonariuszami inspektora policji bezpieczeństwa i służby bezpieczeństwa w Warszawie, aresztował w dniu 18 maja 1941 r. 36 przywódców SN w Warszawie. W celu zbadania kwestii łączności między Warszawą i Poznaniem został przewieziony z Warszawy do Poznania przewodniczący Zarządu Głównego SN w Warszawie, adwokat, dr praw Mieczysław Trajdos²⁹, ostatnio zamieszkały w Warszawie przy ul. Wspólnej 32 m. 3, oraz kilka innych osób pełniących kierownicze funkcje.

przed wojną przez TOK. Zorganizował redakcję, powielarnię i sieć kolportażu gazetki „Ku Wolności”. Latem 1940 r. objął komendę Obwodu Śrem ZWZ. W czasie dekonspiracji NOB w lecie 1941 r. zdołał się ukryć, a następnie przedostać na teren GG. Dowódca III Rejonu w Obwodzie Rawa Mazowiecka ZWZ-AK. Odznaczony Krzyżem Virtuti Militari V klasy (M. Woźniak, Kamiński Edmund Paweł [w:] EKW, s. 243–244).

²⁹ Mieczysław Trajdos „Marek” (1887–1942), adwokat, doktor praw, działacz polityczny. Od 1937 r. wiceprezes Zarządu Głównego SN. Od października 1939 r. pełnił obowiązki prezesa. Współorganizator konspiracyjnych struktur SN i NOW. Reprezentant SN w PKP stronnictw politycznych

Zeznania Trajdosa i pozostałych przewiezionych z Warszawy do Poznania członków kierownictwa SN przyczyniły się w istotny sposób do wyjaśnienia kwestii odbudowy polskiego ruchu oporu. Szczególnie wartościowe okazało się znalezione u Trajdosa sprawozdanie delegata rządu [Cyryla] Ratajskiego do rządu polskiego w Londynie dotyczące działalności Politycznego Komitetu Porozumiewawczego Stronnictw oraz Biura Politycznego w Warszawie.

Ponieważ nie od razu można było nakłonić Trajdosa do bliższych wyjaśnień dotyczących pochodzenia tego sprawozdania oraz memorandum o aktualnych problemach związanych z odbudową organizacji wojskowej w kraju, wyzyskanie ich nie było możliwe. Wreszcie, osłabiony długim pobytem w więzieniu i wewnętrznie kompletnie załamany, ponadto ciężko obciążony przez aresztowanego razem z nim adwokata [Aleksandra] Dębskiego³⁰, złożył Trajdos zeznania. W celu ich wyzyskania funkcjonariusze mojego Urzędu podjęli działania w Warszawie. Przywołuję tu moje sprawozdanie z dnia 18 grudnia 1941 r. (II C 911/41g).

Przesłuchiwany w kwestii odbudowy nielegalnej organizacji SN w Warszawie i na pozostałych terenach byłej Polski, Trajdos oświadczył, że odbudowa w ogóle nie była potrzebna, ponieważ organizacja po wojnie niemiecko-polskiej działała nadal tak jak poprzednio. Wszyscy byli działacze pełniący funkcje w organizacji podjęli je na powrót. Trzeba było jedynie uzupełnić nowymi osobami powstałe luki. Zarząd Główny SN istnieje w składzie takim jak przed wojną. Jedynie on [Trajdos] zastąpił przebywającego w Londynie przewodniczącego Zarządu Głównego dr [Tadeusza] Bieleckiego.

Nowym elementem, jak zeznaje dalej Trajdos, jest jedynie tworzenie oddziałów bojowych. Składają się one z doświadczonych byłych żołnierzy i oficerów oraz innych zdolnych do służby wojskowej członków SN i działają na całym terenie Generalnego Gubernatorstwa. Najmniejszą jednostkę stanowi piętka. Trzy do pięciu takich jednostek tworzy pluton, a kilka plutonów – kompanię. W każdym powiecie wiejskim istnieje kompania, a siła jej zależna jest od wielkości powiatu wiejskiego i liczby ludzi, którymi organizacja rozporządza. GG jest podzielona na 8 okręgów. Na czele każdego okręgu stoi dowódca, któremu odpowiednio do wielkości okręgu podlega od

w Warszawie. Aresztowany przez poznańskie Gestapo 20 V 1941 r., zginął prawdopodobnie rozstrzelany w podpoznańskich lasach 7/8 lipca 1942 r. (W.J. Muszyński, Mieczysław Trajdos [w:] Lista strat działaczy obozu narodowego w latach 1939–1955. Słownik biograficzny, t. 1, red. W.J. Muszyński, J. Mysiakowska-Muszyńska, Warszawa 2010, s. 290–291; C. Cegielski, „Moje przeżycia w gestapo w Poznaniu i w obozach koncentracyjnych w Oświęcimiu, Mauthausen, Melk n. Dunajem i Ebensee”, 1945 r., mps, k. 69 (kopia w zbiorach Aleksandry Pietrowicz).

³⁰ Aleksander Dębski (1890–1942), w latach 1925–1926 wojewoda wołyński. Współtwórca i w latach 1926–1933 przewodniczący Wydziału Wykonawczego Obozu Wielkiej Polski. W latach 1928–1930 poseł. W latach 1935–1939 członek KG SN. Aresztowany w maju 1941 r., zamordowany 31 I 1942 r. w Forcie VII w Poznaniu.

5 do 12 powiatów. Komenda Główna organizacji znajduje się w Warszawie i składa się z następujących osób:

Kozubowski Bolesław³¹, b. porucznik, zamieszkały w Warszawie, ul. Nabelaka, nr nieznany, komendant oddziałów bojowych,

Jaworski Władysław³², aplikant adwokacki, zamieszkały w Ożarowie pod Warszawą, kierownik wydziału organizacyjnego,

Sacha Stefan³³, redaktor, zamieszkały w Warszawie na Pradze, ul. nieznana, kierownik Wydziału Propagandy,

Dąbrowski⁸, imię nieznane, podpułkownik, oficer łącznikowy z komendantami okręgowymi,

Gliński Edward³⁴, urzędnik prywatny, współpracownik Jaworskiego, pochodzi z Częstochowy, miejsce zamieszkania nieznane,

Pacholczyk³⁵, imię nieznane, nauczyciel, pochodzi z Częstochowy, miejsce zamieszkania nieznane.

Na temat komendantów oddziałów w okręgach Trajdos zeznał następująco:

Czerwiński³⁶, imię nieznane, przedstawiciel handlowy, komendant Okręgu Warszawa Miasto,

Kasprowicz³⁷, imię nieznane, przedstawiciel handlowy, komendant Okręgu Warszawa Ziemska,

⁸ *Brak danych do identyfikacji.*

³¹ Bolesław Kozubowski „Gruby”, „Trojanowski” (1903–1965), działacz OWP, SN, od grudnia 1939 do lipca 1941 r. p.o. komendanta głównego organizacji wojskowej SN, następnie w ZWZ-AK.

³² Władysław Jaworski „Jacek” (1908–1974), działacz OWP, SN, od czerwca 1941 r. wiceprezes ZG SN, w maju 1943 r. okresowo p.o. prezesa SN, członek Rady Jedności Narodowej. W lipcu 1945 r. członek Komitetu Legalizacyjnego SN. Skazany 23 IX 1949 r. wyrokiem WSR w Warszawie na 15 lat więzienia.

³³ Stefan Sacha „Marek”, „Stefan” (1888–1943), dziennikarz, publicysta, działacz społeczny i polityczny. Członek Zarządu Głównego SN. Poseł na Sejm RP (1922–1927, 1929–1935). Działacz konspiracyjnego SN, po aresztowaniu Trajdosy prezes Zarządu Głównego SN. Reprezentował partię w PKP i w KRP. Aresztowany 15 V 1943 r., rozstrzelany 29 V 1943 r. w zbiorowej egzekucji w ruinach warszawskiego getta (W.J. Muszyński, Stefan Sacha [w:] *Lista strat działaczy obozu narodowego...*, s. 274–275).

³⁴ Edmund Gliński (1901–1942), powstaniec śląski, członek SN, działacz Okręgów SN w Zamościu i Częstochowie, od 1940 r. we władzach konspiracyjnego SN, kierownik Wydziału Propagandy ZG SN. Aresztowany w listopadzie 1943 r., zamordowany.

³⁵ Władysław Pacholczyk „Adam”, „Klin” (1903–1944), nauczyciel, działacz polityczny, m.in. członek Zarządu Podokręgu Opoczyńsko-Koneckiego SN. Więzień Berezki Kartuskiej. Od listopada 1939 r. współorganizator struktur konspiracyjnych NOW w Opocznie. Pod koniec 1940 r. oficer KG NOW w Warszawie. Przeciwny scaleniu z ZWZ-AK, przeszedł do NSZ (oficer Dowództwa NSZ). Wiosną 1944 r. poparł scalenie, oficer KG NSZ-AK. Od kwietnia 1944 r. członek Zarządu Głównego SN. Zamordowany 24 XII 1944 r. w Częstochowie przez bojówkę NSZ. (W.J. Muszyński, Władysław Pacholczyk [w:] *Lista strat działaczy obozu narodowego...*, s. 242–244).

³⁶ Bolesław Czerwiński, komendant okręgu stołecznego SN Warszawa Ziemska.

³⁷ Alojzy Kasprowicz, konspiracyjny prezes Okręgu Warszawa SN, aresztowany latem 1940 r.

Owoc³⁸, imię nieznane, oficer rezerwy, zamieszkały w Krakowie, adres nieznany, ok. 45 lat, komendant Okręgu Kraków,

Wesołowski Mieczysław³⁹, zamieszkały w Lublinie, ulica nieznana, komendant Okręgu Lublin

Michałowski August⁴⁰, urzędnik prywatny, zamieszkały w Radomiu, ulica nieznana, ok. 40 lat, komendant Okręgu Radom,

Zaremba, imię nieznane, student zamieszkały w Kielcach, komendant Okręgu Kielce,

Lisiewicz Mieczysław⁴¹, adwokat zamieszkały w Częstochowie, ulica nieznana, komendant Okręgu Częstochowa,

Komendant Zamościa jest nieznany.

Liczba osób w oddziałach wojskowych tworzonych w całym GG wynosi ok. 10 tys.

Podsumowując, można stwierdzić, że na przyłączonych do Rzeszy częściach terytorium byłego państwa polskiego wskutek działań służbowych mojego Urzędu nielegalna polska organizacja Stronnictwo Narodowe uważana być musi za całkowicie rozbitą i że z jej odbudową w najbliższym czasie nie należy się liczyć.

h,⁴²

Źródło: AIPN Ld, Geheime Staatspolizei. Staatspolizeistelle Litzmannstadt, 1/208, mps, k. 14–42.

^h *Nieczytelny podpis.*

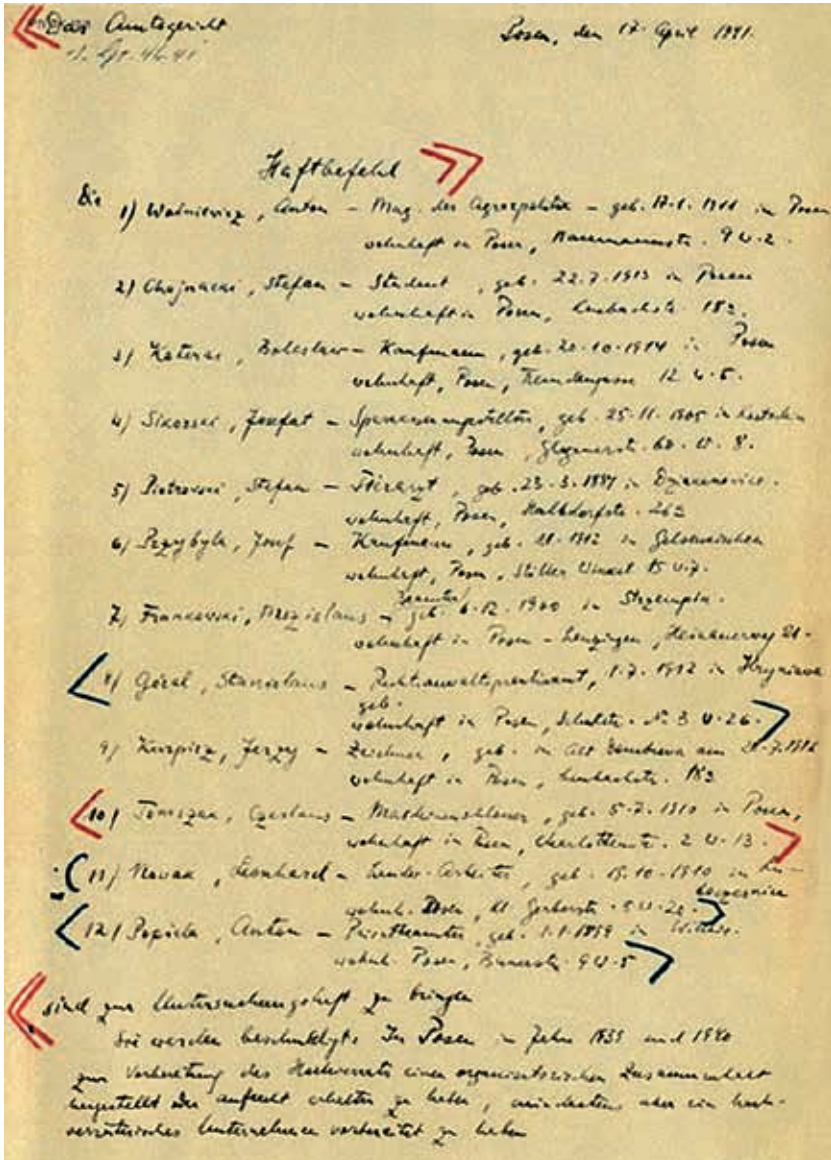
³⁸ Władysław Owoc „Fructus” (1887–1980), oficer WP, członek OWP, SN. W lipcu 1940 r. został komendantem Okręgu Kraków NOW.

³⁹ Prawdopodobnie chodzi o Mieczysława Wesołowskiego, członka Zarządu Okręgowego SN w Lublinie.

⁴⁰ August Michałowski „Roman” (1897–1952), działacz Narodowej Demokracji z Kujaw, członek KG SN, w konspiracji początkowo kierował Okręgiem SN w Radomiu, następnie w strukturach KG NOW w Warszawie. Jeden z organizatorów rozłamu w SN-NOW i powstania NSZ.

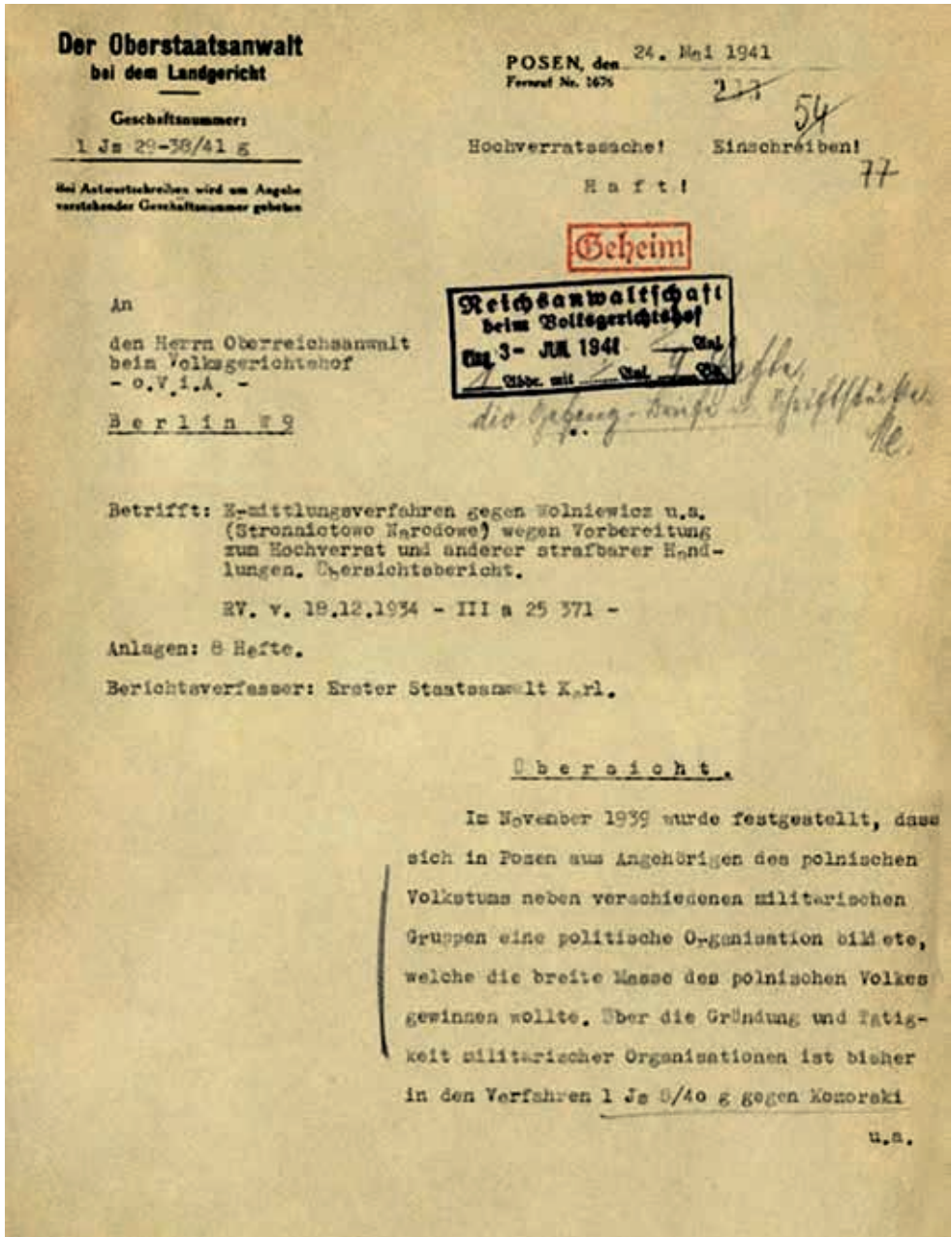
⁴¹ Prawdopodobnie chodzi o Zygmunta Lisiewicza „Rawicza” (1901–1944), członka SN na terenie Zagłębia Dąbrowskiego, w latach 1941–1943 prezesa Okręgu SN w Częstochowie, aresztowanego i zamordowanego przez Niemców.

⁴² Przymuszczalnie dokument podpisał szef Urzędu Kierowniczego Policji Państwowej w Poznaniu SS-Obersturmbannführer Oberregierungsrat dr Karl Heinz Stossberg, lub kierujący Wydziałem IV (Gestapo) tego Urzędu SS-Hauptsturmführer Kriminalrat Oskar Achterberg.

Źródło: AIPN GK, 49/8, Oberreichsanwalt beim Volksgerichtshof, Berlin, Straf-
sache gegen Anton Wolniewicz u. Andere wegen Vorbereitung zum Hochverrat
Nadprokurator Rzeszy przy Trybunale Ludowym w Berlinie. Sprawa karna prze-
ciwko Antoniemu Wolniewiczowi i innym oskarżonym o zdradę stanu, k. 67, rkps.

1941 maj 24, Poznań – Pierwsza strona raportu Pierwszego Prokuratora przy Sądzie Krajowym w Poznaniu Hermanna Kerla do Nadprokuratora Rzeszy przy Trybunale Ludowym w Berlinie, dotyczącego wyników dochodzenia przeciwko Antoniemu Wolniewiczowi i jego współpracownikom

Nadprokurator
przy Sądzie Krajowym

Znak akt:
1 Js 29-38/41 g

W razie odpowiedzi podawać powyższy znak akt

Poznań, 24 maja 1941 r.

Nr Tel. 1676

Sprawa zdrady stanu! List polecony!

Areszt!

Tajne

Do

[^a]

Pana Nadprokuratora Rzeszy
przy Trybunale Ludowym
– lub zastępcy na urzędzie –

Berlin W9

Dotyczy: Postępowanie przygotowawcze przeciwko Wolniewiczowi i innym (Stronnictwo Narodowe) z powodu przygotowania do zdrady stanu i innych działań karalnych. Raport przeglądowy.

RV [Reichsverfassung] z dnia 18 XII 1934 r. – III a 25 371 –

Załączniki: 8 zeszytów.

Raport przygotował: Pierwszy Prokurator Kerl.

Przegląd

W listopadzie 1939 [r.] stwierdzono, że w Poznaniu tworzy się z członków narodu polskiego, oprócz różnych grup wojskowych, organizacja polityczna, która chciała pozyskać szerokie masy narodu polskiego. Na temat tworzenia i działalności organizacji wojskowych raportowano dotąd w postępowaniu 1 Js 8/40 g przeciwko Komorskiemu¹ i innym [...].

Źródło: AIPN GK, 49/8, Oberreichsanwalt beim Volksgerichtshof, Berlin, Strafsache gegen Anton Wolniewicz u. Andere wegen vorbereitung zum Hochverrat, k. 80, mps.

^a *Pieczeńć o treści Wpłynęło 3 czerwca 1941 r. ... zał., na niej odręcznie dopisany, w większości nieczytelny tekst.*

¹ Leon Komorski „Szeliga” (1890–1942), powstaniec wielkopolski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, kapitan WP (zdegradowany w 1936 r.), we wrześniu 1939 r. członek Straży Obywatelskiej w Poznaniu, organizator i komendant konspiracyjnej organizacji Wojsko Ochotnicze. Aresztowany przez Gestapo 7 V 1940 r., skazany wyrokiem Reichskriegsgericht 31 III 1941 r. na 15 lat obostrzonego obozu karnego, zmarł 16 V 1942 r. w więzieniu w Rawitsch.

**Der Oberreichsanwalt
beim Volksgerichtshof**

Berlin, den 15. Oktober 1941.

2 8 J 189/41 g

Gefährt!
Polen!
E. D. Satz

H = Hauptband,

Haft!

Polen!

I, II, III ... = Sonderband I, II, III

A I, A II, A III ... = Anlagenband I, II, III

Anklageschrift

- I Bl. 1 1.) Den früheren polnischen Magister der Agrarpolitik Anton **W o l n i e w i c s** aus Posen, dort geboren am 17. Januar 1911, ledig,
I Bl. 1 vorläufig festgenommen am 5. Dezember 1940
H 24, 26 und auf Grund des Haftbefehls des Amtsgerichts in
I Bl. 45 Posen vom 17. April 1941 - 1 Gs 46/41 - seit diesen Tagen in der Untersuchungshaftanstalt in Posen in Untersuchungshaft,
- II Bl. 1 2.) den früheren polnischen Studenten Stefan
C h o j n a c k i aus Posen, dort geboren am 22. Juli 1913, ledig,
II Bl. 1 vorläufig festgenommen am 11. Dezember 1940
H Bl. 24, 26 und auf Grund des Haftbefehls des Amtsgerichts in
II Bl. 28 Posen vom 17. April 1941 - 1 Gs 46/41 - seit diesen Tagen in Untersuchungshaft, zur Zeit in der Untersuchungshaftanstalt in Elbing,
- III Bl. 1 3.) den Tierarzt Stefan **P i o t r o w s k i** aus Posen, geboren am 27. März 1881 in Dziekanowice, verheiratet,
III Bl. 1 vorläufig festgenommen am 29. Januar 1941
H III Bl. 24, 26 und auf Grund des Haftbefehls des Amtsgerichts in
III Bl. 22 Posen vom 17. April 1941 - 1 Gs 46/41 - seit diesen Tagen in Untersuchungshaft, zur Zeit in der Untersuchungshaftanstalt in Glatz,
- IV Bl. 1 4.) den Sparkassenangestellten Josef **S i k o r a k i** aus Posen, geboren am 25. November 1905 in Koatsohin, verheiratet,

YOR-

Nadprokurator Rzeszy
przy Trybunale Ludowym
2 8 J 189/41 g

Berlin, 15 października 1941 r.

Tajne!
w sprawie
Areszt!
Polacy!

H – Tom główny
I, II, III ... – tom specjalny I, II, III ...
A I, A II, A III ... – tom załączników I, II, III ...

Akt oskarżenia

- I Arkusz 1 1) byłego polskiego magistra polityki rolnej Antoniego Wolniewicza z Poznania, tam urodzonego dnia 17 stycznia 1911 [r.], stanu wolnego,
- I Arkusz 1 tymczasowo aresztowanego w dniu 5 grudnia 1940 [r.]
- H 24, 26 i na podstawie nakazu aresztowania Sądu Obwodowego
I arkusz 45 w Poznaniu, z dnia 17 kwietnia 1941 [r.] – 1 Gs 46/41 – od tego dnia w areszcie śledczym w budynku aresztu śledczego w Poznaniu,
- II arkusz 1 2) byłego polskiego studenta Stefana Chojnackiego z Poznania, tam urodzonego dnia 22 lipca 1913 [r.], stanu wolnego,
- II arkusz 1 tymczasowo aresztowanego w dniu 11 grudnia 1940 [r.]
- H arkusze 24, 26 i na podstawie nakazu aresztowania Sądu Obwodowego w
- II arkusz 28 Poznaniu z dnia 17 kwietnia 1941 [r.] – 1 Gs 46/41 – od tego dnia w areszcie śledczym, obecnie w budynku aresztu śledczego w Elblągu
- III arkusz 1 3) weterynarza Stefana Piotrowskiego z Poznania, urodzonego 27 marca 1881 [r.] w Dziekanowicach, żonatego
- III arkusz 1 tymczasowo aresztowanego w dniu 29 stycznia 1941 [r.] i na podstawie nakazu aresztowania Sądu Rejonowego
- H III arkusze 24, 26, w Poznaniu z dnia 17 kwietnia 1941 [r.] – 1 Gs 46/41 – od
III arkusz 22 tego dnia w areszcie śledczym, obecnie w budynku aresztu śledczego w Kłodzku

IV arkusz 1

4) urzędnika kasy oszczędnościowej Józefata Sikorskiego z Poznania, urodzonego dnia 25 listopada 1905 [r.] w Kostrzynie, żonatego

Źródło: AIPN GK, 49/8, Oberreichsanwalt beim Volksgerichtshof, Berlin, Strafsache gegen Anton Wolniewicz u. Andere wegen vorbereitung zum Hochverrat k. 115, mps.

1941 listopad 16, Kłodzko – Zaświadczenie o dostarczeniu aktu oskarżenia
dr. Stefanowi Piotrowskiemu

Nr 78

Anklageschrift

U r k u n d e

über Zustellung eines mit folgender Aufschrift versehenen Briefes:

Absender: Geschäftsstelle des Volkgerichtshofes.	
S J 189 / J 41 g	An
2 H 145/41	Herrn Stefan Piotrowski, Tierarzt
	in Untersuchungshaft
	in G l a z
	Untersuchungshaftanstalt.

Den vorstehend bezeichneten Brief habe ich im Auftrage der Geschäftsstelle des Volkgerichtshofes zum Zwecke der Zustellung heute hier dem Adressaten in Person übergeben.

Den Tag der Zustellung habe ich auf dem Umschlage des zugestellten Briefes vermerkt.

Opole, den 16. 11. 1941

W. Kozłowski

Justizgewerkschaftsw. u. G. B.

111. 15.

Akt oskarżenia

Zaświadczenie

o dostarczeniu pisma opatrzonego następującym nagłówkiem:

Nadawca: Kancelaria Trybunału Ludowego
8 J 189 / 41 g 2 H 145/41
Do Pana Stefana Piotrowskiego, weterynarza w areszcie śledczym w Kłodzku Areszt Śledczy

Wyżej wymienione pismo na wydane przez Kancelarię Trybunału Ludowego polecenie dostarczenia **przekazałem dzisiaj tutaj adresatowi osobiście.**

Dzień dostarczenia oznaczyłem na kopercie dostarczonego pisma.

Kłodzko, 16 XI 1941 [r.]

Kostrzewa^a

Do III. 15

Źródło: AIPN GK, 49/8, Oberreichsanwalt beim Volksgerichtshof, Berlin, Strafsache gegen Anton Wolniewicz u. Andere wegen vorbereitung zum Hochverrat k. 156, mps.

1941 grudzień 1, Elbląg – Pismo dotyczące przekazania więźnia
Stefana Chojnackiego z więzienia w Elblągu do więzienia w Poznaniu

Nr 79

Rathhaus Elbing
Gefängnis

Elbing den 1. Dezember 1941

Wittenszeichen: 8. J. 189/41

Zugangsliste Nr. 163/41

Der Untersuchungsgefangene Student
Stefan Chojnacki

Ist heute mittag Uhr Min.

aufolge Verfügung des Herrn O.R.G. beim Volks-
gerichtshof Berlin vom 20. 11. 1941

8 J. 189/41 in das Gerichts-Ge-
fängnis — ZYRKA — zu Posen
übergeführt worden.

J.G.
Hauptwachtmeister

Ich bestätige die
Entlassung eines Gefangenen in eine
andere Anstalt. (Abfertigung Stempel)

3 - DEZ 1941 -

Herr Oberrechtsanwalt
Staatsschutz
beim Volksgerichtshof
in Berlin
Bellepointe

Więzienie w Elblągu
Znak akt: 8. J.189/41
Lista nowo przybyłych nr 163/41

Elbląg, 1 grudnia 1941 [r.]

[a]

Do Pana Nadprokuratora Rzeszy
przy Trybunale Ludowym w Berlinie Bellevuestr[asse]

Więzień śledczy student Stefan Chojnacki został dzisiaj ... w południe ... o godz. ... min ... na polecenie Pana Nadprokuratora Rzeszy przy Trybunale Ludowym w Berlinie z dnia 20 XI 1941 r. 8. J.189/41 przewieziony do więzienia sądowego w Poznaniu

J.G.

[b]

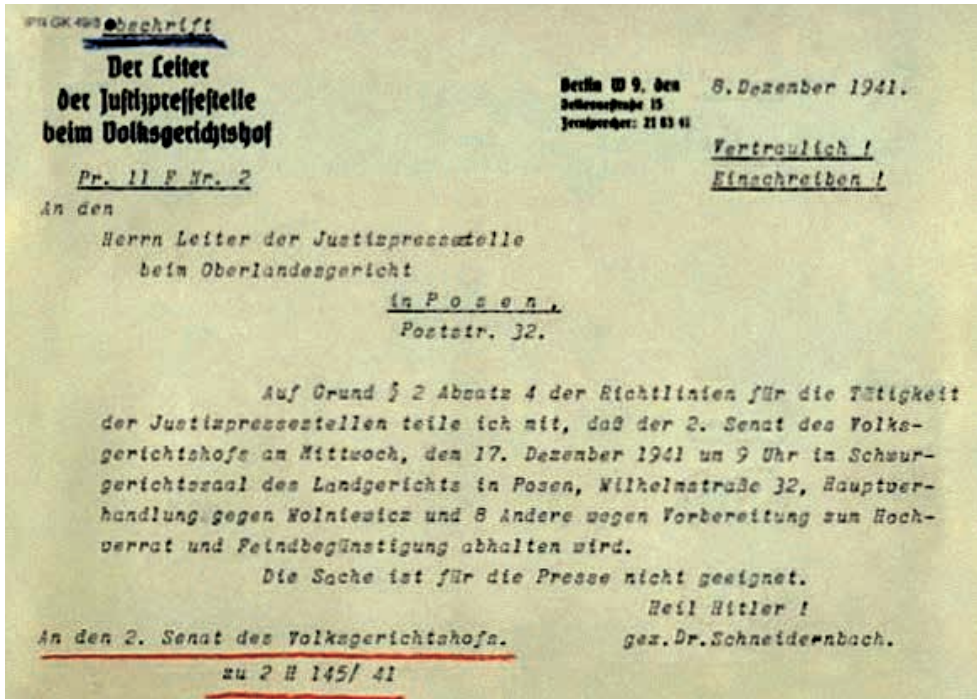
Główny Wachmistrz

Źródło: AIPN GK, 49/8, Oberreichsanwalt beim Volksgerichtshof, Berlin, Strafsache gegen Anton Wolniewicz u. Andere wegen vorbereitung zum Hochverrat k. 227, mps.

^a Pieczęć o treści Prokuratura Rzeszy przy Trybunale Ludowym, 3 grudnia 1941 r.

^b Odręczny podpis.

1941 grudzień 8, Berlin – Pismo kierownika Biura Prasowego przy Trybunale Ludowym w Berlinie do kierownika Biura Prasowego przy Wyższym Sądzie Krajowym w Poznaniu dotyczące mającej się odbyć rozprawy przeciwko Antoniemu Wolniewiczowi i jego współpracownikom

Odpis

Kierownik Sądowego Biura Prasowego
przy Trybunale Ludowym

Berlin W 9, 8 grudnia 1941 r.

Bellevue Str[asse] 15

Tel. 21 83 41

Poufne!

Pr. 11 F nr 2

List polecony!

Do Pana Kierownika Sądowego Biura Prasowego
przy Wyższym Sądzie Krajowym w **Poznaniu**
Poststr[asse]¹ 32

Na podstawie § 2 ustęp 4 dyrektyw o działalności sądowych biur prasowych informuję, że w środę, 17 grudnia 1941 [r.] o godz. 9.00 w sali sądu przysięgłych Sądu Krajowego w Poznaniu, Wilhelmstraße 32² przed Drugim Senatem Trybunału Ludowego odbędzie się rozprawa główna przeciwko Wolniewiczowi i ośmiu innym z powodu przygotowywania zdrady stanu oraz wspierania wroga.

Sprawa jest zamknięta dla prasy.

Heil Hitler!

podpisano: Dr. Schneidenbach

Do Drugiego Senatu Trybunału Ludowego
do 2 H 145/41

Źródło: AIPN GK, 49/8, Oberreichsanwalt beim Volksgerichtshof, Berlin, Strafsache gegen Anton Wolniewicz u. Andere wegen vorbereitung zum Hochverrat k. 248, mps.

¹ Ul. Poczтовая, obecnie 23 Lutego.

² Obecnie Al. Karola Marcinkowskiego.

1941 grudzień 17, Poznań – Pierwsza strona protokołu rozprawy głównej przeciwko komendzie NOB przed Trybunałem Ludowym w Berlinie na sesji wyjazdowej w Poznaniu

Nr 81

Geheim!

1. Verhandlungstag!

Öffentliche Sitzung
des 2. Senats des Volksgeschichtshofs
8 J 189/41 g
2 J 145/41

gegenwärtig als Richter
Vizepräsident des Volksgeschichtshofs Czajka, Vorsitz,
Landgerichtsdirektor Dr. Lorenz,
Sachverständiger Fischer,
Sachverständiger Kapeller,
Sachverständiger Leiser,
als Vertreter der Oberreichsanwaltschaft
Erster Staatsanwalt Prinzel,
als Dolmetscherbeamter der Geschäftsstelle
Sachverständiger Bell,
als Dolmetscher der polnischen Sprache
Sachverständiger Marinowski, Stankiewicz,
welcher unter Berücksichtigung der von ihm ein
für allemal geleisteten Dolmetschereid ausgespricht,
dass er mit ihm gewissenhaft überzugehen werde.

In der Strafsache
- gegen
1.) den früheren polnischen Kapitän der Organisationsdivision
Wolniewicz aus Losen, dort geboren am 17. Januar
1911,

2.

Źródło: AIPN GK, 49/8, Oberreichsanwalt beim Volksgeschichtshof, Berlin, Strafsache gegen Anton Wolniewicz u. Andere wegen vorbereitung zum Hochverrat k. 251, rkps.

693

1941 grudzień 18, Poznań – Pierwsza i druga strona wyroku Trybunału Ludowego w Berlinie na sesji wyjazdowej w Poznaniu w sprawie przeciwko Antoniemu Wolniewiczowi i jego współpracownikom

S. J. 189/41. g.
2 H 145/41.

Scheim!

Im Namen des Deutschen Volkes

In der Strafsache gegen

- 1.) den früheren polnischen Magister der Agrarpolitik Anton *W o l n i e w i c z* aus Posen, dort geboren am 17. Januar 1911.
- 2.) den früheren polnischen Studenten Stefan *C h o j n a c k i* aus Posen, dort geboren am 22. Juli 1913,
- 3.) den Tierarzt Stefan *F i o t r o w s k i* aus Posen, geboren am 27. März 1891 in Dziekanowice,
- 4.) den Sparkassenangestellten Josef *S i k o r s k i* aus Posen, geboren am 25. November 1905 in Kostschin,
- 5.) den Kaufmann Soleslaw *K o t e r a s* aus Posen, dort geboren am 20. Oktober 1914,
- 6.) den Zeichner Jerzy *K u r p i s z* aus Posen, geboren am 28. Juli 1916 in Alt-Dombrowa,
- 7.) den Kaufmann Josef *P r z y b y l a* aus Posen, geboren am 1. Januar 1912 in Gelsenkirchen,
- 8.) den ehemaligen Beamten Maxislau *F r a n k o w s k i* aus Posen, geboren am 6. Dezember 1900 in Strzempin,
- 9.) den Buchhändler Wladislaw *G r z a d z i e l s k i* aus Posen, geboren am 18. August 1908 in Berlin, sämtlich ehemals polnische Staatsangehörige, zur Zeit in dieser Sache in gerichtlicher Untersuchungshaft,

wegen Vorbereitung zum Hochverrat u.a.,
hat der Volksgerichtshof, 2. Senat, auf Grund der Hauptverhandlung vom 17./18. Dezember 1941, an welcher teilgenommen haben

als Richter :

Vizepräsident des Volksgerichtshofs Engert, Vorsitzter,
Landgerichtsdirektor Dr. Lorenz,
Gauamtsleiter Fischer,
Gaurichter Kapeller,
Stadtrat Kaiser,

als Vertreter des Oberreichsanwalts :

Erster Staatsanwalt Dr. Busch,

als

als Urkundsbesitzer der Geschäftsstelle:
Justizsekretär Feltz ,

für Recht erkannt

Die Angeklagten Wolniewicz, Chojnacki, Piotrowski, Sikorski, Kotaras, Kurpisz, Przybyla, Frankowski und Oradzielski werden wegen Vorbereitung zum Hochverrat, der Angeklagte Chojnacki in Verbindung mit einem Waffenerbrechen nach § 15 Absatz 1 der Verordnung über die Einführung des deutschen Strafrechts in den eingegliederten Ostgebieten vom 6. Juni 1940

zum Tode und zum Verlust der bürgerlichen Ehrenrechte auf Lebenszeit

verurteilt.

Die Kosten des Verfahrens tragen die Angeklagten.

Von Rechts wegen.

gef. 3. Januar 1942, Gillw.

Gründe.

Zur Person der Angeklagten ^{die nach} Ihrer vollkommenden Abstammung alle Polen sind, haben sich in der Hauptverhandlung keine für die Schul- und Straffrage wesentlichen Tatsachen ergeben. Zur Sache ist auf Grund der Einlassungen der Angeklagten sowie der Bekundungen der Zeugen Kriminalobersekretär Braun und Szynski folgendes festgestellt worden:

I.

Die Organisation und das Ziel des "Stronnictwo Narodowe".

Die Angeklagten sind sämtlich im Zusammenhang mit einer Organisation, genannt "Stronnictwo Narodowe", tätig

20-

W imieniu Narodu Niemieckiego

W sprawie karnej przeciwko

1) byłemu polskiemu magistrowi polityki rolnej Antoniemu Wolniewiczowi z Poznania, tam urodzonemu dnia 17 stycznia 1911 [r.],

2) byłemu polskiemu studentowi Stefanowi Chojnackiemu z Poznania, tam urodzonemu dnia 22 lipca 1913 [r.],

3) weterynarzowi Stefanowi Piotrowskiemu z Poznania, urodzonemu dnia 27 marca 1881 [r.] w Dziekanowicach,

4) urzędnikowi kasy oszczędnościowej Józefatowi Sikorskiemu, urodzonemu dnia 25 listopada 1905 [r.] w Kostrzynie,

5) kupcowi Bolesławowi Koterasowi z Poznania, tam urodzonemu dnia 20 października 1914 [r.],

6) kreślarzowi Jerzemu Kurpiszowi z Poznania, urodzonemu dnia 28 lipca 1916 [r.] w Starej Dąbrowie,

7) kupcowi Józefowi Przybyłe z Poznania, urodzonemu dnia 1 stycznia 1912 [r.] w Gelsenkirchen,

8) byłemu urzędnikowi Mściśławowi Frankowskiemu, urodzonemu dnia 6 grudnia 1900 [r.] w Strzempinie,

9) księgarzowi Władysławowi Grządzielskiemu z Poznania, urodzonemu dnia 18 sierpnia 1908 [r.] w Berlinie,

wszystkim byłym obywatelom polskim, [przebywającym] obecnie w tej sprawie w areszcie śledczym z powodu przygotowywania zdrady stanu itd., Drugi Senat Trybunału Ludowego na podstawie toczącej się w dniach 17/18 grudnia 1941 [r.] rozprawy głównej, w której udział wzięli – jako sędziowie: wiceprezes Trybunału Ludowego Engert, przewodniczący, dyrektor Sądu Krajowego dr Lorenz, kierownik urzędu okręgowego Fischer, sędzia okręgowy Kapeller, radca miejski Katzer; jako przedstawiciel Naczelnej Prokuratury Rzeszy: Pierwszy Prokurator dr Busch; jako sekretarz kancelarii sądowej: sekretarz wymiaru sprawiedliwości Peltz, orzeka:

oskarżeni Wolniewicz, Chojnacki, Piotrowski, Sikorski, Koteras, Kurpisz, Przybyła, Frankowski i Grządzielski z powodu przygotowywania zdrady stanu, a oskarżony Chojnacki w związku z przestępstwem z użyciem broni zgodnie z § 15 ustęp 1 rozporządzenia o wprowadzeniu niemieckiego prawa karnego na przyłączonych terenach wschodnich z dnia 6 czerwca 1940 [r.]

zostają skazani na karę śmierci oraz pozbawienie
obywatelskich praw honorowych na zawsze.

Koszty postępowania ponoszą oskarżeni.

Z mocy prawa.

Sporządzono 3 stycznia 1942 [r.]

Uzasadnienie

Co do osób oskarżonych, którzy z pochodzenia są wszyscy Polakami, nie pojawiły się w trakcie rozprawy żadne fakty istotne dla kwestii winy i kary. W sprawie na podstawie wypowiedzi oskarżonych oraz informacji uzyskanych od świadków, nadsekretarza kryminalnego Brauna oraz Bnińskiego, ustalono co następuje:

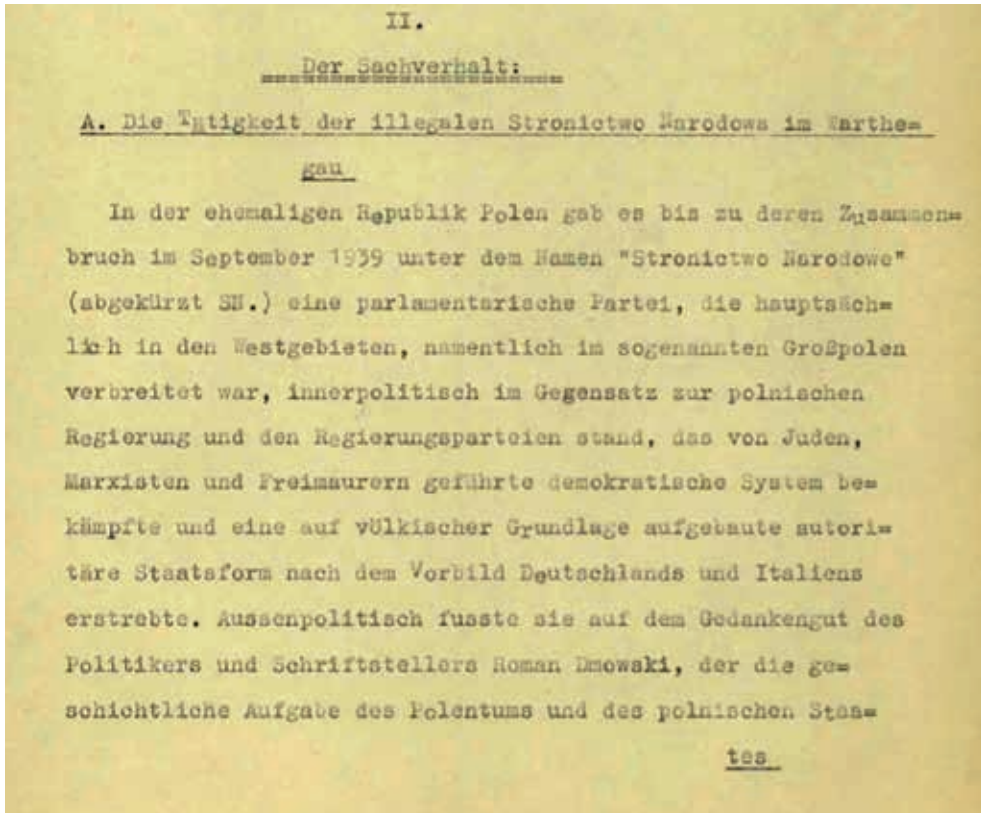
I

Organizacja i cel Stronnictwa Narodowego

Wszyscy oskarżeni działali w związku z organizacją, zwaną Stronnictwem Narodowym [...]

Źródło: AIPN GK, 49/8, Oberreichsanwalt beim Volksgerichtshof, Berlin, Strafsache gegen Anton Wolniewicz u. Andere wegen vorbereitung zum Hochverrat, k. 270–271, mps.

1942 marzec 25, Poznań – Fragment uzasadnienia wyroku wydanego przez OLG Posen na rozprawie przeciwko Feliksowi Słabolepszemu i dziesięciu innym oskarżonym żołnierzom NOB¹

¹ Text ten był wielokrotnie powtarzany w uzasadnieniach innych wyroków skazujących żołnierzy NOB.

tes in der Bekämpfung und Unterdrückung des Deutschtums und der dauernden Niederhaltung des Reiches im Bunde mit Frankreich erblickte.

Obwohl nach dem deutsch-polnischen Kriege der polnischen Bevölkerung jede politische Betätigung von den deutschen Behörden verboten worden war, gelang es dem ehemaligen Studenten und Magister der Agrarpolitik Anton Wolniewicz in Posen unter dem Namen der SN. eine umfangreiche illegale Nachfolgeorganisation aufzubauen, die nach seiner Absicht alle polnisch gesinnten Menschen zusammenfassen sollte. Nach den von ihm als Gesamtleiter der Bewegung gegebenen Richtlinien sollte das Ziel der SN. die Wiederherstellung eines polnischen Staates auf autoritärer Grundlage, frei von allen demokratischen Einflüssen, sein. Die Beteiligten waren sich darüber einig, daß jeder nur mit eigener Kraft unternommene Aufstand gegen das Reich zum Mislingen verurteilt sein würde und daher der für Deutschland ungünstige Ausgang des Krieges, den man für gewiss hielt, abzuwarten sei, um alsdann im Bunde mit den Feindmächten die eingegliederten Ostgebiete und das Generalgouvernement gewaltsam vom Reiche loszureißen und zu dem erstrebten neuen polnischen Großstaate zusammen zu fassen.

Auf dieses Ziel wollte die SN. alsbald die breiten Massen des polnischen Volkes durch eine ausgedehnte Propaganda, die jedem Polen über die politische Lage "wahrheitsgemäß" unterrichten sollte, vorbereiten. Bereits im November 1939 gab die SN. erstmals das Flugblatt "Polska Narodowa" heraus, das zunächst eine Auflagenhöhe von 50 bis 100 Stück, mit wachsender Mitgliederzahl eine solche von etwa 3 500 Stück erreichte und zuerst unregelmäßig, dann in Abständen von etwa 10 Tagen erschien. Der Inhalt dieser Schrift bestand aus "ideologischen Parolen" und Rundfunknachrichten der französischen und englischen Sender. Die Flugblätter wa-

ren durchweg Hetzschriften gegen Deutschland. In ihnen wurde der Sieg der Feinde des Großdeutschen Reiches als sicher hingestellt. Die Verluste des deutschen Heeres und der Luftwaffe wurden als ungeheuerlich bezeichnet. Die Schäden, die von der englischen Luftwaffe dem Reich zugefügt wurden, waren als gewaltig angegeben. Auch kehrt die Behauptung wieder, die britische Luftwaffe beherrsche den deutschen Luftraum. Diese und ähnliche Lügenmeldungen sollten das Nationalbewusstsein der Polen stärken und sie einem gewaltsamen Umsturz geneigt machen.

Die "Polska Narodowa" wurde von der SM. zugleich in den Dienst der Mitgliederwerbung gestellt. Jedes neugeworbene Mitglied erhielt den Auftrag, selbst weitere Anhänger zu werben und so die Organisation nach dem Schneeballsystem auszubreiten. Auf diese Weise dehnte sie sich in verhältnismässig kurzer Zeit zunächst auf die Stadt, dann auf den Landkreis und schließlich im ganzen Regierungsbezirk Posen, sowie den Stadt- und Landkreis Kalisch aus.

Da die Mitglieder der früheren SM. dieser gegenüber eine Verpflichtungserklärung hatten abgeben müssen, wurde zunächst davon abgesehen, sie noch einmal durch eine ausdrückliche Verpflichtung an die Nachfolgeorganisation zu binden. Als diese aber einen immer grösseren Umfang annahm und sich besondere Vorsichtsmaßnahmen als erforderlich erwiesen, wurden die Unterführer angehalten, den ihnen unterstellten Mitgliedern folgenden Eid abzunehmen:

"Ich schwöre bei Gott, dem Allmächtigen und der heiligen Dreieinigkeit, sowie Dir, Maria, Du Königin der polnischen Krone, getreu auf dem Boden der nationalistischen Idee zu stehen, pflichtgetreu die Interessen meines Volkes zu wahren und mit den Feinden zu kämpfen bis zum endgültigen Siege und dem Wiederaufbau eines neuen grossen Polen. Ich schwöre, niemals, nirgends und mit niemandem über Sachen
der

der Organisation, bei der ich Mitglied bin, sogar meinen nächsten Familienangehörigen gegenüber, zu sprechen, einer anderen Organisation nicht anzugehören, vertrauensvoll und getreu zu sein und auf Anordnung alles zum Wohle Polens auszuführen, den erhaltenen Befehl auszuführen, wenn dies auch mein eigenes Leben kostet. So wahr mir ~~Gott~~ und seines Sohnes Leiden helfen! Amen!"

Mit der Führung der örtlichen Gesamtgliederung wurde ein "Stadtkommandant" betraut, dem acht, im wesentlichen nach Stadtteilen aufgebaute Untergliederungen unterstellt wurden, die ihrerseits in Reviere (Rayons) untergeteilt waren. Die kleinste Einheit bildete die Fünfergruppe. An der Spitze jedes Stadtteils, jedes Reviers und jeder Fünfergruppe stand ein Führer, der von seinem Vorgesetzten ausgewählt und beauftragt wurde, dessen Weisungen Folge zu leisten. Dabei durfte jeder Führer nur die ihm unmittelbar unterstellten Unterführer kennen. Auf diese Weise sollte ^{verhindert} ~~vermieden~~, daß die Leiter der Geheimorganisation einem größeren Kreise von Mitgliedern bekannt wurden.

Bei der Beschaffung der Geldmittel behalf man sich zunächst mit freiwilligen Mitglieds Spenden, die insgesamt die Höhe von 1 200 RM erreichten. Sie wurden für Reisekosten und Entschädigungen an die Führer der Organisation sowie den Druck der Flugblätter verbraucht. Als die so aufgebrauchten Gelder sich als unzulänglich erwiesen, stellte die Zentrale der SK. in Warschau der Posen Organisation nach und nach insgesamt etwa 16 000 RM zur Verfügung. Als auch diese Mittel nicht ausreichten, gab die Führung in Posen Spendengutscheine im Werte von 1,-, 2,-, 5,-, 10,-, 25,-, 50,- und 100,- RM aus und ließ sie durch die Unterführer absetzen. Diese im Abzugsverfahren hergestellten Scheine hatten folgende Aufschrift:

"Für ein freies nationales-katholisches Polen!.....RM
Für das Kommando der Kampforganisation SK.

(Stempel)

Bis zum letzten Blutstropfen."

Der Stempel trug den polnischen Adler und die Umschrift: Kampforganisation für die Westgebiete". Nach der Wiederherstellung des

polnisches

polnischen Staates sollten den Inhabern der Gutscheine die gespendeten Beträge erstattet werden. Insgesamt wurden für 20 000 RM Gutscheine zum Vertrieb in Umlauf gesetzt, von denen die Hälfte verkauft werden konnte. Auf diese Weise flossen der Organisation einschliesslich der freiwilligen Mitgliedsbeiträge weitere 15 000 RM zu, die von dem Kassierer der Landesleitung in eigens geführten Kassenbüchern ausgewiesen worden sind.

Stan rzeczy

A. Działalność nielegalnego Stronnictwa Narodowego w Okręgu Kraj Warty

W byłej Rzeczypospolitej Polskiej aż do jej upadku we wrześniu 1939 [r.] istniała pod nazwą Stronnictwo Narodowe (w skrócie SN) partia parlamentarna, która była rozpowszechniona szczególnie na terenach zachodnich, mianowicie w tzw. Wielkopolsce. W odniesieniu do polityki wewnętrznej stała ona w opozycji do rządu polskiego i partii rządzących, zwalczała system demokratyczny kierowany przez Żydów, marksistów i masonów i dążyła do formy państwowej opartej na bazie narodowej, wzorowanej na Niemczech i Włoszech. W odniesieniu do polityki zagranicznej opierała się na myśli polityka i pisarza Romana Dmowskiego, który historyczne zadanie polskości i państwa polskiego widział w zwalczaniu i tłumieniu niemieckości i w ciągłym trzymaniu w ryzach Rzeszy, w koalicji z Francją.

Chociaż po wojnie niemiecko-polskiej władze niemieckie zabroniły wszelkiej działalności politycznej, byłemu studentowi i magistrowi polityki rolnej Antoniemu Wolniewiczowi udało się w Poznaniu utworzenie pod nazwą SN szeroko rozbudowanej nielegalnej organizacji, która miała być sukcesorką przedwojennej partii, łącząc, zgodnie z jego zamiarem, wszystkich ludzi mających polskie przekonania. Zgodnie z dyrektywami wydanymi przez niego jako głównego przywódcy ruchu celem SN miało być odbudowanie państwa polskiego na podstawie autorytarnej, wolnej do wszelkich wpływów demokratycznych. Członkowie organizacji byli zgodni co do tego, że każde powstanie przeciwko Rzeszy podjęte własnymi siłami byłoby skazane na porażkę. Dlatego należy czekać na niekorzystny dla Niemiec przebieg wojny, który uważali za pewny, by potem w koalicji z Francją oderwać przemocą od Rzeszy

włączone obszary wschodnie oraz Generalne Gubernatorstwo, a następnie połączyć je w oczekiwane nowe wielkie państwo polskie.

Do tego celu SN chciało przygotować szerokie masy polskiego społeczeństwa za pomocą rozlegle prowadzonej propagandy, która miała każdego Polaka informować o „prawdziwej” sytuacji politycznej. Już w listopadzie 1939 [r.] SN wydało po raz pierwszy gazetkę „Polska Narodowa”, która początkowo osiągała nakład od 50 do 100 egzemplarzy, a wraz z rosnącą liczbą członków – ok. 3500 egzemplarzy, i ukazywała się najpierw nieregularnie, potem zaś w odstępach ok. dziesięciodniowych. Treść tego pisma składała się z „haseł ideologicznych” i wiadomości radiowych stacji francuskich i angielskich. Gazetki te były bez wyjątku pismami podżegającymi skierowanymi przeciwko państwu niemieckiemu. Przedstawiano w nich zwycięstwo wrogów Wielkiej Rzeszy Niemieckiej jako pewne. Straty armii niemieckiej i Luftwaffe były określane jako straszliwe. Szkody wyrządzane Rzeszy przez lotnictwo angielskie określano jako ogromne. Stale powtarzało się twierdzenie, że brytyjskie lotnictwo panuje nad niemiecką przestrzenią powietrzną. Te i podobne kłamliwe informacje miały wzmacniać świadomość narodową Polaków i nastawiać ich przychylnie do gwałtownego przewrotu.

Równocześnie „Polska Narodowa” była wykorzystywana przez SN do werbowania członków. Każdy nowo zwerbowany członek otrzymywał zadanie werbowania kolejnych zwolenników, co miało spowodować rozrost organizacji metodą kuli śnieżnej. W ten sposób rozprzestrzeniła się ona w stosunkowo krótkim czasie najpierw na miasto, a potem na powiat i w końcu na cały okręg poznański, a także na miasto Kalisz i powiat kaliski.

Ponieważ członkowie byłego SN byli przeciwni składaniu przysięgi, początkowo zrezygnowano z wiązania ich jednoznacznym zobowiązaniem wobec organizacji następczej. Gdy jednak zakreślała ona coraz szersze kręgi i konieczne okazały się szczególnie środki ostrożności, zobowiązano niższych dowódców do odbierania od podległych im członków następującej przysięgi:

„Przysięgam Bogu Wszechmogącemu i Trójcy Świętej, a także Tobie, Maryjo, Królowo Korony Polskiej, stać wiernie na gruncie idei narodowej, sumiennie strzec interesów mojego narodu i walczyć z wrogami aż do ostatecznego zwycięstwa i odbudowy nowej wielkiej Polski. Przysięgam nigdy, nigdzie i z nikim nie rozmawiać o sprawach organizacji, do której należę, nawet z najbliższymi członkami mojej rodziny, nie należeć do żadnej innej organizacji, być ufnym i wiernym i na polecenie czynić wszystko dla dobra Polski, wykonywać otrzymane rozkazy, nawet gdyby to kosztować mnie miało własne życie. Tak mi dopomóż, Panie Boże i Męko Jego Syna! Amen!”¹

¹ Oryginalny tekst przysięgi nie jest znany. Powyższy tekst odtworzono z protokołu niemieckiego sądu. Por. też tekst przysięgi odtworzony przez Nikodema Pałasika (zob. rozdział II).

Dowództwo całej miejscowej struktury powierzono „komendantowi miasta”, któremu podporządkowano osiem, w istocie zbudowanych według dzielnic, struktur niższego rzędu, które z kolei były podzielone na obwody (rejony). Najmniejszą jednostkę tworzyła grupa pięcioosobowa. Na czele każdej dzielnicy, każdego obwodu i każdej grupy pięcioosobowej stał dowódca, wybierany przez swojego przełożonego, którego polecenia miał wykonywać. Przy tym każdy dowódca mógł znać bezpośrednio tylko podlegających mu poddowódców. Tym sposobem miano uniknąć sytuacji, że kierownik tajnej organizacji byłby znany szerszym kręgom jej członków.

Przy pozyskiwaniu środków finansowych posługiwano się początkowo dobrowolnymi datkami członków, które osiągnęły łącznie kwotę 1,2 tys. RM. Zostały one zużyte na koszty podróży i wynagrodzenia dla dowódców organizacji oraz na druk gazetek. Gdy zdobywane w ten sposób środki okazały się niewystarczające, centrala SN w Warszawie przekazała organizacji poznańskiej w kolejnych transzach łącznie około 16 tys. RM. Gdy również i te środki okazały się niewystarczające, dowództwo w Poznaniu wydało bony obligacyjne o wartości 1, 2, 5, 10, 25, 50 i 100 RM i nakazało je rozprowadzać poddowódcom. Te sporządzane metodą odbitek bony miały następujący napis:

„Za wolną, narodowo-katolicką Polskę! RM

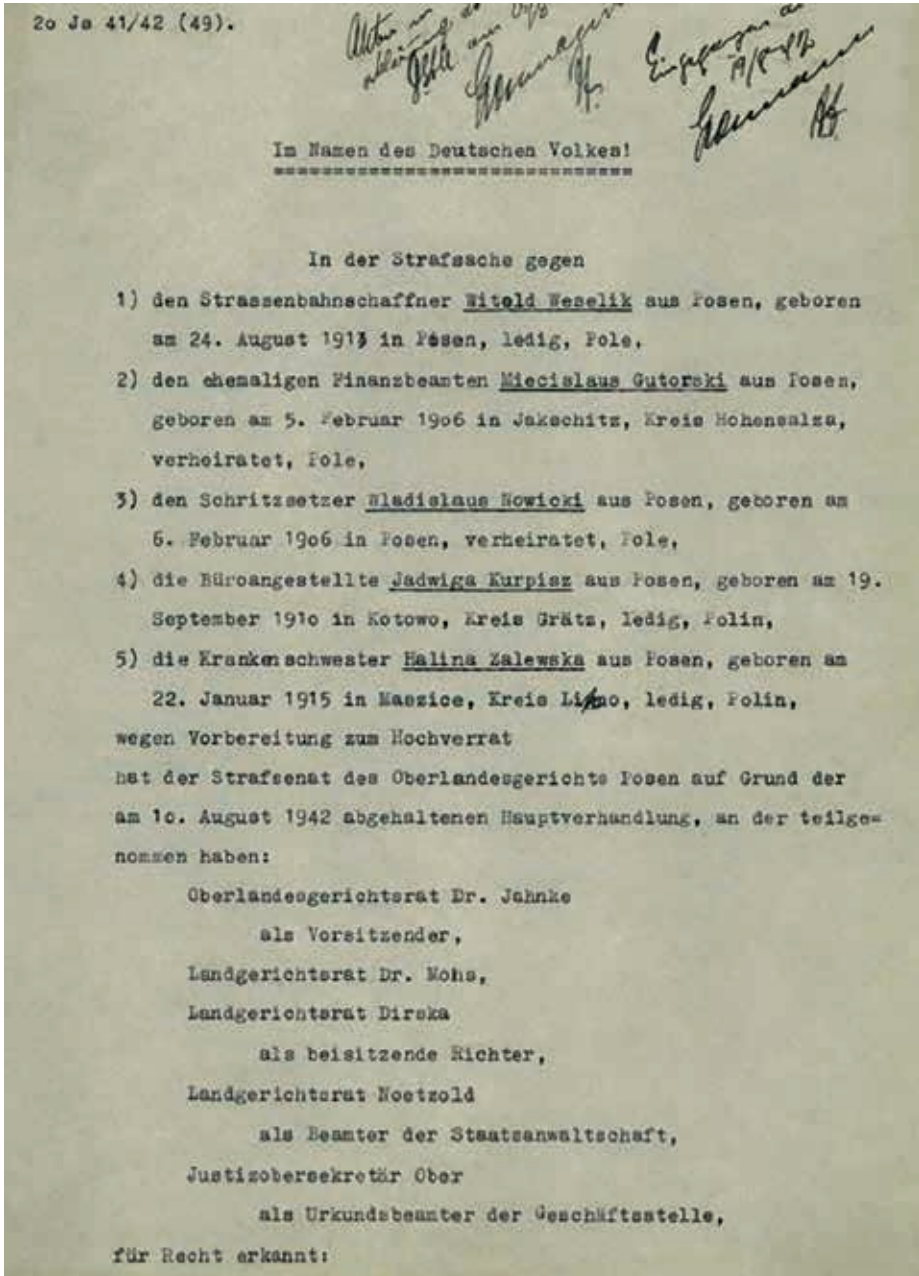
Za Komendanta Organizacji Bojowej SN.

(pieczęć)

Do ostatniej kropli krwi”.

Na pieczęci widniał polski orzeł i napis w otoku: „Organizacja Bojowa na Ziemi Zachodnie”. Po odbudowaniu państwa polskiego właściciele bonów mieli odzyskać wpłacone kwoty. Łącznie puszczono w obieg bony wartości 20 tys. RM, z których połowa została sprzedana. W ten sposób wpłynęło do organizacji, wliczając dobrowolne wpłaty od członków, kolejne 15 tys. RM, które zostały wykazane przez kasjera kierownictwa organizacji w prowadzonych przez niego księgach kasowych.

Źródło: AIPN GK, 74/4, Oberlandesgericht Posen. Zbiór wyroków Senatu Karnego. t. 1, Poznań, styczeń–marzec 1942 r., k. 183–197, mps.

I. Die Angeklagten Weselik (1), Gutorski (2), Nowicki (3), Kurpiex (4) und Zalewska (5) werden wegen Vorbereitung zum Hochverrat nach Ziffer II und III der Polenstrafrechtsverordnung zum Tode verurteilt.

II. Die Angeklagten haben auch die Kosten des Verfahrens zu tragen.

G r u n d e.

Alle Angeklagten haben sich im Rahmen der illegalen Organisation "Stronnictwo Narodowe" (SN) betätigt. Der Aufbau, die Ziele und die Arbeitsweise dieser hochverräterischen Geheimbewegung sind bereits in zahlreichen Entscheidungen des Senats erörtert worden. Es kann daher insoweit auf die ausführliche Darstellung des Urteils vom 16. März 1942 (2o Js 35/42) Bezug genommen werden.

II.

Im einzelnen hat die Hauptverhandlung auf Grund der eigenen Angaben der Angeklagten in Verbindung mit den Bekundungen des Kriminalobersekretärs Ludwig Braun und des Kriminalangestellten Heinrich Schaubberger folgenden Sachverhalt ergeben:

Der Angeklagte Weselik war nach 4jährigem Studium vom Jahre 1936 bis zum Ausbruch des Krieges bei den Posener Gerichten, zuletzt beim Appellationsgericht als Referendar tätig. Bei Ausbruch des Krieges flüchtete er nach Klodawa. Anfang Oktober 1939 kehrte er nach Posen zurück. Ende April 1940 wurde er bei der Posener Strassenbahn als Schaffner eingestellt, wo er bis zu seiner Festnahme am 27.1.1941 beschäftigt war. Weselik wurde Anfang 1940

von dem Stadtkommandanten Chojnacki aus Posen für die SN gewonnen und an ^{Hauptplan} Frankowski, den späteren Kommandanten des Landkreises Posen-West, verwiesen, der ihm weitere Informationen erteilte. Frankowski erklärte ihm, dass die Geheimorganisation durch die

W imieniu Narodu Niemieckiego!

W sprawie karnej przeciwko

1) konduktorowi tramwajów **Witoldowi Weselikowi**¹ z Poznania, urodzonemu dnia 24 sierpnia 1913 [r.] w Poznaniu, stanu wolnego, Polakowi,

2) byłemu urzędnikowi finansowemu **Mieczysławowi Gutorskiemu**² z Poznania, urodzonemu dnia 5 lutego 1906 [r.] w Jaksicach, pow. inowrocławski, żonatemu, Polakowi,

3) zecerowi **Władysławowi Nowickiemu**³ z Poznania, urodzonemu dnia 6 lutego 1906 [r.] w Poznaniu, żonatemu, Polakowi,

4) urzędnicze biurowej **Jadwidze Kurpisz**⁴ z Poznania, urodzonej dnia 19 września 1910 [r.] w Kotowie, pow. grodziski, stanu wolnego, Polce,

5) pielęgniarce **Halinie Zalewskiej**⁵ z Poznania, urodzonej dnia 22 stycznia 1915 [r.] w Maszycach, powiat lipnowski, stanu wolnego, Polce,

z powodu przygotowywania zdrady stanu

Senat Karny Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu na podstawie rozprawy głównej z dnia 10 sierpnia 1942 [r.], w której udział wzięli

radca Wyższego Sądu Krajowego dr Jahnke

jako przewodniczący,

radca Sądu Krajowego dr Mohs

radca Sądu Krajowego Dirska

jako członkowie składu orzekającego,

radca Sądu Krajowego Noetzold

jako urzędnik prokuratury państwowej,

nadsekretnarz wymiaru sprawiedliwości Ober

jako sekretarz kancelarii sądowej

orzeka:

I. Oskarżeni Weselik (1), Gutorski (2), Nowicki (3), Kurpisz (4) i Zalewska (5) z powodu przygotowywania zdrady stanu zgodnie z punktem II i III rozporządzenia o prawie karnym dla Polaków zostają skazani na karę śmierci.

II. Oskarżeni ponoszą także koszty postępowania.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

² Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

³ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁴ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁵ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

Uzasadnienie

I^a

Wszyscy oskarżeni prowadzili działalność w ramach nielegalnej organizacji Stronnictwo Narodowe. Struktura, cele i sposób pracy tego spełniającego kryteria zdrady stanu tajnego ruchu są już opisane w licznych orzeczeniach Senatu. Można odnieść się w tym zakresie do wyczerpującego opisu zawartego w wyroku z dnia 16 marca 1942 [r.] (2o Js 35/42).

II

Podczas rozprawy głównej, na podstawie własnych zeznań oskarżonych, w połączeniu z oświadczeniami nadsekreterza Policji Kryminalnej Ludwiga Brauna i urzędnika Policji Kryminalnej Heinricha Schaumbergera, stwierdzono w kwestiach szczegółowych następujący stan rzeczy:

Oskarżony Weselik po czteroletnich studiach od roku 1936 aż do wybuchu wojny pracował w poznańskich sądach, ostatnio w Sądzie Apelacyjnym jako referendarz. W chwili wybuchu wojny uciekł do Kłodawy. Na początku października powrócił do Poznania. W końcu kwietnia 1940 [r.] został zatrudniony w poznańskich tramwajach jako konduktor i pracę tę wykonywał aż do chwili swojego aresztowania w dniu 27 XI 1941 [r.]. Weselik został zwerbowany do SN na początku 1940 [r.] przez komendanta miasta Poznania [Stefana] Chojnackiego z Poznania i skierowany do [Mścisława] Frankowskiego, późniejszego komendanta Powiatu Poznań-Zachód, który udzielił mu dalszych informacji. Frankowski wyjaśnił mu, że tajna organizacja [...]

Źródło: AIPN GK, 74/7, Oberlandesgericht Posen. Zbiór wyroków Senatu Karnego, t. 4, Poznań, lipiec-sierpień 1942 r., k. 226–227, mps.

Der Reichstatthalter im Warthegau
(Generalstaatsanwalt) Posen, den 1. Mai 1942.
2. OJs 96/42.

H a f t bei allen Angeschuldigten
mit Ausnahme der Angeschul-
digten zu Ziffer 32 und
36 !

P o l e n !

An den
Strafsenat des Oberlandesgerichts
in P o s e n .

H = Hauptband,
I - XI - Sonderband I - XI.

A n k l a g e s c h r i f t .

- I Bl.5. 1. Der Arbeiter Wacław M a l e w s k i aus Posen,
222
19. Leistikowstraße 4, geboren am 22. 9. 1909 in Bias-
ki, Krs. Bruschan, verheiratet,
vorläufig festgenommen am 1. 10. 1941,
- I Bl.12. 2. der Arbeiter Stanislaus K a r p i k aus Posen,
238
11 Ferdinand Schill-Straße 6, geboren am 10. 4. 1903
in Omissch, Krs. Posen, verheiratet,
vorläufig festgenommen am 23. 8. 1941,
- I Bl.21. 3. der Vergolder Antoni S t r z a l k o w s k i
456
8 aus Posen, Hardenbergstraße 20, geboren am 7. 8.
1905 in New-Castle (England), ledig,
vorläufig festgenommen am 23. 8. 1941,
- I Bl.25. 4. der Arbeiter Johann J e z i o r k o w s k i
230
16 aus Posen, Magdeburgerstraße 21, geboren am 3.
10. 1899 in Sapowice, Krs. Posen, verheiratet,
vorläufig festgenommen am 15. 10. 1941,

Namiestnik Rzeszy w Kraju Warty,
(Prokurator Generalny)

Poznań, 1 maja 1942 [r.]

2 OJs 96/42

Areszt dla wszystkich obwinionych
z wyjątkiem obwinionych nr 32 i 36!
Polacy!

Do
Senatu Karnego Wyższego Sądu Krajowego
w Poznaniu

H = tom główny
I – II – tom specjalny I – II

Akt oskarżenia

I arkusz 5	1. robotnik Waclaw Malewski ¹ z Poznania, Leistikowstraße ² 4, urodzony dnia 22 IX 1909 [r.] w Biaskach, pow. piński, żonaty, tymczasowo aresztowany w dniu 1 X 1941 [r.],
I arkusz 12	2. robotnik Stanisław Karpik ³ z Poznania, Ferdinand Schill-Straße ⁴ 6, urodzony dnia 10 IV 1903 r. w Owińskach, pow. poznański, żonaty, tymczasowo aresztowany w dniu 23 VIII 1941 [r.],
I arkusz 21	3. złotnik Antoni Strzałkowski ⁵ z Poznania, Hardenbergstraße ⁶ 20, urodzony dnia 7 VIII 1905 r. w New-Castle (Anglia), stanu wolnego, tymczasowo aresztowany w dniu 23 VIII 1941 [r.],
I arkusz 25	4. robotnik Jan Jeziorkowski ⁷ z Poznania, Magdeburgerstraße ⁸ 21, urodzony dnia 3 X 1899 [r.] w Sapowicach, pow. poznański, żonaty, tymczasowo aresztowany w dniu 15 X 1941 r.

[...]

Źródło: AIPN GK, 687/544, Reichsjustizministerium, Strafsache gegen Malewski u. Andere wegen vorbereitung zum Hochverrat, k. 2, mps.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

² Obecnie ul. Długa.

³ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁴ Obecnie ul. Kosynierska.

⁵ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁶ Obecnie ul. Wyspiańskiego.

⁷ Zob. notka biograficzna w rozdziale III.

⁸ Obecnie ul. św. Wawrzyńca.

9662/42

- 1) Vermerk: Sachgemasse Anklage gegen 52 Mitglieder der Polnischen Geheimorganisation "Stronictwo Narodowe", meist Funktionäre. Ausser der üblichen Betätigung (Aufbau der Untergruppen, Werbung von neuen Mitgliedern, Verbreitung von Flugschriften, Abhören ausländ. Sender, Absatz von Spendengutscheinen) Sabotageakte im Heeresbekleidungsamt Posen, Besitz von Waffen und Sprengstoff, Verfälschung von Fingerabdruck - und anderen Ausweisen.
Gericht: OLG Posen.
Es sind zahlreiche Todesurteile zu erwarten.

- 2) Vorzulegen

Herrn Min.Dir. Dr. ~~C r o h n e~~
mit der Bitte um Kenntnisnahme.

1) **Uwaga:** Merytoryczne oskarżenie wobec 52 członków polskiej tajnej organizacji Stronnictwo Narodowe, głównie działaczy. Poza zwykłą działalnością (budowanie podgrup, werbunek nowych członków, rozpowszechnianie ulotek, prowadzenie nasłuchów zagranicznych rozgłośni radiowych, rozprowadzenie bonów obligacyjnych) akty sabotażu w Wojskowym Urzędzie Umundurowania w Poznaniu, posiadanie broni i materiałów wybuchowych, fałszowanie dowodów osobistych i innych dokumentów tożsamości.

Sąd: Wyższy Sąd Krajowy w Poznaniu
Należy oczekiwać licznych wyroków śmierci.

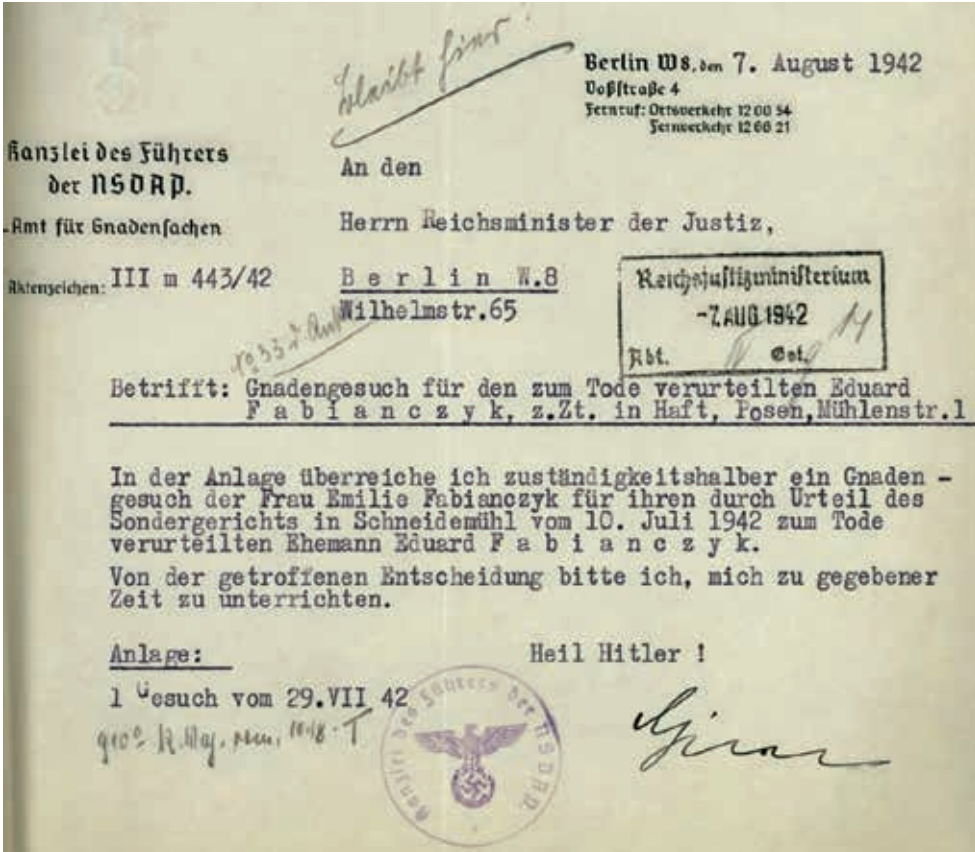
2) Do przedłożenia
Panu Min. dyr. dr. Crohne¹
Z prośbą o zapoznanie się.

Źródło: AIPN GK, 687/544, Reichsjustizministerium, Strafsache gegen Malewski u. Andere wegen vorbereitung zum Hochverrat, k. 18, mps.

¹ Wilhelm Crohne (1880–1945), doktor praw, dyrektor Departamentu Prawa Karnego w Ministerstwie Sprawiedliwości Rzeszy, od listopada 1942 r. wiceprezydent Trybunału Ludowego w Berlinie.

1942 sierpień 7, Berlin – Pismo Kancelarii Wodza III Rzeszy Adolfa Hitlera skierowane do Ministra Sprawiedliwości Rzeszy

Nr 87

[a]

Kancelaria Wodza
NSDAP
Główny Urząd do Spraw Ułaskawień
Znak akt: III m 443/42

Berlin W 8, 7 sierpnia 1942 [r.]
Voßstraße 4
Tel. miejscowy: 12 00 54
Tel. zamiejscowy: 12 66 21

Do
Pana Ministra Sprawiedliwości Rzeszy
Berlin W.8
Wilhelmstr[asse] 65

[b]

Dotyczy: Prośba o łaskę dla skazanego na karę śmierci Edwarda **Fabiańczyka**,
obecnie w areszcie, Poznań, ul. Młyńska 1

W załączniku przekazuję zgodnie z właściwością prośbę pani Emilii Fabiańczyk o łaskę dla jej męża Edwarda Fabiańczyka, skazanego na karę śmierci wyrokiem Sądu Specjalnego w Pile z dnia 10 lipca 1942 [r].

Proszę o poinformowanie mnie o podjętej decyzji w podanym czasie.

Heil Hitler!^c

Załącznik:

1. Prośba z dnia 29 VII [19]42 [r.]^d

[e]

Źródło: AIPN GK, 687/544, Reichsjustizministerium, Strafsache gegen Malewski u. Andere wegen Vorbereitung zum Hochverrat, k. 20, mps.

^a Odręcznie dopisano pozostaje tutaj.

^b Pieczęć o treści Ministerstwo Sprawiedliwości Rzeszy, 7 sierpnia 1942, Wydział IV.

^c Poniżej nieczytelny odręczny podpis.

^d Poniżej odręczna częściowo nieczytelna notatka.

^e Pieczęć okrągła z napisem w otoku Kancelaria Wodza NSDAP.

1942 sierpień 26, Poznań – Pismo Namiestnika Kraju Warty (Generalnego Prokuratora) do Ministra Sprawiedliwości Rzeszy

Nr 88

**Der Reichsstatthalter im Warthegau
(Generalstaatsanwalt)**

2 OJs 95/42.

Es wird gebeten, diese Geschäftsmitteilung und den Gegenstand bei weiteren Schreiben anzugeben.

An den
Herrn Reichsminister der Justiz
in Berlin W.B.

Betr.: Strafsache gegen Malewski u. Andere
wegen Vorbereitung zum Hochverrat.
Zu Folge Erlaß vom 18.12.1934 - IIIa 25 371 -.
2 Anlagen.

Posen, den 26. August 1942.
Mühlenstrasse 1a
Fernsprecher 3544.

Vertraulich!
Einschreiben!

Reichsjustizministerium
31.AUG.1942
Abt. 6st.

In der Anlage überreiche ich je eine Abschrift der Urteile vom 16. und vom 26. Juli 1942.
Die gleiche Mitteilung haben erhalten:
a) der Oberreichsanwalt beim Volksgerichtshof, Berlin,
b)

IVg¹ 9662^h 42 claw.

b) der stellv. Chef der Geheimen Staatspolizei (Abt. II), Berlin.
Die Angeeschuldigten zu 8 und 32 sind verstorben.

I.V.
gez. Randzio.
Boglaubigt:
Justizangestellter.

715

Namiestnik Rzeszy w Kraju Warty,
(Prokurator Generalny)

Poznań, 26 sierpnia 1942 [r.]
ul. Młyńska 1a
Tel.: 8544

2 OJs 96/42

Proszę podawać ten znak akt oraz przedmiot
sprawy na kolejnych pismach

Poufne!
List polecony!

[a]

Do
Pana Ministra Sprawiedliwości Rzeszy
w **Berlinie W8**

Dotyczy: Sprawa karna przeciwko [Wacławowi] Malewskiemu i innym z powodu
przygotowań do zdrady stanu

Według rozporządzenia z dnia 18 XII 1934 [r.] – IIIa 25 371 –
2 załączniki¹

^a *Pieczęć o treści* Ministerstwo Sprawiedliwości Rzeszy, 31 sierpnia 1942, Wydział IV.

¹ W załączniku znalazły się kopie wyroków Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu wydanych w sprawie karnej przeciwko żołnierzom NOB Wacławowi Malewskiemu i innym z 10 i 16 VII 1942 r. Zawiadamiano także o śmierci oskarżonych oznaczonych numerami 8 (Krzysztof Klupś – zob. notka biograficzna w rozdziale III) i 32 (Antoni Dudziński – zob. notka biograficzna w rozdziale III).

W załączniku przekazuję po jednym odpisie wyroków z dnia 10 oraz 16 lipca 1942 [r].

Taką samą informację otrzymali:

- a) Nadprokurator Rzeszy przy Trybunale Ludowym, Berlin^b,
 - b) zastępca szefa Tajnej Policji Państwowej (Wydział II), Berlin.
- Obwinieni nr 8 oraz 32 zmarli.

W zastępstwie
podpisał Randzio
Uwierzytlnił:
^dpracownik wymiaru sprawiedliwości

Źródło: AIPN GK, 687/544, Reichsjustizministerium, Strafsache gegen Malewski u. Andere wegen vorbereitung zum Hochverrat k. 29, mps.

^b Poniżej częściowo nieczytelna sygnatura T 0317 IV g1 9662 h 42 2.

^c Poniżej odręczny nieczytelny podpis.

^d Obok pieczęć okrągła z napisem w otoku Namiestnik Rzeszy w Kraju Warty (Prokurator Generalny).

1942 lipiec 16, Elbląg – Pierwsze trzy strony wyroku Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu wydane 16 lipca 1942 r. na sesji wyjazdowej w Elblągu w sprawie karnej przeciwko żołnierzom NOB Wacławowi Malewskiemu i innym

Beglaubigte Abschrift.

2. OJs. 96/42 (72)

IM NAMEN DES DEUTSCHEN VOLKES!

In der Strafsache gegen

- 1) den Arbeiter Wacław Malewski aus Posen, geboren am 22.9.1909 in Biaski, Krs.Zruschani, verheiratet, Pole,
- 2) den Arbeiter Stanislaus Karpik aus Posen, geboren am 10.4.1903 in Owinsch, Krs.Posen, verheiratet, Pole,
- 3) den Vergolder Antoni Strzałkowski aus Posen, geboren am 7.8.1905 in Kew-Castle (England), ledig, Pole,
- 4) den Arbeiter Johann Jeziorowski aus Posen, geboren am 3.10.1899 in Szpowice, Krs.Posen, verheiratet, Pole,
- 5) den Kraftfahrer Wacław Wachowiak aus Posen, geboren am 15.2.1907 in Lindenwerter, Krs.Kolmar, verheiratet, Pole,
- 6) den Hilfsmonteur Tadeus Frackowiak aus Posen, geboren am 7.10.1919 in Neudorf, Krs.Posen, ledig, Pole,
- 7) den Fleischer Marcolli Sayfter aus Seenbrück, geboren am 22.5.1899 in Seenbrück, Kreis Posen, Pole,
- 8) -----
- 9) den Maurer Wladislaus Kuczkowski aus Seenbrück, geboren am 14.6.1898 in Seenbrück, Krs.Posen, verheiratet, Pole,
- 10) den Schlosser Wladislaus Madajczak aus Seenbrück, geboren am 15.6.1906 in Schrimm, verheiratet, Pole,
- 11) den Sanitäter Johann Maciejowski aus Seenbrück, geboren am 1.12.1905 in Drosten, Krs.Kosten, verheiratet, Pole,
- 12) den Kaufmann Kasimier Bialy aus Seenbrück, geboren am 16.2.1888 in Schmiegel, Krs.Kosten, verheiratet, Pole,
- 13) den Zimmermann Stephan Tabaka aus Seenbrück, geboren am 5.8.1911 in Rakowa, Krs.Wreschen, ledig, Pole,
- 14) den Kaufmann Stanislaus Halas aus Seenbrück, geboren am 8.4.1908 in Seenbrück, Krs.Posen, ledig, Pole,
- 15) den Zeichner und früheren polnischen Landratsbeamten Wacław Adamski aus Schrimm, geboren am 6.8.1914 in Oberau, Krs.Schrimm, verheiratet, Pole,
- 16) den ehem.polnischen Feuerwehroffizier Antoni Emmiorski, aus Liebendorf, geboren am 2.1.1910 in Dronkau, Krs.Schrimm, ledig, Pole,

17)

IVg-9662-32

- 17) den Arbeiter Michol. Tomaszewski aus Wartheblick, geboren am 15.9.1917 in Wartheblick, ledig, Pole,
- 18) den Gutsschreiber Marian Kowalski, aus Gut Birkenhof, Krs.Schrimm, geboren am 27.9.1915 in Berlin, verheiratet, Pole,
- 19) den Förster Michael Wabinski aus Iessenberg, geboren am 17.9.1908 in Langsal, Krs.Gostingen, verheiratet, Pole,
- 20) den Werkmeister Marian Kacmarek aus Schrimm, geboren am 11.8.1899 in Posen, verheiratet, Pole,
- 21) den Förster Anton Kurek aus Kröhenhof, geboren am 1.2.1902 in Jadownik, Krs.Znin, verheiratet, Pole,
- 22) den früheren Lehrer, zuletzt Inkassanten Zbigniew Michstaedt aus Gut Wartheblick bei Schrimm, geboren am 31.10.1914 in Bromberg, ledig, Pole,
- 23) den Dipl.Kaufmann Heliodor Jankiewicz aus Opalenitza, geboren am 10.6.1906 in Schroda, verheiratet, Pole,
- 24) den Baumeister Marian Andrzejowski aus Grätz, geboren am 1.10.1910 in Grätz, verheiratet, Pole,
- 25) den Kaufmann Max Boguslawski aus Grätz, geboren am 28.9.1901 in Grätz, verheiratet, Pole,
- 26) den Buchhalter Bronislaus Saperschalski aus Opalenitza, geboren am 22.7.1901 in Lenkerhauand, Krs.Grätz, ledig, Pole,
- 27) den Tankwart Stefan Rybarczyk aus Grätz, geboren am 15.8.1896 in Kwilcz, Krs.Birnbaum, verheiratet, Pole,
- 28) den Kunstzeichner Leo Haagenbarth aus Deutschen, geboren am 18.12.1915 in Berlin, ledig, Pole,
- 29) den ehem.Studenten u. jetzigen Gastwirt Joseph Bonia aus Opalenitza, geboren am 22.2.1914 in Rakwitz, ledig, Pole,
- 30) den Gerbergesellen Stanislaus Kubicki aus Branderz, geboren am 27.9.1905 in Seedorf, Krs.Grätz, verheiratet, Pole,

wegen Vorbereitung zum Hochverrat

hat der Strafsenat des Oberlandesgerichts auf Grund der Hauptverhandlung am 13. - 16.Juli 1942 in Elbing, an welcher teilgenommen haben:

Senatspräsident

Senatspräsident Dr. Borok
als Vorsitzender,
Antagonist Richter Radko,
Landgerichtsrat Dr. Mohs
als beisitzende Richter,
Erster Staatsanwalt Dr. Machenberg,
als Beamter der Staatsanwaltschaft,
Justizobersekretär Ober
als Urkundsbeamter der Geschäftsstelle,

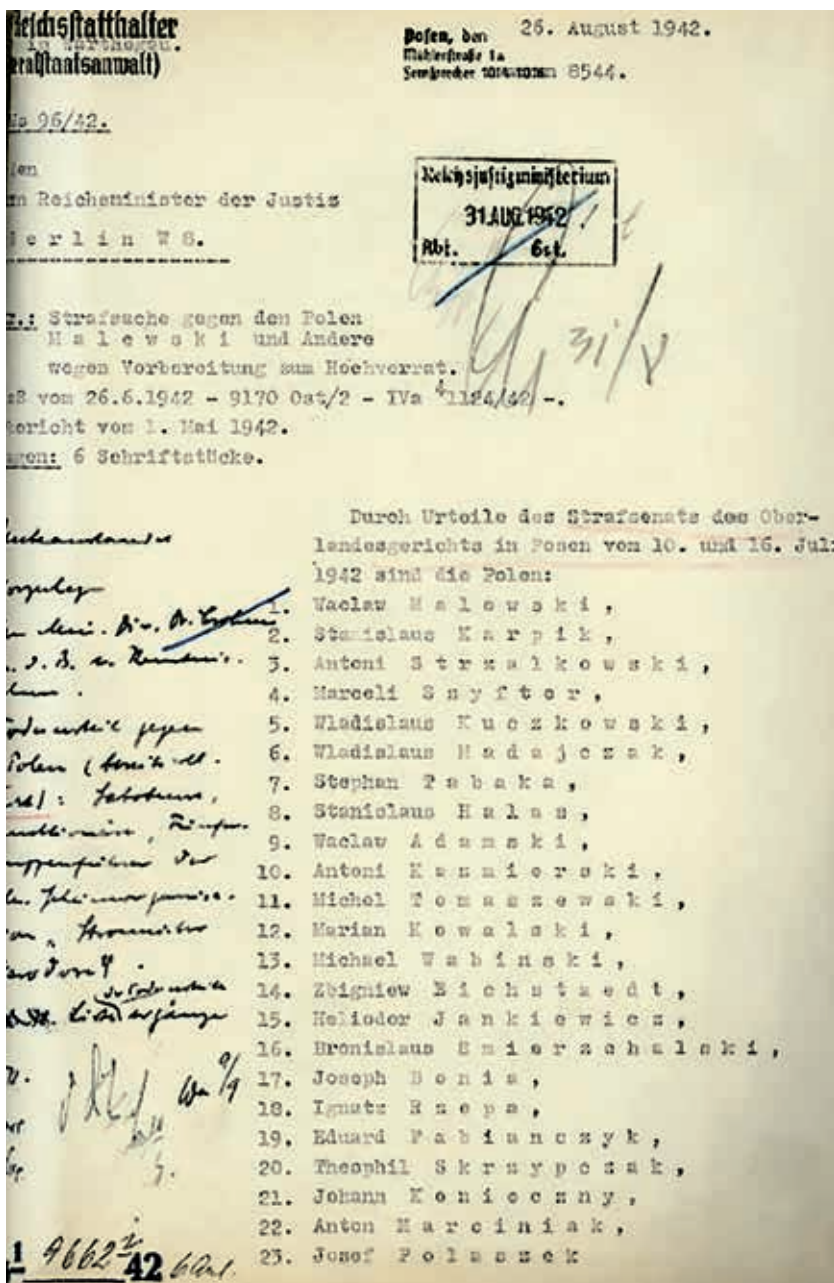
für Recht erkannt:

I. Wegen Vorbereitung zum Hochverrat worden nach Ziffer II und III der Polenstrafrechtsverordnung verurteilt die Angeklagten:

Milewski (1) zum Tode,
Karpik (2) zum Tode,
Szyfter (7) zum Tode,
Kuczkowski (9) zum Tode,
Madajczak (10) zum Tode,
Bialy (12) zu zehn Jahren Straflager, ✓
Tabako (13) zum Tode,
Halas (14) zum Tode,
Adamski (15) zum Tode,
Kasmiorski (16) zum Tode,
Tomaszewski (17) zum Tode,
Kowalski (18) zum Tode,
Wabinaki (19) zum Tode,
Eichstadt (22) zum Tode,
Jankiewicz (23) zum Tode,
Andrzejewski (24) zu fünf Jahren Straflager, ✓
Boguslawski (25) zu acht Jahren Straflager, ✓
Smierzchalski (26) zum Tode,
Rybaczynk (27) zu acht Jahren Straflager, ✓
Haegenbarth (28) zu fünf Jahren Straflager,
Bonin (29) zum Tode,
Kubieli (30) zu fünf Jahren Straflager, ✓
II. Weiter werden wegen deutschfeindlicher Betätigung verurteilt die Angeklagten:
Strzalkowski (3) zum Tode,

Joziorowski

1942 sierpień 26, Poznań – Pismo Namiestnika Kraju Warty (Generalnego Prokuratora) do Ministra Sprawiedliwości Rzeszy informujące o nieskorzystaniu przez Namiestnika Arthura Greisera z prawa łaski wobec skazanych na śmierć żołnierzy NOB

wegen Vorbereitung zum Hochverrat mit Ausnahme des Verurteilten
zu 3), der wegen deutschfeindlicher Betätigung bestraft wurde,

zum Tode

verurteilt worden.

Der Reichsstatthalter in Warthegau hat mit Erlaß vom 17.
1942 von dem Begnadigungerecht keinen Gebrauch gemacht.

Die Urteile sind am 21. und 22. August 1942 ordnungsgemäß
Enthaupten vollstreckt worden.

Ich überreiche die Urteile und je 2 Strafregisterauszüge
Verurteilten Marceli Szyfter und Eduard Fabianczyk. Die übrigen
urteilten waren nicht vorbestraft.

Den nach der RV. vom 18. 12. 1934 - IIIa 25371 - erforderlichen
Bericht habe ich gesondert erstattet.

I.V.

gez. Randsio.

Beglaubigt:

Jurda
Justizangestellter.

Namiestnik Rzeszy
w Kraju Warty
Prokurator Generalny

Poznań, 26 sierpnia 1942 [r.]
[ul.] Młyńska 1a
Tel. [a] 8544

[a] 96/42

Do
Pana Ministra Sprawiedliwości Rzeszy
Berlin W.8

[b]

Dotyczy: Sprawa karna przeciwko Polakowi [Wacławowi] Malewskiemu i innym
z powodu przygotowywania zdrady stanu

[Na podstawie rozporządzenia] z dnia 26 VI 1942 [r.] – 9170 Ost/2 – IVa
4 1124/42 –.

Raport oryginalny z dnia 1 maja 1942 [r.].

Wyrokami Senatu Karnego Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu z 10 i 16 lip-
ca 1942 r. Polacy¹:

1. Wacław Malewski,
2. Stanisław Karpik,
3. Antoni Strzałkowski,
4. Marceli Szyfter,
5. Władysław Kuczkowski,
6. Władysław Madajczyk,
7. Stefan Tabaka,
8. Stanisław Hałas,
9. Wacław Adamski,
10. Antoni Kaźmierski,
11. Michał Tomaszewski,
12. Marian Kowalski,
13. Michał Wabiński,
14. Zbigniew Eichstaedt,
15. Heliodor Jankiewicz,
16. Bronisław Śmierchalski,
17. Józef Bonia,

^a *Tekst nieczytelny.*

^b *Pieczęć o treści Ministerstwo Sprawiedliwości Rzeszy, 31 sierpnia 1942 [r.], Wydział ...*

^c *Poniżej na marginesie odręczne nieczytelne dopiski.*

¹ Zob. notki biograficzne wymienionych osób w rozdziale III.

18. Ignacy Rzepa,
19. Edward Fabiańczyk,
20. Teofil Skrzypczak,
21. Jan Konieczny,
22. Antoni Marciniak,
23. Józef Polaszek^d

zostali skazani **na karę śmierci** za przygotowywanie zdrady stanu, z wyjątkiem skazanego nr 3, który został ukarany za działalność antyniemiecką.

Namiestnik Rzeszy w Kraju Warty rozporządzeniem z dnia 17 sierpnia 1942 [r.] nie skorzystał z prawa łaski.

Wyroki **zostały wykonane w dniach 21 i 22 sierpnia** zgodnie z przepisami przez ścięcie głowy.

Przekazuję teksty wyroków i po dwa wyciągi z rejestru karnego skazanych Marceliego Szyftera i Edwarda Fabiańczyka. Pozostali skazańcy nie byli wcześniej karani.

Raport wymagany na podstawie RV z dnia 18 XII 1934 [r.] – IIIa 25371 – złożę oddzielnie.

W zastępstwie
podpisał Randzio
Uwierzytelniał^e

^fPracownik wymiaru sprawiedliwości

Źródło: AIPN GK, 687/544, Reichsjustizministerium, Strafsache gegen Malewski u. Andere wegen vorbereitung zum Hochverrat, k. 91, mps.

^d U dołu strony częściowo nieczytelna sygnatura.

^e Poniżej odręczny nieczytelny podpis.

^f Po lewej pieczęć okrągła z napisem w otoku Namiestnik Rzeszy w Kraju Warty (Prokurator Generalny).

<p>Zakład Karny w Rawiczu</p> <p>Przysłany w dniu 30 IV 1942 [r.] o godz. 8.30 z więzienia w Lesznie</p> <p>^aDotychczasowe kary itp.: więzienie karne więzienie areszt grzywna przymusowe umieszczenie jako środek zabezpieczający dom pracy umieszczenie w placówce leczniczej lub opiekuńczej umieszczenie w placówce leczenia alkoholizmu Ostatnio zwolniony w roku:^a</p>	<p>(imię używane) (nazwisko)</p> <p>Rajmund Terczewski ur. dnia 13 VIII [19]01 [r.] w Poznaniu zawód: ślusarz Wyznanie: k[atolik] Zamieszkały: Miękówko Ostatnio zameldowany na policji: jw., poczta: Owińska Imię używane i ew. nazwisko rodowe małżonka: Stanisława z domu Stelmaszyk, Liczba dzieci: 4 Nazwisko i adres zamieszkania najbliższego krewnego (rodzice, małżonek itp.) matka: Pelagie Stolecka w Poznaniu-Wschód, gazownia</p>	<p>Numer z księgi więźniów:</p> <p>110/42</p> <p>Zakwaterowanie:</p>
	<p>Obrońcy:^b Współsprawcy:</p>	

^a–^a Stały fragment formularza oznaczony jako „nie dotyczy więźnia”.

^b – Obok pieczęć o treści Obóz karny.

Instytucja wykonawcza lub inna instytucja wnosząca o przyjęcie Znak akt	Decyzja o karze itp.	Czyn karalny – podejrzenie o czyn –	a) rodzaj i o ile możliwe okres lub maksymalny okres kary do wykonania, środki zabezpieczające lub inne sposoby pozbawienia wolności b) niezaliczany areszt śledczy Początek Dzień i pora dnia	Okres kary lub środka zabezpieczającego		Nowy koniec kary lub środka zabezpieczającego	Dzień wyjścia i pora dnia	Przyczyna wyjścia
				Koniec Dzień i pora dnia	27 IV [19]47 [r.] 24 godz. 0 godz.			
Prokura- tura Gene- ralna w Pozna- niu 2.07s. 16/42		Przygoto- wanie do zdrady stanu	5 lat obozu karnego Dzień i pora dnia	28 IV [19]42 [r.] 0 godz. 0 min.	27 IV [19]47 [r.] 24 godz. 0 godz.			
[c]								953

Źródło: APP, Zakład Karny Rawicz, t. 953, k. 1, mps.

c Pieczęć o treści Do Mauthausen 11 grudnia [19]42 [r.]

1942 sierpień 26, Poznań – Pismo Prokuratora Generalnego w Kraju Warty do kierownika więzienia Sądu Krajowego w Lesznie informujące o przekazaniu więźnia Rajmunda Terczewskiego, żołnierza NOB, z więzienia w Zwickau do więzienia sądowego w Lesznie

r Generalstaatsanwalt
2 O.Js. 16/42

Posen, den 26. März 1942
Mühlenstrasse 1a.
Fernruf: 8544.

An den
Herrn Leiter des Stanzlagers (Landgerichtsgefängnis)
(
in Lissa

Der Oberstaatsanwalt
in Lissa (Wartheland)
Eingeg.: -3. APR. 1942

Annahmversuchen
zur Untersuchungshaft und Vorführungversuchen.

In der Strafsache gegen Ziolkowski und andere
wegen Vorbereitung zum Hochverrat
ist der Schlosser Rajmund Terczewski
zur Untersuchungshaft -als Passant - anzunehmen und zu dem
am 27. April 1942 9 Uhr
vor dem Strafsenat des Oberlandesgerichts Posen
in Landgericht in Lissa
anstehenden Hauptverhandlungstermine vorzuführen.
Terczewski wird aus der Haftanstalt Zwickau überführt.

Im Auftrag
gez. Dr. Mackenberg

Boglaubigt:
[Signature]
Justizangestellter.

Prokuratura Generalna
2 O.Js. 16/42

Poznań, 26 sierpnia 1942 [r.]
[ul.] Młyńska 1a
Tel. 8544

Do
Pana Kierownika Obozu Głównego (więzienie Sądu Krajowego)
w Lesznie^a

Wniosek o przyjęcie do aresztu śledczego

W sprawie karnej przeciwko [Stanisławowi] Ziółkowskiemu¹ i innym z powodu przygotowywania zdrady stanu ślusarza Rajmunda Terczewskiego² należy przyjąć do aresztu śledczego – przejściowo i doprowadzić w dniu 27 kwietnia 1942 [r.] o godz. 9.00 przed Senat Karny Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu w Sądzie Krajowym w Lesznie.

Tarczewski zostanie przewieziony z aresztu w Zwickau.

Z polecenia
podpisał: dr Hackenberg
Uwierzytelił:^b
pracownik wymiaru sprawiedliwości

Źródło: APP, Zakład Karny Rawicz, t. 953, k. 9, mps.

^a *Obok pieczęć o treści Nadprokurator w Lesznie (Kraj Warty). Wpłynęło 3 kwietnia 1942 [r.]*

^b *Poniżej odręczny nieczytelny podpis.*

¹ *Zob. notka biograficzna w rozdziale III.*

² *Zob. notka biograficzna w rozdziale III.*

M e l d u n g !

Der Strafgefangene *Cieszyński Nikodem* Zugl.-Nr. *1388/41*
 geb. am *4. 3. 1886* lag im Krankenhaus *Wrazmischelowitz*
 und ist am *22. September* 1942 um *6⁰⁰* Uhr verstorben.

Rawitsch, den *23. September* 1942

not. - am 24. 9. 42.

Stiller
Hptw.

Stiller
Hauptwachtmeister
Krankenhaus

Meldunek!

Więzień karny Cieszyński Nikodem¹, nr wg listy przybyłych 1977/41, ur. dnia 4 IX 1886 [r.] leżał w szpitalu – osłabienie mięśnia sercowego, a 23 września 1942 [r.] o godz. 7.30 zmarł.

Rawicz, 23 września 1942 [r.]

[^a] dnia 24 IX [19]42 [r.]^b

Szef-wachmistrz

Szef-wachmistrz^c

Szpital

Źródło: APP, Zakład Karny Rawicz, t. 1126, k. 75, mps.

^a *Tekst nieczytelny.*

^b *Poniżej odręczny nieczytelny podpis.*

^c *Powyżej odręczny nieczytelny podpis.*

¹ *Zob. notka biograficzna w rozdziale III.*

1942 marzec 18, Poznań – Pismo kancelarii Namiestnika Kraju Warty (Generalnego Prokuratora) do Nadprokuratora przy Trybunale Ludowym w Berlinie informujące o zgonie żołnierza NOB Władysława Szczepaniaka

Der Reichsstatthalter (Generalstaatsanwalt)
im Reichsgau Wartheland
 2 O.Js. 168/42

Posen, den 18. März 1943
 Mühlenstrasse 1a
 Fernsprecher 8544

Es wird gebeten, dieses Geschäftszeichen und den Gegenstand bei weiteren Schreiben anzugeben.

An den
 Herrn Oberreichsanwalt
 beim Volksgerichtshof
 in Berlin W 9,
 Bellevuestrasse 15

REICHSGAU WARTELAND
 Eing. 30. MRZ 1943
 Vertraulich!
 Einschreiben!

Betrifft: Strafsache gegen Szczepaniak und Andere
 wegen Vorbereitung zum Hochverrat
Zu 8 J 40/43
 Anlagen: 4 Schriftstücke

In der Anlage übersende ich je eine Abschrift der Anklageschriften A bis D vom 18. März 1943 zur Kenntniss! Der in meinem Bericht vom 2. März 1943 unter Nr. 1' aufgeführte Pole Wladislaus Szczepaniak, geboren 13.5.1911 ist am 6. März 1943 verstorben.

V.
 1) KE OSA V. 9/1. 1/4
 2) KE des Handakts
 B, 31. 3. 43
 do

I.V.
 gez. Randzio
 Beglaubigt:
Randzio
 Justizangestellter

T 0317

Namiestnik Rzeszy (Prokurator Generalny)
w Okręgu Rzeszy Kraj Warty
2 O.Js. 168/42^a

Poznań, 18 marca 1942 [r.]
[ul.] Młyńska 1a
Tel. 8544

Do
Pana Nadprokuratora
przy Trybunale Ludowym
w **Berlinie W 9**,
Bellevuestrasse 15

Poufne!
List polecony!

Dotyczy: Sprawa karna przeciwko [Józefowi] Szczepaniakowi i innym z powodu przygotowywania zdrady stanu

Do 8 J 40/43

Załączniki: 4 pisma

W załączniku przesyłam po jednym odpisie aktów oskarżenia [od] A do D z 18 marca 1943 [r.] do wiadomości.

Wskazany w moim raporcie z dnia 2 marca 1943 [r.] pod numerem 17 Polak Władysław Szczepaniak, urodzony 13 V 1913 [r.], zmarł w dniu 6 marca 1943 [r.].

b¹) [c] lub zastępca na urzędzie Trybunał Ludowy V14

W zastępstwie
podpisał Randzio

2) Do akt podręcznych

Uwierzytelnił:^d

B., 31.3.43 r.^b

^ePracownik wymiaru sprawiedliwości

Źródło: Instytut Zachodni w Poznaniu, Zakład Karny Rawicz, Kopie dokumentów z zespołu Reichsjustizministerium, t. 395/754, mps.

^a *Poniżej pieczęć o treści Prokuratura Rzeszy przy Trybunale Ludowym. Wpłynęło 30 marca 1943 [r.], Wydział 4 ...*

^{b-b} *Fragment dopisany odręcznie.*

^c *Tekst nieczytelny.*

^d *Poniżej odręczny nieczytelny podpis.*

^e *Obok pieczęć okrągła z napisem w otoku Namiestnik Rzeszy (Prokurator Generalny) w Okręgu Rzeszy Kraj Warty.*

KL: Gusen

Häftl.-Nr.
45490
7911

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: <u>Lubonski</u>	Überstellt	Personen-Beschreibung:
Vorname: <u>Roman</u>	am: _____ an KL.	Größe: <u>171</u> cm
Geb. am: <u>9.8.06.</u> in <u>Posen</u>		Gestalt: <u>kräftig</u>
Stand: <u>verh.</u> Kinder: <u>2</u>	am: _____ an KL.	Gesicht: <u>oval</u>
Wohnort: <u>Posen</u>		Augen: <u>blau</u>
Strasse: <u>Glaugererstr. 32</u>	am: _____ an KL.	Nase: <u>gross</u>
Religion: <u>r.k.</u> Staatsang.: <u>poln.</u>		Mund: <u>normal</u>
Wohnort d. Angehörigen: <u>Wwefrau:</u>	am: _____ an KL.	Ohren: <u>normal</u>
<u>Eleonora, geb. Markiewicz</u>		Zähne: <u>lückenhaft</u>
<u>wie Ehemann</u>	am: _____ an KL.	Haare: <u>dunkel blond</u>
Eingewiesen am: <u>19.4.41.</u>		Sprache: <u>poln. deutsch</u>
durch: <u>R. J. M. Wronka</u>	am: _____ an KL.	Bes. Kennzeichen: <u>/</u>
in KL: <u>18.12.42. Nr/ 19.12.42. Gu.</u>		Charakt.-Eigenschaften:
Grund: <u>S.V.</u>	Entlassung:	Sicherheit b. Einsatz:
Vorstrafen: <u>1 x wegen illegaler</u>	am: _____ durch KL:	Körperliche Verfassung:
<u>Betätigung</u>		
	mit Verfügung v.:	
Strafen im Lager:		
Grund: <u>MILITÄR</u>	Art: <u>ARBEIT</u>	Bemerkung:
KL/S: 43 - 500000		

17. 3. 88.

Źródło: Arolsen Archives, <https://collections.arolsen-archives.org> [dostęp 24 IX 2021 r.].

1942 grudzień 19, Niemiecki obóz koncentracyjny Gusen, Karta osobowa więźnia
Władysława Mroczkowskiego

KL: Gusen

Häftl.-Nr.
48984
6734

PSV

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: <u>Mroczkowski</u>	Überstellt	Personen-Beschreibung:
Vorname: <u>Wladislaus</u>	am: _____ an KL.	Größe: <u>175</u> cm
Geb. am: <u>20.8.21</u> in <u>Swarzedz</u>		Gestalt: <u>wehrlank</u>
Stand: <u>ledig</u> Kinder: <u>/</u>	am: _____ an KL.	Gesicht: <u>längl.</u>
Wohnort: <u>Sonwaningen, Ars. Rosen</u>		Augen: <u>blau</u>
Strasse: <u>Neudorferweg Warthegau</u>	am: _____ an KL.	Nase: <u>gradl.</u>
Religion: <u>r.k.</u> Staatsang.: <u>poln.</u>		Mund: <u>schmal</u>
Wohnort d. Angehörigen: <u>Eltern:</u>	am: _____ an KL.	Ohren: <u>oval</u>
<u>Andreas, Patronela, geb. Andrzej</u>	<u>jak</u>	Zähne: <u>vollz.</u>
<u>wie oben</u>	am: _____ an KL.	Haare: <u>d. blond</u>
Eingewiesen am: <u>30.1.41.</u>		Sprache: <u>poln.</u>
durch: <u>R.J.M. Wronke</u>	am: _____ an KL.	
in KL.: <u>16.12.42, Ma/19.12.42, Gu.</u>		Bez. Kennzeichen: <u>/</u>
Grund: <u>S.V.</u>	Entlassung:	Charakt.-Eigenschaften: _____
Vorstrafen: <u>1 x wegen Vorbereitung</u>	am: _____ durch KL.:	
<u>zum Hochverrat</u>		Sicherheit b. Einsatz: _____
	mit Verfügung v.:	
Strafen im Lager: Grund: _____ An: <u>ENTASST</u> Bemerkung: _____		Körperliche Verfassung: _____

KL/S/4. 43 - 800 000

Źródło: Arolsen Archives, <https://collections.arolsen-archives.org> [dostęp 24 IX 2021 r.].

KL: Gusen **SV**

Häftlings-Personal-Karte

HEIM-Nr.: **PSV**
814548227

Fam.-Name: **S o b c z a k** Überstellt
 Vorname: **Heinrich** am: an KL.
 Geb. am: **23.3.18** in **Berlin** am: an KL.
 Stand: **ledig** Kinder: **0** am: an KL.
 Wohnort: **Posen**
 Strasse: **Andreas Hoferstr. 6** am: an KL.
 Religion: **rk.** Staatsang.: **Polnische**
 Wohnort d. Angehörigen: **Eltern** am: an KL.
Wladislaus u. Antonie geb. Hybiak
in Posen, Bossestr. Nr. 10 am: an KL.
 Eingewiesen am: **18.10.40**
 durch: **RJM Wronke** am: an KL.
 in KL.: **15.12.42 Ma / 19.12.42 Gu**
 Grund: **SV** Entlassung:
 Vorstrafen: **1 x = 8 Jahre w. Norben** durch KL.
z. Hochverr.

mit Verfügung v.:
 Strafen im Lager:
 Grund: **NOLLERIT** Art: **2783** Bemerkung:
 Körperliche Verfassung:

Personen-Beschreibung:
 Grösse: **169** cm
 Gestalt: **dick**
 Gesicht: **oval**
 Augen: **blau**
 Nase: **kurs**
 Mund: **normal**
 Ohren: **klein**
 Zähne: **lückenh.**
 Haare: **blond**
 Sprache: **polnisch**
 Bes. Kennzeichen: **Blind-**
darmoperationsnarbe
 Char.-Eigenschaften:

Sicherheit b. Einsatz:
 10.5.88.

Źródło: Arolsen Archives, <https://collections.arolsen-archives.org> [dostęp 24 IX 2021 r.].

1943 marzec 9, Niemiecki obóz koncentracyjny Mauthausen, Akt zgonu więźnia
Teofila Wiczorka

5395

Amisgericht *AA* Mauthausen
Eingelangt am 9. MRZ 1943 Uhr. Ma.
fach n. Ballagen
Kaiserschloß. **Todfallsaufnahme,**

Geschäftszahl *42 A M 119/43*

errichtet am 5.1.43 in KL-Mauthausen

1. Vor- und Zuname des (der) Verstorbenen (bei verheirateten Frauen auch Familienname): **W i e c z o r e k, Teofil**

2. Beschäftigung: **unbek.**

3. Alter (Tag der Geburt): **2.3.1914 zu Czempin**

4. Religion: **rk.**

5. Familienstand (ob ledig, verheiratet, verwitwet, gerichtl. geschieden):

6. Heimatzuständigkeit, Staatsangehörigkeit: **Polen**

7. Ordentlicher Wohnsitz, Wohnung:
(Wenn der Verstorbene unter Vormundschaft stand oder entmündigt war, ist das Pflegschaftsgericht anzugeben und das Dekret des Vormunds [Kurators, Beistandes] beizuschließen.)
unbek.

8. Sterbetag und Sterbeort: **4.1.43 gegen 7.20 Uhr, KL-Mauthausen**

*1.
Abgelegt
am 26.3.43
Mauthausen*

Verf. a. Straitz. Nr. 4 (Todfallsaufnahme). Q196

Źródło: Arolsen Archives, <https://collections.arolsen-archives.org> [dostęp 24 IX

KL: BUCHENWALD

HÄH.-Nr.:
62.447 P

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: Gołębniak **Oberstellt** _____

Vorname: Michael **am:** 24.6.1944 **an KL:** _____

Geb. am: 20.9.10 **in:** Polen **am:** Buchenwald **an KL:** _____

Stand: verh. **Kinder:** 2 **am:** _____ **an KL:** _____

Wohnort: w.o. Ka. Jarotschin **am:** _____ **an KL:** _____

Strasse: Brandenburger Str. 104 **am:** _____ **an KL:** _____

Religion: rb. **Staatsang:** Polen **am:** _____ **an KL:** _____

Wohnort d. Angehörigen: Wien **am:** _____ **an KL:** _____

Eingewiesen am: _____ **am:** _____ **an KL:** _____

durch: Stabsf. Rosen **am:** _____ **an KL:** _____

in KL: Auschwitz **am:** _____ **an KL:** _____

Grund: Polit. Koll. **am:** _____ **an KL:** _____

Vorstrafen: _____ **am:** _____ **an KL:** _____

Entlassung: _____ **am:** _____ **durch KL:** _____

mit Verfügung v.: _____

Personen-Beschreibung:

Größe: _____ **cm**

Gestalt: _____

Gesicht: _____

Augen: _____

Nase: _____

Mund: _____

Ohren: _____

Zähne: _____

Haare: _____

Sprache: _____

Bes. Kennzeichen: _____

Charakt.-Eigenschaften: _____

Sicherheit b. Einsatz: _____

Körperliche Verfassung: _____

Strafen im Lager:

Grund:	Art:	Bemerkung:

I.I.S. FOTO Nr.: 1296

44 791

Kl. B-W 44 800.000

Źródło: Arolsen Archives, <https://collections.arolsen-archives.org> [dostęp 24 IX 2021 r.].

1944 październik 29, Niemiecki obóz koncentracyjny Buchenwald,
Karta informacyjna więźnia Jerzego Świerczyńskiego

Konzentrationslager Worn. Arch. Art der Haft: *sch. Mo* Gef.-Nr.: *96432*

Name und Vorname: *Świerczyński Jerzy*

Geb.: *24.3.21* zu: *Posen*

Wohnort: *Posen, Schwabestr. 78, Westphalen*

Beruf: *Bastfedermacher* Rel.: *r.k.*

Staatsangehörigkeit: *eh. Polen* Stand: *led.*

Name der Eltern: *Władysław i. Maria. g. Krukowska* Rasse: *ar.*

Wohnort: *Posen, Wiesenstr. 11, Westphalen*

Name der Ehefrau: _____ Rasse: _____

Wohnort: _____

Kinder: _____ Alleiniger Ernährer der Familie oder der Eltern: _____

Vorbildung: *6 kl. Volksschule, 4 kl. Gymnasium, 24. Techn. Schule*

Militärdienstzeit: _____ von — bis _____

Kriegsdienstzeit: _____ von — bis _____

Größe: *179* Nase: *gerh.* Haare: *sch. blond* Gestalt: *schlank*

Mund: *norm.* Bart: *blau* Gesicht: *oral* Ohren: *norm.*

Sprache: *deutsch, poln.* Augen: *grün* Zähne: *1 fehlt.*

Ansteckende Krankheit oder Gebrechen: _____

Besonders Kennzeichen: _____

Rentenempfänger: _____

Verhaftet am: *30.8.40* wo: *Posen*

1. Mal eingeliefert: _____ 2. Mal eingeliefert: _____

Einweisende Dienststelle: _____

Grund: _____ *18.11.44 KL Buchenwald*

Parteizugehörigkeit: _____ *keine* von — bis _____

Welche Funktionen: _____ *keine*

Mitglied v. Unterorganisationen: _____

Kriminelle Vorstrafen: _____ *auf. keine*

Politische Vorstrafen: _____ *auf. keine*

Ich bin darauf hingewiesen worden, dass meine Bestrafung wegen intellektueller Urkundenfälschung erfolgt, wenn sich die obigen Angaben als falsch erweisen sollten.

v. g. u. **Der Lagerkommandant**

Jerzy Świerczyński. 24.3.21.

Źródło: Arolsen Archives, <https://collections.arolsen-archives.org> [dostęp 24 IX

1943 marzec 25, Mauthausen – Meldunek o zgonie więźnia niemieckiego obozu koncentracyjnego Mauthausen Karola Galka

Nr 102

5424

Block: 19 Mauthausen, den 25. März 1943

Todesmeldung

Der Pole SV. Häftling G a l e k , Karl *Abt E*

Nr. 19510 geb.am 15.6.06 zu Wien

ist am 25. März 1943 um 6.00 Uhr verstorben.

Eingewiesen in das KZ: 16.12.42

Stabsblock: 19

Der Blockälteste: _____ Der Blockführer: *Kirschbichler*

.....

...
...
...

I. T. S. FOTO No. 1079/6

Blok: 19

Mauthausen, 25 marca 1943 [r.]

Meldunek o śmierci

Polak SV¹, więzień Gałek Karol, Oddział E Nr 19510, ur. dnia 15 VI [19]06 [r.] w Wiedniu, zmarł w dniu 25 III 1943 [r.], o godz. 6.00.

Skierowany do obozu koncentracyjnego w Mauthausen: 16 XII [19]42 [r.]

Blok: 19

Starszy bloku:

Dowódca bloku:^a

[^b]

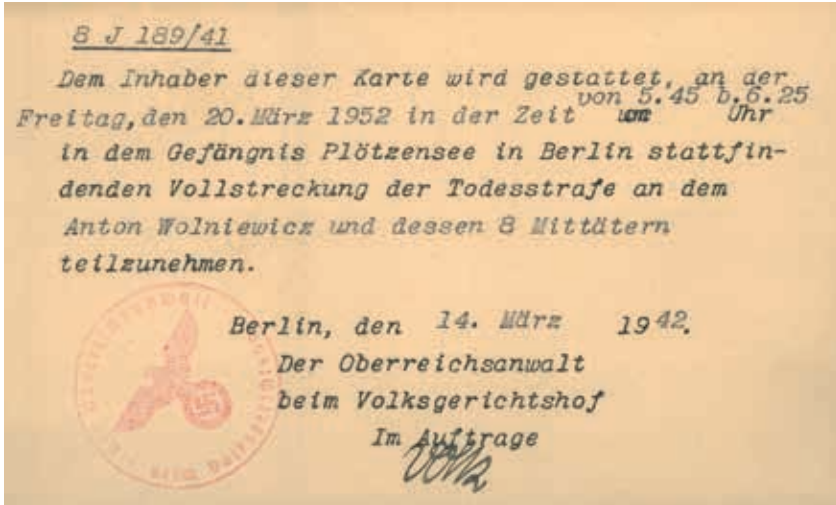
Źródło: Arolsen Archives, <https://collections.arolsen-archives.org> [dostęp 24 IX 2021 r.].

^a *Obok odręczny nieczytelny podpis.*

^b *Pośrodku pieczęć o treści Wpłynęło dnia: ... Nr, dalej nieczytelny tekst.*

¹ SV (Sicherheits-Verwahrungshäftling) – skrót oznaczający więźnia osadzonego w obozie na podstawie wyroku sądowego.

1942 marzec 14, Berlin – Przepustka wydana przez Nadprokuratora przy Trybunale Ludowym w Berlinie zezwalająca na udział w egzekucji Antoniego Wolniewicza i jego współpracowników w więzieniu Berlin-Plötzensee

8 J 189/41

Posiadacz niniejszej karty ma pozwolenie na udział w egzekucji Antoniego Wolniewicza i ośmiu współwinnych osób, która odbędzie się w więzieniu Plötzensee w Berlinie w piątek 20 marca 1942^a r. od godz. 5.45 do 6.25.

Berlin, 14 marca 1942 [r.],
Nadprokurator
przy Trybunale Ludowym
W zastępstwie^b

Źródło: AIPN GK, 687/879, Oberreichsanwalt beim Volksgerichtshof, Strafsache gegen Anton Wolniewicz und Andere, Vollstreckungsband, s. 26.

^a W tekście błędnie podano 1952.

^b Poniżej odręczny nieczytelny podpis.

Protokół wykonania kary śmierci

Niżej podpisani urzędnicy Prokuratury Rzeszy przy Trybunale Ludowym udali się dziś wcześnie rano do więzienia Plötzensee w Berlinie w celu wykonania prawomocnego wyroku śmierci na byłym polskim magistrze polityki rolnej Antonim Wolniewicz, wydanego przez Drugi Senat Trybunału Ludowego w dniu 18 grudnia 1941 r.

O godz. 5.43 wkroczo do pomieszczenia przeznaczonego do wykonania wyroku. Kat Reichhart z Monachium zameldował odpowiedzialnemu za wykonanie wyroku Pierwszemu Prokuratorowi, że razem ze swoimi pomocnikami są gotowi do przeprowadzenia egzekucji. W przedniej części oświetlonego silnym światłem elektrycznym pomieszczenia znajdował się stół nakryty czarnym płótnem, na którym stał krucyfiks i dwie zapalone świece. Tylna część pomieszczenia, w której znajdowała się gilotyna, oddzielona była czarną kotarą.

Niżej podpisani zajęli stanowisko za stołem. Kat wraz ze swymi trzema pomocnikami ustawili się przed zasuniętą kotarą.

Dalej obecni byli: zastępca kierownika więzienia inspektor Schmidt i katolicki zakładowy duchowny proboszcz dr Blank.

Niżej podpisany, Pierwszy Prokurator, zarządził wprowadzenie skazanego Wolniewicza. O godz. 5.45 dwóch strażników więziennych doprowadziło go, mającego ręce związane z tyłu, do miejsca straceń. Drzwi pomieszczenia zostały zamknięte.

Następnie Pierwszy Prokurator odczytał wolno i wyraźnie skazanemu Wolniewiczowi formułę wyroku Drugiego Senatu Trybunału Ludowego z 18 grudnia 1941 r. i decyzję Ministra Sprawiedliwości z 6 marca 1942 r.

Potem kierujący egzekucją Pierwszy Prokurator polecił katowi Reichhartowi wykonać ciężący na nim obowiązek. Natychmiast rozsunięto kotarę, a trzech pomocnicy kata zastąpili miejsce dwóch strażników więziennych.

Skazany Wolniewicz nie dał nic po sobie poznać. Był spokojny i opanowany. Bez stawiania oporu pozwolił doprowadzić się do gilotyny i tam obnażony do połowy, położyć. Niezwłocznie kat za pomocą gilotyny oddzielił głowę skazanego od korpusu i zameldował, że wyrok został wykonany.

Całe postępowanie, od momentu wprowadzenia aż do przekazania w ręce kata, trwało 35 sekund, a od momentu przekazania w jego ręce aż do meldunku kata, że wyrok został wykonany, 7 sekund.

(-) dr Wrede
Pierwszy Prokurator

(-) Gerstacker
Inspektor Sądowy

Źródło: Zbiory Rafała Sierchuły, odpis, mps.

1943 lipiec 5, Drezno – Polecenie wykonania kary śmierci na Józefie Szczepaniaku i trzynastu innych skazanych na śmierć osobach

Der Oberstaatsanwalt

Geheißnummer: 22 A R 224/43.

Dresden A 24, den 5. Juli 1943.
Rindner Weg 3
Telefonruf 44101

Vertraulich !

A u f t r a g .

Der Scharfrichter

R e i n d e l

wird beauftragt, die rechtskräftig zum Tode verurteilten Polen

Josef S z c e p a n i a k ,
Wladyslaus K r a j e w s k i ,
Bogdan W e y c h a n
Wladislaus M a l e c k i
Sabina M a l i n s k a
Anton M a l a n o w s k i
Josef S w i g o n
Johann K r y s t k o w i a k
Lucjan Z a g a n c z y k
Jan C i c h y
Stanislaw W a s i a k
Wladislaw S z a d k o w s k i
Olgierd J a r e z e m b o w s k i
Roman P r z y d a l s k i

mit dem Fallbeil hinzurichten, nachdem der Herr Reichsstatthalter im Reichsgau Wartheland entschieden hat, daß der Gerechtigkeit freier Lauf zu lassen sei.

Reinhold

Nadprokurator

Dresden A 24, 5 lipca 1943 [r.]

Münchner Platz 3

Numer służbowy: 22 A R 224/43

Nr tel. 44101

Poufne!

Polecenie

Kat Reindel otrzymał zlecenie, aby skazanych zgodnie z prawem na karę śmierci Polaków

Józefa Szczepaniaka

Władysława Krajewskiego

Bohdana^a Weychana

Władysława Małeckiego

Sabinę Malińską

Antoniego Malanowskiego

Józefa Śwignonia

Jana Krystkowiaka

Lucjana Zagańczyka

Jana Cichego

Stanisława Wasiaka

Władysława Szadkowskiego

Olgierda Jarzembowskiego

Romana Przydalskiego

stracić na gilotynie, po tym, jak Pan Namiestnik Rzeszy w Okręgu Rzeszy Kraj Warty zdecydował, żeby sprawiedliwości stało się zadość.

[b]

[c]

Źródło: Instytut Zachodni w Poznaniu, Reichsjustizministerium, 395/754, kopia, mps.

^a W tekście błędnie podano Bogdana.

^b Okrągła pieczęć z napisem w otoku Nadprokurator przy Sądzie Krajowym w Dreźnie.

^c Odręczny nieczytelny podpis.

Zarząd
Aresztów Śledczych
GB.625/43

Drezno, 10 listopada 1943 [r.]

Pani Czesława Świgoń, z domu Pelec^{a,1}
w leśniczówce Drapałka nr 1
pow. śremski

Oдноśnie do: 1 wykaz

Spadek po Pani mężu Józefie Świgniu, ur. 11 III 1903 [r.] jest do Pani dyspozycji. Gdyby chciała Pani, by został doręczony, jest Pani proszona o przesłanie do kasy Aresztu Śledczego w Dreźnie, Drezno A. 24, George-Bähr-Straße 5, 1 RM na opłaty pocztowe. Na przekazie pocztowym należy podać wyżej wskazany numer dziennika. Wykaz zawartości spadku załączam.

Z polecenia^b
Sekretarz administracji

Źródło: Zbiory autorów, kopia, mps.

^a W tekście błędnie podano Zeslava Swigon z domu Pelec.

^b Poniżej odręczny nieczytelny podpis.

¹ Zob. notka biograficzna w rozdziale III. W chwili otrzymania pisma Czesława Świgoń przebywała w niemieckim więzieniu, skazana 31 V 1943 r. wyrokiem Wyższego Sądu Krajowego w Poznaniu na 7 lat obostrzonego obozu karnego.

1943 listopad 24, Drezno – Akt zgonu Józefa Śwignonia straconego w więzieniu
w Dreźnie

Sterbeurkunde

6

(Standesamt I Dresden Nr. 2480/43

Der Förster Josef Swignon, katholisch

wohnhaft in Forsthaus Waldfriede 1, Kreis Schri

ist am 8. Juli 1943 um 18 Uhr 17 Minuten

in Dresden, George-Bähr-Straße 5, verstorben

Der Verstorbene war geboren am 11. März 1903

in Pakaw, Kreis Samter

(Standesamt _____ Nr. _____

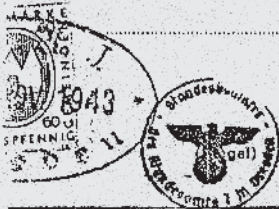
Vater: _____

Mutter: _____

Der Verstorbene war — nicht — verheiratet mit Zeslava geborenen Pelec,

wohnhaft in Forsthaus Waldfriede
Kreis Schrimm

Dresden, den 24. November 1943

Der Standesbeamte

In Vertretung: _____ kl

Akt zgonu

(Urząd Stanu Cywilnego I Drezno nr 2480/43)

Leśniczy Józef Świgoń, wyznania katolickiego, zamieszkały w leśniczówce Drapańska I, pow. śremski, zmarł 8 lipca 1943 [r.] o godz. 18.17 w Dreźnie, George-Bähr-Straße 5.

Zmarły urodził się 11 marca 1903 [r.] w Pakawiu, pow. szamotulski.

Zmarły był żonaty z Czesławą z domu Pelec^a, zamieszkałą w leśniczówce Drapańska I, pow. śremski.

Drezno, 24 listopada 1943 [r.]

Urzędnik Stanu Cywilnego

w zastępstwie^b

[^c]

Źródło: Zbiory autorów, kopia, mps.

^a W tekście błędnie podano Zeslava z domu Pelec.

^b Obok odręczny nieczytelny podpis.

^c Fragment pieczęci z widoczną datą 1943, obok pieczęć okrągła z napisem w otoku Urzędnik Stanu Cywilnego Urzędu Stanu Cywilnego w Dreźnie.

1942 kwiecień 22, Poznań – Obwieszczenie Prokuratora Generalnego
w Kraju Warty o wykonaniu wyroków śmierci na żołnierzach NOB

Bekanntmachung.

Der Strafsenat des Oberlandesgerichts in Posen hat
am 5. März 1942

Josef Mroskowiak,
Wladislaus Palacz,
Franz Filipiak,

sämtlich aus Posen
wegen Vorbereitung zum Hochverrat
zum Tode verurteilt.

Das Urteil ist heute vollstreckt worden.

(Übersetzung:) **Przez Strafsenat des Oberlandesgerichts w Posen**
skazani zostali dnia 5 marca 1942 roku na śmierć:
Józef Mroskowiak, Władysław Palacz, Franciszek
Filipiak, wszyscy z Posen, z powodu przygotowań
do zdrady stanu. Wyrok został dzisiaj wykonany.

Posen, den 22. April 1942.

Der Generalstaatsanwalt

Źródło: Instytut Zachodni w Poznaniu, Dok I-27/73, oryginał.

Bekanntmachung.

**Der Strafsenat des Oberlandesgerichts in Posen hat am
8. Juli 1942**

**Kasimir Walczak aus Posen-Puschkau,
Theophil Muszynski aus Posen,
Theophil Zielewicz aus Posen,
Stanislaus Lukowczyk aus Posen,
Franz Grzeskowiak aus Posen,
Josef Gaska aus Posen**

**wegen Vorbereitung zum Hochverrat
zum Tode verurteilt.**

Das Urteil ist heute vollstreckt worden.

(Übersetzung:) Przez Strafsenat des Oberlandesgerichts w Posen skazani zostali dnia 8 lipca 1942 roku z powodu przygotowań do zdrady stanu na śmierć: Kazimierz Walczak z Posen - Puschkau, Teofil Muszyński z Posen, Teofil Zielewicz z Posen, Stanisław Łukowczyk z Posen, Franciszek Grzeńkowiak z Posen, Józef Gąska z Posen.

Wyrok został dzisiaj wykonany.

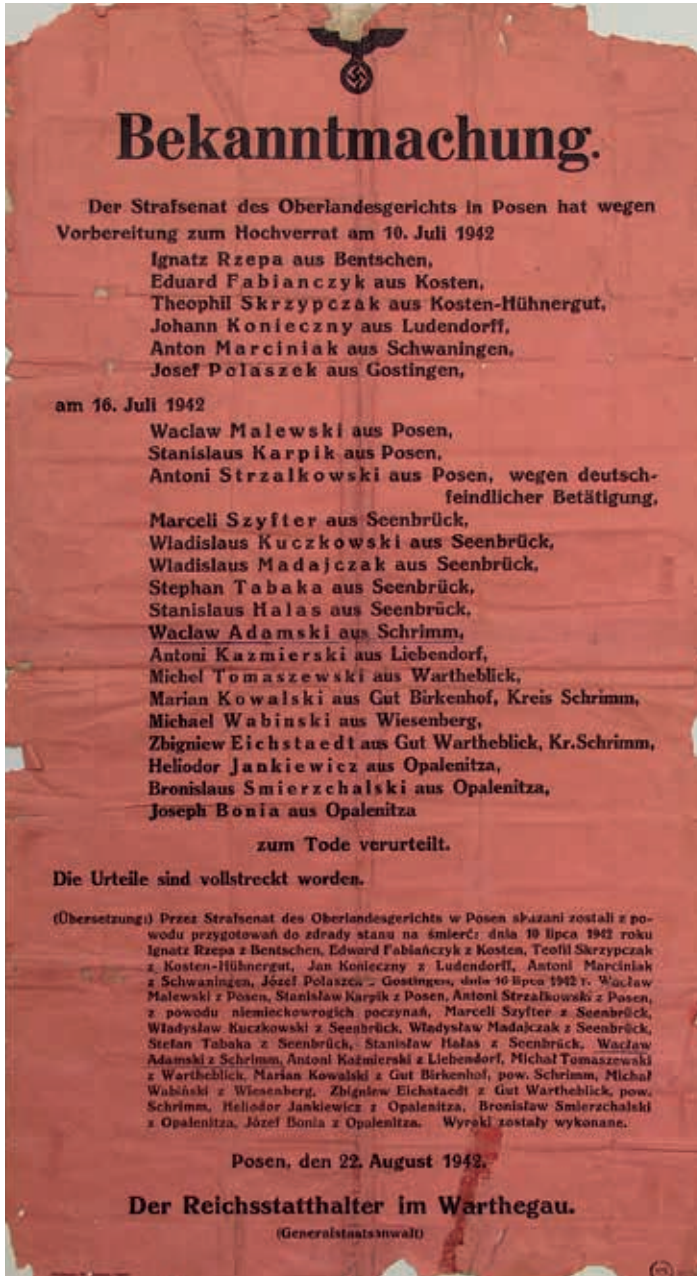
Posen, den 6. August 1942.

Der Reichsstatthalter im Warthegau.

(Generalstaatsanwalt)

Źródło: Instytut Zachodni w Poznaniu, Dok I-27/28, oryginał.

1942 sierpień 22, Poznań – Obwieszczenie Namiestnika Rzeszy w Kraju Warty (Prokuratora Generalnego) o wykonaniu wyroków śmierci na żołnierzach NOB

Bekanntmachung.

Der Strafsenat des Oberlandesgerichts in Posen hat am
31. Juli 1942

Bogdan Wysocki,
Czesław Józwiak,
Hieronim Jendrusiak,
Marian Kiszka,
Eduard Klinik,
Franziszek Keszy,
Jarogniew Wojciechowski,
Edward Stanisław Kazmierski

alle
aus Posen,

wegen Vorbereitung zum Hochverrat
zum Tode verurteilt.

Die Urteile sind am 24. August 1942 vollstreckt worden.

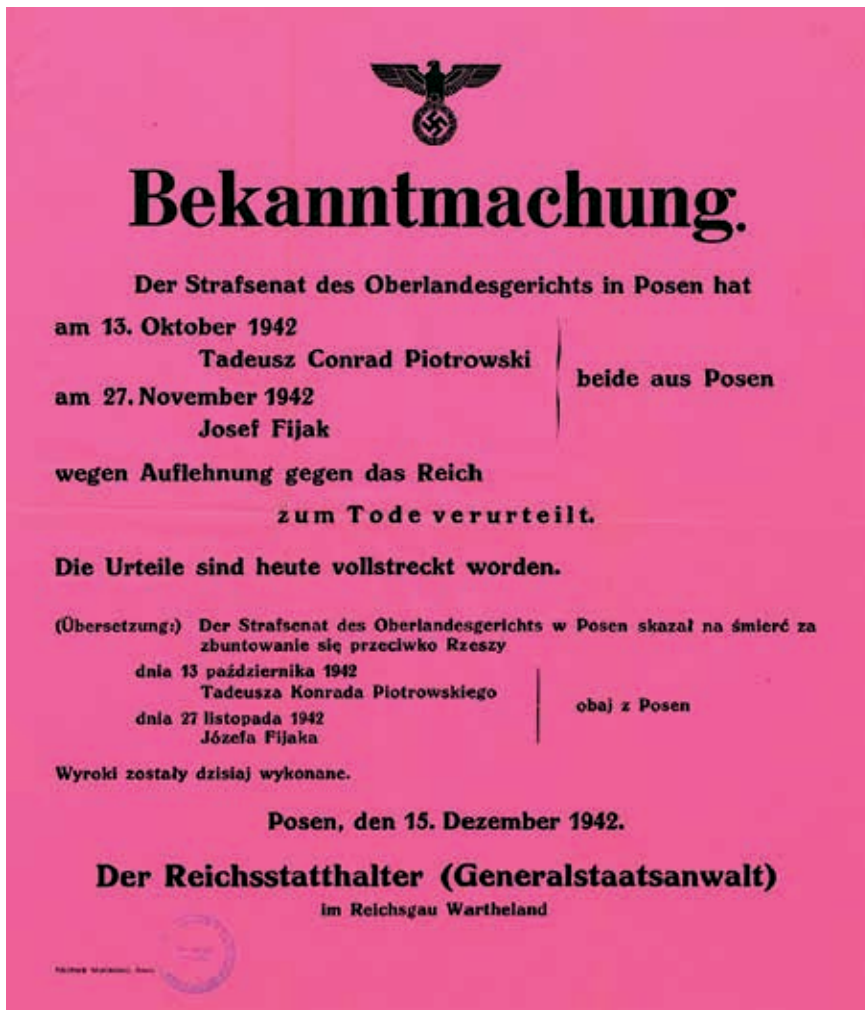
(Übersetzung:) Przez Strafsenat des Oberlandesgerichts w Posen skazani zostali dnia 31 lipca 1942 roku z powodu przygotowań do zdrady stanu na śmierć: Bogdan Wysocki, Czesław Józwiak, Hieronim Jendrusiak, Marian Kiszka, Edward Klinik, Franciszek Keszy, Jarogniew Wojciechowski, Edward Stanisław Kazmierski wszyscy z Posen.
Wyroki zostały dnia 24 sierpnia 1942 r. wykonane.

Posen, den 25. August 1942.

Der Reichsstatthalter im Warthegau.
(Generalstaatsanwalt)

Źródło: APP, Zbiór afiszy i plakatów, 512, oryginał.

1942 grudzień 15, Poznań – Obwieszczenie Namiestnika Rzeszy w Kraju Warty (Prokuratora Generalnego) o wykonaniu wyroków śmierci na żołnierzach NOB

Źródło: Instytut Zachodni w Poznaniu, Dok I-27/29, oryginał.

Bekanntmachung.

Der Strafsenat des Oberlandesgerichts in Posen hat
am 17. November 1942

Franz Smolarek		aus Posen,
Edmund Wasikowski		
Wladislaus Wrzesinski		aus Posen-Lenzingen,
Sigismund Maks		
Włodzimierz Aleksander Maks		
Sigmund Jaworowski		
Johann Granatowicz		aus Posen
Zenon Klemsport		
Josef Gorny		
<u>Marian Franz Toporski</u>		

wegen Auflehnung gegen das Reich

zum Tode verurteilt.

Das Urteil ist am 17. Dezember 1942 vollstreckt worden.

(Übersetzung:) Der Strafsenat des Oberlandesgerichts in Posen sprach durch Urteil
z. d. d. 17. listopada 1942 r. za zbuntowanie się przeciwko Rzeszy na śmierć:

Smolarka Franciszka		z Posen,
Wasikowskiego Edmunda		
Wrzesińskiego Władysława		z Posen-Lenzingen,
Maksa Zygmunta		
Maksa Włodzimierza Aleksandra		
Jaworowskiego Zygmunta		
Granatowicza Jana		z Posen
Klemsporta Zenona		
Górniego Józefa		
Toporskiego Mariana Franciszka		

Wyrok wykonano dnia 17 grudnia 1942 r.

Posen, den 18. Dezember 1942.

Der Reichsstatthalter (Generalstaatsanwalt)

im Reichsgau Wartheland

Wittlich Wartheland, Posn.

1943 luty 1, Poznań – Obwieszczenie Namiestnika Rzeszy w Kraju Warty
(Prokuratora Generalnego) o wykonaniu wyroków śmierci na żołnierzach NOB

Bekanntmachung.

**Der Strafsenat des Oberlandesgerichts in Posen hat
am 3. Dezember 1942**

Anton Kopaczewski Boleslaus Dachtera Eduard Kretschmann Wladislaus Harmata Bronislaus Piotrowski		alle aus Posen
---	--	-----------------------

**wegen Auflehnung gegen das Reich
zum Tode verurteilt.**

Das Urteil ist am 29. Januar 1943 vollstreckt worden.

(Übersetzung:) **Przez Strafsenat des Oberlandesgerichts w Posen zostali dnia
3 grudnia 1942 r. za zbuntowanie się przeciwko Rzeszy na śmierć skazani:**

Antoni Kopaczewski Bolesław Dachtera Edward Kretschmann Władysław Harmata Bronisław Piotrowski		wszyscy z Posen.
---	--	-------------------------

Wyrok wykonano dnia 29 stycznia 1943 r.

Posen, den 1. Februar 1943.

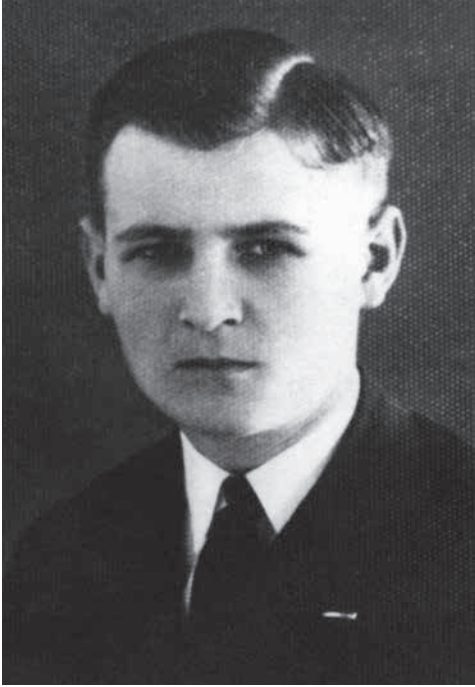
**Der Reichsstatthalter (Generalstaatsanwalt)
im Reichsgau Wartheland**

14.20000. 14.000000.0. 1942

Źródło: Instytut Zachodni w Poznaniu, Dok I-27/90, oryginał.

ANEKS III

FOTOGRAFIE

1.

2.

3.

4.

5.

6.

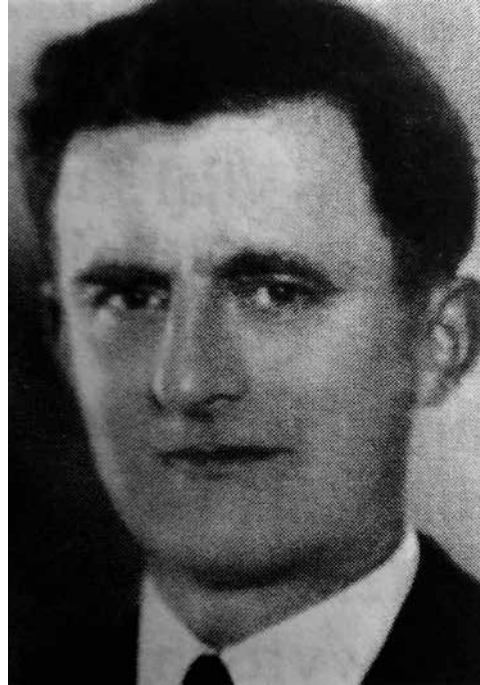
7.

8.

9.

10.

Otrzymano z
 Ob. Konc. Buchenwald
 KL: *Groß-Rosen*

38.603
 HSHI-Nr.: *H. H. H. H.*

Häftlings-Personal-Karte

8379 Bürger Jawel

Fam.-Name: Bürger
 Vorname: Paul
 Geb. am: 26.1.97 Posen
 Stand: Verh Kinder: _____
 Wohnort: w.o. Fischerstr.
 Strasse: _____
 Religion: kath Staatsang.: Polen
 Wohnort d. Angehörigen: Ehefrau:
Pelagia geb. Kiszewska
Posen
 Eingewiesen am: 28 FEB. 1944
 durch: Stapo Oppeln
 in KL.: Groß Rosen
 Grund: Polit. Pole
 Vorstrafen: _____
 _____ mit Verfüg

Überstellt
 8. März 1944
 Bu.

Personen-Beschreibung
 Grösse: 1,76
 Gestalt: schlank
 Gesicht: oval
 Augen: braun
 Nase: gradl
 Mund: normal
 Ohren: oval
 Zähne: lückenhaft
 Haare: Glatze
 Sprache: poln., deutsch

Bes. Kennzeichen: der ganze Körper tatow.

Charakt.-Eigenschaften: _____
 Sicherheit b. Einsatz: _____
 Körperliche Verfassung: _____

Strafen im Lager:
 Grund: _____ Art: _____

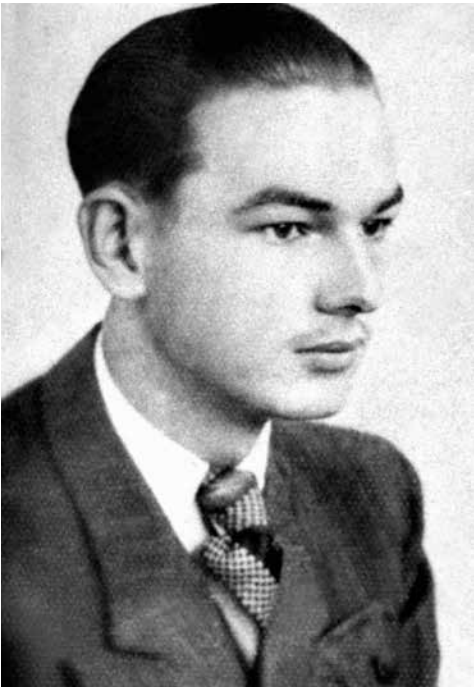
11.

12.

13.

764 14.

15.

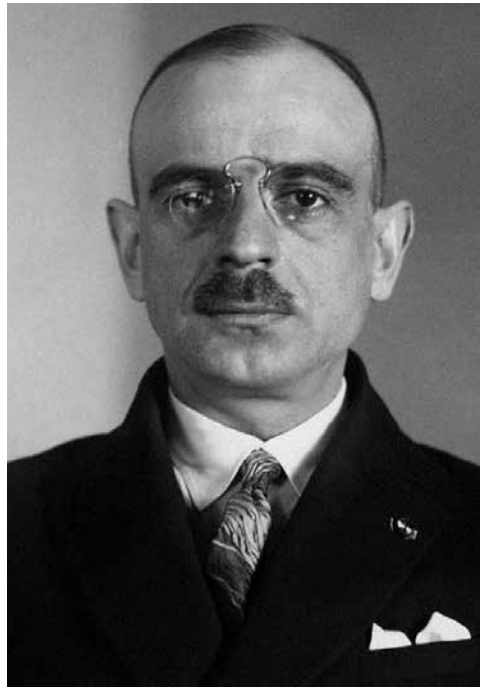
16.

17.

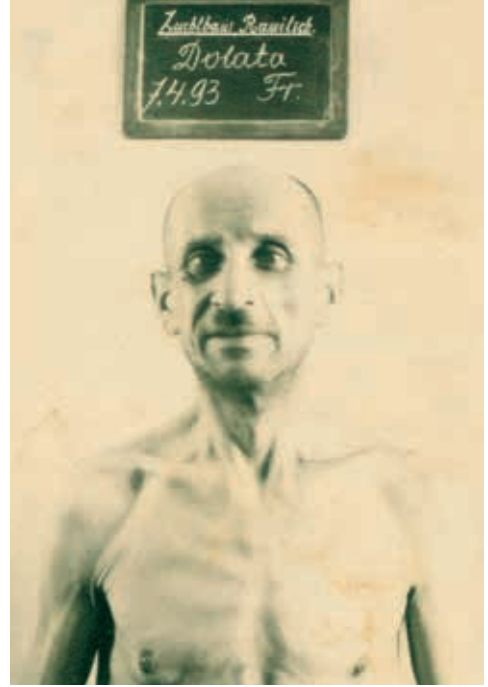
18.

19.

20.

21.

766 22.

23.

24.

25.

26.

27.

28.

29.

768 30.

31.

32.

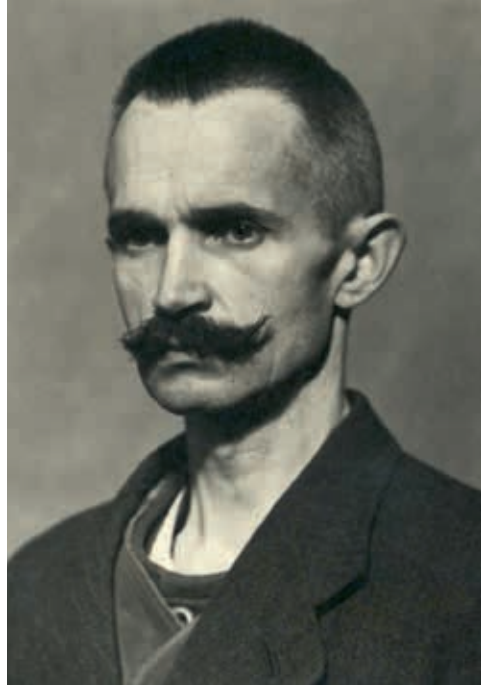
33.

34.

35.

36.

770 37.

38.

39.

40.

Op. Konc. Buchenwald

KL.: Auschwitz 32.447

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: Golembiak Überstellt am: 22. Juni 1944 an KL. Judenwald

Vorname: Michael Personen-Beschreibung

Geb. am: 20.9.1910 in Kolnitz Größe: 164

Stand: Oh Kinder: - Gestalt: stark

Wohnort: Poserz Gesicht: laul.

Strasse: Halldorfstr. 24 Augen: blau

Religion: K. Staatsang. d. Frau Nase: hellig

Wohnort d. Angehörigen: Brandsdorfstr. 9 Mund: normal

Kolnitz Ohren: !

Eingewiesen am: 16.4.40 Zähne: gut + 2

durch: Lajos Rosen Haare: u. blond

in KL.: Auschwitz Sprache: poln., deutsch

Grund: Vorb. zum Buchenwald Bes. Kennzeichen: /

Vorstrafen: Polit. Pole. Charak.-Eigenschaften: /

mit Verfü Sicherheit b. Einsatz: /

Entlassung: Körperliche Verfassung: /

Strafen im Lager:

Grund: / Art: / ID: 197416444713

8379/Golembiak Michael

41.

771

42.

43.

772 44.

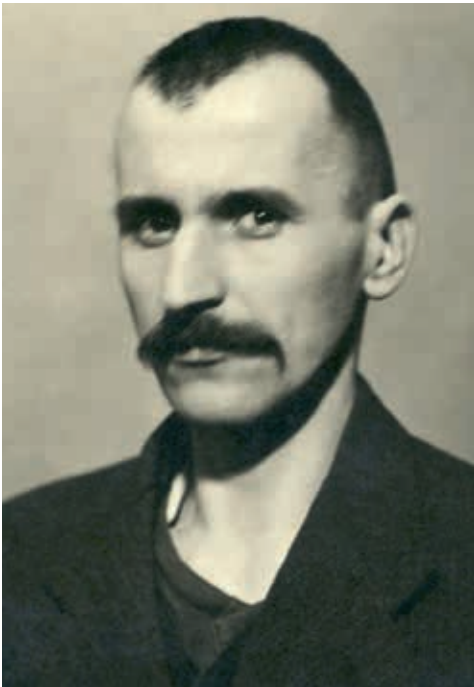
45.

46.

47.

48.

49.

50.

51.

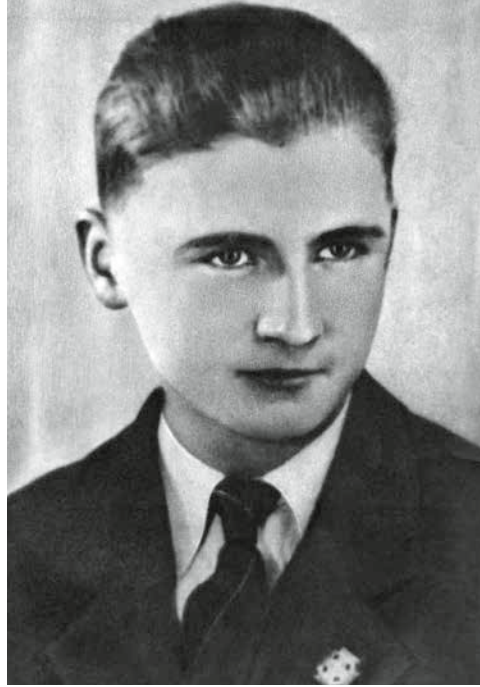
774 52.

53.

54.

55.

56.

57.

58.

59.

776 60.

61.

62.

63.

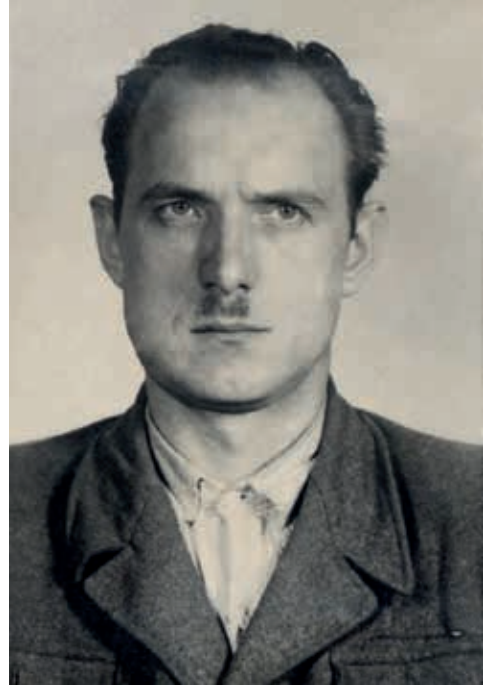
64.

65.

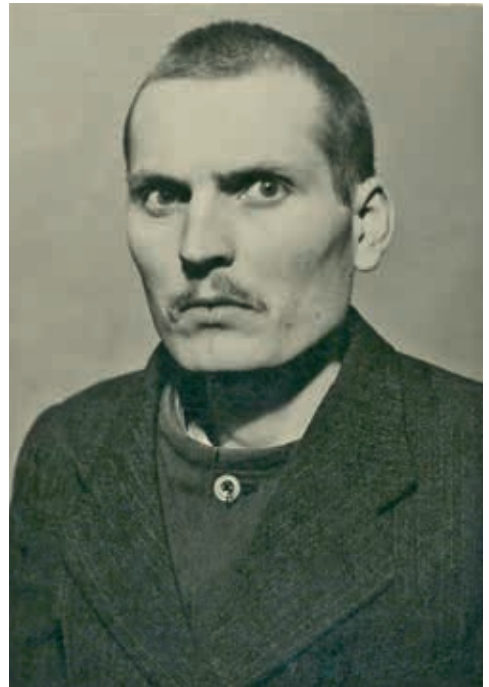
66.

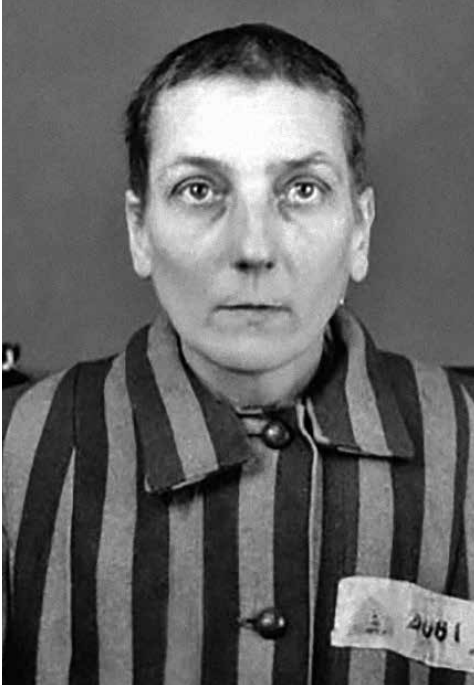
67.

778 68.

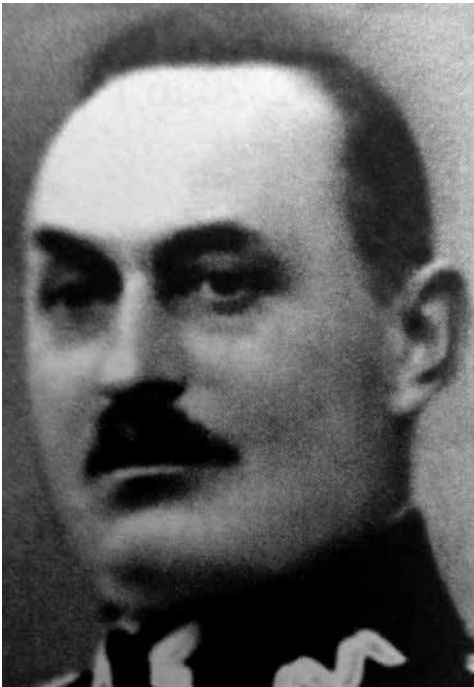
69.

70.

71.

72.

73.

74.

75.

780 76.

77.

78.

79.

80.

81.

82.

83.

782 84.

85.

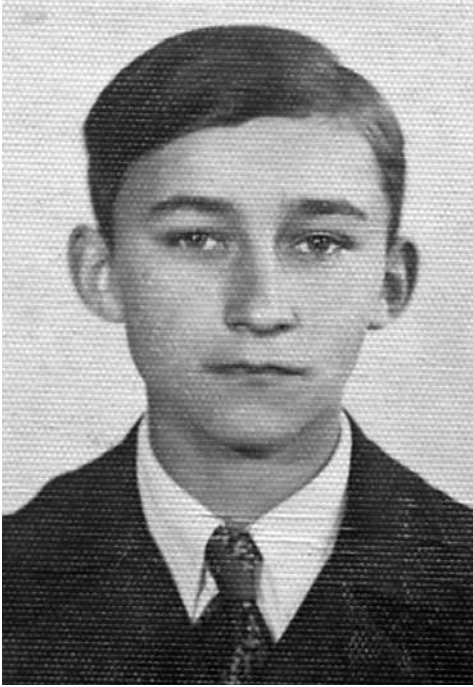
86.

87.

88.

89.

90.

784 91.

92.

93.

94.

95.

96.

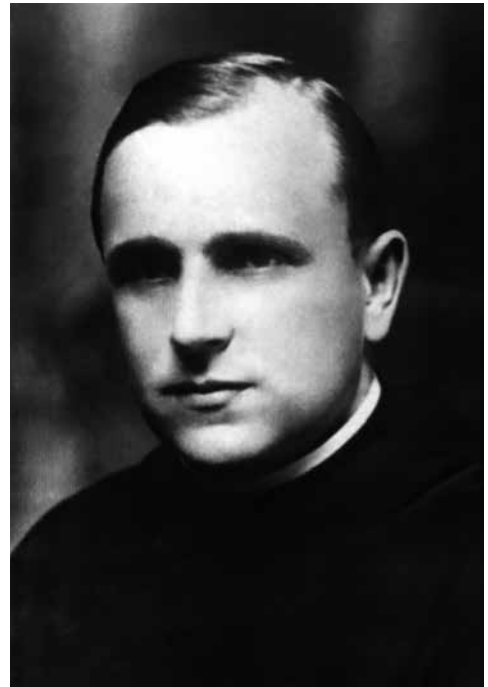
97.

98.

786 99.

100.

101.

102.

103.

104.

105.

106.

788 107.

108.

109.

110.

111.

112.

113.

790 114.

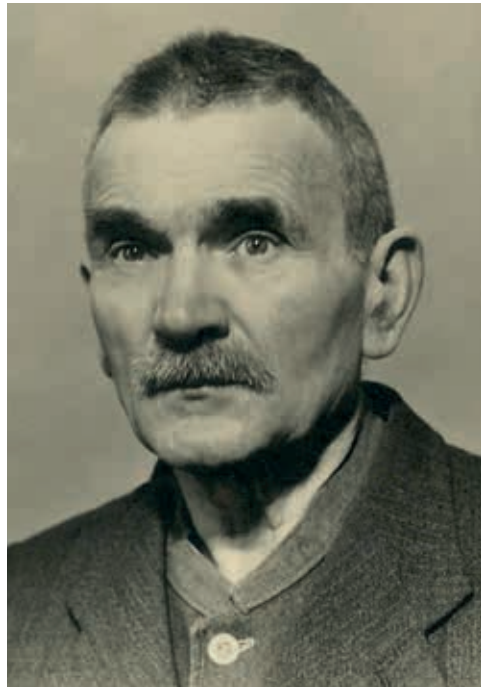
115.

116.

117.

118.

119.

120.

792 121.

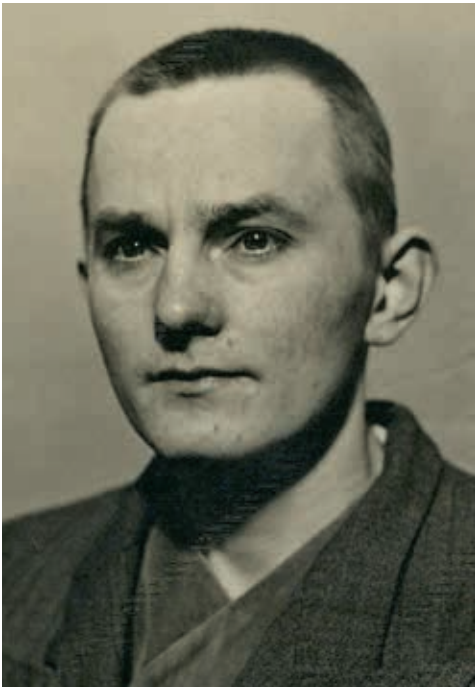
122.

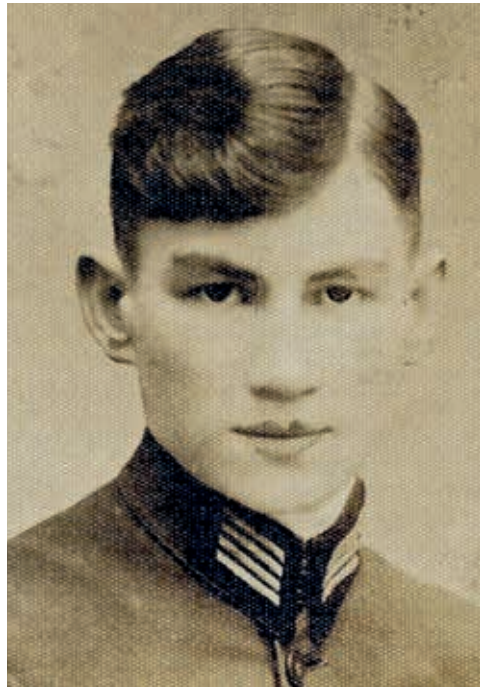
123.

124.

125.

126.

127.

128.

794 129.

130.

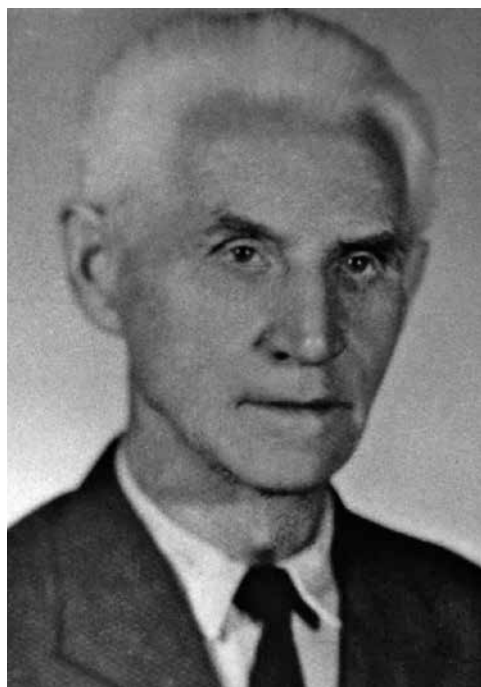
131.

132.

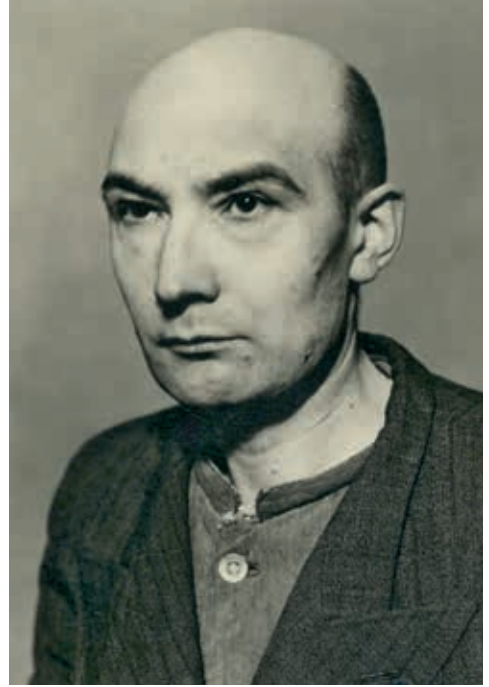
133.

134.

135.

136.

796 137.

138.

139.

140.

141.

142.

143.

144.

798 145.

146.

147.

148.

149.

799

150.

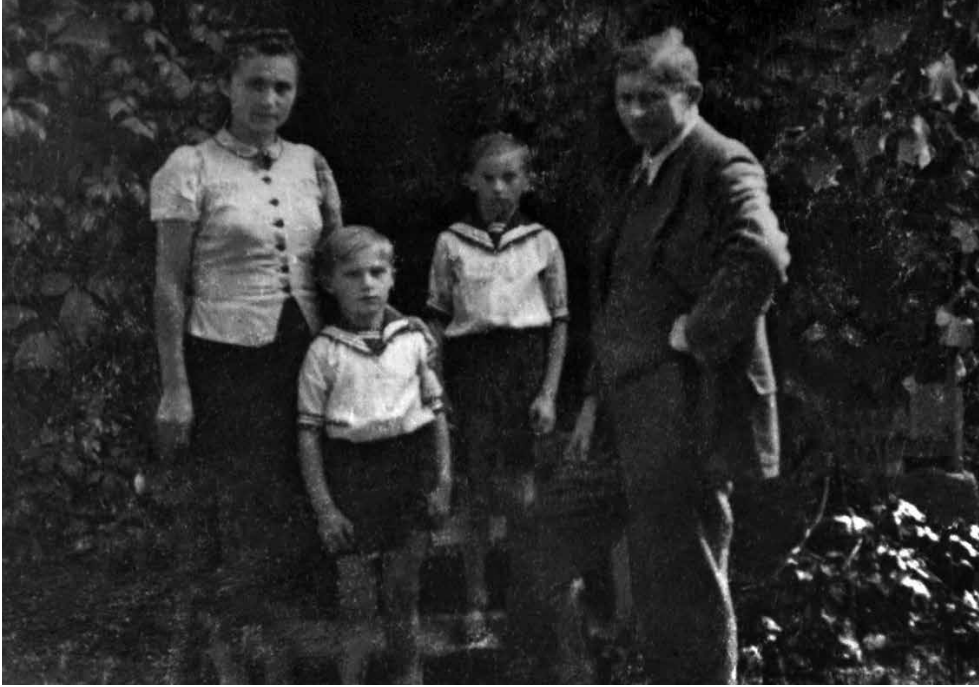
151.

800 152.

153.

154.

155.

156.

157.

158.

802 159.

160.

161.

162.

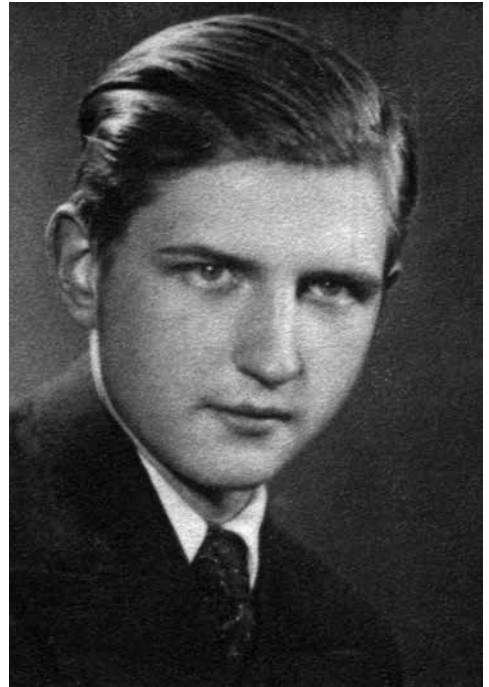
163.

164.

165.

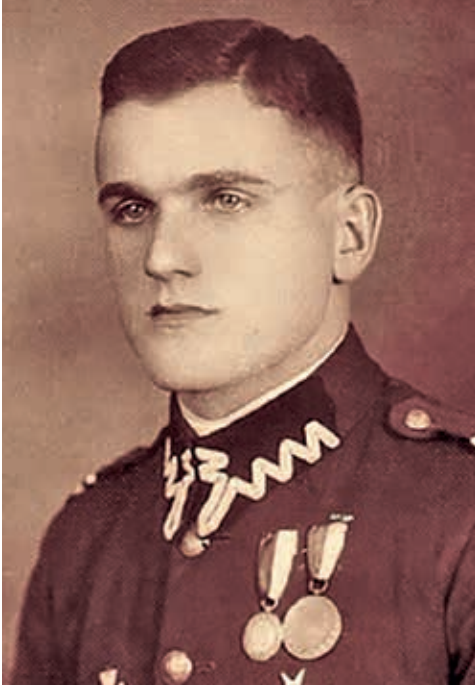
166.

804 167.

168.

169.

170.

171.

172.

173.

806 174.

175.

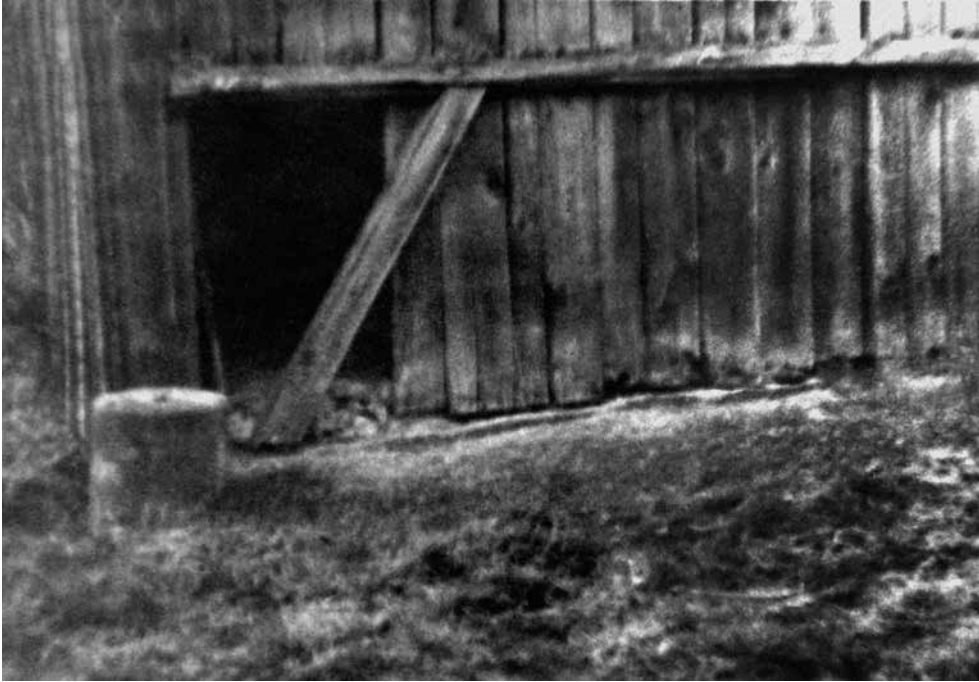
176.

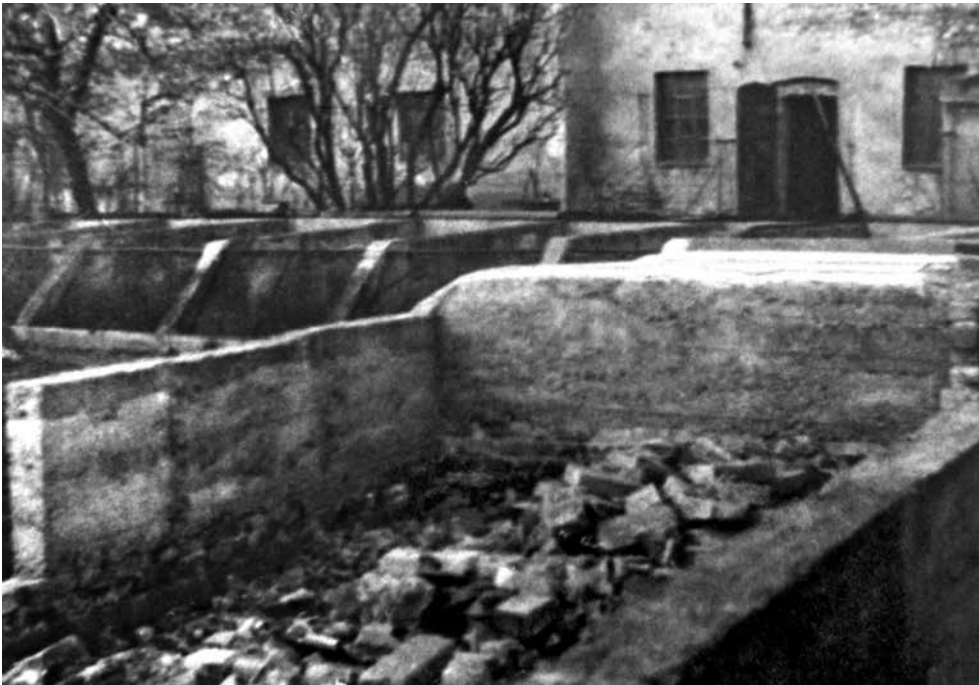
177.

808 178.

179.

180.

809

181.

810 182.

183.

184.

185.

186.

187.

190.

191.

192.

814 193.

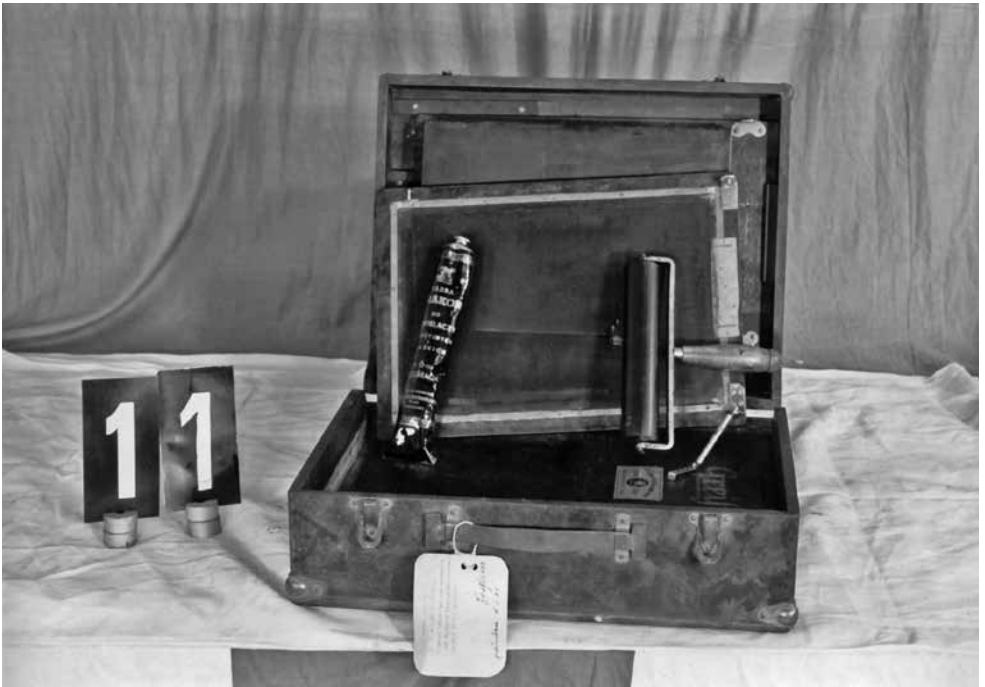
194.

195.

196.

816 197.

198.

199.

202.

203.

204.

820 205.

206.

207.

208.

209.

822 210.

211.

212.

213.

824 214.

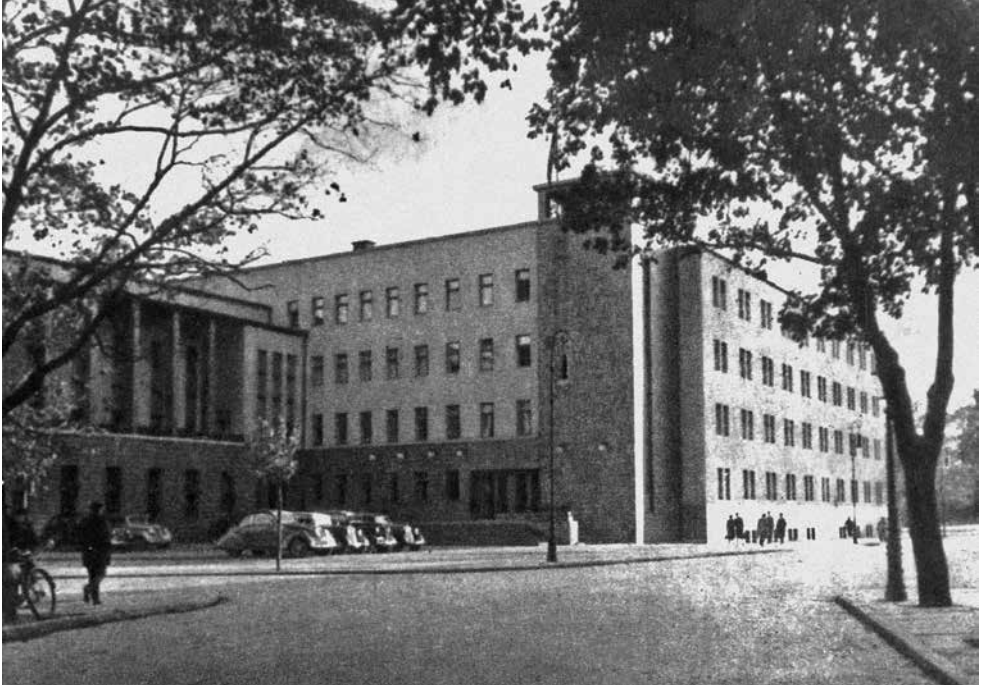

215.

216.

825

217.

826 218.

219.

220.

827

221.

222.

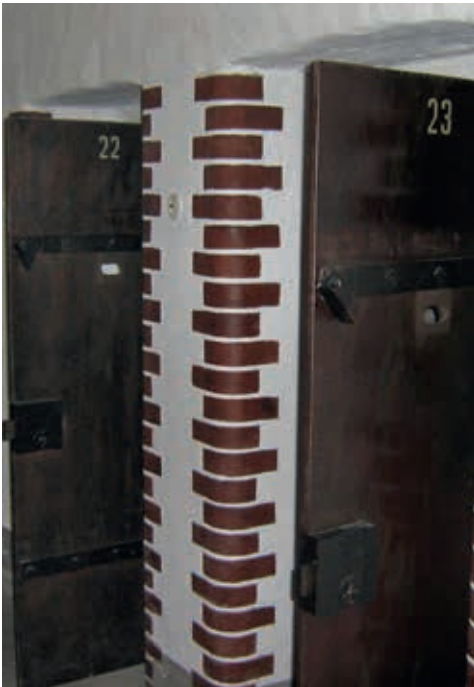
828 223.

224.

225.

226.

227.

228.

229.

830 230.

231.

232.

Wykaz źródeł fotografii

AIPN 6, 10, 12, 13, 20, 23, 29, 36, 37, 48, 50, 52, 66, 67, 68, 69, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 85, 86, 87, 93, 94, 99, 100, 104, 106, 107, 115, 118, 124, 125, 130, 132, 136, 143, 150, 160, 167, 169, 170, 174, 175, 176, 183, 184, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200-216 [187-216], 221, 222, 223, 224,
Archiwum Komisji Historycznej Komendy Chorągwi Wielkopolskiej ZHP 51, 114
APP 16, 21, 22, 24, 40, 63, 97, 105, 108, 138, 151, 156, 185, 186,
Archiwum Salezjańskie 55, 61, 62, 64, 166
Archiwum UAM 18, 32, 126, 163
Arolsen Archives 7, 11, 41
Biblioteka Kórnicka 177
Domena publiczna 19, 159, 220
Instytut Zachodni w Poznaniu 38, 42, 57
Muzeum i Miejsce Pamięci Auschwitz-Birkenau 70, 96, 98, 121, 128, 142
Muzeum Martyrologiczne w Żabikowie 217
Muzeum Regionalne w Krotoszynie 120
Muzeum Śremskie 1, 60, 147, 148, 157, 173
Wielkopolskie Muzeum Niepodległości 52, 218
zbiory Bolesława Drożaka 25, 26
zbiory Moniki Gromadowskiej i Alberta Kubzdeli 2, 3, 4, 84
zbiory Renaty Hoppe 59
zbiory Macieja Korobacza 33, 34
zbiory Bogusława Kowalczyka 56
zbiory Łukasza Kurpisa 77, 171
zbiory Floriana Langego 81
zbiory Romualda Lubicza 46
zbiory Jarosława Łożyńskiego 47
zbiory Mirosława Orłowskiego 135

Wykaz źródeł fotografii

zbiory Aleksandry Pietrowicz 5, 14, 15, 31, 49, 71, 75, 88, 101, 102, 110, 111, 112, 116, 119, 122, 127, 133, 134, 139, 140, 141, 144, 149, 152, 154, 158, 161, 168, 179, 180, 181, 231,

zbiory Jarosława Porwicha 123

zbiory Rafała Sierchuły 9, 27, 28, 30, 35, 45, 58, 80, 82, 103, 109, 129, 131, 137, 145, 146, 153, 162, 164, 165, 182, 219, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 232,

zbiory Michała Szulczewskiego 117

zbiory Magdaleny Szymczak 43, 44, 89, 90, 91

zbiory Grażyny Walczak 54

zbiory Marii Wielebskiej 155

zbiory Elżbiety Wojcieszak 65, 178

zbiory Eugenii Wojtczak 92

zbiory Ryszarda Zielewicza 172

Publikacja B. Wojcieszak, *Nie dajmy zginąć ofiarom. Opaleniczanie w latach II wojny światowej*, Opalenica 2013 8, 17, 39, 53, 83, 95, 113

Wykaz skrótów

AAN	– Archiwum Akt Nowych
AIPN	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
AIPN GK	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Główna Komisja
AIPN Ld	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi
AIPN Po	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu
AIPN Wr	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu
AK	– Armia Krajowa
AKH	– Akademickie Koło Harcerskie
AM	– Akademia Medyczna
AMW	– Akademia Medycyny Weterynaryjnej
AN	– Armia Narodowa
APP	– Archiwum Państwowe w Poznaniu
AS	– Akcja Specjalna
AUAM	– Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
AWF	– Akademia Wychowania Fizycznego
BBC (British Broadcasting Corporation)	– brytyjska rozgłośnia radiowa
BBWR	– Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem
BCh	– Bataliony Chłopskie
BK	– Biblioteki Kórnickiej
BRacz	– Biblioteka Raczyńskich
c.w.	– czasu wojny
DOK	– Dowództwo Okręgu Korpusu

Wykaz skrótów

DP	– dywizja piechoty
DVL	
(Deutsche Volksliste)	– Niemiecka Lista Narodowościowa
DWM	– Deutsche Waffen- und Munitionsfabriken (Niemieckie Fabryki Broni i Amunicji)
EKW	– <i>Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej</i>
GDRzw	– Główna Delegatura Rządu dla ziem wcielonych do Rzeszy
Gestapo (Geheime Staatspolizei)	– Tajna Policja Państwowa
GG	– Generalne Gubernatorstwo
GK	– Główna Komisja (Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu)
HCP	– Zakłady Hipolita Cegielskiego w Poznaniu
HP	– Harcerstwo Polskie
IPiMS	– Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie
IR	– Inspektorat Rejonowy
IZ	– Instytut Zachodni w Poznaniu
IZZ	– Inspektorat Ziem Zachodnich
Kedyw	– Kierownictwo Dywersji
KG	– Komenda Główna
KG SN	– Komitet Główny Stronnictwa Narodowego
KL	
(Konzentrationslager)	– obóz koncentracyjny
KOP	– Komenda Obrońców Polski
KP SN	– Komitet Polityczny Stronnictwa Narodowego
kpr.	– kapral
KRP	– Krajowa Reprezentacja Polityczna
KSM	– Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej
KWP	– Konspiracyjne Wojsko Polskie
LWP	– Ludowe Wojsko Polskie
mf.	– mikrofilm
mps	– maszynopis
MW	– Młodzież Wszechpolska
MWP	– Młodzież Wielkiej Polski
n.o.	– nazwisko okupacyjne
N.N.	– nieznanego nazwiska
NOB	– Narodowa Organizacja Bojowa

NOG	– Narodowa Organizacja Gimnazjalna
NOW	– Narodowa Organizacja Wojskowa
NPR	– Narodowa Partia Robotnicza
NRO	– Narodowy Ruch Oporu
NSDAP	
(Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei)	– Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników
NSZ	– Narodowe Siły Zbrojne
NZW	– Narodowe Zjednoczenie Wojskowe
OB	– „Ostdeutscher Beobachter”
ODB	– Obozowe Drużyny Bojowe
ODR	– Okręgowa Delegatura Rządu
OJN	– Organizacja Jedności Narodowej
OLG	– (Oberlandesgericht) – Wyższy Sąd Krajowy
ON	– Obrona Narodowa
ONR	– Obóz Narodowo-Radykalny
OWP	– Obóz Wielkiej Polski
OZN	– Obóz Zjednoczenia Narodowego
PAN	– Polska Akademia Nauk
PAS	– Pogotowie Akcji Specjalnej
pchor.	– podchorąży
PCK	– Polski Czerwony Krzyż
PDH	– Poznańska Drużyna Harcerzy/Harcerek
phm.	– podharc mistrz
PKP	– Polskie Koleje Państwowe
plut.	– plutonowy
PN	– Polska Niepodległa
por.	– porucznik
POW	– Polska Organizacja Wojskowa
pow.	– powiat
POZ	– Poznańska Organizacja Zbrojna
pp	– pułk piechoty
ppor.	– podporucznik
PPR	– Polska Partia Robotnicza
PPS	– Polska Partia Socjalistyczna
PPS-WRN	– Polska Partia Socjalistyczna – Wolność, Równość, Niepodległość
prof.	– profesor

PSP	– Porozumienie Stronnictw Politycznych
PSZ	– Polskie Siły Zbrojne
PTPN	– Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk
PW	– Przysposobienie Wojskowe
PZZ	– Polski Związek Zachodni
rez.	– rezerwa, rezerwy
RJM (Reichsjustiz- ministerium)	– Ministerstwo Sprawiedliwości Rzeszy
RJN	– Rada Jedności Narodowej
rkps.	– rękopis
RM	– (Reichsmark) – Marka niemiecka (waluta Rzeszy)
RN SN	– Rada Naczelna Stronnictwa Narodowego
RP	– Rzeczpospolita Polska
RSHA (Reichssicher- heitshauptamt)	– Główny Urząd Bezpieczeństwa Rzeszy
SBS	– <i>Słownik biograficzny Śremu</i>
SD (Sicherheitsdienst)	– Służba Bezpieczeństwa
SiPo (Sicherheitspolizei)	– Policja Bezpieczeństwa
SKMA	– Stowarzyszenie Katolickiej Młodzieży Akademickiej
SL	– Stronictwo Ludowe
SN	– Stronictwo Narodowe
SP	– Stronictwo Pracy
SS (Schutzstaffel)	– Sztafeta Ochronna
st. sierż.	– starszy sierżant
STAPO (Staatspolizei)	– Policja Państwowa
SWP	– Stronictwo Wielkiej Polski
TOK	– Tajna Organizacja Konspiracyjna
TON	– Tajna Organizacja Narodowa
TOW	– Tajna Organizacja Wojskowa
TTZ	– Towarzystwo Tomasza Zana
UAM	– Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
UB	– Urząd Bezpieczeństwa
UJ	– Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
UJK	– Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie
UP	– Uniwersytet Poznański
USA	– Stany Zjednoczone Ameryki Północnej
USB	– Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie
VM	– Virtuti Militari

WF	- Wychowanie Fizyczne
WiN	- Wolność i Niezawisłość
WKZO	- Wielkopolskie Kierownictwo Związku Odwetu
WOW	- Wielkopolska Organizacja Wojskowa
WOZ	- Wielkopolska Organizacja Zbrojna
WOZZ	- Wojskowa Organizacja Ziem Zachodnich
WP	- Wojsko Polskie
WRN	- Wolność Równość Niepodległość
WSH	- Wyższa Szkoła Handlowa
WSK	- Wojskowa Służba Kobiet
WSOP	- Wojskowa Służba Ochrony Powstania
WSR	- Wojskowy Sąd Rejonowy
WUBP	- Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego
zaw.	- zawodowy
ZBoWiD	- Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
ZHP	- Związek Harcerstwa Polskiego
ZJ	- Związek Jaszczurczy
ZO	- Związek Odwetu
ZO SN	- Zarząd Okręgowy Stronnictwa Narodowego
ZS	- Związek Strzelecki
ZSRS	- Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich
ZW SN	- Zarząd Wojewódzki Stronnictwa Narodowego
ZWZ	- Związek Walki Zbrojnej
ZZ	- Ziemie Zachodnie

Wykaz niemiecko-polskich terminów

Amt	– urząd
Amtsgericht	– Sąd Obwodowy
Arbeitsamt	– Urząd Pracy
Arbeitsbuch	– książka pracy
Aussendienststelle	– ekspozytura
Ausweis	– dowód tożsamości
Baltendeutsche	– Niemiec etniczny pochodzący z tzw. krajów bałtyckich (Litwa, Łotwa, Estonia)
Bekanntmachung	– obwieszczenie
Burggericht Posen	– Sąd Grodzki w Poznaniu
Deutsche Reichsbahn	– Niemiecka Kolej Rzeszy
Deutsche Volksliste	– Niemiecka Lista Narodowościowa
Deutsche Waffen-und Munitionsfabriken	– Niemieckie Fabryki Broni i Amunicji, spółka akcyjna, która w listopadzie 1939 r. przejęła poznańskie Zakłady Hipolita Cegielskiego
Einsatz	– potoczna nazwa przymusowego poboru Polaków w wieku od 15 do 65 lat do budowy umocnień obronnych na terenie Kraju Warty
Einsatzgruppe	– Grupa Operacyjna
Fingerabdruck	
Ausweise	– rodzaj dowodu osobistego, wprowadzony przez niemieckiego okupanta na terenie Kraju Warty, na którym widniał odcisk palca właściciela dowodu
Gauleiter NSDAP	– przywódca Narodowosocjalistycznej Niemieckiej Partii Robotników na terenie Okręgu Rzeszy
Geheime Staatspolizei	– Tajna Policja Państwowa
Gemeindeamt	– Urząd Gminy

Wykaz niemiecko-polskich terminów

Generalstaatsanwalt	– Prokurator Generalny
Grenzschutz	– Straż Graniczna
Haftbefehl	– nakaz aresztowania
Hauptamt für Gnadesachen	– Główny Urząd ds. Ułaskawień
Heeresbekleidungsamt	– Wojskowy Urząd Umundurowania
Heereszeugamt	– Intendentura Wojskowa
Inspekteur der Sicherheitspolizei und des SD	– inspektor Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa
Konzentrationslager	– obóz koncentracyjny
Krankenkasse	– kasa chorych
Kreis	– powiat
Landgericht	– Sąd Krajowy
Landgerichtgefängnis	– więzienie Sądu Krajowego
Landrat	– starosta powiatowy
Landratsamt	– urząd powiatowy
Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei	– Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników (NSDAP)
Oberreichsanwalt	– Nadprokurator Rzeszy
Oberlandesgericht	– Wyższy Sąd Krajowy
„Ostdeutscher Beobachter”	– „Obserwator Wschodnioniemiecki” (centralny organ NSDAP w Kraju Warty)
Polizeipräsidium	– Prezydium Policji
Polizeistandgericht	– Policyjny Sąd Doraźny
Posener Gummiwerke	– Zakłady Stomil w Poznaniu
Posener Strassenbahn	– Tramwaje Miejskie w Poznaniu
Reichsbahn	– Kolej Rzeszy
Reichs- bahnbekleidungsamt	– Urząd Umundurowania Kolei Rzeszy
Reichsbahndirektion	– Dyrekcja Kolei Rzeszy
Reichsführer-SS	– Dowódca Sztafet Ochronnych Rzeszy
Reichsgau	– Okręg Rzeszy
Reichsjustiz- ministerium	– Ministerstwo Sprawiedliwości Rzeszy

Reichskriegsgericht	- Trybunał Wojenny Rzeszy
Reichs- sicherheitshauptamt	- Główny Urząd Bezpieczeństwa Rzeszy (RSHA)
Reichsstatthalter	- Namiestnik Rzeszy
Reichsmark	- marka Rzeszy (nazwa waluty)
Reisegenehmigung	- zezwolenie na podróż
Schutzstaffeln der NSDAP	- Sztafety Ochronne NSDAP
Volksdeutscher Selbstschutz	- Samoobrona Niemców Etnicznych
Sicherheitsdienst	- Służba Bezpieczeństwa
Sicherheitsdienst des Reichsführers	
Schutzstaffeln	- Służba Bezpieczeństwa Dowódcy Sztafet Ochronnych Rzeszy
Sicherheitspolizei	- Policja Bezpieczeństwa
Sondergericht	- Sąd Specjalny
Staatspolizei	- Policja Państwowa
Staatspolizeileitstelle	- Urząd Kierowniczy Policji Państwowej
Staatspolizeistelle	- Urząd Policji Państwowej
Stadtgemeinde	- Urząd Gminy Miejskiej
Stalag	- obóz jeniecki dla szeregowców i podoficerów
Stammlager	- obóz główny
Standesamt	- Urząd Stanu Cywilnego
Strafanstalt	- zakład karny
Straflager	- obóz karny
Strafsenat	- Senat Karny (Izba Karno) sądu
Volksdeutsch	- Niemiec etniczny
Volksgeschichtshof	- Trybunał Ludowy

Wykaz niemiecko-polskich nazw geograficznych

Allenstein	– Olsztyn
Auschwitz	– Oświęcim
Bautzen	– Budziszyn
Bentschen	– Zbąszyń
Birglau	– Bierzgowie
Birnbaum	– Międzychód
Blechhammer	– Sławęcice
Breslau	– Wrocław
Brieg	– Brzeg
Bromberg	– Bydgoszcz
Crone	– Koronowo
Dresden	– Drezno
Deutsch Preussen	– Pasięka Polska
Drunkau	– Drzonek
Elbing	– Elbląg
Frankfurt/Oder	– Frankfurt nad Odrą
Fraustadt	– Wschowa
Glatz	– Kłodzko
Glogau	– Głogów
Gnesen	– Gniezno
Gostingen	– Gostyń
Görchen	– Miejska Górka
Görlitz	– Zgorzelec
Görnau	– Zgierz
Graudenz	– Grudziądz
Grätz	– Grodzisk Wlkp.
Gross-Rosen	– Rogoźnica
Wartheblick	– Psarskie

Wykaz niemiecko-polskich nazw geograficznych

Hermannsbad	- Ciechocinek
Hohensalza	- Inowrocław
Kalisch	- Kalisz
Karlshausen	- Czempień
Kattowitz	- Katowice
Kolmar	- Chodzież
Kosten	- Kościan
Krakau	- Kraków
Krojanke	- Krajenka
Lehmstädt	- Kleczew
Leipzig	- Lipsk
Leslau	- Włocławek
Liegnitz	- Legnica
Lippink	- Lipinki
Lissa	- Leszno
Litzmannstadt	- Łódź
Lond	- Łąd
Luisenhain	- Starołęka
Mürau	- Mirov (Czechy)
Neu-Skalden	- Skalmierzyce
Neutomischel	- Nowy Tomyśl
Oberau	- Zbrudzewo
Oels	- Oleśnica
Opalenitza	- Opalenica
Orlahöh	- Jutrosin
Ostrowo	- Ostrów Wlkp.
Poggenburg	- Żabikowo
Posen	- Poznań
Preussisch Stargard	- Stargard Gdański
Radegast	- Radogoszcz
Rawitsch	- Rawicz
Rhein	- Ryn
Samter	- Szamotuły
Scharnikau	- Czarnków
Schieratz	- Sieradz
Schneidemühl	- Piła
Schrimm	- Śrem
Schröttersburg	- Płock
Schubin	- Szubin

Wykaz niemiecko-polskich nazw geograficznych

Schwetz	- Świecie
Thorn	- Toruń
Tremessen	- Trzemeszno
Treskau	- Owińska
Warschau	- Warszawa
Warthegau	- Okręg Warty
Wartheland	- Kraj Warty
Warthestad	- Wronki
Weichingen Vorwerk	- Miękówko
Wien	- Wiedeń
Wollstein	- Wolsztyn
Wongrowitz	- Wągrowiec
Zichenau	- Ciechanów

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych, Reichsjustizministerium, zbiór mikrofilmów
24626, 24840, 24934, 24959, 24960, 24980

Archiwum Inspektorii Salezjańskiej we Wrocławiu
Dokumenty „Piątki Poznańskiej”

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej

0185/38, Opracowanie Młodzież Wszechpolska

0185/56, Opracowanie Obóz Narodowy

01069/743, Sprawa Stanisława Sierszyńskiego

2535/121, Sprawy Polaków podejrzanych o współpracę z polską siatką wywiadowczą.
Sądzeni przez Volksgerichtshof w Berlinie, przez Sondergericht, Oberstaatsanwalt
z Kattowitz oraz Rechtsstaatanwalt im Warthegau

2535/2069, Zakład Karny Müräu

3055/438, Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego
na ziemiach polskich w latach 1939–1945

944/470, Akta śledztwa Antoniego Lutosławskiego

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Główna Komisja

49/1–49/8, Nadprokurator Rzeszy przy Trybunale Ludowym w Berlinie, Akta sprawy
przeciwko Antoniemu Wolniewiczowi i współpracownikom oskarżonym o zdradę
stanu, 1941–1942

74/4, Oberlandesgericht Posen Strafsenat; Urteile des Strafsenats 1942, Band I

74/5, Oberlandesgericht Posen Strafsenat; Urteile des Strafsenats 1942, Band II

74/6, Oberlandesgericht Posen Strafsenat; Urteile des Strafsenats 1942, Band III

74/7, Oberlandesgericht Posen Strafsenat; Urteile des Strafsenats 1942, Band IV

- 74/8, Der Strafsenat des Oberlandesgerichts Posen
165/156, t. 1, Obóz koncentracyjny Mauthausen-Gusen
165/332, Więzienie przy ul. Kłęczkowskiej we Wrocławiu
687/508, Reichsjustizministerium
687/514, Reichsjustizministerium
687/516, Reichsjustizministerium
687/539, Reichsjustizministerium
687/544, Reichsjustizministerium
687/555, Reichsjustizministerium
687/569, Reichsjustizministerium
687/570, Reichsjustizministerium
687/589, Reichsjustizministerium
687/596, Reichsjustizministerium
687/598, Reichsjustizministerium
687/618, Reichsjustizministerium
687/650, Reichsjustizministerium
687/654, Reichsjustizministerium
687/657, Handakten Oberreichsanwalt beim Volksgerichtshof
687/879 – 687/904, Oberreichsanwalt beim Volksgerichtshof. Strafsache gegen Anton Wolniewicz u. andere
687/905 – 687/908, Akten der Geheimen Staatspolizei. Staatspolizeileitstelle Posen.
918/7, Wykazy imienne więźniów narodowości polskiej przebywających w podobozie Gusen według stanu na dzień 23 I 1944 r.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi

- 1/194, Akta śledztwa w sprawie polskich organizacji konspiracyjnych pn. Tajna Organizacja Narodowa oraz Tajna Organizacja Niepodległościowa
1/198, Sprawozdanie dotyczące działalności polskiej organizacji konspiracyjnej pn. „Organizacja Jedności Narodowej”
1/208, Akta śledztwa w sprawie polskiej organizacji konspiracyjnej pn. „Narodowa Organizacja Bojowa”
1/276, Tajna Policja Państwowa. Urząd w Łodzi. Sprawozdania miesięczne 1940-1942
1/277, Tajna Policja Państwowa. Urząd w Łodzi. Sprawozdania okresowe 1942
1/279, Sprawozdania okresowe Inspektora Policji Bezpieczeństwa i SD w Poznaniu dotyczące sytuacji społeczno-politycznej na terenie Kraju Warty za styczeń–czerwiec 1941 r.
1/280, Sprawozdania okresowe Inspektora Policji Bezpieczeństwa i SD w Poznaniu dotyczące sytuacji społeczno-politycznej na terenie Kraju Warty za lipiec 1941 – lipiec 1942 r.

1/281, Tajna Policja Państwowa. Urząd w Łodzi. Sprawozdania okresowe Inspektora Policji Bezpieczeństwa i SD w Kraju Warty, 1942-1943.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach

301/1, t. 6, Księga Gusen, t. 6

301/2, t. 5, Księga Mauthausen-Gusen, t. 17

301/2, t. 9, Księga Mauthausen-Gusen, t. 21

301/2, t. 10, Księga Mauthausen-Gusen, t. 22

301/2, t. 13, Księga Mauthausen-Gusen, t. 25

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddziałowa Komisja ŚZpNP w Poznaniu
OKP S. 9/81

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu

003/111, Sprawa obiektowa krypt. „Ośmiornica” dotycząca przedwojennych działaczy środowiska endeckiego

003/219, Sprawa obiektowa krypt. „Zguba” dotycząca środowiska byłych członków Armii Krajowej

04/481, Akta śledztwa w sprawie pełnienia funkcji sekretarza kryminalnego i zastępcy kierownika Gestapo w Kaliszu

05/64, Charakterystyka kontrwywiadowcza miasta i powiatu Ostrów Wlkp.

05/106, Opracowanie „Krótka monografia powiatu Kalisz za lata 1945–1948”

06/216, t. 6/1, Dokumenty zagadnieniowe krypt. „Endecja”

08/418, Sprawa ewidencyjno-obserwacyjna dotycząca Jana Pazoły

3/41, Skorowidz więźniów więzienia w Rawiczu 1939–1944

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział we Wrocławiu

024/40, t. 4, Sprawa agenturalno-śledczego rozpracowania krypt. „Selekcja”

10/104, Fotografia przedstawiająca ostrze gilotyny z niemieckiego więzienia przy ul. Kleczkowskiej we Wrocławiu oraz negatywy przedstawiające gilotynę oraz budynki więzienia przy ul. Kleczkowskiej i więzienia przy ul. Sądowej we Wrocławiu

Archiwum Państwowe w Poznaniu

Służba Bezpieczeństwa Niemieckiej Policji Państwowej w Poznaniu, t. 77

Wyższy Sąd Krajowy w Poznaniu, t. 1539

Zakład Karny w Rawiczu, t. 953, 1126

Zbiór afiszy i plakatów, t. 512

Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Teczka studencka Antoniego Dargasa
Teczka studencka Edmunda Wasikowskiego
Teczka studencka Franciszka Firlika
Teczka studencka Stanisława Górala
Teczka studencka Józefa Pukackiego
Teczka studencka Władysława Napierały

Biblioteka Kórnicka. Zbiory Specjalne

BK12778, F. Bajerlein, Stronnictwo Narodowe Wielkopolski w okresie okupacji hitlerowskiej, t. 1–4
BK 12997, E. Klemens, Pamiętnik okupacyjny, rkps
BK 12323, F. Hołdernity, Moje wspomnienia z okresu II wojny światowej, mps
BK 12895 Dokumenty F. Skrzypczaka 1940–1945
Spuścizna Kiryła Sosnowskiego, t. 11299/1

Biblioteka Narodowa

P. 364 Konsp A, „Polska Narodowa” 1942, nr 112 (8 sierpnia)

**Fundacja Generał Elżbiety Zawackiej w Toruniu – Archiwum i Muzeum Pomorskie
Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek w Toruniu**

Teczka osobowa Alojzego Nowickiego
Teczka osobowa Aleksandra Oczachowskiego

Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie

A.44.304/2, Ambasada RP przy Stolicy Apostolskiej
A.48.4.GI, poz. 21, Kancelaria Cywilna i Gabinet Wojskowy Prezydenta RP
Kolekcja 25/10c

Instytut Zachodni w Poznaniu

Dok III-60
Dok V-376
Dok V-491
Reichsjustizministerium, 395/754
Stronnictwo Narodowe t. 880, 887, 891, 889, 905

Zbiory prywatne

Bolesława Drożaka
Moniki Gromadowskiej i Alberta Kubzdeli
Renaty Hoppe
Macieja Korobacza
Bogusława Kowalczyka
Łukasza Kurpisa
Floriana Langego
Romualda Lubicza
Jarosława Łożyńskiego
Miroslawa Orłowskiego
Nikodema Pałasika
Aleksandry Pietrowicz
Jarosława Porwicha
Marka Robakowskiego
Rafała Sierchuły
Michała Szulczewskiego
Magdaleny Szymczak
Grażyny Walczak
Marii Wielebskiej
Elżbiety Wojcieszek
Eugeniej Wojtczak
Ryszarda Zielewicz
Jerzego Zielonki

Literatura

Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945, t. 1: *Wrzesień 1939 – czerwiec 1941*, red. T. Pełczyński, Wrocław 1990.

Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945, t. 1, cz. 1: *Wrzesień 1939 – czerwiec 1941*, red. A. Suchcitz i in., wyd. 2 popr. i uzup., Warszawa 2015.

Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945, t. 1, cz. 2: *Wrzesień 1939 – czerwiec 1941*, red. A. Suchcitz i in., wyd. 2 popr. i uzup., Warszawa 2015

Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945, t. 6: *Uzupełnienia*, red. K. Iranek-Osmecki i in., Londyn 1989.

Armia Krajowa: zarys historii wojennej Kaliszan: 1914–1945, oprac. J. Piotrowski, Kalisz 2004.

- Basak A., *Sprawa Wolniewicza i towarzyszy przed Trybunałem Ludowym Rzeszy*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerowskimi” 1979, t. 4.
- Cegielski C., *Moje przeżycia w gestapo w Poznaniu i w obozach koncentracyjnych w Oświęcimiu, Mauthausen, Melk n/Dunajem i Ebensee*, 31 V 1945 r., mps w zbiorach Aleksandry Pietrowicz.
- Centralny katalog polskiej prasy konspiracyjnej 1939–1945*, oprac. L. Dobroszycki, Warszawa 1962.
- Chrzanowski B., *Delegatura Rządu RP na Kraj na Pomorzu. Nieznane karty z frontu walki cywilnej podczas okupacji niemieckiej i po jej zakończeniu*, Toruń 2011.
- Chrzanowski B., *Związek Jaszczurczy i Narodowe Siły Zbrojne na Pomorzu 1939-1947. Nieznane karty pomorskiej konspiracji*. Toruń 1997.
- Chrzanowski B., Gąsiorowski A., Steyer K., *Polska podziemna na Pomorzu w latach 1939-1945*. Gdańsk 2005
- Czerwiński B., *Kuczkowski Władysław [w:] Powstańcy wielkopolscy. Biogramy uczestników powstania wielkopolskiego 1918–1919*, t. 13, red. B. Polak, Poznań 2016.
- Członkowie organizacji Stronnictwa Narodowego z Miasta Poznania i skazani przez Sądy Okupacyjne w okresie 1939 r. do 1943 r.*, mps w zbiorach Aleksandry Pietrowicz i Rafała Sierchuły.
- Dombek L., Nowicki A., *Tajne organizacje wojskowe w Inowrocławiu i na terenie Kujaw Zachodnich w latach 1939–1945*, Inowrocław 1997.
- Drezdeński szafot*, red. R. Sierchuła, Poznań 2015.
- Drożak B., *Wspomnienia na temat działalności konspiracyjnej placówek Armii Krajowej „Topola” w Drapalce i „Smola” w Kórniku*, mps w zbiorach Aleksandry Pietrowicz. „Dziś za jednego Niemca śmierć poniesie 50 Polaków”. *Materiały z konferencji popularnonaukowej w Zgierzu 20 III 2012*, red. J. Wróbel, Łódź 2013.
- Dzieje Kalisza*, red. W. Rusiński, Poznań 1977.
- Dzieje Poznania w latach 1793–1945*, t. 2, cz. 2: 1918–1945, red. J. Topolski, Poznań 1998.
- Dzieje Środy Wielkopolskiej i jej regionu*, t. 2, red. S. Nawrocki, Środa Wielkopolska 1990.
- Dzięciołowski S., *Parlament Polski Podziemnej 1939–1945*, Warszawa 2004.
- Encyklopedia konspiracji wielkopolskiej 1939–1945*, red. M. Woźniak, Poznań 1998.
- Gabryel H., *Moi koledzy byli świętymi*, Poznań–Barlinek–Wrocław 2010.
- Gniezno i ziemia gnieźnieńska. Walka o wolność narodową i społeczną 1918–1945*, red. J. Topolski, B. Polak, Gniezno 1978.
- Gorzyńska-Hołodrowicz A., *Biografia śp. Doktora Klemensa Gorzyńskiego*, 14 V 1993 r., mps (zbiory Aleksandry Pietrowicz).
- Górski G., *Administracja Polski Podziemnej w latach 1939–1945. Studium historyczno-prawne*, Toruń 1995.
- 854 Górski G., *Polskie Państwo Podziemne 1939–1945*, Toruń 1998.

- Grabowski W., *Polska Tajna Administracja Cywilna 1940–1945*, Warszawa 2003.
- Inowrocławski słownik biograficzny, z. 2, red. E. Mikołajczak, Inowrocław 1994.
- Jacewicz W., Woś J., *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską w latach 1939–1945*, z. 4, Warszawa 1978.
- Jajor J., *Księga pamięci ofiar ziemi jarocińskiej w II wojnie światowej*, Kalisz 2009.
- Jakubek E., *Ostrowski ośrodek Armii Krajowej*, Ostrów Wielkopolski 2005.
- Jastrząb Ł., Lubierska J., *Ofiary terroru i działań wojennych 1939–1945 zarejestrowane w księgach zgonów Urzędu Stanu Cywilnego w Poznaniu*, Kórnik 2017.
- Józwiak W., *Trud młodzieńczej konspiracji lat 1939–1945*, 23 III 1997 r., mps (zbiory Aleksandry Pietrowicz).
- Kaczmarek Z., Pawlak K., *Endecja w regionie leszczyńskim w okresie międzywojennym*, „Rocznik Leszczyński” 1979, t. 2.
- Kaczmarek Z., *Obóz Wielkiej Polski w Poznańskim w latach 1926–1932*, „Dzieje Najnowsze” 1974, t. 3.
- Kilian S., Dargas A. [w:] *Słownik biograficzny polskiego obozu narodowego*, t. 4, red. K. Kawęcki. Warszawa 2022.
- Komorowski K., *Polityka i walka. Konspiracja zbrojna ruchu narodowego 1939–1945*. Warszawa 2000.
- Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 6, red. K. Krajewski, Warszawa 2021.
- Kosobudzki P., *Przez druty, kraty i kajdany. Wspomnienia partyzanta NSZ*, Wrocław 1997.
- Kowalczyk B., *Szesnastaków frontowe boje i podziemne działania, czyli o Drużynie Poznańskich Bemarów i jej członkach w latach drugiej wojny światowej 1939–1945*, Poznań 1994.
- Kórnik i Bnin w walkach o wolność w latach 1794–1945*, red. S. Weyman, L. Gomolec, Poznań–Kórnik 1976.
- Krawiec J., *Świadkowie Chrystusa. Błogosławieni Męczennicy. Ks. Józef Kowalski, Czesław Józwiak, Edward Kaźmierski, Franciszek Kęsy, Edward Klinik, Jarogniew Wojciechowski*, Kraków 2000.
- Lesiakowski K., *Kaliszanie – ofiary zbrodni zgierskiej z 20.III.1942*, „Rocznik Łódzki” 2012, t. 59.
- Leśniczówka Drapałka I (Borówiec) bastion polskości*, red. K. Krawiarz, Poznań–Kórnik 1989.
- Lisiak H., *Działalność Obozu Wielkiej Polski w Poznańskim w latach 1930–1932*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne” 2004, t. 3.
- Lisiak H., *Endecja w Wielkopolsce wobec przewrotu majowego 1926 roku [w:] Między wielką polityką a narodowym partykularyzmem*, red. J. Kiwerska, B. Koszela, Poznań 2002.
- Lisiak H., *Narodowa Demokracja w dobie Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Początki i rozwój (1900–1914)*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne” 2005, t. 4.
- Lisiak H., *Narodowa Demokracja w Wielkopolsce w latach 1918–1939*, Poznań 2006.

- Lisiak H., *Powstanie Stronnictwa Narodowego i pierwszy okres jego działalności w Poznaniu (1928–1929)*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne” 2005, t. 5.
- Lista strat działaczy obozu narodowego w latach 1939–1955. Słownik biograficzny*, t. 1, red. W.J. Muszyński, J. Mysiakowska-Muszyńska, Warszawa 2010.
- Loret Sydon Maciej [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 17/3, z. 74, red. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1972.
- Łuczak C., *Dzień po dniu w okupowanym Poznaniu, 10 września 1939 – 23 lutego 1945*, Poznań 1989.
- Łuczak C., *Konspiracja narodowa w Wielkopolsce w latach 1939–1945*, „Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska. Sectio F, Historia” 1996, t. 51.
- Łuczak C., *Pod niemieckim jarzmem (Kraj Warty 1939–1945)*, Poznań 1996.
- Macyra R., *Ludzie prasy konspiracyjnej w Poznaniu. Opowieść o losie...*, „Kronika Miasta Poznania” 2009, nr 3.
- Macyra R., *Prasa konspiracyjna w Kraju Warty w latach 1939–1945*, Poznań 2006.
- Miczuga F., *Konspiracja Stronnictwa Narodowego w Poznaniu i w Wielkopolsce*, Poznań 1995.
- Małecki S., *Wspomnienia z mojego życia*, spisała i przygotowała do druku S. Jasińska, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 1959, t. 7.
- Masłowska T., *Jeśli zapomnę o nich... [Lista członków Światowego Związku Żołnierzy AK – Okręg „Wielkopolska” zmarłych w latach 1989–2011]* Kościan 2012.
- Mizera B., Zielonka J., *Harcerski Krzyż. Harcerze i działacze harcerscy Państwowego Gimnazjum i Liceum im. św. Stanisława Kostki polegli i zamordowani w czasie II wojny światowej*, Kościan 2002.
- Olszewski M., *Fort VII w Poznaniu*, Poznań 1974.
- Orłowski M., *Prasa konspiracyjna Stronnictwa Narodowego w latach 1939–1947*, Poznań 2006.
- Ortsverzeichnis des Reichsgaues Wartheland. Stand vom 1. Oktober 1941*, Posen 1941.
- Pałasik N., *Arcydzdajca poznański. Ciemniejewski Zenon zamieszkały w Poznaniu*, mps (zbiory Rafała Sierchuły i Aleksandry Pietrowicz).
- Pałasik N., *Relacja* [bez tytułu], b.d., mps (zbiory Aleksandry Pietrowicz).
- Pałasik N., *Lekarz konspirator (śp. Dr Klemens Gorzyński)*, b.d., mps (zbiory Aleksandry Pietrowicz).
- Pałasik N., *W służbie podziemnej Wielkopolski 1939–1945*, Poznań 1984, mps (zbiory Rafała Sierchuły).
- „Ojczyzna” 1939–1945. *Dokumenty, wspomnienia, publicystyka*, red. Z. Mazur, A. Pietrowicz, Poznań 2004.
- Pietrowicz A., *Struktury konspiracyjne Polskiego państwa podziemnego w Poznaniu (1939–1945)*, „Kronika Miasta Poznania” 2009, nr 3.
- Pleskaczyński A., *Wartheland. Dzieje zbrodni*, Poznań–Warszawa 2021.

- Płonka K., *Martyrologium obozu hitlerowskiego w Żabikowie 1943–1945*, Żabikowo 2004.
- Polskie Państwo Podziemne w Wielkopolsce 1939–1945*, t. 1–5, red. W. Handke, A. Pietrowicz, Poznań 2007–2013.
- Położenie ludności polskiej w Kraju Warty 1939–1945. Dokumenty niemieckie*, wybór C. Łuczak, Poznań 1987.
- Południowo-zachodnia Wielkopolska w walce z hitlerowskim okupantem*, red. B. Polak, Kościan 1972.
- Posadzy I., „Miecz ducha” (Nikodem Cieszyński 1886–1942) [w:] *Byli wśród nas*, red. F. Lenort, Poznań 1978.
- Postanowieniu Sztabu Wykonawczego TOW*, 21 I 1940 r. (zbiory Rafała Sierchuły).
- Powstańcy wielkopolscy. Biogramy uczestników powstania wielkopolskiego 1918–1919*, t. 12, red. B. Polak, Poznań 2015.
- Powstańcy wielkopolscy. Biogramy uczestników powstania wielkopolskiego 1918–1919*, t. 13, red. B. Polak, Poznań 2016.
- Prace Materiałowe Komisji Historycznej ZBoWiD w Kościanie nr 1. Teczka agenta Gestapo Zenona Ciemniejewskiego, oprac. A. Borowski, dokumentacja udostępniona przez Jerzego Zielonkę (zbiory Rafała Sierchuły).
- Roman N.M., *Aresztowanie, uwięzienie i śmierć Poznańskiej Piątki (21 września 1940 – 24 sierpnia 1942)*, Lublin 2018, mps (zbiory Rafała Sierchuły).
- Rusin A., *Nad Wartą, Prosną i Wisłą. Wspomnienia działacza narodowego od lat trzydziestych do dziewięćdziesiątych obecnego stulecia*, Warszawa 1993.
- Rusin S., *Do końca wierni...*, Konin 1993.
- Rusin S., *Konspiracja w regionie konińskim 1939–1945*, Konin 2013.
- Rutowska M., *Lager Głowna. Niemiecki obóz przesiedleńczy na Główniej w Poznaniu dla ludności polskiej (1939–1940)*, Poznań 2008.
- Rutowska M., *Wysiedlenia ludności polskiej z Kraju Warty do Generalnego Gubernatorstwa 1939–1941*, Poznań 2003.
- Serwański E., *Ostrów Wielkopolski i jego region w okresie II wojny światowej (1939–1945)*, Poznań 1992.
- Serwański E., *Wielkopolska w cieniu swastyki*, Warszawa 1970.
- Sierchuła R., „Poznańska Piątka” – historia wojenna, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2010, nr 5–6.
- Sierchuła R., *Działalność wojskowa organizacji konspiracyjnych Obozu Narodowego w Wielkopolsce w latach 1939–1945* [w:] *Narodowe Siły Zbrojne. Materiały z sesji naukowej poświęconej historii Narodowych Sił Zbrojnych*, Warszawa 1992.
- Sierchuła R., *Formacje wojskowe Narodowej Demokracji w Wielkopolsce w latach 1939–1949*, „Życie i Myśl” 1996, nr 4.

- Sierchuła R., *Formacje wojskowe Obozu Narodowego w Wielkopolsce*, „Inne Oblicza Historii” 2007, nr 2–3.
- Sierchuła R., *Henryk Kierzkowski vs. podziemie narodowe*, „Inne Oblicza Historii” 2010, nr 1.
- Sierchuła R., *Historia Organizacji Jedności Narodowej 1939–1941*, „Glaukopis” 2015, nr 32.
- Sierchuła R., *Konspiracja narodowa w Kaliszu w latach 1942–1945*, „Polonia Maior Orientalis” 2016, t. 3.
- Sierchuła R., *Krwawy agent z Poznania*, „Inne Oblicza Historii” 2013, nr 4.
- Sierchuła R., *Narodowa konspiracja wojskowa w Wielkopolsce Wschodniej podczas okupacji hitlerowskiej* [w:] *II wojna światowa w Wielkopolsce Wschodniej. Wybrane aspekty*, red. P. Gołdyn, Konin 2010.
- Sierchuła R., *Narodowa Organizacja Wojskowa w Kraju Warty* [w:] *Obóz narodowy w obliczu dwóch totalitaryzmów*, red. R. Sierchuła, Warszawa 2010.
- Sierchuła R., *Środowisko Stronnictwa Narodowego na przełomie czterdziestych i pięćdziesiątych XX w. w Wielkopolsce w świetle opracowań Urzędu Bezpieczeństwa*, mps. *Skorowidz historyczny nazw ulic miasta Poznania*, oprac. J. Niezborala, Poznań 2010.
- Słownik biograficzny powiatu średzkiego*, t. 1, red. B. Urbańska, A. Androchowicz, Środa Wielkopolska 2011.
- Słownik biograficzny Śremu*, red. D. Płygawko, A. Podsiadło, Śrem 2008.
- Słownik biograficzny Wielkopolski południowo-wschodniej: Ziemi Kaliskiej*, t. 2, red. D. Wańka, Kalisz 2003.
- Stencel M., *Relacja* [bez tytułu], b.d., mps (zbiory Aleksandry Pietrowicz).
- Straty osobowe wildeckiego Hufca ZHP Chorałgi Wielkopolskiej 1939–1945*, Poznań 1978.
- Szukalska A., *Umierać jak Polak*, Kościan 2002.
- Terej J.J., *Rzeczywistość i polityka. Ze studiów nad dziejami najnowszymi Narodowej Demokracji*, Warszawa 1979.
- Turek i okolice. Słownik biograficzny*, red. M. Kaszyński i in., Turek 2011.
- W konspiracji wielkopolskiej 1939–1945. Wybór wspomnień*, oprac. Z. Szymankiewicz, Poznań 1993.
- Walendowska-Garczarczyk A., *Eksterminacja Polaków w zakładach karnych Rawicza i Wronek w okresie okupacji hitlerowskiej 1939–1945*, Poznań 1981.
- Wardzyński M., *Wysiedlania ludności polskiej z okupowanych ziem polskich włączonych do III Rzeszy w latach 1939–1945*, Warszawa 2017.
- Wielkopolski słownik biograficzny*, red. A. Gąsiorowski i in., Warszawa–Poznań 1983.
- Wojcieszak B., *Nie dajmy zginąć ofiarom. Opaleniczanie w latach II wojny światowej*, Opalenica 2013.
- Woźniak M., *Narodowa Organizacja Bojowa (1939–1941). Geneza – struktura – koncepcja – działalność*, „Życie i Myśl” 1986, nr 9.

- Woźniak M., *Polskie organizacje wojskowe w południowej Wielkopolsce w latach okupacji hitlerowskiej*, Poznań 1969, mps (zbiory Rafała Sierchuły).
- Woźniak M., *Walka podziemna z okupantem [w:] Dzieje Poznania w latach 1793–1945*, red. J. Topolski, L. Trzeciakowski, Warszawa–Poznań 1998.
- Woźniak M., *Wielkopolska konspiracja wojskowa w latach 1939–1945*, „Życie i Myśl” 1986, nr 9/10.
- Wspomnienia okupacyjne Witolda Józwiaka*, b.d., mps (kopia w zbiorach Aleksandry Pietrowicz).
- Zbierski S., *Nad Wartą ludowa straż. Z konspiracyjnej działalności wielkopolskich ludowców w latach 1939–1945*, Warszawa 1966.
- Zieliński D., *Powstańcy Wielkopolscy. Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918–1919*, t. 12, red. B. Polak, Poznań 2015.
- Ziółkowski B., *Polskie Podziemie na Kujawach wschodnich i ziemi dobrzyńskiej w latach 1939–1945*, Toruń 2008.

<https://arolsen-archives.org/pl/>

<http://www.straty.pl>

<http://powstancywielkopolscy.pl/pl/>

„Echa Opalenickie” 2005, nr 3.

„Gazeta Skalmierzycka” 2020, nr 2.

„Rzecz Krotoszyńska” 1991, nr 3.

Indeks osób

- Achterberg Oskar 680
Adam Karol („Karp”) 91
„Adam” zob. Pacholczyk Władysław
Adamczewski Kazimierz 91, 325
Adamczyk Edward 91
„Adamowicz” zob. Wojciechowski
Kazimierz
Adamski (ps.?), członek sztabu NOB 91
Adamski, żołnierz „piątki” Adama
Sadalskiego 91
Adamski Bronisław 92
Adamski Marian 92
Adamski Stanisław 92
Adamski Waclaw („Długi”) 92, 129, 309,
627, 723
„Adamski” zob. Antczak Antoni
Affeldt Konstanty („Kaczmarek”) 92, 654
Agaciński Stanisław 93
Alberti Michael 36, 38
Alejski Bronisław 93, 531
„Aleks” zob. Ciemniejewski Zenon
Ambrosius Henryk 93
Anderson, fałszerz dokumentów 93
Andersz Franciszek 94, 101, 198, 247,
339, 355
Andrusiewicz Andrzej 50
Andrzejak Franciszek 94
Andrzejewski Andrzej („Zecer”) 94
Andrzejewski Franciszek Jan 94, 152,
226, 238
Andrzejewski Marian Witold 95, 541
Andrzejewski Seweryn 95, 174, 201, 221,
337
Andrzejewski Stanisław 95
Andrzejewski Władysław 95
Andrzejewski Zygmunt 95
„Anglik” zob. Strzałkowski Antoni
Anioła Marian 96
Anioła Michał 96
Antczak Antoni („Adamski”) 54
Antczak Józef 96
Antkowiak Marian 96
Antkowiak Stanisław 96
„Antoni Malicki” zob. Loret Sydon Maciej
„Antoni” zob. Remelski Jan
Antoniewicz Adam 96
„Antonio” zob. Loret Sydon Maciej
Appelt Marian 97, 175, 224
„Ares” zob. Thamm Feliks
„As” zob. Granatowicz Jan
Auch Klara 86, 97, 178, 670
Auch Stanisław 97
Aumüller Stefan 98
„Babinicz” zob. Kwiatkowski Marian
Bagaziński Waclaw 83, 85, 98

- „Bagnet” zob. Patella Henryk
Bajer Bolesław 98
Bajer Irena (n.o.) zob. Domalska Aleksandra
Bajerlein Feliks („Jan Zalewski”) 30, 85, 98, 188
Bajerlein Ignacy 98
Bajerlein Kazimierz 98
Bajon Stanisław 99
Bakoś Henryk 99
Balcerek Andrzej 99
Balcerek Jan 99
Balcerek, żołnierz NOB 99
Baldstet Adam 88
„Bałt” zob. Wolniewicz Antoni
Banach Marian 100
Banackiewicz (Banaszkiwicz?) Zbigniew 100
Banaszak Wiktor 100
Baraniak Aleksander 100
Baranowska Maria 100
Barbusiński Stefan 100
Barcikowska Izabela 100
Bartkowiak Edmund 100
Bartkowiak Józef 101
Bartkowiak Stanisław 101
Bartkowiak Stefan 101
Bartkowiak Wincenty 101
„Bartosz” zob. Tomczak Czesław
Bartoszewski Jan 101
Baryga Antoni 102
Basak Adam 33, 63, 70, 73, 90
„Bayer I” zob. Kołodziejczak Roman
Bayer Józef (n.o.) zob. Jujka Franciszek
Bączyk Kazimierz 102
Bączyk Marcei 102
Bednarz Józef 102
Bedyński (n.o.) zob. Stefański, żołnierz „piątki” Ludwika Chudziaka
Bekerowicz Antoni 102
„Belek” zob. Polaszek Józef Kalasanty
„Belfer” zob. Świętkowiak Leon
Bendler, żołnierz NOB 103
Bendzalski (Będzalski?, Bęcalski?), żołnierz „piątki” Antoniego Zalaszewskiego 103
Bensch Edward 62, 64, 103
„Berg” zob. Lorych Mieczysław
Bertrandt Jan 103
Beyer Fryderyk 103
Białas, żołnierz NOB 103
Białczyński (n.o. Jakubowski), żołnierz NOB 103, 113
Białecki, urzędnik 104
„Białoń” zob. Bniński Adolf
Biały Kazimierz 104
Biały Leon („Kamień”, „Stefan”) 104, 539
Biały Stefan 64
„Biały” zob. Brzóska Stanisław
„Biały” zob. Michalak Stanisław
„Biały” zob. Weselik Witold Kazimierz
Biedny (Stanisław?), żołnierz „piątki” Stefana Jachimskiego 104
Biegała Czesław 104
Biegański Franciszek 104
„Bieja” zob. Biernat Jan
Bielecki Tadeusz 622, 678
Bielerzewski Józef 105
Bierka Jakub 105, 279
Biernacki Franciszek 105
Biernacki Jan 105
Biernat Jan („Bieja”) 91, 105, 129, 147, 251
Bilski Czesław 106
Binert Stefan 106
Binkowski Kazimierz 106
Blank, ksiądz 744
Błaszak Kazimierz („Florian”) 106, 639

- Błażyński Feliks 100, 106, 168, 218, 233
 Błotna Stanisława 107
 „Błyskawica” zob. Kosobudzki Piotr
 Bniński Adolf Rafał Jan („Białoń”) 29,
 44, 52, 53, 67, 68, 644, 650, 674, 697
 Bober Teofil 107
 „Bobo” zob. Wasikowski Edmund
 Bocheński Stefan 107
 Bocian (Stefan?), żołnierz NOB 107
 Bogarzewski Józef 107
 Bogatko Antoni Maria Eustachy 107,
 642, 674, 734
 Bogatko Antonina 642
 „Bogda” zob. Ceglowska Renata
 Bogosiewicz Tadeusz 107
 Bogucka Teofila („Tekla”) 86, 108, 169,
 276, 330, 670
 Bogucki Anton (n.o.) zob. Wolniewicz
 Antoni
 Bogucki Antoni 108
 „Bogumił” zob. Rusin Antoni
 Bogusławski Maksymilian 108, 541
 Boguszewicz Tadeusz 108, 185, 295, 539
 Bojanowski Tadeusz 48–51, 56–58
 Bonia Józef („Rak”) 109, 132, 150, 238,
 304, 723
 Bonia Leon 109
 Bontke (Bondke?) Marian 109
 Borkowski Zdzisław 109
 Borowczyk Waclaw 110, 323
 Borowczyk Wawrzyniec 110
 Borowiak Stanisław 109
 Borowicz Edward 110
 Borowicz Wincenty Antoni 110, 121,
 324, 354
 Borowicz, żołnierz „piątki” Mariana
 Lewandowskiego 110
 Borowiec Władysław 321
 Borowski A. 66, 156, 390
 Borowski Piotr (n.o.) zob. Mikołajczak
 Czesław Witalis
 Bosacki Tomasz 110
 Bosiacki Zenon (n.o.) zob. Ciemniejew-
 ski Zenon
 Böttcher, radca państwowy 660
 Bór-Komorowski Tadeusz 44
 Brauchitsch Walther von 43
 Braun Augustyn („Gustek”) 110, 305,
 350
 Braun Ludwig 697, 708
 Breński Wincenty 111
 „Brona” zob. Śmierzchalski Bronisław
 Bronikowska Jadwiga 111, 523, 669
 Bronikowski Paweł 111
 „Brulion” zob. Eichstaedt Zbigniew
 „Bruno” zob. Durewicz Bronisław
 Brylczak Walenty 111
 Brząkowski (Brzękowski?) Andrzej 111
 Brzeszczakowa Jadwiga 112
 Brzeziński Stefan 67
 Brzęczyk Stanisław 77, 112
 Brzostowicz Kazimierz 112
 „Brzoza” zob. Szafranski Władysław
 Brzozowski Jan 112
 Brzóska Jan 112
 Brzóska Stanisław („Sokół”, „Biały”) 112
 Buchert Bronisław 113, 161, 192, 196,
 240, 358, 371
 Budnik Marian 113
 Budzyński Jan 113
 Burchard Antoni 113
 Burek, żołnierz „piątki” Józefa Tischlera
 113
 Bürger Paweł 114
 Burkieciak Ignacy 114
 Bury Jan 114
 „Burzowski” zob. Szwarz Bronisław
 Burzyński Stanisław 114

- Busch, prokurator 696
Busko Walerian 114
„Bylina” zob. Wszędybył Czesław
„Bystry” zob. Pludra Ludwik
- Cabański Marcel Mieczysław 114, 200, 294
Cebula Józef („Henryk”) 115
Cebulski Franciszek 115
Cegielski, żołnierz „piątki” Leona Tomaszewskiego 115
Cegielski C. 678
Cegła Edmund („Cytra”) 115
Cegłowska Renata („Bogda”) 115
Cegłowski Bolesław 115
„Celestyn Radwański” zob. Ratajski Cyryl
Celichowski Stanisław 63
Celichowski Witold 533
„Celina” zob. Ciesielska Cecylia
Cergowicz Bronisław 116
Chabielski Stanisław 116
Charmaciński (prawdop. Charmaczyński) Bogdan 116
Charmaciński Seweryn 116
„Chart” zob. Tomczak Józef
Chlebanowski, urzędnik 116
Chmielnik Bronisław Marian 116
Chodyński Edmund 49
Chojecki Zygmunt 116
Chojnacki Stefan („Grom”, n.o. Frysiak Wiktor) 63, 64, 66, 70, 73, 74, 85, 90, 116, 174, 333, 353, 388, 390, 416, 417, 468–471, 646, 664, 665, 668, 670, 672, 685, 689, 690, 696, 708
„Cholewa” zob. Obremski Edmund
Chrzanowski Bogdan 48, 50, 54–56, 58, 59
Chudziak Ludwik 117, 133, 221, 320
864 Chudziński Tadeusz 64, 86, 117, 664, 672
- Chudziński Walerian 117
Chwaliszewski, żołnierz NOB 117
Chyliński Józef 55
Cichosz (Stanisław?) 117
Cichy Henryk 118
Cichy Jan 747
Ciemniejewski Leon 118, 119, 135, 172
Ciemniejewski Zenon („Aleks”, „Jastrząb”, „Lipa”, „Lipowicz”, „Modrzew”, n.o. Schwarz Aleksander, Bosiacki Zenon) 30, 32, 64, 66, 69, 85, 88, 89, 118, 156, 206, 262, 318, 358, 364, 390, 534–543, 570, 665, 666
Ciemnoczołowski Florian („Prawdzc”) 118
„Cierń” zob. Myszak Marian
Cierpka Władysław 119
Ciesielska Cecylia („Celina”, „Roma”) 119
Ciesielski (Cezielski?) Józef 119
Ciesielski Tadeusz 119
Ciesielski Waclaw („Roman”) 47, 53, 65, 83, 119
Cieszynski Nikodem 120, 730, 731
Cieślewicz Leon 120
Cieślewicz Stanisław 120
Cieślewicz Zenon 120
Cięgotura Roman 121
Cimino Halina („Siostra Zosi”, „Rózia”) 371, 644
„Cis” zob. Szymański Marian
Ciszewski Franciszek 121
Ciszewski Stefan 121
Crohne Wilhelm 711, 712
Cukierski Kazimierz Stefan 121
Cwojda Michał 122
„Cyna” zob. Palczewski Stefan
„Cynk” zob. Kiszka Marian
„Cytra” zob. Cegła Edmund

- Czachowski Jan („Igła”) 122
 „Czachro” zob. Wrzesiński Władysław
 Czajczyk, żołnierz NOB 122
 Czajka Antoni 122
 Czajka Ignacy 122
 Czajka Jarosław 122, 134, 320, 335
 Czajkowski, żołnierz „piątki” Kazimierza Szali 123
 Czajkowski Józef 123
 Czapiewski Stanisław 63
 Czarnecki Kazimierz („Wawrzyn”) 95, 123, 228, 324
 „Czarny” zob. Hys Antoni
 „Czarny” zob. Olszewski Adam
 „Czarny” zob. Pałasik Nikodem
 Czekąła Leon 123
 Czenczyński Czesław 123
 Czerniak Michał 123
 Czerpiński Franciszek 124
 Czerwieński Czesław 124
 Czerwiński Bolesław 679
 „Czesław” zob. Jujka Franciszek
 „Człabol” zob. Człapka Bolesław Walenty
 Człapka Bolesław Walenty („Człabol”) 124
 Czub Teodor („Strzała”) 124
 Czubek Jan 124
 Czubiński Antoni 49
 Czyż Wincenty 125
 Czyżewski Ludwik 54
- Dachtera Bolesław 125, 142, 524, 675, 676
 Dacterski, żołnierz NOB 125
 Dakowski Wawrzyn 125, 184, 187, 218, 277, 318, 332, 352, 357
 Damzog Ernst 70, 87, 89, 544, 547–551, 553, 554, 556, 558, 560, 562, 564, 566, 569, 571, 573, 575, 577–579, 581, 583, 585, 587, 589, 590, 592, 595, 597, 599, 602–606, 608, 610, 612–615, 617, 618, 625, 626, 629–631, 637, 639–641, 648, 649, 651, 653, 655, 659
- Dargas Antoni („Der”) 63, 75, 125
 Dawidowski Roman 125
 „Dąb” zob. Mrozkowiak Józef
 Dąbrowski Leon 126
 Dąbrowski, ppłk 679
 Degórski Jan 126
 Dehmel Henryk 126
 Dehmel Marian 126
 Dehmel Roman 126
 Deigsler Antoni 127
 Demko Mykoła zob. Moczar Mieczysław 51
- Depta Andrzej 127
 „Der” zob. Dargas Antoni
 Derda Wiktor 127
 Dębski Aleksander 89, 678
 Dirska, sędzia 707
 „Długi” zob. Adamski Wacław
 Dmowski Roman 76, 82, 702
 Dobroszycki Lucjan 78
 Dobrzycki Tadeusz Jan 127
 „Dokładny” zob. Michalewski Jerzy
 Dokowicz Albin Kazimierz 127
 „Doktor” zob. Nowak Stanisław
 Dolata Franciszek 104, 128, 277, 295
 Dolata Nikodem 128
 Dolata Stanisław 128
 Dolata Teofil 128
 Dolski, żołnierz NOB 129
 Domalska Aleksandra („Truda”, „Zuch”, n.o. Bajer Irena, Świątkowska Hali-
 na) 129
 „Domarat” zob. Neyman Lech

- Dombek Lucjan 83, 85, 136, 142, 247,
262, 315, 349
- Dombrzalski Zdzisław („Szary”) 129
- Dominas Stanisław 129
- Dominas Władysław 129
- Dopierała Ludwik Jan („Jan”) 129, 252
- Dopierała Marian („Wrona”) 130, 149, 222
- Dota Franciszek („Pień”) 130, 253
- Dratwa Marcin 130
- Dropik Ignacy 131
- Drozd, aresztowany w związku z działal-
nością Franciszka Smolarka 131
- Drożak Bolesław („Żubr”, „Kawka”) 131
- Drożak Henryk 131
- „Drzazga” zob. Wojtkowski Jerzy
- Duda Ignacy 132
- Dudek Wacław 132
- Dudziński Antoni 132, 716
- Dulba Stanisław 132
- Dułowski Edwin Edmund 132
- Dunin-Wąsowicz Krzysztof 49
- Durewicz Bronisław („Bruno”) 133
- Dużewski Witold Stefan 133
- Dwornik Stanisław 133
- Dybała Stanisław 133
- Dybizbański Władysław 133
- Dytkiewicz Stefan („Kubala”, „Kupała”)
134
- „Działon” zob. Kruppik Edmund
- Działoszyński Leon 81, 134
- Dziamski, żołnierz NOB 134
- Dziebański Władysław 134
- „Dziedzic” zob. Kaźmierski Antoni
- Dziekański Michał 134
- Dzięciołowski Stanisław 67
- „Dzik” zob. Wabiński Michał
- „Echo” zob. Frankowski Marian
- Eckert Franciszek Józef 134
- „Edek” zob. Nowacki Edmund
- Effert Edmund („Jan”, „Janusz”, „Stefan
Winiarski”) 48, 135, 539
- Eichstaedt Zbigniew („Brulion”) 135,
723
- Elbanowski, żołnierz NOB 135
- Eliasz Stanisław 135
- „Elli” zob. Petermann Henryk Józef
Wilhelm
- Engert, sędzia 696
- Epstein Catherine 36, 44
- Ereński (Eryński Franciszek?), żołnierz
„piątki” Antoniego Zalaszewskiego
136
- „Eryk” zob. Rowiński Stefan
- Fabiańczyk Edward 136, 714, 724
- Fabiańczyk Emilia 714
- „Fajfer” zob. Firlik Franciszek
- Faleński Stanisław 136
- Falikowski Władysław 136
- „Fel” zob. Karbowski Felicjan
- „Felczer” zob. Pałasik Czesław
- „Feliks Karp” zob. Ways Zygmunt
- Fibak Piotr 136
- Fiebig Czesław 137
- Fiedotiew Borys 45
- Fijak Józef („Józef”) 137, 350
- Filipiak Franciszek („Ułan”) 116, 137,
231, 472, 670
- Filipiak Józef 137
- Filipowicz Florian 137, 144
- Filipowski Jerzy 138
- Filipowski Włodzimierz 138
- Firlik Florian 138
- Firlik Franciszek („Fajfer”, „Krzywonos”,
„Orliński”) 89, 138, 539, 672, 673
- Firlik Józef 139
- Fischer, sędzia 696

- Florczak Jan („Jaguar”) 139
 Florczak Michał 139
 „Florian” zob. Błaszak Kazimierz
 Floryczak, żołnierz NOB w piątce
 Maksymiliana Pawłowskiego 139
 Florysiak Michał 139
 Floryszczak Jakub 139
 Foltynowicz Zygmunt 140
 Fórmański Alfred Walerian 140
 Franc Wincenty 81, 140
 „Franciszek” zob. Hys Antoni
 „Franek” zob. Frommholz Józef
 „Franek” zob. Kancek Franciszek
 Frankiewicz Józef 140
 Frankiewicz Władysław 140
 Frankowski Franciszek 140
 Frankowski Józef 140
 Frankowski Marian („Echo”) 69, 111,
 141, 218, 265, 294, 474, 664, 669
 Frankowski Mścisław („Mieczysław”, n.o.
 Norski Stefan) 29, 63, 86, 90, 141,
 161, 473, 474, 646, 665, 696, 708
 Frankowski Wojciech 141
 Frąckowiak Adam 141
 Frąckowiak Maksymilian 141
 Frąckowiak Tadeusz 142
 Frąckowiak Zygmunt 142
 Frommholz Józef („Franek”, „Świątobór”)
 83, 142
 „Fructus” zob. Owoc Władysław
 Frykowski Antoni 142
 Frysiak Wiktor (n.o.) zob. Chojnacki
 Stefan
 Frysiakówna Wiktoria 469
 Furmaniak Jan („Kukułka”) 142, 232,
 331
 Gabler Tomasz 143
 „Gajewski” zob. Jędrowski Leon
 Galas (Gallas?) Franciszek 143
 Galiński Marian Józef 143
 Gałek Karol Franciszek 143, 741, 742
 Gałęski Feliks 144, 145
 Gałęski Jan 144, 145
 Gałęski Józef 144, 145
 Gałęski Marcin 144, 145
 Gałęski Stanisław 145
 Gałęzowski Marek 59
 Gałkowski Mieczysław 145
 Garbarek Antoni („Jerzy”) 145
 Garbarek Bronisław Mieczysław 146
 Garbarek Tadeusz 146
 Garczyk Andrzej 146
 Garczyk Czesław 146
 Garstecki Jan (n.o.) zob. Józwiak Witold
 Gasztecki Józef 146
 Gatkiewicz (Gątkiewicz?) Józef 146
 Gawlak Leon 147
 Gaworski Ludwik 147
 Gawrych Franciszek 81
 Gąsiorek Adam 147
 Gąsiorek Leon 147
 Gąsiorowski Andrzej 50, 55, 56, 59
 Gąsiorowski Edward 147
 Gąska Józef („Józek”) 147
 „Georg” zob. Kowalski Jerzy Tadeusz
 Gerstacker, inspektor 745
 Gerwazik Władysław („Haft”) 147
 Gębura Stanisław 148
 Giertych Szczepan 148
 Gintrowicz Kazimierz („Veneda”) 148
 Glanc Hieronim 148
 Glinka Florian 149
 Glinka Franciszek 149
 Glinke (Marian?), żołnierz „piątki”
 Antoniego Zalaszewskiego 149
 Gliński Edward 679
 Gliński, krawiec 149

- Gładysz Bronisław Hieronim 149
Głazowski Witold 149
Głowacki Władysław 150
Gnacy Waclaw 150, 670
Gnat-Wieteska Zbigniew 48, 59
Gniadek-Zieliński Michał 48
Godlewski (prawdop. Mirosław Jan) 150
Gogulski Jan 150
Gołębniak Michał 150, 739
Gomoski (Marian?) 151
Gontarczyk Piotr 51
Gorączniak Antoni 151
Gorlicz Karol 151
Gorski („Malina”) 636
Gorzan Józef 151
Grzyński Alfons 151
Grzyński Klemens 68, 90, 100, 151,
161, 231, 322, 475–477, 525, 632,
673, 674
Gościński Albert 105, 151, 152, 178, 335
„Goyf” zob. Szymański Jan
Gozdawa-Gołębiowski Jan 59
Gozdowski Jan 152
Goździak (Goździak?) Jan 153
Goźdik (Gózik?) Czesław 153
Goździejewicz Zbigniew 66, 88, 153
Goździejewski Henryk Antoni 153
Góra Stanisław („Kruk”) 153
Góral Stanisław 153, 539
Górny Józef 131, 153
Górny Piotr 106, 154, 253, 350
Górski Grzegorz 50, 52–54, 67
Górski Janusz Tadeusz („Tomek”) 154,
340
Górski Józef 154
Górski Józef Wojciech 155
„Górski” zob. Ratajski Cyryl
Górzyński Ksawery 155
Grabarczyk 539
Grabczyński (Grąbczyński?) Paweł 155
Grabianowski Medard Franciszek 155
Grabowski Marian 155
Grabowski Stanisław 155
Grabowski Waldemar 52–54, 56, 58, 67,
68
Grabski Henryk 156
Graczyk Jacek 156
Grałowski Marian 156
Gramze Sylwester 156
Granatowicz Jan („As”) 131, 154, 156
Greiser Arthur 36, 38–40, 43, 111, 398,
617–619, 625, 626, 629–631, 637,
639–643, 645–649, 651, 653, 655, 721
Grek Edward 157
Grochowski Władysław (n.o.) zob. Grzą-
dzielski Władysław
„Grom” zob. Chojnacki Stefan
„Grom” zob. Świętkowiak Leon
„Gromada” zob. Nowak Tadeusz
Gronowska, żołnierz NOB 157
Großkopf, SS-Obersturmbannführer 659
„Gruby” zob. Kozubowski Bolesław
Gruhn Roman 157
Gruszczynski Edmund 157
Gruszczynski Kazimierz Władysław 157
Gruszczynski Stanisław 158
„Gryf” zob. Szymański Marian
Grządzielski Stanisław 158
Grządzielski Władysław („Wojciech”, n.o.
Grochowski Władysław) 80, 85, 90,
158, 412–414, 646, 665, 696
Grzegorzewicz Stanisław 116, 158, 225,
279, 539
Grzegorzewicz Władysław 158
Grzelak Stanisław 158
„Grześ” zob. Grześkowiak Franciszek
Grzeńczyk Marian („Janusz Leszcz”,
„Winkenfeld”) 79, 81, 158

- Grzeškowiak Feliks 159
 Grzeškowiak Franciszek („Grześ”) 159,
 174, 199, 335
 Grzeškowiak Maria 159
 Grzeškowiak Tadeusz („Pik II”) 133, 160
 Grzeškowiak, komendant NOB
 w Połajewie 159
 Grzewaszyk, żołnierz „piątki” Zygmunta
 Waliszaka 160
 Grzmot Jan (n.o.) zob. Sobczak Antoni
 Gumny, żołnierz NOB 160
 „Günther” zob. Jujka Franciszek
 Gurczewski Władysław 160
 „Gustek” zob. Braun Augustyn
 Gutorski Czesław 160, 172
 Gutorski Mieczysław („Zecer”) 160, 707
 Gutowski Stanisław 160
 Gwoździak Wawrzyn 118, 161, 278, 292
- Hackenberga, urzędnik sądowy 729
 Haegenbarth Leon 161
 „Haft” zob. Gerwazik Władysław
 Hahn, SS-Sturmabführer 659
 Hajdasz Edward 161
 Hajdrowski Bronisław 161
 „Hak” zob. Tworowski Edward
 „Haler” zob. Pelczyk Antoni
 Haller Józef 130, 251, 275, 350, 361
 Hałas Andrzej 161
 Hałas Antoni 162
 Hałas Stanisław 162, 723
 Hałuszczak Jan 162
 Hancyk Bogdan Damian 74, 148, 162, 163
 Hancyk Józef (n.o.) zob. Ławniczak Józef
 Hancyk Zenon („Konto”) 162, 163
 Hancyk Zygmunt 163
 Handke Benon 163
 Handke Waldemar 56, 58
 Harmata Władysław 163, 675
- Hasiński Marcele 164
 Hegenscheidt, SS-Sturmabführer 660
 „Hela” zob. Jankiewicz Heliodor
 Hellak Bernard Stanisław 164
 „Heller” zob. Michalewski Jerzy
 Hemmerling Bolesław 164
 „Henryk” zob. Cebula Józef
 „Henryk” zob. Kotowski Witold
 „Henryk” zob. Stefański Roman
 Hermann Józef 164
 Heyducki Edmund 164
 Heymann Maksymilian 165
 Hildebrański Izidor 165
 Hildebrański Walery 165
 Hitler Adolf 35, 37, 63, 546, 713
 Hoffman Mieczysław („Karaś”) 165
 Hoffmann Hieronim 165, 291, 317
 Hoffmann Marian 165
 Holasz Feliks („Pieniacz”, „Piwko”) 64,
 102, 165, 373
 Hołdery Franciszek 166
 Hoppel Józef 166
 Hoppel Kazimierz 166
 Hoppel Stanisław 166
 Hoppel Tadeusz 167
 Horowski Edmund 145
 Horowski Leon 167
 Horwath (ps.?) 622, 623
 Hoza Jan 167
 „Hubert” zob. Piszcz Edward
 Hulka Ignacy („Antena”) 167
 Hys Antoni („Czarny”, „Franciszek”,
 „Zygmunt”) 77, 167, 215
- „Igła” zob. Czachowski Jan
 „Ignac” zob. Kamiński Mieczysław
 „Ignac” zob. Loga Ignacy
 Ignar Stefan 49
 Ignaszewski Jerzy 168

- Howiecki Kazimierz („Rura”) 68
Inda Jan 168
„Inkasent” zob. Woźniak Stanisław
Iranek-Osmecki Kazimierz 30, 67
- Jabczyński Franciszek 83
Jabczyński Stanisław 168
Jabrzmowski Jerzy 51
Jacek Edward 168
„Jacek Pogoda” zob. Wojkiewicz Jan
„Jacek” zob. Jaworski Władysław
Jacewicz Wiktor 318
Jachimski Jan 168
Jachimski Marian („Machoń II”) 64, 74,
85, 86, 168, 389, 664, 670
Jachimski Stefan 104, 168, 182
Jagaciak Stanisław 169
„Jaguar” zob. Florczak Jan
Jahnke SS-Sturmbannführer 659
Jahnke Werner 659, 707
Jahnke, sędzia 707
Jajor Jan 272
„Jaksa” zob. Oczachowski Aleksander
Jakubek Edmund 81
Jakubek Henryk 169
Jakubek Hieronim 108, 169
Jakubek Tadeusz 108, 140, 136, 169, 274,
276, 362
Jakubowski (n.o.) zob. Białczyński
Jakubowski Kazimierz 169
Jakubowski Stanisław 170
„Jan” (N.N.), komendant NOB w Rawiczu
„Jan” zob. Dopierała Ludwik Jan
„Jan” zob. Effert Edmund
„Jan” zob. Janiszewski Roman
Jan Paweł II (właśc. Karol Wojtyła) 76,
178, 190, 191, 195, 365
„Jan Zalewski” zob. Bajerlein Feliks
Janasik Szczepan Edmund 170
- Janicki Jan 88, 170
Janicki Michał 88, 170
Janicki Walenty 88
Janiszewski Adam 170
Janiszewski Roman („Jan”) 170
Janiszewski Stanisław 120, 171, 172
Jankiewicz Heliodor („Hela”) 109, 171,
255, 279, 723
Jankowiak Czesław 171
Jankowiak Jan 309
Jankowiak Wanda 171
Jankowska Elżbieta 245
Jankowski Edward 172
Jankowski Jan 172
Jankowski Kazimierz 172
Jankowski Leonard („Kula”) 172
Jankowski Telesfor 172
Jankowski Wojciech 173
Jankowski Zygmunt Edmund 173, 272,
306
Janowski Jan 173
Janowski Tadeusz 54
„Janusz Leszcz” zob. Grzeńczyk Marian
„Janusz” zob. Effert Edmund
Jarczyński Feliks 173
Jardecki Leon 173
Jardecki Waław 173
Jarecki Tadeusz 173, 346
Jarmużek Sylwester 173
„Jarzab” zob. Sałenczew Paweł
Jarzembowski Olgierd 747
Jarzyna Wiktor 174
„Jarża” zob. Strzelczyk Antoni
Jasiński Czesław 174, 539, 672
Jasiński Zdzisław 174
Jaskóła (Edward?) 174
Jaskulski Michał 174
Jastrzab Łukasz 355
„Jastrzab” zob. Ciemniejewski Zenon

- „Jastrzębiec” zob. Oczachowski Aleksander
- Jastrzębski Włodzimierz 35
- „Jaszczurka” zob. Machowicz Alfons
- Jaškowiak Józef (ur. 1908) 174
- Jaškowiak Józef (ur. 1912) 175
- Jaškowiak Józef, żołnierz „piątki” Mieczysława Motały 175
- Jaškowiak Marian 175
- Jaškowiak Stefan 175
- Jaworowski Zygmunt 175, 675
- Jaworski Edmund 175
- Jaworski Józef 175
- Jaworski Władysław („Jacek”) 64–66, 90, 679
- „Jaxa” zob. Kwiatkowski Marian
- Jaxa-Bykowski Ludwik 63
- Jazy Maksymilian 176
- „Jeleń” zob. Schilf Czesław
- Jerczyński, żołnierz „piątki” Zygmunta Woźniaka 176
- Jermiś Stanisław 176
- Jermiś Walenty 176
- Jerzak Antoni 176
- „Jerzy” zob. Garbarek Antoni
- „Jerzy” zob. Masłowski Lech
- „Jerzy” zob. Sobczak Antoni
- Jezierski Artur 176
- Jeziorkowski Jan 176, 675, 710
- Jeżewski Leon 177
- Jęczkowiak Marian („Księga”) 86, 177
- Jędrowski Leon („Gajewski”) 53
- Jędrusiak Hieronim 177, 654
- Jędrzejec Bogusław 83
- Jędrzejewski Jerzy 5,
- Joachimiak Stefan 177
- Joczek, żołnierz „piątki” Alberta Gościniaka 178
- Joksch (Joksz?) Anna 178
- Jonder Waclaw 178
- „Józef” zob. Fijak Józef
- „Józef” zob. Majnert Franciszek
- „Józek” zob. Gaska Józef
- Jóźwiak Czesław (ur. 1914) 178, 179
- Jóźwiak Czesław („Piotr”, „Orwid”) 75, 178, 364, 478, 480, 481
- Jóźwiak Leon 179
- Jóźwiak Waclaw 179
- Jóźwiak Witold („Mściwój”, n.o. Garstec-ki Jan) 75, 179, 320, 321, 480
- Juja Kazimierz 179
- Jujka Franciszek („Czesław”, „Günther”, „Mścisław”, „Znicz”, n.o. Bayer Józef) 77, 79, 180
- „Julek” zob. Nowicki Julian
- Junory Stefan 180
- Junory Teresa 180
- Junory Władysław 87, 180, 314, 584
- Jurczyński Stefan 181
- „Jurek” zob. Ławniczak Józef
- Jurga Stanisław („Siwy”) 181
- Juszczakiewicz Stanisław 54
- Juškowiak Wojciech 181
- Kabat Franciszek („Wizna”) 94, 92, 181, 539
- Kabat Kazimierz 182
- Kachlicki Józef 182
- Kaczka (Józef?), żołnierz „piątki” Stefana Jachimskiego 182
- Kaczmarek Anna 182
- Kaczmarek Antoni 182
- Kaczmarek Edmund (ur. 1925) 182
- Kaczmarek Edmund 182
- Kaczmarek Józef („Korek”) 86, 122, 145, 182, 206, 224, 300, 332
- Kaczmarek Maksymilian 183
- Kaczmarek Marcin 183

- Kaczmarek Marian (ur. 1899) 183
Kaczmarek Marian (ur. 1915) 42
Kaczmarek Roman 183
Kaczmarek Ryszard 35
Kaczmarek Stanisław (ur. 1893) 184
Kaczmarek Stanisław (ur. 1902) 184
Kaczmarek Zygmunt 62, 67, 674
„Kaczmarek” zob. Affeldt Konstanty
Kaczmarkiewicz Władysław 184
Kaczor, żołnierz NOB 184
Kaczorowski Stefan 53
Kaczorowski Władysław 184
Kaiser Antoni 184
„Kajus” (N.N.) 636
Kalemba Michał 184
Kalisz Stanisław 185
Kałużny Antoni 185
„Kamerdyner” zob. Orchowski Walenty
„Kamień” zob. Biały Leon
Kamiński, żołnierz „piątki” Tadeusza Boguszewicza 185
Kamiński Edmund Paweł („Młot”) 346, 628, 676
Kamiński Mieczysław („Ignac”, n.o. Kwaśniewski Adam) 185
Kancek Franciszek („Franek”) 185
Kandula Bolesław 186
Kantorski Henryk 123, 130, 186, 331
Kapczyński Tadeusz 186
Kapczyński Zdzisław 186
Kapela Ludwik 160
Kapela Tadeusz 186
Kapeller, sędzia 696
„Kapusta” zob. Słowiński Stefan
„Karaś” zob. Hoffman Mieczysław
„Karaś” zob. Michalczyk Julian
Karbowski Felicjan („Fel”) 186
Karbowski Józef 187
Karbowski Kazimierz 187
Karczewski Bolesław 187
Karczewski Józef 88
Karge Jan 187
Karlic Józef 187
Karłowska Gabriela 188
Karnage Marian 77
„Karol” zob. Rokicki Józef
„Karp” zob. Adam Karol
Karpik Stanisław 188, 321, 483, 484, 710, 723
Karpik Stanisława 483
Kasior Feliks 188
Kasparczyk (Kaspraczyk?), żołnierz NOB 188
Kasperczyk Leon 188
Kasprowicz Alojzy 679
Kasprowicz Zdzisław 188
Kasprzak Halina Kazimiera 188
Kasprzycki (Kasprzyński), żołnierz „piątki” Pawła Pałki 189
Kaszubski Antoni 189
Katzer, sędzia 696
Kawiecki Zygmunt 189
„Kawka” zob. Drożak Bolesław
„Kawka” zob. Mirochna Stefan Julian
„Kazik” zob. Strzelczyk Antoni
Kazimierczak Stefan 189
Kaźmierczak Bolesław (n.o.) zob. Koterak Bolesław Teofil
Kaźmierczak Bolesław 189
Kaźmierczak Florian („Olcha”) 144, 189
Kaźmierczak Józef 189
Kaźmierski Antoni („Dziedzic”) 189, 627, 677, 723
Kaźmierski Edward 75
Kaźmierski Edward Stanisław („Orkan”) 190
Keck Władysław 190
Kerl Hermann 682

- Kędziński, żołnierz „piątki” Zygmunta
 Wozniaka 190
 „Kędzierzawy” zob. Piekarek Antoni
 Kędziora (Kendziora?) Bronisław 191
 Kędziora Jan 191
 Kędziora Paweł 191
 Kędziora, właściciel sklepu warzywnego 191
 Kędziorski Jan 191
 Kęsy Franciszek („Sęp”) 76, 191, 485, 486
 Kiejak Leon 191
 Kierończyk Stanisław 191
 Kierzkowski Władysław 192
 „Kiliński” zob. Tomiak Piotr
 Kirchner, żołnierz „piątki” Józefa
 Tischlera 192
 Kiszewski Antoni 192, 295
 Kiszka Ignacy 192
 Kiszka Marian („Cynk”) 192
 Kiwerska Jadwiga 62
 Klatkiewicz Leon 192
 Klauziński Stanisław 193
 Klawek Kazimierz 193
 Klemczak Józef („Łopata”) 193
 Klemens Edward 194
 KlemSPORT Zenon („Węgorz”) 194, 363
 Klerkowski Tadeusz 194
 „Kleszcz” zob. Zaborowicz Ignacy
 Klimaszewska Emilia 195, 308
 „Klin” zob. Pacholczyk Władysław
 Klinik Edward („Żak”) 76, 195, 487, 488, 490
 Klinik Irena 487
 Klocek Wiktor 195
 Klupś Krzysztof 196, 716
 Kładkiewicz, żołnierz „piątki” Bronisława Bucherta 196
 Kłosowski Brunon 196
 Kłys Stefan 196
 Kmiecziak Antoni Bogdan („List”) 196
 Knach Alojzy 196, 197, 492
 Knach Franciszek 196, 197
 Kochanowski Zdzisław 197
 Kociołek Jan 88, 197, 202
 Koczorowska-Szałek Irena 197
 „Kojot” zob. Schneider Leszek
 Kokotowski Władysław 198
 Kolański Marian 88
 Kołacki Marian 198
 KołECKI Józef 198
 KołECKI Julian 198
 Kołodziej Jan 55
 Kołodziej Wiktor 198
 Kołodziejczak Roman („Bayer I”) 198
 Komorowski Florian 199
 Komorowski Krzysztof 47, 48, 54, 55, 58, 59, 63, 76, 83, 88, 109, 120, 129, 168, 210, 247, 254, 274, 285, 304, 311
 Komorski Leon „Szeliga” 683
 Konefeld (Władysław?), żołnierz „piątki”
 Jana Ratajczaka 199
 Konieczny, żołnierz NOB 199
 Konieczny Franciszek 185, 199, 345
 Konieczny Jan („Rozważny”) 199, 724
 Konieczny Stefan 199
 Konopiński Stanisław 200
 Konował Leon 200
 „Konrad” zob. Kwiatkowski Marian
 „Konrad” zob. Podlewski Janusz
 Konwiński Zygmunt 200
 Konys Jan 200
 Konys Władysław 200
 Kopaszewski Antoni („Orzeł”) 125, 163, 201, 324, 675, 676
 Koperski Ignacy 201
 „Kopiński” zob. Plewa Władysław
 Koppe Wilhelm 619

- Korbas Antoni 201
Korczyński (Marian?), żołnierz „piątki” Mariana Porządnego 201
Kordelewski (Czesław?), żołnierz „piątki” Seweryna Andrzejewskiego 201
Kordus Jan 201
„Korek” zob. Kaczmarek Józef
Körnlein Franciszek 206
„Kos” zob. Stępiński Jan
Kosiński, żołnierz NOB 201
Kosmala Jan 81, 201
Kosmoski (Kosmowski?) Wiktor 201
Kosmowski Bolesław 202
Kosobudzki Piotr („Błyskawica”, „Zygmunt Kozłowski”) 30, 77, 78, 88, 197, 202, 205, 216, 284, 371
Kosobudzki Stefan („Sęk”) 202
Kostrzewa Stanisław 203
Kostrzewa Stefan 203
Kostrzewa, pracownik aresztu śledczego w Kłodzku 688
Koszczarek Tadeusz 203
Koszel Bogdan 62
Kotecki Stefan 203
Kotecki Wacław 54, 81
Koteras Bolesław Teofil („Skarbek”, n.o. Kazmierczak Bolesław) 64, 90, 97, 203, 241, 407, 537, 570, 646, 664, 666, 696
Koteras Tekla 86, 203, 241, 670
Kotowski Witold („Henryk”) 53, 38
Kowalczyk Bogusław 75, 76
Kowalczyk Marian 204
Kowalewski Jan 204
Kowalówka Henryk 55
Kowalska Wiktoria 204
Kowalski Franciszek 204
Kowalski Jerzy Tadeusz („Georg”) 204, 668
Kowalski Józef 204
Kowalski Leon 204
Kowalski Marian 205, 723
Kowalski Stefan 205
Kowalski Włodzimierz 205
Kozak Józef 205
Kozerski Leon 205
Kozłowski Budzisław 205
Kozłowski Czesław 205
Kozłowski Jan 205, 241
Kozłowski Miron 206
Kozubowski Bolesław („Gruby”, „Trojanowski”) 679
Kozłarek, żołnierz NOB 206
Kozłowski Marian 206
Krabczyński Paweł 206
Krajewski Edmund 206
Krajewski Kazimierz 206
Krajewski Władysław („Pająk”) 206, 220, 656, 747
Krantz Aleksander 207
Kraszewski Edmund 207
Krause (Paweł?), żołnierz NOB 207
Krause Stanisław 207
Kretschmann Edward 207, 675
Kroll, żołnierz „piątki” Leona Tomaszewskiego 208
Kropacz Józef 208
„Kropka” zob. Przybyła Józef
Król, żołnierz NOB 208
Królewski Stefan 208, 493, 670
Królewski Władysław 208
Królikowski Dionizy 208
„Kruk” zob. Góra Stanisław
„Kruk” zob. Michalak Stanisław
Krupecki Leon 208
Krupecki Roman 209
Kruppik Edmund („Działon”, „Patrona”) 209

- Krupski Zdzisław 209
 Kruszczyński 672
 Kruszewski Mieczysław 209
 Kruszyński Janusz 210
 Krystkowiak Jan („Ryś”) 210, 656, 747
 Krzemiński Eugeniusz 210
 Krzonskiewicz Kazimierz 211
 „Krzywonos” zob. Firlik Franciszek
 Krzyżanek Józef 211
 Krzyżankiewicz Włodzimierz 68, 211
 „Księga” zob. Jęczkowiak Marian
 „Kubala” zob. Dytkiewicz Stefan
 Kubalewski Konstanty 211
 Kubasik Czesław 211
 Kubiak Marian 211
 Kubicki Antoni 81
 Kubicki Stanisław 212
 Kubszleger Franciszek 212
 Kucharski Józef 212
 Kucharski Tadeusz 212
 Kuczkowski Władysław 212, 723
 Kuczyk Stefan 213
 Kudliński Stanisław 213
 Kujawiński Henryk 88
 Kukuła Wanda 42
 „Kukułka” zob. Furmaniak Jan
 „Kula” zob. Jankowski Leonard
 Kulczewski Czesław 213
 Kulińska Lucyna 30
 Kułakowski Mieczysław 213
 Kunert Krzysztof Andrzej 674
 Kunkel Stefan 213
 „Kupała” zob. Dytkiewicz Stefan
 Kupka Jan 214
 Kupka, żołnierz w piątce Maksymiliana
 Pawłowskiego 214
 Kurek Alojzy 214
 Kurek Antoni 214
 Kurkowiak Józef 214
 Kurpisz Jadwiga („Wisia”) 214, 707
 Kurpisz Jerzy („Orlik”, n.o. Kwaśniewski
 Jerzy) 64, 85, 90, 214, 393–402, 409,
 646, 664, 665, 668, 696
 Kusik Józef 215, 266
 Kut Antoni („Zew”) 30, 87, 90, 215
 Kuta Michał 215
 Kutzner, dr 533
 Kuźniewski Waclaw 215
 Kwaśniewski Adam (n.o.) zob. Kamiński
 Mieczysław
 Kwaśniewski Alojzy 216
 Kwaśniewski Jerzy (n.o.) zob. Kurpisz
 Jerzy
 Kwiatkowski Marian („Babinicz”, „Jaxa”,
 „Konrad”) 47, 135, 215, 226, 350,
 636
 Kwiatkowski Roman (n.o.) zob. Umiński
 Roman
 Kwiatkowski Stanisław 216
 Kwieciński Hieronim 216
 Kwilecki Andrzej 45
 Kwocz Jan 216
 Laboch Zygmunt 216
 „Lama” zob. Lembicz Jan
 Lampe Leon 217
 Lange Franciszek 217
 Langner Leon 217
 Lasik Zdzisław 218
 Laskowski Mieczysław 218
 Laskowski Wiesław Kazimierz („Sławek”)
 79, 218
 Latanowicz Antoni 218
 Lehman Antoni 218
 Lehmann Edmund 218
 Lehmann Halina 218
 Lehmann Izabella 218
 Lehmann Stanisław 219

- Lehmann Stanisława 219
Lemański Wacław 219
Lembicz Jan („Lama”) 64, 93, 114, 213,
219, 297, 349
Lembicz Mieczysław 219
Lemicz, żołnierz „piątki” Kazimierza
Szali 219
Lemirz Stefan 219
Lenartowski Edmund 178, 220
Lenartowski Leon 220
„Leon” zob. Tomczak Czesław
Lesiakowski Krzysztof 56, 88
Lesiński Stanisław 220
Leśniczak Feliks 220
Leśniewski Franciszek 220
Leśniewski Stefan 220
Leśniewski Tadeusz 221
Leśny Ignacy 182, 221
Leśny Walenty 221
Lewandowska Sabina 151
Lewandowska Stanisława 35, 79
Lewandowski Adam 83, 85
Lewandowski Albin 665
Lewandowski Alfons 221
Lewandowski Antoni Bolesław
(n.o. Romański Bolesław) 221
Lewandowski Jan Stanisław 222
Lewandowski Józef 222
Lewandowski Marian 110, 128, 222, 358
Lewandowski Stefan 222
Lewandowski, żołnierz „piątki” Sewery-
na Andrzejewskiego 221
Liberski Marian Marcin
„Lipa” zob. Ciemniejewski Zenon
Lipczyński Edmund 146, 207, 223
Liphardt, SS-Sturmbannführer 660
„Lipowicz” zob. Ciemniejewski Zenon
Lis Antoni (n.o.) zob. Mirochna Stefan
Julian
„Lis” zob. Świgoń Józef
Lisiak Henryk 62
Lisiak Stefan 223
Lisiecki Adam („Wyżeł”) 223
Lisiecki Stanisław 223
Lisiewicz Zygmunt („Rawicz”) 680
Lissowski Feliks 224
„List” zob. Kmiecik Antoni Bogdan
Liszkowski Walenty 224
Litmanowski Franciszek 224
Loga Ignacy („Ignac”) 51
Lorenz Franciszek 224
Lorenz, sędzia 696
Loret Sydon Maciej („Antonio”, „Antoni
Malicki”) 644
Lorych Mieczysław („Berg”) 224
Lubawa Stefan 225
Lubiatowski Władysław 225
Lubierska Joanna 355
Luboński Roman 225, 735
„Ludwik” zob. Ostrihansky Rudolf
Luther Jan 225
Lutkowski Marian 226
Lutosławski Antoni („Sęk”) 77, 226
Ładniak Ignacy 127, 226
Ładniak Kazimierz 226
Łagoda Stanisław 227
Łagoda Teodor 75, 227
Łagodziński Jan 227
Łagodziński Nikodem 227
Ławicki Czesław 227
Ławniczak Józef („Jurek”, n.o. Hancyk
Józef, Nowakowski Józef) 227
Łączkowski Wojciech 228
Łochyński Bolesław 228
Łochyński Jerzy 46, 58
„Łopata” zob. Klemczak Józef
Łoza Mieczysław 228, 310

- Łoza Stanisław 228
- Łuczak Agnieszka 48
- Łuczak Bolesław 228
- Łuczak Czesław 35–43, 46, 50, 51,
56–60, 64, 75, 88, 99, 125, 127, 154,
161, 163, 194, 207, 234, 243, 272
- Łuczak Władysław 228
- Łuczak Zenon 229
- Łukowczyk Stanisław („Sęp”) 105, 176,
229, 344
- Łukowicz Stefan 324
- Łupiński Leon 229
- Łysiak Antoni 541
- „Łysy” zob. Sekura Kazimierz
- Machnicki (Marian?), żołnierz „piątki”
Antoniego Zalaszewskiego 229
- „Machoń” zob. Popiela Antoni Józef
- „Machoń II” zob. Jachimski Marian
- Machowiak, żołnierz „piątki” Mariana
Porządnego 230
- Machowicz Alfons („Jaszczurka”) 92,
230
- Machowicz Stanisław 230
- Machowicz Zygmunt 230
- „Maciej” (N.N.) 78
- Maciejak Edmund 230
- Maciejewska Teresa 231
- Maciejewski Jan (ur. 1897) 231
- Maciejewski Jan (ur. 1905) 231
- Macyra Roman 58, 64, 69, 75, 78, 79, 87
- Maćkowiak Antoni 231
- Maćkowiak Czesława 231
- Maćkowiak Jacek Kornel („Milczek”)
232
- Maćkowiak Jan (ur. 1896) 232
- Maćkowiak Jan („Sroka”) 232, 373
- Madajczak Władysław 232, 723
- Madajczyk Czesław 35
- Madaliński Adam 232, 672
- Magdziarek Tadeusz 233
- Majchrzak Waclaw 42
- Majerowicz Jan („Piotruś”) 200, 233,
359, 360
- Majerowicz Witold 233
- Majewicz, organizator struktur NOB
w rejonie Stęszewa 233
- Majewicz Tadeusz („Sum”) 85, 99, 123,
233, 291, 299, 341
- Majnert Franciszek („Józef”) 234
- Majorowicz Feliks 623
- „Mak” zob. Thamm Feliks
- Maks Włodzimierz Aleksander 234, 444,
445, 497, 498, 500
- Maks Zygmunt Stefan 234, 444, 445,
494, 495, 502
- Maksowa Maria 477, 497
- Malanowski Antoni („Strzeмиę”) 235,
504, 656, 747
- Malański Antoni 235
- Malewski Waclaw 235, 709–711, 716,
718, 723
- „Malina” zob. Gorski
- Malinowski Kazimierz 235, 357
- Malińska Sabina („Saba”) 235, 506, 747
- Mallmann Klaus-Michael 36
- Małecki Kazimierz 236, 442, 443
- Małecki Stanisław 236, 508
- Małecki Tadeusz 236
- Małecki Waclaw 237, 675
- Małecki Władysław („Żbik”, „Szarak”)
236, 237, 442, 443, 508, 656, 747
- Małolepszy Marian 237
- „Mały” zob. Osajda Henryk
- Maniaczyk Jan 237
- Manka (Mąka?), żołnierz „piątki” Józefa
Boni 238
- Mańczak, żołnierz NOB 238

- Marchelek Ignacy 238
„Marcin” zob. Wolniewicz Antoni
Marciniak Antoni 238, 724
Marcinkowski Benon 239
Marczewski Jerzy 36, 39, 62
„Marek” zob. Sacha Stefan
Maresch Eugenia 53, 68
„Marian” zob. Woźniak Stanisław
„Mars” zob. Warczak Józef
Martelek, komendant „piątki” NOB 239
Marynarz Roman 239
„Marynarz” zob. Nowicki Edward
„Marynarz” zob. Wrześniński Władysław
Masłowska Teresa 253, 261
Masłowski Lech („Jerzy”) 75, 76, 179,
239, 275, 321
Matusak Piotr 50, 56, 58
Matysiak Czesław 239
Matysiak Teresa 240, 339
Mazana Jan 240
Mazgaj Antoni 240
Mazur Grzegorz 58
Mazur Zbigniew 36, 47, 67
Mazurek Jan 240
Mazurek Kazimierz 241
Mączyński Ignacy 241
Mączyński Jan 241
Mądrzak Marian 241
„Mecenas” zob. Szybowicz Hieronim
Józef
„Mech” zob. Nowicki Edward
Meissner Czesław Gorgoniusz 63, 474,
533
Meissner Maciej 241
Melzer (Waclaw?), żołnierz NOB 241
Menclewicz Edward 666
Menzel Teresa 241
Metelski Czesław 241
878 „Mewa” zob. Smolanowicz Albin
Męclewicz Edward 242
Michael Herbert 87
Michalak Franciszek 242
Michalak Michał („Biały”, „Mieczysław
Mierzejewski”, „Szary”) 242
Michalak Stanisław („Kruk”) 242
Michalczak Marian 244
Michalczyk Julian („Karaś”) 238, 243
Michalewski Jerzy („Dokładny”, „Heller”)
68, 674
Michalska Felicja 243
Michalska Kazimiera 243, 339
Michalski Edmund („Morawski”) 48
Michalski Marian 244
Michalski Stanisław 244
Michalski Sylwester 81, 244
Michalski Władysław 244
„Michał” zob. Osajda Henryk
Michałowski August („Roman”) 680
Miczuga Franciszek 29, 33, 90, 106, 472,
474, 493, 509, 511, 512, 521
„Miecz” zob. Rusin Józef Tadeusz
„Mieczysław Mierzejewski” zob. Micha-
lak Stanisław
„Mieczysław” zob. Frankowski Mścisław
Mielcarek Kazimierz 75
Mielcarek Stanisław 244
Mielewska Stanisława 244
Mieloszyński Stefan 138, 166, 167, 186,
244, 290
Mierzwiński Stanisław 245, 321
Migdałek, żołnierz NOB 245
Mikołajczak Czesław Witalis (n.o.
Borowski Piotr) 245
Mikołajczak Kazimierz 246
Mikołajczak Leon 53, 68
Mikołajczak Ludwik 246
Mikołajczak Władysław 246
Mikołajewski Franciszek 246

- Mikołajewski Kazimierz 246
 Mikołajewski Teodor 247, 331
 Mikulski Florian 247
 Milchert Edmund 247
 „Milczek” zob. Maćkowiak Jacek Kornel
 Mildner, SS-Sturmbannführer 661
 Mirecki Edward 83, 247
 Mirochna Julian (n.o.) zob. Wolniewicz Antoni
 Mirochna Stefan Julian („Kawka”, n.o. Lis Antoni) 65, 76–79, 81, 84, 88–90, 152, 248, 259, 313, 322, 334, 360, 372, 586, 593, 598, 638, 664, 666, 672–674
 Misiak Tadeusz 248
 Miska Feliks 248
 Mistrzak Alfons 248
 „Miś” zob. Schneider Leszek
 Mizera B. 342
 Młodzikowski Teofil 248
 „Młot” zob. Kamiński Edmund Paweł
 „Młot” zob. Słowiński Stefan
 „Młot” zob. Szala Kazimierz
 Mnichowski Przemysław 43
 „Mocny” zob. Sztark Emil
 Moczar Mieczysław (właśc. Mykoła Demko) 51
 Moder (ps.), żołnierz NOB 248
 „Modrzew” zob. Ciemniejewski Zenon
 Modrzyński (Jan?), organizator NOB 249
 Mohs, sędzia 707
 Molik Stanisław 249
 Monka Zenon Stanisław (Zygmunt?) 249
 „Morawski” zob. Michalski Edmund
 Motała Mieczysław („Rogal”) 126, 175, 249, 259
 Motyliński Marian („Rys”) 249
 Mrociński Marian 250
 Mroczkowski Edmund 120, 250
 Mroczkowski Władysław 250, 736
 Mroczyk Zygfryd 250
 Mrozkowiak Józef („Dąb”) 86, 239, 251
 Mrozkowiak Kazimiera 251
 „Mróz” zob. Wolniewicz Antoni
 „Mścisław” zob. Jujka Franciszek
 „Mściwój” zob. Józwiak Witold
 Muchajer Ewald 251
 Müller, SS-Sturmbannführer 660
 Musiański Stanisław 251
 Musiał Bogdan 36
 Musiał Czesław 252
 Musiał Feliks 252
 Musielak, żołnierz z „piątki” Henryka Sobczaka 252
 Musielak, żołnierz z „piątki” Jana Rybickiego 252
 Musielski Edward 252
 Musik Ignacy 252
 Mussolini Benito 546
 Muszyński Teofil („Świerk”) 253, 278, 326
 Muszyński Wojciech Jerzy 58, 678, 679
 Mylka Marian 253
 Mysiakowska-Muszyńska Jolanta 30, 678
 Myszak Marian („Cierni”) 253
 Najderek Konrad 253
 Napieralski Bronisław 109, 173, 190, 253, 330, 367
 Napierała-Kowalski Władysław („Piwko”) 254
 Narożny Adam 254
 Narożny Franciszek Stefan 254
 Narzyńscy, rodzina 120, 171, 172, 209, 217, 272, 273, 296, 319, 327
 Narzyńska Kazimiera Cecylia 254
 Narzyńska Stella Halina 254

- Narzyński Bogdan 255
Narzyński Edmund Wilhelm 146, 195,
216, 254, 255, 308, 362
Narzyński Henryk Leon 255
Następniaś Stanisław 255
Nawrocki Henryk 255
Nawrocki Stanisław 42
Nawrocki Władysław 256
Nekar, fryzjer 256, 673
„Nemo” zob. Nowacki Alfred
Neyman Lech („Domarat”) 48
Nieborak Edmund 256
Niewiadomski Maksymilian Edward
256, 593, 594
Nikel Jan 256
Nikisch Jan Jacek 47, 52
Noetzold, prokurator 707
Nogaj Franciszek 256
Nolte Heinrich 88, 215
Norski Stefan (n.o.) zob. Frankowski
Mściśław
Nowacki Alfred („Nemo”, „Piąty”) 256
Nowacki Edmund („Edek”, „Skowronek”)
257
Nowacki Józef 257
Nowacki, żołnierz „piątki” Zygmunta
Woźniaka 256
Nowaczyk Kazimierz 257
Nowak, żołnierz „piątki” Bolesława
Siwochy 257
Nowak, żołnierz zaprzysiężony przez
Bronisława Śmierchalskiego 257
Nowak Alfons 128
Nowak Antoni 257
Nowak Bolesław 258
Nowak Franciszek 258
Nowak Ignacy 258
Nowak Jan (Józef?) 541
Nowak Kazimierz 258
Nowak Leon 258
Nowak Leonard (n.o. Tomaszewski
Adalbert) 258, 410, 411
Nowak Ludwik („Południowy”) 80, 81,
85
Nowak Marcin 259
Nowak Stanisław (ur. 1910) 111, 148,
163
Nowak Stanisław (ur. 1924) 259, 349
Nowak Stanisław („Doktor”) 259
Nowak Tadeusz („Gromada”) 49, 67
Nowak Władysław 259
Nowakowski Edward 260
Nowakowski Józef (n.o.) zob. Ławniczak
Józef
Nowakowski Wacław 260
Nowakowski Zbigniew 260
Nowicki Alojzy 83, 85, 136, 142, 247, 315,
349
Nowicki Edward („Marynarz”, „Mech”,
n.o. Schmidt Paul) 260, 419, 420
Nowicki Franciszek 260
Nowicki Ignacy 74
Nowicki Jan 260
Nowicki Julian („Julek”) 260
Nowicki Marian 261
Nowicki Stefan 260
Nowicki Władysław („Tusz”) 261, 707
Nowicki Zygmunt 261
Nyczke Ignacy 261
Obecny Wiktor (po wojnie Orlicki) 261
Ober, sekretarz sądowy 707
Obremski Edmund („Cholewa”) 64, 86,
98, 120, 143, 194, 262, 665
Obst Sylwester 262
Ochociński Bronisław 262
Oczachowski Aleksander („Jaksa”,
„Jastrzębiec”, „Zdzisław”) 85, 262

- Odrobny Kazimierz 262
 Okulicki Leopold 54
 Olbrychowski Franciszek 263
 „Olcha” zob. Kaźmierczak Florian
 Olejniczak Kazimierz 263
 Olejniczak Mieczysław 541
 Olejniczak Tadeusz 263, 541
 Olejnik Czesław 263
 Olszewska Helena 263, 264
 Olszewski Adam („Czarny”) 77, 78, 87,
 88, 153, 263, 264, 591, 598, 609
 Olszewski Marian 93, 224, 255, 286,
 329
 Olsztyński Maksymilian 264
 „Olszyna” zob. Sałenczew Paweł
 Opaska Władysława 264
 Orchowski Walenty („Kamerdyner”) 264
 „Orkan” zob. Kaźmierski Edward
 Stanisław
 Orlewicz Marian („Orma”) 264
 „Orlik” zob. Kurpisz Jerzy
 „Orliński” zob. Firlik Franciszek
 Orłowski Mirosław 58
 „Orma” zob. Orlewicz Marian
 „Orwid” zob. Józwiak Czesław
 „Orzeł” zob. Kopaszewski Antoni
 Osajda Henryk („Michał”, „Mały”, „Pro-
 boszcz”) 265
 Osiewicz Stefan 265
 Osiński Edmund 265
 Osiński Zygmunt 265
 Ossig Feliks 265
 Ostrihansky Rudolf („Ludwik”) 54, 55,
 68
 Osuch Marian 266, 671
 Osuch Stanisław 266
 Otmianowski Andrzej 75
 Owczarek Leon 266
 Owoc Władysław („Fructus”) 680
 Pabich Walenty 266
 Pachocki Jan 266
 Pacholczyk Władysław („Adam”, „Klin”)
 679
 Pacyński Tomasz („Wiślak”) 267, 656
 Paczkowski (Paszkowski?), handlarz
 tytoniem 267
 Paczkowski Józef 267
 „Pająk” zob. Krajewski Władysław
 Palacz Stanisław 267
 Palacz Władysław („Topola”) 187, 188,
 267, 288, 317, 328, 336, 354, 509, 673
 Palczewski Stefan („Cyna”) 268
 Palinkiewicz Franciszek 268
 Palinkiewicz Stefan 268
 Palmowski (Czesław?), żołnierz NOB
 268
 Pałasik Czesław („Felczer”) 71, 268, 269
 Pałasik Nikodem („Czarny”, „Wiśnia”)
 30, 63, 64, 72, 83, 85, 86, 98, 100, 106,
 116, 118, 140, 149, 158, 160, 161,
 168, 218, 225, 233, 244, 251, 253,
 268, 269, 278, 279, 282, 285, 289,
 292, 299, 313, 318, 320, 323, 328,
 345, 349, 350, 354, 366, 703
 Pałka Paweł 189, 269
 Pałowski Stanisław 269
 Pałubicki Jan 55
 Paprzycki Edmund 157, 269, 273, 317
 Paradysz Roman („Stoper”) 64, 269
 Parowicz Jan Marian 270
 Pasiciel Teofil 270
 Passon Jan 270
 Paszewski Stanisław 88
 Paszkiewicz Antoni 271
 Paszyn Józef 271
 Patalas Sylwester 271
 Patela Marcin 271
 Patella Henryk („Bagnet”) 271

- Paterek Walenty 272
„Patrona” zob. Kruppik Edmund
Patyk Ignacy Tadeusz 272
Pawelski Antoni 272
Pawlak Bronisław 272
Pawlak Karol 62
Pawlak Kazimierz 272
Pawlak Stanisław 273
Pawletta Jan 273
Pawlicki Marian 273
Pawłowski Franciszek 273
Pawłowski Jan 273
Pawłowski Józef 274
Pawłowski Maksymilian („Witold”) 139,
214, 274, 341
Pawłowski Stanisław 274
Pawłowski Tadeusz, brat Witolda 274
Pawłowski Tadeusz, żołnierz NOB we
Włocławku 274
Pawłowski Witold („Witek”) 274
Pazoła Jan „Stanisław” 75, 275, 320
„Pazur” zob. Peisert Stanisław
Peisert Stanisław („Pazur”) 127, 187, 275
Pelczyk Antoni („Haler”) 275
Peltz, sekretarz sądowy 696
Pełczyński Stanisław 275
Pempera, żołnierz NOB 276
Persa Stefania 81
Perz Bronisław 276
Perz Franciszek 276
Perz Stanisław („Stan”) 181, 276
Petermann Henryk Józef Wilhelm
 („Elli”) 64, 86, 150, 194, 239, 276,
313, 665
Pewiński Adam 277
Pewiński Władysław 277
Piątek Jan 277
„Piąty” zob. Nowacki Alfred
882 Piech, aresztowany w sprawie NOB 277
Piechocki Bronisław 277
Piechota Wincenty 277
Piechowiak (n.o.) zob. Smolarek Franci-
szek
Piechowiak Edmund 277
Piechowiak Marian 278
Piecuch Bolesław Kazimierz 278
Piekarek Antoni („Kędzierzawy”) 81,
278
Piekarski Stanisław 79, 81
„Pieniacz” zob. Holasz Feliks
„Pień” zob. Dota Franciszek
Pieszyk Stanisław 278
Pietrowicz Aleksandra 34, 36, 47, 48, 58,
59, 64, 67, 70, 72, 75, 86, 90, 91, 151,
322, 678
Pietrzak Jacek 47–51
Pietrzykowski Sylwester 74, 75
Pięta Edward 278
Pięta Józef 279
Pięta Marceli 279
Pięta, żołnierz w piątce Bronisława
Piotrowskiego 278
Piętka Bohdan 88
Piganowski, żołnierz NOB 279
Pijanowski Józef 279
„Pik II” zob. Grześkowiak Tadeusz
Pikalik Jan 279
Pikalik Paweł 279
Pilarzewicz, przedwojenny skarbnik SN
279
„Pilnik” zob. Wałęsa Antoni
Piłakowski Czesław 279
Piłkarek Antoni 279
„Pinczer” zob. Płaziński Stanisław
Pinkowski Kazimierz 279
Pinkowski Zbigniew 280
Pioterek Jan 280
„Piotr” zob. Józwiak Czesław

- Piotrowiak Witold 280
- Piotrowski Bronisław („Wrona”) 129,
278, 280, 290, 300, 358, 510
- Piotrowski Jurand 77
- Piotrowski Konrad Tadeusz („Zalew”)
281
- Piotrowski Stefan („Weterynarz”) 63, 67,
68, 84, 90, 281, 646, 664, 666, 685,
687, 688, 696
- „Piotruś” zob. Majerowicz Jan
- Piszcz Edward („Hubert”, „Twardosz”)
67, 674
- „Piwko” zob. Holasz Feliks
- „Piwko” zob. Napierała-Kowalski
Władysław
- Plackowski Andrzej 281
- Plebański Zdzisław Stanisław 155, 196,
197, 282, 338
- Plewa Władysław („Kopiński”, „Wacław”)
81, 282
- Pludra Ludwik („Bystry”) 71, 282
- Płachta Stanisław 283
- Płaziński Stanisław („Pinczer”) 283
- Podeszwa Antoni 283
- Podlewski Janusz („Konrad”) 81, 283
- Podsiadły Adam 181
- Pogodziński Roman 283
- Pogorzelski Stanisław 284, 288
- Pokojewski Antoni 284
- Pokojewski Stanisław 284
- Polak Bogusław 77, 78
- Polaszek Józef Kalasanty („Belek”) 284,
724
- „Południowy” zob. Nowak Ludwik
- Pomin Marian 139, 283, 285, 292
- Pommerening, SS-Sturmbahhführer 659
- Pomykaj Witold 539
- Popiela Antoni Józef („Machoń”) 64, 285
- Poprawa Alfons 285
- Poprawski Stanisław 285
- Poraziński, komendant Powiatu Gru-
dziaźdz NOB 83, 285
- Porwich Antoni 285
- Porządny Marian 201, 230, 232, 271,
286, 363
- Porzyński Leon 286
- Posłuszny Witold 286
- Pospieszalski Karol Marian 40, 43
- Pospieszynski Teodor 286
- Poszwiński Adam 67
- Pośpieszny Antoni 286
- Poterek Jan 286
- Poznański Ludwik 287
- Prałat Aleksander 81, 287
- „Prawdzcic” zob. Ciemnoczołowski Flo-
rian
- Prączyński Józef 66, 67
- „Proboszcz” zob. Osajda Henryk
- Prusak Czesław 287
- Przemieniecki Stanisław 287
- „Przemysław” zob. Thiel Stanisław
- Przepióra Wincenty 287
- Przybecki Marian 287
- Przybylski Józef 288
- Przybylski Stefan 288
- Przybylski Witold 288
- Przybył Jan 288
- Przybył Józef 279, 288
- Przybył Leon („Wiktor”) 250, 288
- Przybył Roch 289
- Przybył Stefan 289
- Przybyła Józef („Kropka”, n.o. Stasiński
Jan) 64, 85, 90, 289, 408, 546, 646,
665, 696
- Przybyła Józef, komendant „piątki”
w dzielnicy Poznań-Górczyn 279,
289, 318
- Przybysz Kazimierz 46, 58

- Przybyszewski Henryk 289
Przydalski Roman 747
Przydryga Józef („Wrzesiński”) 289, 290
Przykucki Wincenty 290
Puchalski, żołnierz „piątki” Bronisława
Piotrowskiego 290
Pukacki Józef Kazimierz („Wiktor”) 290
Pulmer, SS-Sturmbannführer 661
Puławski Maksymilian 290
Pyszalski Jan 290
Pyszalski Józef 291
Pyszalski Ludwik 291
Pyszalski Władysław, żołnierz „piątki”
Jana Ratajczaka 291
Pytlewski Władysław, żołnierz NOB 291
- Rabiega H. 257
Rack, SS-Reservist 87, 594
Rackowski Marian 291
Raczyk Ignacy 161, 291
Radolak Antoni 291
Radziwończyk Krzysztof 38
Rajek Jan 291
Rajewicz Karol 292
„Rak” zob. Bonia Józef
„Rakoń” zob. Rowecki Stefan
Randzio, urzędnik niemiecki 716, 724,
733
Ratajak Jan 292
Ratajczak Antoni 292
Ratajczak Edward 292
Ratajczak Franciszek 292
Ratajczak Jakub 292
Ratajczak Jan 199, 291, 293
Ratajczak Józef 55
Ratajczak Kazimierz 293
Ratajczak Marian (n.o.) zob. Szymański
Marian
884 Ratajczak Stanisław 293
- Ratajczak Stefan 293
Ratajczak Teresa 294, 669
Ratajski Cyryl („Celestyn Radwański”,
„Górski”, „Wartski”, „Wrzos”) 53, 67,
623, 644, 678
Rauhut Roman 294
„Rawicz” zob. Lisiewicz Zygmunt
Reich Czesław 294
Reichhart, kat 744
Remelski Jan („Antoni”) 58, 294
Remlein Józef 85, 294, 295
Remlein Kazimierz 295
Remlein Mieczysław 294, 295
Reszela Stanisław 127, 295
Robiński, żołnierz „piątki” Tadeusza
Boguszewicza 295, 539
„Roch” zob. Stefański Roman
„Rogal” zob. Motała Mieczysław
Rogowski Stanisław 296
Rojek Adolf 296, 362
Rokicki Józef („Karol”) 636
Roliński Henryk 112
Rolle Stanisław Wiktor 296
„Roma” zob. Ciesielska Cecylia
„Roman” zob. Ciesielski Waclaw
„Roman” zob. Michałowski August
„Romek” zob. Umiński Roman
Rostworowski Emanuel 644
Roszak, siostry (kurierki) 81
Roszkiewicz Władysław („Róg”) 296
Rowecki Stefan („Rakon”) 46, 68, 69, 79
Rowiński Stefan („Eryk”) 53
Rozmiarek Franciszek 296
Rozmiarek Roman 297
„Rozważny” zob. Konieczny Jan
Roźnowski Walenty 297
„Róg” zob. Roszkiewicz Władysław
„Rózia” zob. Cimino Halina
Rubach Tadeusz 297

- Rudawski Bogumił 36, 40
 Rudkowski Zygmunt 297
 „Rura” zob. Iłowiecki Kazimierz
 Rusin Antoni („Bogumił”) 77, 87, 297, 298
 Rusin Józef Tadeusz („Miecz”) 297, 298, 618
 Rusiński Władysław 77
 Ruszczynski Stefan („Żubr”) 298
 Rutkowski Władysław („Witold”, „Włodzimierz”) 48, 298
 Rutowska Maria 36, 38, 63
 Rux, SS-Sturmbannführer 660
 Rybacki Józef 299
 Rybarczyk Stanisława 299
 Rybarczyk Stefan 108, 299, 541
 Rybicki Jan 151, 252, 299
 Rybka (ps.?), komendant NOB Obwód Starołęka 123, 299
 Rybowski Stanisław 107, 121, 261, 299
 Rychlik Piotr 53
 Ryłko Władysław 135, 300
 Rynarzewski Ignacy 300
 „Ryszard” zob. Wojciechowski Jarogniew
 Ryś Teofil 300
 „Ryś” zob. Krystkowiak Jan
 „Ryś” zob. Motyliński Marian
 „Ryś” zob. Szlachetka Marian
 Rzepa Ignacy 300, 541, 724
 Rzewuski Andrzej 55

 „Saba” zob. Malińska Sabina
 Sabiniewicz Bronisław 287, 301
 Sabiniewicz Marcin 301
 Sacha Stefan („Marek”, „Stefan”) 679
 Sadalski Adam 91, 301, 374
 Sadowczyk Edward 301
 „Sala” zob. Zalewska Halina
 Salmonowicz Stanisław 50–52
 Sałenczew, żołnierz NOB 302
 Sałenczew Paweł („Jarząb”, „Olszyna”) 92, 287, 293, 302, 369
 „Sambor” zob. Ujwary Jan Kazimierz Antoni
 Sandecki Kazimierz 302
 Sas Jan 302, 368
 Sawala Wojciech 302
 Sawicki Antoni 303
 Schäfer, urzędnik kryminalny 87, 591
 Schaumberger Heinrich 708
 Schefe, SS-Sturmbannführer 660
 Schilf Czesław („Jelen”) 303, 656
 Schiller Karol 303
 Schmidt, inspektor 744
 Schmidt, zastępca kierownika więzienia 744
 Schmidt Józef 656
 Schmidt Paul (n.o.) zob. Nowicki Edward
 Schneidenbach, urzędnik Trybunału Ludowego 692
 Schneider Bruno („Zawiślański”) 64, 86, 303
 Schneider Jadwiga 303
 Schneider Leszek („Miś”, „Kojot”, n.o. Stachowski) 303
 Schönrogge, sekretarz kryminalny 87, 591, 636
 Schulz, członek sztabu Powiatu Grudziądz NOB 304
 Schulz, żołnierz „piątki” Józefa Boni 304
 Schütz Stanisław 304
 Schwarz Aleksander (n.o.) zob. Ciemniejewski Zenon
 Schwarz Antoni 304
 Schwarz Jan 541
 Secler Patrycja 119
 Sedlaczek Stanisław 74
 Sekretarczyk Florian 304

- Sekulski Leon 304
Sekura Kazimierz „Łysy” 77, 88, 202,
248, 304, 611
Serwański Edward 33, 36–41, 45, 47, 52,
53, 56, 57, 63, 67, 68, 76, 77, 81, 88,
146, 220, 279, 342
Seyda Marian 62, 64, 67
„Sęk” zob. Kosobudzki Stefan
„Sęk” zob. Lutosławski Antoni
Sękowski Zygmunt 305
„Sęp” zob. Kęsy Franciszek
„Sęp” zob. Łukowczyk Stanisław
„Sęp” zob. Szczepaniak Józef
„Sęp” zob. Torz Antoni
Siejak Franciszek 305
Siejak Józef 305
„Siekiera” zob. Szlachetka Marian
Siekierski (Stanisław?), żołnierz NOB 305
Sielawski Leon 305
Sielecki Ludwik 306
Siemiątkowski Edmund 213, 302, 306,
316
Siemiątkowski Konrad 88
Sieradzki Jakub 306
Sieradzki, żołnierz „piątki” Bolesława
Siwochy 306
Sierchuła Rafał 30, 33, 42, 47, 48, 63, 64,
66, 71, 76, 81, 83, 87, 106, 133, 156,
227, 390, 505, 522, 535, 537, 539,
541, 543, 745
Sierszulski Władysław 306
Sierszyński Stanisław („Wojciech”) 306
Sikora Alojzy („Smok”) 140, 271, 307
Sikorski Alojzy (Alfred?) 307
Sikorski Józefat 84, 90, 307, 646, 664,
666, 686, 696
Sikorski Władysław 67, 625, 644
Silska Mieczysława 307
Silski Henryk 308
Silski Ignacy 104, 116, 146, 195, 216,
286, 308, 353, 362
„Siostra Zosi” zob. Cimino Halina
Sitko Karol Henryk 308
Siwocha Bolesław 187, 257, 306, 308,
309, 341
Siwocha Stanisław 308, 309
„Siwy” zob. Jurga Stanisław
„Siwy” zob. Stengert Jan Tomasz
Skarbek Maria („Szarotka”) 309
„Skarbek” zob. Koteras Bolesław Teofil
Skibiński Józef 309
Skibiński Wojciech 309, 348
Sklepik Franciszek 309
Skotarczyk Józef 310
„Skowronek” zob. Nowacki Edmund
Skrzypczak Franciszek 310
Skrzypczak Marian 310
Skrzypczak Stanisław („Supeł”) 310
Skrzypczak Teofil 310, 724
Skrzypczyński Kazimierz 311, 665
Skrzypczyński Tadeusz 83, 85, 311
Skweres Jan („Słowik”) 155, 254, 260,
311
Skweres Wincenty 311
Słabolepszy Feliks 183, 237, 311, 333,
698
„Sławek” zob. Laskowski Wiesław
Kazimierz
Sławiński Marian („Ułan”) 75, 106, 127,
174, 205, 263, 312
„Słowik” zob. Skweres Jan
Słowiński Edmund („Zygmunt”) 186,
312
Słowiński Stefan („Kapusta”, „Młot”)
227, 312, 332, 336
„Smok” zob. Sikora Alojzy
Smolanowicz Albin („Mewa”) 69, 71, 86,
89, 224, 239, 313, 665, 672, 673

- Smolanowicz Rozalia 313
 Smolarek Edmund 313
 Smolarek Franciszek („Zbych”, n.o. Piechowiak) 90, 131, 313, 369, 512, 673, 674
 Smoliński Zbigniew 314
 Snadny, żołnierz NOB 314
 Sobański Tadeusz („Tadeusz Turkowski”) 76, 86, 87, 314, 584, 611, 629
 Sobczak Antoni („Stolarczyk”, „Jerzy”, n.o. Grzmot Jan) 77, 79, 81, 314
 Sobczak Bronisław 314
 Sobczak Franciszek 314
 Sobczak Henryk 223, 229, 252, 315, 737
 Sobczak Józef 315
 Sobczak Kazimierz („Świst”) 315
 Sobczak Mieczysław 315
 Sobczak Stefan 315
 Sobecki Izydor 315
 Sobecki Tadeusz 315
 Sobkowiak Alojzy 316
 Sokołowski Franciszek 316
 „Sokół” zob. Brzóska Stanisław
 „Sokół” zob. Żarnowiecki Leonard Felicjan
 Sołecki, żołnierz NOB 316
 Sołtysiak Józef („Wir”) 216, 316
 Sołtysiak Wanda 181
 Sorbiński 539
 Sosiński Edmund 316
 „Sosna” zob. Tomczak Józef
 Sosnkowski Kazmierz 69, 79
 Sosnowski Kirył 66
 Sowa Tadeusz 316
 Späth Edward 317
 Spychała Kazimierz 317
 Spychała Mieczysław 317
 Spyra Józef 317
 Sroka Czesław 317
 Sroka Roman 317
 „Sroka” zob. Maćkowiak Jan
 Stachecki Bernard 318
 Stachowiak Czesław 318
 Stachowiak Kazimierz 318
 Stachowiak Piotr, rolnik 318
 Stachowiak Piotr, żołnierz „piątki” Józefa Przybyły 318
 Stachowiak Sylwester 319
 Stachowski (n.o.) zob. Schneider Leszek
 „Stan” zob. Perz Stanisław
 „Stanisław” zob. Pazoła Jan
 Stankowski Marian 319
 Stankowski Witold 50
 Stankowski, mieszkaniowiec Lwówka 319
 Starczewski Mieczysław 42
 „Stary wuj” zob. Szurczak Stanisław
 Stasiak Marek 129, 327, 328
 Stasiak Roman 319
 Stasiński Jan (n.o.) zob. Przybyła Józef
 Staszewski Józef 319, 670
 Stawiak Roman 319
 Stecula Helena 319
 „Stefan Winiarski” zob. Effert Edmund
 „Stefan” zob. Biały Leon
 „Stefan” zob. Sacha Stefan
 Stefaniak 539
 Stefaniak, organizator „piątki” NOB na Piątkowie 320, 539
 Stefaniak Adam 320
 Stefaniak Marian 99, 122, 320, 345
 Stefański Jan 124, 240, 320
 Stefański Roman („Roch”, „Henryk”) 320, 321
 Stefański Stanisław 321
 Stefański Władysław 321
 Stefański, n.o. Bedyński, żołnierz „piątki” Ludwika Chudziaka 320
 Stelmaszyk Jan 321

- Stempkowski Michał 54
Stencel Marian 321, 322
Stengert Jan Tomasz („Siwy”) 76, 77, 80,
82, 84, 322
Stepczyński Józef 322
Sterna Jan 322
Sternałówna Jadwiga 322
Steyer Krzysztof 50, 55, 56, 59
Stępniaak Jan („Kos”) 166, 292, 293, 322
Stęszewski Stanisław 323
Stojanowski Karol 63
„Stolarczyk” zob. Sobczak Antoni
„Stoper” zob. Paradysz Roman
Stossberg Karl Heinz 680
Stranc Tadeusz („Topola”) 161, 323
Streng, żołnierz „piątki” Wacława
Borowczyka 323
Strojny Kazimierz 323
Stróżyński Franciszek 323
Strugarek Stanisław Michał 324
„Struna” zob. Wojciechowski Władysław
Strużyński Stanisław 324
Strykowski, rolnik 537
„Strzała” zob. Czub Teodor
Strzałkowski Antoni („Anglik”) 324,
710, 723
Strzelczyk Antoni („Jarża”, „Kazik”)
76–78, 80, 81, 85, 87, 158, 264, 325,
372, 611, 629, 635, 636, 665
Strzelczyk Franciszek 325
Strzelecki Jan 325
Strzelecki Józef 325
Strzelecki Zygmunt 326
„Strzemię” zob. Malanowski Antoni
Strzyski (Szczymski?) Antoni 326
Studziński Antoni („Żubr”) 326
Styperek Leon 326
Suchcitz Andrzej 39, 69
„Suchet” zob. Suchorski Edmund
Suchorski Edmund („Suchet”) 198, 308,
326, 354, 359
„Sum” zob. Majewicz Tadeusz
„Supeł” zob. Skrzypczak Stanisław
Surdyk Antoni 327
Suszka Gracjan 327
Sydow Józef 327
Szablewski Walenty 327
Szafran Roman 327
Szafranski Józef 327, 328
Szafranski Władysław („Brzoza”) 327,
328
Szaj Stanisław 328
Szajek Stanisław 541
Szala Kazimierz („Młot”) 123, 124, 219,
293, 304, 328, 348
„Szarak” zob. Małeckci Władysław
„Szarotka” zob. Skarbek Maria
„Szary” zob. Dombzalski Zdzisław
„Szary” zob. Michalak Stanisław
Szczepaniak Józef („Sęp”, „Wilk”) 217,
328, 329, 656, 733, 746, 747
Szczepaniak Tadeusz 329
Szczepaniak Władysław 329, 732, 733
Szczepański Franciszek 238, 273, 329
Szczęśniak Ignacy 329
„Szczupak” zob. Witkowski Zbigniew
Szelągowicz Jan 330
„Szeliga” zob. Komorski Leon
Szepski Sławomir 330
Szepski, żołnierz NOB 330
Szews Tadeusz 292, 330
Sziling Jan 35, 50
Szlachetka Marian („Rys”, „Siekiera”)
330
Szałpka Bolesław 330
Szoppe (Schöpe?), żołnierz „piątki”
Henryka Kantorskiego 331
Szpicgard Sylwester 331

- Szramka-Gliszczyński Antoni Henryk
 54
 Sztark Emil („Mocny”) 79
 Szubera Piotr 331
 Szubert Jan 331
 Szudarek Józef 331
 Szulc Franciszek 332
 Szulc Jan 332
 Szulc Wincenty 332
 Szulc, współpracownik NOB 332
 Szulczewski Michał 281
 Szulgit (Witold?), żołnierz NOB 332
 Szulz, komendant regionu grudziądzkie-
 go 83
 Szumiński Adam 332
 Szurczak Konstanty 78, 87, 153, 332
 Szurczak Stanisław („Stary wuj”) 332
 Szurczak Stanisława 332, 333
 Szurczak Stefania 87
 Szwacka Helena 333
 Szwarz Bronisław („Burzowski”,
 „Świerk”) 64, 86, 150, 333, 664
 Szwarz Piotr 333
 Szwedkowski Edmund 333
 Szybowicz Hieronim Józef („Mecenas”)
 84, 89, 151, 152, 256, 313, 334, 664,
 673
 Szydłowski Tadeusz 334
 Szyfter Marceli 334, 723, 724
 Szyłkowski Witold 334
 Szymankiewicz Zenon 57, 77
 Szymankowicz Bronisław 334
 Szymański, żołnierz „piątki” Alberta
 Gościniaka 335
 Szymański Czesław 335
 Szymański Herbert 335
 Szymański Horst 335
 Szymański Jan („Goyf”) 335, 671
 Szymański Jan 335, 671
 Szymański Longin 335
 Szymański Marian („Cis”, „Gryf”, n.o.
 Ratajczak Marian) 64, 85, 86, 175,
 336, 390, 664
 Szymański Stanisław 336
 Szymański Stefan 336
 Szymański Wojciech 336
 Szymborski Henryk 337
 Szymborski Roman 337
 Szymczak, żołnierz „piątki” Seweryna
 Andrzejewskiego 337
 Szymczak Bronisław 337
 Szymczak Edmund 337
 Szymczak Edward 195, 296, 337
 Szymkowiak, żołnierz NOB 337
 Szymura Franciszek 337
 Szynalski Stanisław 338
 Szypułkowski, żołnierz „piątki” Zdzisła-
 wa Plebańskiego 338
 Szyszka Janina Wiktoria 338
 Szyszka Józef 338
 Szyszka Zenon 225, 338
 Ślebioda Zbigniew Marian 338
 Śledzianowski Feliks 339
 Śledzińska Ewa 339
 Śledzińska Władysława 339, 669
 Śledziński Jan 339, 669
 Śledziński Jan Nepomucen („Ślepy”) 339
 „Ślepy” zob. Śledziński Jan Nepomucen
 Śliwiński Marian 669
 Śmiałek Zygmunt 339
 Śmierzchalski Bronisław („Brona”) 109,
 257, 319, 340, 541, 723
 Śmierzchalski Teofil 340
 Śmigiel Kazimierz 57
 Śminkowski (Sminkowski?) Czesław 340
 Śniadecki Seweryn 263, 280, 340
 Śniedziwski Tomasz 341

- Śródecki Herbert 341
Świątek (Henryk?) 341, 365
Świątkowska Halina (n.o.) zob. Domał-
ska Aleksandra
Świątkowski, żołnierz „piątki”
 Maksymiliana Pawłowskiego 341
Świątkowski Leon 341
Świątkowski Stanisław 341
Świdorski Hieronim 342
Świerczyński Jerzy 342, 740
„Świerk” zob. Muszyński Teofil
„Świerk” zob. Szwarz Bronisław
„Świerk” zob. Świgoń Józef
Świerz Władysław 342
Świątkowiak Leon („Belfer”, „Grom”) 75,
 76, 342
„Świątobór” zob. Frommhols Józef
Świgoń Czesława („Tola”) 342, 343, 513,
 514, 516, 517, 525, 748, 749, 751
Świgoń Józef („Lis”, „Świerk”) 101, 211,
 329, 342, 343, 519, 656, 657, 747–751
„Świst” zob. Sobczak Kazimierz
Świtoński Marian 43
- Tabaka Stefan 343, 723
„Tadeusz Turkowski” zob. Sobański
 Tadeusz
Talarczyk, żołnierz NOB 343
Tarczewski Franciszek 343
Tarkowski Kazimierz 343
Tarnogrodzki Leon 343
Tatarkiewicz (Tatarowski?), komendant
 NOB w Lesznie 344
„Tekla” zob. Bogucka Teofila
„Teofil” zob. Zwierzewicz Ewaryst
Terczewski Rajmund 344, 725–728
Terej Jerzy Janusz 62, 66, 67, 77
„Teresa” zob. Tucholska Edyta
Thamm Feliks („Mak”, „Ares”) 374
- Thiel Stanisław („Przemysław”) 48
Thomsen, SS-Sturmbannführer 661
Tischler A., żołnierz NOB 344
Tischler Józef 113, 192, 219, 285, 344
Toboła Ignacy 345
Toborek Tomasz 39, 45, 46, 54, 55
„Tola” zob. Świgoń Czesława
Toluch, żołnierz NOB 345
Tomaszewski Adalbert (n.o.) zob. Nowak
 Leonard
Tomaszewski Czesław 345
Tomaszewski Feliks 345
Tomaszewski Henryk 345
Tomaszewski Józef 345
Tomaszewski Leon 115, 149, 150, 208,
 346
Tomaszewski Michał 346, 723
Tomaszewski Władysław 346
Tomczak Czesław („Bartosz”, „Leon”)
 347, 669
Tomczak Józef („Chart”, „Sosna”) 347
Tomczak Marian 347
„Tomek” zob. Górski Janusz Tadeusz
Tomiak Piotr („Kiliński”) 347
Tomkowiak, żołnierz „piątki” Kazimierza
 Szali 348
Tomkowiak Walenty 348
„Topola” zob. Palacz Władysław
„Topola” zob. Stranc Tadeusz
Topolski Jerzy 68, 76, 78
Toporski Marian Franciszek („Tybr”)
 348
Toporski Stefan 348
Torz Antoni („Sęp”) 348
Trafas Ludwik 349
Trajdos Aleksandra 623
Trajdos Mieczysław 89, 586, 616, 622,
 623, 677–679
Trawiński Piotr 349

- Trębacz Michał 39
 Tritt Stefan („Wentyl”) 86, 217, 349, 521
 Trocheleprzy Piotr 349
 Trojanowski Franciszek 55
 „Trojanowski” zob. Kozubowski Bolesław
 „Truda” zob. Domalska Aleksandra
 Trzcíński Antoni 349
 Trzeciakowski Lech 68
 Tucholska Edyta („Teresa”) 71, 350
 „Tusz” zob. Nowicki Władysław
 „Twardosz” zob. Piszcz Edward
 Tworowski Edward („Hak”, „Wall”) 350
 Tybiszewski Kazimierz 350
 „Tybr” zob. Toporski Marian Franciszek
 „Tygrys” zob. Zielewicz Teofil
 Tyll Antoni 88
 Tyrakowski Klemens 350
- Ujwary Jan Kazimierz Antoni („Sam-
 bor”) 351
 „Ułan” zob. Filipiak Franciszek
 „Ułan” zob. Sławiński Marian
 Umiński Roman Józef („Romek”,
 n.o Roman Kwiatkowski, Roman
 Zawadzki) 83, 154, 351
 Urbaniak J. 351
 Urbaniak St. 351
 Urbaniak Wincenty 251, 351
 Urbański Józef 352
 Urbański Stefan 352
- „Veneda” zob. Gintrowicz Kazimierz
 Vogel Feliks 352
 Vogel Władysław 352
 Vogt (Henryk?), żołnierz NOB 352
- Wabiński Michał („Dzik”) 352, 723
 Wachowiak, pracownik „Kurier
 Poznańskiego” 353
- Wachowiak Waclaw 353
 Wachowicz Henryk 49
 „Waclaw” zob. Plewa Władysław
 Waingertner Przemysław 45
 Walczak Bernard 353
 Walczak Edmund 353
 Walczak Kazimierz („Wicher”) 86, 353,
 665, 669
 Walczak Marian 56
 Walenczak Jan 354
 Waligóra Stefan 354
 Waliszak Jan 354
 Waliszak Zygmunt 160, 285, 349, 354,
 366
 Walkiewicz Bolesław 354, 355
 Walkiewicz Edmund 354, 355
 Walkowiak Józef 355
 Walkowiak Wincenty 355
 „Wall” zob. Tworowski Edward
 Walter Hans 185
 Wałęsa Antoni („Pilnik”) 355
 Warczak Józef („Mars”) 64, 86, 355, 664,
 670
 Wardzyńska Maria 37, 38, 63
 Warguła Marian 356
 „Wartski” zob. Ratajski Cyryl
 Wasiak Stanisław 747
 Wasikowski Edmund („Bobo”) 69, 90,
 356, 632, 673–675
 Wasilewski Jan 88
 „Wawrzyn” zob. Czarnecki Kazimierz
 Wawrzyniak Eugeniusz 54, 56
 Ways Zygmunt („Feliks Karp”) 356
 Weber Henryk 357
 Wechmann Maksymilian 357
 Wechmann Władysław 357
 Wejman Bronisław 357
 Wejner Bolesław 357
 Wengerek Alfons 358

- „Wentyl” zob. Tritt Stefan
Werner, żołnierz „piątki” Bronisława
Piotrowskiego 358
Werner (Marian?), żołnierz „piątki”
Mariana Lewandowskiego 358
Werno Franciszek 358
Weselik Witold Kazimierz („Biały”) 358,
539, 705, 707, 708
Wesołowski Czesław 358
Wesołowski Henryk 359
Wesołowski Jan 359
Wesołowski Mieczysław
Wesołowski Waclaw 359
„Weterynarz” zob. Piotrowski Stefan
Weychan Bohdan („Wydra”) 359, 522,
656, 747
Węclewski Mieczysław 359
„Węgorz” zob. Klemsport Zenon
Wiatr Bogdan 360
„Wicher” zob. Walczak Kazimierz
Wiczak Jan 360
Wicznyński Kazimierz 360
Wiechecz (Wiechecz?) (Marian?) 360
Wieczorek Bolesława 360
Wieczorek Czesław 360
Wieczorek Feliks 360
Wieczorek Leon 360
Wieczorek Teofil 360, 738
„Wiktor Kaliski” zob. Wszędybył Czesław
„Wiktor” zob. Przybył Leon
„Wiktor” zob. Pukacki Józef Kazimierz
Wiktorzanka, kurierka 81
Wilczek Józef 361
Wilczek Tomasz Stanisław („Wilga”) 176,
361
„Wilga” zob. Wilczek Tomasz Stanisław
„Wilk” zob. Szczepaniak Józef
„Wilk” zob. Wojciechowski Alfred Ernst
„Winkenfeld” zob. Grześczyk Marian
Winkler Tadeusz 338, 361
„Wir” zob. Sołtysiak Józef
„Wisia” zob. Kurpisz Jadwiga
„Wiślak” zob. Pacyński Tomasz
„Wiśnia” zob. Pałasik Nikodem
Wiśniewski Stanisław 305, 331, 361
Wiśniewski Witold 362
Witajewski Jan 215
Witak (Stanisław?), żołnierz „piątki”
Tadeusza Jakubka 30
Witak Henryk (Hieronim?) 362
„Witek” zob. Pawłowski Witold
Witkowski Czesław Paweł 362
Witkowski Gwidon 362
Witkowski Jakub 362
Witkowski Zbigniew („Szczupak”) 363
„Witold” zob. Pawłowski Maksymilian
„Witold” zob. Rutkowski Władysław
„Wizna” zob. Kabat Franciszek
Włodarczyk Marceli 363
Włodarczyk Bronisław 363
„Włodzimierz” zob. Rutkowski Władysław
„Wojciech” zob. Grzędziński Władysław
„Wojciech” zob. Sierszyński Stanisław
Wojciechowski Alfred Ernst („Wilk”,
„Żbik”) 106, 264, 325, 339, 363, 670
Wojciechowski Florian 364
Wojciechowski Florian Marian („Echo”,
„Florek”) 249, 364
Wojciechowski Franciszek 50
Wojciechowski Jarogniew („Ryszard”)
76, 364
Wojciechowski Kazimierz („Adamo-
wicz”) 365
Wojciechowski Stanisław 365
Wojciechowski Władysław („Struna”)
365
Wojcieszak Bogumił 109, 125, 132, 150,
159, 167, 172, 173, 184, 187, 188,

- 199, 218, 241, 255, 256, 262, 270,
277, 279, 287, 318, 332, 340, 352,
357, 366
- Wojkiewicz Jan („Jacek Pogoda”) 49, 67
- Wojtecki Adam 365
- Wojtkowski Jerzy („Drzazga”) 202
- Wojtyszkowiak Ludwik 160, 365
- Wolender Stefan 366
- Wolff SS-Hauptsturmführer 661
- Wolniewicz Antoni („Bałt”, „Marcin”,
„Mróz”, „Znicz”, n.o. Bogucki Anton,
n.o. Mirochna Julian) 63–66, 68, 69,
71, 75, 80, 84, 86, 90, 97, 153, 219,
231, 258, 336, 356, 358, 366, 404,
406, 537, 570, 628, 646, 654, 663,
664, 666–668, 670, 672, 673, 677,
681–683, 685, 686, 688, 690–964,
696, 697, 702, 743, 744
- Wolniewicz Józef 366
- Wolniewicz Przemysław 75
- Wolny Ignacy 366
- Wostal Ludwik 367
- Woś Jan 318
- Wośko Bolesław 367, 669
- Woźniak Edmund 367
- Woźniak Jan 367
- Woźniak Kazimierz 367
- Woźniak Marian 33, 37, 45, 50, 54, 62,
63, 68, 69, 71–73, 76, 78, 81, 85, 90,
674, 677
- Woźniak Mieczysław 38, 42, 674
- Woźniak Stanisław („Inkasent”,
„Marian”) 368
- Woźniak Zenon 368
- Woźniak Zygmunt 163, 176, 190, 256,
345, 368
- Woźniczka Józef 368
- Woźny Kazimierz 369
- Wójciak Kazimierz 369
- Wójciak Stanisław 369
- Wrede, prokurator 745
- Wrembel (Stanisław?), rolnik, działacz
SN 369
- „Wrona” zob. Dopierała Marian
- „Wrona” zob. Piotrowski Bronisław
- Wronecki (Wroniecki?) Seweryn 369
- Wroniak Józef 369
- Wróbel Janusz 39, 88
- Wróbel Józef 88
- Wróbel Kazimierz 369
- Wróbel Paweł 370
- Wróbel Tadeusz 63, 474, 533
- Wryk Ryszard 57
- Wrześniński Edmund 370
- Wrześniński Franciszek 370
- Wrześniński Michał 370
- Wrześniński Wincenty 370
- Wrześniński Władysław („Czachro”,
„Marynarz”) 370, 673
- „Wrześniński” zob. Przydryga Józef
- „Wrzos” zob. Ratajski Cyryl
- Wszędybył Czesław („Bylina”, „Wiktor
Kaliski”, „Ziemowit”) 371
- Wtorkowski, żołnierz NOB 371
- Wutke Roman 371
- Wyczańska Krystyna 51
- Wyczyński, żołnierz „piątki” Bronisława
Bucherta 371
- „Wydra” zob. Weychan Bohdan
- Wypych Stanisław 372
- „Wyżeł” zob. Lisiecki Adam
- Zaborowicz Ignacy („Kleszcz”) 112, 372
- Zaborowicz Stanisław 76–78, 372
- Zaborowski Marian 372
- Zagańczyk Lucjan 747
- Zalaszewski Antoni 103, 136, 149, 229, 372
- „Zalew” zob. Piotrowski Konrad Tadeusz 893

Indeks osób

- Zalewska Halina („Sala”) 373, 601, 668,
707
Zamiara, żołnierz NOB 373
Zaremba, student 680
Zasada, żołnierz NOB 373
Zawadzki Roman (n.o.) zob. Umiński
Roman
Zawarbowski Edward 373
Zawartowski, żołnierz NOB 373
„Zawiślański” zob. Schneider Bruno
Zbierski Stanisław 67, 68
Zbroczyk (Zbroszczyk Władysław?) 373
„Zbych” zob. Smolarek Franciszek
„Zdzisław” zob. Oczachowski Aleksander
„Zecer” zob. Andrzejewski Andrzej
„Zecer” zob. Gutorski Mieczysław
Zelewski, żołnierz „piątki” Jana
Maćkowiaka 373
„Zew” zob. Kut Antoni
Zielewicz Teofil („Tygrys”) 141, 146, 209,
246, 373
Zieliński Adam 68
Zieliński Stanisław 374
Zielonka Jerzy 47, 66, 156, 342, 390
„Ziemowit” zob. Wszędybył Czesław
Zimmiewicz Gabriela 533
Zimny Józef 374
Zimowski Franciszek 374
Ziółkowski Bogdan 50, 83, 154, 210,
247, 340, 351
Ziółkowski Stanisław 375, 729
„Znicz” zob. Jujka Franciszek
„Znicz” zob. Wolniewicz Antoni
„Zuch” zob. Domalska Aleksandra
Zupa Henryk 375
Zwierzewicz Ewaryst („Teofil”) 48
Zwierzynski Stanisław 375
„Zygmunt Kozłowski” zob. Kosobudzki
Piotr
„Zygmunt zob. Hys Antoni
„Zygmunt” zob. Słowiński Edmund
Zys Wincenty 221, 375
Żak Władysław 375
„Żak” zob. Klinik Edward
Żarnowiecki Leonard Felicjan („Sokół”)
375
„Żbik” zob. Małecki Władysław
„Żbik” zob. Wojciechowski Alfred Ernst
Żencykowski Tadeusz 67
Żok Jan 375, 376
„Żubr” zob. Drożak Bolesław
„Żubr” zob. Ruszczyński Stefan
Żurek Piotr 376

